

BÓDI ZOLTÁN – FEHÉR BENCE (szerk.)

Nyelvpolitika és nyelvstratégia Európában III.

SZERKESZTŐK: BÓDI ZOLTÁN – FEHÉR BENCE

Nyelvpolitika és nyelvstratégia Európában III.

A Magyarságkutató Intézet Kiadványai 70.

ISSN 2677-0261 (A Magyarságkutató Intézet Kiadványai)

Az MKI szerkesztőbizottsága:

M. Lezsák Gabriella (elnök), Bíró Csilla, Csornay Boldizsár, Fehér Bence,
Hoppál Mihály, Karácsony Fanni, Nagy Dóra, Pomozi Péter

SZERKESZTŐK: BÓDI ZOLTÁN – FEHÉR BENCE

NYELVPOLITIKA ÉS NYELVSTRATÉGIA EURÓPÁBAN III.

Magyarságkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2025

Szerzők: Babos Krisztina, Bódi Zoltán, Eőry Vilma, Eőry Zsófia, Fehér Bence, Jánk Szilvia,
Pál Helén, Szabó Zsuzsanna

Szakmai lektorok: Beretka Katinka, Iványi Márton, Nagy Noémi, Nemes Krisztina,
Patat Bence, Rákóczi István, Szilvási-Bódis Zsuzsanna, Szörényi László

Nyelvi lektorok: Bódi Zoltán és Fehér Bence

A kötet megjelenését támogatta a

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

© Szerzők, Szerkesztők, 2025
© Magyarágkutató Intézet, 2025
© L'Harmattan Kiadó, 2025

Kiadja a Magyarágkutató Intézet és a L'Harmattan Kiadó.
Felelős kiadó: M. Lezsák Gabriella, a Magyarágkutató Intézet főigazgatója
és Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója.

Bódi Zoltán – Fehér Bence (szerk.)
Nyelvpolitika és nyelvstratégia Európában III.

<https://doi.org/10.53644/MKI.NYPNYS3.2025>

ISBN 978-963-646-241-3
ISSN 2677-0261 (A Magyarágkutató Intézet Kiadványai)

TARTALOM

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ A NYELVPOLITIKA ÉS NYELVSTRATÉGIA EURÓPÁBAN II. ÉS III. KÖTETÉHEZ	7
A MÁLTAI NYELVSTRATÉGIA	13
NAGY-BRITANNIA NYELVSTRATÉGIÁJA	39
Angol nyelvpolitika	39
A skót (gael) nyelvstratégia	66
A walesi nyelvstratégia	84
A cornwalli (korni) nyelvstratégia	117
A NÉMET NYELVSTRATÉGIA	143
A NORVÉG NYELVSTRATÉGIA	165
A NYUGAT-BALKÁNI ÁLLAMOK NYELVSTRATÉGIÁI	195
Albánia nyelvstratégiája	195
Bosznia-Hercegovina nyelvstratégiája	209
Észak-Macedónia nyelvstratégiája	224
Montenegró nyelvstratégiája	242
AZ OLASZ NYELVSTRATÉGIA	257
A PORTUGÁL NYELVSTRATÉGIA	295
SPANYOLORSZÁG NYELVSTRATÉGIÁJA	321
A spanyol nyelvstratégia	321
A katalán nyelvstratégia	342
A gallego nyelvstratégia	392
A baszk nyelvstratégia	422
Az asztúr-leóni nyelvstratégia	444
A SVÁJCI NYELVSTRATÉGIA	461
A SVÉD NYELVSTRATÉGIA	479

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

A NYELVPOLITIKA ÉS NYELVSTRATÉGIA EURÓPÁBAN II. ÉS III. KÖTETÉHEZ

Úttörő vállalkozás ez a két kötet. Úttörő azért is, mert nyelvpolitikáról, nyelvstratégiáról, nyelvi tervezésről szól átfogó, áttekinthető céllal. Ilyen munka viszonylag kevés jelenik meg magyar nyelven. De még inkább azért úttörő, mert átfogó, teljességre törekvő nyelvpolitikai, nyelvstratégiai összefoglalást kívánunk nyújtani az európai gyakorlatról. Eredeti célunk az volt, hogy az Európai Unió tagállamainak a gyakorlatát kívánjuk közreadni, a munka során azonban úgy láttuk, ezt célszerű kibővíteni és az Uniót kívüli európai országokat is áttekinteni. Köteteink várható olvasóközönségének igényeit vesszük figyelembe: olyanoknak szánjuk kiadványunkat, akik szakmai, tudományos, politikai szereplők, valamint a téma iránt érdeklődő laikusok. Munkánk hiteles, tudományos igényű összefoglaló, amely jól használható kutatási alpanyagként, döntéshozókészítő háttéranyagok összeállítására, és általános tájékozódásra egyaránt.

A munkát előkészítő háttérkutatásokat még a Magyarságkutató Intézet Nyelvtervezési Kutatóközpontjának jogelődje, a Magyar Nyelvstratégiai Intézet (MANYSI) indította el. Ezt a teljesség és a pontosság igénye miatt érdemes megemlíteni, mert az előkészítő kutatómunkálatok régóta tartanak, ehhez a diplomáciai testületek segítségét is igénybe vettük, hogy minél pontosabb, minél aktuálisabb helyi adatokhoz juthassunk. Természetesen a jogi, politikai, stratégiai dokumentumok esetleges változásait igyekeztünk nyomon követni, ezért szándékunk szerint a kötetben közölt összes adat a megjelenés időpontjában aktuálisnak tekinthető. Persze ehhez mindenképpen hozzá kell tenni, hogy a politikai, stratégiai dokumentumok jellegüknél és tartalmuknál fogva nagyon hamar elavulnak, felügyeletük folyamatos munkát igényel. A Nyelvtervezési Kutatóközpont igyekezett a jelenlegi kötetben szereplő adatok aktualitását biztosítani.

A kutatómunka során szembesültünk azzal, hogy nem minden országban van központi nyelvstratégia, viszont valamilyen nyelvpolitika, nyelvi jellegű szabályozók mindenhol vannak. A kötetben szerepel minden fellelhető adat, és a szerkesztők úgy döntöttek, hogy a teljesség kedvéért minden állam nyelvpolitikájáról, nyelvstratégiájáról közöljünk adatokat, elemzéseket.

Jelen munka legfontosabb hozadéka az, hogy felmutassuk az európai nyelvpolitikai, nyelvstratégiai gyakorlatokat – nem öncélúan, a pusztán áttekintés kedvéért, hanem mivel a magyarországi nyelvpolitika, nyelvstratégia tervezéséhez hasznos lehet a meglévő európai gyakorlat áttekintése.

Az előzményekhez hozzátartozik, hogy a Kárpát-medencei nyelvpolitikák és nyelvstratégiák összegzését tartalmazó kötetünk már megjelent (Eöry Vilma: *Nyelvpolitika és nyelvstratégia Európában I. A Kárpát-medencei országok magyar kisebbséget érintő nyelvpolitikája*. Magyarországi Intézet, Budapest, 2021.). Ezt a kötetet kívánjuk folytatni most a II. és a III. kötettel. Jelenleg a következő államok, nyelvterületek nyelvpolitikai, nyelvstratégiai gyakorlatát közöljük:

II. kötet:

- Belgium,
- Bulgária,
- Csehország,
- Dánia,
- Finnország,
- Franciaország,
- Görögország,
- Hollandia,
- Írország,
- Izland,
- a latin nyelv helyzete Európában,
- Lengyelország,
- Luxemburg.

III. kötet:

- Málta,
- Nagy-Britannia (angol, skót, walesi, cornwalli),

- Németország,
- Norvégia,
- Nyugat-Balkán (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Észak-Macedónia, Montenegró),
- Olaszország,
- Portugália,
- Spanyolország (spanyol, katalán, gallego, baszk, asztúr-leóni),
- Svájc,
- Svédország.

Külön kihívást okozott a spanyol nyelvpolitika, nyelvstratégia összefoglalása. Ennek az államnak és nyelvterületnek a sajátosságaihoz alkalmazkodva külön alfejezetben foglaljuk össze a spanyol, a katalán, a gallego, a baszk és az asztúr-leóni adatokat. A nyugat-balkáni államok és nyelvterületek stratégiáját is egy fejezetben, de külön bontva közöljük (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Észak-Macedónia, Montenegró). Ha az olvasó ezen a ponton hiányolja néhány Kárpát-medencei állam, nyelvterület felsorolását, akkor emlékeztetjük arra, hogy jelen munka előzményében, Eöry Vilma fentebb hivatkozott munkájában már közzétettük ezeket az adatokat. Említést érdemel még Nagy-Britannia feldolgozása: ebben a fejezetben közöljük az angol, a skót, a walesi és a cornwalli adatokat. Az ír nyelvterület adatait egy fejezetben közöljük.

Ebből a felsorolásból hiányoznak a balti államok. A szerkesztők úgy döntöttek, hogy ez az áttekintő jellegű, teljesség igényével megtervezett munka akkor lehet teljes, ha a posztszovjet államok gyakorlatát is összefoglaljuk. Ez a kutatómunka elindult, Észtország, Lettország és Litvánia adatait majd az ennek nyomán születő kötetben adjuk közre.

Köteteink szerkezetében az egyes fejezetek azonos felépítésűek, legfeljebb annyi eltérés fordulhat elő, hogy a nyelvterület sajátosságaihoz igazodva az esetlegesen irreleváns alfejezeteket összevonjuk. Az adott ország, nyelvterület statisztikai alapadataival kezdjük, melyben áttekintést adunk a tárgyalt nyelv vagy nyelvek beszélőközösségéről, a kapcsolódó országok, államok adatairól, megnevezzük a feldolgozás alapjául szolgáló dokumentumok típusát, a felelős intézményeket. Az alapadatokról szóló alfejezetben van egy „Nyelvstratégiai

mátrix” nevű szakasz, amelyben a bemutatandó állam, nyelvterület nyelvének vagy nyelveinek a veszélyeztetettség fokát tárjuk fel az objektív adatok és a nyelvpolitikai, nyelvstratégiai intézkedések összefüggésében.

A tárgyalt nyelv történetéről és jelenkori állapotáról szóló fejezetek a lényegre koncentrálva, nem túl hosszasan, közérthetően, de tudományos igény-nyel készültek, a megcélzott olvasóközönség számára megfelelő módon és tartalommal.

A jogi, közigazgatási előzményeket bemutató szakasz tényszerűen összefoglalja és bemutatja a tárgyalt nyelvre, államra vonatkozó jogi és egyéb dokumentumokat, jogszabályokat, esetlegesen a nyelvtörvényt, egyéb nyelvpolitikai, stratégiai anyagokat. Ez alapján foglaljuk össze a konkrét nyelvre vonatkozó nyelvstratégiai, nyelvpolitikai célokat, a vonatkozó dokumentum(ok) szerkezetét. Jellemzően részletesebb az intézkedési területeket bemutató szakasz, hisz itt részletekbe menően írjuk le a korábban megnevezett nyelvpolitikai, nyelvstratégiai dokumentumokban található témaköröket, intézkedési területeket: ez már nem felsorolás, hanem részletes bemutatás.

Az ütemtervet, a feladat- és hatásköröket, valamint a felügyeletet, fenntartást és megújítást (monitorozást) bemutató fejezetek értelemszerűen a tárgyalt állam vagy közösség nyelvpolitikai, nyelvstratégiai szabályozásának intézményrendszerének sajátosságaihoz igazodik. Vannak olyan államok, amelyekben részletes, pontosan szabályozott, központi nyelvstratégia és intézményrendszer áll a háttérben, de vannak olyanok is, amelyekben a szabályozás lazább, az intézményrendszer nincs kiépülve. Akár az is előfordul, hogy e fejezetek valamelyikének tárgyáról egy adott állam nyelvpolitikája megfelel, ilyenkor értelemszerűen mi sem tudtuk kifejteni.

Szándékunk szerint az egyes alfejezetek kiemelkedően fontos része az utolsó, *Összehasonlítás* című szakasz. Ezt azért tartjuk igen fontosnak, mert itt a fentebb bemutatott adatokat, intézkedéseket, stratégiai, politikai irányokat abból a szempontból elemezzük, hogy mit és milyen módon használhat fel a magyar nyelvpolitikával és nyelvstratégiával foglalkozó kutatás, közigazgatás és politika. Tudományos igényű munkához méltóan az alfejezeteket a felhasznált irodalom jegyzéke zárja, amelyben az olvasó fellelheti a feldolgozott szakmai, politikai, stratégiai és tudományos adatok forrásait. Végül mi más kívánsággal

bocsáthatnók útjára e köteteket, mint hogy ezek az utolsó fejezetek ériék el eredeti céljukat: tanulságaikat a magyar nyelvstratégiai tervezés is minél szélesebb körben alkalmazhassa.

Budapest, 2025. január

A szerkesztők

A MÁLTAI NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BÓDI ZOLTÁN

Alapadatok

Érintett nyelvek: máltai, angol

Érintett országok: Máltai Köztársaság

A nyelv státusa az érintett országban: a nemzeti nyelv a máltai, a hivatalos nyelv a máltai és az angol, a máltai nyelv az Európai Unió hivatalos nyelve. Málta kétnyelvű: a máltai és az angol nyelv párhuzamos használata általános, a két nyelv közt funkciómegoszlás van.

Beszélőközösség mérete: 516 100 fő (2020. évi adat)¹

A stratégiai dokumentum típusa: Málta Alkotmánya² és a Máltai nyelvtörvény,³ tanulmányok, részterületek (a korai életszakaszok⁴ és az írásbeliség⁵) nyelvstratégiájára vonatkozó dokumentumok

---

1 National Statistics Office – Malta [https://statdb.nso.gov.mt/?fs\[0\]=Theme%2C0%7CDemography%23CAT_DEMOGRAPHY%23&pg=0&fc=Theme&snb=3](https://statdb.nso.gov.mt/?fs[0]=Theme%2C0%7CDemography%23CAT_DEMOGRAPHY%23&pg=0&fc=Theme&snb=3) (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

2 Constitution of Malta <https://legislation.mt/eli/const/eng> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

3 Maltese Language Act. Act No. V of 2004. An act to establish the National Council for the Maltese Language in order to promote the National Language of Malta and to provide the necessary means to achieve this aim (2004. évi V. törvény a máltai nyelvről. A máltai Nyelv Nemzeti Tanácsának létrehozása a máltai nyelv népszerűsítése és e cél eléréséhez szükséges eszközök biztosítása érdekében) <https://legislation.mt/eli/act/2004/5/eng/pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

4 *A Language Policy for the Early Years in Malta and Gozo*. Ministry for Education and Employment, Malta. https://curriculum.gov.mt/en/Resources/Literacy/Documents/A_Language_Policy_Early_Years.pdf (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

5 *A National Literacy Strategy for All in Malta and Gozo 2014-2019*. Ministry for Education and Employment, Malta, June 2014. <https://education.gov.mt/en/Documents/Literacy/ENGLISH.pdf> és *A National Literacy Strategy for All in Malta and Gozo (2021-2030)*. Government of Malta, Ministry for Education. June 2021. <https://www.dropbox.com/scl/fi/rhmp34l60xixe0dvcv270g/A-National-Literacy-Strategy-for-All-in-Malta-and-Gozo-2021-2030.pdf?rlkey=rtwy0uv0go2wsuim8jyej89tt&e=4&dl=0>.

A stratégia természete: a kétnyelvűség biztosítása és a máltai nemzeti nyelv státusának megerősítése

A stratégia kiterjedése: Középtávú

A stratégia időtartama: Nincs egységes nyelvstratégia, de az írásbeliség és a korai életszakasz szakterületének van nyelvstratégiája. Ezek öt- és tízéves ciklusra terveznek.

Háromévente összehívják a Máltai Nyelv Nemzeti Fórumát, amelyen megvitatják a máltai nyelv állapotát és a nyelvpolitika alakulását. A Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa a munkáját hároméves működési tervvel szervezi.

A korai életszakaszra vonatkozó nyelvstratégia 0–7 éves korig tesz ajánlásokat a gyermekek kétnyelvűségének a fejlesztésére otthoni és nevelési intézménybeli környezetben. Az írásbeliségre vonatkozó nyelvstratégia fő célja a teljes kétnyelvű írásbeliség elérése, ennek érdekében a stratégiáját a következő életszakaszokra bontja: 0–3 éves életkorig, az óvodai szakasztól az általános iskola 1. évfolyamáig, általános iskolai életszakasz, középiskolai életszakasz, fiatalkori életszakasz és felnőttkori életszakasz

Intézkedési területek: a máltai nyelv népszerűsítése, védelme, fejlesztése, oktatása, használatának előmozdítása: az oktatásban, a médiában, a bíróságokon, a politikában, a közigazgatásban, a gazdaságban, a társadalmi életben és a kultúrában; az identitásban játszott szerep; a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsának létrehozása és működtetése, stratégiával alátámasztott nyelvpolitika kidolgozása, felügyelete; a helyesírás aktualizálása, idegen szavak átírása, terminológia, fordítás, információs technológia, irodalom, a kiegyensúlyozott máltai–angol kétnyelvűség biztosítása beszélt és írott szinten

Felelős intézet, kidolgozó: Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa (2005), Málta Oktatási és Foglalkoztatási Minisztériuma

„Nyelvstratégiai mátrix”: A máltai nemzet kétnyelvű: a máltai és az angol nyelv használata általános, köztük erős funkciómegoszlás tapasztalható. Veszélyforrás lehet a máltai nyelvre az angol nyelv dominanciájának növekedése. A máltai nyelv helyesírásának és szóátvételi folyamatainak fejlesztési kényszere megfigyelhető. A kidolgozottság megfelelő szintű: egyetemi tanszék, a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa és más, máltai nyelvvél foglalkozó társadalmi szervezetek feladatkörébe tartozik a máltai nyelv kutatása és kodifikálása

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Málta lakossága eredetileg egységesen máltai származású, és csak minimális más nemzetiségű élt az országban egészen az EU-csatlakozásig, ám azóta egyre növekvő számban telepednek le uniós és harmadik országbeli bevándorlók, ezzel együtt a kisebbségi nyelvhasználat nem jellemző az országra. Jelentős volt az 1970-es évekig viszont a máltaiak elvándorlása elsősorban angol nyelvű országokba, Nagy-Britanniába, az Amerikai Egyesült Államokba, Kanadába és különösképpen Ausztráliába, ám mára ez a folyamat gyakorlatilag leállt. Málta gyakorlatilag egységesen római katolikus vallású, és a római katolikus egyház olyan erős, hogy még az alkotmányban is rögzítették, hogy ez az államvallás, és a római katolikus egyháznak joga van meghatározni a helyes és nem helyes értékrendet.⁶ Érdekes viszont, hogy a máltai nyelv szoros kapcsolatban van az arab nyelvvel, viszont a máltaiak nemzeti identitásának sarokköve a római katolikus vallás.⁷

Málta 1964-ben vált függetlenné, ekkor született meg a jelenleg is érvényben lévő alkotmány, 1974-ben megszűnt a monarchia (addig II. Erzsébet brit uralkodó volt az államfő), és az államforma azóta köztársaság, amely parlamenti demokráciaként működik. Málta tagja a Nemzetközösségnek (Commonwealth of Nations) és 2004 óta az Európai Uniónak, ennél fogva a máltai nyelv az Európai Unió egyik hivatalos nyelve.

Málta szigetország, amely 5 szigetből áll, de ezek közül csak 3 lakott: Málta, Gozo és Comino (ez utóbbi lakossága minimális, a turistaforgalom viszont jelentős), a népsűrűség igen magas. A szigetországot a történelem során hosszabb-rövidebb időre a környék legtöbb hatalma meghódította. Ezek közül érdemes kiemelni az arabokat, akik a 9. század második felében hódították meg az országot, és ezzel az iszlám vallás is elterjedt, ám a 11. századtól a normann hódítás következtében a keresztény vallás és kultúra fennhatósága alá került az ország. Málta évszázadokon keresztül a Szicíliai Királysághoz tartozott, de 1530-ban

⁶ Constitution of Malta <https://legislation.mt/eli/const/eng> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

⁷ Iványi 2021.

Károly császár Máltát átadta az Ispotályos Lovagrendnek, amely Máltai Lovagrendként vált ismertté. 1800-ban lett része Málta a Brit Birodalomnak, később a függetlenedési törekvések 1921-ben Máltának autonómiát hoztak, majd 1964-től függetlenné vált az ország.

Sajátos geopolitikai helyzete miatt Máltát gyakran érintették a nagyhatalmi konfliktusok, így brit-, valamint olaszpárti ellentétek alakultak ki, amelyek átpolitizált vitákat indítottak az angol imperializmussal, illetve olasz irredentizmussal kapcsolatban, és mindezt etnogenetikai és nemzeti identitási problémák kísérték.⁸ A máltai kultúrában a hosszú évszázadokig tartó szicíliai, olasz hatás, valamint az anglicizmus is erőteljes nyomot hagyott. Hasonlóképpen az arab-muszlim, illetve az európai-keresztény. A különböző birodalmak kulturális hatásai mellett a 19. század végétől az önálló máltai kultúra és nyelv hatásai is erősödnek.⁹

A máltai az egyetlen afroázsiai nyelvcsaládba (korábbi megnevezés szerint sémi-hámi nyelvcsaládba) tartozó nyelv, amely Európában őshonos. A máltai a sémi ág nyugati csoportjába tartozik, így szoros kapcsolatban áll az arab nyelvvel. A máltai nyelv az észak-afrikai beszélt arab nyelvváltozatból alakult ki, de a szigetország viszonylagos elzártsága és az arab fennhatóságtól való évszázadokkal ezelőtti függetlenedés miatt a fonetikája eltávolodott az arabtól, ezért előfordul, hogy a máltai bizonyos regisztereinek a használói nem értik meg az észak-afrikai arabot beszélők nyelvét. A máltai nyelvbe a történelmi, földrajzi, politikai kapcsolatok és hatások következtében sok lexéma áramlott be a francia, az olasz, azon belül is főleg a szicíliai nyelvből. A kultúra és a tudomány szókincsének a legnagyobb része olasz és angol. Málta nyugat-európai politikai, vallási és kulturális fennhatóság alá kerülésének hatására a máltai írásbeliség latin betűs. Összefoglalva megállapítható, hogy a máltai nyelv az évszázadok során kevert nyelvvé vált, amely teljesen elszakadt az arabtól.

8 Brincat 2011; Brincat 2005. <https://macmillandictionaries.com/MED-Magazine/February2005/27-LI-Maltese.htm> (letöltés időpontja: 2024. 07. 30.).

9 Fabri 2010. https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_2010_num_88_3_7804 (letöltés időpontja: 2024. 07. 30.).

Az évszázadok során elsősorban az olasz fennhatóság miatt fokozatosan az olasz és annak a szicíliai változata vált a formális, a magas kultúrát hordozó nyelvvé, egészen 1934-ig az olasz hivatalos nyelv volt Máltán.

A máltai nyelv a 18. század második felétől vált írásbelivé, addig csak beszélt nyelv volt, amelyet főként informális helyzetekben használtak. A 19. század második felétől a máltai nemzeti törekvésekkel párhuzamosan elkezdett növekedni az érdeklődés a máltai nyelv iránt, majd megindult a nyelv grammatikai leírása, és 1924-ben alakult ki a modern helyesírási szabályozás. A máltai 1934 óta hivatalos nyelv az országban, de ez a státusa különösen az 1964-es függetlenné válástól kezdve erősödött meg. Onnantól kezdve egyre erősödik a máltai nyelv használata a formális helyzetekben is (közigazgatás, iskola, munka, irodalom, kultúra), bár folyamatos versenyhelyzetben van az angollal, amely az ország gyarmati időszakában is értelemszerűen domináns volt, és a függetlenné válás óta a másik hivatalos nyelv. Az angol nyelv presztízse magasabb a máltainál, a társadalom iskolázott rétegeiben, különösen a közép- és felső osztályba tartozóknál az angol az elsődleges az írás és olvasás területén, valamint a formális színtereken, és a máltai inkább csak a beszélt nyelvben és az informális szituációkban népszerű. Nagyarányú az angol kifejezések beáramlása a máltába, és ez megfigyelhető a máltai nyelv fonetikai készletében is, mert terjed az angol [r] fonéma a máltában.

A máltainak két nagyobb területi változata van, az egyik a fővárosi és a környezetében élők által használatos, a másik pedig a mezőgazdasági területekre és a kikötők közelében lévő ipari területekre jellemző változat. A fővárosban és a környékén használatos változat jelentős olasz hatást mutat, nyitott az angol eredetű elemek felvételére, viszonylag kevés az arab fonetikai és szókészletbeli származék benne, a használata terjed. A másik változat visszaszorulóban van, köszönhetően annak, hogy az iskolai oktatásban, a médiában is a sztenderdnek tartott fővárosi változatot használják, és ezt erősíti a fővárosba történő egyre erőteljesebb belső migráció.

A máltai elvileg minden máltai lakos elsődleges nyelve. A Máltáról kivándorolt, elsősorban az angol nyelvű országokban élő máltai szóránynépesség

elsődleges nyelvről nincsenek adatok, de gyanítható, hogy az angol átveszi a máltai szerepét.¹⁰

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Málta Alkotmánya¹¹ a máltai nyelvet nemzeti nyelvként nevezi meg és egyben a Máltai Köztársaság hivatalos nyelvének nyilvánítja az angol nyelv mellett. A nyelvpolitikáért és a nyelvstratégiáért felelős szerv a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa (Kunsill Nazzjonali ta' l-Ilsien Malti), amelynek 2005-ös megalapítását a 2004-es Máltai nyelvtörvény¹² mondta ki. Részletesen kidolgozott, írásba foglalt, rövid, közép- és hosszú távú általános nyelvstratégiája nincs Máltának, eddig csak részprojektek, illetve egyedi tanulmányok, elemzések szólnak a főbb stratégiai elemekről. A nyelvstratégiának és az erre épülő nyelvpolitikának elsősorban a kétnyelvűségi nyelvi helyzetre kell koncentrálnia, hisz az országnak két hivatalos nyelve van: a máltai és az angol, amelyek közt funkciómegoszlás tapasztalható. Emellett kiemelt feladata a nyelvvel foglalkozó intézményrendszernek és politikának, hogy a máltai nyelv kodifikálását, írásbeliségének, helyesírásának a szabályozását támogassa. A Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsának összetételét, felügyeletét és működését is részletesen szabályozza a nyelvtörvény. Biztosítja a jogszabály, hogy ez az intézet a kormány felügyelete alatt álljon, központi költségvetési finanszírozást kapjon, és az összetételének a szabályozásával biztosítják, hogy a nyelvstratégia megalkotása szempontjából fontos közigazgatási, tudományos és szakmai szervezetek képviselve legyenek a Tanácsban.

10 Badia i Capdevila 2004.

11 Constitution of Malta <https://legislation.mt/eli/const/eng> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

12 Maltese Language Act. Act No. V of 2004. An act to establish the National Council for the Maltese Language in order to promote the National Language of Malta and to provide the necessary means to achieve this aim (2004. évi V. törvény a máltai nyelvről. A máltai Nyelv Nemzeti Tanácsának létrehozása a máltai nyelv népszerűsítése és e cél eléréséhez szükséges eszközök biztosítása érdekében) <https://legislation.mt/eli/act/2004/5/eng/pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

A Máltai Nyelvi Testület (Maltese Language Board) az Oktatási Minisztérium tanácsadó szerve volt, 1995-ben alakult, és ez a szervezet készítette elő a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsát megalapító nyelvtörvényt. A Máltai Akadémia (L-Akkademja tal-Malti, 1920-ban alapították) fő feladatai közé sorolja a máltai írásbeliség szabályozását. Továbbá a standardizáció szempontjából fontos a Máltai Írók Egyesülete is.

III. A stratégia célja

A máltai nyelvstratégiával és nyelvpolitikával összefüggő dokumentumok az ország kétnyelvűségének deklarálása mellett elsősorban a máltai nyelv fejlesztésére, az idegen kifejezések honosítására és a máltai nyelv nemzeti identitásban elfoglalt szerepére koncentrálnak. A nyelvtörvény is hangsúlyozza, hogy a máltai nyelv a máltai emberek nemzeti identitásának meghatározó eleme, amelyet az államnak védenie kell a nyelvromlástól és a pusztulástól, azaz elsősorban az idegen hatásoktól és a nyelvvesztéstől.

Fő stratégiai területként a közigazgatást, az oktatást, a kultúrát, a médiát, a gazdaságot, az igazságszolgáltatást jelölik meg. Ezekben a területeken a máltai-angol kétnyelvűséget biztosítják, azzal együtt, hogy a máltai nyelv fejlesztése elengedhetetlen az angollal való versenyképesség fenntartása érdekében. A máltai normalizáltságának, kodifikálásának fenntartása és fejlesztése az elsődleges célok között szerepel. A dokumentumok, tanulmányok hangsúlyozzák, hogy a máltai gyakorlatilag az összes máltai lakos elsődleges nyelve. Többek között ennek is köszönhető, hogy az ország kétnyelvűsége ellenére a máltai is hivatalos nyelve az Európai Uniónak.

IV. Szerkezeti felépítés

Nincs hivatalos és egységes máltai nyelvstratégiai tanulmány, ezért annak szerkezetét sem tudjuk feltárni. Vannak viszont nyelvstratégiai jelentőségű jogszabályok (Máltai Alkotmány, Máltai nyelvtörvény), és nyelvstratégiai jellegű,

főként állapotleírással foglalkozó tanulmányok¹³, amelyeknek értelemszerűen eltérő a szerkezetük. Itt a két részstratégiáról, az írásbeliség és a korai életszakasz nyelvstratégiájáról szóló dokumentumok szerkezetét lehet bemutatni.

Az írásbeliségre vonatkozó általános, nemzeti stratégia szerkezete a következő:¹⁴

- Az írásbeliség fogalmának definiálása.
- A kiegyensúlyozott írásbeliség.
- Multimédiás írásbeliség a digitális korszakban.
- Többnyelvűség az osztálytermekben.
- Az oktatáspolitikai és a tanulás nyelve.
- A COVID-19 hatása az írásbeliség oktatására és tanulására
  - o Ajánlások a COVID-19 írásbeliség fejlesztésére gyakorolt hatásának csökkentésére.
- Az írásbeli teljesítményre vonatkozó nemzetközi kutatások
  - o Az iskolai szektor.
  - o Gender.
- Az írásbeliségre vonatkozó általános, nemzeti stratégia 2014. évi dokumentumából átvett részek
  - o Írásbeliség a közösségben 2014–2020.
  - o Írásbeliség az oktatásban 2014–2020.
  - o Az írásbeliség forrásai 2014–2020.
  - o Szakmai fejlesztés és kutatás 2014–2020.
- Az írásbeliségre vonatkozó nemzeti stratégia kontextusa (2021–2023).
- Az írásbeliségre vonatkozó nemzeti stratégia (2021–2023)
  - o 1. pillér: Írásbeliség a közösségben.
  - o 2. pillér: Írásbeliség az oktatásban.

13 Badia i Capdevila, 2004.; Pace–Borg 2017.

14 *A National Literacy Strategy for All in Malta and Gozo 2014-2019*. Ministry for Education and Employment, Malta, June 2014. https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/a_national_literacy_strategy2014eng_v2.pdf és *A National Literacy Strategy for All in Malta and Gozo (2021-2030)*. Government of Malta, Ministry for Education. June 2021. <https://www.dropbox.com/scl/fi/rhmp34l60xixe0dcv270g/A-National-Literacy-Strategy-for-All-in-Malta-and-Gozo-2021-2030.pdf?rlkey=rtwy0uv0go2wsuim8jyey89tt&e=4&dl=0> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

- Az írásbeliség fejlesztése az iskolában.
- Írásbeliség a korai életszakaszban.
- Írásbeliség a junior (általános iskolai) életszakaszban.
- Írásbeliség a középiskolai életszakaszban.
- Az írásbeliség fejlesztése a fiatalkorban.
- Felnőttkori írásbeliség-fejlesztés.
- A tanulási nehézséggel élő gyermekekre vonatkozó rendelkezések.
- A többnyelvű tanulók.
- o 3. pillér: Az írásbeliség forrásai.
- o 4. pillér: Szakmai fejlesztés és kutatás.
- Következtetések.

A stratégiai dokumentumban elméleti alapismeretek és összefüggések általános szintű, változó terjedelmű (inkább rövid) leírása után konkrét programok, kezdeményezések, tervek felsorolása olvasható.

A korai évek nyelvpolitikájáról szóló dokumentum főbb részei a következők:¹⁵

- A korai életévek kétnyelvű oktatása-nevelése.
- A gyermeknevelés társadalmi környezete.
- Szociolingvisztikai kontextus.
- Az otthoni környezet.
- Nevelés-oktatás a korai életszakaszban.
- A korai életszakasz oktatásvezetése, oktatásszervezése.
- A korai életszakaszban tanítók oktatása.

A stratégiai dokumentum egyes fejezetein belül a jellemzően rövid elméleti összefoglaló, az összefüggések áttekintése után a leglényegesebb ajánlásokat pontokba szerve sorolják fel.

15 *A Language Policy for the Early Years in Malta and Gozo*. Ministry for Education and Employment, Malta. https://curriculum.gov.mt/en/Resources/Literacy/Documents/A_Language_Policy_Early_Years.pdf (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

V. Intézkedési területek [VI. Ütemterv, VII. Feladat- és hatáskörök]

1. Intézményi háttér

A Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa

Feladata:

- a fenntartható nyelvpolitika és nyelvstratégia elfogadása és előmozdítása;
- a nyelvpolitika és nyelvstratégia végrehajtásának és betartásának figyelemmel kísérése és ellenőrzése;
- a máltai közélet minden területén a nemzeti nyelv fejlesztése;
- a máltai nép önazonosságának erősítése;

A működési feltételek biztosítása:

- összetétele;
- részletes feladatai és kötelezettségei;
- hatásköre;
- szakbizottsága;
- eljárási rendje.

A Máltai Nyelv Nemzeti Fóruma:

- összehívja az oktatásért felelős miniszter;
- háromévente ülésezik;
- meghívottak: Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa, Máltai Egyetem, Máltai Akadémia, a máltai nyelvi szövetségek, a kormányzati szervek, az önkormányzatok, a nem kormányzati szervezetek, az oktatási, kulturális és művészeti intézmények, valamint az audiovizuális kommunikáció és a nyomtatott média képviselői;
- feladata: a hatályos máltai nyelvpolitikával kapcsolatos kérdések, a máltai nyelv általános állapotáról és a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa munkájáról szóló beszámoló megvitatása.

2. A kétnyelvűségből adódó feladatok, a máltai nyelv fejlesztése

Málta hivatalosan is kétnyelvű ország, ezt Málta Alkotmánya is elismeri, hisz a máltai nemzeti nyelv mellett az angolt is hivatalos nyelvnek nevezi meg. A lakosság 99 százalékának a máltai az elsődleges nyelve, 14 százalék használja az angolt a családban és 29 százalék a munkája során. A nagy többség, tehát a 90 százalék a máltai nyelvet használja a családban (elenyésző – 4 százalék – azoknak a családoknak az aránya, amelyek mindkét nyelvet használják familiáris helyzetben). Ennek ellenére a különböző stratégiai dokumentumok és tanulmányok nagy hangsúlyt helyeznek a korai életszakaszban a családi, az iskolai előtti és a kisiskolás szakasz minél kiegyensúlyozottabb máltai–angol kétnyelvűségének fejlesztésére.

A lakosság 70 százaléka a munkája során is a máltait használja.¹⁶ A Máltai Nemzeti Statisztikai Hivatal szerint a lakosság 86 százaléka a máltait részesíti előnyben a beszéd során, 12 százalékuk az angolt és 2 százalékuk az olaszt. A családi életben, a munka világában és a nyelvhasználat legtöbb területén viszont megfigyelhető a máltai nyelv folyamatos térvesztése az angollal szemben, ami az angol nagyobb presztízsével magyarázható.¹⁷ A máltai inkább a helyi viszonyokban használatos, a nyilvános, hivatalos színtereken pedig az angol népszerűbb: jó példa erre a turizmus. Amellett, hogy az angol magasabb presztízsű a máltainál, angolul a közép- és felső osztályba tartozók gyermekei már a családi környezetben, az elsődleges nyelvi szocializációs színtéren elkezdnek tanulni. Az iskolázottak előszeretettel használják az angol nyelvet írásra és olvasásra (a máltai helyett is), és az esetek többségében angol keresztnéveket adnak a gyermekeiknek.

A 2022. évi adatok szerint a máltai lakosság 96 százaléka beszél legalább alapfokon angolul, 90 százaléka pedig máltaiul. A máltai nyelvet nem ismerő lakosok jelenléte az utóbbi években igen jelentős mértéket öltött a migrációnak köszönhetően. A máltai történelem és kultúra többszörös külső nyelvi

¹⁶ Brincat 2003: 167.

¹⁷ Badia i Capdevila 2004.

érintettségét jól mutatja, hogy a lakosok 62 százaléka beszél legalább alapfokon olaszul és 20 százaléka franciául.¹⁸ Az elmúlt évtizedek statisztikáinak összevetéséből kiderül, hogy az egynyelvű, csak máltaiul beszélők száma folyamatosan csökken, és az angol nyelv egyre nagyobb teret nyer.¹⁹

A máltai nyelvben nagy az aránya az angol eredetű szavaknak, gyakori jelenség, hogy az új fogalmak mellett a már meglévő máltaiakat is angol eredetű kifejezésekkel helyettesítik, de a lexémaszint mellett a fonetikai és a grammatikai szinten is megfigyelhetők beszűrődések az angolból a máltaiába. A hazai szakirodalom is átfogóan foglalkozott a máltai nyelv olasz és angol rétegeivel, és újabban a máltai/angol kódváltásokkal, a kevert, „makarónikus” (maltingliz) nyelvhasználattal.²⁰ A máltai lakosság annak ellenére az angol nyelvre való áttérés felé halad, hogy nem mindenki beszél tökéletesen angolul, és a beszélt nyelvi szituációkban egyelőre még mindig a máltai a gyakoribb.

Ezzel együtt a máltai lakosság nemzeti identitásának legfőbb jelzője a máltai nyelv, ugyanakkor azt is hozzá kell tenni, hogy a máltaiak a máltai–angol kétnyelvűségüket is a nemzeti identitásuk részének tekintik.

A kétnyelvűséggel összefüggő konkrét intézkedések:

- A kormány mindkét nyelvet használhatja.
- Bárki fordulhat bármely hivatalhoz a két nyelv akármelyikén, és a beadványban használt nyelven kell az ügyét intézni és választ kapnia.
- A parlament képviselői eldönthetik, hogy melyik nyelvet használják munkájuk során.
- A jogszabályok máltaiul és angolul is megjelennek, de a máltai a viszonyítási pont, a nyelvek közötti vitás helyzetekben a máltai a döntő.
- A Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa ajánlásokat ad a helyesírás szabályozására és az idegen szavak honosítására, átírására, a máltai nyelvű terminológia gazdagítására.

---

18 *Malta Skill Survey 2022. Preliminary Report*. National Statistics Office, Malta, 2023. <https://nso.gov.mt/wp-content/uploads/Skills-Preliminary-2.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

19 Badia i Capdevila 2004.

20 Iványi 2016.

- A korai életszakaszra (0–7 éves korig) vonatkozó nyelvstratégia ajánlása ösztönzi, hogy már a családban is kétnyelvű nyelvi szocializáció valósuljon meg.
- Az írásbeliségre vonatkozó nyelvstratégia szerint pedig Máltának úgy kell kétnyelvűnek lennie, hogy ne csak a beszélt nyelv, hanem az írásbeliség is kétnyelvű legyen. (Jelenleg a hivatalos, formális, tudományos, presztízses írásbeliség inkább angol nyelvű.)

3. Közigazgatás

Az ország kétnyelvűsége ellenére a parlament, az államigazgatás és az önkormányzatiság terén is megfigyelhető, hogy az angol nyelv használata általános, különösen érvényes ez az írásbeliségre. Nem utolsósorban ez annak köszönhető, hogy nincsenek jól működő, elérhető máltai helyesírás-ellenőrző és szótári programok.²¹

A hivatalos szövegeket először angolul írják meg, majd ha szükséges, akkor fordítják le máltaira, aminek az az eredménye, hogy sok a gyenge nyelvi színvonalú máltai hivatalos szöveg. A hivatalos szervek egymás között gyakran kizárólag angolul leveleznek.

Itt kell kitérni a máltai katolikus egyházra is, amelynek az állami pozícióját az alkotmány is megerősíti: Málta vallása a Római Katolikus Apostoli Anyaszentegyház vallása. A katolikus egyház a szertartásai és a működése során a máltai nyelvet használja.

A közigazgatás nyelvhasználatára vonatkozó intézkedések:

- A közigazgatási alkalmazottak érzékenyítése a nemzeti nyelv használatára, a kétnyelvű írásos kommunikáció ösztönzése.
- A máltai nyelvű írásbeliség észrevehetővé tétele, a máltai nyelvű hivatalos írott szövegek gyakoriságának növelésével a valóban kétnyelvű hivatalos kommunikáció szintjének elérése.
- A törvényhozásban, a közigazgatásban a máltai és az angol is használható.

21 Pace–Borg 2017.

- Máltaiul és angolul is lehet fordulni a közigazgatáshoz, és a hivatalnak olyan nyelven kell az eljárást lefolytatnia és válaszolnia, amelyen az ügyet elindította a kérelmező.
- A jogszabályok máltaiul és angolul is megjelennek, de ha ellentmondás, értelmezésbeli eltérés lehetséges a két nyelvi változat között, akkor a máltai nyelvű változat az irányadó.
- A Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa együttműködik az oktatási intézményekkel, önkormányzatokkal, egészségügyi intézményekkel, hogy nyelvi tanácsokat és máltai nyelvű terminológiai ajánlásokat adjon számukra, és ezeknek a szervezeteknek lektori szolgáltatást nyújt. Mindezt annak érdekében, hogy minél több máltai nyelvű írásos szöveg jelenjen meg az ügyfél-kommunikációjukban.
- A Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa a máltai közigazgatási szereplők és közalkalmazottak részére máltai írásbeli kommunikációval foglalkozó képzést szervez.
- A Máltai Egyetemen a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsával való együttműködésben máltai lektori képzés zajlik.

4. Oktatás

Az általános és középiskolai oktatásban a máltai és az angol nyelv is kötelező tantárgy, és mindkét nyelv az oktatás nyelve is. Minkét nyelven biztosítani kell a tanulóknak azt, hogy az alapvető munkanyelvi ismereteket angolul és máltaiul is megszerezhessék. Az állami iskolákban a máltai és az angol nyelvű oktatás aránya kiegyensúlyozott, míg a magániskolákban inkább az angol nyelvű oktatás dominál, az egyházi iskolákban pedig változó, hogy az angol vagy a máltai-e az előnyben részesített nyelv. Különösen a középiskolákban figyelhető meg az a tendencia, hogy a természettudományi, technikai tárgyak, a matematika magyarázatának a nyelve – tehát az a nyelv, amelyen a tananyagról szóló tanár-diák párbeszéd zajlik – az angol, míg a humán tantárgyak magyarázatának a nyelve inkább a máltai. A korai életszakaszra (0–7 éves korig) vonatkozó nyelvstratégia leszögezi, hogy a kisgyermekkorú kétnyelvűség kognitív előnyökkel jár, ennek biztosítására minden iskolának saját nyelvstratégiát kell kidolgoznia

a máltai–angol kétnyelvűség biztosítására, és ennek a tanulók igényeihez kell igazodnia. Harmadik nyelvként az általános iskolákban hagyományosan az olaszt szokták tanítani, és középiskolában kiegészül a választható nyelvek sora a franciával, a némettel, az oroszsal és a spanyollal. 1975-től 1987-ig a középiskolában az arab kötelező tantárgy volt.²²

A Máltai Egyetemen oktatott szakok angolul is hallgathatók. Külön kiemelendő a turizmus-vendéglátás szakterülete, amelyre bemeneti követelmény az angol mellett a máltai nyelv is, de a szaktárgyak egy része kizárólag angolul hallgatható, és a szaktárgyak magyarázatának a nyelve általánosan az angol. A legtöbb egyetemi szak ugyan angolul és máltaiul is hallgatható (a hallgatói összetételhez igazodva), de a hallgatói feladatokat, beadványokat, előadásokat, szakdolgozatokat, diplomamunkákat jellemzően angolul kell teljesíteni. Különösen az egészségügyi szakterületeken okoz problémát az, hogy a felsőoktatás és a szakmai képzés alapvető nyelve az angol, mert a munkahelyekre kikerülő orvosok és egészségügyi személyzet gyakran nem tud máltaiul kommunikálni a betegekkel orvosi és egyéb egészségügyi szakmai témákról. Ezért már az egyetemi képzés része a máltai szaknyelvi képzés is.

A nyelvoktatásra és nyelvhasználatra vonatkozó lényegesebb oktatáspolitikai döntések:

- A közoktatásban és a felsőoktatásban a máltai és az angol is használható oktatási nyelvként.
- A máltai és az angol nyelv is kötelező tantárgy a közoktatásban.
- Biztosítani kell a diákoknak máltaiul és angolul is az alapvető munkanyelvi ismereteket az iskolákban.
- Az iskoláknak saját nyelvstratégiát kell kidolgozniuk a máltai–angol kétnyelvűség fenntartására és fejlesztésére.

22 *A Language Policy for the Early Years in Malta and Gozo*. Ministry for Education and Employment, Malta. <https://www.dropbox.com/scl/fi/ox4gxyynrg236gykmihju/A-Language-Policy-for-the-Early-Years-in-Malta-and-Gozo.pdf?rlkey=v4x0xw3y3p79oz2wa3ye8gsf3&e=2&dl=0> (letöltés időpontja: 2025. 06. 19.).

5. Kultúra

Ezen a területen is két csoportba sorolhatók a máltaiak: akik inkább máltaiul, illetve akik inkább angolul kommunikálnak. A lakosság 43 százaléka olvas angolul, és 48 százaléka néz tévét és filmet angol nyelven, míg máltai nyelvű kulturális tartalmakat a lakosság 48 százaléka olvas, és tévét, filmet az 59 százalékuk néz máltaiul. Természetesen van átfedés a két kategória között, mert vannak olyanok, akik mindkét nyelven képesek kulturális tartalmat befogadni. A további adatokból kiderül, hogy a lakosok inkább angolul hajlamosak könyvet és újságot olvasni, mint máltaiul. A beszélt nyelvi műfajokban a máltai a népszerűbb, míg az írásbeli műfajoknál az angol nyelv dominál.²³

A nyelvhasználati összefüggő lényegesebb kultúrpolitikai döntések:

- A Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa együttműködik a máltai kultúra és irodalmi nyelv fejlesztése céljából a következő szervezetekkel:
  - o Máltai Szerzők Egyesülete (Għaqda tal-Kittieba tal-Malti – Union of Maltese Authors).
  - o Máltai Akadémia (Akkademja tal-Malti – Academy of Maltese).
  - o Egyetemi Hallgatók Máltai Nyelvi Szövetsége (Għaqda tal-Malti Università – Maltese Language Association for University Students).
  - o Máltai Költők Szövetsége (Għaqda Poeti Maltin – Association of Maltese Poets).
  - o Máltai Nyelvi Lektorok Szövetsége (Għaqda tal-Qarrejja tal-Provi tal-Malti – Association for Proofreaders of Maltese).
- A Máltai Művészeti Tanács (Malta Arts Council) közreműködésével 2015-ben elfogadták a Máltai Művészeti Tanácsról szóló törvényt, amely szerint ez a szervezet őrzi és fejleszti azokat a kulturális elemeket (szellemi tartalmak, nyelvi, folklór és hagyomány), amelyek azonosítják és jellemzik a máltai népet.
- Minden évben különböző kategóriákban díjazzák az év könyvét, a díjazottak körébe tartozhatnak az idegen nyelvekről máltaira fordított művek is.

---

23 Pace–Borg 2017.

7. Média

Ugyanannyi nyomtatott lap jelenik meg máltaiul, mint angolul, ám a politikai vonatkozású újságcikkek, politikai hirdetések jobbára máltai nyelven születnek meg, hogy minél szélesebb szavazóbázist érjenek el a politikai szereplők.

A rádiózásban a máltai nyelvű adások dominálnak, de vannak angol és olasz nyelvű programok is. Vannak máltai és angol nyelvű hazai televíziócsatornák, de angliai, észak-amerikai és olasz televíziócsatornák is elérhetők az országban, és az olasz televíziócsatornák különösen népszerűek. A dokumentumfilmek, a filmek és a rajzfilmek általában angol nyelvűek a máltai közszolgálati és kereskedelmi csatornákon, míg a magazinműsorok, a főzőműsorok, a szórakoztató és sportműsorok, beszélgető műsorok inkább máltaiul népszerűek. A beszélgetőműsorokban, a magazinműsorokban gyakran fordul elő, hogy az interjúalanyok beszélgetés közben angolra váltanak át, mert azon a nyelven könnyebben tudják kifejezni magukat. Az is gyakori, hogy a máltai nyelvű magazinműsorban angol nyelvű interjúk és bejátszások szerepelnek. Ilyenkor nem kötelező a feliratozás vagy tolmácsolás az adás közben. A reklámok gyakran kétnyelvűek, ám az is általános, hogy a televízióban bemutatott reklámokban a beszélt szöveg máltai, míg az írott szöveg angol.

A digitalizált máltai nyelvű internetes tartalom lényegesen kevesebb, mint az angol nyelvű, ami az angol–máltai kétnyelvű társadalomban az internetes tartalomfogyasztást egyértelműen az angol nyelv felé mozdítja el. A máltai nyomtatott sajtóorgánumoknak jellemzően van hírportálja is, közöttük viszont ugyanannyira kiegyensúlyozott a máltai és az angol aránya, mint a nyomtatott lapok esetében.²⁴

A média nyelvhasználatára vonatkozó lényegesebb intézkedések:

- A máltai Hírközlési Hatóság a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsával együttműködésben kiadta *A máltai nyelv helyes használatának szabályzata a sugárzott médiában* című rendelkezést (Code on the Correct Use of the Maltese Language on the Broadcasting Media Regulations. 2010), amely szabályozza, hogy mennyi máltai nyelvű programot kell adnia egy televízió- vagy

24 Pace–Borg 2017.

rádiócsatornának, és a máltai nyelv helyes használatára vonatkozó tanácsokat is adnak.

- Minden máltai rádió- és televíziócsatornának máltai nyelvi tanácsadót kell alkalmaznia, akinek megfelelő egyetemi végzettsége van, és a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa ajánlásával rendelkezik. A szabályozás megengedi azt is, hogy egy csatorna ennél hatékonyabban és eredményesebben működő belső, nyelvi önszabályozási mechanizmust dolgozzon ki.
- A média helyes máltai nyelvhasználatára vonatkozó szabályok magukban foglalják a helyesírást, a helyes kiejtést, a felesleges angol kifejezések mellőzését, a számok, helynevek és színnevek máltai nyelvű használatára vonatkozó javaslatot.
- Az angolul elhangzó médiatartalmak feliratozásáról, alámondásáról, szinkronizálásáról gondoskodni kell.
- A máltai Hírközlési Hatóság a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsával közösen rendszeresen tart máltai nyelvi képzéseket a máltai nyelvű média különböző alkotói számára.
- A máltai Hírközlési Hatóság a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsával és a Máltai Újságírók Intézetével közösen évente díjazza a kiemelkedő újságírói teljesítményt, és ennek része a máltai nyelvet legszebben használó újságíró díjazása a nyomtatott és digitális, valamint a sugárzott médiában (a rádióban és a televízióban).
- A máltai Hírközlési Hatóság rendszeresen tanulmányozza a máltai médiaprodukciónak a nyelvhasználatát, és ajánlásokat tesz a médiumoknak a helyes máltai nyelvhasználatra.

8. Gazdaság

A gazdasági szereplők egymás között, illetve a hivatalokkal az írásbeli kommunikációra jellemzően az angol nyelvet használják. Ez igazodik ahhoz a trendhez, hogy a hivatalos kommunikáció ugyan kétnyelvű, ám az írásbeliség inkább angol nyelvű.

A gazdasági reklámokban a szlogenek, jelmondatok, figyelemfelkeltő kifejezések jellemzően angol nyelvűek, ám a részletesebb leírások kétnyelvűek, vagy az is előfordul, hogy csak egynyelvűek (máltaiak).

A cégek alosztályainak, beosztásainak a megnevezése, a belőlük képzett rövidítések jellemzően angol nyelvűek. A bankjegykiadó automaták felülete a legtöbb esetben kétnyelvű, a bankszámlakivonatok, a közműszámlák, a telekommunikációs számlák és egyéb megkeresések a cégek, szolgáltatók részéről egyre inkább kétnyelvűek. Az a tendencia figyelhető meg, hogy az ügyfél-kommunikációban a máltai egyre nagyobb teret nyer a korábban domináns angol ellenében. Ugyanez a tendencia figyelhető meg a nyilvános, nagy társadalmi közegnek szóló projektek kommunikációjában is. A cégek nyilvános éves beszámolóit döntően angol nyelven készítik el, de már tartalmaznak máltai nyelvű fejezetet is.

A gazdaság és a nyelvhasználat összefüggésével kapcsolatban olyan intézkedéseket hoztak, amelyek érzékenyítik a gazdasági szereplőket a nemzeti nyelv használatára vonatkozóan, valamint ösztönzik a kétnyelvű írásbeli kommunikációt a gazdasági szektorban.

9. Igazságszolgáltatás

Az igazságszolgáltatás és a jogállamiság alapjául szolgáló alkotmányt, törvényeket és egyéb jogszabályokat két nyelven, a máltai mellett angolul is meg kell alkotni, ám az angol és a máltai változat között kialakuló vita esetén a máltai nyelvű számít döntő változatnak. A kötelező kétnyelvűség alól azok a jogszabályok és hivatalos dokumentációk számítanak kivételnek, amelyek olyan szakki-fejezéseket tartalmaznak, amelyeknek nincs elfogadott máltai nyelvű változata. Márpedig az angol–máltai kétnyelvűségből egyértelműen következik, hogy különösen a technológiai kutatások, innovációk és fejlesztések globális angol nyelvűsége miatt a terminológia vezető nyelve Máltán is az angol. A legtöbb technológiai terminus angol nyelvű, tehát egyszerűbb az erről szóló dokumentáció és jogszabályok angol nyelvű megalkotása.

Mivel Málta európai uniós csatlakozása miatt a máltai az unió egyik hivatalos nyelve, ezért minden uniós jogszabályt kötelező máltaira is lefordítani. Éppen emiatt bővül a máltai nyelvű terminológiai adatbázis. Tehát egy nyelven kívüli tényező hatására mozdult előre a máltai terminológiai honosítási folyamat. Számos felhasználói, vásárlói tájékoztatóról szóló jogszabályt azt írja

elő, hogy a tájékoztató szövegnek vagy angolul, vagy máltaiul, esetleg mindkét nyelven meg kell születnie, tehát nem általános követelmény minden esetben a kétnyelvű vagy az egynyelvű máltai tájékoztatás.

A bírósági eljárások nyelve a máltai, ám a törvény megengedi, hogy aki nem beszél máltaiul, annak számára angolul lehessen lefolytatni az eljárást. Természetesen a se angolul, se máltaiul nem beszélő fél számára hivatalos tolmácsolással, ám máltaiul kell lefolytatni az eljárást. A közjegyzői okiratokat a fél kérésének megfelelően máltaiul vagy angolul kell elkészíteni, ha ezektől eltérő nyelven kéri a fél a szöveget, akkor hivatalos fordítást kell készíteni a kívánt nyelvre az eredeti máltai változatról.²⁵

Az igazságszolgáltatásra vonatkozó nyelvhasználati intézkedések:

- Az igazságszolgáltatás nyelve a máltai.
- A fél vagy felek kérésére az igazságszolgáltatási eljárást angolul is lehet folytatni.
- Az okiratokat a fél kérésének megfelelően máltaiul vagy angolul kell elkészíteni.
- Ha a máltaitól és az angoltól eltérő nyelvre van igény, akkor az eljárás máltaiul zajlik vagy az okirat máltaiul készül el, ám hivatalos tolmácsolást vagy fordítást kell biztosítani a fél vagy felek által kívánt nyelvre.
- A jogszabályok és hivatalos dokumentációk máltaiul és angolul is elkészülnek, ám ha a téma szakkifejezés-készlete csak angolul érhető el, akkor a szabályozás is angol nyelven készül el.

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

A máltai nyelvstratégia kidolgozásának és felügyeletének felelős szerve a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa, amely az Oktatási és Foglalkoztatási Minisztérium felügyelete alá tartozik. Az eddig kidolgozott két részstratégia, a korai

²⁵ Pace–Borg 2017.

életszakaszra vonatkozó nyelvstratégia²⁶ és az írásbeliség nyelvstratégiája²⁷ az Oktatási és Foglalkoztatási Minisztérium gondozásában jelent meg.

A nemzeti nyelvpolitika és nyelvstratégia legfőbb felügyeletét egy konzultatív testület, a Máltai Nyelv Nemzeti Fóruma látja el, amely háromévente ülészik, az érintett kormányzati, szakmai és társadalmi szervezetek kötelezően képviseltetik magukat benne, és a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsa beszámol a nyelvpolitika aktuális állásáról.

Az írásbeliségre vonatkozó nemzeti stratégiát 2021-ben megújították és további 10 évre hatályosították.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Málta kétnyelvű ország, amely alkotmányosan is elismeri a máltai–angol kétnyelvűséget. A kétnyelvűség, illetve a róla szóló nemzeti nyelvpolitika nem ritkaság európai szinten, gondoljunk csak az ír–angol kétnyelvűséget hangsúlyozó nyelvpolitikára, vagy a nemzeti identitással erős összefüggésben álló baszk nyelvpolitikára, de a sort hosszan lehetne folytatni. A Kárpát-medencei magyarságnak különösen az anyaországon kívül élő részei vannak kétnyelvű szituációban, ám a máltai és a magyar nemzet kétnyelvűsége eltér. Máltán nem egynyelvű nemzetek érintkezéséből származik a kétnyelvűség, hanem a máltai nép történelmi hagyományaira visszavezethető, évszázadok alatt kialakuló és fennálló kétnyelvűség alakult ki, amely hivatalos szinten is el van ismerve.

26 *A Language Policy for the Early Years in Malta and Gozo*. Ministry for Education and Employment, Malta.

<https://www.dropbox.com/scl/fi/ox4gxyynrg236gykmihju/A-Language-Policy-for-the-Early-Years-in-Malta-and-Gozo.pdf?rlkey=v4x0xw3y3p79oz2wa3ye8gsf3&e=2&dl=0> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

27 *A National Literacy Strategy for All in Malta and Gozo 2014-2019*. Ministry for Education and Employment, Malta, June 2014.

<http://education.gov.mt/en/Documents/Literacy/ENGLISH.pdf>; *A National Literacy Strategy for All in Malta and Gozo (2021-2030)*. Government of Malta, Ministry for Education. June 2021.

<https://www.dropbox.com/scl/fi/rhmp34l60xixe0dcv270g/A-National-Literacy-Strategy-for-All-in-Malta-and-Gozo-2021-2030.pdf?rlkey=rtwy0uv0go2wsuim8jyey89tt&e=1&dl=0> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

Érdekes hasonlóságokat mutatott ki Iványi Márton a máltai nyelv gozói dialektusa (Għawdxì) és a csángó dialektus között, hisz mindkettő elkülönül a standardizált (máltai és magyarországi) változatoktól, de mégis természetes részei a máltai és a magyar nyelvnek. Továbbá az is érdekes párhuzam, hogy a máltainak az arabtól való különfejlődéséhez hasonló a csángó magyar különfejlődése a standard, magyarországi magyartól.²⁸

Ezzel együtt vannak a magyar nyelvi helyzetre is érvényes, megfontolandó elemei a máltai nyelvpolitikának. A kétnyelvűség korai életszakaszban való bevezetése kognitív előnyökkel jár a máltai és a nemzetközi szakirodalom szerint is, ám igaz, hogy ezek az előnyök egy kétnyelvű társadalmi környezetben érvényesülnek igazán.

Máltán sem teljesen kiegyensúlyozott a kétnyelvűség, mert főként a formális, tudományos nyelvhasználati szituációkban az angol a presztízsebb nyelv, amiből az következik, hogy ahol az angol nyelv használata domináns, ott a máltai nyelv versenyképessége háttérbe szorul. Ez leginkább a tudományos, technológiai szókincsrétegre érvényes. A máltai nyelvpolitika és a felelős intézményrendszer tudatosan törekszik a kiegyensúlyozott kétnyelvűség elérésére és a máltai szókincsréteg tudatos fejlesztésére, tehát terminológiai és honosítási célokat tűztek ki, és ezeket próbálják folyamatos munkával elérni.

Az írásbeliség terén jelentős különbség van a magyar kétnyelvű közösségek és a máltai nemzet között, ugyanis a máltai nyelv írásbelisége viszonylag fiatal, a 19. századi nemzeti mozgalmakkal kezdett növekedni az érdeklődés a máltai nyelvű írásbeliség iránt, de az egységes máltai helyesírási szabályozás csak 1924-ben indult meg. Ennélfogva jelentős nyelvstratégiai cél az egyensúlyban levő írásbeli kétnyelvűség elérése is. Jelentős előrelépést hozott főként a közgazdasági, jogi, külgazdasági és nemzetközi politikai kommunikációs színterek máltai terminológiafejlesztésében az ország európai uniós csatlakozása, amely a máltait is az Unió hivatalos nyelvei közé emelte. Ennek következtében kötelezővé vált minden uniós rendelkezés, hivatalos dokumentáció, jogi szöveg

28 Iványi 2023. https://www.uni-bremen.de/fileadmin/user_upload/fachbereiche/fb10/fb10/images/Linguistik/Maltazentrum/8th_Lingwistika/abstracts_8ghilm_01.pdf (letöltés időpontja: 2024. 07. 30.).

máltai nyelvre fordítása, ami elősegítette a máltai nemzeti nyelvi terminológiai adatbázis kialakítását és fejlesztését.

Máltán megalakították a Máltai Nyelv Nemzeti Tanácsát, amely felelős a máltai nyelvpolitikáért, nyelvstratégiaért. Az intézet az Oktatási és Foglalkoztatási Minisztérium felügyelete alatt dolgozik, egyértelmű a felhatalmazása, a feladatköre, háromévente pedig a Máltai Nyelv Nemzeti Fórumán az érintett közigazgatási, szakmai és társadalmi szervezetek előtt kell beszámolnia a nemzeti nyelvpolitika alakulásáról.

Minden máltai nyelvstratégiáról szóló dokumentum, jogszabály, tanulmány hangsúlyozza, hogy a máltai nemzeti identitás alapvető eleme a máltai nyelv. Annak ellenére hangsúlyozzák ezt, hogy az ország történelmileg és hivatalosan is máltai–angol kétnyelvű.

Felhasznált irodalom

A Language Policy for the Early Years in Malta and Gozo. A consultation document.

Ministry for Education and Employment, Malta. <https://www.dropbox.com/scl/fi/ox4gxyynrg236gykmihju/A-Language-Policy-for-the-Early-Years-in-Malta-and-Gozo.pdf?rlkey=v4x0xw3y3p79oz2wa3ye8gsf3&dl=0> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

A National Literacy Strategy for All in Malta and Gozo (2014-2019). Ministry for Education and Employment, Malta, June 2014. https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/a_national_literacy_strategy2014eng_v2.pdf# (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

A National Literacy Strategy for All in Malta and Gozo (2021-2030). Government of Malta, Ministry for Education. June 2021. <https://www.dropbox.com/scl/fi/rhmp34l60xixe0dcv270g/A-National-Literacy-Strategy-for-All-in-Malta-and-Gozo-2021-2030.pdf?rlkey=rtwy0uv0go2wsuim8jyej89tt&dl=0> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

Badia i Capdevila 2004. Badia i Capdevila, Ignasi: A view of the linguistic situation in Malta. *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, Spring-summer 2004. http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm04primavera-estiu/a_badia1_3.htm (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

- Brincat 2003. Brincat, Joseph: Purism and neologism in contemporary Maltese. In Ramat, Paolo – Stolz, Thomas: *Mediterranean languages. Papers from the MEDTYP workshop, Tirrenia, June 2000*. Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, Bochum, 2003. 155–170.
- Brincat 2005. Brincat, Joseph: Maltese – an unusual formula. *MED Magazine*, Issue 27. February 2005. <https://macmillandictionaries.com/MED-Magazine/February2005/27-LI-Maltese.htm> (letöltés időpontja: 2024. 07. 30.).
- Brincat 2011. Brincat, Joseph: *Maltese and Other Languages: A Linguistic History of Malta*. Midsea Books. Sta Venera, Malta, 2011.
- Fabri 2010. Fabri, Ray: Maltese. *Revue belge de Philologie et d'Histoire*, 88. (2010) 3. sz. 791–816. https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_2010_num_88_3_7804 (letöltés időpontja: 2024. 07. 30.).
- Iványi 2016. Iványi Márton: Máltai nyelv: arab nyelvjárás és/vagy nyelvötvet? *Nyelvtudományi Közlemények*, 112. (2016) 339–363. https://real.mtak.hu/79927/1/NyK20112_u.pdf (letöltés időpontja: 2024. 07. 30.).
- Iványi 2021. Iványi Márton: Egy látszólagos paradoxon: a kereszténység fogalmának arab szókészlete a máltai nyelvben. *Argumentum*, 17. (2021) 878–894. DOI: 10.34103/ARGUMENTUM/2021/49 <https://argumentum.uni-deb.hu/2021-anyagok/ivanyim.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 07. 30.).
- Iványi 2023. Iványi Márton: Cases of „double-fold insularity:” analogies and contrasts in terms of multidimensional experiences of the Gozitan dialects and the Székely-Csángó language island (Sprachinsel) vis-a-vis the Arabic-Maltese and Hungarian-Székely Sprachräume respectively. Előadás a brémai egyetemen (2023.09.19.), *8th Lingwistika Maltija: The next century of Maltese linguistics c. tudományos konferencián*. Abstract: https://www.uni-bremen.de/fileadmin/user_upload/fachbereiche/fb10/fb10/images/Linguistik/Maltazentrum/8th_Lingwistika/abstracts_8ghilm_01.pdf (letöltés időpontja: 2024. 07. 30.).
- Malta Skill Survey 2022. Preliminary Report*. National Statistics Office, Malta, 2023. <https://nso.gov.mt/wp-content/uploads/Skills-Preliminary-2.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).
- Pace–Borg 2017. Pace, Thomas – Borg, Albert: The Status of Maltese in National Language-Related Legislation and implications for its Use. *Revista de*

Llengua i Dret, Journal of Language and Law, núm. 67. (2017) 70–85. <http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/article/download/10.2436-rld.i67.2017.2935/n67-pace-borg-en.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

Jogi források

Constitution of Malta. <https://legislation.mt/eli/const/eng> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

Maltese Language Act. ACT No. V of 2004AN ACT to establish the National Council for the Maltese Language in order to promote the National Language of Malta and to provide the necessary means to achieve this aim <https://legislation.mt/eli/act/2004/5/eng/pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

NAGY-BRITANNIA NYELVSTRATÉGIÁJA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SZABÓ ZSUZSANNA

ANGOL NYELVPOLITIKA

Stratégia az idegen nyelvi kompetenciák fejlesztésére

Alapadatok¹

Érintett nyelvek: angol

Érintett országok: Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága (Anglia, Wales, Észak-Írország, Skócia)

A nyelv státusa az érintett országban:

Anglia: *de facto* hivatalos nyelv (*de jure* nem)

Wales: *de facto* hivatalos nyelv (*de jure* nem), hivatalos nyelv (*de jure*): walesi

Észak-Írország: *de facto* hivatalos nyelv (*de jure* nem), hivatalosan elismert nyelv (*de jure*): ír (2022 óta)²

Skócia: *de facto* hivatalos nyelv (*de jure* nem), hivatalos nyelv (*de jure*): gael³
Beszélőközösség mérete (angol, mint első nyelv):

1 Forrás: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

2 Az Identitásról és nyelvről (Észak-Írország) szóló 2022. évi törvény (Identity and Language (Northern Ireland) Act 2022) az Egyesült Királyság parlamentje által elfogadott törvény, amely előírja „az ír nyelv státuszának hivatalos elismerését” Észak-Írországban, és hivatalosan elismert kisebbségi nyelvnek tekinti az ulsteri skót nyelvet. Lásd: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2022/45/contents/enacted> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

3 A skót parlament törvényjavaslatát a parlament 2005. április 21-én fogadta el, és 2005. június 1-jén kapta meg a királyi jóváhagyást. Lásd: Gaelic Language (Scotland) Act 2005, lásd: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2005/7> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

Anglia és Wales: 2021-ben a népesség 91,1%-a (52,6 millió fő)⁴

Észak-Írország: 2021-ben a népesség 95,4%-a (1 751 500 fő)⁵

Skócia: 2022-ben a népesség 92,6%-a⁶

A stratégiai dokumentum típusa: Az Egyesült Királyságban nincs az angol nyelvre vonatkozó nyelvstratégia.⁷ Az egész Egyesült Királyságban végrehajtandó, átfogó nyelvi stratégia az idegen nyelvi kompetenciák fejlesztésre irányul

A stratégia természete: Javaslat nemzeti nyelvi stratégia kidolgozására az oktatás és készségfejlesztés területén⁸

A stratégia kiterjedése: rövid, közép- és hosszú távú

A stratégia időtartama: 2020–2025

Intézkedési területek: Idegen nyelvek oktatása az alap-, közép- és felsőoktatásban
Felelős intézet, kidolgozó: British Academy⁹ (Brit Akadémia), Arts and Humanities Research Council¹⁰ (Művészeti és Bölcsészettudományi Kutatási Tanács), Association of School and College Leaders¹¹ (Iskolai és Felsőoktatási

4 <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/language/bulletins/languageenglandandwales/census2021> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

5 <https://www.nisra.gov.uk/system/files/statistics/census-2021-main-statistics-for-northern-ireland-phase-1-statistical-bulletin-language.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.)

6 <https://www.scotlandscensus.gov.uk/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.)

7 Ugyanakkor az Egyesült Királyság – az Egyesült Államokhoz hasonlóan – az egy- illetve többnyelvűség paradoxonjával szembesül. Az Egyesült Királyságban számos etnikai kisebbségi nyelvet beszélnek (pl. bengáli, pandzsábi, urdu, lengyel), de az angol anyanyelvűek körében nem megfelelő mértékű az idegen nyelvek ismerete, ami vitathatatlannal az angol nyelv globális hegemoniájából eredő paradoxon. Lásd: <https://apples.journal.fi/article/download/97828/55841/166399> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

8 British Academy 2020.

9 A Brit Akadémia mint nemzeti akadémia célja dinamikus és virágzó bölcsészettudományi és társadalomtudományi tudományágak fenntartása, beleértve a nyelveket is.

10 A Művészeti és Bölcsészettudományi Kutatási Tanács (AHRC) olyan kutatásfinanszírozó szervezet, amelynek hatáskörébe tartoznak a nyelvek és nyelvpolitika.

11 Az Iskolai és Felsőoktatási Vezetők Szövetsége (ASCL) az iskolák és felsőoktatási intézmények magas színvonalú nyelvoktatását támogatja.

Vezetők Szövetsége), British Council¹² és Universities UK¹³ (Egyesült Királyság Egyetemei)

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az angol világnyelv, a globális kommunikáció fő eszköze. A leggyakrabban, a világ összlakosságának 16,5%-a által beszélt nyelv (nem idegen nyelvként). Tehát az angol nyelv a legkevésbé sem veszélyeztetett, sőt sokak szerint jelentős mértékben maga az angol nyelv veszélyeztetet más nyelveket

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Az angol nyelv története

Az angol nyelv az indoeurópai nyelvcsaládba tartozik, így rokonságban áll a legtöbb Európában és Nyugat-Ázsiában beszélt nyelvvel. Az indoeurópai nyelvek germán nyelvcsoportját a tudósok általában három regionális alcsoportra osztják: keleti (mára már kihalt nyelvek, mint pl. a gót), északi (izlandi, feröeri, norvég, svéd és dán), valamint nyugati (német, németalföldi, fríz és angol). A modern angolhoz legközelebb a fríz nyelv áll. Az óangol nyelvhez nyelvtani szerkezetében leginkább hasonlító élő nyelv az izlandi, amely az elmúlt ezer év során alig változott.¹⁴

Az angol nyelv Britanniában alakult ki három germán törzs, a jütök, szászok és angolok letelepedését követően a mai Nagy-Britannia keleti és déli részein az 5. és 6. században. Az angolszász invázió közvetlenül a Római Birodalom bukása után zajlott Britanniában. Az invázió során az óslakos, kelta nyelvet beszélő briteket északra és nyugatra, főként a mai Skócia, Írország és Wales területére űzték.¹⁵

12 A British Council célja az Egyesült Királyság és más országok közötti kulturális megértés előmozdítása, amiben a nyelvek döntő szerepet játszanak.

13 Az Universities UK (UUK) az Egyesült Királyság világszínvonalú felsőoktatási ágazatát képviseli, tagjai 142 egyetem alkancellárjai vagy vezetői.

14 Potter–Crystal é. n.

15 Baugh–Cable 2012, 43–44.

Az Anglia név az óangol Engla-land szóból származik, ami szó szerint annyit jelent, hogy „az angolok földje”, ahol angolul beszélnek.

Az angol nyelv történetét hagyományosan a következő időszakokra osztják: óangol (450–1100), közé pangol (1100–1500), kora új kori angol (1500–1800), késő új kori angol (1800–jelen napjaink).

Óangol

Az óangol nyelv az 1100 előtt Angliában beszélt és írt nyelv; a közé pangol és a modern angol őse. Az óangol nyelv a nyugati germán nyelvek angol–fríz csoportjába tartozik.

Az óangol nyelv Kr. u. 450 körül alakult ki, amikor az angolszászok uralkodó nyelvévé vált. A nyelv azonban nem volt statikus. Az óangol nyelv története mintegy 700 éves használatra nyúlik vissza, és három korszakra osztható:

Ósi óangol (Kr. u. 450-től Kr. u. 650-ig): mivel alig maradt nyoma az írásbeliségnek, jellemzőinek dokumentálása nem tárgyalható megfelelően. Az azonban ismert, hogy mindhárom germán törzs, amely Britanniát megszállta, ezt a nyelvet beszélte.

Korai óangol (Kr. u. 650-től Kr. u. 900-ig): ebben az időszakban jelentek meg az első óangol kéziratok. A kor híres szerzői voltak Cædmon, Bede, Cynewulf és Aldhelm.

Késő óangol (Kr. u. 900-tól Kr. u. 1066-ig): az óangol korszak a normann hódítással, Kr. u. 1066-ban hirtelen véget ért.

Közé pangol

A közé pangol nyelv, a kb. 1100 (a normann hódítást követően) és kb. 1500 között Angliában beszélt és írott nyelv, az óangol nyelv leszármazottja és a modern angol őse. Ezt az időszakot az angol nyelvtan minden területén jelentős változása jellemzi. A közé pangol korszak kezdetén az angol nyelv szociolingvisztikai helyzete a normann invázió miatt alacsony volt, és bár továbbra is másolták és frissítették az óangol nyelvű vallásos szövegeket, kevés eredeti mű maradt fenn. A korszak végére az angol visszanyerte státusát a kormányzat, a jog és általában

az irodalom nyelveként. Ebben az időszakban a francia szavak nagymértékű átvétele következtében átalakult az angol nyelv szóincse. A legtöbb skandináv jövevényszó először az ebben az időszakban keletkezett angol nyelvű szövegekben jelenik meg. A skandináv kölcsönzések jellemzően hétköznapi szavak, míg a franciából átvett szavak gyakrabban fordulnak elő a kormányzat, a jog és a magasabb kultúra területén, ami az angolul beszélők és e nyelvek beszélői közötti kapcsolat jellegét tükrözi. A késői középanyol nyelv fontos fonológiai fejleménye a hosszú magánhangzókat érintő, egymást követő változásokkal járó nagy magánhangzó-eltolódás kezdete, amely a különböző nyelvjárásokban eltérően valósult meg; az észak és dél közötti különbség a legnyilvánvalóbb.¹⁶

Chaucer, „az angol irodalom atyja” a tizennegyedik század utolsó évtizedeiben írta műveit; nyelvezete tehát a késői középanyol korszakhoz tartozik. *Canterbury Tales* című művének népszerűsége vetekedett az akkoriban a térségben leginkább olvasott francia és latin nyelvű irodalmi művekkel. Chaucer kulcsfontosságú szerepet töltött be a vernakuláris középanyol nyelv legitimitásának megteremtésében egy olyan időszakban, amikor Angliában az irodalmi nyelv elsősorban a francia és a latin volt. Ekkorra az elemi iskolákban az angol lett a tanítás nyelve a francia helyett. Az angol egyre inkább a kormányzás nyelvéné is vált; 1362-ben a parlamentet a főbíró angol nyelvű beszédével nyitották meg. Szintén az 1362-es parlament hagyta jóvá a *Statute of Pleading*¹⁷ jogszabályt, amely előírta, hogy „Minden beadványt angol nyelven kell előterjeszteni, előadni, megvédeni, megválaszolni, megvitatni és elbírálni az ő [a király] bíróságain, bármelyik bírója előtt...”.

A középső és a kora újkori korszak közötti válaszvonal fontos jellemzője volt az angol nyelv egységes írott változatának kialakulása. Míg a nyelvjárási variációk a beszélt angol nyelv egész történelme során jellemzőek voltak, a középanyol korszakot jelentős írásbeli változatosság is jellemezte. Így míg a modern

16 Allen 2017.

17 Statute of Pleading (1362) 36 Edw. III c. 15 <http://www.languageandlaw.org/TEXTS/STATS/PLEADING.HTM> és <https://vlex.co.uk/vid/pleading-in-english-act-808153077> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

angolban a legtöbb szónak csak egyféle írásmódja van (eltekintve az amerikai és a brit angol közötti kisszámú eltéréstől), addig a középanyolban a hétköznapi szavaknak számos írásmódja volt.

Modern angol

A modern angol nyelv fogalmát egyezményesen úgy határozzák meg, mint az 1450 vagy 1500 óta használt angol nyelv. Általában különbséget tesznek a korai modern kor (nagyjából 1550–1800) és a késő modern angol (1800-tól napjainkig) között. A nyelv fejlődésének legújabb szakaszát általában mai angolnak (*Present-Day English*, *PDE*) nevezik. Ugyanakkor a nyelvészek a nyelv egy további, 1945 körül kezdődő, „világangolnak” nevezett szakaszát is megkülönböztetik, amely az angol mint nemzetközi közvetítőnyelv globalizációját tükrözi.¹⁸

Korai modern angol

A kora újkori angol időszak jelentős nyelvi átmenetet jelent a középanyol és a modern angol között. Ennek az időszaknak a pontos datálása vitatott, de kezdetét általában a 15. század végére teszik (a nyomdagép William Caxton általi bevezetését követően). Az időszak a 17. század végéig tart.

Ebben a korszakban számos tényező befolyásolta az angol nyelv fejlődését. Az egyik ilyen tényező a nyomdagépek megjelenése volt 1476-ban. A nyomtatás bevezetése az angol helyesírás fokozatos egységesítéséhez vezetett, bár a regionális eltérések és következtelenségek továbbra is fennmaradtak. Egy másik történelmi esemény, amely jelentős hatással volt az angol nyelvre, a protestáns reformáció volt. A protestáns egyházak jellemzően angolul tartották az istentiszteleteket, és így a vallási szövegeket le kellett fordítani latinból. A korszak társadalmi változásai, így az írni-olvasni tudás elterjedése, a középosztály megerősödése, a növekvő urbanizáció mind hozzájárultak a nyelv jelentős változásaihoz. A korszakban a latin, a görög és más európai nyelvek hatására jelentősen

---

18 Davies 2009.

bővült az angol szókincs. Összességében a kora újkori angol korszak a jelentős nyelvi változások időszaka volt, amely előkészítette az utat az angol nyelv modern formájának kialakulásához. A korszak legjelentősebb alkotója William Shakespeare, akinek művei bővelkednek a kora újkori angol nyelv kifinomult és köznyelvi formáinak példáiban.¹⁹

Késő modern angol (kb. 1800 – jelen)²⁰

A fő különbség a kora újkori és a késő újkori angol között a szókincsben rejlik – a kiejtés, a nyelvtan és a helyesírás nagyrészt változatlan maradt. A késő újkori angol nyelv két fő történelmi tényezőnek köszönhetően számos új szóval bővült. Az egyik ilyen tényező, az ipari forradalom következtében korábban nem létező dolgok és eszmék elnevezésére volt szükség. A 18. század végén és a 19. század elején lezajlott ipari forradalom legtöbb újítása brit eredetű volt. Az 1750 és 1900 közötti befolyásos tudományos és technológiai eredmények legalább felét angol nyelven publikálták. Egy másik angol nyelvű ország, az Amerikai Egyesült Államok is fenntartotta az angol nyelv dominanciáját az ott kifejlesztett új technológiák és innovációk által.²¹ Az ipari forradalom, az ipari és tudományos fejlődés szükségessé tette a neologizmusok használatát az új alkotások és felfedezések leírására. Ez nagymértékben támaszkodott a klasszikus nyelvekre, a latinra és a görögre, amelyekben a korszak tudósai általában igen jártasak voltak. A másik, az angol nyelv fejlődése szempontjából fontos történelmi tényező, a brit gyarmatosítás már a 16. században elkezdődött, de a 18. és a 20. század között felgyorsult és lendületet vett. A 16. század végén az angol anyanyelvűek száma mindössze 5–7 millió volt (és ők elsősorban a Brit-szigeteken éltek); a következő 350 évben ez a szám csaknem 50-szeresére nőtt, 80%-uk Nagy-Britannián kívül élt. A Brit Birodalom fénykorában (a 19. század végén és a 20. század elején) Nagy-Britannia a Föld felszínének csaknem egynegyedét uralta.

19 Davies 2005.

20 Barker é. n.

21 Frank 2014.

A gyarmatosítás és a világkereskedelem általános fellendülése ebben az időszakban számos kölcsönszó angol nyelvbe történő átvételéhez vezetett.²²

A 21. század elején egyértelműen az angol a világ legszélesebb körben használt nyelve, a hivatalos és egyéb interakciók nyelve nagyon sok országban, a globalizáció fő eszköze és a transznacionális kommunikáció alapértelmezett nyelve. A Brit Birodalom 17. században kezdődő, különböző gyarmatosítási indítékoktól vezérelt terjeszkedése révén az angol nyelv minden kontinensre eljutott: Észak-Amerikába és a Karib-térségbe, a déli féltekére (beleértve Ausztráliát, Új-Zélandot, Dél-Afrikát és más területeket), valamint Ázsiába, Afrikába és a csendes-óceáni térségbe.²³ Az őshonos nyelvekkel való érintkezés során számos országban az angol nyelv új, egyre stabilabb és lokalizáltabb, saját tulajdonságokkal és funkciókkal rendelkező változatai alakultak ki. Ezeket a fajtákat összefoglalóan „vilá angoloknak” nevezik, és az 1980-as évek óta a nyelvészetben egy új aldiszciplína alakult ki, amely ezek jellemzőit és használati feltételeit vizsgálja. Ezeket a nyelveket hagyományosan az egyes országokban és területeken betöltött státusuk szerint osztályozzák, anyanyelvként, második nyelvként vagy idegen nyelvként, és számos elméleti modellt javasoltak státusuk, fejlődésük és kölcsönös kapcsolataik magyarázatára. Következésképpen az „angol” fogalmát ma már nem egyetlen, monolitikus egységként, nyelvi standardként és referenciarendszerként kell felfogni, hanem úgy kell értelmezni, mint egymással összefüggő, szerkezetileg átfedő, de ugyanakkor különböző változatok összességét, amelyek egy alapvető „globalizációs” folyamat termékei, változó, kontextusfüggő eredményekkel.²⁴

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Az Egyesült Királyság egyes térségeiben jelentősen eltér a nyelvek jogi szabályozása. Ennek történelmi okai vannak: egyes térségek különböző korszakokban

22 Schneider 2012.

23 Medgyes 2022: 620–621.

24 Schneider 2018.

és eltérő módon kerültek az angol korona uralma alá. Egységes jelleget mutató nyelvpolitikai szabályozás csak a 16. század elejétől valósult meg, de a jogszabályok nem az Egyesült Királyság egészére, hanem az egyes országrészekre külön-külön vonatkoznak. Az első az angol nyelv használatát előíró központi jogszabály a *Pleading in English Act (Statute of Pleading)* 1362-ből, ami kötelezővé tette az angol nyelv használatát a peres eljárásokban. Az angol hivatalos nyelvi státusa ezt követően kezdett erősödni. Az angol nyelvhasználat a 19. század második felétől vált általánossá a kötelező angol nyelvű közoktatás bevezetését követően.

Az angol koronához csatolt területekre az angol nyelv használatára vonatkozó jogi szabályozás jóval jellemzőbb volt, mint Angliára. A 16. századtól kezdődően egyfajta asszimilációs nyelvpolitika valósult meg, amit csak a 20. század elejétől kezdődően kezdett fokozatosan felváltani egy pluralista szemléletű, regionális nyelveket támogató nyelvpolitika.²⁵

Az angol a legelterjedtebb nyelv az Egyesült Királyságban. 2021-ben 52,6 millió ember, a lakosság 91,1%-a használta első nyelvként.²⁶

Egy nyelv adott államban meglévő hivatalos státusát legalább háromféleképpen lehet meghatározni: az államnyelvi státus *de jure* meghatározása törvényben vagy alkotmányban, *de facto* státus, vagy az államiság egyik aspektusaként való elismerés. Az Egyesült Királyságban az angol nyelv nem rendelkezik *de jure* hivatalos státussal, hanem az ország *de facto* hivatalos nyelve.²⁷

III. A stratégiára vonatkozó javaslat célja

2020-ban a Brit Akadémia és négy együttműködő partnerszervezet közzétette a nemzeti nyelvstratégiáról szóló elképzelésüket, a *Towards a National Languages Strategy (A nemzeti nyelvstratégia felé)* című dokumentumot,²⁸ amely az egész Egyesült Királyságra vonatkozó, az alap-, közép- és felsőoktatásra kiterjedő nyelvtanítási és nyelvi készségfejlesztési stratégiára vonatkozó javaslataikat

25 Nagy 2019, 40.

26 <https://www.statista.com/statistics/329347/census-first-language-england-wales-population/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

27 Mac Síthigh 2018, 77.

28 British Academy 2020, továbbá Humphries–Ayres–Bennett 2022.

tartalmazza. Ebben a stratégiában egyértelmű célként fogalmazták meg, hogy 2025-re megállítsák a nyelvtanulók számának csökkenését, és egy kiegyenlítő-dési időszakot követően 2030-tól kezdve folyamatosan növeljék a nyelvtanulók számát. Sürgős, összehangolt és koordinált intézkedések meghozatalát javasolták az idegen nyelvi ismeretek és készségek bővítése érdekében az Egyesült Királyságban.

IV. Szerkezeti felépítés

A dokumentum öt fejezetből áll.

1. Bevezetés és kontextus
  - 1.1. A javaslat indoklása.
  - 1.2. Jelenlegi helyzet.
  - 1.3. A javaslat egyedi jellege.

2. Rövid távú intézkedések (első 12 hónap)
  - 2.1. Tudatosságnövelés és információmegosztás (az Egyesült Királyság egész területén).
  - 2.2. A GCSE és A-szintű vizsgák értékelése és összeállítása (Anglia, Észak-Írország, Wales).
  - 2.3. *Advanced Languages Premium*²⁹ (Anglia, Észak-Írország, Wales).
  - 2.4. A felsőoktatás finanszírozása (az Egyesült Királyság egész területén).
  - 2.5. Az oktatók és hallgatók mobilitása (az Egyesült Királyság egész területén).

3. Közép- és hosszú távú intézkedések (1–5 év)
  - 3.1. Infrastruktúra és koordináció.
  - 3.2. A továbbképzéssel és felsőoktatással foglalkozó stratégiai bizottságok.
  - 3.3. A Brit Akadémia, a Modern Nyelvek Egyetemi Tanácsa és az Egyesült Királyság Egyetemei közötti együttműködés.

²⁹ Haladó szinten idegen nyelvet tanulók után járó támogatás.

- 3.4. Nagyköveti és mentorprogramok.
- 3.5. A képesítések elismerése.
- 3.6. Általános iskolai nyelvi tanterv.
- 3.7. 16. életévet követően megszerzett nyelvi képesítések.
- 3.8. Nyelvek a tanári alapképzésben.
- 3.9. A tanárok megtartására vonatkozó stratégia.
- 3.10. Intenzív nyelvtanulási programok.
- 3.11. A nyelvek integrálása a szakmai és műszaki képesítésekbe.

1. Bevezetés és kontextus

A javaslat indoklása

Sürgős, összehangolt fellépésre van szükség a nyelveket érintő kritikus helyzet megoldására az Egyesült Királyságban. Amennyiben az Egyesült Királyság polgárai az angolon kívül idegen nyelvi ismeretekkel rendelkeznek, az az Egyesült Királyságot virágzóbbá, termelékenyebbé, befolyásosabbá, innovatívabbá, tudatosabbá, kulturálisan gazdagabbá, társadalmilag összetartóbbá és egészségesebbé tenné. Korábban több alkalommal szorgalmazták egy, az egész Egyesült Királyságra kiterjedő stratégia elfogadását és végrehajtását. 2019 elején két ilyen indítványt nyújtottak be. Az egyik a „Nemzeti nyelvi fejlesztési programra” vonatkozó javaslat³⁰, amelyet az Összpárti Parlamenti Csoport a Modern Nyelvekért (All Party Parliamentary Group on Modern Languages) tett közzé; a másik pedig a „Nyelvek az Egyesült Királyságban. Cselekvési felhívás”,³¹ amelyet a négy, a tudományágak teljes skáláját képviselő nemzeti akadémia³² terjesztett be.

30 *A National Recovery Programme for Languages*. All-party Parliamentary Group on Modern Languages, 2019. <https://university-council-for-languages.org/wp-content/uploads/2020/05/languagesrecoveryprogrammeappgmfl-embargo4march.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

31 British Academy 2019.

32 The British Academy, the Academy of Medical Sciences, the Royal Academy of Engineering, the Royal Society.

Helyzetleírás

Az idegen nyelvek ismerete stratégiai szempontból létfontosságú az Egyesült Királyság jövője szempontjából. Fontos a termelékenység, a kereskedelem és az üzleti élet, a műveltség és a készségek, a közösségi és társadalmi kohézió, a puha hatalom, a kultúra, a diplomácia, a védelem és a nemzetbiztonság, a közszolgáltatások, az egészség és a jólét, a kognitív képességek, a társadalmi mobilitás és az esélyegyenlőség szempontjából. A munkaerőpiacon előnyt jelent a nyelvismeret, de a nyelvtanulás révén megszerzett analitikus, nyelvi, műveltségi és kommunikációs készségek és az interkulturális jártasság is, amely lehetővé teszi, hogy az emberek különböző kultúrákban és országokban dolgozzanak.

A nyelvészeti kutatásoknak mérhető tudományos, társadalmi és kulturális hatása van a legkülönbözőbb területeken. Az utóbbi időben a nyelvi kutatások fontos szerepet töltek be a nemzeti és a globális kihívások megoldásában, például a konfliktuskezelés és a nemzetközi fejlesztés területén.

Mindazonáltal egyértelmű, hogy az Egyesült Királyságban a társadalom, a gazdaság, az üzleti élet és a jövőbeli kutatás igényeinek kielégítéséhez szükséges nyelvi készségek oktatása már hosszú ideje nem kielégítő, és a helyzet egyre súlyosbodik. Egy 2014-es, az Egyesült Királyság Kereskedelmi és Beruházási Hivatalának megbízásából készült jelentés becslése szerint a nyelvtudásbeli hiányosságok a GDP 3,5%-ába kerültek az Egyesült Királyságnak. A jelentés megállapította, hogy a nyelvi akadályok erősen befolyásolják a kereskedelmi folyamatokat, ami az angolszász exportpiacoktól való túlzott függőséghez vezet.

A lemaradás egyre nagyobb: az Egyesült Királyság egészét tekintve a (nem kötelező angol vagy walesi) nyelvet tanuló diákok száma az iskolai végzettség megszerzéséig és az egyetemi diplomaszintig még a század elejéhez képest is nagyon alacsony. A legújabb felmérések azt mutatják, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok csak korlátozott mértékben tanulnak idegen nyelveket, ami tovább csökkenti a társadalmi mobilitás esélyeit.

További probléma, hogy azok, akik a családban nem angolul (vagy walesi, ír vagy skót gael nyelven) beszélnek, jellemzően nem kapnak lehetőséget anyanyelvi készségeik fejlesztésére, és gyakran úgy érzik, hogy a társadalom nem értékeli az általuk beszélt nyelvek ismeretét. A többnyelvűség és nyelvi

sokszínűség fokozottabb mértékű elismerése erősítené a társadalmi integrációt, a kohéziót és a másokkal szembeni nyitottságot és toleranciát.³³

A javaslat egyedi jellege

A javaslat az egész Egyesült Királyságra kiterjed. A tervek szerint a skót és a walesi kormány meglévő nemzeti stratégiáival összehangoltan működik majd, épít a sikeres kezdeményezésekre, és továbbfejleszti az angliai és észak-írországi stratégiai elképzeléseket.

A javaslat igyekszik levonni a *korábbi angol nemzeti nyelvstratégia* (2002–2010),³⁴ valamint a nyelvoktatásra és más tantárgyakra vonatkozó közelmúltbeli kezdeményezések *tanulságait*. Célja olyan többpárti támogatás elnyerése, amely egy adott kormány ciklusán túli végrehajtást tesz lehetővé.

Összehangolt, holisztikus megközelítést alkalmaz. Az egész rendszerre kiterjedő megközelítésre van szükség, mivel a rendszer minden egyes része függ a többitől.

Rövid és középtávú intézkedéseket egyaránt tartalmaz. Az intézkedések egy része rövid távú megoldás a jelenleg különösen kritikus problémákra. A középtávú, lényegesebb intézkedések végrehajtásával ezekre az azonnali megoldásokra már nem lesz szükség. Ezek az intézkedések a nyelvek iránti kereslet és kínálat kérdéseit egyaránt érintik.

A meglévő kezdeményezésekre és partnerségekre épít, és növeli azok hatását.

A javaslat felismeri, hogy a végrehajtás költségekkel jár, de ezeket számszerűsíteni kívánja, és arra törekszik, hogy ne kizárólag a kormányzatra háruljon a költségek viselésének felelőssége.

33 Lanvers 2011: 71.

34 *National Languages Strategy*. HC Deb 18 December 2002 vol 396 cc51-3WS. <https://api.parliament.uk/historic-hansard/written-statements/2002/dec/18/national-languages-strategy> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

1. Rövid távú intézkedések (12 hónap)

Tudatoságnövelés és információmegosztás (az Egyesült Királyság egész területén)

A javaslat értelmében a nyelvoktatással és a nyelvi készségek fejlesztésével foglalkozó közösség együttműködik a *Languages UK* portál létrehozása és népszerűsítése érdekében. A *Languages UK* egy olyan együttműködésen alapuló webes forrás, amely a nyelvi szolgáltatások egységes, hiteles forrását biztosítja, és a kommunikáció és információcsere központi felülete.

A GCSE³⁵ és A-level³⁶ vizsgák értékelése és összeállítása (Anglia, Észak-Írország, Wales)

Az idegennyelvi érettségi vizsgákkal kapcsolatban régóta komoly problémát jelent a szigorú osztályozás, amit statisztikai adatok is bizonyítanak. Az azonos előképzettségű tanulók átlagosan rosszabb osztályzatot kaptak idegen nyelvből, mint más tantárgyakból. A javaslat szerint 2020-tól a kiigazításnak elég jelentősnek kell lennie ahhoz, hogy egyenlő versenyfeltételeket teremtsen.

Egy másik, de ezzel összefüggő probléma az, hogy a nyelvi érettségi vizsga felépítése néha a jelölteket szükségtelen nehézségek elé állítja (például túlságosan sok feladat elvégzését követeli meg), ami tovább demoralizálja a tanulókat, és negatívan hat az oktatásra azáltal, hogy a tanárokat arra ösztönzi, hogy a tanítás középpontjában „a vizsgára való felkészítés” álljon.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Ofqual (az Egyesült Királyság kormányzati osztálya), Qualifications Wales (szakképzésért felelős hatóság), Tantervi, Vizsgáztatási és Értékelési Tanács (CCEA).

35 Leginkább a magyar alapszintű érettséginek felel meg.

36 Emelt szintű érettségi.

Advanced Languages Premium³⁷

A dokumentum javasolja, hogy az Oktatási Minisztérium Angliában, az Oktatási és Képzési Minisztérium Walesben és az Oktatási Minisztérium Észak-Írországból nyújtson képzési támogatást az emelt szinten idegen nyelveket tanulók számának megfelelően azon iskolák számára, ahol alacsony a kínálat és az igénybevétel szintje. Egy olyan időszakban, amikor a nyelvoktatás egyre inkább hiányzik az oktatásból a 16. életévüket betöltött diákok esetében (és különösen a hátrányos helyzetű régiókban), ez az intézkedés elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a 16. életévüket betöltő diákok esetében a nyelvoktatás ne szűnjön meg teljes egészében.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (Anglia), Oktatási és Képzési Minisztérium (Wales) és Oktatási Minisztérium (Észak-Írország).

A felsőoktatás finanszírozása

A dokumentum javasolja, hogy az Egyesült Királyság kormányai és a felsőoktatás finanszírozásáért felelős szervei biztosítsák, hogy az alapképzés finanszírozási formái fedezzék a nyelvi diplomák és egyéb nyelvtanulási lehetőségek teljes költségét.

Az egyetemek belső finanszírozási modelljeikben biztosítsák az intenzív nyelvoktatással és anyanyelvi bemenettel kapcsolatos költségeket. Ennek a finanszírozási modellnek figyelembe kell vennie az intézményközi nyelvi programok költségeit is, amelyek lehetővé teszik a hallgatók számára, hogy egy másik szakon szerzett diplomájuk mellett nyelvet is tanuljanak.

Az Egyesült Királyság kormányai és a finanszírozó szervek hozzanak létre a nyelvi kihívások kezelésére hivatott alapokat (*Languages Challenge Funds*), azaz központi finanszírozási forrásokat minden egyes joghatóságban, amelyekhez

³⁷ Támogatás a haladó szintű nyelvoktatás esetében. A támogatás a már létező *Advanced Maths Premium*hoz, azaz az emelt szinten matematikát tanul diákok után járó juttatási rendszerhez hasonlóan működne.

a felsőoktatási intézmények pályázhatnak, ha új kínálatot kívánnak létrehozni vagy bővíteni akarják a már meglévő képzési formáikat.

Ez lehetővé teszi a felsőoktatási intézmények számára, hogy továbbra is magas színvonalú szolgáltatásokat nyújtsanak egy olyan területen, amely stratégiai fontosságú a nemzet számára, és amely elengedhetetlen a nyelvi képzés szempontjából.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (Anglia), Gazdasági Minisztérium (Észak-Írország), Higher Education Funding Council (Felsőoktatási Finanszírozási Tanács, Wales), Skót Finanszírozási Tanács (Skócia), egyetemek.

Oktatói és hallgatói mobilitás (az Egyesült Királyság egész területén)

Az Egyesült Királyság kormányai biztosítják, hogy a külső mobilitási programok (például az Erasmus+), valamint a nyelvi szakemberek számára az Egyesült Királyságba tanítás céljából történő érkezést lehetővé tevő programok a jövőben legalább a jelenlegi szinten fennmaradhassanak. Hosszabb távon arra ösztönzik az Egyesült Királyság kormányait, hogy hozzanak létre hasonló programokat az Európán kívüli mobilitás támogatására.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (az Erasmus+ esetében), az Egyesült Királyság Belügyminisztériuma, Nemzetközi Kapcsolatokért és a Walesi Nyelvért felelős Miniszter Hivatala (Wales), Skót Kormány, Észak-Írország Végrehajtó Hatósága.

2. Közép- és hosszú távú intézkedések – 1–5 év

Infrastruktúra és koordináció (az Egyesült Királyság egész területén)

A dokumentum javaslatot tesz a következőkre:

A meglévő támogatott partnerségek vagy az alap- és középfokú oktatást támogató központok megerősítése (a legjobb gyakorlatok terjesztése és annak elősegítése érdekében, hogy minden diák számára elérhető legyen a magas színvonalú oktatás).

Stratégiai bizottságok létrehozása a felsőoktatás és a továbbképzés területén (a koordináció és a tervezés elősegítése érdekében).

Az Egyesült Királyság kormányainak azt is biztosítaniuk kell, hogy ezek a finanszírozott partnerségek vagy központok megfelelő módon hálózatba szerveződjenek, hogy a legjobb gyakorlatokat megoszthassák egymással.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (Anglia), Oktatási és Képzési Minisztérium (Wales), Oktatási Minisztérium (Észak-Írország), Skót Kormány (Skócia).

A továbbképzéssel és felsőoktatással foglalkozó stratégiai bizottságok

Jelenleg nincs olyan szerv, amely a felsőoktatási nyelvi képzés stratégiai tervezésének felügyeletéért lenne felelős. Bár a felsőoktatás (joghatóságtól függően kisebb-nagyobb mértékben) piacvezérelt ágazat, a javaslat elengedhetetlennek tartja a koordinációt és az információk megosztását a következő négy cél elérése érdekében:

- Az Egyesült Királyságban legyen elegendő számú nyelvi diplomával rendelkező szakértő, lehetővé téve a mélyreható nyelvi és kulturális szakértelem iránti nemzeti igény kielégítését.

- A kevésbé széles körben tanult, de stratégiaileg fontos nyelvekből (például mandarin, arab, orosz) elegendő számú diplomával rendelkező szakember álljon rendelkezésre a szerteágazó nemzeti igények (például a kereskedelem, nemzetbiztonság stb.) kielégítése érdekében.

- A nyelvi diplomák elérhetőségének stratégiai szempontok szerinti elosztása az Egyesült Királyságban, hogy elkerülhető legyen az olyan körzetek kialakulása, ahol a hallgatók nem végezhetnek nyelvi tanulmányokat a saját régiójukban lévő egyetemen, ami létfontosságú a társadalmi mobilitás szempontjából.

- Az Egyesült Királyság vezető pozíójának megtartása a nyelvi kutatás terén, mivel az egyetemi kutatói közösségek fenntartásának képessége szorosan összefügg az alapképzésben kínált képzési lehetőségekkel.

***A Brit Akadémia (British Academy), a Modern Nyelvek
Egyetemi Tanácsa (University Council for Modern Languages,
UCML) és az Egyesült Királyság Egyetemei (Universities UK)
közötti együttműködés***

Mivel a továbbképzésben az elmúlt években csökkent a nyelvi kínálat, a dokumentum javaslatot tesz egy kezdetben önálló nyelvi továbbképzési Stratégiai Bizottság felállítására. A Stratégiai Bizottság nyomon követné a nyelvoktatási kínálatot, és ösztönözhetné regionális továbbképzési nyelvi központok létrehozását (amelyek együttműködnének a helyi egyetemek intézményi szintű nyelvi programjaival). Az elfogadott modelltől függően a Stratégiai Bizottság további finanszírozást igényelhetne az Egyesült Királyság kormányaitól a regionális központok támogatására.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: AoC (Anglia), Colleges Scotland (Skócia), Colegau Cymru (Wales), Northern Ireland Colleges (Észak-Írország).

***Nagyköveti és mentorprogramok
(az Egyesült Királyság egész területén)***

A dokumentum javasolja, hogy az Egyesült Királyság kormányai finanszírozzák a meglévő nagyköveti és mentorprogramok kiterjesztését, amelyeknek feladata a hatékony értékelések végrehajtása.

Az Egyesült Királyságban már számos nagyköveti és mentorprogram létezik. Ha ezek a programok megbízható értékeléssel bizonyítják hatásosságukat, kiterjesztésük érdekében az Egyesült Királyság kormányai növeljék finanszírozásukat.

A programok támogatásáért, koordinálásáért és népszerűsítéséért a Languages UK felelne.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (Anglia), Oktatási és Képzési Minisztérium (Wales), Oktatási Minisztérium (Észak-Írország), Skót Kormány (Skócia).

A képesítések elismerése (az Egyesült Királyság egész területén)

Javasolják egy mindenki számára hozzáférhető, ágazatokon átívelő, nyelvi kompetenciákra és képesítésekre vonatkozó keretrendszer létrehozását.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Chartered Institute of Linguists (CIOL), Universities and Colleges Admissions Service (UCAS).

Általános iskolai nyelvi tanterv (Anglia, Wales, Észak-Írország)

A dokumentum javasolja, hogy a nyelvoktatással foglalkozó közösség az Egyesült Királyság kormányaival együttműködve tegyen további erőfeszítéseket a legmegfelelőbb módszertan kidolgozása, majd megvalósítása érdekében egyrészt az általános iskolai tanterv, másrészt középfokú oktatásba való átmenet terén.

Jelenleg mindkét területen súlyos hiányosságok tapasztalhatók, a jó gyakorlatok ellenére. Angliában az Oktatási Minisztérium a szakmai szervezetekkel és kutatókkal együttműködve dolgozzon ki egyértelmű, nem kötelező érvényű nemzeti iránymutatást a nyelvoktatásra fordítandó időkeretre vonatkozóan.

Walesben a walesi kormány a 2022-es új walesi tantervben határozza meg az elsődleges nyelvekre szánt időkeretet.

Észak-Írországban az Oktatási Minisztérium dolgozzon ki és hajtsa végre egy teljes mértékben finanszírozott általános iskolai nyelvi tantervet. Észak-Írország az Egyesült Királyság egyetlen olyan része, ahol nincs törvényileg előírt általános iskolai nyelvi program.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (Anglia), Oktatási és Képzési Minisztérium (Wales), Oktatási Minisztérium (Észak-Írország).

16. életévet követően megszerzett nyelvi képesítések (Anglia, Wales, Észak-Írország)

A 16. életévüket betöltöttek esetében az oktatási szolgáltatók integrálják a nyelvi elemeket a képesítésekre, és az Egyesült Királyság kormányai és az odaítélő

testületek fontolják meg új típusú nyelvi képesítések bevezetését a 16. életévüket betöltött diákok esetében.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: iskolák, felsőoktatási intézmények, Oktatási Minisztérium (Anglia és Észak-Írország), Gazdasági Minisztérium.

Nyelvek a tanári alapképzésben (az Egyesült Királyság egész területén)

Az Oktatási Minisztérium Angliában, az Oktatási Munkaerő Tanács Walesben és az Általános Tanügyi Tanács Skóciában kötelezzék a tanári alapképzést nyújtó intézményeket, hogy növeljék az óraszámot a nyelvszakos képzésben.

Az egyetemeknek és főiskoláknak intézményszintű nyelvi programjaikon keresztül elő kell segíteniük az általános iskolai tanár szakos hallgatók nyelvtanulását annak biztosítása érdekében, hogy minden általános iskolai tanárnak lehetősége legyen legalább a Közös Európai Referenciakeret³⁸ (KER) A1/A2 szintjének megfelelő nyelvtudás megszerzésére.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (Anglia), az Oktatási Munkaerő Tanács (Education Workforce Council, Wales) és az Általános Tanügyi Tanács (General Teaching Council, Skócia).

A tanárok megtartására vonatkozó stratégia (Anglia, Wales, Skócia)

Az Oktatási Minisztérium Angliában, az Oktatási Munkaerő Tanács Walesben és az Általános Tanügyi Tanács Skóciában működjenek együtt a nyelvtanárok megtartására és toborzására vonatkozó közös stratégia kidolgozásában, felismerve, hogy a különböző joghatóságok eltérő tanárképzési és akkreditációs rendszereket alkalmaznak. Fontolóra kell venni az ösztöndíjak – amennyiben

---

38 <https://europa.eu/europass/en/common-european-framework-reference-language-skills> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

vannak ilyenek – több lépcsőben történő kifizetését a megtartás ösztönzése érdekében.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (Anglia), Oktatási Munkaerő Tanács (Wales) és Általános Tanügyi Tanács (Skócia).

Intenzív nyelvtanulási programok (Anglia, Wales, Észak-Írország)

Az Oktatási Minisztérium Angliában és az Észak-Írországi Oktatási Minisztérium a Mandarin Kiválósági Program³⁹ sikerére építve vezessen be intenzív programokat más nyelvek tanulására, amelyek minden tanuló számára elérhetőek, és amelyek az Egyesült Királyságban a többszörösen hátrányos helyzetű területekre és más olyan területekre összpontosítanak, ahol alacsony a nyelvtanulási kedv.

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: Oktatási Minisztérium (Anglia), Oktatási és Képzési Minisztérium (Wales), Oktatási Minisztérium (Észak-Írország).

A nyelvek integrálása a szakmai és műszaki képesítésekbe (az Egyesült Királyság egész területén)

A képesítéseket szabályozó hatóságok gondoskodjanak arról, hogy az odaítélő szervek adott esetben integrálják a nyelvtanulást a szak- és műszaki képzésekbe. Az Egyesült Királyság kormányának ipari stratégiája a termelékenység fokozását és az emberek jövedelemtermelő képességének javítását tűzte ki célul a készségekbe, valamint a vállalkozásokba, az iparba és az infrastruktúrába történő beruházások révén. Az ipari stratégia a tudományos és műszaki tárgyakban való készségek hiányára összpontosít, de nem ismeri fel, hogy az egyéneknek nyelvtudásra is szükségük van a stratégia által megfogalmazott célok elérése érdekében.

---

39 <https://ci.ioe.ac.uk/mandarin-excellence-programme/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

A javaslat szerint az intézkedés végrehajtásáért felelős szervek: munkáltatói szervezetek, Ofqual (az Egyesült Királyság kormányzati osztálya), Qualifications Wales (szakképzésért felelős hatóság), Tantervi, Vizsgáztatási és Értékelési Tanács (CCEA), Skót Képesítési Hatóság (SQA)

3. Várható eredmények

Az Egyesült Királyság nyelvi stratégiájának sikere sokféle formában jelentkezik majd, amelyek közül néhány nehezen mérhető. A dokumentum indikátorként az alábbi mérhető eredményeket javasolja alkalmazni.

Alap- és középfokú oktatás

Minden diák egy vagy több nyelvet tanul (az angol és a walesi kötelező nyelveken kívül) legalább 7 éves kortól 14 éves korig, és túlnyomó többségük legalább 15/16 éves koráig.

Alapfokú oktatás

Az időkeret és az elszámoltathatóság egyértelművé tételével egységesebb minőség biztosítása a tanulók (és a tanárok) számára az alapfokú oktatásban. Támogatni szükséges a tanárokat a megfelelő nyelvi képesítések és képzések megszerzésében, lehetővé téve szakmai fejlődésüket.

Középfokú oktatás

A nyelvtanulást 18 éves korig folytató diákok számában tapasztalható csökkenő tendencia megállítása, annak érdekében, hogy 2025-től kezdődően évente növekedjen a tanulók száma. Ehhez fenn kell tartani és növelni kell a 16 éves kort követően nyelveket oktató iskolák és felsőoktatási intézmények számát, beleértve az egynél több nyelvet emelt vagy azzal egyenértékű szinten kínáló iskolák számát is.

Egyetemek

Az Egyesült Királyság egészét tekintve az egyetemi hallgatók számának csökkenésének megállítása 2025-ig, majd a nyelvtanulók számának folyamatos növekedése 2030-tól kezdődően.

Kutatás

A jelenlegi magas színvonalú nyelvi pályázatok számának fenntartása a támogatott programok és doktori programok keretében.

4. Felelős szervek és várható költségek

A dokumentum ebben a fejezetben tételesen felsorolja a fent leírt intézkedési javaslatokat, megnevezi a végrehajtásért felelős szervezeteket, és megadja a várható költségeket.

V. A stratégiai javaslat végrehajtása

A stratégiai javaslat végrehajtása hiányos.

Egy 2023-ban megjelent elemzés⁴⁰ rámutat arra, hogy a Brit Akadémia és az UCFL legújabb eredményei összetett képet mutatnak a nyelvtanulási tendenciákról az Egyesült Királyságban az egyetemi hallgatók körében. Míg az elmúlt évtizedben jelentős csökkenés volt tapasztalható az egynyelvű vagy kombinált nyelvi alapképzésben tanulók körében, addig a társadalomtudományi vagy művészeti/bölcsészettudományi szakkal párhuzamosan nyelveket tanulók esetében a kép vegyesebb.

Az egyetem előtti szinten a Brit Akadémia *SHAPE Indicators* kezdeményezése nyomon követi a nyelvtanulás elterjedtségére vonatkozó adatokat a középfokú oktatásban az Egyesült Királyságban. Biztató, hogy Angliában, Walesben

---

40 Forsdick 2023.

és Észak-Írországra egyre népszerűbbek az olyan nyelvek, mint a spanyol, az arab, az urdu és a kínai, különösen a GCSE esetében. A spanyol nyelvet 2022 óta 11,4%-kal, az egyéb modern nyelveket – beleértve a fent említett nyelveket is – 9,5%-kal többen tanulják. Ami azonban az emelt szintű érettségire való felkészülést illeti, az elmúlt tanévben kevesebb diák vett fel nyelveket, mint 2022-ben, még akkor is, ha az olyan tantárgyak esetében, mint az arab és a kínai, némi növekedés tapasztalható. A kínai nyelv népszerűsége továbbra is erősödik minden képesítési szinten.

Végezetül egyértelmű, hogy az Egyesült Királyságban hatalmas, sokszínű és eddig kiaknázatlan nyelvi kapacitás áll rendelkezésre, amelyet a társadalmi, politikai és gazdasági fejlődés, valamint a hazai és globális kihívások kezelése érdekében hasznosítani lehet. E cél eléréséhez elengedhetetlen a többnyelvűség elfogadása és támogatása, és az, hogy a tanulók és a politikai döntéshozók felismerjék a többnyelvűség értékes szerepét és helyét az Egyesült Királyságban.

Ezen erőfeszítések támogatására az Akadémia a nyelvek, a készségek és az oktatás területén működő meghatározó szervezetekkel együtt részt vett egy új, *The Languages Gateway* nevű forrás kifejlesztésében, amelynek célja, hogy a nyelvtanulók (és a nyelvtanulásra törekvők) megtalálják azokat a lehetőségeket, információkat és forrásokat, amelyekre szükségük van ahhoz, hogy elinduljanak vagy folytassák tanulmányaikat.

VI. Ütemterv

A 2020-as stratégiai javaslat hosszú távú tervet alkot, amelynek első öt éve arra irányul, hogy a helyzet további romlását megállítsák – figyelemreméltóan realista célkitűzés –, további öt éve stabilizálásra törekszik, és érdemi fejlődést csak 2030 után vár el. A rövid távú intézkedések (az első évben) ennek az információs és anyagi alapjait teremtik meg (hiteles információt adó portál, nyelvvizsgák értékelése és korrekciója, képzési támogatás és felsőoktatási finanszírozás kiépítése, a szükséges oktatói és hallgatói mobilitás megteremtése – az utóbbira nem világos, mennyiben lehet hathatós intézkedéseket tenni a kitűzött rövid idő alatt). Más, szintén alapvető, de rendszerszintű átalakítást igénylő infrastrukturális intézkedések megvalósítását középtávon (1–5 év közt) tervezik

(támogatott partnerségek létrehozása, koordinált felsőoktatási stratégia, ágazatokon átívelő képesítési keretrendszer, általános iskolai tanterv módosítása,⁴¹ új típusú nyelvi képesítések a 16. évüket betöltötteknek, tanári alapképzés fejlesztése, szakmai és műszaki képesítésekbe a nyelvtudás beépítése, tanárok megtartására stratégia kidolgozása, intenzív nyelvtanulási programok). A terv szerint 2025 után már az intézkedések implementációja volna esedékes.

VII. Feladat- és hatáskörök

A stratégiai terv pontos hatáskörökhöz rendezi az egyes feladatokat, ezek azonban a nagy-britanniai közigazgatás sajátosságai folytán rendszerint több, párhuzamosan működő, állami és országreszszintű szervezet közt oszlanak meg. Mind a rövid, mind a középtávú feladatok jelentős részének Angliában, Walesben és Észak-Írországból a helyi Oktatási Minisztérium a felelőse (Skóciában általánosabban a Kormányt nevezik meg): támogatások (Advanced Languages Premium), stratégiai partnerségek, nagykövetségi és mentorprogramok, általános iskolai nyelvi tanterv, intenzív nyelvtanulási programok. Angliában idetartozik a nyelvi képzés fejlesztése a tanári alapképzésben, stratégiaalkotás a tanárok megtartására, viszont Skóciában és Walesben ez az *Általános Tanügyi Tanács*, ill. Oktatási Munkaerő Tanács reszortja. Egyes feladatokat más minisztériumok is ellátnak (az oktatói és hallgatói mobilitás szervezését Angliában a Belügyminisztérium – az Erasmus+ programot kivéve –, Walesben a Nemzetközi Kapcsolatokért és a Walesi Nyelvért felelős Miniszter Hivatala; a felsőoktatás finanszírozását Észak-Írországból a Gazdasági Belügyminisztérium).

Két feladattípus azonban jellemzően alsóbb szintű hivatalok hatásköre: a nyelvvizsgák és szakmai és műszaki képesítések reformja az egyes országrészekben különböző képesítési hatóságokhoz van rendelve; a felsőoktatásban a nyelvtanítás fejlesztéséhez a Stratégiai Bizottság felállítása országreszszinten különböző egyetemi szervezettek hatásköre; a képesítések elismerése az előzőektől *különböző, egyetemi szervezettek hatásköre, és egyes*

41 Erre egyedül Walesben volt egy világos 2022-es határidő kitzúve.

országokban a finanszírozás is (Wales: Felsőoktatási Finanszírozási Tanács, Skócia: Skót Finanszírozási Tanács).

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

A javaslat a korábbi nemzeti nyelvstratégia (2002–2010) tapasztalataira támaszkodó újratervezésből indul ki. A jelen megvalósulási fázis monitoringjáról és szabályozott újratervezéséről nincs adat, de a lezárulta után megalkotandó nyelvstratégia bizonyára ismét ennek tapasztalataiból indul majd ki.

IX. Összehasonlítás, kitekintés

Az angol nyelvpolitikát közvetlenül szinte lehetetlen összehasonlítani a magyar nyelvstratégia, de akár nyelvpolitika lehetőségeivel, a két nyelv helyzete annyira különböző. Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának közös nyelvstratégiára, amely értelemszerűen a közös angol nyelvet érintené, egészében nincs szüksége, csupán bizonyos részterületek igényelnek központi stratégiai tervezést – az angol nyelv használatát és fejlődését a világon semmi nem veszélyezteti, hacsak nem önmaga: ugyanis azáltal, hogy mára tagadhatatlanul globális *lingua francá*vá vált, a helyi és anyanyelvi nyelvhasználat sajátosságai elveszthetik uralkodó szerepüket. Még az anyanyelvi angol nyelvhasználat területén belül is Nagy-Britannia csupán kisebbséget képez, a többi (kisebb nyelvpolitikai és demográfiai súlyú) anglofón országokat figyelmen kívül hagyva is az Amerikai Egyesült Államok jelenti a domináns többséget, amelynek nyelvhasználatát Nagy-Britannia úgysem tudja befolyásolni. Természetesen volna elvi lehetőség közös nyelvpolitikai szervek létrehozására úgy, mint a frankofón, hispanofón vagy luzofón térségben, de ezt eddig úgy tűnik, senki nem igényelte, mivel közösen ellátandó feladatokat vagy elhárítandó veszélyeket nem azonosítottak.

Az angol nem veszélyeztetett domináns szerepével függhet össze az is, hogy csupán *de facto* államnyelv, nem *de jure* – sőt Nagy-Britannia megengedheti magának azt is, hogy egyes országokban veszélyeztetett kelta nyelvek legyenek a *de jure* államnyelvek (ami az angol általános használatát egyáltalán nem

érinti hátrányosan). Magyarországra nézve ennek semmi relevanciája nincs, legfeljebb figyelmeztetésül szolgálhat, hogy a környező országokban kisebbségben élő magyar anyanyelvű beszélők helyzetének nem jelentené automatikus javulását az sem, ha a magyar nyelvhasználat a mostanihoz képest magasabb szintű hivatalos elismerésben részesülne.

Az angol nyelvi tervezés lényegében egyetlen kérdésre irányul: a nagy-britanniai nyelvoktatás erősítésére. Ámbár ezt „nemzeti nyelvstratégiának” nevezik, távol van attól, hogy valóban általános stratégiai tervről beszélhessünk. Magának az angol nyelvnek a fejlesztése szóba sem jön – természetesen a nyelv spontán nagy ütemben fejlődik –, a többi őshonos kisebbségi nyelv problémáit pedig külön országrészi nyelvstratégiák próbálják kezelni (ld. a walesi, skót, cornwalli nyelvstratégiát). A központi nyelvpolitika érdemben egyetlen problémával próbál foglalkozni: hogy a nagy-britanniai lakosság idegennyelv-ismerete kritikusan alacsony szinten van. Ez természetesen Magyarországon is ismert probléma, így elvileg tanulságosak lehetnének a tapasztalatok, viszont maguk a kitűzött célok olyan alacsony szinten vannak, ami számunkra szinte értelmezhetetlen (minden diák tanuljon legalább egy idegen nyelvet, a nyelvtanulók és nyelveket oktató intézmények száma legalább ne csökkenjen, minden régióban legyen lehetőség egyetemi nyelvi képzésre stb.). De legalább pozitív a tervezett intézkedések rendszerszerű, minden szintre és képzési formára tekintettel levő volta, bár a megvalósulásuk még hiányos. Összességében tehát az angol nyelvstratégiai tervezés tapasztalatai a magyar számára gyakorlatilag nem használhatók fel.

A SKÓT (GAEL) NYELVSTRATÉGIA

Alapadatok

Érintett nyelvek: gael, scots

Érintett országok: Skócia, Egyesült Királyság

A nyelvek státusa az érintett országban: a gael hivatalos nyelv az angol mellett Skóciában, kisebbségi nyelv a hivatalos angol nyelv mellett az Egyesült Királyságban; a scots őshonos nyelv

A beszélőközösség mérete: Skócia lakossága: 5 436 600 fő,¹ a lakosság 30 százaléka ismer legalább pár szót a gael nyelvből saját bevallása szerint (kb. 1 680 000 fő).² A gael nyelvet beszélők és értők száma ennél radikálisan alacsonyabb, de a 2022. évi census nem mérte a nyelvismertetet. A 2011. évi census adatai szerint Skóciában 87 000 fő (a lakosság 1,7%-a) rendelkezett bizonyos skót gael nyelvtudással, és 57 600 fő beszélt a nyelvet.³ A 2022. évi census szerint 1 508 540 fő beszél a scots nyelvet, és 2 444 659 fő nyilatkozott úgy, hogy beszél vagy ír és olvas, illetve érti a scots nyelvet.⁴

---

1 A 2022. évi census adatai szerint. <https://www.scotlandscensus.gov.uk/media/h5qokkij/scotland-s-census-2022-first-results-rounded-population-estimates-data.xlsx> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

2 A Nemzeti Gael Nyelvi Terv 2023–2028 adatai alapján. https://www.gaidhlig.scot/wp-content/uploads/2023/12/FINAL_BnG_National_Gaelic_Language_Plan_ENGLISH.pdf (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

3 <https://www.scotlandscensus.gov.uk/census-results/at-a-glance/languages/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.). A jelentős különbség a mérés módszertanából adódik, tudniillik a 2011-es censusban a nyelvet valamilyen szinten beszélők és a nyelvet jól értők és beszélők számát mérték. A *Nemzeti Gael Nyelvi Terv 2023–2028*. című dokumentumban viszont a 2022-ben publikált Scottish Social Attitudes Survey (SSAS) nevű felmérés adataira hivatkoztak, amely a saját bevallásuk szerint a gael nyelvből legalább pár szót ismerő személyek számát mérte (https://www.gaidhlig.scot/wp-content/uploads/2023/12/FINAL_BnG_National_Gaelic_Language_Plan_ENGLISH.pdf, letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

4 *Scots language policy*. Scottish Government, 2015. <https://www.gov.scot/policies/languages/scots/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

A stratégiai dokumentum típusa: nyelvstratégia: Nemzeti Gael Nyelvi Terv 2023–2028, Scots nyelvpolitika⁵

A stratégia természete: nyelvelénkítés, a beszélők és a használati szinterek növelése

A stratégia kiterjedése: középtávú

A stratégia időtartama: ötéves, rendszeresen megújuló nyelvstratégia

Intézkedési területek:

- A gael nyelv közösségi használatának és tanulásának támogatása
- A családon belüli gael nyelvhasználat és nyelvtanulás ösztönzése
- A gael nyelv használatának és tanulásának ösztönzése a kreatív iparágakban
- A gael nyelv használatának és tanulásának ösztönzése az üzleti életben és a gazdaságban
- A scots nyelv nyilvános és közösségi használatának ösztönzése
- Elősegíteni a scots nyelv elsajátításának, használatának és fejlesztésének lehetőségét az oktatásban, a médiában, a könyvkiadásban és a művészetekben
- Ösztönözni a scots élő nyelvként való használatát a skót közélet minden kommunikációs színterén

Felelős intézet, kidolgozó: Gael Nyelvi Fejlesztő Testület (Bòrd na Gàidhlig), Skócia Kormányának Scots Nyelvi Minisztériumi Munkacsoportja

„Nyelvstratégiai mátrix”: A skót gael nyelv az UNESCO szerint a kifejezetten veszélyeztetett beszélt nyelvek közé tartozik.⁶ A *Nemzeti Gael Nyelvi Terv 2023–2028.* című dokumentum szerint is fennáll a marginalizálódás veszélye, de a dokumentum mögött álló *Scottish Social Attitudes Survey* (SSAS) című kutatás szerint növekszik a gael nyelv iránt pozitív attitűddel rendelkező skót állampolgárok száma. Továbbá a dokumentum szerint 2012 és

5 *Scots language policy.* Scottish Government, 2015. <https://www.gov.scot/policies/languages/scots/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

6 *World Atlas of Languages.* UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/languages/scottish-gaelic> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

2022 között 15-ről 30 százalékra növekedett azoknak a skót lakosoknak az aránya, akik legalább néhány szót beszélnek gaelül.

A scots nyelv az UNESCO jelentése szerint potenciálisan veszélyeztetett nyelv,⁷ a nyelvet kizárólag Skóciában beszélik, és kulturális hagyományokban, dalokban, a költészetben, az irodalomban öröklődik át, jelentős számú beszélője van (lásd az *Alapadatok* című fejezetet), viszont a közéletben, a nyilvános társadalmi kommunikációs színtereken kevésbé jelenik meg⁸

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Nagy-Britannia területének lakói a történeti kor kezdetén a kelták voltak, éppen ezért a sziget őshonos nemzeti kisebbségei mind kelta eredetűek. Az angol hódítás a nemzeti kisebbségek nyelveit a kihalás szélére sodorta. Megőrzésükre, újjáélesztésükre különösen az utóbbi évtizedekben fektetnek nagy hangsúlyt. A még fellelhető kelta nyelvek két csoportra oszthatók:

- gael nyelvek (goidelic): az észak-kelta nyelvek (q-kelta): erse (ír), gaelic (skót), manx (Man-szigeti);

- brit nyelvek (brythonic): a dél-kelta nyelvek (p-kelta): cymareg (walesi), breton, kernewek (cornwalli).⁹

A skót gael nyelv (skót gael nyelven *gáidhlig*) a kelta nyelvek goidelic csoportjába tartozik és az óír nyelvből származik. Skóciában Kr. u. 500 körül váltott egy korábbi kelta nyelvet, és a 13. századra alakult külön gael dialektussá. Írországból és Skóciából a 17. századig közös gael irodalmi nyelvet használtak. Akkorra a skót gael már elég fejlett volt ahhoz, hogy elkülönüljön az ír nyelvtől. A 16. században kezdtek megjelenni olyan kéziratok, amelyekben már feltűnt a gael jellegzetes skót formája.

Annak ellenére, hogy a skót parlament 1999-es létrehozásával hivatalosan is megerősítették a skót gael nyelv státusát, a 2001-es népszámlálás 59 000 skót

7 *World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=Scots> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

8 *Scots language policy*. Scottish Government, 2015. <https://www.gov.scot/policies/languages/scots/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

9 Apáti–Győri Szabó 2002.

gael nyelvet beszélőt számlált. Tíz évvel később, a 2011-es skóciai népszámlálás ugyan valamivel kevesebb, 57 600 főről állapította meg, hogy beszéli a nyelvet, de a 25 év alattiak körében elsőként tapasztaltak növekedést. Összesen 87 000 fő (a lakosság 1,7%-a) nyilatkozott úgy, hogy rendelkezik bizonyos skót gael nyelvtudással.¹⁰

A 2022. év skóciai cenzuson a nyelvismeretet nem mérték, viszont 2022-ben tették nyilvánossá a *Scottish Social Attitudes Survey* (SSAS) című kutatás adatait, amely szerint a skót lakosság 30 százaléka ismert a gael nyelvből legalább néhány szót. Az összehasonlíthatóság kedvéért érdemes megemlíteni, hogy ugyanez az arány az említett kutatás szerint 2012-ben csak 15 százalék volt.¹¹ Ez természetesen egyáltalán nem jelent tényleges gael nyelvtudást. A 2011-es census azt is megmutatta, hogy a gael nyelvet beszélők többsége Skóciában él, mintegy 50%-uk a Skót-felföldön és a szigeteken, másik 50%-uk pedig az ország többi részén. Az Egyesült Királyságon kívül Kanadában (Új-Skócia), Ausztráliában és az Egyesült Államokban él olyan nyelvközösség, amely aktívan használja a skót gael nyelvet.¹²

A gael kisebb közösségekben maradt fenn, ám ezekben a mai gael közösségekben a kulturális örökségnek nagyon fontos összetevője az erős helyi identitástudat. A szájhagyomány útján terjesztett legendák, történetek a gael ősök tet-teiről egyfajta összetartozást és büszkeségérzetet hoztak létre. Erősen kötődnek az őket körülvevő természeti környezethez, és nagy jelentőséget tulajdonítanak

10 A 2011-es népszámlálás adatai alapján a Skóciában élő skót gael nyelvtudással rendelkező 87 000 fő közül a nyelvismeret mértéke szerint az alábbi csoportokat állapították meg:

- 32 400 fő (37%) rendelkezik teljes nyelvtudással, azaz érti és beszéli a gael nyelvet, tud írni és olvasni is ezen a nyelven,
  - 57 600 fő (66%) tud beszélni gael nyelven,
  - 6 100 fő (7%) tud olvasni és/vagy írni, de beszélni nem,
  - 23 400 (27%) megérti a gael nyelvet, de nem tud beszélni, olvasni vagy írni ezen a nyelven.
- <https://www.scotlandscensus.gov.uk/census-results/at-a-glance/languages/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

11 https://www.gaidhlig.scot/wp-content/uploads/2023/12/FINAL_BnG_National_Gaelic_Language_Plan_ENGLISH.pdf (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

12 <https://www.gaidhlig.scot/wp-content/uploads/2018/03/BnG-NGLP-18-23-1.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

a neveknek: a családnévnek és szülőhelynek éppúgy, mint a környezeti jelenségek (szikla, mocsár, patak, mező) megkülönböztető elnevezéseinek.

A korábbi eredményekre építő Nyelvi Terv a gael nyelvvel kapcsolatos, még mindig fennálló kihívásokra kíván választ adni.

A skót parlament 1999-ben történt megalakulása óta jelentős előrelépés történt. Több jogszabály (részletesen lásd a *II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények* c. fejezetben) jelentős mértékben támogatta a gael nyelvi törekvéseket. A jogszabályi környezet megváltozásával a skóciai helyhatóságok és a különböző ágazatokban tevékenykedő állami szervek is aktívan hozzájárultak a gael nyelvhasználat erősítéséhez. E törekvéseket számos további szervezet támogatja: így a gael nyelvvel foglalkozó testületek, a Bòrd na Gàidhlig és az MG ALBA¹³, valamint számos más állami támogatásban részesülő kulturális szervezet, többek között a Comunn na Gàidhlig (CnaG)¹⁴, a Stòrlann¹⁵, a Sabhal Mòr Ostaig¹⁶, Fèisean nan Gàidheal¹⁷, An Comunn Gàidhealach¹⁸, Ceòlas¹⁹, Comhairle nan Leabhraichean²⁰. A közösségi szervezetek támogatása is igen jelentős.

Jelenleg számos alkalom adódik a gael nyelv használatára, így az iskolai oktatás, a továbbképzés és a felsőoktatás, a média és a műsorszolgáltatás, a turizmus, a könyvkiadás, az örökségvédelem, a művészetek, valamint a felnőttkori és közösségi tanulás területén. A gazdasági és infrastrukturális tényezők jelentőségét is jóval szélesebb körben elismerik: a köz-, a magán- és a közösségi élet számos területén működnek hálózatok és struktúrák a gael nyelv támogatására és népszerűsítésére.

A fejlesztési kezdeményezések javulást eredményeznek. A gael nyelv ismerete és használata társadalmi és gazdasági előnyöket teremt, és emeli a gael nyelv használóinak, tanulóinak és támogatóinak jólétét Skóciában és nemzetközi

13 <https://mgalba.com/about-us/?lang=en> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

14 <https://cnag.org/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

15 <https://www.storlann.co.uk/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

16 <https://www.smo.uhi.ac.uk/?lang=en> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

17 <https://www.feisean.org/en/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

18 <https://www.ancomunn.co.uk/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

19 <https://www.ceolas.co.uk/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

20 <https://www.gaelicbooks.org/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

szinten egyaránt. A legtöbb helyi hatóság már jelenleg is biztosítja a gael nyelvű oktatást vagy tervezi annak bevezetését.

Az UNESCO a nyelvet a határozottan veszélyeztetett nyelvek közé sorolta az alapján, hogy otthon, anyanyelvként egyre kevesebben tanulják.²¹

A scots nyelv a germán nyelvek közé tartozik, az óangol nyelv északi dialektusához áll közel, Kr. u. 600 körül, az angol hódítással terjedt el, majd a középkorban elindult az angoltól való különfejlődése. Évszázadokon keresztül volt a skót uralkodók nyelve. Az első rendszeres leírása John Jamieson *Etymological Dictionary of the Scottish Language* (1808) című munkájában olvasható. A 16–17. században megjelentek a scots beszélők az ír Ulster településen, és ebből alakult ki a scots nyelv ulsteri dialektusa. Jelenleg a scots nyelvet Skócia déli és keleti felében beszélik, státusa potenciálisan veszélyeztetett.²²

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

- 2003. évi kommunikációs törvény.²³
- 2005. évi (skóciai) gael nyelvtörvény.²⁴
- 2010. évi (skóciai) iskolai konzultációs törvény.²⁵
- 2016. évi (skóciai) oktatási törvény.²⁶
- Nemzeti Gael Nyelvi Terv 2023–2028.²⁷

21 *World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/languages/scottish-gaelic> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

22 *History of the Scots Language*. Scots Language Centre. <https://www.scotslanguage.com/articles/node/id/117> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

23 Communications Act 2003 <https://www.legislation.gov.uk/id/ukpga/2003/21> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

24 2005. évi gael (skóciai) nyelvtörvény – Gaelic Language (Scotland) Act 2005 <https://www.legislation.gov.uk/asp/2005/7/contents> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

25 Schools Consultation (Scotland) Act 2010 <https://www.gov.scot/publications/schools-consultation-scotland-act-2010-statutory-guidance/> <https://www.legislation.gov.uk/asp/2010/2/contents> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

26 Education (Scotland) Act 2016 <https://www.legislation.gov.uk/asp/2016/8/contents/enacted> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

27 Nemzeti Gael Nyelvi Terv 2023–2028. https://www.gaidhlig.scot/wp-content/uploads/2023/12/FINAL_BnG_National_Gaelic_Language_Plan_ENGLISH.pdf (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

III. A stratégia célja

A skót gael nyelvstratégia célja, hogy a gael nyelvet beszélő, tanuló, használó és támogató emberek számát mérhetően növelni kell. A gael nyelvet népszerűsíteni, támogatni és fejleszteni kell az oktatás minden szintjén, továbbá biztosítani kell a felnőttoktatás lehetőségeit is. Jelentős cél a gael nyelv otthoni és közösségi használatának fenntartása, a nyelv használatának erősítése a kreatív iparágakban, az üzleti és gazdasági életben, a közszférában, a közművelődési intézményekben, a hatóságoknál.

A scots nyelvstratégia a gaelhez hasonlóan azt kívánja elérni, hogy határozottabban jelenjen meg a scots a nyilvános kommunikációs színtereken, az iskolai oktatásban, a médiában, valamint a művészetekben egyaránt.²⁸

IV. Szerkezeti felépítés

A Nemzeti Gael Nyelvi Terv 2023–28 az alábbi szerkezeti elemekre tagolódik:

1. Jövőkép (2023–2028).
2. A Nyelvi Terv kontextusa.
3. Kihívások.
4. Lehetőségek.
5. Célcsoport.
6. Kiemelt területek.
  - A gael nyelv közösségi használatának és tanulásának támogatása
    - Községi nyelvhasználat: Kiemelt területek.
    - Községi nyelvhasználat: Célkitűzések.
  - A családon belüli gael nyelvhasználat és nyelvtanulás ösztönzése
    - Családon belüli nyelvhasználat: Kiemelt területek.
    - Családon belüli nyelvhasználat: Célkitűzések.

²⁸ *Scots nyelvpolitika*. Skócia Kormánya, 2015. <https://www.gov.scot/publications/scots-language-policy-english/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

- A gael nyelv használatának és tanulásának ösztönzése a kreatív iparágakban
  - Kreatív iparágak: Kiemelt területek.
  - Kreatív iparágak: Célkitűzések.
- A gael nyelv használatának és tanulásának ösztönzése az üzleti életben és a gazdaságban.

A *Scots nyelvpolitika* című dokumentum szerkezete a következő:

1. A scots nyelvpolitika
2. A politika kontextusa
  - A kötelezettségek manifesztuma.
  - Az Európai Tanács.
  - Kultúra.
  - Életpálya.
  - Scots nyelvi tanulmányok.
  - Minisztériumi munkacsoport.
  - Indoklás.
  - Célok.
  - Gyakorlati lépések.
3. Függelék
  - Oktatási akcióterv.

V. Intézkedési területek

Nemzeti Gael Nyelvi Terv 2023–2028

1. Célcsoport

A Nyelvi Terv a gael nyelvet beszélőket, a gael nyelv iránt érdeklődőket és azokat a szervezeteket és hatóságokat szólítja meg, akik kötelezettségvállalásokat tesznek a gael nyelv támogatása érdekében. A Nyelvi Terv végrehajtása konszenzuson és partnerségi munkán alapul.

2. A gael nyelv közösségi használatának és tanulásának támogatása

Skóciában számos különböző gael közösség és hálózat létezik. A szigeteken és vidéki területeken számos olyan közösségi szervezet működik, amelyek hozzájárulnak a gael nyelv használatához és fenntartásához. A gael közösségi tisztviselők és az őket támogató kezdeményezések száma az utóbbi időkben növekedett. Számos közösségi szervezet foglalkozik a skót gael nyelvi örökséggel. Az egyházak fontos szerepet töltenek be a nyelv támogatásában, kiemelendő a gael nyelvű istentiszteletek és a gael nyelven nyújtott lelkipásztori szolgálatok jelentősége.

A városokban is nőtt azoknak a hálózatoknak a száma, ahol a gael nyelv használatát ösztönzik és biztosítják. Az olyan szervezetek, mint a Comunn na Gàidhlig, a Fèisean nan Gàidheal, az An Comunn Gàidhealach, a Ceòlas és mások által végzett tevékenység döntő szerepet játszik a közösségekben a gael nyelv magas színvonalú támogatásának biztosításában.

A gael nyelv közösségi használatának terjesztése céljából az alábbi prioritásokat jelölték meg:

- gael közösségi hálózatok, online közösségek, közösségi alapítványok és harmadik szektorbeli szervezetek fejlesztése;
- közösségi alapú gael nyelvi tervek;
- hatásvizsgálatok szigeti közösségekben;
- gael nyelvi fejlesztési tisztviselők hálózatának kiépítése;
- gael nyelvű közösségi rendezvények és tevékenységek szervezése fiatalok számára;
- egyházak és vallási szervezetek támogatása.

Közösségi nyelvhasználat fejlesztési intézkedései

- Közösségi gael nyelvi terveket dolgoznak ki a kiemelt gael közösségek számára; útmutató készítése más közösségek számára 2028-ig.
- Szorgalmazzák, hogy vegyék figyelembe a skót állami szakpolitikák kidolgozása és megvalósítása során a gael nyelvet használó közösségek eltérő igényeit.

- 2024-től megfelelő forrásokkal rendelkező gael nyelvi tisztviselői hálózatot hoznak létre a gael nyelv fejlesztésére és a társadalmi tevékenységek biztosítása érdekében.
- Támogatják a gael nyelv használatát a közösségi alapítványok, a harmadik szektorbeli szervezetek, az egyházak és a vallási szervezetek tevékenysége során, elsősorban a gyéren lakott területeken.

3. A családon belüli gael nyelvhasználat és nyelvtanulás ösztönzése

A gael nyelv családon belüli használata alapvető fontosságú a nyelv és a kultúra megerősítése szempontjából, amelyhez számos intézkedés járulhat hozzá.

A gael nyelv családon belüli használatát oktatási, kulturális és digitális eszközökkel lehet ösztönözni, így szükséges e lehetőségek tudatosítása és népszerűsítése.

Számos, minden korosztály és minden gael nyelvi szint esetében hasznos online forrás létezik, amely alkalmas otthoni használatra. Az egészségügyi és oktatási szolgáltatások szintén lehetőséget nyújtanak a gael nyelv otthoni népszerűsítésére. A közösségi és munkahelyi tevékenységek is alakíthatják az otthoni nyelvhasználatot.

A Comann nam Pàrant²⁹ elnevezésű szülői szervezet tisztviselői támogatást nyújtanak a szülők számára a gael nyelv otthoni használatának elősegítése érdekében. A gael nyelvi fejlesztő tisztviselők tevékenysége további lehetőségeket rejt magában a gael nyelv otthoni használatának támogatására.

Családon belüli gael nyelvhasználat fejlesztésének kiemelt területei, amelyeket a hatóságoknak figyelembe kell venniük gael nyelvi terveik kidolgozása során:

- Digitális erőforrások a minőségi családon belüli gael nyelvhasználat és nyelvtanulás biztosításához.
- A gael nyelv családon belüli használatának támogatása az egészségügyi ellátórendszer és a hatóságok által.

²⁹ <https://www.parant.org.uk/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

- Gael nyelvű könyvek és források fejlesztése, kiadása.
- A gael nyelv családon belüli használatát elősegítő intézkedések támogatása.
- Az emberek ösztönzése a gael nyelvhasználat újbóli bevezetésére az otthoni környezetben.
- A közösségi tisztviselők támogassák a gael nyelv családon belüli használatát.
- A korai években (0–3 éves korig) való gael nyelvű oktatás fejlesztése.
- A szülők gael nyelvre való tanítása.

Intézkedések a gael nyelv családon belüli nyelvhasználatának előmozdítására

- Nemzeti mintaprojekt létrehozása a 0–3 év korosztály számára fenntartott gael nyelvi emelt szintű gyermekgondozási szolgáltatást kínáló oktatási központok fejlesztésére és támogatására.
- Gael nyelvi képzés gyermekfelügyelőknek az alapfokú szakképzéshez kapcsolódóan.
- A gael nyelvű oktatást igénybe vevő szülők számára rendelkezésre álló támogatás felülvizsgálata és fejlesztése.
- Útmutató kidolgozása gael nyelvű projektekkel és gael nyelvi fejlesztéssel foglalkozó tisztviselők számára a családon belüli gael nyelvhasználatra gyakorolt szerepükkel kapcsolatban.

4. A gael nyelv használatának és tanulásának ösztönzése a kreatív iparágakban és a gazdaságban

Az elmúlt években a gael nyelv egyre nagyobb hatást gyakorolt a kulturális életre, és ebben komoly szerepet töltött be a gael nyelvű műsorszolgáltatás, a művészeti és kiadói tevékenység.

A gael nyelv nemzeti és nemzetközi szintű megerősödésében vezető szerepet játszik az MG ALBA (skót gael médiaszolgáltató) és számos más (kulturális, irodalmi, zenei, kiadói, stb.) szervezet.³⁰

30 Fèisean nan Gàidheal; An Comann Gàidhealach <https://www.ancomunn.co.uk/>; Comhairle nan Leabhraichean <https://www.gaelicbooks.org/>; Ceòlas; Acair <https://acairbooks.com/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

A gael nyelv a skót nemzeti örökség fontos része. A gael nyelv kreatív iparágak általi használata és népszerűsítése hozzájárul Skócia sokszínű és vonzó országgént való megítéléséhez, a kiválóságához, a készségfejlesztéshez, a közönség és a közönség részvételéhez, a gazdasági növekedéshez és a kulturális élet sokszínűségéhez.

A gael nyelv gazdasági értéket képvisel Skóciában. A gael nyelv gazdaságra gyakorolt pozitív hatásáról szóló tanulmányok közül legutóbbiakat az MG ALBA és a Glasgow-i Városi Tanács készítette. Az MG ALBA 2021-es jelentése³¹ szerint a gael nyelvre fordított minden egyes fontnyi támogatás 1,34 fontnyi megtérülést eredményez. Glasgowban a gael gazdaság hatása 21,6 millió fontot tesz ki, és 700 munkahely fenntartását szolgálja.

A VisitScotland is tudatában van a gael nyelv fontosságának a skót turisztikai piacon, és az általuk készített statisztikák³² azt mutatják, hogy 2018 és 2021 között 72 százalékkal nőtt azoknak a VisitScotland.com felhasználóknak a száma, akik a gael nyelvű tartalmakat keresték.

A fenti tanulmányok alátámasztják a gael nyelv egyre növekvő szerepét a skót gazdaság fejlesztésében, elsősorban a turizmus, vendéglátás, valamint az örökségvédelem területén. A gael nyelvnek nagyobb hangsúlyt kell biztosítani az olyan fejlődő ágazatokban, mint a megújuló energiaforrások, a földhasználat és a környezetvédelem. A gael nyelv gazdasági és társadalmi lehetőségeivel foglalkozó munkacsoport jelentése³³ a közelmúltban a gazdasági átalakulás nemzeti stratégiájának³⁴ részeként jelent meg.

31 Executive Summary: Economic and social value of MG ALBA (2021) <https://mgalba.com/wp-content/uploads/2021/10/EIA.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

32 <https://visitscotland-newsroom.prgloo.com/news/new-gaelic-tourism-strategy-for-scotland-unveiled> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

33 Short Life Working Group on Economic and Social Opportunities for Gaelic: report <https://www.gov.scot/publications/short-life-working-group-economic-social-opportunities-gaelic-report-cabinet-secretary-finance-economy/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

34 Scotland's National Strategy for Economic Transformation <https://www.gov.scot/publications/scotlands-national-strategy-economic-transformation/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

A kreatív iparágakon belüli kiemelt területek, amelyeket a hatóságoknak figyelembe kell venniük gael nyelvi terveik kidolgozása során:

- MG ALBA és a gael médiavállalatok hálózata.
- A gael művészetek számára nyújtott MG ALBA támogatás.
- Fialalokat megszólító médiatevékenységek.
- Fèisean nan Gàidheal.
- Művészeti szervezetek, tevékenységek és fesztiválok.
- Gael művészeti szervezetek.
- Royal National Mòd.³⁵
- Digitális, médiatartalmak létrehozásának és használatának támogatása.

Intézkedések a gael nyelv kreatív iparágakon belüli használatának fokozására:

- A Visit Scotland³⁶, a Creative Scotland³⁷ és a Historic Environment Scotland³⁸ együttműködésével gael nyelvi stratégia készül, amely a turizmus, a művészetek, az örökségvédelem, a kulturális örökség és a gazdaság területén prioritásokat fogalmaz meg.
- E stratégiára építve a partnerszervezetek aktívan együttműködnek a Developing Young Workforce³⁹ munkaerő-fejlesztési partnerségekkel a gael nyelvű szakképzés létrehozása érdekében a művészetek, a kulturális örökség, az idegenforgalom és a kapcsolódó gazdasági ágak területén.
- A Bòrd na Gàidhlig koordinálja a Creative Scotladdal való partnerséget, amelynek célja egy nemzeti gael nyelvi művészeti stratégia kidolgozása.
- Az állami hatóságok gael nyelvi tervei építenek a gael nyelvű szervezetek (például Fèisean nan Gàidheal, Ceòlas és An Comann Gàidhealach) tevékenységeire, amelyekkel hozzájárulnak a gael nyelv támogatásához saját területükön.
- Minden érintett fél együtt fog működni annak a hiányosságnak a felszámolása érdekében, amely a kisebbségi nyelvi műsorszolgáltatás terén

35 <https://www.ancomunn.co.uk/nationalmod> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

36 <https://www.visitscotland.com/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

37 <https://www.creativescotland.com/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

38 <https://www.historicenvironment.scot/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

39 <https://www.dyw.scot/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

tapasztalható, felismerve, hogy a gael nyelvű műsorszórás komoly gazdasági, társadalmi és oktatási potenciállal rendelkezik a beszélő közösség támogatásában.

Scots nyelvpolitika

1. Intézményi háttér kiépítése

- A skót kormány fölállította a Scots Nyelv Minisztériumi Munkacsoportját, amely jelentéseket tesz a kormánynak a scots nyelvpolitikai célok végrehajtásáról.
- Ösztönöznek minden olyan intézményt, amelynek köze van a scots nyelvhez (pl. oktatási intézmények, médiavállalatok, kiadók stb.), hogy dolgozzák ki a saját scots nyelvpolitikai tervüket.
- A munkacsoport támogatja azokat a társadalmi szervezeteket, amelyek aktívan közreműködnek a scots nyelv megőrzésében és fejlesztésében.
- A skót kormány megszervezi a scots nyelvi koordinátorok hálózatát.
- A koordinátorok a scots nyelvű helyi sajtó, a scots nyelvű weboldalak fejlesztésével igyekeznek növelni a scots nyelvi tudatosságot.
- A scots nyelvi koordinátorok eljárnak az érintett hatóságoknál és intézményeknél annak érdekében, hogy minél jobban terjedjen a scots nyelvű írásbeliség, felnőttoktatási programokat szerveznek a hatóságok alkalmazottainak.

2. Kultúra

- A scots nyelv jelentős kulturális hagyományainak fenntartása érdekében ösztönözni kell a médiát és a kiadókat, hogy minél több scots nyelvű kulturális tartalom szülessen, és hogy ezek ériék is el a beszélőközösséget.
- Tudatosítani kívánják a scots nyelv érintett csoportjaiban, hogy ez a nyelv a gael és az angol mellett az egyik skóciai őshonos nyelv, amely a skót kultúra és identitás része.

3. Oktatás

- A gyermekek és fiatalok Skócia kultúrájához való kötődését és nemzeti identitását erősíti, ha az iskolai életpályán minél több scots nyelvű kulturális, irodalmi alkotás jelenik meg, és ezek szervesen beépülnek az oktatási folyamatba, a tantervekbe.
- Az általános iskolai és a középiskolai tantervekben a gael mellett a scots nyelv is jelenjen meg több tantárgy tananyagában, különösen a következőkben: skót történelem, skót irodalom, scots és gael nyelv és általában a skót kultúrával, közélettel foglalkozó tantárgyakban.
- A scots nyelv oktatását beépítik a hivatalos nemzeti tantervekbe. El kívánják érni, hogy a skóciai oktatáspolitikai a jelenlegi kétnyelvű (angol és gael) megközelítés helyett háromnyelvűvé váljon (egészüljön ki a scots nyelvvel minden oktatáspolitikai dokumentum és intézkedés). Kidolgozzák a scots nyelvtudást mérő egységes értékelési rendszert.
- A scots nyelvi koordinátorok hálózata megszervezi, hogy minél több scots nyelvű forráshoz férhessenek hozzá a tanárok Skócia Nemzeti Könyvtárában, a Glasgow-i Egyetemen és más intézményekben.
- A scots nyelvi koordinátorok hálózata a Skót Könyvalappal együttműködésben megszervezi, hogy minél több olyan blog szülessen, amely a nyelvhasználókat friss scots nyelvű írásbeli tartalom alkotására ösztönzi.⁴⁰

VI. Ütemterv

A Gael Nyelvi Terv ötéves ciklusokra bomlik, és folyamatosan frissül. Jelenleg a 2023–2028 közötti időszakra kidolgozott stratégia van érvényben.

A Gael Nyelvi Tervben néhány cél esetében az aktuális ötévestől eltérő ütemtervet is meghatározhatnak. Ezeket az *V. Intézkedési területek* című fejezetben részleteztük.

⁴⁰ *Scots nyelvpolitika*. Skócia Kormánya, 2015. <https://www.gov.scot/publications/scots-language-policy-english/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

A Bòrd na Gàidhlig munkaterve az általa irányított intézkedések céldátumait is pontosabban meg fogja határozni.

A Scots nyelvpolitika 2015-ben született meg,⁴¹ és ugyan folyamatos jelentések megalkotását határozza meg a dokumentum, ám az általános nyelvpolitikai célokat tartalmazó anyagnak az újabb változatairól, valamint a jelentésekről nincsenek adataink.

VII. Feladat- és hatáskörök

[VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

A skót gael nyelvstratégia kidolgozója, felügyelője és megújítója a Gael Nyelvi Fejlesztő Testület (Bòrd na Gàidhlig). A nyelvi tervben megjelölt intézkedések végrehajtására a Bòrd na Gàidhlig más skót közigazgatási, oktatási és társadalmi szervezeteket is megjelöl. Ezeket az *V. Intézkedési területek* című fejezetben részleteztük.

A Scots nyelvpolitikáért a skót kormány felel, a végrehajtásra pedig megalapította a Scots Nyelv Minisztériumi Munkacsoportját, továbbá a helyi intézkedések elősegítésére megszervezte a scots nyelvi koordinátorok hálózatát. Erről részletesen az *V. Intézkedési területek* című fejezetben írtunk.

IX. Összehasonlítás, kitekintés

Skóciában kifejezetten nagy hangsúlyt helyeznek a gael nyelv élénkítésére, használói és használati körének a fejlesztésére. Újabban a szintén nagy kulturális hagyományokkal rendelkező scots nyelv státusának erősítése is a kiemelt nyelvpolitikai célok közé tartozik. A nyelvi helyzet Skóciában Nagy-Britannia többi részéhez hasonló: az angol nyelv általános használata jellemző. Ebben a nyelvi helyzetben a nemzeti identitás hagyományait, a történeti és kulturális örökséget hordozó ősi nyelvek, így a skót gael és a scots élénkítése nehéz feladat. A tudatos nyelvpolitika és a tervszerű nyelvstratégia ellenére a skót gael

41 Scots nyelvpolitika. Skócia Kormánya, 2015. <https://www.gov.scot/publications/scots-language-policy-english/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

fokozottan veszélyeztetett nyelv, mert az aktív beszélők száma az ország lakosságához képest igen alacsony. Ebből a szempontból a gael nyelv élénkítésére vonatkozó nyelvstratégia sikertelen. A scots is potenciálisan veszélyeztetett nyelv, viszont a nagy kulturális öröksége elszigetelten ugyan, de fenntartja a státusát. A scots nyelvpolitika intézkedései általános célokat jelölnek meg, a végrehajtásuk eredményességéről nincsenek adatok.

Sikeres viszont a gael nyelvpolitika abból a szempontból, hogy a 2022. évben közzétett felmérésben jelentősen nőtt a nyelvhez pozitív attitűddel viszonyulók száma, hisz a skót lakosság 30 százaléka legalább néhány gael szót ismer. Ez a tényleges nyelvtudástól ugyan messze van, de jól mutatja a gael nyelvi hagyományok ismeretének erősödését, ez pedig identitás meghatározó szimbólum.

A gael nyelvre vonatkozó stratégiákban kifejezetten figyelemre méltó, hogy elemzik a gael nyelv kulturális és gazdasági hasznát is, tehát a nyelvfejlesztésre költött pénz megtérülését, gazdasági hasznát számszerűsítik (ezt az *V. Intézkedési területek* című fejezetben részleteztük).

A gael nyelv élénkítése szempontjából a stratégiaalkotók a közösségek, társadalmi, kulturális szervezetek tevékenységére, az iskolarendszerű és a felnőttoktatásbeli gael nyelvtanításra, a média, a turizmus, a kulturális intézmények, a hatóságok és a gazdasági szervezetek működésére koncentrálnak. Figyelemre méltó, hogy a gael stratégiában szerepel, hogy olyan tisztviselők kiképzésére és beiktatására van szükség Skóciában, akik elősegítik, hivatalosan, hatósági és szakmai oldalról is professzionálisan támogatják, hogy minél több konkrét segítséget kapjanak azok a kisközösségek és nagyobb csoportok, amelyek érdeklődnek a gael nyelv iránt. Hasonló törekvések szerepelnek a scots nyelvpolitika intézkedési tervében. Nem hagyják, hogy véletlenszerűen, esetlegesen menjen előre a folyamat. Ezzel együtt ez a nyelvstratégia a beszélők számának és a használati szinterek mennyiségének növelésében számszerűen sikertelennek minősíthető. Viszont igen jelentős a közvetett hatása, hisz a skót identításban egyre erősebb a skót gael és a scots nyelv szerepe, ezen a téren presztízs-növekedés is feltételezhető.

A magyar beszélőközösség szempontjából a skót gael és a scots nyelv élénkítésére szolgáló stratégia tapasztalatai csak minimálisan vehetők figyelembe, hisz a magyarországi magyar nyelv nincs veszélyben, a kisebbségben lévő

magyar nyelvnek ugyan vannak olyan változatai, amelyek veszélyeztetettek (hisz a kisebbségi magyar beszélők száma összességében csökken, a használati színterek szűkülnek), viszont ezek a közösségek Magyarország határain kívül élnek, ezért rájuk – joghatóság hiányában – nem lehet hatásos magyarországi nyelvstratégiát alkotni. A gael és a scots nyelvstratégia nyelvélénkítő természetű, de a gyakorlatban revitalizáló funkciója is van. A revitalizáció a magyar beszélőközösségben legfeljebb a moldvai csángó esetében releváns, viszont ennek a nyelvváltozatnak annyira eltér a státusa a skót gaelétől vagy a scotsétól, hogy nem lehet a tapasztalatokat hasznosítani.

A WALESI NYELVSTRATÉGIA

CYMRAEG 2050 – Egymillió walesi beszélő

Alapadatok

Érintett nyelvek: walesi

Érintett országok: Wales (Egyesült Királyság tagországa)

A nyelv státusa az érintett országban: hivatalos nyelv¹

Beszélőközösség mérete: A 2021-es census adatai szerint 538 300 fő beszélt a walesi nyelvet, viszont az éves népszámlálás becslése szerint 2023. december 31-ig a 3 évnél idősebb lakosság 29,2%-a, azaz 896 300 fő beszélt a walesi nyelvet²

A stratégiai dokumentum típusa: nyelvtörvény, nemzeti stratégia, nemzeti munkaprogram, helyi, megyei munkaprogramok és az azokat kiegészítő éves akciótervek

A stratégia természete: nyelvújjaélesztés, nyelvelénkítés, nyelvhasználat bővítése (napi szintű nyelvhasználat), nyelvet beszélők számának növelése (2050-re egymillió beszélő)

A stratégia kiterjedése: hosszú távú, Wales teljes területére kiterjedő

A stratégia időtartama: nemzeti stratégia: 2017–2050; nemzeti munkaprogram: 2017–2021; 5 éves megyei stratégiák

---

1 Welsh Language (Wales) Measure 2011, hatályba lépés: 2012. április 1.

2 Welsh language data from the Annual Population Survey: 2023. National Statistics, Welsh Government. <https://www.gov.wales/welsh-language-data-annual-population-survey-2023> (letöltés időpontja: 2024. 05. 27.). A 2011-es népszámlálás szerint a lakosság 19%-a: 562 000 fő beszélt a walesi nyelvet, a 2001-es népszámlálás szerint: 582 400 fő (20,8%); az 1991-es népszámlálás szerint: 508 100 fő (18,7%); 1911-ben: 977 000 fő. 2001 és 2011 között a walesi nyelvet beszélők száma kb. 20 000 fővel csökkent. A walesi kormány ezt a jelenséget a Walesből kivándorló, walesiül jól beszélők száma és a Walesbe bevándorlók száma közötti különbséggel magyarázza.

Intézkedési területek (felsorolva):

- walesi nyelvű korai fejlesztés biztosítása (óvodai csoportok számának gyors ütemű növelése)
- minden iskolai évfolyamban növelni fogják a walesi nyelvű oktatásban részesülők arányát (2015/16-os 22%-ról 30%-ra 2031-ig, majd 40%-ra 2050-ig)
- a walesi nyelvoktatás metodikájának megváltoztatása (cél: az iskolát elhagyók legalább 70%-a tudjon walesiül beszélni)
- walesi nyelven oktató általános és középiskolai tanárok számának emelése (előbbi kategóriában: 2015/16-os 2900-ról 3900-ra 2031-ig, majd 5200-ra 2050-ig, utóbbi kategóriában: 2015/16-os 1800-ról 3200-ra 2031-ig, majd 4200-ra 2050-ig); walesi nyelvet tanító középiskolai tanárok számának növelése (2015/16-os 500-ról 900-ra 2031-ig, majd 1200-ra 2050-ig)
- a 16. életévüket betöltött diákok esetében a walesi nyelvű és kétnyelvű szakképzési rendszer reformja
- nyelvi jogszabályok felülvizsgálata
- a walesi kormány példamutatása: a walesi nyelv használatának előmozdítása és ösztönzése a saját alkalmazottak esetében
- a gazdasági fejlődést elősegítő új regionális szemléletmód bevezetése (az egyes térségek saját identitásának megteremtése érdekében)
- nyelvtechnológiai fejlesztések
- a kétnyelvűséget ösztönző nemzeti program kidolgozása

Felelős intézet, kidolgozó: Wales kormánya (a miniszterelnök és az élethosszig tartó tanulásért és a walesi nyelvért felelős miniszter irányításával)

„Nyelvstratégiai mátrix”: A veszélyeztetett nyelvek UNESCO-atlasza a walesi nyelvet jelenleg a sérülékeny kategóriába sorolja, mivel a gyermekek többsége beszéli a nyelvet, de jellemzően csak bizonyos nyelvhasználati szintereken (pl. otthon). A walesi nyelv jelentős intézményi elismertséggel és támogatással rendelkezik. A walesi Wales hivatalos nyelve. A walesi kormány elkötelezett a nyelv fejlesztése mellett. A 2011-es walesi nyelvtörvény³

3 Welsh Language (Wales) Measure 2011. <https://www.legislation.gov.uk/mwa/2011/1/contents> (letöltés időpontja: 2024. 05. 27.).

a walesi nyelv hivatalos nyelvi státusának megteremtése mellett többek között előírja, hogy a hivatalos szervek walesi nyelven nyújtsanak szolgáltatásokat, széles hatáskörrel felruházott nyelvi biztost jelöl ki a walesi nyelvet használók jogainak védelméért, létrehozza a Walesi Nyelvi Törvényszéket (Welsh Language Tribunal), amelyhez magánszemélyek és testületek fordulhatnak jogorvoslatért, felállítja a Walesi Nyelvi Partnerség Tanácsát (Welsh Language Partnership Council), amelynek feladata a walesi nyelvstratégiával kapcsolatos tanácsadás a kormány részére. A walesi kormány számos intézkedést tett a nyelvhasználat elősegítése érdekében. A 2015-ös Jövő nemzedékek jólétéről szóló jogszabály⁴ hét célkitűzésének egyike az „eleven kultúrájú Wales és a virágzó walesi nyelv” megteremtése

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A cymraeg, azaz a walesi nyelv, a kelta nyelvek brit ágához tartozik. A nyelvet már a római hódítás előtt beszélték Britanniában. Az első csoportok feltételezhetően a Kr. e. 6. század körül érkeztek a Brit-szigetekre; a kelta nyelv nemcsak a walesi, hanem a breton és a korni nyelv alapját is képezi. Ebben az időben a kelta nyelveket az egész kontinensen, sőt még Törökország területén is beszélték. Az első fennmaradt walesi szó egy Kr. u. 700 körül készült fejfán található (Tywyn, St Cadfan templom). A kora középkorban több költő is walesi nyelven alkotott (pl. Book of Aneirin: 13. századi ó- és középwalesi nyelvű kézirat). A szóbeli hagyomány igen jelentős szerepet játszott a nyelv megőrzésében. Az angolszász uralom alatt a walesi nyelv fokozatosan változott. Britannia délkeleti régióiban a korni és walesi nyelv korai verziója alakult ki, míg Anglia északi részén és a skót alföldön cumbriai nyelvvé alakult. A középkorban, 1000 és 1536 között beszélt walesi nyelvet középwalesiként tartják számon. A 12. századtól kezdődően a középwalesi nyelv volt a kor legismertebb kéziratának, a korábban szájhagyomány útján terjedő walesi meséknek (Mabinogion) az alapja. Ebben

---

4 Well-being of Future Generations Act (Wales) 2015.

az időszakban az államigazgatás és a magasabb társadalmi csoportokba tartozók a walesi nyelvet használták.

A következő, a walesi nyelv szempontjából fontos időszak VIII. Henrik uralmától az újkorig tart. Az 1536-os egységesítési törvény hatására a walesi nyelv hanyatlásnak indult, mivel az angol vált hivatalos nyelvvé. A walesi nyelv használatát betiltották, hivatalos nyelvi státusát elvesztette.⁵ Ezután a walesi nyelv fokozatosan visszaszorult a hivatali és magánéleti nyelvhasználati színterekről. A nyelvcsera a társadalom felsőbb rétegeiben kezdődött. A lakosság továbbra is a walesi nyelvet használta a mindennapi életben, de a munkavállalás során elvárták tőlük az angol nyelv használatát. Az oktatás nyelve is az angol lett. Az egyház nagyon fontos szerepet játszott a nyelv megmaradásában: 1588-ban megjelent a Biblia első walesi nyelvű fordítása.

A walesi nyelv fennmaradását fenyegető következő kihívást az angolul beszélők betelepődése jelentette az ipari forradalmat követően, a 18. században. Igen hamar az angol lett az általánosan használt és beszélt nyelv.

A 19. században a walesi nyelv még mindig nem szerepelt az iskolai tananyagban, sőt büntették azokat a diákokat, akik a walesi nyelvet használták az iskolában. A walesi nyelvet gyakorlatilag minden nyelvhasználati színtérről kitiltották, azonban a 19. századi nemzeti önállósodási mozgalmak hatására Wales lakossága is elindult a nemzetté válás útján, és egyre több olyan társadalmi mozgalom alakult ki, amelynek eredményeképpen lassan elkezdett erősödni a walesi identitás, és a walesi nyelvet a tilalmak ellenére is egyre többet kezdték használni.⁶

A 20. században egyre többen léptek fel a walesi nyelv használata mellett, illetve a walesi nyelvet beszélők diszkriminációja ellen. 1967-ben számos egyén erőfeszítésének és a Walesi Nyelvi Társaság kampányának köszönhetően egy döntő fontosságú törvényt fogadtak el,⁷ amely kimondta, hogy a walesi

5 Ezt a rendelkezést később hivatalosan csak az 1993-as Walesi Nyelvtörvényben törölték el. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/38/contents?lang=en> (letöltés időpontja: 2024. 06. 15.). Apáti–Győri Szabó 2002.

6 Apáti–Győri Szabó 2002.

7 Welsh Language Act 1967. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/66/contents> (letöltés időpontja: 2024. 05. 27.).

nyelv – írott és beszélt változatában egyaránt – az angollal azonos jogi státussal rendelkezik a bíróságok esetében. A törvény fordulópontot jelentett a nyelv társadalmi elfogadása szempontjából. Jelenleg a nyelv használata elfogadottá vált a családi, munkahelyi, közösségi és államigazgatási kontextusban is.⁸

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

A 2011-ben elfogadott **walesi nyelvtörvény** (Welsh Language [Wales] Measure 2011) értelmében a walesi nyelv Wales hivatalos nyelve az angol mellett. A törvény előírja, hogy a walesi az angollal egyenértékű nyelv a Walesi Nemzetgyűlésben, a jogi eljárásokban és a jogalkotásban. A törvény nyelvi jogokat biztosít a közszolgáltatások területén is. A törvény a korábbi Walesi Nyelvi Tanács megszüntetésével konkrét feladatok ellátására kötelezi a közfeladatot ellátó szervezeteket. A törvény előírásainak megsértése szankciókkal jár. A nyelvi jogok megsértése esetén a **Walesi Nyelvi Törvényszék** (Welsh Language Tribunal) látja el a jogorvoslatot. A jogszabály létrehozta a **walesi nyelvi biztos** intézményét (Welsh Language Commissioner). A biztos feladatkörébe tartozik többek között a walesi nyelv használatának előmozdítása, a nyelvi jogok védelme, a walesi nyelv állapotáról szóló rendszeres jelentések készítése, a népszámlálási adatok nyelvi szempontból történő elemzése és értékelése, a jogsértésekkel kapcsolatos vizsgálatok elrendelése, az igazságszolgáltatás menetébe való beavatkozás a nyelvi jogok megsértése esetén, valamint jogsegélyszolgáltatás nyújtása.

A stratégia jogszabályi hátterét a következők adják: walesi nyelvtörvény;⁹ walesi nyelvi normák,¹⁰ walesi kormány walesi nyelvstratégiája;¹¹ jövő nemzedékek jólétéről szóló törvény;¹² Walesi nyelv az oktatásban – stratégiai terv;¹³ Nyomonkövetési stratégiai keret.¹⁴

8 Apáti–Győri Szabó 2002.

9 Welsh Language (Wales) Measure 2011.

10 Welsh Language Standards.

11 Cymraeg 2050 – a million Welsh speakers.

12 Well-being of Future Generations (Wales) Act.

13 Strategic Plan for the Welsh Language in Education.

14 More than just words. Five Year Plan 2022–27.

III. A stratégia legfontosabb célkitűzései

- A walesiül beszélők számának egymillió före emelése 2050-re.
- A napi szinten walesiül beszélők (akik néhány szónál többet ismernek) jelenlegi 10%-os arányának 20%-ra növelése 2050-re.
- Olyan feltételek megteremtése, amelyek révén minden walesi lakos – nyelvtudásának szintjétől függetlenül – használhatja és használni akarja a walesi nyelvet. Olyan pozitív, támogató és befogadó környezet, ahol mindenki fejlesztheti nyelvtudását.

IV. Szerkezeti felépítés

A stratégia szerkezeti felépítése logikus, jól követhető.

Jövőkép

Egymillió walesiül beszélő 2050-re.

A stratégia kiterjedése.

Kontextus.

Célkitűzések.

A stratégia végrehajtása.

Fogalmi alap és alapelvek¹⁵

Élethosszig tartó megközelítési mód

Az egymillió beszélő elérése

Nyelvtudás megszerzése.

Kivetítés és fejlődési pálya.¹⁶

15 Nyelvi revitalizáció elméleti modellje: Grin and Moring 2002; Darquennes 2007. Miquel Strubell (Strubell 2001) által ismertetett Catherine Wheel modell. Szociolingvisztikai kutatások: Duchêne–Heller 2011, Pennycook 2010; Pietikäinen 2013; Martin-Jones and Martin 2017.

16 Külön tudományos megalapozottságú technikai jelentés (Technical Report: Projection and trajectory for the number of Welsh speakers aged three and over, 2011 to 2050) készült a témával kapcsolatban. A kivetítés a 2011-es népszámláláskor fennálló demográfiai és nyelvhasználati trendek 2050-ig tartó folytatódását feltételezi szakpolitikai beavatkozás nélkül. A trajektória a tervezett és szükséges szakpolitikai intézkedések figyelembe vételével készült.

Ütemterv alapjául szolgáló hipotézisek.
Nyelvhasználat.¹⁷

Témakörök

1. témakör: A walesiül beszélők számának növelése
  - nyelvátadás a családon belül;
  - korai évek;
  - kötelező oktatás;
  - iskolaköteles kor utáni oktatás;
  - tanári gárda, források, szakképesítés.
2. témakör:
  - munkahely;
  - szolgáltatások;
  - a walesi nyelv társadalmi használata.
3. témakör
  - közösség és gazdaság;
  - kultúra és média;
  - Wales és a külvilág;
  - digitális technológia;
  - nyelvi infrastruktúrák;
  - nyelvtervezés;
  - értékelés és kutatás.

A három fő témakör alapján épül fel a stratégia végrehajtását szabályozó dokumentum, az ötéves kormányzati munkaprogram is, ahol az egyes témakörök leírásánál összefoglalják a legújabb fejleményeket és tételesen felsorolják a 2021-ig végrehajtandó feladatokat.

---

17 A kiindulási pont a walesi nyelvhasználati felmérés: *Welsh Language Use in Wales 2013-15*.

V. Intézkedési területek

1. témakör: A walesiül beszélők számának növelése

Cél: 1 millió walesiül beszélő 2050-re

A stratégia Wales teljes területére kiterjed. A walesi nyelvet beszélők számának növelése elsősorban a nagy népsűrűségű területeken lehetséges, ahol a nyelvet beszélők aránya alacsony. Az egyes walesi területek esetében az adott nyelvi megoszlásból indulnak ki, és helyi terveket hajtanak végre.

A nyelv családon belüli továbbadása a legfontosabb. Ugyanakkor a stratégia elengedhetetlennek tartja, hogy a nyelvet a családon kívül is el lehessen sajátítani. Ennek megfelelően minden korosztály esetében biztosítják a nyelvtanuláshoz szükséges feltételeket. Az élethosszig tartó tanulási modellek számos elemét figyelembe vették a stratégia megalkotásakor.

Két fő módszer:

- családon belüli nyelvtadás
  - o Kutatások és felmérések alapján kidolgozott intézkedések.
  - o Családok ösztönzése a walesi nyelv használatára (szülész nők, egészségügyi és családsegítő szolgálatok bevonásával).
- oktatás és képzés
  - o walesi nyelvű korai fejlesztés biztosítása (óvodai csoportok számának gyors ütemű növelése: 150 új csoport a stratégia első 10 évében);
  - o minden iskolai évfolyamban növelni a walesi nyelvű oktatásban részesülők arányát (2015/16-os 22%-ról 30%-ra 2031-ig, majd 40%-ra 2050-ig);
  - o a walesi nyelvoktatás metodikájának megváltoztatása, walesi nyelvű oktatás biztosítása az összes tantárgy és évfolyam esetében (cél: az iskolát elhagyók legalább 70%-a legyen képes walesiül beszélni);
  - o a 16. életévüket betöltött diákok walesi nyelvű és kétnyelvű szakképzési rendszerének reformja;
  - o felsőoktatás: a walesi nyelvű és kétnyelvű kurzusok számának növelése;
  - o felnőttoktatás: élethosszig tartó nyelvoktatás elérhetőségének biztosítása;

- o Tanári kar, források, képesítések: walesi nyelven oktató általános és középiskolai tanárok számának emelése (előbbi kategóriában: 2015/16-os 2900-ról 3900-ra 2031-ig, majd 5200-ra 2050-ig, utóbbi kategóriában: 2015/16-os 1800-ról 3200-ra 2031-ig, majd 4200-ra 2050-ig); walesi nyelvet tanító középiskolai tanárok számának növelése (2015/16-os 500-ról 900-ra 2031-ig, majd 1200-ra 2050-ig);
- o új, angol és walesi nyelvű tanterv;
- o walesi nyelvű szakképzés bővítése.

2. témakör: Nyelvhasználat kiterjesztése

Cél: A napi szinten walesiül beszélő lakosság 10%-os arányát (2013–2015) 20%-ra emelni 2050-re

A stratégiai célok elérése érdekében a walesi kormány egyértelmű útmutatást ad, pénzügyi támogatást biztosít, a megfelelő nyelvi infrastruktúra biztosítása érdekében jogszabályokat alkot és saját nyelvhasználatában példát mutat. A kormány rendszeres időközönként munkaprogramokat ad ki, amelyek részletesen taglalják a szükséges intézkedéseket. Az első munkaprogram (2017–2021) a stratégiával együtt jelent meg. A stratégia végrehajtását rendszeresen ellenőrzik és értékelik a 36. és 37. számú nemzeti mutató alapján (36. mutató: napi szinten walesiül beszélők száma; 37. számú: walesiül beszélők százalékos aránya).

A következő átalakító erejű változásokat hajtják végre:

- jogszabályok felülvizsgálata;
- a walesi kormány példamutatása: a walesi nyelv használatának előmozdítása és ösztönzése a saját munkaerő esetében.

Munkahelyi nyelvhasználat: tovább bővíteni a kétnyelvű ügyfélszolgálatok körét (leginkább az önkormányzatok és az egészségügyi ágazat esetében); walesi nyelvű munkahelyi képzések; tudatosság növelése munkáltatók körében; nyelvtechnológiai fejlesztések; walesi kormány példamutatása.

Szolgáltatások: egyes intézmények már most is kötelesek a szolgáltatásokat walesi nyelven is biztosítani. Az üzleti szférában tudatosító kampányok és segítségnyújtás a kétnyelvű ügyfélszolgálatok bevezetése érdekében. A tervezett

kormányzati intézkedéseket a legfrissebb viselkedés-gazdaságtani kutatásokra alapozzák. Az aktív kínálat elve különösen fontos az egészségügyi és szociális ágazatban.

Társadalom: elsősorban a nyelvet kizárólag az oktatás keretében elsajátító beszélők számára kívánnak aktív nyelvgyakorlási lehetőségeket biztosítani.

Fiatalok (14–19 éves korosztály): további kutatásokat és felméréseket kívánnak elvégezni a fiatalok társadalmi nyelvhasználatának erősítése érdekében (személyes érintkezésben és a közösségi médiában), mivel jelenleg a nyelvet jellemzően csak az iskolai környezetben használják.

Nyelvhasználati lehetőségek: a múltban elsősorban a közösségi események biztosítottak lehetőséget a nyelv használatára. E gyakorlat megváltoztatása érdekében a jövőben Wales minden régiójában az adott nyelvi megoszlás figyelembe vételével biztosítanak olyan formális és informális alkalmakat, ahol a walesi nyelv használata természetes módon történhet. A korábbi gyakorlattal ellentétben olyan lehetőségeket finanszíroznak majd (események és szervezetek helyett), ahol a közösségek maguk teremthetik meg a nyelvhasználat lehetőségét.

Lehetőségek új beszélők számára: A walesi nyelvet magabiztosan használók ösztönzése arra, hogy a kezdő nyelvtanulókkal ne az angol nyelvet használják a walesi helyett.

3. témakör: Kedvező feltételek megteremtése – infrastruktúra és környezet

Cél: a walesi nyelv élő nyelvi státusának megtartása digitális források, sokszínű média, legújabb technológiát alkalmazó fordítók, nyelvi források (szótárak, terminológiák és korpuszok) biztosítása révén

A következő átalakító erejű változásokat hajtják végre:

- a gazdasági fejlesztés új regionális szemléletének bevezetése annak érdekében, hogy az egyes régiók kialakíthassák saját identitásukat;
- a walesi nyelv digitális környezetének átalakítása, magas színvonalú nyelvtechnológiai fejlesztések a stratégia első időszakában az egyes intézkedési területek támogatása érdekében;
- a kétnyelvűséggel kapcsolatos tudatosság erősítése (nemzeti program).

Közösség és gazdaság: a walesiül beszélők által sűrűn lakott települések közös jellemzője a nagy lakossági mobilitás (fiatalok elköltözése, idősebbek betelepítése), a mezőgazdasági jelleg, a nagymértékű függés a mezőgazdaságtól, élelmiszeripartól és turizmustól, illetve, hogy az átlagkereset a legalacsonyabb az Egyesült Királyságban. Bár gyakran hangoztatott vélemény, hogy ezeket a közösségeket meg kell óvni a változástól annak érdekében, hogy a walesi nyelvhasználat fennmaradjon, a walesi kormány a fenntartható gazdasági fejlesztés mellett döntött Wales teljes területén. Az érintett közösség esetében a következő intézkedéseket vezetik be: mezőgazdaság célzott támogatása, közszférához tartozó munkahelyek létrehozása, nyelvi iparág megerősítése, helyi fejlesztési tervek (a szakpolitikai intézkedések várható hatása a walesi nyelvre).

Kultúra és média: nyelvi tudatosság növelése, walesi nyelv használatának ösztönzése új kulturális színtereken. A műsorszolgáltatás eddig is kulcsszerepet töltött be a nyelvi revitalizációban. A jövőben továbbfejlesztik a walesi nyelvű közszolgálati műsorszolgáltatást és lépéseket tesznek annak érdekében, hogy az Egyesült Királyság médiája a jövőben nagyobb figyelmet fordítson walesi kultúra és nyelv megjelenítésére.

Wales és a külvilág: a külkapcsolatok révén javítani kívánják a walesi nyelv megítélését külföldön (szoros kapcsolatok fenntartása külföldön élő walesi közösségekkel – például Y Wladfa Patagóniában). Kisebbségi nyelvvel rendelkező országokkal kapcsolatot kívánnak felvenni (jó nyelvtervezési gyakorlatok átvétele). A walesi nyelv a Walest népszerűsítő egységes országmárka (Brand Cymru) hangsúlyos része lesz. A bevándorlók számára nyelvtanfolyamokat szerveznek. A walesi anyanyelvűek aktívan részt vesznek a bevándorlóknak szervezett informális nyelvtanulási programokban (vesd össze: *Voluntariat per la Llengua* program Katalóniában).

Digitális technológia: technológiai fejlesztések, hogy a walesi nyelvet minél szélesebb körben lehessen használni digitális kontextusban (pl. nyelvtechnológiai infrastruktúra fejlesztése: walesi beszéd írott szöveggé alakítása, gépi fordítás). Nagyvállalatok motiválása a walesi nyelv használatára.

Nyelvi infrastruktúrák: 1. *korpuszok* (elsősorban fordítók, szótárszerkesztők, terminológusok és a technológiai ipar esetében fontos), *szótárak* (nyelv láthatóságának növelése, nyelvtanulás könnyítése), *terminológia* (walesi nyelv használatának elősegítése a mindennapi élet minden színterén és az olyan szakterületeken, mint a technológia, jog és oktatás); 2. *fordítói szakma:* a szakma stratégiai jelentősége egyre nő. A közelmúltban komoly előrelépés történt, a jövőben hangsúly a fordító- és tolmácsképzésen (szinkron), valamint az akkreditációs és szabályozási rendszer fejlesztésén. Fordítómemóriák és gépi fordítás.

Nyelvtervezés: A stratégia célkitűzéseinek megvalósításához különböző – helyi, regionális és országos – szinteken van szükség nyelvtervezésre. A walesi nyelv használatát minden szinten ösztönzik, politikailag, a közösségeken belül, a közszolgálatban, a munkahelyeken és a gazdaságban. A hatékony nyelvtervezéshez elengedhetetlen a Wales különböző részein meglévő különböző körülmények ismerete és az azokhoz igazodó intézkedések meghozatala. A nemzeti stratégiát helyi, az önkormányzatok által kialakított stratégiák egészítik ki. A jövőben regionális szintű nyelvtervezést is bevezetnek.

Értékelés és kutatás: A stratégia tényeken alapul és a programok és intézkedések hatékonyságát rendszeresen mérik. A kutatási program része a walesi nyelvvel és beszélőivel kapcsolatos statisztikai adatgyűjtés fejlesztése. Külön figyelmet fordítanak az egyénekre vonatkozó (kvalitatív és kvantitatív) adatok gyűjtésére és elemzésére az életút különböző szakaszaiban. Kérdőívek segítségével információt gyűjtenek a beszélők nyelvhasználatáról. Tovább finomítják az értékelési rendszert, hogy megfelelő módszereket dolgozhassanak ki a nyelvi magatartás dinamikájának és a nyelv szociológiájának megértésére. Számos intézménnyel terveznek együttműködést, elsősorban egyetemekkel. További szakértőket és kutatókat képeznek.

A támogató jogi környezet: Az elmúlt 25 évben komoly eredményeket értek el a kormányzati támogatásnak köszönhetően. Jogszabályi háttér biztosítja a következőket: walesi nyelvű szolgáltatások igénybevételére való jog; a nyelvi jogok érvényesülését a walesi nyelvi biztos felügyeli. A 2015-ös Jövő nemzedékek

jólétéről szóló jogszabályban meghatározott közttestületek kötelesek a hét jólléti célkitűzés (amelyeknek egyike az „Eleven kultúrájú Wales és a virágzó walesi nyelv”) megvalósítása érdekében szükséges feladatokat végrehajtani. Jogszabály írja elő a walesi nyelvű oktatás rendszerének kialakítását. 2016-ban hozták nyilvánosságra a walesi kormány öt éves kormányprogramját (Taking Wales Forward 2016–2021), amelyben a kormány elkötelezte magát a walesi nyelvhasználat bővítése és a nyelvet beszélők számának növelése mellett.

A nemzeti stratégiát kiegészítő nemzeti munkaprogram¹⁸

Míg a nemzeti stratégia hosszú távú (2017–2050), az azt kiegészítő első nemzeti munkaprogram 2017-től 2021-ig tart. A munkaprogram és a nemzeti stratégia szerkezeti felépítése azonos; három fő téma köré szerveződik.

Megközelítési mód

A munkaprogram az első azok közül, amelyeket a stratégia időtartama alatt tettek közzé. Az egyes (egymást követő) munkaprogramok az adott időszak körülményeit veszik figyelembe annak érdekében, hogy az időközben bekövetkező változások miatt ne tévesszék szem elől az eredetileg meghatározott célokat. Fontos szempontja lehet például a walesi nyelv státusát erősítő és a beszélők számának növelését célzó stratégia fejlesztésére a Brexit. A frissebb tanulmányok vegyes és bizonytalan képet vázolnak fel arról, hogy Nagy-Britannia Európai Unióból való kilépése milyen hatással lehet a kisebbségi nyelvekre, így a walesire. Általános megállapítás, hogy nagy mennyiségű, megbízható adat még nem áll rendelkezésre ennek a folyamatnak a tudományos értékelésére, az viszont bizonyos, hogy a Brexit miatt várható, hogy Nagy-Britannia GDP-je csökkenni fog, valamint az európai uniós kisebbségi projektek pénzügyi forrásaihoz is egyre kevésbé fog hozzáférni Nagy-Britannia. Továbbá a nemzetközi migráció csökkenését és a belső migráció növekedését prognosztizálják a kutatók.

18 *Taking Wales Forward 2016-2021 indigenous minority.* Welsh Government, é. n. <https://dera.ioe.ac.uk/27564/1/160920-taking-wales-forward-en.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).

Az egymillióhoz vezető út

A walesiül beszélők számának egymillió fölé növelésében meghatározott célkitűzés elérése érdekében a Cymraeg 2050 stratégia a következő három stratégiai témakört jelöli ki:

1. témakör

A walesi nyelven beszélők számának növelése

- Családon belüli nyelvátadás
- Korai évek
- Kötelező oktatás
- Tanköteles koron túli oktatás
- Tanári kar, források és szakképesítések

2. témakör

A walesi nyelvhasználat bővítése

- Munkahely
- Szolgáltatások
- Társadalmi használat

3. témakör

Kedvező körülmények megteremtése – infrastruktúra és környezet

- Közösség és gazdaság
- Kultúra és média
- Wales és a külvilág
- Digitális technológia
- Nyelvi infrastruktúra
- Nyelvtervezés
- Értékelés és kutatás

1. táblázat¹⁹

19 Forrás: Cymraeg 2050. *A million Welsh speakers*. Welsh Government. 2017. <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2018-12/cymraeg-2050-welsh-language-strategy.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.). A táblázatot fordította a fejezet szerzője.

Ezek miatt a walesi nyelvi revitalizációt támogató kisebbségi programokra kevesebb pénz fog jutni, a nemzetközi migráció csökkenése pozitívan hat a walesi nyelv terjedésére, a belső migráció növekedése pedig újabb nehézségeket fog okozni ebben a folyamatban.²⁰

Célkitűzések

Az első időszakban a cél a szilárd alapok megteremtése. Ez egy olyan lassú és állandó folyamat, amelynek esetében nem láthatóak azonnal a siker jelei. Ebben az első szakaszban a következő mérföldkövek elérése jelzi majd, hogy a kormány a helyes úton jár:

- a 2021-es népszámlálási adatok alapján láthatóvá válik, hogy a nyelv családon belüli átadása kis mértékben növekedett (a 2001–2011 közötti trend folytatódott);
- a jelenlegi 22%-ról (2015/2016-ban 7700 7 éves gyermek) 30%-ra (10 500) nő a walesi nyelven tanulók száma minden évfolyamban 2031-ig, illetve 40%-ra (14 000) 2050-ig.

A walesi tannyelvű oktatás erősítése érdekében a következőket hajtják végre:

- 40 új óvodai csoport létrehozása 2021-ig;
- a tanári kar esetében: 3100 walesi nyelven oktató általános iskolai tanár (2015/16-ban 2900); 600 walesi nyelvet oktató középiskolai tanár (2015/16-ban 500); 2200 walesi nyelven oktató középiskolai tanár (2015/16-ban 1800), 2021-re a jelenlegi 10%-ról 11%-ra kívánják növelni a walesi nyelvet napi szinten használó emberek arányát a népességben (2050-re 20%-ra).

²⁰ Royles 2019. <https://revitalise.aber.ac.uk/en/media/non-au/revitalise/Revitalise---Workshop-Report-3---FINAL.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 06. 15.); Bonner et al. 2024.

Monitoring és jelentés

A munkaprogram végrehajtását folyamatosan nyomon követik, a stratégia és a munkaprogramok végrehajtásáért felelős miniszternek a Walesi Nyelvi Partnerségi Tanács²¹ tesz javaslatokat.

1. témakör: A walesi nyelven beszélők számának növelése*1. Családon belüli nyelvátadás*

2017-ben azokban a háztartásokban, ahol mindkét felnőtt beszélte a nyelvet, a három és négy év közötti gyermekek 82%-a beszélt walesiül. Az olyan kétfős háztartásokban, ahol csak az egyik fő beszélte a nyelvet, a három-négy éves gyermekek 45%-a beszélt walesiül. A cél az, hogy a jelenlegi nyelvátviteli arányokat fenntartsák az első kategóriába tartozó családok esetében, míg a második kategóriába eső családokban növeljék a jelenlegi arányokat.

2021-re a következő intézkedéseket hajtják végre: kutatási adatokkal alátámasztott nemzeti szakpolitika kialakítása a szülők ösztönzésére; a 2016-os Cymraeg a gyermekekért elnevezésű program felülvizsgálata és finomra hangolása; a walesi állami egészségügyi szolgálattal való további együttműködés annak érdekében, hogy a gyermekellátásban dolgozók tudatosító kampányt folytathassanak a szülők körében a minél korábbi életkorban történő nyelvátvitel előnyeivel és a rendelkezésre álló támogatással kapcsolatban.

2. Korai évek

2021-re a következő intézkedéseket hajtják végre: 40 új óvodai csoport létrehozása; állami finanszírozású gyermekgondozási férőhelyek számának növelése; együttműködés önkormányzatokkal (A walesi nyelv az oktatásban elnevezésű stratégiai tervek keretében).

A 40 új óvodai csoport felállítása 2021-ig lehetővé teszi majd az akadálymentes átmenetet a walesi nyelvű oktatási rendszerbe. A következő évtizedben további 150 óvodai csoportot kívánnak kialakítani. A legutóbbi adatok azt

21 Welsh Language Partnership Council.

mutatják, hogy a walesi nyelvű gyermekgondozási intézményekbe járó gyermekek 86%-a kezdi meg általános iskolai tanulmányait walesi tannyelvű iskolában.

3. Kötelező oktatás

2016-ban a kormány konzultált a helyhatóságokkal a walesi nyelvű oktatás-tervezési rendszer szükséges változtatásairól. Az oktatásstratégiai tervek kialakításakor (2017–2020) már figyelembe veszik az elhangzott javaslatokat. Szorosabb kapcsolatokat alakítottak ki az oktatási intézményekkel. A stratégia értelmében az összes walesi iskolának hozzá kell járulnia a fő célkitűzések eléréséhez. A nyelvi bemelegítési modellekkel és metodikákkal kapcsolatban jelenleg folyó kutatás eredményeit is felhasználják a tervezés során.

2021-re a következő intézkedéseket hajtják végre: a kötelező oktatási rendszerben történő walesi nyelvoktatásról szóló nemzeti program közzététele 2017-ben; a walesi nyelv megszakítás nélküli oktatásának bevezetése az összes iskolában; független tanácsadói testület felállítása; a walesi oktatás-tervezést alátámasztó jogszabályok felülvizsgálata; a walesi tannyelvű oktatás iránti igény növelése reális tervezés és tőkebefektetés révén; walesi iskolák besorolásának felülvizsgálata az oktatás nyelve szerint; a walesi nyelvű oktatás arányának növelése; a walesi tannyelvű oktatáshoz való hozzáférés könnyítése; kreatív marketing kampányok; kapcsolatok erősítése önkormányzatokkal, regionális konzorciumokkal, iskolákkal, óvodákkal és a 16 éven felüliek oktatási intézményeivel.

4. Tanköteles koron túli oktatás

A felsőoktatásban walesi nyelvű és kétnyelvű kurzustervezés zajlik a Bilingual Champions Project keretében. A Walesi Nyelvtanulás Nemzeti Központjában 16 375 felnőtt tanulta a nyelvet 2015/16-ban. A Walesi Nyelv Biztosa felügyeli a walesi nyelvi normák továbbképzési és felsőoktatási szervezetekbe történő adaptációját.

2021-re a következő intézkedéseket hajtják végre: a gazdasági igényeknek megfelelő kétnyelvű oktatás és készségek kialakítása; a nyelvoktatási kurzusok elérhetőségének és a résztvevők számának bővítése; munkahelyi nyelvoktatás; szóbeli készségek fejlesztése; tudatosító kampányok fiatalok számára a kétnyelvűség előnyeiről a munkaerőpiacon.

5. Tanári kar, források és szakképesítések

2003 óta a gyermekgondozásban dolgozók walesi nyelven is szerezhettek szakképesítést. Több mint 1400 iskolai és főiskolai tanár kapott lehetőséget nyelvtudásának fejlesztésére tanulmányi szabadság keretén belül. A walesi és kétnyelvű forrásokra vonatkozó átfogó program keretében finanszírozzák eredeti walesi nyelvű forrásoknak és korábban csak angol nyelven elérhető művek walesi nyelvű fordításainak kiadását. A walesi nyelven elérhető szakképesítések számát növelni kívánják.

2021-re a következő intézkedéseket hajtják végre: a gyermekgondozói szakképesítések körének bővítése; felmérés a tanári kar walesi nyelvtudásáról; a tanárképzésben résztvevők nyelvtudásának fejlesztése, walesi nyelven történő oktatási gyakorlat; folyamatos nyelvtanítás a tanári kar számára; országos infrastruktúra kialakítása a források megfelelő biztosítása és a kétnyelvű szakképesítések kiterjesztése érdekében; a walesi nyelvű oktatási anyagok és források bővítése; a walesi nyelvű szakképesítések számának növelése.

2. témakör: a walesi nyelvhasználat bővítése

Az oktatási rendszer által megteremtett alapokra építve a jövőben növelni kívánják azoknak az embereknek a számát, akik a mindennapi életben használják a nyelvet. Ehhez lehetőséget kell teremteni a walesi nyelv használatára a családban, a munkahelyen és a közösségi életben. Proaktív módon kell biztosítani a walesi nyelvű lehetőségeket és szolgáltatásokat. A cél a jelenlegi 10%-ról 11%-ra növelni a napi szinten nyelvet használók arányát 2021-re. Szoros együttműködést alakítanak ki közösségi partnerekkel és szervezetekkel a gyermekek és fiatalok iskolán kívüli informális nyelvhasználati lehetőségeinek bővítése érdekében.

1. Munkahely

A Walesi Nyelvi Biztos felügyelete mellett több mint száz állami testület feladata a nyelvi készségek felmérése a munkahelyeken, a munkahelyi nyelvtanítás biztosítása és a walesi nyelvű szolgáltatások elérhetővé tétele. A kormány ösztönzi a walesi nyelv használatát a munkahelyeken és a közigazgatásban. A Walesi Nyelvtanulás Nemzeti Központja új munkahelyi nyelvtanítási programot dolgoz ki.

2021-re a következő intézkedéseket hajtják végre: a walesi kormány példát mutat a munkahelyi nyelvhasználat területén; növelik azoknak a munkahelyeknek a számát, ahol lehetőséget biztosítanak a nyelv használatára; pénzügyi ösztönző rendszer munkáltatók és nem kormányzati szervezetek számára a munkahelyi kétnyelvűség bevezetése érdekében (Walesi Nyelvi Fejlesztési Program); nemzeti képzési program elindítása, amelynek célja a nyelvi tudatosság erősítése a közsférában; a munkavállalók walesi nyelvtudásának fejlesztése, különös tekintettel az egészségügyi és szociális szférára.

2. Szolgáltatások

A 2011-es walesi nyelvi intézkedés megerősítette a walesi nyelv hivatalos státusát, új jogszabályi keretet hozott létre és felállította a Walesi Nyelvi Biztos hivatalát. Az intézkedés végrehajtásában nagy hangsúlyt kapott a walesi nyelvi normák szabályozása, ami lehetővé tette a Biztos számára, hogy kötelezettségeket írjon elő a szervezetek számára. A normák célja egyértelművé tenni a lakosság számára azt, hogy milyen walesi nyelvű szolgáltatásokra jogosultak és biztosítani azt, hogy az érintett szervezetek proaktív módon tegyék elérhetővé walesi nyelven szolgáltatásaikat. Mindez különösképpen így van az egészségügyi és szociális ellátórendszer szolgáltatásainak esetében.

2021-re a következő intézkedéseket hajtják végre: a 2011-es intézkedés felülvizsgálata; a normák kiterjesztése a jogszabály hatálya alatt álló szervezetekre; kutatások a jobb szolgáltatásnyújtási módszerek kifejlesztése érdekében; a kétnyelvű szolgáltatások bővítése.

3. Társadalmi használat

Sok éven át olyan nyelvtanulók által javasolt projekteket hajtottak végre, amelyeknek célja a walesi önazonosság erősítése és a walesi nyelvvel kapcsolatos pozitív attitűd kialakítása volt. Ezek a tevékenységek a Walesi Nyelvi Karta nemzeti programmá váló kialakításához vezettek a walesi nyelvű általános iskolák esetében. A walesi nyelv használatának erősítésére irányuló ösztöndíjprogram keretében számos szervezetet támogattak iskolán kívüli változatos nyelvgyakorlási lehetőségek biztosítása érdekében, és a tevékenységek népszerűsítése céljából nemzeti kampányokat indítottak. Intézkedéseket hoztak annak

érdekében, hogy az önkormányzatok biztosítsák a walesi nyelv használatának növelését saját területeiken.

2021-re a következő intézkedéseket hajtották végre: új koordinált program létrehozása; pozitív nyelvhasználati gyakorlatok ösztönzése gyermekek és fiatalok esetében; szorosabb kapcsolat az iskolák, az ifjúsági szervezetek és közösségi csoportok között; a walesi nyelvhasználatot támogató szervezetek további finanszírozása; családok támogatása annak érdekében, hogy gyermekeik az iskolán kívül is használják a walesi nyelvet; nem kormányzati szervezetekkel való kapcsolatok erősítése a walesi nyelvű szolgáltatások bővítése és a nyelvet használó önkéntesek toborzása érdekében.

3. témakör: kedvező körülmények megteremtése – infrastruktúra és környezet

1. Közösség és gazdaság

A kockázatkezelési és értékelési keret megújítása révén a tervezési hatóságok és a fejlesztők hatékonyan léphetnek fel a nyelvi vitalitás érdekében. Felmérés készül főbb intézkedésekkel kapcsolatos kockázatokról. Innovatív, gazdasági, valamint nyelvi előnyökkel járó kezdeményezéseket indítanak, amelyeknek célja a programok végrehajtásáért felelős munkahelyek és nyelvi központok létrehozása (például Walesi Munkahelyi Nyelvtanulási Program) 2021-re.

2021-ig a következő intézkedéseket hajtották végre: Regionális szemlélet és megközelítés kialakítása; a walesi nyelvi keret és útmutató végrehajtása; az önkormányzatok szakpolitikai és tervezési gyakorlatukban teljes mértékben figyelembe veszik a walesi tannyelvű oktatásra vonatkozó prioritásokat; vidéki területeken a walesi nyelv használatát elősegítő vállalkozói programok támogatása; Infrastrukturális Bizottság biztosítja a nyelvstratégia figyelembevételét infrastrukturális beruházások esetében; a Brexitet követően mezőgazdasági támogatások (walesi nyelvű területeken ez az ágazat a legnagyobb foglalkoztató), a nyelvi szempontok megjelenítése helyi fejlesztési tervekben; új nemzeti fejlesztési keret kialakítása.

2. Kultúra és média

2021-ig a következő intézkedéseket hajtották végre: a walesi kulturális, művészeti és sportszervezetek támogatást kapnak a walesi nyelv előmozdítása és a walesi nyelvhasználat erősítése érdekében (a Walesi Művészeti Tanács, Nemzeti Könyvtár és Sport Wales bevonásával); a walesi nyelv használata a „Brand Wales” kezdeményezésben a turizmus és a befektetések ösztönzése érdekében; a walesi nyelvhasználat erősítése a kulturális események során és a kulturális szervezetek napi munkájában; a különböző életkorú walesi nyelvhasználók számára releváns műsorok közvetítése a tömegmédiában; walesi nyelvű kiadványok számának növelése.

3. Wales és a külvilág

A továbbiakban is cél a jó gyakorlatok megosztása más országokkal a kisebbségi nyelvtervezés területén és ösztöndíjprogramok biztosítása walesi nyelvű környezetben élő migránsok számára.

2021-ig a következő intézkedéseket hajtották végre: a walesi nyelv és a kultúra bemutatása nemzeti rendezvények során a lehető legtöbb alkalommal; kormányzati példamutatás a walesi nyelv használata területén; marketing- és kommunikációs kampányok indítása a kétnyelvűség értékének bemutatására; a walesi nyelv láthatóságának növelése és a látogatók megismertetése a walesi nyelvvel; a Walesben élő migránsok integrálása a walesi nyelvű közösségekbe.

4. Digitális technológia

2012 óta a kormány aktívan részt vesz azokban a tevékenységekben, amelyek a walesi nyelv használatára vonatkoznak a technológia és a digitális technológia területén. A támogatási rendszer sikeresnek bizonyult innovatív, bár kisléptékű projektek indításában és a walesi nyelvű technológiával kapcsolatos tudatosításban. A tevékenység középpontjában a meglévő források marketingje volt; arra ösztönözték a fő technológiai cégeket, hogy új walesi nyelvű szoftveralkalmazásokat és digitális szolgáltatásokat fejlesszenek ki.

2021-ig a következő intézkedéseket hajtották végre: befektetések növelése a nyelvtechnológiai kutatás és innováció területén; együttműködés, forrás- és technikamegosztás a technológiai infrastruktúra (számítógépes fordítás,

mesterségesintelligencia-technológia, hangfelismerés stb.) támogatása érdekében; új, digitális kétnyelvű források fejlesztése iskolai, munkahelyi és társadalmi használatra; a főbb technológiai cégek ösztönzése walesi nyelvű szolgáltatásaik bővítésére; a támogatásban részesülő szervezeteknek használnia kell a rendelkezésre álló walesi nyelvű technológiát (adatbázisok, belső kommunikáció, közösségi média és marketing); walesi nyelvű Wikipédia-oldalak számának növelése.

5. Nyelvi infrastruktúra

A kormány támogatta a walesi nyelv történeti szótárával kapcsolatos munkálatokat és a Walesi Fordítók és Tolmácsok Szövetségét. Továbbfejlesztették a walesi kormány fordítási szolgálatának forrásait annak érdekében, hogy a fordítók értékes forrásokhoz férjenek hozzá, beleértve a TermCymru terminológiai adatbázist. A közelmúltban felmérést készítettek a jelenkori írott és beszélt walesi nyelv állapotáról. Nyílt hozzáférésű walesi nyelvtechnológiai eszközöket és forrásokat tettek elérhetővé. Online formában kiadták az egységes walesi terminológiát oktatási célú felhasználás érdekében. A walesi nyelvi biztos útmutatást ad a helységnevi és terminológiai fejlesztésekkel és koordinációval kapcsolatban.

2021-ig a következő intézkedéseket hajtották végre: a jelenlegi struktúrák felülvizsgálata fenntartható korpuszok kialakítása érdekében (nyomtatott szövegek vagy hangfelvételek gyűjteménye); magas színvonalú lexikográfiai korpuszok és terminológiai források előállítását; további támogatás fordítóknak és tolmácsoknak a hiteles fordításokra vonatkozó megnövekedett igények kielégítése céljából, valamint gépi fordítási támogatás nyújtása a fordítások időtartamának lerövidítése és terminológiai egységességének növelése érdekében.

6. Nyelvtervezés, értékelés és kutatás

Nyelvtervezés

A nyelvtervezés különböző köztisztületeknél, akadémiákban vagy alulról szerveződő szervezetekben folyik. A tervezés nemzeti szinten történik, de a jövőben nagyobb hangsúlyt kívánnak fektetni a regionális szintre. A Walesi

Nyelvi Biztos arra kötelezte az önkormányzatokat, hogy öt éves nyelvstratégiákat dolgozzanak ki és hajtsanak végre.

2021-ig a következő intézkedéseket hajtották végre: a 2050-ig szóló kormányprogram végrehajtásáért felelős kormánytestület felállítása; a kétnyelvűség megértése címmel nemzeti képzési program indítása; az önkormányzatok támogatása a nemzeti stratégia végrehajtása és koordinálása érdekében.

Értékelés és kutatás

A 2013-ban kiadott Walesi Nyelvstratégiai Értékelési Keret a walesi nyelvpolitikai fejlesztést alátámasztó kutatási program alapját képezi. 2013–2015-ben elkészült a walesi nyelvhasználati felmérés és különböző kutatásokat végeztek a közösségi nyelvhasználatról, a nyelvátadásról, illetve a walesi nyelvű oktatási stratégia értékeléséről.

2021-ig a következő intézkedéseket hajtották végre: adatbázis továbbfejlesztése, kutatási együttműködések kialakítása; további életkor szerinti kutatások a beszélők nyelvhasználatáról; a walesi nyelvhasználati felmérések segítségével további információk és adatok gyűjtése.

Helyi, önkormányzatok által kiadott nyelvstratégiák

A települési önkormányzatokra vonatkozó intézkedéssel, a walesi nyelvi normákkal és a walesi nyelvtörvénnyel összhangban a helyi önkormányzatok nyelvstratégiát kötelesek készíteni, amelyben leírják, hogy a partnerszervezetekkel együttműködésben mit tesznek a walesi nyelvhasználat elősegítése érdekében az adott térségben. A helyi nyelvstratégiák időtartama 5 év.

Aszámoshelyinyelvstratégiaközül Ceredigion nyelvstratégiáját (2018–2023)²² ismertjük röviden. Ceredigion megye területe 1783 km², népessége 72 992 fő. A megyei önkormányzat célkitűzése növelni, vagy legalább fenntartani a walesiül beszélő lakosok számát a következő népszámlálásig (a beszélők számának mérésére szolgáló fő módszer). Az egymillió beszélőben meghatározott nemzeti cél elérése érdekében Ceredigionban 48,5%-ra (1500 fővel) szeretnék növelni

22 Morgan é. n.

a beszélők számát 2021-re. Ennek érdekében a Ceredigion Kétnyelvű Csoport keretében az összes érintett szervezet együttműködésben alakítja és felügyeli a stratégia végrehajtását.

A walesi nyelv helyzete és demográfiai trendek: Wales

Az egy évtizedes nyelvtervezés és számos nyelvstratégiai intézkedés ellenére 2001 és 2011 között a 3 évnél idősebb walesiül beszélők száma (–20 000 fő) és aránya (20,5%-ról 19%-ra) is csökkent. Ennek egyik fő oka az adott időszakban történt bevándorlás volt, a Walesen kívül született népesség aránya 25%-ról 27%-ra nőtt. Ezzel párhuzamosan a Walesben születettek közül 18,5% (507 000 fő) költözött Angliába.

A walesi nyelv helyzete és demográfiai trendek: Ceredigion

A nyelvi helyzet Ceredigionban nagyjából az országos képet tükrözi. A walesiül beszélők népszámláláskor mért aránya Ceredigionban: 2011 – 47,3%; 2001 – 52,0%; 1991 – 58,1%. 2011-ben, a történelem során először a walesiül beszélők aránya 50% alá csökkent. A megyén belül településre lebontott adatokat is mértek. Külön vizsgálták a családon belüli nyelvátadás helyzetét; a nemzeti trendet követve a nyelvátadás aránya nőtt azokban a családokban, ahol csak az egyik, vagy egyik szülő sem beszéli a nyelvet és csökkent azokban a családokban, ahol mindkét szülő beszéli a nyelvet. A jelenséggel kapcsolatban további, feltáró kutatásokat végeznek majd. Mivel az oktatási rendszer nagyon fontos szerepet tölt be a nyelvtanításban és a nyelvi készségek fenntartásában és fejlesztésében, ezzel kapcsolatban is végeznek felméréseket. További területek, amelyekkel kapcsolatban adatokat gyűjtenek és elemeznek: fiatalok nyelvhasználati szinterei, nyelvi készségek, demográfiai mobilitás, nemzeti identitás.

Kihívások és nyelvtervezés

Számos olyan walesi település, ahol korábban a walesi volt a kommunikáció nyelve és a közösség összetartó ereje, folyamatosan hanyatlott a 20. század során. A nyelvi hanyatlás több tényezőnek tudható be: a családokban nem adják tovább a nyelvet az új generációnak, a walesi nyelvű társadalmi lehetőségek hiánya, fiatalok kivándorlása, helyi munkalehetőségek hiánya, a walesi mint üzleti nyelv alacsony presztízse, lakhatási problémák, demográfiai mobilitás.

A walesi nyelv fennmaradása a nyelvi közösségek megerősítésétől, azaz a nyelv mindennapi használatát lehetővé tevő oktatási, kulturális és társadalmi lehetőségek biztosításától függ. A következő tényezők között erős kapcsolat mutatható ki:²³ nyelvi készség, források elérhetősége; motiváció a nyelv megtanulására és használatára. Ennek megfelelően Ceredigion megye nyelvstratégiája a következő három feltétel együttes biztosítását tűzi ki célul: képesség, lehetőség és igény a nyelv használatára.

Jövőkép

A fő célkitűzés egy valóban kétnyelvű Ceredigion megteremtése, ahol a walesi nyelv státusa erős és a nyelvet a közélet minden színterén használják; ahol a nyelv presztízse magas; ahol mindenki lehetőséget kap a nyelvtanulásra; ahol olyan életképes közösségek vannak, melyekben a kommunikáció természetes nyelve a walesi; ahol kétnyelvű vagy walesi nyelvű közszolgáltatások állnak mindenki rendelkezésére; ahol a megye lakosai a nyelvet a megye gazdag kulturális örökségének részeként őrizhetik meg. A stratégiát évente felülvizsgált, teljesítménymutatókat tartalmazó részletes akciótervek egészítik ki.

Prioritások

A három stratégiai terület: a lakosok walesi nyelvi készségeinek fenntartása és fejlesztése; lehetőségek biztosítása a nyelv használatára; a nyelv fennmaradását és virágzását elősegítő társadalmi feltételek megteremtése.

Megvalósítás

A megfogalmazott stratégiai célok a megyei nyelvpolitika és nyelvtervezés általános keretét adják. Az egyes célkitűzések megvalósítására projektbizottságokat állítanak fel. Az általános megvalósításért külön testület²⁴ felel. A megyei tanács nyelvi és esélyegyenlőségi felelőse koordinálja az ellenőrzési folyamatot. Az előrehaladásról szóló jelentéseket a megyei közszolgálati testület és a megyei tanács vezető testülete elé kell terjeszteni. A dokumentum tartalmazza

23 Fishman 1991.

24 Ceredigion's Bilingual Future Group.

az általános megvalósításért felelős testület tagszervezeteinek listáját (megyei tanács, egyetemek, rendőrség, önkéntes szervezetek, munkaügyi hivatal, tűzoltóság, könyvtár, színház, ifjúsági, gyermekgondozási, korai fejlesztésért felelős, oktatási, felnőttoktatási, munkaügyi, szakmai szervezetek stb.). A stratégia melléklete a walesi nyelvtudásra vonatkozó statisztikai adatokat tartalmazza az egyes településekre vonatkozóan és különböző kategóriákra bontva.

VI. Ütemterv

A stratégia hosszú távú, ahogy a nyelvtervezés is az, viszont a megvalósítást különböző szakaszokra bontották. Rövid távú (strukturális, alapozó) intézkedéseket írtak elő 2021-ig, nemzeti és önkormányzati szinten is (a program végrehajtásáért felelős kormánytestület felállítása, önkormányzatok ötéves terveinek megalkotása, nemzeti képzési program indítása). Ebbe az időintervallumba esik (többféle alapozó felmérés és kutatás mellett) az oktatásstratégiai tervek kialakítása, a program végrehajtásához szükséges oktatási szervezet, nemzeti program és jogszabályok kialakítása, oktatási anyagok és források bővítése. Az infrastruktúra és környezet kialakítására nyelvi központok, Infrastrukturális Bizottság létrehozása. A kultúra és média területén egyes szervezetek támogatása, „Brand Wales” kezdeményezés, műsorok készítése és kiadványok számának növelése. Hasonlóképpen együttműködési keretek kialakítása, forrás- és technikamegosztás van kitűzve a digitális technológia terén. A nyelvi korpuszok kialakítására adott strukturák felülvizsgálata, illetve támogatás nyújtása a fordítási igények kielégítésére. Számszerűen kevésbé konkrét, de világos célokat fogalmaztak meg a munkahelyi és társadalmi nyelvhasználat és szolgáltatások terén is, illetve az önkormányzatok tervezési gyakorlata számára is. A kifelé mutató marketing határidős céljai bizonytalanabban vannak megfogalmazva.

A továbbiakban az önkormányzatok ötéves tervek szerint haladnak a stratégia által kitűzött feladatok megvalósításában. A stratégiát évente felülvizsgált, teljesítménymutatókat tartalmazó részletes akciótervek egészítik ki.

Az implementációban a stratégia egyes feladatoknál különböző határidőkkel részcélokat jelöl meg 2030-ban, majd ehhez képest emelt célokat 2050-ben (walesi nyelvű oktatásban részesülők aránya, oktató tanárok száma az egyes

oktatási típusokban, a walesi nyelvet napi szinten használók aránya, óvodai csoportok száma).

VII. Feladat- és hatáskörök

A walesi nyelvstratégia különböző végrehajtási szintekre lebontva nevezi meg a feladat- és hatásköröket. A központi irányító szerep a Walesi Nyelvi Biztos hivataláé. A program monitoringja alapján a Walesi Nyelvi Partnerségi Tanács tesz kiegészítő javaslatokat; egyes feladatok a Walesi Nyelvtanulás Nemzeti Központjára vannak szignálva.

Megyei és önkormányzati szinten is ki van építve ez a feladatstruktúra, meghatározva az illetékes megyei testületeket, projektbizottságokat. A walesi nyelvoktatásért a kormány, a helyhatóságok, az iskolák a maguk szintjén felelősek. A kultúra és média támogatása: Walesi Művészeti Tanács, Nemzeti Könyvtár és Sport Wales bevonásával történik.

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

A walesi nyelvstratégia végrehajtása, helyzet 2023-ban

A walesi kormány 2023 márciusában kiadott stratégiai dokumentuma²⁵ a 2023–2024-es pénzügyi évben intézkedéseket fogalmaz meg a „Cymraeg 2050: egymillió walesi nyelvet beszélő” megvalósítása érdekében. A dokumentum röviden összefoglalja a walesi nyelvstratégia megvalósításával kapcsolatos aktuális helyzetet.

A Nemzeti Statisztikai Hivatal 2022-ben közzétette az Angliában és Walesben 2021-ben végzett népszámlálás első adatait a walesi nyelvre vonatkozóan. A 3 éves vagy annál idősebb walesi nyelvet beszélők száma és aránya a 2011-ben mért 562 000-ről (19,0%) 538 300-ra (17,8%) csökkent a 2021-es adatok szerint.

25 Cymraeg 2050: Welsh language strategy action plan 2023 to 2024. <https://www.gov.wales/cymraeg-2050-welsh-language-strategy-action-plan-2023-2024.html> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).

2011 és 2021 között valamennyi helyi önkormányzatnál csökkent a walesi nyelvet beszélőként nyilvántartott 3 és 15 év közöttiek aránya. A fiatal (16–19 és 20–44 éves) felnőttek körében azonban enyhe növekedés volt tapasztalható. Ugyanakkor a hagyományos walesi nyelvterületeken csökkenés volt tapasztalható. A walesi kormány megkezdte a walesi nyelvvel kapcsolatos eredmények elemzését, és azokat számos más adatforrás fényében vizsgálják. A miniszterelnök és a Statisztikai Intézet egyeztetett a walesi nyelvre vonatkozó különböző források közötti különbségekről. Ezt követően további statisztikai elemzést végeznek a walesi nyelvre vonatkozó adatok jobb megértése érdekében.

Az elemzés során elsősorban a következő területekre helyezik a fő hangsúlyt: a walesi nyelv generációk közötti átadása, valamint a nyelv és más jellemzők, például a nem és az etnikai hovatartozás közötti kapcsolat. Az adatokat és a további népesség-előrejelzéseket használják majd a statisztikai trajektória aktualizálásához, amely szerint 2050-re el kell érni az egymillió walesi nyelvet beszélőt.

IX. Összehasonlítás, kitekintés

A walesi kormánystratégia értékelésekor elsőként a hatékonyság és sikeresség általános előfeltételeinek meglétét vizsgálom, egy a szakirodalomban gyakran hivatkozott tanulmány alapján²⁶. A stratégiai tervezés elmélete és gyakorlata az idők során jelentősen változott; jelenleg általánosan elfogadott nézet, hogy a tervezési folyamat ritkán követi a kialakítás, megvalósítás, ellenőrzés és értékelés egymást követő ciklikus körforgását. A stratégiai tervezés három általános elvre épül: az állam felelősségvállalása és elkötelezettsége; átfogó és összehangolt szakpolitikai folyamat; célkövetés, megfelelő források biztosítása és ellenőrzés.

A walesi nyelvstratégiából elsősorban a szervezettséget, az intézményi és jogi háttér átgondoltságát, a program folyamatosságát érdemes hasznosítani a magyar nyelvstratégiának, ám a walesi kisebbségi nyelv, amelynek a terjesztése, revitalizálása a cél, ezért a magyar nyelvstratégia közvetlenül nem tudja hasznosítani a módszereit, csak egyes részterületeit építheti be a tervezési folyamatába.

26 Cherp–George–Kirkpatrick 2004.

1. Átfogó, integrált és emberközpontú stratégia

A walesi nyelvstratégia a fenti elveket követi, amikor három stratégiai témakör szerint a nyelvtanulás, a nyelvhasználat és az ezeket lehetővé tevő feltételrendszer egyes területeit átfogóan és integráltan kezeli. A walesiül beszélők számának növelését a nyelvtanulás ösztönzésével kívánják elérni a korai évek során a családon belüli nyelvtanulás révén, a gyermekgondozási intézményrendszeren belül, a kötelező oktatásban és azt követően is. Ezeket elsősorban a kisebbségi helyzetben lévő őshonos és az asszimiláció veszélyének erősen kitett magyar közösségek esetében érdemes fontolóra venni.

2. A rövid, közép- és hosszú távú célok összekapcsolása, részvételen alapuló stratégia

A hosszú távú, 2050-ig tartó stratégia megvalósítását ötéves munkaprogramok teszik lehetővé. A munkaprogramokat egyéves akciótervek egészítik ki. Ez a megközelítés lehetővé teszi a menet közbeni kiigazításokat és a változó körülményekhez való rugalmas alkalmazkodást. A kormány a kormányzati szervezeteken kívül széles körben támaszkodik a társadalmi szervezetek, magáncégek, oktatási intézmények, érdekszervezetek és közösségek tevékenységére a stratégia végrehajtása során. Ezek olyan módszertani alapelvek, amelyeket minden nemzeti nyelvstratégia és nyelvpolitika figyelembe kell vegyen. Társadalmi támogatottság nélkül nincs hatékony nyelvstratégia és nyelvpolitika.

3. Az állam felelősségvállalása, erős politikai elkötelezettség nemzeti és helyi szinten, hatékony intézményi vezetés

A walesi kormány teljes felelősséget vállal a nyelvstratégia megvalósítási irányának kijelöléséért és az irányítás biztosításáért, és saját gyakorlatában is példát mutat. A jogszabályi környezet adott: a walesi nyelv hivatalos státussal rendelkezik, jogszabályok biztosítják az állampolgárok walesi nyelvű szolgáltatásokhoz való jogát, nyelvi biztos felügyeli a jogok érvényesülését és szankcionálja a

jogsértéseket. Megteremtették a walesi nyelvű oktatás kiterjesztéséhez szükséges jogszabályi alapokat. A stratégiát kiegészítő munkaprogram végrehajtását a Cymraeg 2050 Programtanács felügyeli és a walesi nyelvért felelős miniszter tanácsadó testülete, a Walesi Nyelvi Partnerség Tanácsa. Az önkormányzatokat jogszabályok kötelezik helyi stratégiák kialakítására és végrehajtására. Ez a szervezethez példaértékű lehet a magyar nyelvstratégia és nyelvpolitika tervezésére is.

4. Átfogó és összehangolt szakpolitikai folyamat, amelynek alapja alapos és megbízható szakmai elemzés; a nemzeti és helyi szint összekapcsolása

A walesi nyelvstratégia egyes részterületek kidolgozása komoly, alapos és tudományosan elismert kutatáson, adatgyűjtésen, elemzésen és a nemzetközi jó gyakorlatok átvételén alapul. A statisztikai adatvétel elsősorban a 2011. évi népszámlás során történt. A nyelvi revitalizáció elméleti modellje tekintetében elsősorban a Joshua Fishman és Miquel Strubell által leírtak szolgáltak alapul.²⁷

A walesi nyelvstratégia részeként elkészült technikai jelentés a 2011-es népszámlálási adatokból kiindulva 2050-ig vetíti előre a három évnél idősebb walesiül beszélők számának várható alakulását a jelenlegi trendek változatlan folytatódását feltételezve. Mivel várható, hogy a korábbi trendek (pl. születési arány, migráció) az évek múlásával változnak, az előrejelzést a 2021-es népszámlálási adatok függvényében aktualizálni fogják. Ebbe az aktualizálásba várhatóan a Brexit hatásait is bevonják. A jelenlegi előrejelzések szerint a Brexit gazdasági következményei miatt a mezőgazdaság jövedelemtermelő képessége csökkenni fog, és ezzel együtt várható a walesi beszélők számának a csökkenése is. Ennek az összefüggésnek az az alapja, hogy azokban a régiókban volt magasabb a walesi beszélők aránya, amelyekben hagyományosan erős volt a Brexitig a mezőgazdaság gazdasági szerepe. Ha pedig a fő jövedelemtermelő gazdasági szektorban visszaesésre lehet számítani, akkor várhatóan a népesség

27 Fishman 1991, Strubell 2001.

is cserélődik, elvándorol, és ez magával vonja a helyi kultúra, jelen esetben a walesi nyelv visszaszorulását. A walesi nyelv jövőjével foglalkozó jelentésben azt tervezik, hogy 2025-ben várható a walesi nyelvre vonatkozó stratégia frissítése, amely figyelembe veszi a Brexit hatásait is.²⁸

A nyelvtervezést és a gazdasági fejlesztést egymással szoros összefüggésben kívánják végrehajtani, hogy olyan walesi nyelvű közösségek jöhessenek létre, amelyek mind gazdasági, mind nyelvi szempontból életképesek. A stratégiai alapvetően az egész életre kiterjedő megközelítési módot alkalmazza. Bár a walesi nyelv vitalitása szempontjából a legfontosabbnak a nyelv családon belüli továbbadását tartják, a stratégia megalkotói a nyelv családon kívüli elsajátítását is elengedhetetlennek tekintik a stratégia célkitűzésének elérése szempontjából.

Ez ismét olyan szempont, amely a magyar nyelvi tervezés számára is megfontolandó. Ugyanakkor a családon belüli nyelvátadás erősítése, bővítése, az asszimilálódó magyar közösségek számára lehet mintaértékű.

5. Célkövetés, megfelelő források biztosítása, ellenőrzési, követési, értékelési és visszacsatolási mechanizmusok kialakítása

A 2050-ig szóló kormánystratégiát egy korábbi, a 2012–2017 közötti időszakra vonatkozó stratégia előzte meg. Az elmúlt negyedszázadban – a kormányzati támogatásnak köszönhetően – komoly előrelépés történt a walesi nyelv fejlesztése terén.

A hosszú távú nemzeti nyelvstratégia konkrét célkitűzéseket fogalmaz meg: a walesiül beszélők számának egymillió főre emelése és a napi szinten walesiül beszélők jelenlegi 10%-os arányának 20%-ra növelése 2050-re.

A fő célkitűzések megvalósítása érdekében rendszeres időközönként öt-éves munkaprogramokat tesznek közzé, amelyekben részletesen közlik a célok eléréséhez szükséges tevékenységeket, intézkedéseket. A stratégia és munkaprogramok végrehajtását folyamatosan nyomon követik és értékelik.

28 Welsh Language Division 2020. <https://senedd.wales/media/igmpkkoc/wq81672-ee.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 07. 25.).

A nemzeti munkaprogram végrehajtása során tett előrehaladást a külön testület ellenőrzi és követi nyomon. A Walesi Nyelvi Partnerség Tanácsának tagságát kibővítették. A walesi nyelvért felelős miniszter külső tanácsadó szerveként működő Tanács rendszeres jelentéseket készít a stratégia és munkaprogramok végrehajtásáról.

Ez a szervezettség minden nyelvstratégia és nyelvpolitika számára mintáértékű lehet.

Összefoglaló

A walesi nyelvstratégia legtöbb eleme alkalmazható más országok, így Magyarország esetében is. Bár a magyar nyelv esetében nincs szükség revitalizációra, ráadásul a walesihez hasonló magyar közösségek Magyarországon kívül, más országokban élnek, ezért a walesi gyakorlatból kizárólag az asszimilálódó, többnyelvi környezetben élő magyarság számára vehetünk át elemeket. Az egyik legfontosabb alapelv a következetes kormányzati támogatás. Szintén elismerésre méltó, hogy az egyes szakpolitikai intézkedések kialakítása megbízható kutatások és felmérések eredményei alapján történik. Valóban hasznos lenne a népszámlások alkalmával a nyelvhasználatra vonatkozó adatokat is gyűjteni. Nagyon fontos az is, hogy a nyelvstratégia esetében a lehető legnagyobb társadalmi konszenzusra és az érintettek közötti legszélesebb körű együttműködésre törekednek. A walesi nyelvstratégia egyik alapvető eleme a társadalmisítás, tudatosítás; erre igen nagy szükség lenne Magyarországon is. A számszerűsített, konkrét célkitűzések, azok teljesülésének ellenőrzése, a változó körülmények figyelembevételével történő kiigazítások lehetőségének és a különböző érintett területek szinergiájának biztosítása, a különböző szinteken végrehajtandó feladatok összehangolása és a következetesség olyan, a várható eredményességet elősegítő tényezők, amelyeket a magyar nyelvstratégia esetében is szükséges lenne meghonosítani. A walesi nyelvstratégia számos eleme hasznosítható lenne a határon túli magyar nyelvű kisebbségek esetében is attól függetlenül, hogy a magyar állam mozgástere igen korlátozott (felmérések, nyelvi programok stb.).

Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy a népszámlálási adatok, valamint a Brexit következményeinek a bizonytalanságai azt mutatják, hogy ez az igen szervezett és jól átgondolt walesi nyelvstratégia sem tökéletesen eredményes.

A CORNWALLI (KORNI) NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BÓDI ZOLTÁN

Alapadatok

Érintett nyelv: cornwalli (korni)

Érintett ország: Egyesült Királyság, Cornwall megye

A nyelv státusa az érintett országban: kisebbségi nyelv a hivatalos nyelv (angol) mellett (Egyesült Királyság, Cornwall)

A beszélőközösség mérete: néhány száz beszélő (kb. 300-500 fő), pontos adat nem ismert, ám számuk a 20. század eleje óta folyamatosan nő

A stratégiai dokumentumok típusa: nyelvstratégia a 2015–2025 közötti időszakra

A stratégia természete: nyelvi revitalizációs stratégia

A stratégia kiterjedése: középtávú

A stratégia időtartama: 10 év: 2015-től 2025-ig

Intézkedési területek:

- a nyelvpolitikai és nyelvi tervezési prioritások
- az intézményrendszer és a politika szervezete
- a finanszírozási lehetőségek
- intézkedési javaslatok a korni nyelvet beszélők számának növelésére
- intézkedési tervek a korni nyelv közösségi, közéleti, nyilvános használatának erősítésére

Felelős intézet, kidolgozó: A Cornwalli Tanács megbízásából az IAITH kutatási csoport (Walesi Nyelvtervezési Központ) készítette el a dokumentumot

„Nyelvstratégiai mátrix”: A korni nyelv a 18. században kihalt, újjáélesztése a 20. század elején kezdődött. Jelenleg néhány százan beszélnek a mindennapokban, néhány ezren alkalmilag, familiáris környezetben. Sokáig nagyon sokféle írott változata létezett, majd 2008-ban elfogadták a nyelv egységes

írott formáját. Egyre több korni nyelven írt eredeti mű és fordítás jelenik meg. A korni nyelv jelen van a helységnevekben, és a nyelv ismerete segít megérteni a települések nevének eredetét. Gyermekek, háziállatok, házak és hajók elnevezésekor sok esetben használnak korni nyelvű megfelelőt.

A korni nyelv újjáélesztését segíti a tudatos nyelvstratégia, az egyre több írott szöveg, az értelmiségi rétegben egyre jobban tapasztalható pozitív attitűd a nyelv és a cornwalli kultúra, identitás iránt. 2003-ban az Egyesült Királyság kormánya a korni nyelvre vonatkozóan is vállalta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, majd 2014-ben hivatalosan is nemzeti kisebbségnek nyilvánították a cornwalli népet. Hátráltatja viszont a korni terjedését, hogy egy revitalizálandó nyelv az aktív, hétköznapi használatba csak nagyon nehezen illeszthető be, folyamatosan fejlesztett és felügyelt nyelvstratégia, nyelvpolitika szükséges hozzá. Továbbá a revitalizálandó nyelvek – így a korni is – fokozottan ki vannak téve a domináns nyelv, jelen esetben az angol nyelv hatásának. Ráadásul Cornwall megye a szép természeti adottságainak, a fővároshoz való relatív közelségének köszönhetően kifejezetten kedvelt belföldi és általános turistacélpont, sok angliai családnak van ebben a megyében hétvégi háza, sok nyugdíjas települ ide, ez Cornwall számára fontos gazdasági szempont – mindezek pedig erősítik az angol dominanciáját, és nehezítik a korni nyelv revitalizálását.¹

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A cornwalli vagy korni nyelv az Egyesült Királyság legnyugatibb megyéjének nyelve. Cornwall (korni nyelven Kernow) a Tamar folyótól és Devontól dél-nyugatra fekvő félszigeten helyezkedik el. A cornwalli a kelta nyelvek brythonic (dél-kelta) csoportjába tartozik a cymraeg (walesi) és a breton mellett, értelem-szerűen ezek a legközelebbi rokonai is.

Nagy-Britannia őslakóiról nem maradtak fenn pontos adatok, a kelták a Kr. e. I. évezred közepén telepedhettek le. A római és a szász hódítás elől

1 <https://www.britannica.com/place/Cornwall-unitary-authority-England> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

tömegesen menekültek a keresztény kelták Cornwallba, ahol 500 évig ellenálltak a hódítóknak, és csak a 10. században fogadták el a szász fennhatóságot. Cornwall megye hosszú ideig tartó izolációjának következtében a kelta nyelv ezen a területen megőrződött. A cornwalli nyelv szókészletére és helyesírására már a középkor óta erős hatást gyakorol az angol nyelv. A 18. század óta a korni nyelv a hétköznapi nyelvhasználatban már nem aktív, nem beszélik.² A 19. század végén, a 20. század elején viszont elindult a korni nyelv újjáélesztési folyamata, megalkották a standard korni nyelvet. Az utóbbi évtizedekben ez megerősödött, 2008-ban kiadták a standard korni helyesírást rögzítő szabályzatot. Manapság főként a felsőfokú végzettségűek körében népszerű ez a kisebbségi nyelv. A korni nyelvet ma emberek százai beszélik Cornwallban és használják az interneten, a helyi és közösségi műsorszórásban és a közösségi médiában is. A mai modern Cornwall identitásának a korni nyelv az egyik erős eleme.

Cornwall 500 ezer lakosának többsége ugyan ismer néhány korni nyelvű kifejezést, de mindössze pár ezren tudják olvasni az írott változatot. Felmérések szerint a folyékonyan beszélők száma ennél is lényegesen alacsonyabb – bár folyamatosan emelkedik. Míg a 2000-es becslések szerint csak harmincan tudtak folyékonyan társalogni korniul, mára ez a szám több százra emelkedett. Hozzájárul ehhez az is, hogy folyamatosan jelennek meg korni nyelvű irodalmi munkák és tankönyvek, és az általános iskolákban is elkezdtek tanítani a nyelvet.³ A UNESCO A veszélyeztetett nyelvek atlaszában a korni státusát 2009-ben a „kihalról” a „kritikusan veszélyeztetettre” változtatta.

A korni írásbeliség legkorábbi nyelvemlékei a 10. századból maradtak fenn, főként latin nyelvű szövegekhez hozzáadott glosszák, tulajdonnevek formájában. Az első korni szövegemlék egy 1340-ben keltezett okirat hátuljára feljegyzett vers 41 sornyi töredéke. A középkorban főként keresztény, vallási témájú színpadi művek születtek korni nyelven. A 17. század utáni korni írásbeliség már csak töredékes: 1690 körül született egy rövidített bibliafordítás. 1665 körül

2 <https://www.britannica.com/place/Cornwall-unitary-authority-England> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

3 Egy egyszer már kihalt nyelv kerül angol utcai feliratokra. Nyelv és Tudomány. <https://www.nyest.hu/hirek/egy-egyszer-mar-kihalt-nyelv-kerul-angol-utcai-feliratokra> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

írta Nicholas Boson a korni nyelv 17. századi állapotáról szóló munkáját (Neb-baz gerriau dro tho Carnoack – angol fordításban *A Few Words About Cornish*). Az utolsó nyelvtörténeti jelentőségű teljes korni szöveg William Bodinar 1776-ban írt levele. A 20. században újjáélesztett modern korni nyelven viszont már sok novella és más irodalmi művek fordítása jelent meg.⁴

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Más kisebbségi nyelvekkel ellentétben a cornwalli nyelvet nem beszélik olyan földrajzilag körülhatárolható területen, amelynek közigazgatási hatásköre is lenne. Éppen ezért a nyelvvel kapcsolatos döntéseket még mindig évente, központi, egyesült királysági szinten hozzák. Ez pedig az intézkedések finanszírozásában és így a hosszú távú tervezhetőségében is nehézséget okoz.

2009-ben az UNESCO a korni nyelv státusát „kihaltról” a „kritikusan veszélyeztetett” kategóriába sorolta át. 2003-ban az Egyesült Királyság kormánya a korni nyelvre vonatkozóan ratifikálta a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Chartáját, ezzel elismerték a cornwallit nemzeti kisebbségi nyelvként. 2014-ben a korni nyelvet az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezménye alapján is elismerték. Ezek a nemzetközi elismerések komoly lépést jelentettek a korni nyelv újjáélesztésének folyamatában.⁵

2004-ben tették közzé a *Stratégia a korni nyelvért* című nyelvstratégiai dokumentumot, amelynek elkészítésében közreműködött a *Maga* elnevezésű Korni Nyelvi Partnerség. A partnerség a Cornwalli Tanácsból, az Egyesült Királyság Kormányából és számos önkéntes csoportból, szervezetből áll.

Az új nyelvstratégiai dokumentumot a 2004–2014 közti időszakra vonatkozó nyelvstratégia, valamint Hywel Evans és Aric Lacoste korni nyelvfejlesztési programról szóló 2008-as jelentése adatainak elemzése alapján dolgozták ki.⁶ A *Korni nyelvstratégia 2015–25* című dokumentumban fogalmazták

4 <https://www.britannica.com/topic/Brythonic-languages> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

5 *Cornish Language Strategy 2015-25. Evaluation and Development Report* <https://www.cornwall.gov.uk/media/c3npwb2l/cornish-language-strategy-2015-2025.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

6 Evans–Lacoste 2008.

meg a következő tíz évre szóló stratégiai elképzeléseket. Ezt a nyelvstratégiai dokumentumot 2015. február 9-én nyújtották be a Korni Tanácsnak.

III. A stratégia célja

A 2015–25-re vonatkozó új korni nyelvstratégia általános céljai az alábbiak:

- a nyelvstratégia 2015–25 közötti időszakára vonatkozó új prioritásainak megtervezése;
- ajánlások kidolgozása egy olyan irányítási és kormányzati struktúrára, amelyik jobban szolgálja az új nyelvstratégiai célok megvalósítását;
- a cornwalli nyelvpolitikát és nyelvi tervezést fejlesztő új javaslatok megfogalmazása;
- olyan javaslatokat tenni, amelyek a jelenlegi költségvetési keretből megvalósíthatók, valamint további költségvetési források bevonásának kidolgozása.

A stratégia víziója, hogy a korni nyelvet a jövőben élő közösségi nyelvként lehessen hallani Cornwall utcáin, és hogy a korni nyelv elsajátításához a fiatalabb generáció pozitív attitűddel viszonyuljon, és ne kötelezettségnek vegye a nyelvtanulást. A dokumentumban négy főbb stratégiai célt jelöltek meg, s ezekhez rendelték hozzá a korni nyelv jövőbeni nyelvpolitikáját és a tervezési kezdeményezéseket:

- növelni kell a cornwalli nyelvet beszélők számát (nyelvtanulás elősegítése);
- szükség van arra, hogy a korni nyelvet egyre gyakrabban használják közösségi nyelvként (nyelvhasználat támogatása);
- a cornwalli nyelv státusának erősítése a közéletben (státustervezés);
- elérni, hogy a korni élő nyelvként a tevékenységek széles körében, az élet legtöbb területén használható legyen (korpusztervezés).

IV. Szerkezeti felépítés

A korni nyelvstratégiában elsőként az elvárásokat és a jelentés készítésének módszereit, valamint az előző nyelvstratégiai dokumentum eredményeit, tapasztalatait írják le (1–3. fejezet), majd javaslatokat fogalmaznak meg a nyelv újjáélesztésének folytatásához (4. fejezet). A stratégiai dokumentum melléklete tartalmazza a korni nyelv 2015–2025-ös időszakra vonatkozó stratégiai tervének áttekintését, a stratégiai célok megfogalmazását.⁷

Előszó.

1. Elvárások.

2. Módszerek.

3. Eredmények.

3.1. A korni nyelv támogatása.

3.2. Státustervezés.

3.3. A korni nyelv elsajátítása (nyelvtanulás tervezése).

3.4. Nyelvhasználat tervezése.

3.5. Korpusztervezés.

3.6. Stratégiai felépítés és irányítás.

3.7. Pénzügyi támogatás.

4. Javaslatok.

4.1. Nyelvpolitika és tervezési prioritások.

4.2. Struktúra és irányítás.

4.3. Pénzügyi támogatás.

Melléklet: A korni nyelvstratégia tervezete 2015–25.

⁷ *Cornish Language Strategy 2015-25. Evaluation and Development Report.* <https://www.cornwall.gov.uk/media/c3npwb2l/cornish-language-strategy-2015-2025.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

V. Intézkedési területek

1. Általános stratégiai intézkedési területek

A korni nyelvstratégia általános ajánlásai három általános témakörre koncentrálnak:

- a nyelvpolitikai és nyelvi tervezési prioritások;
- az intézményrendszer és a politika szervezete;
- a finanszírozási lehetőségek.

1.1. A nyelvpolitikai és nyelvtervezési prioritások

- A Cornwalli Tanácsnak legyen belső cornwalli nyelvtervezési dokumentuma.
- Javítani a korni nyelvet felnőtteknek tanító programok minőségét.
- A nyelvstratégiai dokumentum megállapításait be kell építeni a korni nyelvet tanító iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli programokba.
- Meg kell szervezni a korni nyelv iskolás kor előtti, nyelvi bemelegítő oktatását, mert így lehet fiatal korni beszélőközösséget teremteni. Ha ilyen közösség nem épül ki, akkor a korni nyelvi revitalizáció stratégiája nem lehet sikeres.
- Meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy korni nyelven lehessen tanulni és tanítani.
- Olyan színtereket és helyzeteket kell kialakítani a közösségi hálózaton, amelyeken a fiatalok használhatják a korni nyelvet.
- Olyan közösségeket kell létrehozni, amelyeken a korni nyelvet iskolán kívüli színtereken, nyilvánosan, társadalmi kontextusban is lehet használni.
- A nyilvános színtereken kétnyelvű feliratokat kell elhelyezni.

1.2. Az intézményrendszer és a politika szervezete

A cornwalli nyelvstratégiáért csakis a Cornwalli Tanács lehet felelős. Ez a cornwalliak demokratikusan választott önkormányzati szervezete, amely szorosan együttműködik az Egyesült Királyság központi kormányzatával.

A korni nyelvstratégia megvalósítására az alábbi szervezeti rendet javasolják:

- Cornwalli Tanács – a vezető szerv;
- az Egyesült Királyság Kormánya – politikai és finanszírozó partner;
- a Cornwalli Nyelvi Fórum – konzultációs szerv;
- a Cornwalli Nyelvi Akadémia – hatósági jogkörrel rendelkező testület;
- további együttműködő szervek, amelyek a megvalósításban és a finanszírozásban lehetőségeket és forrásokat biztosítanak.

1.3. A finanszírozási lehetőségek

A jelenlegi finanszírozási rendszer nem biztosít elég forrást a korni nyelv revitalizációs stratégiájának megvalósítására. Ez különösen azért ellentmondásos, mert a korni nyelv is őshonos kisebbségi nyelvként van elismerve az Egyesült Királyságban, és hasonló státusú más revitalizálandó nyelvek lényegesen nagyobb anyagi támogatást kapnak az Egyesült Királyság Kormányától. Erről azonnali tárgyalásokat kell kezdeményeznie a Kormánnyal a Cornwalli Tanácsnak.

2014–15-ben a korni nyelv újjáélesztésére két forrásból állt rendelkezésre pénzügyi támogatás. Egyrészt a Cornwalli Tanács évi 30 000 fontot juttatott a *Maga* (Korni Nyelvi Partnerség) büdzséjébe, másrészt az Egyesült Királyság kormánya összesen 120 000 fontot bocsátott rendelkezésre a nyelvi közösség számára. A 2015–25-ös nyelvstratégiai dokumentumban megfogalmazzák azt az igényt, hogy nagyobb mértékű finanszírozásra lenne szükség. A jelentést készítő kutatócsoport a pénzügyi támogatás összegére három lehetséges forgatókönyvet javasol: felvázolják azt, ha 30 000, ha 150 000 vagy ha a legoptimistább esetben 500 000 angol font állna rendelkezésre.

Az évi 500 000 fontos támogatásból az alábbi célokat lehetne elérni:

- A Cornwalli Tanács fenntarthatná és tovább fejleszthetné stratégiai vezető szerepét.
- A Cornwalli Tanácson belül kiépülhetne egy Gazdasági és Kulturális Részleg, amely a nyelvstratégia megvalósításáért lenne felelős.
- A Cornwalli Tanács külső partnereket vonhatna be a stratégia megvalósításába.
- A korni nyelvstratégia megvalósítási programjának részeként népszerűsíthetnék a korni nyelvi revitalizáció egyik sikeres, mintaértékű képviselőjét.
- Lehetőség nyílna a stratégia kapcsolódó területeinek a fejlesztésére is.
- Önálló költségvetéssel lehetne üzemeltetni egy cornwalli nyelvet oktató szervezetet.
- További finanszírozási források felkutatására nyílna lehetőség.

2. Részletes nyelvstratégia

A korni nyelvstratégia az általános területek után két konkrét célcsoportra fókuszál:

- intézkedési javaslatok a cornwalli nyelvet beszélők számának növelésére;
- intézkedési tervek a cornwalli nyelv közösségi, közéleti, nyilvános használatának erősítésére, és elérni azt, hogy a cornwalli nyelv élő, az élet minden területén és bármilyen célra alkalmas nyelv legyen.

2.1 Intézkedési javaslatok a cornwalli nyelvet beszélők számának növelésére

Nyelvelsajátítás-tervezési intézkedésekkel kell elérni, hogy növekedjék a korni nyelvet beszélő gyermekek, fiatalok és felnőttek száma. A korni nyelvet használók számáról eltérő adatokat találunk. Gyakran emlegetnek 300-500 főből álló beszélőközösséget, a beszélők nyelvtudásáról azonban nehéz információt szerezni. A kornit beszélők átlagéletkora növekszik, bár az utóbbi években egyre több fiatal használja és tanulja a nyelvet online formában és a közösségi

hálózatokon.⁸ A korni nyelvet tanulók számának növeléséhez a következő stratégiai célokat kell elérni:

- Nyelvi bemelegítő módszerrel ösztönözni kell a gyermekeket, hogy Cornwall különleges kulturális és nyelvi örökségét már az iskolás kor előtt megszeressék.
- A korni nyelvet oktató tanárok nyelvi tudatosságát és nyelvi készségeit is érdemes fejleszteni annak érdekében, hogy még jobban át tudják adni tudásukat a gyermekeknek.
- Még több lehetőséget kell biztosítani a gyermekek és a fiatalok számára a korni nyelv elsajátítására Cornwall alapfokú és középfokú iskoláiban.
- El kell érni, hogy a cornwalli alapfokú iskolákban a gyermekek oktatása korni nyelven történjék.
- A korni nyelvet beszélő felnőttek számának növeléséhez fejleszteni kell a Cornwalli Tanács felnőttképzési kínálatában a közösségi alapú felnőttoktatást. Intenzív korninyelv-oktató kurzusokat kell kifejleszteni és minél több nyelvtanulási lehetőséget kell megteremteni az érdeklődő felnőttek számára.
- Biztosítani kell a felnőttképzésben részt vállaló oktatók képzését és akkreditációját.

2.2. A korni nyelv használati körének bővítésére megfogalmazott intézkedési javaslatok

Ennek a célcsoportnak az elérésére nyelvhasználat-tervezési, státustervezési és korpusztervezési intézkedésekre tesz javaslatot a stratégia. A korni nyelv társadalmi, közösségi használatának az erősítése érdekében az alábbi nyelvhasználat-tervezési lépéseket kell megtenni:

- Növelni kell a korni nyelv használati színtereinek mennyiségét és változatosságát.

⁸ *Cornish Language Strategy 2015-25. Evaluation and Development Report.* <https://www.cornwall.gov.uk/media/21486321/final-report-on-cornish-language-strategy-110315.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12. – a link már nem érhető el).

- Nagyobb ütemben kell fejleszteni azokat a területeket, régiókat, amelyeken erősíteni kell a korni nyelv használatát.
- Szorgalmazni kell a korni nyelv használatát a hagyományos médiában és a közösségi hálózatok médiaplatformjain egyaránt.
- A korni nyelvnek meg kell jelennie a szórakoztatóiparban és a kreatív művészetben.

A korni nyelv közéleti státusának erősítéséhez az alábbi státustervezési intézkedéseket javasolja a stratégia:

- A Cornwalli Tanács maga is használja a korni nyelvet, dolgozza ki és hajtja végre a Korni Nyelvi Tervet.
- Egyéb testületeknek, önkéntes szervezeteknek és hálózataiknak is növelniük kell a korni nyelv használatát.
- A magánszektorbeli cégek, gazdasági fejlesztési ügynökségek és hálózataik is növeljék a korni nyelv használatát. Fel kell hívni a figyelmet és lobbizni kell annak érdekében, hogy az egyes partnerségeken és hálózatokon belül – tanácsadó és tájékoztató szolgáltatás nyújtása mellett – támogatni lehessen a korni nyelv szélesebb körű használatát.
- Növelni szeretnék a közéletben a korni nyelv iránti érdeklődést és támogatást. Általános nyelvi marketingterv kidolgozására van szükség, nyelvi tanácsadó és tájékoztató szolgáltatás kialakítását is tervezik. Adatokat gyűjtenek a korni nyelvet beszélők számáról és nyelvhasználatukról.

Annak érdekében, hogy a korni nyelv modern nyelvként tudjon fejlődni, és az élet minden területén, mindenféle kommunikációs célra aktívan lehessen használni, az alábbi korpusztervezési intézkedések szerepelnek a stratégiában:

- Független Korni Nyelvi Akadémiát kell létrehozni a Kesva an Taves Kernewek (a korni nyelv újjáélesztése érdekében oktatással, oktatási anyagokkal foglalkozó szervezet) és más felsőoktatási intézmények, valamint kelta nyelvi közösségek szaktudására, tapasztalatára alapozva. Az új Korni Nyelvi Akadémia támogatásával a már meglévő Signage Committee (Jelzőtábla Bizottság) fenntartását és fejlesztését is tervezik.

- Az új Kornyi Nyelvi Akadémia feladatai:
  - o Standardokat, minőségbiztosítási rendszert kell kidolgozni a nyelv oktatására és a fordítási szolgáltatások szabályozására.
  - o Ki kell építeni a kornyi nyelv tanulásának minél szélesebb iskolai lehetőségeit.
  - o Meg kell valósítani a nyelvtanárok nyelvi tudatosságának, nyelvi készségeinek fejlesztését és akkreditációját.
- Formális közéleti eseményeken annak a gyakorlatnak a bevezetése a cél, hogy szinkrontolmácsolást biztosítsanak kornyi nyelvről angolra.
- *A kornyi nyelv írott standardja* című 2008-as szabályzatot széles körben meg kell ismertetni, folyamatosan fejleszteni kell, és különös figyelmet kell fordítani a hivatalos helységnevek helyesírására.
- Önkéntes szervezetekkel és közösségi csoportokkal együttműködve növelni kell azoknak a lehetőségeknek, helyszíneknek, eseményeknek a számát, amelyeken a kornyi nyelvet társadalmi szintereken lehet használni.
- Fel kell térképezni és fejleszteni kell azokat a földrajzi régiókat, ahol ösztönözni kell a cornwalli nyelv közösségi használatát. Az erre hajlandó közösségeket azonosítani kell, hogy célzott hosszú távú fejlesztési tervvel, stratégiai lehetőségekkel és esetleges pénzügyi támogatással ösztönözzék a kornyi nyelv használati szintereinek fejlesztését.
- Növelni kell a kornyi nyelv használatát az összes televíziós, rádiós és közösségimédia-platfomon, a szórakoztatóiparban és a művészetek terén. Helyi műsorszórókkal kell felvenni a kapcsolatot a műsorkínálat bővítése érdekében. Innovációs alapot kell létrehozni a partnerszervezetek és minden érdekelt bevonásával, hogy támogassák a kornyi nyelv (közösségi) médiabeli eredeti műsorszámokban és promóciós felületeken való használatát. Ösztönözni kell a fiatalokat a kornyi nyelv közösségi médiabeli és egyéb infokommunikációs platformokon való használatára.
- Szorgalmazni kell a kornyi nyelv használatát a szórakoztatóiparban és a kreatív művészek körében, a fesztiválokon és a művészeti ügynökségeknél. Pénzügyi alapot kell létrehozni a nyelv innovatív és promóciós célokra való használatára a szórakoztatóiparban és a művészetek terén.

VI. Ütemterv

A forrásként rendelkezésre álló nyelvstratégiai dokumentum 2015-ös keltezésű, az időtartama 10 év, a 2025-ös végdátumon kívül a részletes ütemezés nem része a forrásanyagoknak.⁹

VII. Feladat- és hatáskörök

A nyelvpolitika és a korni nyelvtervezés kapcsán a nyelvstratégiai dokumentumban az alábbi szervezeteket, feladat- és hatásköröket javasolják:

- Cornwalli Tanács: vezető stratégiai testület;
- Egyesült Királyság kormánya: politikai és pénzügyi támogatást nyújtó partner;
- Korni Nyelvi Fórum: konzultációs csoport;
- Korni Nyelvi Akadémia: korpusztervező testület;
- egyéb köztestületek, hálózatok és önkéntesek: a megvalósításban vesznek részt, stratégiai és lehetséges pénzügyi támogatást nyújtanak.

A Cornwalli Tanács Cornwall demokratikusan választott testülete, éppen ezért a westminsteri kormánnyal karöltve ez a testület felelős a korni nyelv revitalizálásának elősegítéséért. A nyelvstratégiai dokumentum szerint a Cornwalli Tanács vállalja a főszerepet a nyelvpolitika és a nyelvtervezés terén Cornwallban, ideértve a feladatok megvalósításának felügyeletét és értékelését is.

⁹ *Cornish Language Strategy 2015-25. Evaluation and Development Report* <https://www.cornwall.gov.uk/media/21486321/final-report-on-cornish-language-strategy-110315.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12. – a link már nem érhető el).

A Cornwalli Tanács feladatai:

- a stratégiai vezetés és menedzsment;
- a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájából és az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezményéből adódó kötelezettségek végrehajtása;
- saját Kornyi Nyelvi Terv kidolgozása és megvalósítása;
- a feltételek megteremtése a Kornyi Nyelvi Fórum és a Kornyi Nyelvi Akadémia létrehozásához;
- a közfinanszírozás menedzselése a kornyi nyelvpolitikai és nyelvtervezési tevékenységekhez;
- a Kornyi Nyelvstratégiai Tervezet megvalósításához éves Működtetési Terv kidolgozása;
- partnerek (közttestületek, önkéntes szervezetek, vállalkozások és hálózatok) felkutatása és megbízása feladatokkal és projekkel;
- kornyi oktatási és felnőttképzési kínálat kialakítása;
- általános nyelvi marketing- és információs szolgálat létrehozása;
- speciális fejlesztési projektek végrehajtása.

Kornyi Nyelvi Fórum létrehozását javasolják, amelynek tagja lehet minden olyan csoport, amelyik szerepet vállal a kornyi nyelv újjáélesztésében.

A Kornyi Nyelvi Fórum:

- konzultációs fórum a Cornwalli Tanács nyelvtervezési tevékenységéhez (évente kétszeri ülés);
- visszajelzést ad a Cornwalli Tanács folyamatban lévő feladatairól és tevékenységéről, ötleteket ad a jövőbeni célokhoz és intézkedésekhez;
- értékeli és ünnepli az elért eredményeket.

A nyelvstratégiai dokumentumban egy független Kornyi Nyelvi Akadémia létrehozását javasolják, amely a nyelvtervezés, nyelvstratégia szakmai háttérszervezete lenne.

Korni Nyelvi Akadémia:

- a stratégia korpusztervezéssel összefüggő feladatainak és céljainak áttekintése és végrehajtása;
- annak népszerűsítése, hogy a korni nyelv egységes standard írott változatát használják.

A megvalósításban részt vevő partnerek:

- Kowethas an Taves Kernewek (a korni nyelv támogatására létrejött jótékonyági szervezet);
- Agan Tavas (a korni nyelv használatának és tanulásának elősegítésére alakult szervezet);
- Movyans Skolyow Meythrin (óvodások tanítása korni nyelvre);
- Radyo an Gernewegva (korni nyelvű rádió);
- korni fordítók;
- helyi közösségi és művészeti központok;
- művészek, fesztiválok és művészeti egyesületek;
- helyi gazdasági és közösségfejlesztő egyesületek.¹⁰

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

A cornwalli nyelvstratégiai dokumentum nem tartalmaz iránymutatást arra vonatkozóan, hogy milyen rendszerben felügyelik, ellenőrzik a jövőben azt, hogy a kijelölt feladatokat elvégezték-e. A tíz évre tervezett nyelvstratégia feladatainak elvégzésében a Cornwalli Tanács és a Korni Nyelvi Fórum szerepe a legnagyobb, ideértve a feladatok megvalósításának felügyeletét és értékelését is. A dokumentumban azonban nem szerepelnek konkrét felügyeleti, fenntartási és megújítási teendők és ezekhez rendelt határidők.

¹⁰ *Cornish Language Strategy 2015-25. Evaluation and Development Report* <https://www.cornwall.gov.uk/media/c3npwb2l/cornish-language-strategy-2015-2025.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

IX. Összehasonlítás, kitekintés

A cornwalli nyelvstratégia abból a szempontból tér el más kisebbségi nyelvek stratégiájától, hogy egy gyakorlatilag kihalt nyelv újjáélesztésére, a korábban már megindított revitalizáció folytatására törekszik. A revitalizációs folyamat ugyan már a 20. század elején elindult, de tervszerűen csak 2004-ben kezdtek hozzá, és még ma is nagyon sok a teendő annak érdekében, hogy a korni nyelvet minél többen használják élő nyelvként Cornwallban. Különböző adatokat találunk arról, hogy hány fő beszél aktívan a nyelvet. Jelenleg az angol mellett leginkább második nyelvként használják, bár sokan pusztán egyszerű társalgások során vagy bizonyos települések, házak, hajók, háziállatok megnevezésekor használják a kornit. A nyelv e sajátos helyzete miatt a nyelvstratégia magyar párhuzamait nehezen lehet felmutatni. Esetleg a *Feladat- és hatáskörök* (VII.) részben említett Korni Nyelvi Fórum létrehozása lehet példaértékű, hiszen ez a konzultációs fórum nyitva áll minden érdeklődő szervezet vagy csoport előtt, amely tenni szeretne a nyelvért. Egyrészt a nyelvtervezési tevékenységek konzultációs platformját biztosítja, másrészt visszajelzést ad az elvégzett feladatokról és intézkedésekről. Hasonlóan követhető egyeztetési és együttműködési fórum a *Maga* nevű Korni Nyelvi Partnerség. A *Maga* egy olyan együttműködési platform, amely rendszeres, szervezett párbeszédet teremt a Cornwalli Tanács, az Egyesült Királyság kormánya és számos önkéntes csoport között. Ez a program azt mutatja fel, hogy a hivatalos szervek, hatóságok, közigazgatási szervek párbeszéde nyelvstratégiai ügyekben akkor lehet hatékony, ha ennek szervezett, rendszeres időközökhez kötött, formális kerete van.

A kisebbségi helyzetben lévő, asszimiláció veszélyeztette magyar beszélő-közösségek megőrzését tehát elősegítheti a jelenlegi intézményrendszerben meglévő vagy akár újonnan megszervezendő partnerségi testület, amely rendszeres, szervezett párbeszédre és együttműködésre ad lehetőséget az érintett szakmai, tudományos és politikai szervezetek között. Persze mindez csak egy-behangzó, támogató nyelvpolitikai keretek között képzelhető el.

A korni nyelvstratégia gazdája a Cornwalli Tanács, amely az elkötelezettségével, szervezettségével, motivációjával felkelti és erősíti az érintett

magánszemélyek, önkéntes szervezetek érdeklődését, elkötelezettségét. Tehát a központi közigazgatás és az önkormányzat elszántsága, céltudatossága, tervszerűsége nagy mértékben ösztönzi a pozitív nyelvi attitűd általános kialakulását mind a magánszemélyek, mind a gazdasági és kulturális szereplők, szervezetek körében – ez követhető minta a magyar nyelvstratégia számára. Kulcsmondatként érdemes megjegyezni, hogy nem lehet sikeres egy nyelvstratégia a központi közigazgatás és az önkormányzatok elszántsága, motivációja és céltudatossága nélkül. Meg kell jegyezni, hogy a nemzetközi és egyesült királyságbeli közigazgatási és politikai szervezetek a korni nyelvet nemzeti kisebbségi nyelvként ismerik el, és feléjük támogató nyelvpolitikával viszonyulnak. Ez a megállapítás leginkább olyan magyar beszélőközösségekre lehet érvényes, amelyek a hasonlóan támogató nyelvpolitikai környezetben élnek, viszont magyar anyanyelvük bármely ok miatt mégis kisebbségi és veszélyeztetett státusban van. Az UNESCO felmérése szerint¹¹ a csángó van veszélyeztetett helyzetben a magyar beszélőközösségben, de mi hozzátehetjük, hogy a határon túli, Kárpát-medencei kisebbségi magyar beszélőközösségek az általánosan jellemző támogató nyelvpolitika hiánya miatt – főként a fiatalabb generációkban – könnyen veszélyeztetett státusba kerülhetnek.

A fenti megállapítás mellett viszont a korni nyelv revitalizálása, a nyelvstratégia sikere a kidolgozók szerint elsősorban a korni beszélőkön, az önkéntes szervezeteken múlik. A korni nyelvstratégia egyértelműen leszögezi, hogy a cornwalli identitás legfontosabb szimbóluma és eleme a korni nyelv. Erősödőfélben van a korni nyelv státusa, és ez erősíti a cornwalli identitást is. Ráadásul ez az összefüggés oda-vissza érvényes, a nyelv és a nemzeti identitás kölcsönösen erősítik egymást. Ez megszívlelendő a magyar nemzetstratégia és nyelvstratégia számára is.

A korni nyelv köztereken való nyilvános megjelenése, láthatósága (utcatáblák, feliratok, üzletek, intézmények megnevezése, útbaigazító táblák, marketing célú szövegek és elnevezések stb.) jelentős mértékben járul hozzá a korni nyelvi identitás erősítéséhez. Ugyanilyen szerepe van annak is, ha ünnepélyes,

11 UNESCO *World Atlas of Languages*. <https://en.wal.unesco.org/> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

nyilvános eseményeken használják a korni nyelvet. Nyilvánvalóan érvényes ez általában minden kisebbségi nyelvi közösségre, így az őshonos Kárpát-medencei magyar kisebbségi közösségekre is.

A korni nyelvű médiatartalmak a brit közmédiában csak minimális felületet kapnak, ezért a média hatása elenyésző a cornwalli nyelv terjedésére, ezt a szerepet tehát erősíteni kell. Nyilvánvalóan érvényes ez minden nyelvstratégiára: a nyelvhasználat egyik legnagyobb hatású színtere a média, egy nyelv vagy nyelvváltozat használata, fenntartása, elsajátítása iránti motivációt és általában a pozitív nyelvi attitűdöt alapvetően befolyásolja az is, hogy a szóban forgó nyelv vagy nyelvváltozat mekkora felületen (terjedelemben, időtartamban, mennyiségben, műsoridőben) jelenik meg a közmédiában és a legnépszerűbb médiumokban. Az újmédia, a közösségi hálózatok viszont kiváló használati színteret nyújtanak a revitalizáció vagy az asszimiláció alatt álló nemzeti kisebbségi nyelveknek.

Egy revitalizálandó nyelv életben tartásának, a beszélőszám növelésének legfontosabb eszköze a nyelvoktatás. Ennek ki kell terjednie a gyermekek, a fiatalok iskolarendszer előtti, iskolarendszerbeli és a felnőttek iskolarendszeren kívüli nyelvoktatására is. Ennek jól szervezett, konkrét eszközökkel, módszertanokkal, tananyagokkal, képzett, akkreditált oktatókkal ellátott rendszernek kell lennie. Ha ez nem így van, akkor a revitalizáció nem lehet elég hatékony. Az őshonos magyar kisebbségek számára is részben érvényes ez a megállapítás, ugyanis ezeknek a közösségeknek is elemi szükségletük az anyanyelvi és anyanyelvű oktatás. Nagy különbség a cornwallihoz képest viszont többek között az is, hogy a Kárpát-medencei magyar kisebbségeknek (ugyan fogyatkozó számban, de) van anyanyelvi beszélőközössége. A korni nyelvstratégiának ez a megállapítása tehát a maga teljességében a már asszimilálódott, de a magyar nyelv iránt érdeklődő többedik generációs szórvány közösségekben hasznosítható. Ugyanakkor nem tagadható, hogy minden magyar beszélőközösség megtartásában kulcsjelentőségű a magyar anyanyelv oktatása és a magyar nyelven történő tanítás.

Azt valószínűsítik a stratégiát összeállítók, hogy a fiatalok inkább a körükben népszerű internetes közösségi hálózatokon és egyéb online felületeken használják, tanulják a kornit, viszont a hivatalos vizsgálatok, becslések ezekre a színterekre nem térnek ki. Erre fokozottan figyelni kell minden nyelvstratégia előkészítésében: ha a központi népszámlálás és egyéb statisztikailag

szabályszerű kutatások nem mérik pontosan egy beszélőközösség lélekszámát, demográfiai adatait, a nyelvtudás színvonalát és a nyelvhasználat színtereit, céljait, akkor nem lehet igazán hatékony a nyelvi tervezési folyamat.

A korni nyelv revitalizációja szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy a nyelv helyesírási szabályait 2008-ban lefektették. Azonban a beszélőközösség vitatja, hogy ez a szabályzat a formálison kívül más regiszterekre és alváltozatokra is kiterjedhet-e. Mivel a magyar nyelv írásbelisége ezer évnél is régebbi, valamint a helyesírási kodifikációja is nagy múltra tekint vissza, ezért a mi nyelvünkben ez a vita csak igen korlátozottan (például a nyelvjárások írásbelisége esetében) merülhet fel. A korpusztervezés fontos eleme a helyesíráson kívül a szótárak megjelenítése is. A korni nyelv revitalizációjában is lényeges szerepet játszik, hogy 2008-ban megjelent a korni–angol szótár.

Nyelvstratégia nem lehet hatékony konkrét intézkedési és megvalósítási terv, valamint az egyes területeket összefoglaló rövid kivonat nélkül. Ennek a hiányát – önkritikusan – felveti a jelenlegi korni nyelvstratégia.

A korni nyelv revitalizálására vonatkozó nyelvstratégia a magyar nyelv esetében tehát elsősorban a határon túli, asszimilálódó, kisebbségi vagy már asszimilálódott szórvány közösségek esetében releváns, viszont a támogató nyelvpolitika, a központi közigazgatás nyelvstratégiai elkötelezettségének igénye megszívlelendő a teljes magyar beszélőközösséget érintő nyelvtervezés számára.

Felhasznált irodalom

A *National Recovery Programme for Languages*. All-party Parliamentary Group on Modern Languages, 2019. <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2019/03/A-national-recovery-programme-for-languages.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).

Allen 2017. Allen, Cynthia C.: *Middle English*.

<https://oxfordre.com/linguistics/display/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-263>

(letöltés időpontja: 2024. 05. 08.). DOI: <https://oxfordre.com/linguistics/display/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-263>

(letöltés időpontja: 2024. 05. 08.). DOI: <https://oxfordre.com/linguistics/display/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-263>

[acrefore-9780199384655-e-263](https://oxfordre.com/linguistics/display/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-263)

- Apáti–Győri Szabó 2002. Apáti Zsófia – Győri Szabó Róbert: A kisebbségi nyelvek helyzete és oktatási rendszere Nagy-Britanniában. *Pro Minoritate*, 2002. ősz, 116–154. <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/Osz-Apati.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).
- Baugh–Cable 2012. Baugh, Albert C. – Thomas Cable: *A History of the English Language*. Routledge, 2012.
- Barker é.n. Barker, Richard: Late Modern English (c. 1800 – Present). In *History of English*. <https://www.thehistoryofenglish.com/late-modern-english> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Bonner et. al 2024. Bonner, Elen – Cynog Prys – Siwan Mitchelmore – Rhian Sian Hodges: Defining Economic Impact on Minority Languages: The Case of Wales. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* (2024 March), 1–17. DOI: 10.1080/01434632.2024.2329200
- British Academy 2019. *Languages in UK. A Call for Action*. The British Academy, London, 2019. <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/61/Languages-UK-2019-academies-statement.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- British Academy 2020. *Towards a National Languages Strategy. Education and Skills*. Proposals from the British Academy, the Arts and Humanities Research Council, the Association of School and College Leaders, the British Council and Universities UK. British Academy, London, 2020. <https://www.thebritishacademy.ac.uk/publications/towards-national-languages-strategy-education-and-skills/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Cherp–George–Kirkpatrick 2004. Aleg Cherp – Clive George – Colin Kirkpatrick: A methodology for assessing national sustainable development strategies. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 22. (2004) 913–926.
- Cornish Language Strategy 2015–25. A strategy for Cornish over the next decade*. Cornwall Council, 2015. <https://www.cornwall.gov.uk/media/c3npwb2l/cornish-language-strategy-2015-2025.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).
- Cornish Language Strategy 2015–25. Evaluation and Development Report*. <https://www.cornwall.gov.uk/media/21486321/final-report-on-cornish-language-strategy-110315.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12. – a link már nem érhető el).

- Cymraeg 2050: A million Welsh speakers.* Welsh Government, 2017. <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2018-12/cymraeg-2050-welsh-language-strategy.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).
- Cymraeg 2050: Welsh language strategy action plan 2023 to 2024.* Welsh Government, 2023. <https://www.gov.wales/cymraeg-2050-welsh-language-strategy-action-plan-2023-2024-html> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).
- Davies 2005. Davies, Diane: *Varieties of Modern English: An Introduction* (Learning About Language). Pearson Longman, 2005.
- Darquennes 2007. Darquennes, Jeroen: Paths to Language Revitalization. In Darquennes, Jeroen (ed.): *Contact Linguistics and Language Minorities / Kontaktlinguistik und Sprachminderheiten / Linguistique de Contact et Minorités Linguistiques. Plurilingua*, XXX. (2007) 61–76.
- Darquennes 2020. Jeroen Darquennes: Reversing language shift in European language minority settings: A tentative general outline of contemporary challenges and strategies. In Sagrario Aleman and Jean-Baptiste Coyos (eds.): *Taking care of minority languages, living in Basque.* Euskaltzaindia, Bilbao, 2020. 133–153. https://www.researchgate.net/publication/349349583_Reversing_language_shift_in_European_language_minority_settings_A_tentative_general_outline_of_contemporary_challenges_and_strategies (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).
- Davies 2009. Davies, Alan: Assessing World Englishes. *Annual Review of Applied Linguistics* 29. (2009) 80–89. DOI: 10.1017/S0267190509090072
- Duchêne–Heller 2011. Duchêne, Alexandre–Heller, Monica (Eds.): *Language in Late Capitalism: Pride and Profit.* Routledge, 2011. DOI: 10.4324/9780203155868
- Editors of Encyclopaedia Britannica: Brythonic languages. *Encyclopedia Britannica.* <https://www.britannica.com/topic/Brythonic-languages> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).
- Editors of Encyclopaedia Britannica: Cornwall. *Encyclopedia Britannica.* <https://www.britannica.com/place/Cornwall-unitary-authority-England> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).
- Editors of Encyclopaedia Britannica: Welsh language. *Encyclopaedia Britannica* <https://www.britannica.com/topic/Welsh-language> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).

- Egy egyszer már kihalt nyelv kerül angol utcai feliratokra. 2008. november 13. *Nyest. hu* <https://www.nyest.hu/hirek/egy-egyszer-mar-kihalt-nyelv-kerul-angol-utcai-feliratokra> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).
- Evans–Lacoste 2008. Evans, Hywel – Lacoste, Aric: *The Cornish Language Development Project. Evaluation, Final Report*. ERS, July 2008.
- Executive Summary: Economic and social value of MG ALBA*. 2021. <https://mgalba.com/wp-content/uploads/2021/10/EIA.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).
- Fishman 1991. Joshua A. Fishman: *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Multilingual Matters, Clavedon, 1991.
- Forsdick 2023. Forsdick, Charles: *The revival of language learning is key to a culturally and linguistically rich future*. The British Academy, 2023. <https://www.thebritishacademy.ac.uk/news/the-revival-of-language-learning-is-key-to-a-culturally-and-linguistically-rich-future/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Frank 2014. Frank Tibor: Világangol. In Ladányi Mária –Vladár Zsuzsa – Hrenek Éva (szerk.): *Nyelv – Társadalom – Kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák*. MANYE–Tinta, Budapest, 2014. 41–53. <http://mek.oszk.hu/23300/23399/23399.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Grin–Moring 2002. Grin, François – Moring, Tom: *Support for Minority Languages in Europe*. European Bureau for Lesser Used Languages, European Centre for Minority Issues, 2002.
- Gwynedd Language Strategy 2014–2017*. https://democracy.gwynedd.llyw.cymru/Data/Language%20Committee/20140115/Agenda/07_02_Appendix%20A.pdf (letöltés időpontja: 2024. 06. 02.).
- History of the Scots Language*. Scots Language Centre. <https://www.scotslanguage.com/articles/node/id/117> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).
- Humphries–Ayres–Bennett 2022. Humphries, Emma – Ayres–Bennett, Wendy: The hidden face of public language policy: a case study from the UK. *Current Issues in Language Planning*. <https://doi.org/10.1080/14664208.2022.2150497>

- Jamieson 1808. Jamieson, John: *An Etymological Dictionary of the Scottish Language*. Edinburgh, 1808. <https://jamiesondictionary.com/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).
- Languages in the UK. A call for action*. The British Academy, London, 2019.
- Lanvers 2011. Lanvers, Ursula: Language Education Policy in England. Is English the elephant in the room? *Apples, Journal of Applied Language Studies*, 5. (2011) No. 3, 63–78. https://www.researchgate.net/publication/279370710_Language_Education_Policy_in_England_Is_English_the_elephant_in_the_room (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Mac Síthigh 2018. Mac Síthigh, Daithí: Official status of languages in the UK and Ireland. *Common Law World Review*, 47 (2018) No. 1, 77–102. DOI: 10.1177/1473779518773642 https://pureadmin.qub.ac.uk/ws/portalfiles/portal/141540053/Status_OA_Feb_2018.pdf (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Martin-Jones–Martin 2017. Martin-Jones, Marilyn – Martin, Deirdre (eds.): *Researching Multilingualism. Critical and ethnographic perspectives*. Routledge, 2017.
- Medgyes 2022. Medgyes Péter: Az angol nyelv és a globalizáció. *Educatio*, 31. (2022) 4. sz., 618–632. <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.4.7>
- More than just words. Five Year Plan 2022-27*. Welsh Government, 2022. <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2022-07/more-than-just-words-action-plan-2022-2027.pdf>
- Morgan é.n. Carys Morgan: *Ceredigion Language Strategy 2018-2023*. Ceredigion County Council, é.n. <https://www.ceredigion.gov.uk/your-council/strategies-plans-policies/welsh-language/promoting-and-facilitating-the-language/> (letöltés időpontja: 2024. 06. 15.).
- Nagy 2019. Nagy Noémi: *A hatalom nyelve – a nyelv hatalma*. Dialog Campus, Budapest, 2019. https://nkerpo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/13324/A_hatalom_nyelve_a_nyelv_hatalma.pdf;jsessionid=40A94D42C-2447C00E26CE5C5730CB894?sequence=1 (letöltés időpontja: 2024. 05. 27.).

- National Gaelic Language Plan 2023-2028*. https://www.gaidhlig.scot/wp-content/uploads/2023/12/FINAL_BnG_National_Gaelic_Language_Plan_ENGLISH.pdf (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).
- Pennycook 2010. Pennycook, Alastair: *Language as a Local Practice*. Routledge, 2010. <https://doi.org/10.4324/9780203846223>
- Pietikäinen–Kelly–Holmes 2013. Pietikäinen, Sari – Kelly–Holmes, Helen (eds.): *Multilingualism and the Periphery*. Oxford University Press, Oxford, 2013. <https://doi.org/10.1007/s10993-013-9308-5>
- Potter–Crystal é.n. Potter, Simeon – Crystal, David: English language. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/English-language> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Royles 2019. Royles, Elin: *Workshop Briefing Report 3: Language Revitalisation and Economic Transformation*. <https://revitalise.aber.ac.uk/en/media/non-au/revitalise/Revitalise---Workshop-Report-3---FINAL.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 06. 15.).
- Schneider 2012. Schneider, Edgar W.: English Around the World. *Anglia, Zeitschrift für englische Philologie*, 130. (2012) no. 4, 541–544. <https://doi.org/10.1515/ang-2012-0530>
- Schneider 2018. Schneider, Edgar W.: *World Englishes*. <https://oxfordre.com/linguistics/display/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-270> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.). DOI: 10.1093/acrefore/9780199384655.013.270 (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).
- Scotland's Census 2011*. National Statistics Publication for Scotland, 2011. <https://www.scotlandscensus.gov.uk/census-results/at-a-glance/languages/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).
- Scotland's Census 2022*. National Statistics Publication for Scotland, 2023. <https://www.scotlandscensus.gov.uk/media/h5qokkij/scotland-s-census-2022-first-results-rounded-population-estimates-data.xlsx> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).
- Scots language policy*. Scottish Government, 2015. <https://www.gov.scot/policies/languages/scots/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 23.).
- Short Life Working Group on Economic and Social Opportunities for Gaelic: report*.

<https://www.gov.scot/publications/short-life-working-group-economic-social-opportunities-gaelic-report-cabinet-secretary-finance-economy/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

Strubell 2001. Strubell, Miquel: Catalan A Decade Later. In Fishman, Joshua A. (ed.): *Can Threatened Languages be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*. Clevedon, Multilingual Matters, 2001. 260–283.

Technical Report: Projection and trajectory for the number of Welsh speakers aged three and over, 2011 to 2050. Welsh Government, 2017. <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2018-12/welsh-speaker-estimates-2011-to-2050-technical-report.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).

Taking Wales Forward 2016-2021. Welsh Government, é.n. <https://dera.ioe.ac.uk/27564/1/160920-taking-wales-forward-en.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).

Welsh Language Division 2020. Paper for Recovery Board. The future of the Welsh Language. Welsh Language Division. 7 October 2020. <https://senedd.wales/media/igmpkkoc/wq81672-ee.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 07. 25.)

Welsh language use with service providers (Welsh Language Use Survey): July 2019 to March 2020 Welsh Government 2024. <https://www.gov.wales/welsh-language-use-service-providers-welsh-language-use-survey-july-2019-march-2020> (letöltés időpontja: 2024. 06. 15.).

Welsh Language Standards. Welsh Language Commissioner, 2024. <https://www.welshlanguagecommissioner.wales/public-organisations/welsh-language-standards> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).

World Atlas of Languages. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/languages/scottish-gaelic> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

Jogi források

Communications Act 2003 <https://www.legislation.gov.uk/id/ukpga/2003/21> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

Education (Scotland) Act 2016 <https://www.legislation.gov.uk/asp/2016/8/contents/enacted> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).

- Gaelic Language (Scotland) Act 2005 <https://www.legislation.gov.uk/asp/2005/7> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Identity and Language (Northern Ireland) Act 2022 (c. 45) <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2022/45/contents/enacted> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- National Languages Strategy. HC Deb 18 December 2002 vol 396 cc51-3WS. <https://api.parliament.uk/historic-hansard/written-statements/2002/dec/18/national-languages-strategy> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Planning (Wales) Act 2015. <https://www.legislation.gov.uk/anaw/2015/4/contents/enacted> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).
- Schools Consultation (Scotland) Act 2010 <https://www.gov.scot/publications/schools-consultation-scotland-act-2010-statutory-guidance/> <https://www.legislation.gov.uk/asp/2010/2/contents> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).
- Scotland's National Strategy for Economic Transformation <https://www.gov.scot/publications/scotlands-national-strategy-economic-transformation/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 14.).
- Statute of Pleading (1362) 36 Edw. III c. 15 <https://vlex.co.uk/vid/pleading-in-english-act-808153077> (letöltés időpontja: 2024. 05. 08.).
- Well-being of Future Generations Act (Wales) 2015. <https://www.legislation.gov.uk/anaw/2015/2/contents> (letöltés időpontja: 2024. 06. 15.).
- Welsh in Education Strategic Plans 2022 to 2032*. Welsh Government. <https://www.gov.wales/welsh-education-strategic-plans-2022-2032-html> (letöltés időpontja: 2024. 06. 15.).
- Welsh Language Act 1993. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/38/contents?lang=en> (letöltés időpontja: 2024. 06. 05.).
- Welsh Language (Wales) Measure 2011. <https://law.gov.wales/culture/welsh-language/welsh-language-wales-measure-2011> (letöltés időpontja: 2024. 05. 10.).
- Written Statement – Welsh in Education Strategic Plans 2017-2020* <https://www.gov.wales/written-statement-welsh-education-strategic-plans-2017-2020> (letöltés időpontja: 2024. 06. 15.).

A NÉMET NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: EÖRY VILMA

Alapadatok

Érintett nyelvek: német

Érintett országok: Németország, Ausztria, Svájc, Belgium, Lichtenstein és Luxemburg

A nyelvek státusa az érintett országban: Németországban a német nyelv államnyelv voltát az Alkotmány nem deklarálja. Státusát a többi országban lásd az érintett országok nyelvstratégiáinál

A beszélőközösség mérete: kb. 75 millió (Németország), az egész világon anyanyelvként kb. 94,2 millió¹

A stratégiai dokumentum típusa: nincs nyelvstratégia és nyelvtörvény, ám vannak olyan törvények, amelyek a nyelvvel kapcsolatosak, van továbbá a témáról szóló tanulmány, monográfia

A stratégia természete: nem állapítható meg, mivel nincs hivatalos nyelvstratégia és nyelvtörvény, pusztán a nyelvtörvényről, a nyelvédelemről szóló viták vannak

A stratégia kiterjedése: nem állapítható meg, a viták és a javaslatok a németországi német nyelvre vonatkoznak

A stratégia időtartama: nem állapítható meg

Intézkedési területek: nem állapítható meg, a javaslatok főleg a német nyelvnek államnyelvként való deklarálására vonatkoznak

---

1 German native speakers around the world. *WorldData.info* <https://www.worlddata.info/languages/german.php> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Felelős intézet, kidolgozó: nincsenek, csak politikusok, kormányon nem levő politikai pártok, civil egyesületek és a tanulmányok, cikkek szerzői vannak, ám felelősségük értelemszerűen nem állapítható meg

„Nyelvstratégiai mátrix”: A németországi német nyelvet elsősorban a globális (amerikai) angol nyelv hatása befolyásolja. Egyes vélemények szerint olyan sok angol szó áramlik be a német nyelvbe, hogy különösen az idősebbek számára anyanyelvük lassan érthetlenné válik. Főként emiatt (a „Denglisch” kialakulásának megakadályozása céljából) jöttek létre a német egyesülés után a civil nyelvvédő, nyelvművelő, gyakran purista szemléletű egyesületek. A tudományos állásfoglalás és a politikai szféra viszont vitatja a purizmus és a német nyelv törvényi szabályozásának létjogosultságát, hatékonyságát. A kérdésről folyamatos vita zajlik. Tanulmányok, cikkek megemlítik továbbá, hogy a németül nem tudó nagy mennyiségű bevándorló lakosság miatt valószínűsíthető a párhuzamos társadalmak kiépülése. Az előző két körülmény miatt és a német nyelv nemzetközi presztízisének nagymértékű csökkenése miatt is sokan hiányolják vagy szorgalmazzák, egyes pártok követelik, hogy az alkotmányban jelenjen meg, hogy a német Németország hivatalos nyelve. A hivatalos közbeszédben azonban gyakran az jelenik meg, hogy Németország hivatalos nyelve a német és az angol, bár ez sincs deklarálva.

A nyelv története, jelenkori állapota

A német nyelv sem a történelem során, sem ma nem köthető egyetlen országhoz, ezért inkább német nyelvterületről beszélhetünk, amelynek középpontja az elmúlt mintegy 2 és félezer év során a mai Németország területe, mind az összefüggő nyelvterület nagyságát, mind a nyelv beszélőinek lélekszámát tekintve.

A német nyelv az indogermán nyelvcsalád germán ágába tartozik. A germán nyelvek az ún. első germán hangeltolódás (*erste Lautverschiebung*, tkp. a germán nyelvekre jellemző rendszerszerű hangváltozás) során váltak ki az indoeurópai nyelvek csoportjából. Az ennek felfedezését jelentő tudományos eredmények Friedrich Schlegel (1806) és Rasmus Rask (1818) nevéhez köthetők, de nyilvánosságra Jacob Grimm hozta őket 1822-ben. A változás jellemzőit ezért Grimm

1. törvényének, pontosított változatát Verner-törvénynek nevezik (Karl Verner dán nyelvész, 1875).

A többi nyelvhez hasonlóan történetileg a német nyelv is nyelvjárási változatokban létezett. Ezek két nagy csoportra tagolódtak annak alapján, hogy a korai középkorban, a 3. és 9. század között végbement-e bennük a második, az ún. ófelnémet hangeltolódás (*zweite Lautverschiebung*), amely tkp. elkülöníti a német nyelvet a többi germán nyelvtől. Amelyekben végbement, azok alkotják a felnémet, amelyekben nem ment végbe, azok alkotják az alnémet nyelvjárások csoportját. A Berlin–Köln vonaltól (az ún. Benrath-vonaltól – Benrath Düsseldorf külvárosa) északra beszélik az alnémet (*Niederdeutsch* vagy *Plattdeutsch*), délre a felnémet (*Oberdeutsch* vagy *Hochdeutsch*) nyelvjárásokat (az alnémet az északi terület síkság voltára, a felnémet pedig a déli terület dombos-hegyes voltára utal). Ezt a vonalat *Appel–Apfel*-vonálnak is nevezik, az egyik jellemző hangváltozás, a *p*→*f* változás hiánya (= alnémet) vagy megléte (= felnémet) miatt. A felnémet nyelvjárási terület azonban nemcsak a mai Németországra terjed ki, hanem annál délebbre is, pl. Ausztria, Svájc, Olaszország, az alnémet terület pedig a Németország északi részén beszélt nyelvjáráson kívül nagyjából magában foglalja az ország nyugati részén vagy a tőle nyugatra beszélt német nyelvjárásokat is. A két nyelvjárási terület szókincse között alapjában véve kicsi (volt) a különbség, a szavak hangalakja azonban annyira különbözik, hogy a nyelvjárásban beszélők akár meg sem értik egymást (van olyan felfogás is, hogy a *Plattdeutsch* külön nyelvnek számít).

Maga a felnémet nyelvjárási terület is további két részre oszlik: a középnémetre (mintegy 200 km-es sáv a Benrath-vonaltól délre a Speyer-vonalig, amely egybeesik Speyer városnak és a Majna folyásának vonalával) és a felső németre, a tulajdonképpeni felnémetre. A középnémet átmenetet képez az alnémet és a felnémet nyelvjárási különbségei között. Kiterjedésében a felnémet nyelvjárási terület a legnagyobb, utána következik az alnémet, és a legkisebb a középnémet.

A nyelvjárások területi egységesítésére már a 13. századtól voltak törekvések. Eleinte a középfelnémet látszott az egységesítés lehetséges alapjának, pl. az udvari költészet (a Minnesängerek lovagi költészete) ezen a nyelven született. Az egységes német irodalmi nyelv, amelyet ma német nyelvként ismerünk, azonban csak később, a késői középkorban és a korai újkorban, a 14–17. században

jöhetett létre. A 14. századtól kezdve fokozatosan alakult ki egy irodalmi nyelv, amelyet korai újfelnémet nyelvként is ismerünk. A reformáció idején Luther Márton 1521-es Újszövetség-, majd 1534-es Ószövetség-fordítása jelentős hatást gyakorolt az irodalmi nyelv további alakulására, lendületet adott neki. A fordítások nyelve a kialakulóban levő újfelnémet nyelv volt keleti közép-német színezettel (Luther városai: Mannsfeld, Erfurt, Wittenberg), ez megerősítette az alakuló német irodalmi nyelvnek azt a jellegét, hogy keverednek benne a közép- és felnémet nyelvjárásokra jellemző elemek. Észak-Németországban már ebben az időben az irodalmi német lett a hivatalok és az oktatás nyelve, ez részben kiszorította az alnémet nyelvjárásokat. De megmaradt az alnémet jelleg az Északi-tenger és a Balti-tenger mentén, ahol a korábban virágzó Hanza-szövetség hatására ez a nyelvváltozat terjedt el. Az irodalmi német nyelv nem terjedt el ott sem, ahol a szintén alnémet kapcsolódású holland nyelvet és az alsófrank nyelvjárást beszélték, különösen amiatt, hogy e területeken élők önálló államiságra törekedtek (ezekből a nyelvjárásokból alakult később a holland-flamand nyelv).

A modern német irodalmi nyelv kialakulása a 17. század folyamán nagyrészt befejeződött. Elnevezése a *Literatursprache* (irodalmi nyelv – írott), *Bühnensprache* (színpadi nyelv – beszélt), de az egységes mindennapi nyelv, a standard megnevezésére gyakran használják a *Standard* mellett a *Hochdeutsch* (tkp. *felnémet*) megnevezést is.

Az egyes országokban használt német nyelv némileg eltér egymástól, de ideálja egyformán a *Hochdeutsch*, és a helyi sajátosságokból, az esetleges külön szabályozásból adódó különbségek ellenére lényegében ugyanaz a német nyelv számít hivatalos nyelvnek. Az egyes országok, ha a német nyelvről van szó, tudatában is vannak ennek a „német egység”-nek. A beszélőknek anyanyelvükhöz való viszonyában hasonló német identitás jelenik meg a kötetben részletesebben tárgyalt országok mindegyikében. Jól tükröződik ez az állampolgároknak anyanyelvük változásaival, helyzetével, hatókörével kapcsolatos nyilatkozataiban, de a hivatalosság általában hallgat róla, tehát sem a nyelvtudomány vagy annak valamely ága, sem a politika nem jeleníti meg ezt az öntudatot.

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

1. Törvények, rendeletek a nyelvhasználatról

- *Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien* [A szövetségi minisztériumok közös eljárási szabályai]² I. § 49 Abs. 2. 8. A Berlini Szenátusi Igazgatóság 2004-ben új paragrafussal bővítette a fenti dokumentumot. A bővítés nyelvhasználati szabályozást tartalmaz, elsősorban az idegen, különösen az angol szavak használatának korlátait.
- *Nationales und internationales Minderheitenrecht* [Nemzeti és nemzetközi kisebbségi jog].³ Az alaptörvény tartalmazza az egyes népcsoportok egyenlőségének és diszkriminációs tilalmának biztosítását. A kisebbségi jog törvény megfelel a Németországban 1998 február 1-jén törvénybe lépett, az Európai Tanács nemzeti kisebbségek védelmére létrehozott keretegyezményének, valamint a Kisebbségi nyelvek európai chartájának, amely Németországban 1999 január 1-je óta van érvényben. Ezek a dokumentumok – elvben – biztosítják a nyelvi jogokat, a fenti törvény pedig részletezi őket.
- *Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Aufenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern* [Törvény a bevándorlás irányításához és korlátozásához és az uniós polgárok és a külföldiek tartózkodásának és integrálásának szabályozásához].⁴ A törvénycsomag mindennapi neve Bevándorlási törvény

2 *Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien* [A szövetségi minisztériumok közös eljárási szabályzata] I § 49 Abs. 2. <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/moderne-verwaltung/verwaltungsmodernisierung/geschaeftsordnung-bundesministerien/geschaeftsordnung-bundesministerien-node.html> (letöltés időpontja: 2023. 12. 09.).

3 *Nationales und internationales Minderheitenrecht* [Nemzeti és nemzetközi kisebbségi jog, tkp. törvény] <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/gesellschaftlicher-zusammenhalt/minderheiten/minderheitenrecht/minderheitenrecht-artikel.html> (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).

4 *Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Aufenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern* [Törvény a bevándorlás

(Zuwanderungsgesetz, Einwanderungsgesetz), 2004. 08. 06-án fogadták el, és 2005. január 1. óta van érvényben. Első változatában tartalmazza a Tartózkodási törvényt (Aufenthaltsgesetz) és az EU Szabadmozgás-törvényét (Freizügigkeitsgesetz/EU). A törvénycsomagban a németnyelv-ismeret különböző fokait írják elő a németországi tartózkodás különböző változataihoz.

- A *Verwaltungsverfahrensgesetz* [A közigazgatási perrendtartásról szóló törvény]⁵ 23. §-a szerint a német a közigazgatási perek nyelve.
- A *Sozialgesetzbuch* [A társadalombiztosítási törvénykönyv]⁶ 10. könyvének 19. §-a szerint a német a társadalombiztosítás nyelve.
- A *Beurkundungsgesetz* [Közjegyzői törvény]⁷ 5. §-a szerint a német a közokiratok nyelve.
- A *Handelsgesetzbuch* [Kereskedelmi törvénykönyv]⁸ 244. §-a szerint a német a cégek éves pénzügyi beszámolóinak nyelve.
- A *Gerichtsverfassungsgesetz* [Bíróági alaptörvény]⁹ 184. §-a szerint a német a bíróságok nyelve.

2. Kísérletek a törvényi szabályozásra

A 2000–2001. évi politikai vita a Bundestagban a német nyelv törvényi védelméről, elsősorban az alkotmányba hivatalos nyelvként való bekerüléséről

---

irányításához és korlátozásához és az uniós polgárok és a külföldiek tartózkodásának és integrálásának szabályozásához <https://www.buzer.de/s1.htm?g=ZuwandungsG&f=1> (letöltés időpontja: 2023. 12. 09.).

- 5 *Verwaltungsverfahrensgesetz* [A közigazgatási perrendtartásról szóló törvény] 23. § <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/moderne-verwaltung/verwaltungsrecht/verwaltungsverfahrensgesetz/verwaltungsverfahrensgesetz-node.html> (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).
- 6 *Sozialgesetzbuch* [A társadalombiztosítási törvénykönyv] 10. könyvének 19. § <https://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/> (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).
- 7 *Beurkundungsgesetz* [Közjegyzői törvény] 5. § https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/_5.html (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).
- 8 *Handelsgesetzbuch* [Kereskedelmi törvénykönyv] 244. § https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/_244.html (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).
- 9 *Gerichtsverfassungsgesetz* [Bíróági alaptörvény] 184. § <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/BJNR005130950.html> (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).

Werthebach berlini polgármester és belügyi szenátor kezdeményezésére indult.¹⁰ A nyelv törvényi védelméről a Bundestagban 2010-ig többször is vitáznak a pártok képviselői, a támogatók és ellenzők aránya változó, de végül is mindig elvetik a törvényi deklarálást. A Bundestag tudományos szolgálata [Deutscher Bundestag Wissenschaftliche Dienste] *A nyelv az alaptörvényben* címmel 2008. július 23-án kelt, indoklásokkal és hivatkozásokkal ellátott 37/08-as számú nyilatkozatában elutasítja a javaslatot. Indokaik: a német nyelv anélkül is alkotmányos rangot élvez, hogy ez ki lenne mondva, pl. azáltal is, hogy az alkotmány nyelve német. Felesleges lenne tehát rögzíteni a tény, az alkotmánynak nem is kötelessége ez, és sérthetné is a szövetségi államokat, valamint a kisebbségeket. A deklaráció szükségtelenségét azzal is indokolja, hogy az Európai Unió 10 államának alkotmányában sincs megjelölve az államnyelv.¹¹

- A jobboldali, illetve jobbközép pártok törekvéseit a német nyelv törvényi védelmére a 2000-es évek elején elsősorban Erika Steinbach képviselte a Bundestagban. A CDU/CSU frakciójának kulturális megbízottjaként különösen azt nehezményezi, hogy a kereskedelem, az áruleírások nyelve olyan ritkán a német, hogy az anyanyelvűek szinte ki vannak rekesztve. E nyelvhasználati gondok megoldására a fogyasztóvédelmi törvény [Verbraucherschutzgesetz – de általános fogyasztóvédelmi törvény nincs is, területenként külön szabályozzák a fogyasztók védelmét] kiegészítését javasolta.¹²
- A Verein Deutsche Sprache (Német Nyelvi Egyesület, VDS) olyan államilag támogatott egyesület, amely különösen a 2000–2010 körüli időszakban törvényi úton képzelte el a német nyelv védelmét. A törvényi védelmet támogató politikai pártok az egyesülettel együtt dolgozzák ki elképzeléseiket, a terveket általában az egyesület neve alatt bocsátják a nyilvánosság elé. Kérdőíveket töltenek ki a Bundestag tagjaival, s az ezekre adott politikusi válaszokat összegzik. Készítettek nyelvtörvénytervezetet is *Gesetz über den Schutz der deutschen Sprache* (GSDS).

10 Pfalzgraf 2008.

11 Bundestag 2008.

12 Bundestag 2002a, 2002b.

Diskussionentwurf für den Verein Deutsche Sprache e. V. [A német nyelv védelméről szóló törvény. Tervezet a Német Nyelvi Egyesület számára megvitatásra] címmel, szerzője Kurt Gawlitta, és az egyesület még ebben az évben meg is jelentette saját kiadványában.¹³

3. A német nyelv használatát, presztízsét támogató állami intézmények, szervezetek

A német nyelvvel foglalkozó intézmények és szervezetek közül a legfontosabbak és leginkább ismertek:

Tudományos intézmények

- Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung (Német Nyelvi és Irodalmi Tudományos Akadémia). A német nyelv és irodalom kutatásával foglalkozó tudományos intézet.
- Das Leibniz-Institut für Deutsche Sprache (IDS) (Leibnitz Német Nyelvi Intézet) Mannheim (1919 januárjáig Institut für deutsche Sprache [IDS]).
- Leibniz Gemeinschaft (Leibnitz Egyesület), Berlin. A Leibnitz Gemeinschaft egy tudományos kutatóhálózat központi szervezete, 95 önálló kutatóintézet tartozik hozzá szinte minden tudományterületről. Ilyen kutatóintézet a mannheimi Leibnitz Német Nyelvi Intézet is, és külön van Általános Nyelvi Intézete is, a Leibnitz Német Nyelvi Intézet tehát speciálisan a német nyelv kutatásával foglalkozik. Ezek az intézetek nem tartoznak az akadámiához, az egyesülés előtti NDK-beli akadémiai intézeteket megszüntették.
- Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Német Felsőoktatási Csereszolgálat –DAAD), németországi szervezet a felsőoktatási intézmények közötti nemzetközi együttműködésére, tudósok és hallgatók cseréjére. Működési formája egyesület, tagjai a németországi felsőoktatási

¹³ Gawlitta 2001.

intézmények. Nagyrészt a német szövetségi kormány finanszírozza. Támogatja németek külföldi tanulmányait, kutatásait és a külföldről érkezők németországi tanulását, kutatásait.

Nyelvi szolgáltató, tanácsadó intézmények, egyesületek

- Gesellschaft für deutsche Sprache, GfdS (Német Nyelvi Társaság) Wiesbadenben és a Bundestagban van egy-egy intézménye. Nyelvi-nyelvhasználati tanácsadással foglalkoznak, tanácsot adnak a névadáshoz, pályázatokat írnak ki, és társaságként működnek abban a tekintetben, hogy tagnak lehet jelentkezni, illetve lenni.
- Deutscher Sprachrat (Német Nyelvi Tanács) A testület a GfdS mellett működik. Feladatának tartja a német nyelvi identitás erősítését, a német nyelv tekintélyének őrzését bel- és külföldön, nyilvános nyelvkritikát folytat általában a médiában, részt vesz az oktatás nyelvi kérdéseinek, a német nyelv nemzetközi helyzetének – különösen nemzetközi tudományos nyelvként –, a német mint idegen nyelv oktatásának megtárgyalásában, a politikával folytatott tárgyalásokban.
- Verein Deutsche Sprache, VDS (Német Nyelvi Egyesület). Célja a német nyelv megtartása minden funkciójában az élet minden területén. Ennek érdekében nyelvi szolgáltatást végez, akciókat szervez, tervezeteket állít össze és hoz nyilvánosságra.

A német mint idegen nyelv intézményei

Külön intézményrendszere van a német mint idegen nyelvnek (Deutsch als Fremdsprache – DaF) Németországban és világszerte is. Emellett a német mint második nyelv (Deutsch als Zweitsprache – (DaZ) is a figyelem középpontjába került elsősorban a bevándorlók miatt, akik számára a német a második nyelv.

Nemzetközi szintéren a német kultúra terjesztésén belül a német mint idegen nyelv oktatása a Goethe Intézet (Goethe-Institut) hálózatában valósul meg (149 ilyen intézet működik 92 országban). Szövetsége is van a területnek, a Fachverband Deutsch als Fremdsprache (FaDaF). 1989 óta működik bonni székhellyel, feladata a német mint idegen nyelvet tanulók, tanítók és a DaF-intézetek érdekképviselete.

III. A stratégia célja

Nincs nyelvstratégia, nincs nyelvtörvény, ezért stratégiai célrendszer sincs.

IV. Szerkezeti felépítés

Nincs nyelvstratégia, nincs nyelvtörvény, ezért a szerkezeti felépítés nem releváns.

V. Intézkedési területek

Mivel nincs nyelvstratégia és nyelvtörvény, viszont van tudományos és politikai jellegű vita, ezért itt a leggyakrabban felmerülő témaköröket soroljuk fel.

1. A német nyelv státusa nem szerepel az Alkotmányban.
2. A német nyelv státusa gyenge az EU-ban Németország uniós szerepéhez és súlyához képest.
3. A globális angol nyelv túlzott hatással van a német nyelvre.
4. A bevándorlók nem ismerik (elégé) a német nyelvet.
5. A termék-leírások, fogyasztói tájékoztatók sokszor nem érhetőek el németül.

VI. Ütemterv [VII. Feladat- és hatáskörök, VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

Nincs.

IX. Összehasonlítás, kitekintés

A nyelvstratégia vagy nyelvtörvény hiánya miatt, mintegy a „Nyelvstratégiai mátrix” részletesebb kifejtéseként álljon itt egy összefoglaló többek között egy német nyelvész, Falco Pfalzgraf tanulmánya alapján.¹⁴ A nyelvvédelem helyze-

---

14 Pfalzgraf 2008.

tét tárgyalja a két Németország egyesítése utáni időszakban, de részletes beszámolót és értékelést készített a 2001 és 2007 közötti időszakban a különböző fórumokon zajló vitákról: *Egy nyelvtörvény bevezetésére irányuló törekvések a német egyesítés óta* címmel. Civil egyesületek, esetleg tudományos intézmények, majd egyes politikusok végeztek nagyon sok munkát az áttekintett hét esztendő alatt anyanyelvük státusának megőrzéséért az országban, a valós eredmény szempontjából azonban végső soron feleslegesen, értelmetlenül. A fontosabb, tipikusabbnak tűnő történéseket áttekintve is következtetéseket vonhatunk le arra vonatkozóan, hogy **(a)** a határozott törekvések ellenére miért nincs ma sem nyelvtörvényük vagy valami hasonló, esetleg nyelvstratégiájuk, és miért nem került be az alkotmányba az a mondat, hogy *A Német Szövetségi Köztársaság (hivatalos) nyelve a német*. Ezenkívül rendszerezve a véleményeket, követeléseket, valamint a német szakirodalom ide vonatkozó részét bevonva röviden felvázolhatjuk, hogy **(b)** mit tartalmazott volna/tartalmazna a német nyelvtörvény vagy egy nyelvstratégia – ez utóbbi a törvénynek csak egy tartalmában kidolgozottabb, de jogilag „enyhébb” változata, hiszen egyes pontjainak érvényesüléséhez sokszor törvénykezési lépések is szükségesek, máskor azonban elegendő, ha pl. (munkahelyi) szabályzatok, (munkakör betöltéséhez vagy egyes egyetemi szakokhoz) feltételek, követelmények leírása készül el, új törvényre vagy törvénymódosításra nincs szükség.

1. A törekvések ellenére vajon miért nincs ma sem nyelvtörvénye Németországnak, és miért nem szerepel az alapszerződésben az országnyelv/hivatalos nyelv megnevezése?

A tanulmány tényeket, adatokat közöl a VDS mint civil, államilag nem támogatott egyesület aktivitásáról, politikusoknak a nyelv és nyelvhasználat ügyéhez való viszonyulásáról, olykor az állampolgárok attitűdjéről. Egy adott időszakban mutatja nagy vonalakban a társadalom egészének viselkedését egy elvi (és sok tekintetben gyakorlati) kérdéstről, az anyanyelv szerepéről, e szerep értékeléséről. Az Európában (messzebbre ne menjünk) uralkodó nézetek egyik része szerint az anyanyelvhasználat képesség, az anyanyelv kommunikációs

eszköz, és ma már nincs se identitásalkotó és -fenntartó, se közösségformáló, se nemzetösszetartó szerepe. E nézet szerint, amelyet egyszerűen liberálisnak nevezhetünk, az előbb felsorolt dolgok sok mással együtt csak a nemzetté válás időszakában voltak progresszívek, mára nemcsak elavulttá váltak, hanem még emlegetésük is a nacionalizmus ismérve. A másik nézetcsoporthoz szerint – nemcsak hangoztatva, hanem tudományos megalapozással is – a főntebb emlegetett fogalmak és az általuk hordozott tartalom ma is fontos a közösségek és tagjaik életében: az anyanyelv kommunikációs eszköz, fontos szerepe van a szocializációban; a világ megismerésének, így a gondolkodásnak természetes közege; a nyelvi és kulturális közösség összetartozásának egyik legfontosabb megvalósítója és kifejezője, valamint e közösség egyik szimbóluma.

Németországban sajátosan él egymás mellett e két, egymástól távoli nézet, illetve a köztük levő „átmeneti” nézetek. A nyelvtörvény és az alaptörvény körüli vitákban részt is inkább csak a kereszténydemokrata és szociáldemokrata pártok (CDU, CSU, SPD) vettek, a többiek ritkán nyilatkoztak meg, és kivétel nélkül a törvény megalkotásának feleslegességét hangsúlyozták. Talán akik meg sem szólaltak, azok tartották volna az ilyen „beavatkozást” veszélyesnek (pl. az FPD – a Szabaddemokrata Párt). A németországi viszonyoknak azonban az a jellegzetességük, hogy negatív dolgokat saját országukkal kapcsolatban ritkábban mondanak még a politikusok is, mint pl. Magyarországon. De nem csak a politikusokra, a civilekre, egyesületek képviselőire is ez érvényes.

Csodálkozni talán azon lehet, hogy a koalícióban ugyan, de szinte folyamatosan kormányon levő CDU/CSU pártszövetség, amely a legutóbbi időkig általában az erősebb koalíciós partnernek számított, miért nem vitt sikerre egy nyelvtörvénytervezetet, illetve egy kisebb alkotmánymódosítást az anyanyelvről. Azért, mert a német jobboldali pártok is – talán az egyetlen „szélsőjobboldali” AfD kivételével – erősen eurokonformok, igyekeznek igazodni az EU-ban uralkodó trendhez, mindenképpen „politikailag korrektek” akarnak maradni. Érthető ez 2. világháborús múltjuk miatt, illetve látható az ezt kiegyensúlyozni szándékozó törekvéseiket szemlélve. Ezt mutatja annak a felmérésnek az eredménye is, amelyet *A németet az alaptörvénybe* munkacsoport végzett a pártok között. Arra voltak kíváncsiak, az egyes pártok egyetértének-e azzal, hogy bekerüljön az alaptörvénybe „A Szövetségi Köztársaság nyelve a német”

mondat. A CDU/CSU-tól is csak 56% igenlő válasz jött, a többieknek támogatása pedig mindössze 31% és 10% között volt.¹⁵

A másik ok az lehet, hogy mint Fritz Tamás már 2001-ben kimutatta (Fritz 2001, különösen 6.), a pártok eltávolodtak választóiktól, nem az ő igényeiket képviselik. Nem tudjuk ugyan, anyanyelvük kérdésében hogyan vélekednek a német anyanyelvű német állampolgárok, reprezentatív felmérés erről – tudomásom szerint – nem készült, illetve nem került nyilvánosságra. De pl. Nagy Attila Tibor és Paár Ádám *A német pártrendszer szerkezete* című elemzésében közöl néhány eredményt az Infratest dimap intézet felméréséből, amelyet a német szövetségi alaptörvény 60. évfordulóján (2009-ben) végzett a németországi lakosság körében. A felmérés témája az alkotmány (az alaptörvény) és az alkotmányos rendszer elfogadottsága volt.¹⁶ A közölt eredmények többek között a következők: „a nyugati tartományokban élők 77%-a, a keleti országrész lakóinak 65%-a büszke az alaptörvényre. A lakosság 79%-a nagyon erősnek, illetve erősnek mondja országához való kötődését. Hasonló arányban büszkék az emberek arra, hogy németek”.¹⁷ A lakosság nagyobbik részét (70-80%-át) kitevő németek, akik büszkék alaptörvényükre (bár bizonyára nem nagyon ismerik), erősen vagy nagyon erősen kötődnek hazájukhoz, és büszkék arra, hogy németek, az anyanyelvüket érintő kérdésekre sem igen válaszolnának másképpen. Mindegyik terület a lakosság érzelmi attitűdjét érinti, az alkotmány és a nemzeti nyelv pedig e tekintetben könnyen összetartozónak, hasonlóan tekinthető (mivel a népszerűség az alkotmány megítélésében is inkább hagyatkozik érzelmeire, mint pontos tudásra: az alkotmány szövegének alapos ismeretére). Valószínű tehát, hogy a közösség anyanyelvéhez való viszonya jó, de a legmagasabb politikai szinteken ez nem sokat jelenthet, egyrészt, mert talán természetes, de másrészt nem „szerencsés” olyan kérdésekkel foglalkozni, mint az anyanyelv, a hivatalos nyelv emlegetése, különösen nem törvénybe (akár alaptörvénybe) foglalása.

---

15 Verein 2005.

16 Nagy–Paár 2011.

17 Nagy–Paár 2011.

A Pfalzgraf tanulmányában feldolgozott vitákból érdemes néhány árulkodó kijelentést idéznünk.¹⁸ 2002. január 24-én a Bundestag 212. ülésén Peter Eckardt (SPD) azt mondta, hogy szerinte „tudományosan hibás nézet, ha azt gondoljuk, hogy politikailag lehetséges, hogy nyelvvédő törvénnyel, kvótákkal, bírósági ítéletekkel vagy másféle korlátozásokkal meg lehet védeni a német nyelvet, úgy, hogy esetleg újra világnyelvvé váljon”.¹⁹ A fordítás pontos, az idézett rész önmagában zavaros, sőt ellentmondó. Árulkodó ez a zavarosság is, és az is, hogy a német újbóli világnyelvvé válásáról beszél, igaz, mint lehetlenségről. A német gondolkodásban valószínűleg megvannak még a nyomai a „birodalmi”, nagyhatalmi gondolkodásnak. És bár Németország ma is a legfejlettebb országok közé tartozik, gazdaságilag és politikailag is, jelentőségéből sokat veszített. Érvényes ez a német nyelvre is: elterjedtségének, használatának, presztízsének jelentős csökkenése bizonyára hiányként él a németek tudatában. Ennek lehet jele a német mint világnyelv emlegetése, talán nem is tudatosan.

Hasonló háttérű lehet a finom megközelítés- és fogalmazásmódra való törekvés még egy CDU-s képviselő szájából is. Erika Steinbach ui. a német „nyelv védelme” helyett a fogyasztóvédelem oldaláról közelíti meg azt a kérdést, hogy a kereskedelemben, az árulásokban túlsúlyban van az angol, ritkán fordul elő a német, ezzel a német anyanyelvűek ki vannak rekesztve a kommunikációból.²⁰ Werthebach, aki elindította a nyelvtörvényért folyó küzdelmet, maga is kereszténydemokrata, érvei között mégis szerepel a *kirekesztés*, igaz, a többségé: egy „nyelvtörvény [...] a polgárok számára a nyelvi kirekesztettség és a jogbiztonság hiánya ellen védelműl” szolgálna.²¹ Árulkodó és zavaros az az SPD-s vélemény is, amely szerint a németet mint anyanyelvet azért nem szabad Németországban törvényileg védeni, mert Ausztriában, Svájcban, Belgiumban és Luxemburgban is beszélik anyanyelvként. A felszólaló nyilván tartott az esetleges politikai inkorrektiségtől, pedig a fenti tény, sőt, hogy több országban is

18 Pfalzgraf 2008.

19 Bundestag 2002b.

20 Verbraucherschutz 2007.

21 Pfalzgraf 2008.

hivatalos nyelv, akár más nyelv(ek) mellett, logikusan nem korlátozhatja Németországot egy nyelvi törvény létrehozásában.²²

a) Tudomány és politika a nyelvi törvényekben

Mit tartalmazott volna egy elkészült német nyelvtörvény? Mivel a német nyelvtörvény ebben a vizsgált korszakban járt a legközelebb a megvalósuláshoz, és mert végül is nem valósult meg, valamint mert a tervezetek általában egyéni munka eredményei, a bemutatott hét év legtöbbet emlegetett témáit gyűjtjük össze mint egy német nyelvtörvény sarokpontjait. Ezek a kérdések azok, amelyeket a német nyelvművelők, nyelvvédők – akik nem feltétlenül nyelvész szakemberek – és a politikusok szükségesnek tartottak nyelvtörvényben szabályozni.

A nyelvtörvény előkészítését, a további, azóta is tartó vitákat is az az angol nyelv hatása váltotta ki, és mindvégig ez maradt a központi téma, ez később is, és ma is. Ez volt a fő oka több országban is (Franciaország, Lengyelország) nyelvtörvény elfogadásának, és a németek is e két nyelvtörvényen felbátorodva kezdték el szorgalmazni elkészítését és elfogadását. Nyilvánvaló, hogy az „elangolosodás” a globalizáció leglátványosabb következményei közé tartozik. Többször nem is „nyelvrombolásról” beszélnek a vitázók, hanem a német nyelv már-már érthetlenné válásáról, legalábbis az angolul nem vagy nem jól tudók számára, illetve az utóbbiak kirekesztéséről. Ezért kifogásolják, hogy pl. a kereskedelem, az áruleírások nyelve nagyobb részt az angol.

Megjelenik természetesen a nyelv kulturális értéként való megőrzésének szándéka is, ilyenkor az angol nyelvi elemektől átszótt németet „Denglisch”-nek nevezik. Ez ellen a kevert nyelv ellen tiltakoznak sokan, hogy a mindennapi beszédben, a médiában a reklámokban ne rombolja a német nyelv tekintélyét, és ne akadályozza fejlődését. Néhányan a német önbecsülés hiányát látják abban, hogy elangolosodhatott a német nyelv.

Egy másik, kevesebbet hangoztatott célkitűzés az lett volna, hogy a bevándorlók számára kötelezővé kell tenni a német nyelv elsajátítását. Az indoklás

22 Kampf 2001.

az volt, hogy enélkül párhuzamos társadalmak jönnek létre országon belül. Ez az a javaslat, amely – valószínűleg a nyelvtörvény-tervezettől függetlenül – megvalósult, 2004-ben elfogadták, majd 2005-ben bevezették a Bevándorlási törvényt (Zuwanderungsgesetz)²³. A Németországban tartózkodás különböző minőségéhez (hosszához) előírták a német nyelv meghatározott fokú ismeretét.

Összefoglalva mindössze ennyi a tervezett nyelvtörvény tartalma. A tanulmány szerzője, Pfalzgraf általában a neopurizmus jelenségeinek tartja a főntebb felsoroltakat, s szerinte ez a szemlélet jelenik meg nyelvi ideológiákban és a nyelvstruktúrájára vonatkozóan egyaránt, valamint az itt nem tárgyalt területeken: a nyelvpedagógiában, a nyelvészociológiában, a nyelvkritikában is. A purizmus és a neopurizmus megjelölés csak negatív lehet, bár abban igaza van, hogy a tárgyalt jelenségek nagy része az angol nyelvi hatás korlátozásának szándékával függ össze, az idegen hatás ellen harcolókat pedig a tágabb nyelvészet puristáknak nevezi.²⁴ Sajnálatos azonban, hogy Pfalzgraf ennyire egyoldalúan értékeli, ha már értékeli is ebben az egyébként szinte dokumentumként használható munkájában, és egyáltalán nem foglalkozik magával a társadalmi problémával, amely a „neopurizmust” létrehozta. Véleményét erősíti az, hogy Németországban a német nyelv a legtöbbet tárgyalt, vitatott kérdés, de az ismertetett vitákban megszólalók közt a tekintélyesebbek sem a nyelvészet valamelyik ágát képviselik, hanem pl. jogászok, ókori kutatók stb. Egy nyelvtörvénynek nem úgy kellett volna létrejönnie, hogy a vitában felszólalók bármelyike létrehoz egy nyelvtörvényt, hanem úgy, hogy a vitákban elhangzott közösségi igényeket szakemberek részvételével formálják törvénysszöveggé. A javaslatok egy része azonban semmilyen neopurista jellemzőt nem mutat, a társadalom működésének elősegítését célozza, mint pl. a közhasználatú szövegek német nyelvűségének szorgalmazása. A közösségi és egyéni identitás erősítésére vonatkozó javaslatokat pedig csak túlzottan leegyszerűsítve lehet „a purizmus jellemzőit

23 Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Aufenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern [Törvény a bevándorlás irányításához és korlátozásához és az uniós polgárok és a külföldiek tartózkodásának és integrálásának szabályozásához] <https://www.buzer.de/s1.htm?g=ZuwandungsG&f=1> (letöltés időpontja: 2023. 12. 09.).

24 Pfalzgraf 2008.

mutató nyelvi ideológia jeleinek” tartani. Csupán kulturális antropológiai vagy kognitív-funkcionális tudományos keretek között szemlélve is elfogadhatóbb minősítést kaphatnának.

A nyelvtörvény létrehozására irányuló törekvések nyilvánosságra kerülése után hamarosan állást foglalt a kérdésben a tudomány is Németországban, megjelent Gerhard Stickelnek, az Institut für Deutsche Sprache in Mannheim [a Mannheimi Német Nyelvi Intézet] igazgatójának tanulmánya.²⁵ A szerző történetileg vázolja a nyelvi purizmus lényegét, s ezzel indokolja az angol elemek beáramlása elleni törekvéseket. Azt is kijelenti, hogy nyelvtörvénnyel, németesítési törekvésekkel csak jelentéktelen mértékben lehetne csökkenteni az angol kifejezések használatának motivációit. Ehelyett azt javasolja, hogy kutatások segítségével próbáljuk megérteni a jelenséget. Hasonló a nyelvész szakma egészének véleménye, bár megjelennek a tágabb kérdéstről, de inkább később, jóval differenciáltabb vélemények is.²⁶

Árnyalja a képet, hogy a nyelvvel kapcsolatos törvények megszületésében olyan fontos szerepet játszó politikusok hogyan látják a nyelvi intézmények szerepét.²⁷ A Bundestag képviselői egy felmérés során feltűnő tájékozottságot mutattak, és a tudományos intézmények által képviselt álláspontot hangoztatták, természetesen sommásan: nincs szükség semmilyen védelemre, és hogy a nyelvtörvények más országban sem változtattak semmit a nyelvhasználaton, sőt, a törvényi szabályozás inkább gátolja a gördülékeny nyelvhasználatot, semmint segítené.

A jobboldal egyes képviselői más véleményen vannak.²⁸ Conneman egy 2009-es írásában összefoglalja a 2000-es évek elejétől folytatott munkát, amelyet politikusként is végigkísért a *Kultur in Deutschland* munkabizottság elnökeként, és amely a német nyelv jelenkori státusával is foglalkozott. Szerinte mulasztás terheli a német államot nyelvének belső és nemzetközi helyzete terén is. A legfontosabb mulasztások: az alaptörvény nem határozza meg a német

25 Stickel 2001.

26 Pfalzgraf 2011., Lisek 2014.

27 Kampf 2001.

28 Connemann 2009.

nyelvet hivatalos és beszélt nyelvként, miközben a lobogóról szó van; a társadalomnak szinte minden területén hiányzik a társadalmi nyelvvédelem – nem feltétlenül nyelvtörvény – az igénytelenség elterjedésének megállítására; a bevándorlók német nyelvi tudásának hiánya; mindez ugyanis a kommunikációs háló hiátusait hozza létre, és végső soron demokratikus jogok sérülnek. Nemzetközi téren a legnagyobb mulasztásnak tartja, hogy a német politika nem védi meg a német nyelvnek az EU-n belül kijelölt nyelvi rangját. Nem foglalja el ugyanis az EU-ban azt a helyet, amelyet európai jelentősége indokoltta tenne, ugyanis hét országban hivatalos státusa van, az EU lakossága 18%-ának anyanyelve, 14%-ának pedig tanult nyelve. Ennek ellenére nem munkanyelve az EU-nak az angol és a francia mellett, holott az Európai Bizottság eredetileg a németet is elfogadta munkanyelvként. A rendezés érdekében sorozatosan benyújtottak a Bundestaghoz javaslatokat, általában eredménytelenül. Annyit értek el 2009-re, hogy legalább a munkaanyagokat németül kapják meg. Többet kell tenni a németek nyelvi öntudata és identitása érdekében azért is, hogy ne „némuljon el” a német szó Németországban, ha bármilyen nemzetközi rendezvényről van szó.²⁹ A CDU/CSU politikuskője egy 2018-as parlamenti napon hasonló követeléseket hangoztatott – tehát nem sok minden változott 2009 óta.³⁰

A helyzetkép azt mutatja, hogy Németország óvakodik a saját értékeit és belső érdekeit védő törvények megalkotásától. Ezeket az érdekeket indirekt módon képviselik olyan törvények, amelyeknek fő céljuk nem ez (pl. a bevándorlási törvény). A saját érdekek képviseletének van azonban számtalan nem deklarált módja is, ilyen pl. a német nyelv tudományos kutatására szolgáló intézmények, a támogatott nyelvi egyesületek, bizottságok intézményi helyzete. Ugyanez érvényes a világot behálózó német intézetekre is, amelyek kulturális és politikai küldetésükkel együtt a német mint idegen nyelv oktatásának is centrumai. Ez a kép nemcsak gazdaságilag-politikailag erős Németországot mutat tehát, hanem olyat, amely öntudatosan képviseli saját érdekeit, csak nem megfogalmazva, s így támadási felületet nyújtva, hanem inkább cselekvéssel.

---

29 Connemann 2009, 60–66.

30 Connemann 2009.

Magyarország a nyelvtervezés, a nyelvstratégia, esetleg egy nyelvtörvény létrehozása terén inkább különbségeket mutat a németországi helyzettel összevetve, de vannak hasonlóságok is.

Egyértelmű különbség az, hogy nálunk az új alkotmány, Magyarország Alaptörvénye 2012. évi bevezetése óta tartalmazza a következő mondatot: „Magyarországon a hivatalos nyelv a magyar.”³¹ Igaz, az áttekintett németországi helyzet idején (2001–2008), az 1989-ben módosított, ún. Magyar Köztársaság Alkotmányában ez még nem szerepelt.

A 2010 óta tartó időszakban a nyelv és védelme nálunk kormányzati-politikai támogatást élvez, erre vonatkozik az Alaptörvény Alapvetés részének h) cikke³².

A németországi anyanyelvi kutatások intézményrendszere azonban min-taszerű lehetne Magyarország számára is: annak az érvényesülése, hogy az anyanyelv kutatása nem mond ellent a nyelvmegtartás szándékának, és a nyelv-tudomány nem egészében mellőzi az anyanyelvnek a közösség életében betöltött sokoldalú szerepét. És az is követendő és hasznos nyelvtervezési-nyelvstratégiai szemlélet lehetne, ha a *nyelv védelme* kevesebbszer hangozna el a közéletben, de a tettekre és minőségükre összpontosítva valóban megvalósulna.

Felhasznált irodalom

- Connemann 2009. Connemann, Gitta: Ist die deutsche Sprache noch zu retten? Über das Verhältnis von Politik und Sprache. *Politische Studien* 60. (2009) 424. 60–66.
- Connemann 2018. Connemann, Gitta: *Deutsch als Landessprache* [Bundestag 02. 03. 2018] <https://www.youtube.com/watch?v=a4XxdMgfGLw> (letöltés időpontja: 2023. 12. 02.).

31 Magyarország Alaptörvénye <https://njt.hu/jogszabaly/2011-4301-02-00> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

32 Magyarország Alaptörvénye <https://njt.hu/jogszabaly/2011-4301-02-00> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

- Fritz 2001. Fritz Tamás: A párt nem vész el, csak átalakul? A német pártrendszer válságai és átalakulása a XXI. század elején. *Politikatudományi Szemle* 3. (2001) 5–28. <https://real.mtak.hu/136811/1/fricz.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 25.).
- Gawlitta 2001. Gawlitta, Kurt: Gesetz über den Schutz der deutschen Sprache (GSDS). Diskussionentwurf für den Verein Deutsche Sprache e.V. In: Dieter, H. – Gawlitta, K. – Meissner, G – Vilmar, F. (Hgg.): *Wörter fallen nicht von Himmel*. VDS, Berlin–Potsdam, 2001. 39–77.
- Kampf um Schutz der deutschen Sprache – Politiker aller Parteien warnen vor Überfremdung durch Anglizismen. *Die Welt* 11. Februar 2001. <https://www.welt.de/print-wams/article609332/Kampf-um-Schutz-der-deutschen-Sprache.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).
- Lisek 2014. Lisek, Grzegorz: *Sprachgesetze – ihre Begründungen und ihre Effektivität. Polnisch-deutscher Vergleich der Sprachpolitik*. Leander Verlag, Berlin, 2014.
- Nagy–Paár 2011. Nagy Attila Tibor – Paár Ádám: *A német pártrendszer szerkezete*. Méltányosság Politikaelemző Központ, 2011. <https://adoc.pub/a-nemet-partrendszer-szerkezete.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).
- Pfalzgraf 2008. Pfalzgraf, Falco: Bestrebungen zur Einführung eines Sprachschutzgesetzes seit der deutschen Vereinigung. *German Life and Letters* 4. (2008) 451–469.
- Pfalzgraf 2011. Pfalzgraf, Falco: Anglizismen als Thema der Sprachwissenschaft und Sprachkritik. *Aptum. Zeitschrift für Sprachkritik und Sprachkultur* 2. (2011) 160–176.
- Stickel 2001. Stickel, Gerhard: *Sprachschutzgesetz – Entwicklung der deutschen Sprache*. Brief an den Berliner Innensenator Dr. Eckhart Werthebach vom 29. Januar 2001. <https://www.ids-mannheim.de/aktuell/presse/pr010129/> (letöltés időpontja: 2023. 11.10.).

Jogi források

- Beurkundungsgesetz [Közjegyzői törvény] 5. § https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/___5.html (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).
- Bundestag 2002a. Deutscher Bundestag, Plenarprotokoll 14/212, S. 20992–3. <https://dserver.bundestag.de/btp/14/14212.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 30.).
- Bundestag 2002b. Deutscher Bundestag, Plenarprotokoll 14/212, S. 20994 <https://dserver.bundestag.de/btp/14/14212.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 30.).
- Bundestag 2008. Deutscher Bundestag Wissenschaftliche Dienste [a Bundestag tudományos szolgálata]: Die Sprache im Grundgesetz [A nyelv az alaptörvényben] Juli 23. 2008. 37/08 [https://www.bundestag.de/resource/blob/190280/97303c1606acf2ccfb1949e4b5a79b2a/\\$prache_im_Grundgesetz-data.pdf](https://www.bundestag.de/resource/blob/190280/97303c1606acf2ccfb1949e4b5a79b2a/$prache_im_Grundgesetz-data.pdf) (letöltés időpontja: 2023. 12. 08.).
- Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien [A szövetségi minisztériumok közös eljárási szabályzata] I. § 49 Abs. 2. <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/moderne-verwaltung/verwaltungsmodernisierung/geschaeftsordnung-bundesministerien/geschaeftsordnung-bundesministerien-node.html> (letöltés időpontja: 2023. 12. 09.).
- Gerichtsverfassungsgesetz [Bírószági alaptörvény] 184. § <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/BJNR005130950.html> (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).
- Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Aufenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern [Törvény a bevándorlás irányításához és korlátozásához és az uniós polgárok és a külföldiek tartózkodásának és integrálásának szabályozásához] <https://www.buzer.de/s1.htm?g=ZuwandungsG&f=1> (letöltés időpontja: 2023. 12. 09.).
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [A Német Szövetségi Köztársaság Alaptörvénye] <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 30.).
- Handelsgesetzbuch [Kereskedelmi törvénykönyv] 244. § https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/___244.html (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.)

- Magyarország Alaptörvénye. <https://njt.hu/jogszabaly/2011-4301-02-00> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).
- Nationales und internationales Minderheitenrecht [Nemzeti és nemzetközi kisebbségi jog, tkp. törvény] <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/gesellschaftlicher-zusammenhalt/minderheiten/minderheitenrecht/minderheitenrecht-artikel.html> (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).
- Sozialgesetzbuch [A társadalombiztosítási törvénykönyv] 10. könyvének 19. §-a <https://www.sozialgesetzbuch-sgb.de/> (letöltés időpontja: 2024. 01. 30.).
- Verbraucherschutz 2007. CDU/CSU Fraktion: Verbraucherschutz. Verbraucher erwarten deutschsprachige Erklärungen. <https://www.cducusu.de/sites/default/files/PK-Verbraucherschutz.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 30.).
- Verwaltungsverfahrensgesetz [A közigazgatási perrendtartásról szóló törvény] <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/moderne-verwaltung/verwaltungsrecht/verwaltungsverfahrensgesetz/verwaltungsverfahrensgesetz-node.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

A NORVÉG NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BÓDI ZOLTÁN

Alapadatok

Érintett nyelvek: norvég (bokmål és nynorsk), számi (az őshonos kisebbség nyelve), a többi nemzeti kisebbségi nyelv (kven, cigány nyelv) és a norvég jelnyelv

Érintett országok: Norvégia

A nyelvek státusa az érintett országban: Norvégia hivatalos nyelve a norvég, a bokmål és a nynorsk egyenrangúak a hivatalos kommunikációban. A számi őshonos kisebbségnek van elismerve Norvégiában, a nyelvtörvény szerint a számi nyelv egyenértékű a norvéggal. A kven és a cigány nyelv nemzeti kisebbségi nyelvek. A svéd és a dán nyelvet szabadon használhatják az ügyfelek a norvég hivatalos szervekkel történő kommunikációban, ám a norvég hivatalok norvégul válaszolnak¹

A beszélőközösség mérete: Norvégia lakossága 2023 második negyedévének végén 5 514 042 fő, ebből egyes adatok szerint körülbelül 60 000 fő², más adatok szerint körülbelül 20 000 fő³ számi. 2022-ben a bevándorlók nettó lélekszáma 57 939 fő⁴

---

1 *Act relating to Language.* <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-05-21-42> (letöltés időpontja: 2024. 09. 27.).

2 *The World Factbook.* <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/norway/summaries/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.), *Norwegian People & Ethnicity: Overview & Demographics.* <https://study.com/learn/lesson/norwegian-ethnic-groups-facts.html> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.), World Population Review. Norway Population 2023 (Live). <https://worldpopulationreview.com/countries/norway-population> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

3 *Norway. 1. Political, social and economic background and trends.* Eurydice. European Commission. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/norway/population-demographic-situation-languages-and-religions> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

4 *Population.* Statistics Norway. <https://www.ssb.no/en/befolkning/folketall/statistikk/befolkning> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

A stratégiai dokumentum típusa: nyelvtörvényre⁵ alapuló nyelvpolitikai dokumentum (kormányzati fehérvény)⁶

A stratégia természet: nyelvvédelem, a bokmál és a nynorsk egyenrangúságának biztosítása, a nyelvi változatosság és a tolerancia erősítése, az őshonos számi kisebbség és a nemzeti kisebbségek anyanyelvhasználatának (kven, cigány nyelv) elősegítése, valamint a norvég jelnyelv használatának támogatása

A stratégia kiterjedése: időnként frissített, időbeli kiterjedés nélküli

A stratégia időtartama: nincs meghatározva

Intézkedési területek:

- Nyelv – kultúra, identitás és infrastruktúra
- A nyelvi helyzet
- A nyelvekkel kapcsolatos ágazatspecifikus felelősség
- A kultúr- és médiapolitika nyelvi dimenziója
- Nyelv és technológia
- Nyelv az óvodában, valamint az alap- és középfokú oktatásban
- Nyelv a kutatásban és a felsőoktatásban
- Nyelvtudomány
- A norvég jelnyelv
- A nyelvtörvény ismertetése

Felelős intézet, kidolgozó: Norvég Nyelvi Tanács (a Kulturális Minisztérium háttérintézménye)

„Nyelvstratégiai mátrix”: A norvég nyelv használatának visszaszorulását leginkább az angol nyelv dominanciája okozza. A tudományos írásbeliség szinte teljes egészében angol nyelvű (a műszaki és természettudományok területén gyakorlatilag teljes mértékben, a társadalom- és bölcsészettudományok területén az utóbbi években jelentősen elterjedt), a felsőoktatás nyelve is jelentős mértékben angol nyelvű. Ezzel versenyhátrányba kerül a norvég tudományos

5 Act relating to Language, 2022. 01. 01. (Norvég nyelvtörvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-05-21-42> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

6 Prop. 108 L (2019–2020) Lov om språk (språkløva) (108. L [2019–2020]) (Előterjesztés a norvég nyelvtörvényhez) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

terminológia. Továbbá lényeges, hogy a norvég írásbeli nyelvnek két változata van aktív használatban: a bokmål és a nynorsk, és mindkét változatnak van írott standardja. A norvég bokmål válik egyre dominánsabbá és a nynorsk pedig egyre inkább háttérbe szorul, ebbe a folyamatba kíván beavatkozni a norvég nyelvpolitika.

Az őshonos kisebbségi nyelv (a számi) és a nemzeti kisebbségek nyelvének norvégra való lecserélését reális veszélynek értékeli a norvég nyelvpolitika, ezért ebbe a folyamatba is be kíván avatkozni

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A norvég az indoeurópai nyelvcsalád északi-germán ágába tartozik. A norvég közeli nyelvrokona a svéd, a dán, az izlandi és a feröeri.

A norvégnak két írásbeli változata van: a bokmål és a nynorsk. A bokmált használja a norvég lakosság túlnyomó többsége, ez a presztízsesebb, és ez a nyelvváltozat közelebb áll a dánhoz, mint a nynorsk. A dán befolyás miatt a 15. századra már a dán vált hivatalos nyelvvé Norvégiában. Ebben az időszakban, majd a reformáció korában is dán–norvég diglosszia alakult ki, amelyben a dán vált presztízssé, a norvég pedig az informális nyelvvé. Ezzel párhuzamosan a dán és a norvég különböző írott és beszélt változatai között többszörös diglosszia alakult ki.⁷ A nynorskot (’új norvég’) a dántól való nemzeti függetlenedési szándéktól vezérelve a 19. században alkották meg, szándékuk szerint ez lett volna a „tisza norvég” nyelv, amelyet a vidéken, jellemzően mezőgazdasággal, állattartással foglalkozó lakosság kisebb része használ. A bokmål is a nemzeti romantika és az ezzel együtt ébredő norvég nemzeti identitás eredménye.⁸ A bokmål a városi lakosság nyelvváltozata, közelebb áll a dánhoz,⁹ és a helyesírása is a dán írott nyelvre vezethető vissza.¹⁰ A dán uralommal együttjáró többszintű

7 Szilvási 2012.

8 Szilvási 2012.

9 Szilvási 2012.

10 *Norway. 1. Political, social and economic background and trends.* Eurydice. European Commission. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/norway/population-demographic-situation-languages-and-religions> (letöltés időpontja: 2023. 10. 17.).

diglosszia, a sokváltozatúság nyelvi öröksége miatt a beszélt nyelvben nincs standardizált változat, különböző változatokat használnak.¹¹ Az UNESCO osztályozásában a norvég nyelv nem veszélyeztetett nyelv.¹² Az iskolában a tanulók eldönthetik, hogy bokmål vagy nynorsk változaton tanulnak, ám a döntést praktikus okok befolyásolhatják (pl. túl kevesen választják a nynorskot), viszont ennek ellenére minden tanulónak el kell sajátítania a bokmål és a nynorsk írásbeliséget is.

Az őshonos számi (lapp) kisebbség a norvégtól teljesen különböző nyelvet beszél, és ez a népesség az ország távoli északi tájain él. A számi gyermekek az alapiskolában és a középiskolában számi nyelven tanulhatnak, és a számi nyelv használatának lehetőségét az óvodákról és az oktatásról szóló törvények is biztosítják. Ezzel együtt megjegyzendő, hogy a számi nyelv használata, használatának elfogadása, ösztönzése területileg korlátozott. Az UNESCO besorolása szerint viszont az északi számi az egyértelműen veszélyeztetett nyelvek közé tartozik, a lulei számi és a déli számi súlyosan veszélyeztetett nyelvek, míg a keleti számi, a pitei számi és az umei számi már kihalt Norvégiában.¹³

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

A norvég nyelvtörvény 2022. január 1 óta hatályos.¹⁴ Külön törvény rendelkezik az őshonos számi kisebbségről, ez biztosítja az anyanyelvükhöz való jogukat az oktatásban, a közéletben, a nemzeti, kulturális identitásuk megőrzéséhez való jogukat.¹⁵

11 Teigland 2022.

12 *World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 17.).

13 *World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 17.).

14 Act relating to Language, 2022. 01. 01. (Norvég nyelvtörvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-05-21-42> – letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

15 Sami Act. (A számikról szóló törvény) <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/the-sami-act-/id449701/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

Tartalmaz további nyelvi vonatkozású rendelkezéseket az óvodai törvény¹⁶ és az oktatásról szóló törvény¹⁷ is. Ezek a jogszabályok biztosítják többek között a bokmål és a nynorsk iskolai oktatásának kereteit, a számi nyelv iskolai használatát, továbbá a nemzeti kisebbségek nyelvének iskolai használatát.

Norvégia ratifikálta a *Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját*,¹⁸ és ennek megfelelően Norvégia felelősséggel tartozik az őshonos kisebbségi számi és a többi nemzeti kisebbségi nyelv iránt.

III. A stratégia célja

A 2020. évi nyelvpolitikai dokumentum a norvég nyelvtörvény előterjesztési háttéranyaga. A dokumentum fő céljai az alábbiak:

- A norvég nyelv hivatalos státusának definiálása. A norvég nyelv használati környezetének bemutatása.
- A bokmål és a nynorsk egyenrangúságának törvényi kijelentése.
- A nyelvi változatosság fenntartásának törvényi megerősítése, és a tolerancia biztosítása.
- A nyelvi kisebbségek védelme, a kisebbségek nyelvhasználati jogának biztosítása.¹⁹

A norvég nyelvpolitika fő célja annak biztosítása, hogy a norvég nyelv legyen az államnyelv, a társadalmi kommunikáció alapvető nyelve, továbbá az, hogy a norvég nyelvet használják a közigazgatás minden szektorában. A norvég

16 Lov om barnehager (barnehageloven) LOV-2005-06-17-64 (Óvodai törvény) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

17 Act relating to Primary and Secondary Education and Training (The Education Act) LOV-1998-07-17-61 (Az alapiskolai és középiskolai oktatásról és nevelésről szóló törvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1998-07-17-61> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

18 *A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája*. Council of Europe. (https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Brochure/Brochure_hu.pdf) (letöltés időpontja: 2023. 10. 17.).

19 Prop. 108 L (2019–2020) Lov om språk (språkløva) (108. L [2019–2020]) (Előterjesztés a norvég nyelvtörvényhez) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

nyelvstratégia kijelöli azt a célt is, hogy a kormány járuljon hozzá a számi nyelv, a nemzeti kisebbségi nyelvek és a norvég jelnyelv védelméhez és népszerűsítéséhez.

Alapvető nyelvstratégiai cél még az is, hogy a norvég társadalomban mindinkább elterjedő angol nyelv használatával szemben megerősítsék a norvég nyelv státusát.

A nyelvstratégia a kormányzati ágazatok tevékenységi körébe és célrendszerébe beépíti a nyelvi szempontokat. Ezzel kívánják elérni azt a célt, hogy a norvég nyelv továbbra is teljes értékű, az élet minden területén használható nyelv maradjon. Ennek érdekében infokommunikációs technológiai fejlesztési célokat is meghatároznak.

Emellett a nyelvstratégiában megállapítják a kormányzat felelősségét a norvég mellett a számi, a nemzeti kisebbségi nyelvek (kven, cigány nyelv) státusának meghatározásáért és fenntartásáért.

A főbb nyelvstratégiai célok közé tartozik még az is, hogy előírják a közérthető, világos jogi-közigazgatási nyelvhasználatot.

IV. Szerkezeti felépítés

A norvég nyelvstratégiai dokumentum egy úgynevezett kormányzati fehérvkönyv, amely a nyelvtörvényt előkészítő szakértői anyag.²⁰ A fehérvkönyv két nagy szerkezeti egységre oszlik: az első felében a nyelvstratégiai célokat és részterületeket, a hozzá kapcsolódó szakmai és intézkedési háttérrel részletezik, a második részben pedig a nyelvtörvény ismertetése található.

A norvég nyelvstratégia szakértői jelentésének első részében a nyelvstratégiai célok és részterületek az alábbi fő szerkezeti egységekre oszlanak:

- Bevezető fejezetek: a javaslat fő tartalmi egységeinek ismertetése, a nyelv, a kultúra, az identitás és az infrastruktúra fogalomkörének elemző bemutatása, a nyelvpolitikai célkitűzések, külön alfejezetek a számi

20 Prop. 108 L (2019–2020) Lov om språk (språklöva) (108. L [2019–2020] előterjesztés a Nyelvtörvényről) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

nyelvről, a nemzetiségi kisebbségek nyelvéről, valamint a további, Norvégiában fellelhető kisebbségi nyelvekről.

- A norvég nyelvi helyzet bemutatása; külön részben foglalkoznak a bokmål és a nynorsk változattal, itt elemzik a norvég és az angol nyelv viszonyát, a norvég nyelv használati színtereinek fogycatkozását, a kisebbségi nyelvhasználati színtereket, valamint az EU-s nyelvi viszonyokat.
- A Norvég Nyelvi Tanács bemutatása.
- A kultúr- és médiapolitika nyelvstratégiai összefüggései.
- A művészeti kommunikáció nyelvpolitikai vonatkozásai.
- A nyelvtechnológia nyelvpolitikai vonatkozásai.
- Az óvodai, az alapfokú és a középfokú oktatás nyelvpolitika vonatkozásai.
- A tudomány és a felsőoktatás nyelvpolitikai vonatkozásai.
- A nyelvtudomány és a nyelvpolitika kapcsolata.
- A norvég jelnyelv nyelvpolitikai vonatkozásai.

A nyelvtörvényt ismertető rész szerkezete:

- A nyelvi vonatkozású jogszabályok környezete.
- A nyelvtörvény célja, fogalmi és hatálya.
- A norvég nyelv.
- A számi nyelv.
- A nemzeti kisebbségi nyelvek.
- A norvég jelnyelv.
- A skandináv nyelvek.
- A tiszta, közérthető fogalmazás és a helyesírás.
- A norvég bokmål és nynorsk hivatalos helyesírási szabályai.
- A Norvég Nyelvi Tanács.
- Végrehajtás, átmeneti szabályok, gazdasági és közigazgatási összefüggések, megjegyzések.

V. Intézkedési területek

1. A nyelvhasználati szinterek megőrzése, a bokmål és a nynorsk

Központi cél, hogy a norvég nyelvet valamennyi nyelvhasználati szintéren használni lehessen mind szóban, mind írásban. Ennek legfőbb akadályja az angol térnyerése, ami elsősorban az infokommunikáció, valamint a tudományos publikációk és a felsőoktatás területén mutatkozik meg. Ennek a helyzetnek az lehet a következménye, hogy a norvég társadalom diglossziás lesz: az angol válik a szakmai nyilvánosság nyelvévé, a norvég pedig inkább az informális helyzetekben marad használatban.

A norvég írásbeliségben a nynorsk kevésbé használatos, szemben a bokmállal, amelyet széles körben alkalmaznak. A nynorskot használó területek peremén, ahol a nynorsk intenzíven érintkezik a többségi, általánosan elterjedt bokmállal, az iskolában nynorskot választó gyerekek többsége áttér a bokmálra.

Intézkedések:

- A bokmål és a nynorsk egyenrangú a társadalom minden területén, és a közigazgatási szerveknél mindkét írásbeli változat azonos megítélés alá esik.
- Minden norvég diák mindkét írott változatot (a bokmált és a nynorskot) megtanulja az iskolában.
- Mindkét írott változatnak jelen kell lennie a hivatali nyelvben és az oktatásban.
- A norvég önkormányzatok és önkormányzati szervek szabadon dönthetik el, hogy a bokmål vagy a nynorsk írásbeliséget használják-e a hivatali kommunikációjukban, viszont nyelvileg semlegesnek kell maradniuk. Az önkormányzatoknak a nyelvi döntéseikről tájékoztatniuk kell a Norvég Nyelvi Tanácsot.
- A regionális állami szerveknek az írásbeliségükben az önkormányzat döntése szerinti többségi nyelvet (a bokmált vagy a nynorskot) kell

használniuk. Ha nincs többségi nyelv az adott területen, akkor a regionális állami szervezeteknek nyelvileg semlegesnek kell maradniuk.

- A központi állami szervek által kibocsájtott nyilvános dokumentumoknak legalább 25 százalékban kell bokmål vagy nynorsk írásbeliség szerint megjelenniük. Ha viszont a régió önkormányzatainak a nyelvi döntése értelmében a bokmål vagy nynorsk aránya a régióban nem éri el a 25 százalékot, akkor a kisebbségi írásbeli nyelven megírt nyilvános dokumentumoknak el kell érniük legalább a 10 százalékos arányt.²¹
- Az állami szervek nevét, a hivatalos nyomtatványokat, űrlapokat, önkiszolgáló ügyintézési felületeket elérhetővé kell tenni mind bokmål, mind nynorsk írásbeliséggel is.
- Az állami szervek iskoláknak szánt írásbeli dokumentumait bokmål és nynorsk írásbeliséggel egyaránt ki kell bocsájtani.
- A polgárok bokmål vagy nynorsk írásbeliséggel egyaránt fordulhatnak az állami szervekhez.
- Az állami és az önkormányzati szervezeteknek azt az írásbeli nyelvet kell használniuk a magánszemélyekkel való kommunikáció során, amellyel a magánszemély a hatóságokhoz fordult vagy amelynek a használatát a magánszemély kéri.
- Az állami és önkormányzati szervek hivatalnokainak mindkét írott nyelven kompetensnek kell lenniük. (Ez alól vannak kivételek, pl. olyan hivatalnokra nem vonatkozik a rendelkezés, akik az általános és középiskolában nem kaptak mindkét írásbeli nyelvből képzést.)
- A nyelvi szervezetek (tipikusan a Norvég Nyelvi Tanács) nyilvánosságra hozhatják azoknak az állami és önkormányzati szervezeteknek a nevét,

21 A norvég nyelvpolitikai dokumentum és a Norvég Nyelvi Tanács szerint a nynorsk írásbeliségű központi közigazgatási dokumentumok aránya nem éri el a törvényben előírt 25 százalékot, viszont az önkormányzati szervek közül vannak olyanok, amelyek ezt az arányt megközelítik. Prop. 108 L (2019–2020) Lov om språk (språkløva) (108. L [2019–2020] előterjesztés a Nyelvtörvényről) <https://www.regjeringen.no/contentassets/92c0cb2b20ba4d2aac3c397c54046741/nn-no/docx/prp201920200108000dddocx.docx> (letöltés időpontja: 2023. 10. 17.).

amelyek nem azon az írásbeli nyelven fordulnak a magánszemélyekhez, amelyet ők kértek.

2. A kisebbségi nyelvek megőrzése

Mind a nemzetközi szabályozók, mind a norvég jogszabályok, illetve az ezekre alapuló norvég nyelvpolitika központi céljai közé tartozik a nyelvi változatoság, az őshonos (számi) és nemzeti kisebbségi (kven és cigány nyelv) nyelvek megőrzése, a nyelvhasználati színterek biztosítása.

A számi nyelveket Norvégiában, Svédországban, Finnországban és Oroszországban beszélik. Tíz különböző számi dialektus vagy nyelv létezik, és a nyelvhatárok átnyúlnak az országhatárokon. Norvégiában nem vezetnek statisztikát az etnikai hovatartozásról, ezért nehéz megmondani, hogy pontosan hány felhasználója van ezeknek a nyelveknek. A Norvégiában használt számi nyelvek közül az északi számi az egyértelműen veszélyeztetett nyelvek közé tartozik az UNESCO nyelvek helyzetéről szóló atlaszában. A lulei számi és a déli számi súlyosan veszélyeztetett nyelvek, míg a keleti számi, a pitei számi és az umei számi kihalt nyelvek Norvégiában.²² A számik norvégra való nyelváltása annak ellenére is valós veszély, hogy a számi törvény²³ szerint a norvéggal egyenrangú a számi, ez azonban inkább csak formalitás.

A korábbi norvégosítási politika következtében az erdei finn már a múlt század közepén kihalt. A jiddis pedig a második világháború után gyakorlatilag kihalt (csak pár aktív beszélője van), viszont egyre növekszik iránta az érdeklődés.

A kven nyelv szintén kihalt a norvégosítási politika miatt, a beszélőközösség norvég nyelvcserén ment keresztül, de a nyelvpolitika célul tűzte ki a kven nyelv revitalizációját.

---

22 *World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 17.).

23 Sami Act. (A számikról szóló törvény) <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/the-sami-act-/id449701/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

A cigány nyelvet is sújtotta a korábbi norvégosítási politika, ám napjainkban az iskolába kerülő roma gyerekek elsődleges nyelve a cigány nyelv, és kevésbé ismerik a norvégot.

Intézkedések:

- A számi törvénynek megfelelő módon a számi közigazgatási területen élőknek joguk van számi nyelven fordulniuk a hatóságokhoz, a közhivataloktól pedig számi vagy norvég nyelven kapnak választ.
- A kven és a cigány nyelv Norvégia nemzeti kisebbségi nyelvei, amelyeket a beszélők teljes joggal használhatnak.
- A norvég jelnyelv Norvégia nemzeti jelnyelve, amelyet a használói teljes joggal használhatnak.

3. A kultúra, a média és a művészetek

A nyelvpolitikai dokumentum szerint a kulturális intézmények, a média, a filmes és más digitális kulturális tartalmak fenntartják, terjesztik és ápolják a norvég kultúrát és a norvég nyelvet, valamint erősítik a norvég és a számi identitást. A norvég kormány a norvég közmédiát tartja a nyelvpolitikai céljai elérését szolgáló egyik legfontosabb eszköznek. Gyakorlatilag a teljes norvég kulturális költségvetés a norvég nyelvpolitika céljait szolgálja: a norvég és a kisebbségi nyelvek fennmaradását, megerősítését, használati köreiknek a bővítését támogatják a kulturális színtéren egyre dominánsabb angollal szemben.

Intézkedések:

- A kormány támogatja és ösztönzi a norvég nyelvű kulturális, irodalmi, média- és filmes tartalmak előállítását, hogy növekedjék a norvég nyelv versenyképessége az angollal szemben ezen a területen.
- A norvég kulturális tartalmak előállítására létrehozták 1965-ben a Norvég Kulturális Alapot.
- Nem kell hozzáadott értékadót fizetni a norvég nyelvű könyvek, folyóiratok és újságok után. Ez a rendelkezés érvényes a norvég nyelvű online médiumokra és az elektronikus könyvekre, elektronikus kiadású szövegekre is.
- A norvég kormány 2020-ban 520 millió norvég koronát különített el a lapp parlament számára a számi nyelvű kultúra, valamint a számi nyelvű

kulturális terminológia fejlesztésére, és ezt az összeget a lapp parlament saját költségvetéséből további 110 millió koronával egészítette ki. További 134 millió norvég koronát különítettek el számi nyelvű általános kulturális fejlesztésre.

- A norvég kormány a nemzeti kisebbségi nyelveken megjelenő kulturális tartalmak megalkotására célzott projekteket, pályázatokat indít.
- A norvég kormány célja, hogy a skandináv nyelvű filmeket Norvégiában feliratozva, és ne hangszinkronnal forgalmazzák.
- Norvégia részt vesz az Északi Miniszterek Tanácsában, és hozzájárul skandináv nyelveken megalkotott kulturális, művészeti, filmes és médiatartalmak közös finanszírozásához.
- Norvégia kezdeményezésére 2017-ben létrejött egy olyan közös skandináv támogatási program, amely skandináv nyelveken megalkotott, gyermekeknek és fiataloknak szóló kulturális tartalmakat, valamint cse-reprogramokat finanszíroz.
- A norvég közmédia Nynorsk Médiaközpontot hozott létre 2004-ben, amely nynorsk nyelvi és médiaszakember-képzést folytat, hatáskörét a kezdeti rádiós- és televíziószakember-képzésről 2013-ban az írott médiára is kiterjesztették.
- A norvég közmédia tartalmainak elsősorban norvég nyelvűnek kell lenniük (ez egyaránt vonatkozik az írott, a hangzó, a zenei és a mozgóképes tartalmakra), ám legalább 25 százalékban nynorsk formában kell megjeleníteniük.
- A norvég médiahatóság rendszeres jelentést készít arról, hogy a norvég közmédia megfelel-e a nyelvi és a kulturális identitás megerősítésére vonatkozó előírásoknak.
- A norvég közmédiában napi rendszerességű műsorok vannak a számi nyelvű lakosság számára. A törvényben előírt nyelvi követelményeknek egészében ugyan megfelel a norvég közmédia, ám a norvég médiahatóság szerint nem készítenek elég számi nyelvű tartalmat a fiatalok számára (ők leginkább a globális angol nyelvű digitális médiatartalmakat fogyasztják).

- A norvég közmédiának független számi részlege van, amely számi nyelvű televíziós, rádiós és online tartalmakat gyárt, és ebben együttműködik a finnországi és svédországi közmédiával is.
- A norvég közmédiá gondoskodik arról, hogy a fogyatékkal élők is befo-gadassák a norvég médiatartalmakat, ehhez külön csatornán jeltolmá-csolást biztosít, valamint gondoskodik a mozgóképes tartalmak felirato-zásáról, illetve a digitális tartalmakat felolvasó technológiáról.
- A norvég közrádió csatornáin sugárzott zenei tartalmak összesen leg-alább 40 százalékának norvég nyelvűnek vagy norvég gyártásúnak kell lennie.
- A jelentős befolyással rendelkező norvégiai kereskedelmi televíziós mű-sorszolgáltatóknak a 18:00–23:00 óra között felvételtől sugárzott tartal-maikat kötelező feliratozniuk, és ha rendelkezésre áll a megfelelő tech-nológia, akkor ez a kötelezettség az élő műsorokra is vonatkozik. Ha technikailag megoldható, akkor a műsorok jeltolmácsolása is kötelező.
- A kereskedelmi médiumokra vonatkozó médiaszabályozás előírja, hogy a legnagyobb norvég kereskedelmi televízió fő csatornáján sugárzott műso-rainak legalább az 50 százaléka norvég nyelvű legyen, továbbá az írásbeli nyelv használatában is törekedniük kell mindkét írott nyelv használatára.
- A legnagyobb norvégiai kereskedelmi televízióknak évente legalább 72 órányi norvég nyelvű gyermekműsort kell sugározni a hétfői és a hét-köznapi főműsoridős műsorsávokban arányosan elosztva. A 13–19 évesek számára pedig negyedévente legalább 20 órányi műsort kell sugározniuk.
- A legnagyobb norvég kereskedelmi televízióknak legalább évi 250 millió koronát kell költenie norvég nyelvű filmek és tévéfilmek gyártására.
- Minden olyan audiovizuális alkotást feliratozni kell, amelynek gyártását, elő-, illetve utómunkálatait a Norvég Filmintézet központi költségvetési támogatásban részesítette. Ha a művet Norvégiában mozikban kívánják forgalmazni, akkor felirattal és hangalámondással kell terjeszteni.
- A Norvég Filmintézet költségvetési támogatásban részesíti a gyermek-filmek norvég és számi nyelvű változatának elkészítését.
- A Számi Filmintézet külön költségvetési támogatásban részesíti a számi nyelvű audiovizuális tartalmak készítését.

- A Norvég Filmintézet támogatja a norvég nyelvű videojátékok fejlesztését és a nemzetközi terjesztését, angol nyelvű videojátékok norvégra való fordítását.
- A norvég költségvetés támogatja azt a projektet, amelynek az a célja, hogy a többségében bokmálul megjelenő digitális médiatartalmakat egy automatikus gépi fordítórendszer folyamatosan fordítsa nynorskra.
- A Nynorsk Kulturális Központ (Nynorsk Kultursenter) kutatja és dokumentálja a nynorsk nyelvet és irodalmat, és olyan fesztiválokat szervez, digitális szolgáltatásokat működtet, amelyek erősíthetik a nynorsk nyelv használatát. A Nynorsk Kulturális Központ tartja fenn a nynorsk enciklopédiát²⁴.
- A Kulturális Minisztérium költségvetéséből fenntartott Kven Intézet működteti a Kven Nyelvi Tanácsot, amelynek az a feladata, hogy a kven nyelvvel és kultúrával kapcsolatos kutatási és információs tevékenységet végezzen.
- Költségvetési támogatásban részesítik a norvég színházakat többek között azért is, hogy fenntartsák a norvég és a kisebbségi nyelveket.
- Támogatják a norvég közkönyvtárak, iskolai és egyetemi könyvtárak együttműködését, hogy minél több helyre jusson el a norvég és más kisebbségi nyelvű irodalom, szakirodalom.
- A norvég Kulturális Minisztérium és a Norvég Gyermekkönyv Intézet támogatási programot tervez abból a célból, hogy minél több norvég (ne csak bokmál, hanem nynorsk is) és kisebbségi nyelvű gyermekirodalom jelenjen meg.
- A Norvég Országos Levéltár digitalizálja a leggyakrabban használt norvég és számi nyelvű dokumentumokat. A Nemzeti Könyvtár pedig digitalizálta a gyűjteménye nagy részét.

24 *Store norske leksikon*. <https://snl.no/Allkunne> (letöltés időpontja: 2023. 10. 24.).

4. A nyelvtechnológia

Ma minden nyelvi technológiai alkalmazás jobban működik angolul, mint norvégul, és a norvég honosítás leginkább bokmålban érhető el, és kevésbé nynorskban és számiban. Ennek az a legfőbb oka, hogy a nagyobb nyelvekben sokkal több a nyelvtechnológiai alapanyag – nyelvi adat –, mint a kisebbekben. Norvég nyelvpolitikai cél a norvég nyelvű nyelvtechnológia fejlesztése, mert egyre több az olyan szolgáltatás, termék és tartalom, amelyekhez infokommunikációs eszközökkel férhetünk hozzá, és a norvég nyelvtechnológia ellensúlyozhatja az angol nyelv dominanciáját ezen a szintéren.

Intézkedések:

- Fejleszteni kell a norvég nyelvű számítógépes és mobil eszközök hangvezérlését és a norvég írott nyelvű (nynorsk és bokmål egyaránt) webes tartalmak szóbeli elérését lehetővé tevő technológiákat, mert ezzel is javítani lehet az írási, olvasási nehézséggel élők nyelvi egyenjogúságát.
- Ki kell fejleszteni a norvég nyelvű (egyaránt nynorsk és bokmål) chatbotokat (automatikus csevegő alkalmazások), amelyek megkönnyítik a nyelvi hátrányos helyzetű személyek ügyintézését.
- A norvég kormány olyan technológiai infrastruktúrát kíván teremteni, amely megfelelő nagyságú nyelvi adatbázist lenne képes teremteni a norvég nyelvtechnológiai fejlesztésekhez.
- A nyelvtechnológiai fejlesztéseknek ki kell térniük a számi nyelvi fejlesztésekre is, mert ezen a területen hiányosságok vannak.
- A Divvun és Giellatekno vállalatok, a Tromsøi Egyetem, a Norvég Sarkvidéki Egyetem számi nyelvtechnológiát fejleszt: helyesírás- és nyelvhelyesség-ellenőrző szoftvereket, szótári adatbázist, nyelvtanító szoftvert fejlesztenek. A Nemzeti Könyvtár pedig speciális technológiát fejleszt ki a számi nyelvű írásbeli dokumentumok digitalizálására.
- A norvég tartalmak digitalizációját támogatni kell, hogy a norvég nyelv a digitális térben fennmaradhasson.
- Az EU CEF Telecom alprogramjában kifejlesztett eTranslation nevű automatikus gépi fordító rendszert minél több, határokon átnyúló hivatali és üzleti szolgáltatásba be kívánják építeni.

- A Norvég Nemzeti Könyvtárban 2010-ben hozták létre a nyelvi adatbankot (Språkbanken). Ez az elmúlt évtized legfontosabb norvég nyelvtechnológiai és nyelvpolitikai intézkedése. A nyelvi adatbank az alapvető digitális források (szöveg, terminológia és beszéd) gyűjteménye, amely a norvég nyelvtechnológiai kutatás és fejlesztés alapvető forrása.
- A nyelvi adatbankban ki kell egyensúlyozni mindkét norvég írott nyelv, a nynorsk és a bokmål források jelenlétét.
- A Norvég Nyelvi Tanács és a Nemzeti Könyvtár koordinálja a norvég nyelvtechnológiai fejlesztéseket, amelyek az alábbi három területre koncentrálnak: beszédtechnológia, gépi fordítás és automatikus szöveg- és információelemzés.
- A norvég közsféra által kibocsájtott digitális anyagokat nemzeti adatbázisba kell rendezni, és adatkincsként kell kezelni (rendezésüket, tárolásukat, hozzáférhetőségüket, használhatóságukat szabályozni kell). Ezt a területet a Norvég Digitalizációs Ügynökség felügyeli. A közsféra nyelvi adatbázisából a szaknyelvi terminológiai adatbázis közcélú felhasználására technológiát kell fejleszteni.
- A közsféra által létrehozott kétnyelvű, párhuzamos korpuszok (fordítások eredményeként a forrásnyelvi és a célnyelvi szövegpárok korpusza) kezelését a Norvég Nemzeti Könyvtár nyelvi adatbankja kezeli.

5. Az oktatás

Az oktatás fontos szerepet játszik a norvég nyelv státusának megtartásában, használati színtereinek fenntartásában. Az oktatás a nyelvi szocializáció fontos színtere. A norvég kormány stratégiai célja, hogy a nyelvi fejlesztésnek köszönhetően a tanulók egyenlő esélyt kapjanak a tanuláshoz és ahhoz, hogy a társadalom aktív polgárai legyenek. További nyelvpolitikai cél, hogy a bevándorlók társadalmi beilleszkedését norvég nyelvi képzéssel is segítsék. Az iskolai oktatásban a gyermekek nemcsak írni és olvasni tanulnak meg, hanem itt alakítják ki saját nyelvi és kulturális identitásukat is, és itt sajátítják el azt a nyelvi kompetenciát, amely a továbbtanulás és a munkavégzés alapját jelenti.

- Az óvodai nevelés során a gyermekeket változatos nyelvi formákkal és többféle nyelvváltozattal kell megismertetni.
- A számi óvodákban a számi a fő nyelv, amelyet az óvodai személyzetnek ismernie kell.
- A siket, a sérült beszédképességű és kognitív zavarral élő gyermekeknek joguk van speciális nyelvi képzésre az óvodában, óvodán kívül, az iskolában és azon kívül is.
- Az iskolákban a norvég nyelvi órák a leglényegesebb tantárgyak közé tartoznak, és a bokmål mellett a nynorsk képzést egyaránt biztosítani kell minden tanuló számára.
- A norvég nyelvű tanterv közös azoknak a tanulóknak, akiknek a nynorsk és azoknak, akiknek a bokmål a fő nyelve.
- Az iskolák olyan nyomtatott vagy digitális oktatási segédeszközöket használhatnak, amelyek bokmål és nynorsk nyelven egyforma áron érhetőek el. Ennek ellenére főként a digitális oktatási segédanyagok területén sokkal kevesebb nynorsk anyag érhető el, mint bokmål.
- Minden középiskolai tanulónak vizsgát kell tennie a fő nyelvből. A 2019 tavaszi vizsga adatai azt mutatják, hogy az ország tanulóinak körülbelül 7 százaléka nynorsk nyelvből, míg körülbelül 93 százaléka bokmål nyelvből vizsgázott. (A tendenciák alapján megállapították, hogy nem sikerült elérni azt a nyelvpolitikai célt, hogy csökkenjen a nynorskra váltók aránya.)
- Az oktatási törvény arra kötelezi a norvég tanárképző intézményeket, hogy biztosítsák a norvégtanároknak mind a nynorsk, mind a bokmål tanításához szükséges kompetenciáját.
- A norvég és a számi jelnyelven kommunikáló tanulók számára külön tanterven folyik az oktatás.
- Tromsø és Finnmark megyék tanulói jogosultak a kven vagy finn nyelvű általános iskolai oktatásra, ha az iskolában legalább három kven vagy norvég-finn háttérrel rendelkező tanuló kívánja ezt igénybe venni.
- Norvégiában minden számi tanulónak joga van számi oktatásban részesülni. A lapp nyelv közigazgatási területén élő általános iskolai tanulóknak joguk van ahhoz, hogy minden tantárgyból számi oktatásban

részesüljenek, és ehhez számi nyelvű tanterv is van. A számi oktatáshoz való jog teljesül Norvégiában, de a számi oktatás lehetőségét a számi közigazgatási területen kívül nem ismerik eléggé.

- Régóta van Norvégiában északi számi nyelvű tanárképzés és óvodapedagógus-képzés. (Ennek ellenére hiány van hozzáértő számi tanárokból.) 2018-tól a Nord Egyetem elindította a déli és lulei számi általános iskolai tanárképzést, 2020-tól pedig az óvodapedagógusi képzést. A tanterv és a tanítás részben számi nyelven, részben norvég nyelven folyik.
- Azok a tanulók, akiknek első nyelvük a jelnyelv, vagy akiknek alapos felmérés után ilyen oktatásra van szükségük, jogosultak a jelnyelvű alapoktatásra.
- Az alapfokú és alsó középfokú oktatásban részt vevő kisebbségi nyelvű tanulók, azaz azok a gyermekek és fiatalok, akiknek az anyanyelve eltér a norvégtól vagy a számitól, jogosultak speciális norvég nyelvű oktatásra mindaddig, amíg elegendő norvég nyelvtudással nem rendelkeznek ahhoz, hogy részt vegyenek a rendes iskolai képzésben.

6. Tudomány és felsőoktatás, nyelvtudomány, kodifikáció

A tudomány nyelve közvetíti az új ismereteket a társadalom számára, ezért a tudományos nyelv szakkifejezései a köznyelv részévé válhatnak. Lényeges, hogy a tudományos eszmecsere érthető norvég nyelven folyjék, mert ha ez nem így van, akkor a társadalom nagy része kimarad az új ismeretekből. A kutatóknak, az egyetemet végzett szakembereknek ismerniük kell a szakterületük norvég és nemzetközi szaknyelvét, de képesnek kell lenniük arra is, hogy ismereteiket norvégul osszák meg a norvég emberekkel. Lényeges cél, hogy a norvég tudományos nyelvet folyamatosan fejlesszék, mert különben a norvég alkalmatlanná válik arra, hogy a modern ismereteket közvetítse. A Norvég Nyelvi Tanács 2018. évi jelentéséből kiderült, hogy a norvég tudományos publikációk 90 százaléka angol nyelvű, és ez az arány a bölcsészettudományok és a társadalomtudományok területén is igaz. A doktori disszertációk 93-95 százaléka angol nyelvű. A nynorsk nyelvű tudományos publikációk és disszertációk száma elenyésző (1-2

százalék). A norvég felsőoktatási tantárgyak körülbelül 77 százalékát még norvégul tartják, ám egyre növekszik az angolul tanított tárgyak aránya.²⁵

Intézkedések:

- A Kulturális Minisztérium anyagilag támogatja a norvég szótárak munkálatait.
- A jelenlegi rendelkezések szerint a felsőoktatás nyelvét úgy kell megválasztani, hogy az egyetemek teljesíthessék a norvég felsőoktatás és kutatás nemzetköziesítésére vonatkozó kötelességüket. Emellett előírja a törvény, hogy a norvég egyetemek felelősek a norvég tudományos nyelv fejlesztéséért.²⁶
- A norvég kutatók maguk dönthetik el, hogy milyen nyelven publikálnak, viszont fontos kötelezettségük, hogy a norvég tudományosságot nemzetközi szinten is megjelenítsék. Ezért a norvég kutatókat angol nyelvű publikálásra ösztönzik a tudományometriai szabályozók.
- Az Északi Miniszterek Tanácsa és a Norvég Nyelvi Tanács kidolgozta a párhuzamos nyelvhasználat elvét: ennek értelmében a tudományos környezetben párhuzamosan kell használni az angol és a norvég nyelvet.²⁷
- A Norvég Nyelvi Tanács útmutatója alapján a norvég egyetemeknek rendelkezniük kell saját nyelvstratégiával.
- A norvég kormány pénzügyi támogatást nyújt norvég nyelvű minőségi bölcsészettudományi és társadalomtudományi folyóiratok működtetésére.

25 *Språk i Norge - kultur og infrastruktur*. (Nyelv Norvégiában – kultúra és infrastruktúra.) Språkrådet, 2018. <https://sprakradet.no/wp-content/uploads/sprak-i-norge-kultur-og-infrastruktur.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

26 Az egyetemekről és főiskolákról szóló 1995. évi törvény 2. § (7) szerint a felsőoktatás nyelve általában a norvég, az ettől való eltérést különös indokkal kell alátámasztani. Ezt a rendelkezést helyezték hatályon kívül 2002-ben a törvény módosításával. Majd 2009-ben újabb módosítással került be a törvénybe az egyetemek felelőssége a norvég tudományos nyelv fejlesztésére. Act relating to universities and university colleges. LOV-2005-04-01-15 (University and University Colleges Act) (Az egyetemekről és főiskolákról szóló törvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-04-01-15?q=Act%20relating%20to%20Universities> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

27 St.meld. nr. 35 (2007-2008). Mål og mening. Mål og mening – Ein heilskapleg norsk språkpolitikk. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008/-id519923/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

- Az egyetemi tananyagokat norvég nyelven (is) meg kell írni, és ezt a norvég Oktatási és Kutatási Minisztérium anyagilag támogatja.
- A norvég kormány célja, hogy 2024-re minden államilag finanszírozott norvég tudományos cikknek nyilvánosan elérhetőnek kell lennie.²⁸
- A norvég kormány célja, hogy a norvég egyetemi hallgatók 50 százaléka tanuljon külföldi egyetemeken a tanulmányai során. Ennek érdekében erősíteni kell a hallgatók akadémiai szintű angolnyelv-tudását.
- A Norvég Nyelvi Tanács és a Bergeni Egyetem tulajdonában lévő Bokmål szótár és Nynorsk szótár anyagát folyamatosan bővítik, harminc-évenként pedig felülvizsgálják. A legutóbbi felülvizsgálatra 2018-ban került sor, a munka hozzávetőlegesen 5 évig tart, és a norvég Kulturális Minisztérium támogatja anyagilag.
- A Norsk Ordbok a nynorsk írott nyelv alapvető szótára, amely 1929 óta bővül, és a Bergeni Egyetemen projekt indult a szótár digitalizálására.
- A Norvég Akadémia Szótár (NAOB) a bokmål legátfogóbb dokumentációja, amely az 1800-as évektől folyamatosan épül, és 2017 óta elérhető online.²⁹
- A Nyelvi Tanácsban működő Városnév Szolgálat útmutatást és ajánlásokat ad a városnevek helyesírásával és névadásával kapcsolatban. Minden állami, megyei és önkormányzati szervnek be kell nyújtania a Városnév Szolgálathoz a településnévadással kapcsolatos ügyeiket. A Térképészeti Hatóság vezeti a Központi Városnévnyilvántartást (SSR).
- A Bergeni Egyetem 2018-ban vette át a Termportalen nevű norvég terminológiai portál működtetését. A portálon ingyenes hozzáférést biztosítanak a norvég terminológiához számos tudományágban.³⁰

28 *Nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler*. Kunnskapsdepartementet, 2017. <https://www.regjeringen.no/contentassets/ae7f1c4b97d34806b37dc767be1fce76/nasjonale-mal-og-retningslinjer-for-åpen-tilgang-til-vitenskapelige-artikler.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

29 *Det Norske Akademis Ordbok. (NAOB) (Norvég Akadémiai Szótár)* <https://naob.no/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

30 *Termportalen*. <https://www.termportalen.no/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

7. A tiszta, közérthető fogalmazás és a helyesírás

Norvégiában a 2010-es évek eleje óta nyelvpolitikai cél a hivatali nyelv egyszerűsítése, a közérthető fogalmazás alkalmazása. A folyamat mögött a Kormányzati Igazgatási és Reformügyi Minisztérium, a Kulturális Minisztérium áll. A Norvég Közigazgatási és E-kormányzati Ügynökség (Difi) és a Norvég Nyelvi Tanács közösen felelős a program operatív működéséért.

Intézkedések:

- A norvég közhivataloknak úgy kell kommunikálniuk, hogy közérthetőek legyenek és nyelvhasználatuk alkalmazkodjék a célcsoportjaikhoz.
- A Norvég Nyelvi Tanács keretében közérthető hivatali nyelvet oktató tanfolyamokat szerveznek, és tanácsadási szolgáltatást működtetnek hivatalnokoknak.
- Közérthetőségi díjjal jutalmazzák és népszerűsítik a közérthető hivatali kommunikáció területén tapasztalható jó kezdeményezéseket és gyakorlatokat.
- A közérthetőségi ajánlások mögött nyelvi, jogi kutatások, felhasználói tesztek állnak, és ezekbe a folyamatokba bevonják az érintett hivatalok vezetőit is.

8. A norvég jelnyelv

Nincs biztos adat, hogy hányan használják a norvég jelnyelvet, a statisztikák 16 500 és 25 000 közé teszik a számukat.³¹ 1980 körül Norvégiában megindult a norvég jelnyelv nyelvészeti kutatása, ma már a norvég jelnyelvet a többi kisebbségi nyelvvel azonos szinten a kulturális örökség részeként ismerik el.

- A Norvég Nyelvi Tanács 2012-ben kinevezett egy különleges képviselőt a norvég jelnyelv képviselőtére, és a Tanács hozzájárul a norvég jelnyelv kifejezéseinek fejlesztéséhez.

31 Norges Døveforbund <https://www.doveforbundet.no/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.) és Døves Kirke <https://www.doveskirke.dk/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

- A Teater Manu az egyetlen színház az országban, amelynek színpadi nyelve a norvég jelnyelv.³²
- A Siket Média Alapítvány jelnyelven tolmácsoló műsorokat készít a norvég közszolgálati médiának.
- Az iskolában azok a tanulók, akiknek első nyelvük a norvég jelnyelv, vagy akiknek alapos felmérés után ilyen oktatásra van szükségük, jogosultak az általános iskolai oktatásra norvég jelnyelven.

9. A Norvég Nyelvi Tanács

A Norvég Nyelvi Tanács jelenlegi formájában 2005-ben jött létre, a jogállását legutóbb a nyelvtörvény rendezte.³³ Ez a szervezet az állam nyelvi kérdésekben illetékes szakmai testülete, a norvég írásbeli norma és a norvég nyelv státusának megőrzése a fő célja.

Intézkedések:

- A Norvég Nyelvi Tanács felügyeli és alakítja a bokmål és a nynorsk hivatalos írásbeli normáját. (A nynorsk helyesírás reformja 2012-ben, a bokmål pedig 2005-ben történt meg.)
- A Norvég Nyelvi Tanács tanácsot ad az állami szervezeteknek helyesírási, névadási és egyéb nyelvi kérdésekben (pl. kisebbségi nyelvhasználat, közérthetőség).
- Felügyeli, hogy az állami szervek betartják-e a bokmål és a nynorsk írásbeli használatára vonatkozó rendelkezéseket.
- A Norvég Nyelvi Tanács a nyelvi rendelkezésekről (pl. a bokmål és nynorsk írásbeli dokumentumok arányáról, a magánszemély bokmål vagy nynorsk írásbeliségre vonatkozó kérésének betartásáról, az állami szervek bokmål és nynorsk elnevezésének betartásáról, a kisebbségi nyelvek

32 Teater Manu — er Norges eneste profesjonelle teater som har tegnspråk som scenespråk! <https://teatermanu.no/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

33 Act relating to Language, 2022. 01. 01. (Norvég nyelvtörvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-05-21-42> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

használatáról stb.) jelentést kérhet az állami szervektől, amelyek kötelesek eleget tenni ennek.

- A Nyelvi Tanács képviseli Norvégiát és a norvég nyelvet a nemzetközi nyelvi együttműködésekben, így az északi országok együttműködésében is.
- A Nyelvi Tanács alkotja meg az ágazati szakpolitikák (elsősorban az információtechnológia, a közoktatás és felsőoktatás, a kultúra, a média és az egészségügy) nyelvpolitikáját.
- A Norvég Nyelvi Tanács koordinálja a nyelvtechnológiai fejlesztéseket.

VI. Ütemterv

Nincs tervezve, időnként frissítik.

VII. Feladat- és hatáskörök [VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

A norvég nyelvpolitika felügyeleti szerve, valamint a nyelvpolitikai célok megvalósulásáért felelős szerv a Norvég Nyelvi Tanács, amely operatív felelőséggel tartozik a nyelvpolitikáért, míg a Kulturális Minisztériumé az általános felelőség. A Norvég Nyelvi Tanács alkotja meg a nyelvpolitikai terveket, és ez a szervezet figyeli ezeknek a megvalósulását, és a felülvizsgálatot is a Tanács hajtja végre.

A Nyelvi Tanács feladat- és hatáskörét a nyelvtörvény írja elő.³⁴

IX. Összehasonlítás, kitekintés

A norvég nyelvpolitika legfontosabb céljai közé tartozik, hogy a norvég nyelvet minden kommunikációs szinten zavartalanul lehessen használni. A másik lényeges célcsoport pedig a kisebbségi nyelvek védelme, a nyelvi jogok

34 Act relating to Language, 2022. 01. 01. (Norvég nyelvtörvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-05-21-42> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

biztosítása, a nyelvi változatosság fenntartása. A norvég nyelv sajátossága a bokmål és a nynorsk változatok használata, viszont ennek a magyar nyelvstratégia szempontjából nincs jelentősége.

A norvég nyelvet a nyelvpolitikai dokumentumok szerint az angol mind nagyobb térnyerése veszélyezteti. A norvég szintérvesztése elsősorban az infokommunikáció, valamint a tudományos publikációk és a felsőoktatás területén mutatkozik meg. Ennek a helyzetnek az lehet a következménye, hogy a norvég társadalom diglossziás lesz: az angol válik a szakmai nyilvánosság nyelvéné, a norvég pedig inkább az informális helyzetekben marad használatban. Ez a folyamat hosszú távon érvényes lehet a magyar nyelvhasználatra is. A tudomány és a szaknyelvek, a szakmai terminológia közvetíti az új ismereteket a társadalom számára. Ha erre az anyanyelv nem képes – mert a szakmai kommunikáció, a kutatás, a fejlesztés és a felsőoktatás angol nyelven zajlik –, akkor ezeken a területeken az anyanyelv versenyhátrányba kerül. Ha tehát valaki nem tud a szakmai kommunikáció által megkövetelt színvonalon angolul, akkor kimarad az új ismeretekből, és az anyanyelvi szakmai diskurzus sem fejlődik tovább.

A norvég nyelvpolitika fontos célja, hogy a globalizációval szembe kell nézni, megállítani nem lehet, ezért a szakembereknek biztosítaniuk kell ugyan a norvég tudomány nemzetköziesítését az angol nyelvű publikálással, oktatással, de fejleszteniük és terjeszteniük kell a tudományos, szakmai ismereteket norvégul is. Ez a nyelvpolitikai cél megszívlelendő a magyar nyelvstratégia számára is. Viszont érdemes szembe nézni azzal is, hogy hiába van ilyen norvég nyelvpolitika, hiába ösztönzik a norvég szakembereket anyanyelvű publikálásra, oktatásra, hiába kell minden norvég egyetemnek saját nyelvstratégiát alkotnia, a norvég tudományos publikációk 90 százaléka, a doktori disszertációk 93–95 százaléka angol nyelvű, a norvég felsőoktatási tantárgyak csaknem negyedét angolul tartják, és ez az arány egyre csak nő az angol javára.

A globalizáció és a tudománymetria arra ösztönzi a norvég kutatókat, hogy eredményeiket angolul publikálják. Ezt érdemes lenne a magyar nyelvstratégia tervezésekor figyelembe venni, és olyan ösztönző rendszereket bevezetni, amelyek hosszú távon tudják biztosítani azt, hogy a magyar tudományos fejlesztések, eredmények angolul és magyarul is meg tudjanak jelenni. Igen lényeges, hogy Norvégiában létezik a Norvég Nyelvi Tanács, amely többek között az

egyetemeknek is tanácsot, útmutatást tud adni a nyelvstratégiájuk kialakításához. A Nyelvi Tanács jogállása, valamint egyéb nyelvi vonatkozású rendelkezések pedig a norvég nyelvtörvényben vannak lefektetve.

Magyar viszonylatban kifejezetten megfontolandó lenne a Norvég Nyelvi Tanácshoz hasonló stratégiaalkotási, nyelvpolitikai, koordináló, nyelvi tanácsadó, felügyeleti jogkörrel rendelkező testület felállítása.

Kifejezetten hasznos az a norvég törekvés is, hogy a norvég kormány pénzügyi támogatást nyújt norvég nyelvű minőségi bölcsészettudományi és társadalomtudományi folyóiratok működtetésére, továbbá norvég nyelvű egyetemi tananyagok fejlesztésére.

A globalizációval való együttélés racionális intézkedése, hogy el kívánják érni: a norvég egyetemi hallgatók legalább 50 százaléka tanuljon külföldi egyetemeken is, és ehhez olyan intézkedéseket vezettek be, amelyek erősítik a hallgatók akadémiai szintű angolnyelv-tudását.

A Norvég Nyelvi Tanács és a Bergeni Egyetem fejleszti a bokmål és a nynorsk szótár agyagát, ezt harmincévenként felülvizsgálják, ezt a folyamatot a norvég Kulturális Minisztérium támogatja anyagilag. A Bergeni Egyetem fejleszti a norvég terminológiai portált, amely ingyenes hozzáférést biztosít a norvég terminológiához számos tudományágban. Ezek az intézkedések hatékonyak és megvalósíthatók nálunk is (részben működnek is hasonló fejlesztések).

A norvég nyelvpolitika kifejezetten nagy hangsúlyt fektet a kisebbségi nyelvek fenntartására, fejlesztésére. Itt elsősorban a számi és a norvég jelnyelv van fókuszban. Magyar vonatkozásban ez a folyamat a határon túli magyar kisebbség, valamint az országhatáron belüli nemzeti kisebbségek megőrzése szempontjából lehet hasznos. A számihoz hasonlóan a magyar nyelv változatai is átnyúlnak az országhatárokon. Norvégia a skandináv országok általános politikai együttműködésének keretében tudja kezelni a számi nyelv és népesség kérdését. Magyarország számára is kívánatos politikai cél lenne a környező országokkal kiépíteni, és hatékonyan működtetni egy hasonló együttműködési szervezetet. Ezek a törekvések viszont kölcsönösségen alapulnak, és sok esetben túlmutatnak a magyar lehetőségeken. Azt is meg kell jegyezni, hogy a norvég kormány számos intézkedése ellenére a számi különböző változatai eltérő mértékben, de egyaránt veszélyeztetettek. A számikról külön törvény is van, amely

kijelenti, hogy a norvéggal egyenrangú a számi. A számi területeken a számi nyelvű lakosság saját anyanyelvén fordulhat a hatóságokhoz, számi nyelvű oktatáshoz joguk van, a norvég kormány számos intézkedéssel támogatja anyagilag is a számi nyelvű kulturális, oktatási tartalmak megalkotását. Ennek ellenére a számi nyelv és kultúra visszaszorulóban van, a számi népesség norvégra való nyelvváltása Norvégiában jól megfigyelhető.

Érdekes részlet, hogy Norvégiában él magyar szórvány is, jobbára a kivándorlás következményeként. Ennek a közösségnek a magyar anyanyelvét és kultúráját a családi, kisközösségi társadalmi szervezetek, egyesületek, csoportok biztosítják. A többi bevándorlóhoz hasonlóan a magyar gyermekeknek is van lehetőségük magyarul tanulniuk a norvég általános iskolákban, ám ezeknek a programoknak a népszerűsége, működőképessége erős területi változatosságot mutat.³⁵

A norvég kormány alapvető nyelvpolitikai kiindulópontja, hogy a kulturális intézmények, a média, a filmes és más digitális kulturális tartalmak fenntartják, terjesztik és ápolják a norvég kultúrát és a norvég nyelvet, valamint erősítik a nemzeti identitást. A norvég kormány a norvég közmédiát tartja a nyelvpolitikai céljai elérését szolgáló egyik legfontosabb eszköznek. A kormány támogatja norvég kulturális, médiatartalmak megalkotását, nem kell hozzáadottérték-adót fizetni a norvég nyelvű könyvek, folyóiratok és újságok után. A norvég médiában (a jelentős befolyásoló erővel rendelkező kereskedelmiben is) a főműsoridőben sugárzott tartalmakat norvég felirattal kell ellátni. Továbbá minden olyan filmes, videó és egyéb digitális tartalmat, amelyet a Norvég Filmintézet támogatott, norvég felirattal kell ellátni, és ha a technológia lehetővé teszi, jelnyelvi tolmáccsal, illetve hangalámondással kell terjeszteni. Ez a nyelvpolitikai alapelv, illetve az ezekhez hasonló részintézkedések megfontolandók, meglétük esetén bővítendőek a magyar nyelvpolitikában is.

A digitalizáció jelentőségét felismerték Norvégiában, jól látják, hogy a norvég nyelv és kultúra fennmaradását ez tudja biztosítani, így lehet ellensúlyozni az angol térnyerését. Ennek érdekében a Norvég Országos Levéltár digitalizálja a

35 Szilvási 2011.

leggyakrabban használt dokumentumait, valamint a Norvég Nemzeti Könyvtár a gyűjteménye nagy részét digitalizálta. Központi költségvetésből támogatják a norvég nyelvtechnológiai fejlesztéseket: norvég nyelvi adatbázisokat, norvég szövegfelismerő és -elemző rendszereket, szótári és gépi fordító adatbázisokat. A Norvég Nemzeti Könyvtárban 2010-ben hozták létre a nyelvi adatbankot (Språkbanken), ez a folyamatosan fejlesztett rendszer az alapja a legmodernebb nyelvtechnológiai fejlesztéseknek. A norvég közsféra által kibocsájtott digitális anyagokat nemzeti adatbázisba kell rendezni, és adatkincként kell kezelni, ezt önálló szervezet koordinálja. A teljes norvég nyelvtechnológiai fejlesztési folyamatot központilag koordinálják és támogatják – ez is a Norvég Nyelvi Tanács feladata. Ez a szervezethez és koordinálás, finanszírozás megfontolandó lenne a magyar nyelvstratégia számára is.

Alapvető nyelvpolitikai kiindulópont, hogy a nyelvi és kulturális identitás kialakításának fő színtere az iskola. Éppen ezért Norvégiában az iskolák legfontosabb tantárgyai közé tartoznak a norvég nyelvi órák – igaz, hogy a bokmål-nynorsk nyelvi helyzet miatt ennek speciális norvég sajátosságai vannak. Ennek ellenére ez az alapelv számunkra is természetes és nyilvánvaló.

Norvégiában egy évtizede nyelvpolitikai cél a norvég hivatali nyelv közérthetővé tétele. Ebben is a Norvég Nyelvi Tanács játszik kulcsszerepet. Ez a testület ad tanácsokat, javaslatokat, ez koordinálja a közérthetőségi tanfolyamokat, ez díjazza és népszerűsíti a terület jó kezdeményezéseit, mintaértékű gyakorlatait. Szükség lenne nálunk is ilyen koordináló, szakértői testületre, hogy a magyar hivatali nyelv közérthetősége is nagyobb tempóban javuljon.

Érdekes és megfontolandó kezdeményezés, hogy Norvégiában van egy színház, a Teater Manu, amelyik a norvég jelnyelvet használja színpadi nyelvként, továbbá a norvég közmédia számára is készülnek norvég jelnyelven tolmácsolts műsorok.

A norvég nyelvpolitika számunkra leglényegesebb lépése, hogy van norvég nyelvtörvény, amely a norvég nyelv státusának fenntartására, az angol globalizációval szembeni helytállásra, a norvég kutatás általános szabályozására törekszik. Tovább nagyon jelentős rendelkezések találhatók az őshonos és nemzeti kisebbségi nyelvek státusának biztosítására. A másik jól hasznosítható norvég nyelvpolitikai rendelkezés a Norvég Nyelvi Tanács működése. Ez az állam nyelvi

kérdésekben illetékes szakmai testülete, a norvég írásbeli norma és a norvég nyelv státusának megőrzése a fő célja. Kutat, koordinál, felügyel, számonkér, nyilvánosságot biztosít. Tanácsot ad, képzéseket szervez állami intézményeknek, valamint megalkotja az ágazati szakpolitikák nyelvpolitikai rendelkezéseit. És ne felejtkezzünk el arról sem, hogy a mostani időszak egyik leglényegesebb területét, a nyelvtechnológiai fejlesztéseket is ez a szervezet koordinálja. A Norvég Nyelvi Tanács működéséből az rajzolódik ki, hogy nem a központosítás a célja, hanem a folyamatok koordinálása, szakmai felügyelete.

Felhasznált irodalom

- A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája.* Council of Europe. (https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Brochure/Brochure_hu.pdf (letöltés időpontja: 2023. 10. 17.).
- Det Norske Akademis Ordbok.* (NAOB) (Norvég Akadémiai Szótár) <https://naob.no/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).
- Norway. 1. Political, social and economic background and trends.* Eurydice. European Commission. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/norway/population-demographic-situation-languages-and-religions> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Språk i Norge – kultur og infrastruktur.* (Nyelv Norvégiában – kultúra és infrastruktúra) Språkrådet, 2018. <https://sprakradet.no/wp-content/uploads/sprak-i-norge-kultur-og-infrastruktur.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).
- St.meld. nr. 35 (2007-2008). Mål og mening. Mål og mening – Ein heilskapleg norsk språkpolitikk. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/st-meld-nr-35-2007-2008-/id519923/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).
- Statistics Norway.* Population. <https://www.ssb.no/en/befolkning/folketall/statistikk/befolkning> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Store norske leksikon.* <https://snl.no/Allkunne> (letöltés időpontja: 2023. 10. 24.).
- Szilvási 2011. Szilvási Zsuzsanna: Magyar bevándorlók nyelvi helyzete Norvégiában. *A magyar nyelv és kultúra tanításának szakfolyóirata*, (2011) 1–2. szám, 122–132. https://epa.oszk.hu/01400/01467/00008/pdf/EPA1467_thl2_2011_1-2_122-132.pdf (letöltés időpontja: 2024. 09. 27.).

- Szilvási 2012. Szilvási Zsuzsanna: Nyelvpolitika és a kisebbségi nyelvek Norvégiában – különös tekintettel a számi kisebbségre. PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, Alkalmazott Nyelvészet Program. Pécs, 2012.
- Teigland 2022. Teigland, Nina: Norwegian language policy. Európai Nyelvstratégiák és Nyelvpolitikák. Konferencia. – Conference on European Language Policies and Strategies. 2022. 05. 12–13. Magyarságkutató Intézet, Nyelvtervezési Kutatóközpont.
- The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/norway/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.), Norwegian People & Ethnicity: Overview & Demographics. <https://study.com/learn/lesson/norwegian-ethnic-groups-facts.html> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.), World Population Review. Norway Population 2023 (Live). <https://worldpopulationreview.com/countries/norway-population> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 17.).

Jogi források

- Act relating to language, 2022. 01. 01. (Norvég nyelvtörvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-05-21-42> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Act relating to primary and secondary education and training (The Education Act) LOV-1998-07-17-61 (Az alapiskolai és középiskolai oktatásról és nevelésről szóló törvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1998-07-17-61> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Act relating to universities and university colleges. LOV-2005-04-01-15 (University and University Colleges Act) (Az egyetemekről és főiskolákról szóló törvény) <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-04-01-15?q=Act%20relating%20to%20Universities> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).
- Lov om barnehager (barnehageloven) LOV-2005-06-17-64 (Óvodai törvény) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

Nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler. Kunnskapsdepartementet, 2017. <https://www.regjeringen.no/contentassets/ae7f1c4b97d34806b37dc767be1fce76/nasjonale-mal-og-retningslinjer-for-åpen-tilgang-til-vitenskapelige-artikler.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 10. 26.).

Prop. 108 L (2019–2020) Lov om språk (språklova) (108. L [2019–2020]) (Előterjesztés a norvég nyelvtörvényhez) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

Sami Act. (A számikról szóló törvény) <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/the-sami-act-/id449701/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

A NYUGAT-BALKÁNI ÁLLAMOK NYELVSTRATÉGIÁI

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: PÁL HELÉN

ALBÁNIA NYELVSTRATÉGIÁJA

Alapadatok

Érintett nyelvek: albán

Érintett országok: Albánia

A nyelv státusa az érintett országban: Albánia hivatalos nyelve az albán¹

Beszélőközösség mérete: Albánia lakosainak a száma 2023. január 1-én 2761 785 fő volt²; a 2011-es népszámlálás adatai szerint 2 765 610 főnek volt albán az anyanyelve az országban, ez a 2011. évi lakosság 98,8%-a (ekkor a teljes lakosság száma 2 800 138 fő volt)³

- 1 Emellett hivatalos nyelv Észak-Macedóniában: Law on the Use of Languages. *Official Gazette of The Republic of Macedonia*. 14. January 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.). Az Albániával szomszédos (és környékbeli) országokban albán nemzetiségű és nyelvű lakosság is él: Szerbiában, Macedóniában, Koszovóban, Montenegróban és Görögországban (Végh 2019: 192–193).
- 2 *Population of Albania on 1st January 2023*. Institute of Statistics. <https://www.instat.gov.al/en/themes/demography-and-social-indicators/population/publication/2023/population-of-albania-on-1st-january-2023/> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).
- 3 *Population and housing census 2011. Resident population by mother tongue*. Institute of Statistics. https://www.instat.gov.al/media/3058/main_results__population_and_housing_census_2011.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 10.). További adatok itt az anyanyelvre vonatkozóan: görög 15 196 fő, macedón 4443, roma 4025, aromán 3848, török 714, olasz 523, szerbhorvát 66, egyéb 1870, nem nyilatkozott 3843 fő.

A stratégiai dokumentum típusa: Albánia alkotmánya⁴, az oktatásra vonatkozó törvény⁵

A stratégia természete: Intézkedések az albánra mint hivatalos nyelvre vonatkozóan Albániában⁶

A stratégia kiterjedése: Mivel nincs adat központi albán nyelvstratégiára, és az alkotmányban és a törvényben nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető

A stratégia időtartama: Mivel nincs adat központi albán nyelvstratégiára, és az alkotmányban meg a törvényben nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető

Intézkedési területek: Az albán nyelv és az országban élő kisebbségek jogainak védelme. A nyelvi jogok érvényesítése az oktatásban. Az Albánia határain túl élő albánok nemzeti jogainak védelme, továbbá Albánia támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak is (az alkotmányban nem említik a nyelvi támogatást, hanem a nemzeti kulturális örökséggel való kapcsolat megőrzését és továbbfejlesztését)⁷

Felelős intézet, kidolgozó: A törvényekben megnevezett nyelvi vonatkozású rendelkezések kidolgozója, végrehajtója, felelőse a kormány

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az albán nyelv helyzetére vonatkozóan az UNESCO és az Ethnologue nevű, a világ nyelveit bemutató honlap is közöl adatokat (továbbá az albán arberes, arvanitika, geg és toszk nyelvváltozatairól):⁸

4 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2023.11.28.).

5 Ligji Nr.7952 Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitar (1)” (i ndryshuar) – 1995. 06. 21-i 7952. számú törvény (és módosítása) az egyetem előtti oktatási rendszerről. <https://www.infocip.org/al/?p=3359> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.).

6 Lásd még Észak-Macedónia nyelvstratégiáját és az országban lévő intézkedéseket kisebbségi nyelvre vonatkozóan, és több más országban is (lásd erről az *Intézkedési területek* és *A nyelv státusza* című bekezdéseket).

7 Az alkotmányban a 8. cikk szerint „az ország védi a határon kívül élő albánok nemzeti jogait és támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak”. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.), továbbá lásd még Szabó 2021: 36–37.

8 Albanian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=albanian> (letöltés időpontja: 2024.01.24.), Albanian. Ethnologue. <https://www.ethnologue.com/language/sqi/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 25.).

Az arberes albán nyelv Olaszország egyik veszélyeztetett (őshonos) nyelve.⁹

Az arvanitika albán veszélyeztetett őshonos nyelv Görögországban.¹⁰

A geg albán nyelvet körülbelül 3,5 millióan beszélik Észak-Albániában, Koszovóban, Észak-Macedónia nyugati részén, valamint Dél-Montenegró és Dél-Szerbia egyes régióiban. Emellett jelentős számú beszélője él a diaszpórában, különösen Németországban és Svájcban. A geg változat volt az irodalmi nyelv alapja egészen az 1970-es évekig, amikor Enver Hoxha anyanyelvére alapozták az albán nyelv standardizációját.¹¹

Albániában a hivatalos nyelv alapja a toszk albán¹²

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Az albán nyelvnek két nagy nyelvjárása alakult ki: a geg és a toszk, ezek kölcsönösen érthetőek.¹³ A geg Albánia hegyvidéki területein a törzsi szervezetben élők nyelve volt. A déli síkvidéki területeken beszélték a toszk nyelvváltozatot, és a gegtől való eltéréseket az is okozta, hogy ezen a területen a lakosok például az olasz vagy a görög nyelvvel is kapcsolatba kerültek.¹⁴ Mind a geg, mind a toszk további (legalább) 4-5 nyelvjárásra oszlik.¹⁵ Az egyes országokban eltérő nyelvjárások használatosak, például Koszovóban és Macedóniában a geg nyelvjárást beszélik, Görögország északnyugati részén a toszk nyelvjárást. A toszk nyelvjárások közé tartozó arvanitika nyelvet Görögország Attika és Boiótia nevű régiójában beszélik, az arberes nyelvet Dél-Olaszországban és Szicíliában,

9 Lásd még Olaszország nyelvstratégiáját és az országban meglévő intézkedéseket a helyi albán nyelvre vonatkozóan.

10 Albanian. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/language/sqi/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 25.).

11 Ebert et al. 2022: 2.

12 Ebert et al. 2022: 2. Lásd még: Albania. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/albania/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

13 Albany 2015: 1.

14 Csaplár 1999: 7.

15 Kálmán 2012, lásd még: Albany 2015: 3.

ezeket a fő albán nyelvjárások közé sorolják. Az olaszországi és görögországi albán települések feltehetőleg a 13. és 15. század között jöttek létre.¹⁶

Az általánosan elfogadott nézet szerint az albánok az ókori illírek leszármazottai, akik a Római Birodalom bukása után a germán és szláv népvándorlási hullámok elől a hegyek közé húzódtak. Itt az albán törzsek a szláv invázió ellenére megőrizték a nyelvüket. Az első híradások 9. és 10. századi bizánci forrásokból származnak. A Durrës környéki törzset „Albanoi”-nak, „Arbavitai”-nak nevezték, majd ebből jött létre az Albánia elnevezés az idegen nyelvekben. A nép saját elnevezése *arber*, *arberese* volt. A területen létrejött fejedelemségek uralma után az oszmán hódítás következett.¹⁷

A 17. században a nehéz hegyi életmód elől több ezer család vándorolt Koszovóba, és itt a helyi albán közösségek tagjai lettek. A 19. század második felében is nagy kivándorlási hullám indult Észak- és Dél-Amerikába, Ausztráliába és Új-Zélandra. A nemzeti mozgalmak, továbbá az önálló nemzetállam létrehozása már a 19. században megkezdődött, a nemzeti tudat első szószólói például az italo-albánok voltak (az Appennini-félszigeten a 19. század második felében 80-100 000 fős csoportjuk élt).¹⁸

Az albán nyelv történetéhez hozzátartozik az albán nyelv hivatalos nyelvvé tételéért vívott küzdelem.¹⁹ Az albán mint nemzeti nyelv kialakulása két nagy korszakra tehető. Az első a 16. századtól kezdődött és a 19. század elejéig tartott, a második a 19. század második felétől napjainkig tart. Az első időszakban a külföldi uralom alatt rendszerint megtagadták az albán nyelv használati jogát. Az Oszmán Birodalom uralma idején törvény tiltotta az albán nyelvű írást, ez a rendelet akadályozta az albán nyelvű irodalom kialakulását, és a 19. század végéig az albán nyelvű könyvek ritkák voltak. Az albán irodalom legkorábbi műveit katolikus papok írták, akiknek a Vatikánnal való kapcsolata lehetővé tette, hogy megkerüljék a korlátozásokat, és a munkáikat Albánián kívül, többnyire Rómában tették közzé. A legkorábbi könyvek (a 16. század közepétől a

16 Albany 2015: 3.

17 Csaplár 1999: 4–5.

18 Csaplár 1999: 11.

19 Mita–Anastasi–Flagler 2005: 1.

18. század közepéig tartó időszakban) többnyire vallásos és didaktikus jellegűek voltak. A romantika és a 18. és 19. századi nacionalista mozgalmak megjelenésével változás kezdődött, a műfaji kör kibővült a folklórral és a nyelvészettel, és megjelentek a romantikus és hazafias jellegű könyvek is.²⁰ Az oszmán uralom idején Albániában az albán diákok számára az oktatási nyelv török vagy görög volt. A 19. század második felében és a 20. század elején az albán nemzeti reneszánsz idején az albán nyelv fontos része lett a nemzeti felszabadulás mozgalmának. Az albán nyelv hivatalos nyelvként való elismertetése hozzátartozott az albán identitás elismeréséért folytatott küzdelemhez.²¹ Az albán nyelv standardizációjának része az ábécé egységesítése, a jelenlegi ábécét a manastiri kongresszuson (1908) fogadták el, és ekkor döntöttek arról is, hogy a latin ábécét használják,²² majd ezt az ábécét vették alapul 1972-ben az Albán Nyelvi Ortográfiai Kongresszuson.²³ Ezen elfogadták az egységes irodalmi (standard) nyelvről szóló szabályzatot.²⁴ Az itt született döntést megelőzte a második világháború után zajlott standardizációs tevékenység, például az egységes standard nyelv és helyesírás létrehozására külön bizottságokat állítottak fel, és ide tartozik az 1968-ban megrendezett Pristinai Nyelvészeti Kongresszus is, melynek a mottója az volt: „Egy Nemzet – egy irodalmi nyelv.” Az 1972-es tiranai Ortográfiai Kongresszus után számos fontos munka jelent meg, amelyek kodifikálták a standard nyelv normáját.²⁵

Mielőtt a nemzeti irodalmi nyelvet egységesítették, két fő irodalmi változatban írtak, e két írásmód a geg és a toszk nyelvváltozaton alapult. 1920-ban fogadták el az egységes nemzeti irodalmi nyelv tervét. Az egységesítő tevékenység a második világháború után is folytatódott. A standard nyelv főként a déli toszk nyelvjárás irodalmi változatán alapul, különösen a fonetikai rendszert illetően, de az északi geg irodalmi változatának elemeit is tartalmazza.²⁶ A geg

20 Mérei–Németh 2010.

21 Mita–Anastasi–Flagler 2005: 2.

22 Kryeziu 2018: 109.

23 Kryeziu 2018: 107., Mantho 2015: 40.

24 Kryeziu 2018: 107.

25 Mantho 2015: 40.

26 Mita–Anastasi–Flagler 2005: 2.

nyelvváltozat a II. világháború előtt alacsonyabb presztízzsel rendelkezett, ezután mozgalom indult a geg fennmaradásáért és egyes szavainak az irodalmi nyelvbe való beemeléséért.²⁷ Napjainkban, Albániában a vallási és nyelvi megosztottság alapját az észak–déli, a geg–toszk különállás adja.²⁸

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Albánia hivatalos nyelve az albán.²⁹ Az albán alkotmány preambuluma megemlíti az albán nép egységre való törekvését, a 8. cikk szerint az ország védi a határon kívül élő albánok nemzeti jogait és támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak.³⁰ Az albán alkotmány 59. cikke megfogalmazza a szociális célkitűzéseket, ezek közé tartozik az albán nyelv védelme, továbbá a kulturális örökségvédelem is.³¹

Az albán állam elsőként ismerte el a nyelvi jogokat, amikor felvették a Nemzetek Ligája (The League of Nations – de facto az ENSZ elődszervezete) nemzetközi szervezetbe 1920-ban. 1921 októberében Albánia nyilatkozatot tett, amelyben kötelezettséget vállalt arra, hogy tiszteletben tartja a kisebbségek jogait a békeszerződésekkel összhangban. Napjainkban a nyelvi jog fontos emberi jog az Albán Köztársaságban, és ezt több dokumentumban is szabályozták:³² az Albán Köztársaság alkotmánya³³ mellett például a kisebbségvédelmi törvény-

27 Kálmán 2012.

28 Végh 2019: 190.

29 Albánia alkotmánya, 14. cikk, 1. pont: The official language in the Republic of Albania is Albanian. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.).

30 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.), lásd még: Szabó 2021: 36–37.

31 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> letöltés időpontja: 2023.11.28.), lásd még: Szabó 2021: 37.

32 Mita–Anastasi–Flagler 2005: 2–3.

33 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.).

ben³⁴, továbbá A 7952. számú törvény (jóváhagyva 1995. 06. 21-én) az „Egyetem előtti oktatási rendszerről”, módosítva 1998. 07. 30-án a 8387. sz. törvény által a 7952. sz. törvényre vonatkozóan: „Az egyetem előtti oktatási rendszer egyes módosításai és változtatásai.”³⁵

1945 után a Hodzsa-rendszer idején szinte a semmiből teremtették meg a felsőoktatást, 1983-ban már 8 felsőoktatási intézményben 28 000 diák tanult.³⁶ A tudományos élet központja az 1972-ben alapított Tudományos Akadémia. Az akadémia által irányított intézetekben számos tudományággal foglalkoznak, ezek között ott van a nyelvtudomány is.³⁷

Albánia Európai Unióhoz való csatlakozásához több feltételnek is teljesülnie kell, például garanciát kell nyújtani a jogállamiság megteremtésére és az alapvető jogok biztosítására, például a kisebbségi jogok védelmére is. „A 2001-es és 2011-es népszámlálás eredményeinek publikálása óta hivatalosan is megerősítették, hogy a jelenlegi Albánia területén éltek és élnek szláv, görög és vlah csoportok.”³⁸ Albánia alkotmányában az alábbi részek vonatkoznak a nemzeti kisebbségekre: (Első rész: Alapelvek. 20. cikk) 1. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek a törvény előtt teljes egyenlőségben gyakorolják az emberi és szabadságjogokat. 2. Joguk van szabadon, tiltás és kényszer nélkül kifejezni etnikai, kulturális, vallási és nyelvi hovatartozásukat. Joguk van ezeket megőrizni és továbbfejleszteni, anyanyelvükön tanulni és tanítani, valamint egyesületekbe és szervezetekbe tömörülni érdekeik és identitásuk védelme érdekében.³⁹

34 Law Nr. 96/2017. on the Protection of National Minorities in the Republic of Albania. <https://rm.coe.int/law-on-protection-of-national-minorities-in-albania-english/1680a0c256> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).

35 Ligji Nr.7952 Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitar (1)” (i ndryshuar) – 1995. 06. 21-i 7952. számú törvény (és módosítása) az egyetem előtti oktatási rendszerről. <https://www.infocip.org/al/?p=3359> (letöltés időpontja: 2024.01.23.).

36 Réti 2000: 237.

37 Réti 2000: 238.

38 Végh 2019: 192.

39 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 10.).

Érdemes hozzátenni, hogy Albánia nem ratifikálta a *Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját*.⁴⁰

III. A stratégia célja

Kormányzati nyelvpolitikával megtámogatott nyelvstratégiai dokumentumról nincs adat.

Albániában az alkotmányban megfogalmazták az albán nyelv és az országban élő kisebbségek jogainak védelmét.

Albánia a határain túl élő albánok nemzeti jogainak védelmét is célul tűzte ki, továbbá Albánia támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak is. A jogi dokumentumok különválasztják az albánok és az Albániában élő nemzeti kisebbségek nyelvi jogainak szabályozását. Ezek szerint az albán az első nyelv, amely az állam működésének az alapja, továbbá érvényesítik az országban élő nemzeti kisebbségek nyelvi jogait az oktatásban, a kultúrában, a médiában, a hivatalos kommunikációban (lásd erről a *II., Jogi, közigazgatási alapok, előzmények* című fejezetet).

IV. Szerkezeti felépítés

Albánia alkotmányában a 14. cikk 1. pontja kimondja, hogy Albánia hivatalos nyelve az albán.⁴¹ A 8. cikk rendelkezik a határain kívül élő albánok jogairól és nemzeti kulturális örökségük támogatásáról.⁴² Az 59. cikk g) pontja rendel-

40 Draft Instrument of Ratification of the Republic of Albania concerning the European Charter for Regional or Minority Languages, 7/5/2019. Council of Europe. <https://rm.coe.int/draft-instrument-of-ratification-of-the-republic-of-albania-concerning/168096d1a8> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).

41 Consolidated Version of the Constitution of the Republic of Albania Integrating the Draft Constitutional Amendments [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)064-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

42 Consolidated Version of the Constitution of the Republic of Albania Integrating the Draft Constitutional Amendments [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)064-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

kezik a nemzeti kulturális örökség védelméről és az albán nyelvre vonatkozó gondoskodásról.⁴³

7952. számú törvény (jóváhagyva 1995. 06. 21-én) az „Egyetem előtti oktatási rendszerről”, módosítva 1998. 07. 30-án a 8387. sz. törvény által a 7952. sz. törvényre vonatkozóan: „Az egyetem előtti oktatási rendszer egyes módosításai és változtatásai.” A törvény 6. cikke szerint az Albán Köztársaság közoktatási intézményeiben az órákat albán nyelven tartják, kivéve, ha a törvény másként rendelkezik. A 10. cikk 10.1 pontja szerint a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek oktatási tervek és programok keretében lehetőséget kapnak a nyelvük tanulására és oktatására, történelmük és kultúrájuk megismerésére. A 10.2 pont kijelenti, hogy az Albán Köztársaság gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális életében való aktív és egyenlő részvétel érdekében az állam megteremti a feltételeket az iskoláskorú kisebbségi személyek számára az albán nyelv, az albán történelem és kultúra elsajátítására. A 10.3 pont szerint az oktatási terveket és programokat, valamint az anyanyelv és a hivatalos nyelv oktatási folyamatban történő használatáról szóló beszámolókat az Oktatási Minisztérium külön rendeletei határozzák meg. A 10.4 pont szerint a kisebbségekhez tartozók oktatása bizonyos oktatási egységekben és oktatási intézményekben folyik, amelyek megnyitása és működtetése a Minisztertanács által meghatározott eljárások szerint történik. A 11. cikk 11.1 pontja szerint az Albán Köztársaság területén kívül élő albán állampolgárságú személyeknek joguk van az Albán Köztársaságban tanulni. Felvételük az Oktatási és Tudományos Minisztérium által jóváhagyott szabályzat szerint történik.⁴⁴

43 Consolidated Version of the Constitution of the Republic of Albania Intergating the Draft Constitutional Amendments [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)064-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

44 Ligji Nr.7952 Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitar (1)” (i ndryshuar) – 1995. 06. 21-i 7952. számú törvény (és módosítása) az egyetem előtti oktatási rendszerről. <https://www.infocip.org/al/?p=3359> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

V. Intézkedési területek

Az albán nyelv és az országban élő kisebbségek jogainak védelme. A nyelvi jogok érvényesítése az oktatásban. Az Albánia határain túl élő albánok nemzeti jogainak védelme. Albánia támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak is (az alkotmányban nem említik a nyelvi támogatást, hanem a nemzeti kulturális örökséggel való kapcsolat megőrzését és továbbfejlesztését).

VI. Ütemterv

Mivel nincs központi nyelvstratégia és a nyelvi vonatkozású törvény nem tartalmaz határidőt, ezért nincs erre vonatkozó adat.

VII. Feladat- és hatáskörök [VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért erre nincs adat.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Magyarországot és Albániát tekintve a két ország közti hasonlóságok közé tartozik, hogy az albánokra e kissé szépirodalmi elnevezést is alkalmazni szokták: „a Balkán magyarjai”,⁴⁵ mivel államhatárai nem etnikai határok, „szomszédsági viszonyait zömmel az albán kisebbségi csoportok politikai küzdelmei határozzák meg. Ezért az albán geopolitikai gondolat elsődleges tényezője a nemzetegyesítés és az egység megőrzése, amely túlmutat a vallási területen. [...] Jelenleg ez azonban már nemzetpolitikai szintű integrációs gondolattá fejlődött, amely ugyanakkor a jelenlegi nemzetközi politikai értékrend(szer)ben megvalósíthatatlan a 19. századi területszerző, határmódosító módon”.⁴⁶ Kitanics Máté

45 Végh 2019: 202.

46 Végh 2019: 202.

rámutat, hogy mindkét ország esetében az egy nemzethez tartozó közösségeket határok választják el egymástól, továbbá a névadó államterületen kívül milliós nagyságrendben élnek kisebbségi sorban az egy nemzethez tartozók.⁴⁷ Ezért a fent említett anyaországok nyelvre vonatkozó intézkedései figyelmet fordítanak a kisebbségben élők nyelvére és kulturális örökségének fenntartására is. Az egyes csoportokban jelen lévő identitás szempontjából is összehasonlíthatók a két nemzet tagjai. Az albánok egyes közösségei évszázadok óta elkülönülten élnek a többi csoportoktól, míg a magyar nemzetet 1920-ban a trianoni békediktátum során darabolták részekre. Kitanics adatai szerint a „több állam területén élő albánok bár egységes nemzetet képeznek, bizonyos szempontokat figyelembe véve különböző identitásokat hordozó csoportokra oszthatók”.⁴⁸ Jellemző példa a regionális identitáskülönbségre az albániai és koszovói albánok esete. A magyar nemzethez tartozó közösségeket tekintve sajátos helyzetbe kerültek a határon túli magyarok, hiszen magyar nyelvük mellé rendszerint megtanulják az államnyelvet is, továbbá ahhoz az országhoz is kötődnek, ahol napjainkban élnek.

Kormányzati nyelvpolitikával megtámogatott nyelvstratégiai dokumentumról sem Magyarországról, sem Albániából nincs adat. Azonban kutatási céllal készült nyelvstratégiai dokumentumok mindkét ország nyelvére vonatkozóan rendelkezésre állnak. Mindkét országra érvényes, hogy az adott alkotmány tartalmazza a (magyar, illetve az albán) nyelv és az országban élő kisebbségek jogainak védelmét. A magyarországi Alaptörvény vonatkozó szövege így szól: „Magyarország védi a magyar nyelvet. [...] Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők. Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját [...] ápoljuk és megővjük.”⁴⁹ Albánia alkotmánya tartalmazza a határain túl élő albánok nemzeti jogainak védelmét is, továbbá Albánia támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó

47 Kitanics 2010: 16.

48 Kitanics 2010: 16.

49 Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

állampolgárainak is. Az albán alkotmány preambuluma megemlíti az albán nép egységre való törekvését. Az alkotmány tartalmazza a nemzeti kulturális örökség védelmét és különös figyelmet szán az albán nyelvre is.⁵⁰

Magyarországra és Albániára is vonatkozik, hogy érvényesítik a nyelvi jogokat az oktatásban.⁵¹

Felhasznált irodalom

Albania. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/albania/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

Albanian. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/language/sqi/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 25.).

Albanian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=albanian> (letöltés időpontja: 2024.01.24.).

Albany 2015. Albany, Katie: /n>/r/ Correspondences in Albanian Dialects: Understanding the n>r Sound Change. *City University of New York (CUNY) CUNY Academic Works*. 9-2015. https://academicworks.cuny.edu/cgi/view-content.cgi?article=1846&context=gc_etds (letöltés időpontja: 2024.02.19.).

Csaplár 1999. Csaplár Krisztián: Az albán nemzetállam megteremtésének első kísérlete. *Világtörténet* (1999) 1. sz. 3–33. https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/vilagtortenet/vt_1999_1/csaplar.pdf (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

Ebert et al. 2022. Ebert, Christian – Kuqi, Adrian – Widmer, Paul – Sonnenhauser, Barbara UD: Gheg Pear Stories: An annotated treebank of Gheg Albanian as spoken in Switzerland. *Research Square*. posted 14 Sep, 2022. <https://www.researchsquare.com/article/rs-2056973/v1> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

50 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

51 Magyarországra vonatkozóan lásd: 2023. évi LII. törvény a pedagógusok új életpályájáról. <https://njt.hu/jogszabaly/2023-52-00-00> (letöltés időpontja: 2024. 05. 02.). Albániára vonatkozóan lásd: Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

- Kálmán 2012. Kálmán László: A gégek és a toszkok titokzatos nyelve. *Nyelv és Tudomány* 2012. július 31. <https://www.nyest.hu/hirek/a-gegek-es-a-toszkok-titkzatos-nyelve> (letöltés időpontja: 2023. 09. 27.).
- Kitanics 2010. Kitanics Máté: Az albán történelem mérföldkövei – a kezdetektől a bipoláris világ széthullásáig. In Kitanics Máté – Pap Norbert (szerk.): *Albánok*. (Balkán Füzetek No. 9.) PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2010. 16–32.
- Kryeziu 2018. Kryeziu, Sindorela Doli: The Path of Standard Albanian Language Formation. *European Journal of Social Science Education and Research*, 5. (May-August 2018) No 2. 106–115. https://revistia.com/files/articles/ejs-er_v5_i2_i18/Kryeziu.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).
- Mantho 2015. Mantho, Edlira: Standard Albanian and the Language of Television Concrete Observations. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*, 4. (May 2015) No 2. 39–46. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=98195f0c339d892ec74e3374f75510bc7ed70dfd> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).
- Mérei–Németh 2010. Mérei András – Németh Ádám: Albánia történeti kronológiája. In Kitanics Máté – Pap Norbert (szerk.) *Albánok*. (Balkán Füzetek No. 9.) PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2010. 7–15. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/11063/pte-periodikak-balkanfuzetek-ttk-2010-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).
- Mita–Anastasi–Flagler 2005. Mita, Nikoleta – Anastasi, Aurela – Flagler, Mariata: *Linguistic Rights in Albania*. Universiteit Antwerpen, Antwerpen, 2005. <https://hosting.uantwerpen.be/ela/wp-content/uploads/2019/08/Albania.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).
- Population and housing census 2011. Resident population by mother tongue*. Institute of Statistics, 2012. https://www.instat.gov.al/media/3058/main_results__population_and_housing_census_2011.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 10.).
- Population of Albania on 1st January 2023*. Institute of Statistics, 2023. <https://www.instat.gov.al/en/themes/demography-and-social-indicators/>

population/publication/2023/population-of-albania-on-1st-january-2023/
(letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

- Réti 2000. Réti György: *Albánia sorsfordulói*. Aula Kiadó Kft., Budapest, 2000.
- Szabó 2021. Szabó Zsolt: Albánia. In Halász Iván – Szabó Zsolt: *Alkotmány és kormányzás Kelet-Európában*. Gondolat Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete, Budapest, 2021. 31–60. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/SzaboHalasz_nyomdai_pdf.pdf (letöltés időpontja: 2024. 05. 02.).
- Végh 2019. Végh Andor: Albánia európai integrációs kérdései. In Koller Boglárka – Ördögh Tibor (szerk.): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest. 189–203.

Jogi források

2023. évi LII. törvény a pedagógusok új életpályájáról.
<https://njt.hu/jogszabaly/2023-52-00-00> (letöltés időpontja: 2024. 05. 02.).
- Consolidated Version of the Constitution of the Republic of Albania Integrating the Draft Constitutional Amendments [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)064-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).
- Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2023.11.28.).
- Draft Instrument of Ratification of the Republic of Albania concerning the European Charter for Regional or Minority Languages, 7/5/2019. Council of Europe. <https://rm.coe.int/draft-instrument-of-ratification-of-the-republic-of-albania-concerning/168096d1a8> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).
- Ligji Nr.7952 Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitare (1)” (i ndryshuar) – 1995. 06. 21-i 7952. számú törvény (és módosítása) az egyetem előtti oktatási rendszerről. <https://www.infocip.org/al/?p=3359> (letöltés időpontja: 2024.01.23.).
- Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

BOSZNIA-HERCEGOVINA

NYELVSTRATÉGIÁJA

Alapadatok

Érintett nyelvek: bosnyák, horvát, szerb

Érintett országok: Bosznia-Hercegovina

A nyelv státusa az érintett országban: Bosznia-Hercegovinában hivatalos nyelv a bosnyák, a horvát és a szerb is¹

Beszélőközösség mérete: a 3 531 159 fős lakosságból a bosnyák nyelv az anyanyelve 1 866 585 főnek, horvát 515 481 főnek, szerb 1 086 027 főnek, más nyelv 55 579 főnek, nem válaszolt 7487 fő (2013-as adatok szerint, frissebb adatok nincsenek az ország statisztikai hivatalának honlapján²)

A stratégiai dokumentum típusa: Bosznia-Hercegovina alkotmánya³, törvények⁴

-
- 1 Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.), lásd még: Bosnia and Herzegovina. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/country/BA/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.). Továbbá a bosnyák az egyik hivatalos nyelv Montenegróban (Čušić 2023: 99). Az alábbi alkotmány nem tartalmazza a fent említett adatokat: Constitution of Bosnia and Herzegovina. <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.), lásd erről: Džindo-Žerić 2012: 91.
  - 2 *Population*. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. <https://bhas.gov.ba/?lang=en> (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.). Lásd még: *Census of population, households and Dwellings in Bosnia and Herzegovina, 2013*. Final results. https://www.popis.gov.ba/popis2013/doc/RezultatiPopisa_BS.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).
  - 3 Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
  - 4 Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).
Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-pobhe02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).
Okvirni zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini.

A stratégia természete: A nemzeti nyelvekre vonatkozó célok megvalósítása; nyelvstratégia hiányában nincs más adat

A stratégia kiterjedése: Nyelvstratégia hiányában nincs erre vonatkozó adat

A stratégia időtartama: Nyelvstratégia hiányában nincs erre vonatkozó adat

Intézkedési területek (felsorolva): A nemzeti nyelvekre vonatkozó célok megvalósítása a Bosznia-hercegovinai Föderáció alkotmánya szerint⁵. Hivatalos irányelvek a nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának előmozdítása érdekében. A hivatalos nyelvi intézkedésekhez kapcsolódik a jelnyelv ügye, ez a bosznia-hercegovinai jelnyelv használatáról szóló törvény⁶ hatálya alá tartozik

Felelős intézet, kidolgozó: Központi nyelvstratégia hiányában nincs erre vonatkozó adat

---

http://mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-zakoni/aOkvirni_zakon_o_srednjem_strucnom_obrazovanju_i_obuci_u_BiH,b.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/okvirni-zakon-o-visokom-obrazovanju-u-bosni-i-hercegovini.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-poobhe02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Parlamentarna Skupština Bosne i Hercegovine. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Okvirni-zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju-u-Bosni-i-Hercegovini.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).

Zakon o Agenciji Za Predškolsko, Osnovno I Srednje Obrazovanje. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Zakon-o-Agenciji.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

- 5 Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini „Službeni glasnik BiH“ br. 75/09 (Törvény a jelnyelv használatáról): <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/Zakon%20o%20upotrebi%20znakovnog%20jezika.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).

- 6 Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini „Službeni glasnik BiH“ br. 75/09 (Törvény a jelnyelv használatáról). <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/Zakon%20o%20upotrebi%20znakovnog%20jezika.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.). Lásd még: *Deaf History, Europe*. <https://deafhistory.eu/index.php/component/zoo/item/bosnia-and-herzegovina-legal-recognition-of-sign-language> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.). *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).

Nyelvstratégiai mátrix: A bosnyák függetlenségért folytatott hosszú küzdelem során a bosnyákok kulturális sajátossága a vallás volt, nem a nyelv, és ezért kevés erőfeszítést tettek, vagy kevés érdeklődést tanúsítottak egy elkülönült bosnyák nyelv standardizálására vonatkozóan. A bosnyák írók és nyelvészek csak a huszadik század elején kezdték el standardizálni a bosnyákokot, és máig nézetkülönbségek jelentkeznek annak tekintetében, hogy mely jellemzők alkotják a hivatalos bosnyák nyelvet.⁷ A nyelv státusa ezért bizonytalan

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A szlávok több hullámban érkeztek a Nyugat-Balkán területére, majd a 6. század végén előretörő délszláv törzsek letelepedtek itt, és a területet a 7. században már Sclavinia ('szlávok országa') néven emlegették. A délszláv törzsek között kialakuló elkülönülést segítették a Balkán földrajzi jellemzői is, vagyis a hegyes-völgyes, szabdalt táj, ami akadályozta a közlekedést és a kapcsolattartást a letelepült szláv közösségek között. Az önazonosító népeveket a 8. századtól kezdve kezdték használni az egyébként földrajzilag és politikailag is széttagolt szláv törzsek.⁸ A török hódoltság idején alakult ki az a többi balkáni területtől eltérő sajátosság Bosznia területén, hogy a helyi lakosság nagy része áttért az iszlám vallásra, így versengés jött létre a római katolikus egyház és az iszlám között, Hercegovinában pedig a szerb ortodox egyház igyekezett érvényesülni. Bár a három legnagyobb etnikai csoport, a bosnyák, szerb és horvát ugyanazt a délszláv örökséget vallja magáénak, a történelem során a lakosok az eltérő vallási hovatartozás szerint autonóm vallási közösségekben éltek egy területen. A szerb és horvát megnevezést (amit eredetileg a délszláv törzsi csoportok megkülönböztetésére használtak) a balkáni nacionalista mozgalmak a nemzetek szerinti elkülönülésre alkalmazták, majd a nemzeti öntudat a bosnyákok

7 *Background Information (Bosnian)*. Department of Slavic, East European & Eurasian Languages & Cultures. UCLA. <https://slavic.ucla.edu/languages/bcs/bosnian-background-info/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 30.), lásd még: Bosnian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=bosnian> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).

8 Borsányi 2003.

körében is megjelent.⁹ Bosznia-Hercegovina területén a jugoszláv időszakban a lakosság túlnyomó többségének az anyanyelve a szerb-horvát volt, ez a kölcsönösen érthető nyelvek együttes leírására szolgált, azonban később ez a meghatározás megváltozott, a beszélő etnikai és politikai hovatartozásától függően szerb, horvát vagy bosnyák lett. Vannak kisebb regionális eltérések a kiejtésben és a szókincsben, de minden Bosznia-Hercegovinán belül beszélt variáns jobban hasonlít egymáshoz, mint például a belgrádi (szerbiai) vagy a zágrábi (horvátországi) beszédhez. Bosznia-Hercegovinában a latin és cirill ábécé is használatos, és mindkettőt tanítják az iskolákban és használják a sajtóban.¹⁰ Bosznia-Hercegovinában a bosnyák nyelv elsősorban a bosnyák nemzetiségűek anyanyelve, de más nemzetiségűeké is.¹¹ Továbbá a bosnyák nyelv hivatalosan elismert nemzetiségi nyelv Horvátországban, Szerbiában, Észak-Macedóniában és Koszovóban. Emellett Nyugat-Európában és Észak-Amerikában körülbelül 150 000 ember beszéli a bosnyák nyelvet, és 100 000–200 000 közötti beszélője van Törökországban.¹²

Napjainkban a bosnyák nyelv létezése mellett és ellen is érvelnek.¹³ A bosnyák, szerb és horvát nyelv szoros rokonságban áll egymással, ami miatt egy nyelvként is értelmezik ezeket a nyelveket, de elkülönítésüket vagy együvé tartozásukat a különféle történelmi események is befolyásolták.

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Bosznia-Hercegovina nyelvekre vonatkozó intézkedései mindhárom nemzeti nyelvvel (bosnyák, horvát és szerb), az idegen nyelvekkel és a regionális vagy kisebbségi nyelvekkel foglalkoznak. A kormány 2005-ben aláírta a *Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját*, a parlament pedig ratifikálta

9 Fehér 2019: 108–110.

10 *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.), lásd még: Džindo-Žerić 2012: 91.

11 Napjainkban a szerb, horvát vagy bosnyák anyanyelv meghatározás a beszélő etnikai és politikai hovatartozásától is függ (Pickering–Malcolm–Lampe 2024.).

12 Čušić 2023: 99.

13 Mulalić–Akbarov 2012, Stojanov 2023.

Bosznia-Hercegovinában. A Charta szövege rámutat a regionális vagy kisebbségi nyelvek értékeire, és az alábbi meghatározást nyújtja: Ezek a nyelvek az állam egy adott területén hagyományos használatúak, és az adott nemzetiségek (a beszélői) kevesebben vannak, mint az állam többi lakói. Ezek a nyelvek különböznek az állam hivatalos nyelvétől vagy nyelveitől, vagy a bevándorlók nyelvétől. A területen, ahol a regionális vagy kisebbségi nyelv használatos, a kisebbségek száma indokolja a védő vagy támogató intézkedéseket. A „nem területi nyelvek” is eltérnek az adott ország többi állampolgárának nyelvétől, hagyományos használatúak, de nem köthetők egy területhez. Bosznia-Hercegovina a vállalása szerint a Charta rendelkezéseit a következő nyelvekre alkalmazza: albán, montenegrói, cseh, olasz, magyar, macedón, német, lengyel, romani, román, ruszin, szlovák, szlovén, török, ukrán, zsidó (jiddis és ladino).¹⁴

A törvények a nyelvhasználatra is vonatkoznak, például törvények szabályozzák az óvodai, az alapfokú és a középfokú oktatást, valamint a továbbképzést és a felsőoktatást, mint például a *Kerettörvény az iskola előtti oktatásról Bosznia-Hercegovinában* (2007),¹⁵ Az *óvodai, alap- és középfokú oktatás törvénye* (2007),¹⁶ a *Kerettörvény az alap- és középfokú oktatásról Bosznia-Hercegovinában*

14 *European Charter for Regional or Minority Languages*. <https://rm.coe.int/ecrml-2nded-collected-texts-en/1680a30493> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.), lásd még: *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023.12.15.).

15 *Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini*. http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-poobhe02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

16 *Zakon o Agenciji Za Predškolsko, Osnovno I Srednje Obrazovanje*. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Zakon-o-Agenciji.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

(2003),¹⁷ *Középfokú szakképzési kerettörvény* (2008),¹⁸ valamint a *Felsőoktatási kerettörvény Bosznia-Hercegovinában* (2007).¹⁹

A Bosznia-hercegovinai Föderáció alkotmánya²⁰ is tartalmaz a nemzeti nyelvekre vonatkozó cikkeket: I. A szövetség létrehozása (Establishment of the federation), 6. cikk:

(1) A hivatalos nyelv és írás meghatározása.

(2) A kommunikáció és az oktatás nyelvének meghatározása.

(3) A törvényhozás minden házának többségi szavazatával további nyelveket is ki lehet jelölni hivatalosnak.²¹

Emellett hivatalos nyelvi irányelveket is megalkottak, ezeket a nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a regionális vagy kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának előmozdítása érdekében hozták létre, például a *Bosznia-Hercegovina átdolgozott stratégiai terve a romák oktatási igényeire vonatkozóan*, melyet az Emberi Jogok és a Menekültek Minisztériuma tett közzé (*Revised Action Plan of Bosnia and Herzegovina on Roma Educational Needs – published by the Ministry for Human Rights and Refugees*). A jelnyelvet hivatalosan elismerik a hivatalos nyelvpolitikához kapcsolódó állami dokumentumok, ide kapcsolható a bosznia-hercegovinai jelnyelv használatáról szóló törvény²².

17 Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

18 Okvirni zakon o srednjem strucnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini. http://mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-zakoni/aOkvirni_zakon_o_srednjem_strucnom_obrazovanju_i_obuci_u_BiH,b.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

19 Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. <https://www.paragraf.ba/propsi/bih/okvirni-zakon-o-visokom-obrazovanju-u-bosni-i-hercegovini.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

20 Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).

21 II. Human Rights and Fundamental Freedoms A. General. Article 6. Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2023. 12. 15.).

22 *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).

A 2005. október 5-én elfogadott, a nemzeti kisebbségekre vonatkozó törvény szerint a nemzeti kisebbségek tagjai a nyelvet, irodalmat, történelmet és kultúrát annak a nemzeti kisebbségnek a nyelvén tanulhatják, amelyhez az adott személy tartozik. Ezért Bosznia-Hercegovina oktatási hatóságainak kötelezniük kell azokat a tanintézményeket (óvoda, általános iskola, középiskola), ahol a tanulói létszám legalább egy harmadát teszik ki egy adott nemzeti kisebbség tagjai, hogy a tanterv szerint biztosítsák a nemzeti kisebbség nyelvén történő oktatást. Továbbá, ha nemzeti kisebbség tagjai a létszám ötödét teszik ki, akkor a nemzeti kisebbség nyelvén kiegészítő oktatást kell biztosítani nyelvi, irodalmi, történelmi és kulturális témákból.²³

Ez egy különleges szerkezetű föderáció, a Boszniai Szerb Köztársaság autonóm régiója Bosznia-Hercegovinának, és sajátos viszonya van Szerbiával. Ez nyelvi jogi szempontból azért érdekes, mert amikor Szerbia elfogadta a szerb nyelv és cirill írásmód védelméről szóló törvényt 2021 szeptemberében,²⁴ két hónappal később szinte megegyező szöveggel ugyanilyen törvényt hozott a Boszniai Szerb Köztársaság is, bár ennek egyes rendelkezéseit a Köztársaság törvényhozása később a másik két államalapító nemzet (a bosnyák és a horvát) nemzeti jogaival ellentétesnek nyilvánította.²⁵

III. A stratégia célja

A Bosznia-hercegovinai Föderáció alkotmányában szerepelnek a nyelvekre irányuló törekvések (a dokumentum meghatározza a hivatalos nyelveket és a hivatalos ábécét, de lehetőséget ad más nyelvek használatára a kommunikációban

23 Law on Amendments to the Law on Rights of National Minorities. „Official Gazette of Bosnia and Herzegovina. 76/05. Department for Legal Affairs. <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/008%20-%20HUMAN%20RIGHTS%20OMBUDSMAN%20OF%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA/BH%20Law%20on%20Amendments%20to%20Law%20on%20Rights%20of%20National%20Minorities%2076-05.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).

24 Law on the Use of the Serbian Language in Public Life and the Protection and Preservation of the Cyrillic Script. Official Gazette of the Republic of Serbia, no. 89/2021. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/arhslg/numberOverview/sgarh/22760#> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).

25 Panić 2021.

és az oktatás nyelveként, továbbá bizonyos feltételekkel más nyelvek is kijelölhetők hivatalosnak).²⁶ Hivatalos irányelvek keletkeztek a nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának előmozdítása érdekében: *Kerettörvény az iskola előtti oktatásról Bosznia-Hercegovinában* 10. cikk: Nyelvhez való jog: Tiszteletben tartják a Bosznia-Hercegovinában élő összes nép és nemzeti kisebbség nyelvét és kultúráját.²⁷ *Az óvodai, alap és középfokú oktatás törvénye* 10. cikk: az Óvodai, Alapfokú és Középfokú Oktatási Ügynökség tolmácsolást nyújt az illetékes oktatási hatóságoknak oktatási ügyekben.²⁸ *Kerettörvény az alap- és középfokú oktatásról Bosznia-Hercegovinában* 8. cikk: A nemzeti kisebbségek jogainak védelméről szóló keretegyezmény értelmében minden Bosznia-Hercegovinában élő jelentős számú kisebbség nyelvét és kultúráját a lehető legnagyobb mértékben tisztelik, továbbá tanulják az iskolában.²⁹ *Középfokú szakképzési törvény* III. Fejezet, Tanterv és programok, 8. cikk (A tantervek kidolgozása és tartalma): (5) A tantárgyak és a tartalom tanterv által meghatározott része előadható a Bosznia-Hercegovina államot alkotó nemzetek nyelvein kívül a világnyelveken az illetékes minisztérium jóváhagyásával. (6) A nemzeti kisebbséghez tartozó gyermek oktatása a bosznia-hercegovinai nemzeti kisebbségek jogainak védelméről szóló törvény rendelkezései szerint történik a nemzeti kisebbségek nyelvén és írásmódjával, összhangban a fent említett és más, a bosznia-hercegovinai oktatási rendszert szabályozó törvényekkel.³⁰ *Felsőoktatási kerettörvény* Bosznia-Hercegovinában

26 Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.): II. rész 6. cikk, 1., 2., 3. pont.

27 Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-poo02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

28 Zakon o Agenciji Za Predškolsko, Osnovno I Srednje Obrazovanje. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Zakon-o-Agenciji.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

29 Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

30 Okvirni zakon o srednjem strucnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini. http://mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-zakoni/aOkvirni_zakon_o_srednjem_strucnom_obrazovanju_i_obuci_u_BiH,b.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

II. rész, Felsőoktatási intézmények, 1. Hozzáférés a felsőoktatáshoz, 7. cikk: [...] A boszniai-hercegovinai, felsőoktatási engedéllyel rendelkező felsőoktatási intézmények a felsőoktatásba való bejutást sem közvetlenül, sem közvetve nem korlátozzák semmilyen valós, illetőleg feltételezett alapon, mint például: nem, faj, szexuális irányultság, fizikai vagy egyéb hiány, családi állapot, bőrszín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti, etnikai vagy társadalmi származás, nemzeti közösséggel való kapcsolat, vagyon, születés, életkor vagy egyéb állapot. 22. cikk: A felsőoktatási intézmények törvényi rendelkezés szerint jogosultak: [...] Bosznia-Hercegovina nyelvei közül kijelölni egy vagy több alkotónyelvet. 25. cikk: Az egyes állami felsőoktatási intézmények alapszabálya és az egyes magán felsőoktatási intézmények alapokmánya szerint [...] az intézmény megvédi a személyzetet bármilyen alapon történő diszkriminációtól, például: nem, faj, szexuális irányultság, családi állapot, bőrszín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti, etnikai vagy társadalmi származás, nemzeti közösséggel való kapcsolat, vagyon, születési vagy bármilyen más állapot alapján. 12. A tanulók jogai és kötelezettségei, 38. cikk: Az egyes felsőoktatási intézmények alapszabálya vagy azzal egyenértékű alapdokumentuma olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek szerint [...] megvédi a tanulókat a diszkriminációtól bármilyen alapon, például: nem, faj, szexuális irányultság, családi állapot, bőrszín, vallás, nyelv, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti, etnikai vagy társadalmi származás, nemzeti közösséggel való kapcsolat, vagyon, születési vagy bármilyen más helyzet alapján. 46. cikk: Az Információs és Dokumentumelismerési Központ (Centar za informiranje i priznavanje – CIP: feladata a felsőoktatás területén tájékoztatás és a dokumentumok elismerése). A CIP-et egy héttagú igazgatóság irányítja. Az igazgatóságba két személyt választanak az ország minden nemzetének képviselői közül és a nemzeti kisebbségek egy-egy képviselőjét.³¹

A hivatalos nyelvpolitikához kapcsolódik a jelnyelv támogatása, ez a bosznia-hercegovinai jelnyelv használatáról szóló törvény hatálya alá tartozik.

31 Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/okvirni-zakon-o-visokom-obrazovanju-u-bosni-i-hercegovini.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

A Szarajevói Egyetem Nyelvi Intézetében munkálatok folynak arra vonatkozóan, hogy biztosítsák a nyelv digitális térben való jelenlétét, ehhez járul a bosnyák nyelv technológiai támogatása. Az említett Nyelvi Intézet (Language Institute of University of Sarajevo) kifejlesztett egy digitális platformot a bosnyák nyelv számára, ez az e-bosanski³². A célja, hogy nyelvi anyagot szolgáltatson a bosnyák nyelvről online formátumban. A jelenleg elérhető anyag a Bosnyák Kiejtési Variációk Szótára – Hang- (online) és ábécékonvertáló.³³ A fent említett tevékenység célja, hogy a nyelv használata ne szoruljon ki a digitális kommunikációból és ezáltal ne kerüljön hátrányba a hétköznapi életben.

IV. Szerkezeti felépítés

Nem értelmezhető, mert nincs nyelvstratégiai dokumentum és nyelvtörvény.

V. Intézkedési területek

A nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának elősegítése. A jelnyelv támogatása.

A nemzeti nyelvek társadalmi reprezentálása céljából a közszolgálati és a kereskedelmi médiumokban a helyi többséghez igazodó nemzeti nyelvű (bosnyák, szerb, horvát) tartalmak jelennek meg. A bosnyák médiatartalmakat egyaránt publikálják latin és cirill írással.³⁴

VI. Ütemterv

Nem értelmezhető, mert nincs központi nyelvstratégia.

32 Az e-bosanski honlapjának elérhetősége: <https://www.e-bosanski.ba/> (letöltés időpontja: 2023.12.15.).

33 Čušić 2023: 101.

34 *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2024.02.18.).

VII. Feladat- és hatáskörök

A törvényekben megnevezett nyelvi vonatkozású rendelkezések kidolgozója, végrehajtója, felelőse a kormány.

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

A törvényekben megnevezett nyelvi vonatkozású rendelkezések kidolgozója, végrehajtója, felelőse a kormány.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Összehasonlítva Magyarországot és Bosznia-Hercegovinát, egyik országban sincs nyelvtörvény. Napjainkban a volt Jugoszláviából kivált országokban a szerb-horvát nyelvtől elkülönült nyelvek standardizációs folyamata zajlik. Bosznia-Hercegovinában három hivatalos nyelv van, a bosnyák, a horvát és a szerb. A lakosság etnikai összetétele (2013-as adatok szerint): a bosnyákok aránya 50,11%, a szerbeké 30,78%, a horvátoké 15,43%.³⁵ Az ország alkotmánya szerint a három említett nyelv beszélőit egyenlő jogok illetik meg. Az ország társadalmi és gazdasági törekvéseinek megfelelően és az EU-tagság elérése érdekében az állami hatóságok és a kisebb területek hatóságai arra törekednek, hogy harmonizálják a nyelvekre vonatkozó irányelveiket. Terveik szerint a jogszabályok harmonizációját és a három hivatalos nyelv és a két írásmód tudatosítását még hatékonyabbá szeretnék tenni.³⁶ A Magyarországon tapasztalható nyelvi helyzet és a bosznia-hercegovinai összehasonlítása (például az együtt élő több nemzetiség és az általuk használt nyelvek párhuzamos használata) tapasztalatok szerzésére is lehetőséget nyújt. Magyarország államnyelve a magyar, de

35 *Census of population, households and Dwellings in Bosnia and Herzegovina, 2013. Final results.* Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. https://www.popis.gov.ba/popis2013/doc/RezultatiPopisa_BS.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).

36 *Bosnia and Herzegovina.* British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023.12.18.).

több nemzetiségi nyelv is használatos az országban. A magyar nyelvre vonatkozó stratégia azonban nem hagyhatja figyelmen kívül a Magyarország területén élő nemzetiségek tagjait sem. A nemzeti kisebbségi jogoknak biztosítaniuk kell a nemzeti kisebbség azonosságtudatának megőrzését, a közösség társadalmi lehetőségeit, szociális és kulturális, tudományos gyarapodását, saját életét illető öngazgatását.³⁷

Bosznia-Hercegovina és Magyarország nyelvre vonatkozó cselekvési tervei közül kiemelhető az adott nyelv (a bosnyák és a magyar) digitális támogatása, az erre vonatkozó törekvések és intézkedések mindkét országban léteznek. Napjainkban aktuális feladat (a nyelvekre vonatkozó cselekvési tervekben) az adott nyelv technológiai támogatása, hogy ezáltal elkerüljék a nyelv digitális kihalását. Magyarországon és Bosznia-Hercegovinában is felismerték, hogy a nyelvet a kibertérben is használni kell, és ehhez biztosítani kell a technológiai feltételeket is. Ha a nyelv kiszorul a digitális kommunikációból, akkor a hétköznapi életben is hátrányt szenved. A nyelv digitális kihalásának megakadályozásához Magyarországon és Bosznia-Hercegovinában is tettek már erőfeszítéseket a digitális szolgáltatások bevezetésére. A kisebbségi helyzetben élőket is fenyegeti a nyelv digitális kihalása (de az erre vonatkozó intézkedésekre a fent említett országokból nincs adat). Esetükben az angol nyelv dominanciája mellett a többségi közeg nyelve is befolyásoló tényező.

Irodalom

Background Information (Bosnian). Department of Slavic, East European & Eurasian Languages & Cultures. UCLA. <https://slavic.ucla.edu/languages/bcs/bosnian-background-info/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 30.), lásd még: *Bosnian. The World Atlas of Languages.* UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=bosnian> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).

---

37 Külügyminisztérium, Parlamenti Államtitkárság. Felelősségi területek. Kisebbségi jogok. <https://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/parlament-allamtitkarsag/felelossegi-teruletek/kisebbségi-jogok> (letöltés időpontja: 2023.12.18.).

- Borsányi 2003. Borsányi András: *Montenegró a függetlenné válás útján*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, 2003. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/11958/Teljes%20sz%c3%b6veg%21.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (letöltés időpontja: 2023.10.11.).
- Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).
- Bosnia and Herzegovina*. Ethnologue. <https://www.ethnologue.com/country/BA/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Census of population, households and Dwellings in Bosnia and Herzegovina, 2013. Final results*. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. https://www.popis.gov.ba/popis2013/doc/RezultatiPopisa_BS.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).
- Ćušić 2023. Ćušić, Tarik: Language Report Bosnian. In *European Language Equality*. Research Gate, 2023. 99–102 https://www.researchgate.net/publication/371355950_Language_Report_Bosnian (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Deaf History, Europe*. <https://deafhistory.eu/index.php/component/zoo/item/bosnia-and-herzegovina-legal-recognition-of-sign-language> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
- Džindo–Žerić 2012. Džindo, Jasmin – Žerić, Selma: Bosnia and Herzegovina. In Extra, Guus – Yağmur, Kutlay (ed.): *Language Rich Europe*. Cambridge University Press, on behalf of the British Council, 2012. 91–96. https://real.mtak.hu/13814/1/LRE_English_Language_Rich_Europe_-_Trends_in_Policies_and_Practices_for_Multilingualism_in_Europe.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).
- Fehér 2019. Fehér Viktor: Nacionalizmus és jugonosztalgia a volt Jugoszlávia területén és Vajdaságban. *Híd*, 2019. június, 6. sz. 106–117. https://epa.oszk.hu/01000/01014/00169/pdf/EPA01014_hid_2019_06_106-117.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).
- Mulalić–Akbarov 2012. Mulalić, Almasa – Akbarov, Azamat: Historical and socio-political features of language in Bosnia-Herzegovina. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2012/2. (Temmuz-Aralık) (Balkan Özel Sayısı-II), 22–28.

- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/288490> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).
- Panić 2021. Panić, Katarina: The battle over the latin and cyrillic scripts. *Fair Planet*. November 25. 2021. <https://www.fairplanet.org/editors-pick/the-battle-over-the-latin-and-cyrillic-scripts/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).
- Pickering–Malcolm–Lampe 2024. Pickering, Paula – Malcolm, Noel R. – Lampe, John R.: Bosnia and Herzegovina. *Encyclopedia Britannica*, 29 Apr. 2024, <https://www.britannica.com/place/Bosnia-and-Herzegovina> (letöltés időpontja: 2024. 05. 02.).
- Population. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. <https://bhas.gov.ba/?lang=en> (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).
- Stojanov 2023. Stojanov, Tomislav: Understanding spelling conflicts in Bosnian, Croatian, Montenegrin, and Serbian: Insights from speakers’ attitudes and beliefs. *Lingua*, 296. (2023) 103622. 1–36. <https://nottingham-repository.worktribe.com/index.php/previewfile/27596019/1-s2.0-S0024384123001468-main.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

Jogi források

- Constitution of Bosnia and Herzegovina. (Bosznia-Hercegovina Alkotmánya) <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
- Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. (A Bosznia-hercegovinai Föderáció Alkotmánya) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
- European Charter for Regional or Minority Languages. <https://rm.coe.int/ecrml-2nded-collected-texts-en/1680a30493> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
- Law on Amendments to the Law on Rights of National Minorities. *Official Gazette of Bosnia and Herzegovina*. 76/05. Department for Legal Affairs. <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/008%20-%20HUMAN%20RIGHTS%20OMBUDSMAN%20OF%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA/BH%20Law%20on%20Amendments%20to%20Law%20on%20>

Rights%20of%20National%20Minorities%2076-05.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).

Law on the Use of the Serbian Language in Public Life and the Protection and Preservation of the Cyrillic Script. *Official Gazette of the Republic of Serbia*, no. 89/2021. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/arhslgl/numberOverview/sgarh/22760#> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. (Kerettörvény az alap- és középfokú oktatásról Bosznia-Hercegovinában) http://fmon.gov.ba/Upload/Dokument/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de-79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. (Kerettörvény az óvodai nevelésről Bosznia-Hercegovinában) http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-poobhe02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini. (Kerettörvény a középfokú szakképzésről Bosznia-Hercegovinában) http://mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-zakoni/aOkvirni_zakon_o_srednjem_strucnom_obrazovanju_i_obuci_u_BiH,b.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. (Kerettörvény a felsőoktatásról Bosznia-Hercegovinában) <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/okvirni-zakon-o-visokom-obrazovanju-u-bosni-i-hercegovini.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Zakon o Agenciji Za Predškolsko, Osnovno I Srednje Obrazovanje. (Törvény az Óvodai, Alapfokú és Középfokú Oktatási Ügynökségről) <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Zakon-o-Agenciji.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini (Törvény a jelnyelv használatáról Bosznia-Hercegovinában) Službeni glasnik BiH 75/09 <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/Zakon%20o%20upotrebi%20znakovnog%20jezika.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

ÉSZAK-MACEDÓNIA NYELVSTRATÉGIÁJA

Alapadatok

Érintett nyelvek: macedón

Érintett országok: Észak-macedón Köztársaság

A nyelv státusa az érintett országban: A macedón hivatalos nyelv az Észak-macedón Köztársaságban.¹ (Emellett az albán is hivatalos nyelv az országban.)² Továbbá hivatalosnak számítanak azok a kisebbségi nyelvek is, amelyeket az adott helyen a lakosok 20%-a beszél³

Beszélőközösség mérete: A 2021-es népszámlálás adatai szerint a teljes számba vett népesség 2 097 319 fő volt, ennek 61,38%-a mondta, hogy macedón az anyanyelve⁴

-
- 1 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).
  - 2 Az erről szóló törvény 2019. január 14-én jelent meg az ország hivatalos közlönyében. <https://meta.mk/en/law-on-use-of-languages-published-in-official-gazette/> Law on the Use of Languages. Official Gazette of The Republic of Macedonia. 14. January 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.), lásd még: Vati 2008: 5.
  - 3 Az alkotmány által elismert kisebbségi nyelvek: albán, szerb, török, romani (cigány). (Alkotmány: I. Alapvető rendelkezések, 7. cikk.) https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx%20 (letöltés időpontja: 2024. 01. 24., lásd még: Braun 2019: 207., Vati 2008: 5.).
  - 4 Republic of North Macedonia Ministry of Information Society and Administration <https://ovp.gov.mk/en/institutions/agency-for-the-use-of-the-language-spoken-by-at-least-20-of-the-citizens-in-the-republic-of-north-macedonia/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.). A 2 097 319 fő 61,38%-ának anyanyelve a macedón, 24,34% albán, 3,41% török, 1,73% romani, 0,17%, vlach, 0,61% szerb, 0,85% bosnyák.

A stratégiai dokumentum típusa: Az Észak-macedón Köztársaság alkotmánya⁵, törvények

A stratégia természete: a kisebbségi nyelvek standardizálása, a hivatalos nyelvek támogatása, intézményesítés

A stratégia kiterjedése: Mivel nincs központi nyelvstratégia, és az alkotmányban és a törvényekben ez nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető

A stratégia időtartama: Mivel nincs központi nyelvstratégia, és az alkotmányban és a törvényekben ez nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető

Intézkedési területek (felsorolva): A hivatalos nyelvek támogatása, a Nyelvhasználati Ügynökség mint felelős intézet tevékenysége, azon nyelvek standardizációja és egységesítése, amelyeket a lakosság legalább 20%-a használ, továbbá intézményeknek támogatás nyújtása nyelvi vonatkozású ügyekben. Az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről rendelkező törvény megalkotása⁶

Felelős intézet, kidolgozó: Nyelvhasználati Ügynökség (Az Észak-Macedónia Köztársaság Állampolgárainak Legalább 20%-a Által Beszélt Nyelv Használatával Foglalkozó Ügynökség⁷), a felügyelő szerve az Észak-macedón Köztársaság kormánya

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az UNESCO honlapján található adatok szerint a macedón nyelv nem veszélyeztetett, ellenben a macedón jelnyelv igen.⁸

5 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

6 Törvény a nyelvek használatáról (2019. január 14-én tették közzé) <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/Zakon-za-upotreba-jazitsite-14-01-2019.pdf>, Law on the Use of Languages. Official Gazette of The Republic of Macedonia. 14. January 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

7 Агенција за примена на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Северна Македонија: azon nyelvek használatára jött létre, melyeket Észak-Macedónia lakosságának legalább 20%-a beszél (Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.). Azon nyelvek standardizációjáért és egységesítéséért, amelyeket a lakosság legalább 20%-a beszél, egy jogi személy felelős: az Ügynökség igazgatóját Észak-Macedónia Kormánya választja meg egy azelőtt meghirdetett felhívás alapján, 4 éves időszakra, az újválasztás jogával (Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.).

8 Macedonian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO https://en.wal.unesco.org/discover/languages?text=macedonian&sort_by=title (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).

Ugyanezen a honlapon található adatok szerint az Észak-Macedóniában beszélt albán nyelv nem veszélyeztetett.⁹

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A mai Macedónia területét a 6–7. században foglalták el déli szláv törzsek. 855 és 886 között önálló szláv nyelvű egyház jött létre a területen Cirill és Metód tevékenysége nyomán.¹⁰ A macedón nemzeti identitás egy szláv nyelvű ortodox keresztény identitásból és egy bolgár nemzeti identitásból jött létre. A történelem során a terület a bolgárok fennhatósága alá is tartozott (például a történelmi jelentőségű Ohrid város a Bolgár Birodalom fővárosa volt a 10. század végén és a 11. század elején), és a török hódítás előtt szerb uralom alatt is állt. Ezért a macedón nyelvre a bolgár és a szerb is hatott. Amikor 1913-ban a szerb uralom felváltotta az oszmán-törökökét, a szerbek hivatalosan tagadták a macedón nyelv megkülönböztetését, és a macedón nyelvet a szerb-horvát dialektusaként kezelték. 1944 augusztusában a macedón nyelvet a Macedón Köztársaság hivatalos nyelvénél nyilvánították.¹¹ A modern macedón standard nyelv kialakulásához vezető folyamat a 19. század elején kezdődött, a nemzeti ébredés mozgalmának célja volt, hogy Macedónia függetlenné váljon, és ehhez a nyelv kérdése is hozzátartozott.¹² 1944 novemberében a Macedónia Népeinek Antifasiszta Népfelszabadító Gyűlése (ASNOM)¹³ egy speciális szervezetet jelölt ki a nyelv és a helyesírás ügyére (Комисијата за јазик и правопис¹⁴/Nyelvi és Helyesírási Bizottság). A bizottság feladata volt, hogy kidolgozzon egy javaslatot az ábécére és a helyesírás rendszerére. A macedón irodalmi nyelv alapjául a nyugati nyelvjárásokat választották, ezeknek is a központi dialektusait.

9 Languages in country: Albanian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO https://en.wal.unesco.org/search?keys=albanian&f%5B0%5D=content_type%3Alanguage_in_country (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).

10 Márky 2022.

11 Friedman 2001. <https://web.archive.org/web/20190710210850/http://humstatic.uchicago.edu/mahimahi/media/faculty/vfriedm/164Friedman01.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).

12 Topolinjska 1998: 8.

13 Kiselinovski 2016: 136.

14 Vidoeski 1998: 15–21., lásd még: Маринов 2013: 473.

A bizottság azért ajánlotta a kiválasztott dialektust, mert Nyugat-Macedónia, és különösen ennek központi részének városai, mint Skopje, Veles, Prilep, Bitola és Ohrid régi és nagy önkormányzati központok voltak, és a történelem során gazdasági és kulturális centrumként működtek.¹⁵ 1945-ben megalkották a macedón ábécét és helyesírási szabályzatot.¹⁶ 1944-ben a macedón nyelvet a nyugati bolgár nyelvjárások átalakításával és szerbesítésével, továbbá új cirill írásjelek megalkotásával kodifikálták. Ezután a Macedón Szocialista Köztársaság, majd a(z Észak)-Macedón Köztársaság hivatalos nyelve önállóvá vált, és ehhez önálló nemzettudat is társult.¹⁷

1950-ben az 1946-ban létrehozott szkopjei macedón tanszéken lefektették a macedón nyelv leíró nyelvtanának alapjait, és elfogadták az új helyesírást. 1969-ben *Isztorija na makedonszkiot narod I–III. Nova Makedonija* néven megjelent az első nagyobb tudományos összefoglalás a macedóniai szlávok történetéről.¹⁸

Az ország 1991. szeptember 8-án népszavazással vált függetlenné Jugoszláviától. Erről az Észak-macedón Köztársaság alkotmányában is megemlékeznek, továbbá az országban lakó nemzetiségekről is, akik teljes jogú állampolgárok (albán, török, vlach, Romani „és más nemzetiségek”). Az alkotmány 7-es cikke a nyelvre vonatkozóan az alábbi adatokat tartalmazza: „A cirill ábécével írt macedón nyelv a hivatalos nyelv az Észak-macedón Köztársaságban. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol a lakosok többsége valamely nemzetiséghez tartozik, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett e lakosok nyelve és ábécéje is használható hivatalos nyelvként, törvényben meghatározott módon. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol jelentős számú, valamely nemzetiséghez tartozó lakos él, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett e lakosok nyelve és ábécéje is használható hivatalos nyelvként, törvényben meghatározott feltételekkel és módon.”¹⁹

15 Vidoeski 1998: 15–21.

16 Vati 2008.

17 Márky 2022.

18 Vati 2008.

19 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspcx (letöltés időpontja: 2023. 12. 18.).

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Az Észak-macedón Köztársaság alkotmányának 7. cikke kimondja, hogy az egyetlen hivatalos nyelv az egész országban a cirill ábécével írt macedón nyelv, míg a nemzetiségek nyelve csak azokban önkormányzatokban (településeken) hivatalos nyelv, ahol az ott élő lakosok többsége vagy jelentős része egy nemzetiséghez tartozik, ennek használatát a törvény határozza meg.²⁰ Ezt 2001-ben kiegészítették azzal, hogy más nyelv és annak ábécéje is lehet hivatalos az egész országban.²¹ A 2008-as *Törvény azon nyelvek használatáról, amelyeket Észak-Macedónia polgárainak legalább 20%-a beszél*²² változtatásokat hozott a nem többségi etnikai csoportok nyelvhasználatára vonatkozóan. E törvény szerint azokban a helyi önkormányzatokban, ahol az adott nyelvet az ott élő lakosok legalább 20%-a használja, ott ez hivatalos nyelvként használható, továbbá az a nyelv, amelyet a lakosok kevesebb mint 20%-a használ, akkor lehet hivatalos nyelv, ha az önkormányzati képviselő-testület ilyen határozatot hoz.²³ A 2008-as törvénnyel kapcsolatban számos észrevétel született, majd később ezek az észrevételek is hozzájárultak a 2018-as *Törvény a nyelvek használatáról (Law on the Use of Languages)* nevű törvény 2019. január 14-ei létrejöttéhez,²⁴ mely az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről rendelkezik Észak-Macedóniában. Az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről szóló törvényt január 15-én tették közzé, miután a parlament elnöke, az albán nemzetiségű Talat Xhaferi aláírta. Xhaferi ezzel az intézkedéssel megkerülte Gjorge Ivanov

20 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2023. 12. 18.).

21 Kadriu-Sela 2017: 6., Rizankoska–Trajkoska 2019: 11.

22 Закон за употреба јазиците/Law on the Use of Languages spoken by at least 20% of the citizens of the Republic of Macedonia. Official Gazette 2008/2011. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

23 Rizankoska–Trajkoska 2019: 11.

24 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

elnököt, aki szerint a törvényjavaslat alkotmányellenes és szükségtelen. Az új rendelkezés értelmében az albán nyelvet szélesebb körben használják majd, mint korábban, eddig csak azokon a területeken volt hivatalos nyelv, ahol a kisebbség a lakosság legalább 20 százalékát tette ki. Az albánok Macedónia 2 millió lakosának mintegy negyede. Az intézkedés kiterjeszti az albán nyelv használati körét országos szinten, beleértve a közigazgatási, egészségügyi, igazságügyi, rendőrségi és egyéb hivatalos ügyeket.²⁵ A megválasztott képviselők már korábban is használhatták az albán nyelvet a parlamentben, és az új törvény értelmében a felszólaló ezen a nyelven beszélhet és vezethet üléseket. A törvény értelmében továbbra is a macedón az elsődleges hivatalos nyelv.

A jelenlegi jogi keretben a *Törvény a nyelvek használatáról* (*Law on the Use of Languages*, hatályba lépett: 2019. január 14-én: Official Gazette n.7/2019) az irányadó.²⁶ A Nyelvhasználati Ügynökség jogi személy, amely felelős azoknak a nyelveknek a standardizációjáért és egységesítéséért, amelyeket a lakosság legalább 20%-a használ. Az Ügynökség igazgatóját Észak-Macedónia Kormánya választja meg egy azelőtt meghirdetett felhívás alapján, 4 éves időszakra, az újraválasztás jogával. A nyelvhasználatról szóló törvény (2019) értelmében az Ügynökség feladata: az intézmények támogatása a nevezett törvényben foglalt kötelezettségek teljesítésében, ideértve dokumentumok fordítását, lektorálását, minden szöveg lektorálását, amely megjelent a Hivatalos Közlönyben. Az Ügynökség emellett intézkedéseket tesz azon nyelvek használatának érdekében, amelyet a polgárok legalább 20%-a beszél, emellett jelentéseket készít

25 Opinion on the Law on the Use of Languages. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)033-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.). Lásd még: *Fifth opinion on North Macedonia*. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC). Council of Europe, 2022. <https://rm.coe.int/5th-op-north-macedonia-en/1680a82967> (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.). A 2018-ban elfogadott Law on the Use of Languages nevű törvény új változata kiterjeszti az albánul beszélők jogait nemzeti és helyi szinten is.

26 Andeva–Sela–Matovski 2022: 116. Lásd még: The Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

a Kormány tájékoztatására, a Kormány szükségletei szerint szakértői elemző anyagokat készít.²⁷

A Nyelvek Használatának Felügyelősége²⁸ egy speciális intézmény, amely figyelemmel kíséri a 2019-ben elfogadott *Törvény a Nyelvek Használatának Felügyelőségről* (*Law on the Inspectorate for the Use of Languages* [2019])²⁹ nevű törvény végrehajtását. Ez a törvény meghatározza az igazgató megválasztásának módját, a mandátumát, a hatásköröket, a munkavégzés módját és az intézmény normál működéséhez szükséges egyéb szervezeti és funkcionális kérdéseket. E törvény nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezéseinek maradéktalan és következetes végrehajtásának felügyeletére az Igazságügyi Minisztériumon belül Nyelvek Használatának Felügyelősége (*Inspectorate for the use of languages*) jött létre jogi személy jogállással. A Felügyelőség alapelveit, illetékességét, az ellenőrzés megszervezését és az ellenőrzési eljárásait speciális törvény szabályozza.³⁰

III. A stratégia célja

Nincs központi macedón nyelvstratégiai dokumentum, ezért itt az alábbi nyelvi vonatkozású rendelkezések és jogszabályok főbb céljai következnek, továbbá a felhasznált rendelkezések, törvények, és az ezekben megfogalmazott célok.

A *Törvény a nyelvek használatáról* célja,³¹ hogy támogassa, védje és egyedileg alkalmazza azt a hivatalos nyelvet, amelyet Észak-Macedónia lakosságának legalább 20%-a beszél, továbbá ábécéjét is. A *Nyelvhasználati Ügynökség*

27 Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.

28 Inspectorate for the Use of Languages (Inspektorati për Përdorimin e Gjuhëve). <https://iuj.gov.mk/en/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.) Lásd még: Andeva–Sela–Matovski (2022: 117).

29 The Law on the Inspectorate of the Use of Languages approved in the Assembly. Republic of North Macedonia, Ministry of Justice, Inspectorate for the use of languages. <https://iuj.gov.mk/en/the-law-on-the-inspectorate-for-the-use-of-languages-was-approved-by-the-assembly/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.).

30 Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.

31 Law on the Use of Languages spoken by at least 20% of the citizens of the Republic of Macedonia. Official Gazette 2008/2011. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.), lásd még: Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.

működtetésének feladata az intézmények támogatása a nevezett törvényben foglalt kötelezettségek teljesítésében.

A *Nyelvek Használatának Felügyelősége*³² figyelemmel kíséri a 2019-ben elfogadott *Törvény a Nyelvek Használatának Felügyelőségéről* (*Law on the Inspectorate for the Use of Languages* [2019]) végrehajtását. A Felügyelőség fő küldetése, hogy a jogállamiság és a jogbiztonság elveinek tiszteletben tartása mellett egyenlő esélyeket biztosítson Észak-Macedónia állampolgárai számára jogaik gyakorlásában és védelmében az államigazgatási szervek előtt.³³

IV. Szerkezeti felépítés

Észak-Macedónia alkotmányának 7. cikke rendelkezik a hivatalos nyelvről, annak ábécéjéről és a nemzetiségek nyelvéről és ábécéjéről. A cirill ábécével írt macedón nyelv a hivatalos nyelv az Észak-macedón Köztársaságban. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol a lakosok többsége valamely nemzeti-séghez tartozik, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett ezek nyelve és ábécéje is hivatalos használatban van, törvényben meghatározott módon. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol jelentős számú nemzetiséghez tartozó lakos él, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett ezek nyelve és ábécéje is hivatalos használatban van, törvényben meghatározott feltételekkel és módon.³⁴

A 2019. január 15-én közzétett nyelvhasználati törvényben (*Law on the use of languages*)³⁵ az 1. cikk (1) bekezdése szerint a macedón a hivatalos nyelv az ország egész területén. A (2) bekezdés szól arról, hogy szintén hivatalos az a

32 Inspectorate for the Use of Languages (Andeva–Sela–Matovski 2022: 117). Inspektorati për Përdorimin e Gjuhëve. Republic of North Macedonia, Ministry of Justice, Inspektorate for the use of languages. <https://iuj.gov.mk/mk/> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

33 *Mission and Vision*. Republic of North Macedonia, Ministry of Justice, Inspektorate for the use of languages. <https://iuj.gov.mk/en/mission/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 18.).

34 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).

35 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

nyelv is, amelyet az állampolgárok legalább 20%-a beszél, és itt külön említi az albán nyelvet.³⁶

A 2019. januári törvény 18. cikke szerint a Nyelvhasználati Ügynökség feladata, hogy a törvényben foglalt célok megvalósítását segítse elő.³⁷

V. Intézkedési területek

Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért az intézkedési területekről szóló összefoglalót az alábbi jogi dokumentumok alapján állítjuk össze:

- az Észak-Macedón Köztársaság Alkotmánya,³⁸
- Törvény a nyelvek használatáról;³⁹
- Törvény a Nyelvek Használatának Felügyelőségről (*Law on the Inspectorate for the Use of Languages* [2019]).⁴⁰

A hivatalos és a regionálisan hivatalosan használható nyelvek státusának biztosítása

Az Észak-Macedón Köztársaság Alkotmánya szerint a köztársaság hivatalos nyelve a macedón.⁴¹ Továbbá a nyelvek használatáról szóló törvény szerint

36 Opinion on the Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.), lásd e dokumentum 11. oldalát. Lásd még: Law on the Use of Languages. <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2019/01/Zakon-za-upotreba-jazitsite-14-01-2019.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

37 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

38 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).

39 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

40 The Law on the Inspectorate of the Use of Languages approved in the Assembly. Republic of North Macedonia, Ministry of Justice, Inspectorate for the use of languages. <https://iuj.gov.mk/en/the-law-on-the-inspectorate-for-the-use-of-languages-was-approved-by-the-assembly/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.).

41 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).

azokon a településeken, amelyekben a macedóntól eltérő nyelvet beszél a lakosság legalább 20%-a, ott azt a nyelvet is hivatalosan használhatják – a törvény 1. cikkének (2) bekezdése itt kifejezetten az albán nyelvet nevezi meg.⁴² A használat területe kiterjed a gazdasági, kulturális és hivatali élet, az oktatás, a tudomány, a törvényhozás, a kormányzás és az igazságszolgáltatás minden nyilvános színterére. Eszerint a lakosok minden hivatali ügyüket intézhetik a hivatalos státusú nyelveken. Ha az állampolgár olyan nyelvet beszél, amely nem a macedón, de a lakosság legalább 20%-a beszél (gyakorlatilag az albán), akkor a személyi azonosító igazolványát is kiállíthatják az ő nyelvén. A macedóntól eltérő nyelv(ek) utcai nyelvi tájképben való megjelenését is biztosítja a törvény. Ezek a rendelkezések mind az albán nyelv státusát erősítik. Érdekes ez a helyzet, mert az alkotmányban csak a macedón van megnevezve hivatalos nyelvként, viszont utal arra a köztársaság alkotmánya, hogy a macedóntól eltérő nyelv(ek) is kerülhetnek hivatalosan használatos státusba, ám erről már törvény rendelkezik.⁴³

A törvény 1. cikk (4) bekezdése feljogosítja a helyi önkormányzatokat arra, hogy az adott településen 20%-nál alacsonyabb beszélői aránnyal rendelkező nyelveknek is adhat az önkormányzat hivatalosan használható státust.⁴⁴

A Nyelvhasználati Ügynökség feladatai

A Nyelvek használatáról szóló törvény 18. és 19. cikkei szabályozzák a Nyelvhasználati Ügynökség⁴⁵ feladatkörét. Ezt az ügynökséget azért hozták létre,

42 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

43 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx és Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

44 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

45 Az Észak-Macedónia Köztársaság Állampolgárainak Legalább 20%-a Által Beszélt Nyelv Használatával Foglalkozó Ügynökség.

hogy fejlessze, védje és standardizálja a lakosság legalább 20%-a által használt nyelveket (a macedón mellett gyakorlatilag az albánt).

A törvény 18. cikkének (3) bekezdése kifejezetten megnevezi, hogy az ügynökség az albán nyelvvel foglalkozó nyelvészeket és filológusokat alkalmaz.⁴⁶ Ebből is látszik, hogy ennek az intézkedésnek a célja elsősorban az, hogy a köztársaságban a macedón mellett az albán nyelv státusát erősítse. Az ügynökség vezetőjét a köztársaság kormánya nevezi ki, és az ügynökség évente beszámol a tevékenységéről a kormánynak.

A Nyelvhasználati Ügynökség feladatkörébe tartoznak a következő tevékenységek:

- a kormány által biztosított költségvetéséből támogatja a hivatalos nyelvekkel foglalkozó szervezeteket, különösen a fordítással és nyelvi lektorálással foglalkozókat;
- a köztársaság Hivatalos Közlönyében közzétett anyagok nyelvi lektorálását ellátja;
- elősegíti, hogy a lakosság legalább 20% által beszélt nyelvek minél általánosabb használatban legyenek;
- a köztársaság kormánya részére szakértői anyagokat készít;
- szakértői véleményeket fogalmaz meg minden olyan rendelkezéssel kapcsolatban, amely a köztársaság állampolgárainak nyelvhasználatára vonatkozik.⁴⁷

Nyelvek Használatának Felügyelősége

A nyelvek használatáról szóló törvény rendelkezik arról is, hogy felállítanak egy Nyelvek Használatának Felügyelősége nevű szervezetet, amelynek az a feladata,

46 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

47 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

hogy a törvény rendelkezéseinek végrehajtását felügyelje, és ez a Felügyelőség az Igazságügyi Minisztérium szerve.⁴⁸

A Felügyelőség alapvető küldetése, hogy a köztársaság polgárainak biztosítsa a törvény előtti egyenlőségét abban a tekintetben, hogy ne érje őket hátrányos megkülönböztetés a nyelvhasználatuk miatt.

VI. Ütemterv

Mivel nincs adat központi nyelvstratégiára, és az alkotmányban, valamint a törvényekben nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető.

VII. Feladat- és hatáskörök [VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

A Nyelvhasználati Ügynökség mint felelős intézet tevékenysége: a hivatalos nyelvek támogatása, azon nyelvek standardizációja és egységesítése, amelyeket a lakosság legalább 20%-a használ, továbbá intézményeknek támogatás nyújtása nyelvi vonatkozású ügyekben, valamint az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről rendelkező törvény megalkotása.⁴⁹

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Észak-Macedónia törvényt alkotott azokra a nyelvekre vonatkozóan, amelyet Észak-Macedónia lakosságának legalább 20%-a beszél, és e nyelvek standardizációjáért és egységesítéséért nyelvhasználati ügynökséget is létrehozott.⁵⁰ Magyarországon nyelvtörvény nincs, viszont az Alaptörvényben szerepel a magyar nyelv és a kisebbségi nyelvek védelme: „Magyarország védi a magyar nyelvet. [...] Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai

48 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

49 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

50 Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.

közösség részei és államalkotó tényezők. Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját [...] ápoljuk és megóvjuk.”⁵¹ Az Észak-macedón Köztársaság alkotmányának preambulumban megemlíti az országban lakó nemzetiségeket is: „Macedónia a macedón nép nemzeti állama, és az Észak-macedón Köztársaságban élő albánok, törökök, vlachok, romák és más nemzetiségek számára biztosított a teljes állampolgári egyenjogúság és a macedón néppel való állandó együttélés.”⁵² Az alkotmány 7. cikke az országban beszélt nyelvekre vonatkozik: „A cirill ábécével írt macedón nyelv a hivatalos nyelv az Észak-macedón Köztársaságban. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol a lakosok többsége valamely nemzetiséghez tartozik, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett ezen lakosok nyelve és ábécéje is használható hivatalos nyelvként, törvényben meghatározott módon. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol jelentős számú, valamely nemzetiséghez tartozó lakos él, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett ezen lakosok nyelve és ábécéje is használható hivatalos nyelvként, törvényben meghatározott feltételekkel és módon.”⁵³ Az Észak-macedón Köztársaság 2 milliós lakosságának közel 30%-a albán, és ez a közösség napjainkban is aktívan tevékenykedik az albán nyelv széles körű használatáért. 2019 januárja óta törvény rendelkezik az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről, ami országos szintű használatot jelent, tehát olyan nyilvános nyelvhasználati színterekre vonatkozik, mint például a közigazgatási, egészségügyi, igazságügyi, rendőrségi és egyéb hivatalos ügyek intézése. Ez a módosítás ugyanazokat a használati lehetőségeket nyújtja az albán és a macedón nyelvnek.⁵⁴

51 Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

52 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

53 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).

54 A 2019. január 15-én közzétett nyelvhasználati törvényben az 1. cikk (3) bekezdése azt jelenti, hogy a macedón nyelven kívül az albán nyelv is „hivatalos az Észak-Macedón Köztársaság központi kormányzatának minden szervében, központi intézményben, továbbá állami vállalatok, ügynökségek, igazgatóságok, intézmények és szervezetek, bizottságok,

A magyar alaptörvény védi a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját. (Ezt a használatot azonban az is akadályozza, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek egy részének a nyelve nem rendelkezik standard változattal, ami hátrányt jelent, amennyiben az elvárások szerint az iskolai oktatás vagy a hivatalok nyelve a standard.) Továbbá a 300 000 fős magyarországi roma lakosság⁵⁵ nyelvének és kultúrájának tanulmányozására és megőrzésére vonatkozóan is szükség lenne stratégiai kezdeményezésekre. 2015-ben a KSH azon népszámlálási adataiból, melyek a nemzetiségi hovatartozásra vonatkoznak, egy internetes oldalon térképet és elemzést készítettek. Azt mutatják be, hogy Magyarország egyes régióiban, kistérségeiben vagy településein mekkora a nemzetiségek aránya. Az elemzés szerint a magyarországi nemzetiségekhez sorolt roma és német nemzetiségek aránya a legnagyobb az országban. Magyarországon (a 2015-ös adatok szerint) a Mohácsi és Pécsváradi kistérségben a német nemzetiségűek aránya magas, a fenti két térségben a nemzetiségek aránya 27,3% és 25,1%. A Sellyei, Encsi, Szikszói és Edelényi kistérségekben a roma nemzetiségűek vannak túlsúlyban, az említett térségekben a nemzetiség aránya 27,8%, 23,7%, 21,2%, és 19,4%.⁵⁶ Ezek az adatok ahhoz nyújthatnak támpontot, hogy a

---

jogi személyek vonatkozásában is”. A 2. cikk arra utal, hogy mindezen szervek és intézmények felelősek azon tisztviselők szolgálatba állításáért, akik képesek kétnyelvűen lefolytatni az eljárásokat a polgárok bármilyen ügyében. „A közintézményekben az albán nyelvet kell használni a polgárokkal való kommunikáció során (6. cikk), a köztisztviselők közötti kommunikációban (3. cikk), valamint az Országgyűlés, a Kormány és az Állami Választási Bizottság munkájában (4., 5. és 15. cikk). Ezen szervek összes törvényét, szabályzatát, határozatát és hirdetését macedón és albán nyelven teszik közzé (17. cikk). Weboldalainak (6. cikk (4) és 9. cikk (6) bekezdése), neveknek (7. cikk (1) és (2) bekezdése), bélyegzőknek (7. cikk (3) bekezdése), fizetési nyomtatványoknak, pénzügyi jelentéseknek és a számláknak (8. cikk (2) bekezdése) kétnyelvűnek kell lenniük.” (Pál Helén fordítása) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)033-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.), lásd e dokumentum 11. oldalát.

55 *Magyarországi nemzetiségek 2022*. Infotabló 2022/21. https://www.parlament.hu/documents/10181/62903630/Infotablo_2022_21_nemzetisegek_2022.pdf/3fc61d13-7545-8d1b-d5cb-0b91f262c920?t=1657529613195 (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.). Az Észak-macedón Köztársaságban a 2021-es népszámlálás adatai szerint a romák száma 46 433 fő volt: https://www.stat.gov.mk/publikacii/2022/POPIS_DZS_web_EN.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

56 Elkészült Magyarország nemzetiségi térképe. *Portfolio* 2015, június 10. <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20150610/elkeszult-magyarorszag-nemzetisegi-terkepe-215337> (letöltés

fent említett stratégiai kezdeményezések mely magyarországi területeket érinthetnek. Észak-Macedóniában törvényt alkottak bizonyos kisebbségi nyelvekre, ezeket hivatalos nyelvként használhatják egyes településeken vagy önkormányzatokban, ahol a kisebbség a lakosság legalább 20%-át tesz ki. A roma származásúak aránya a 2021-es népszámlálás adatai szerint egy önkormányzatban lépi túl a 20%-ot, a Šuto Orizari nevű területen eléri a 44,11%-ot.⁵⁷

Felhasznált irodalom

- Andeva–Sela–Matovski 2022. Andeva, Marina – Sela, Ylber – Matovski, Lazo: Languages and identities in North Macedonia: legal and political challenges to state formation. In *PRIORITIES REDEFINED: NEW REALITIES AFTER THE UKRAINIAN CRISIS. Seventeenth annual international conference on emerging ideas – AICEI 2022*. https://mpr.aub.uni-muenchen.de/116695/1/MPRA_paper_116695.pdf (letöltés időpontja: 2023. 10. 09.) 111–125.
- Braun 2019. Braun András: Az EU-integráció kérdései (Észak-)Macedóniában. In Koller Boglárka – Ördögh Tibor (szerk.): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 205–220.
- Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, 2021 – first dataset*. 30.03.2022. https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooptenie_en.aspx?rbtxt=146 (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).
- Elkészült Magyarország nemzetiségi térképe. *Portfolio*, 2015. június 10. <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20150610/elkeszult-magyarorszag-nemzetisegi-terkepe-215337> (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.).
- Friedman 2001. Friedman, Victor A.: Macedonian. In Garry, Jane – Rubino, Carl (eds.): *Facts About The World's Languages: An Encyclopedia of the World's Major Languages, Past and Present*. A New England Publishing Associates Book, The H. W. Wilson Company, New York and Dublin, 2001.

---

időpontja: 2023. 12. 19.).

57 *Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, 2021 – first dataset*. 30.03.2022. https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooptenie_en.aspx?rbtxt=146 (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).

- 435–439. <https://web.archive.org/web/20190710210850/http://humstatic.uchicago.edu/mahimahi/media/faculty/vfriedm/164Friedman01.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).
- Kadriu–Sela 2017. Kadriu, Bekim – Sela, Ylber: The right to use the Albanian language as an official language in Macedonia: the new draft law, its content, advancement and comparison. *International Journal of Business and Technology* 6. (2017) Iss. 1, Article 1. 1–11. DOI: 10.33107/ijbte.2017.6.1.01. <https://knowledgecenter.ubt-uni.net/ijbte/vol6/iss1/1/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).
- Kiselinovski 2016. Kiselinovski, Stojan: Historical roots of the Macedonian language codification. *Studia Srodkowoeuropejskie i Balkanistyczne*, Tom XXIV. (2016) Polska Akademia Umijetnosci, 133–146. DOI 10.4467/2543733XS SB.16.009.6251. https://ejournals.eu/pliki_artykułu_czasopisma/pelny_tekst/7368f043-dc61-4314-b528-4c34c260716e/pobierz (letöltés időpontja: 2024. 05. 07.).
- Languages in country: Albanian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO https://en.wal.unesco.org/search?keys=albanian&f%5B0%5D=content_type%3Alanguage_in_country (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).
- Macedonian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO https://en.wal.unesco.org/discover/languages?text=macedonian&sort_by=title (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).
- Magyarországi nemzetiségek 2022. *Infotabló* 2022/21. https://www.parlament.hu/documents/10181/62903630/Infotablo_2022_21_nemzetisegek_2022.pdf/3fc61d13-7545-8d1b-d5cb-0b91f262c920?t=1657529613195 (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Маринов 2013. Маринов, Чавдар: В защита на родната реч: стандартизирането на македонскиот јазик и бугаро-македонските лингвистични полемики. In Даскалов, Румен – Маринов, Чавдар (сџст.): *Преплетените историји на Балканите*. Том 1: Национални идеологии и јазикови политики. Софија, НБУ, 2013. 418–483.
- Márky 2022. Márky Zoltán 2022. A macedón kérdés. *Országút*, 2022. augusztus 13. <https://orszagut.com/kitekinto/vitatott-mult-megbicsaklott-jelen-avagy-a-macedon-kerdes-3143> (letöltés időpontja: 2023. 10. 05.).

- Rizankoska–Trajkoska 2019. Rizankoska, Josipa – Trajkoska, Jasmina: Explaining public support for the law on the use of languages in Macedonia. *Journal of Liberty and International Affairs*, 5. (2019) 1. sz. 9–30. <https://d-nb.info/1198311290/34> (letöltés időpontja: 2023. 12. 18.).
- Topolinjska 1998. Topolinjska, Zuzanna: In place of a foreword: facts about the Republic of Macedonia and the Macedonian language. *International Journal of the Sociology of Language*, 131. (1998). The Sociolinguistic Situation of the Macedonian Language. Mouton de Gruyter. 1–11.
- Total resident population, households and dwellings in the Republic of North Macedonia. Census 2021.* Republic of North Macedonia State Statistical Office, Skopje 2022. https://www.stat.gov.mk/publikacii/2022/POPIS_DZS_web_EN.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).
- Vati 2008. Vati Tamás: Macedónia történeti kronológiája. In Dr. Tóth József – dr. Dövényi Zoltán – dr. Pap Norbert (szerk.): *A Balkán keresztútján: Macedónia a XXI. század elején.* (Balkán Füzetek No. 6.) PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2008. 5–12.
- Vidoeski 1998. Vidoeski, Božidar: Five decades since the codification of the Macedonian language. *International Journal of the Sociology of Language*, 131. (1998) The Sociolinguistic Situation of the Macedonian Language. 13–29.

Jogi források

- Fifth opinion on North Macedonia.* Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC). Council of Europe, 2022. <https://rm.coe.int/5th-op-north-macedonia-en/1680a82967> (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).
- Law on the Use of Languages. Official Gazette of The Republic of Macedonia. 14. January 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (Закон за употреба јазиците. <https://meta.mk/en/law-on-use-of-languages-published-in-official-gazette/>) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).
- Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

Opinion on the Law on the Use of Languages. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)033-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

The Constitution of the Republic of North Macedonia (Észak-Macedónia alkotmánya). https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.).

MONTENEGRÓ NYELVSTRATÉGIÁJA

Alapadatok

Érintett nyelvek: montenegrói

Érintett országok: Montenegró (Crna Gora)

A nyelv státusa az érintett országban: Montenegró hivatalos nyelve¹

Beszélőközösség mérete: Montenegró lakosainak a száma 2011-ben 625 266 fő volt.² A lakosság anyanyelv szerinti megoszlása: montenegrói 229 251 fő, szerb 265 895 fő, bosnyák 33 077 fő, albán 32 671 fő, horvát 2791 fő, montenegrói-szerb 369 fő.³

-
- 1 Montenegró alkotmánya szerint a szerb, a bosnyák, az albán és a horvát is hivatalos nyelv. Montenegro's Constitution of 2007 with Amendments through 2013 (Article 13.). https://legislationline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).
  - 2 *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori / Census of Population, Households and Dwellings in Montenegro 2011.* <https://monstat.org/eng/page.php?id=479&pageid=57> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.). Többnemzetiségű az ország, 2018-as adatok szerint a lakosainak körülbelül 45%-a montenegrói, 29%-a szerb, 9%-a bosnyák, 5%-a albán, 3%-a muszlim. Hat őshonos nyelvet tartanak számon az országban, ezek a bosnyák, horvát, dalmát, montenegrói, szerb, geg albán. Republic of Montenegro. *Ethnologue.* <https://www.ethnologue.com/country/ME/> (letöltés időpontja: 2020.10.02.).
  - 3 *Census 2011 data – Montenegro.* Statistical Office of Montenegro. <https://monstat.org/eng/page.php?id=393&pageid=57> (letöltés időpontja: 2024. 01. 08.).

A stratégiai dokumentum típusa: Montenegró alkotmánya,⁴ oktatási törvény,⁵

A montenegrói nyelv nyelvtana mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyve.⁶

A stratégia természet: A nyelv standardizálása és a nyelvi tervezésre intézmények létrehozása

A stratégia kiterjedése: Nem értelmezhető, mivel központi, tehát kormányzati nyelvpolitikára alapuló és tudományos konszenzussal megalkotott általános nyelvstratégiai dokumentum nem készült

A stratégia időtartama: Nem értelmezhető, mivel központi, tehát kormányzati nyelvpolitikára alapuló és tudományos konszenzussal megalkotott általános nyelvstratégiai dokumentum nem készült

Intézkedési területek (felsorolva): A montenegrói nyelv hivatalos nyelvvé tétele. Oktatási törvény, *A montenegrói nyelv nyelvtana* mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyve közzététele

Felelős intézet, kidolgozó: Montenegró kormánya, kijelölt intézmények: Matica crnogorska, Montenegrói Nyelv és Irodalom Kara

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az UNESCO World Atlas of Languages oldala szerint a montenegrói nyelv potenciálisan veszélyeztetett⁷

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A délszláv törzsek között kialakuló elkülönülést segítették a Balkán földrajzi jellemzői, vagyis a hegyes-völgyes, szabdalt táj, ami akadályozta a közlekedést és a kapcsolattartást a letelepült szláv közösségek között. Az önazonosító népeveket a 8. századtól kezdve kezdték használni az egyébként földrajzilag és

4 Montenegró's Constitution of 2007 with Amendments through 2013. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

5 General Law on Education. https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/montenegro_general_law_on_education.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.). Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju. <https://www.katalogpropisa.me/wp-content/uploads/2021/06/Opsti-zakon-o-obrazovanju-i-vaspitanju.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

6 Boskovic 2010. A szabályzatot lásd: Čirgić–Pranjković–Silić 2010.

7 Montenegrin. *The World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/languages/montenegrin> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

politikailag is széttagolt szláv törzsek. A mai Montenegró, Koszovó és Dél-Szerbia területén ekkor már szerb törzsek éltek. Montenegró lakosságának a hegyvidéki elszigeteltség következtében kialakult a saját Crna Gora-i tudata, miközben annak is tudatában voltak, hogy a többi szerbvel etnikailag, vallásilag azonosak, a nyelv, a kultúra révén és a török hódítás előtti időszak közös történelméből kifolyólag közösséget alkotnak.⁸ A 12. század végétől a 14. század második feléig Montenegró területe szerb uralom alatt állt, majd ezután montenegrói dinasztiák vették át a hatalmat. A 14. században Cetinje város központi szerepet kapott. Itt alapították 1493-ban az első nyomdát a Balkánon, majd egy évvel később, 1494-ben kinyomtatták az *Octoechos* című ortodox liturgikus munkát, amely az első cirill betűkkel nyomtatott könyv Délkelet-Európában. A 14. század végétől kezdve a török hódítás elleni küzdelem kísérte végig az ország történelmét, majd 1910-ben Montenegró önálló királyság lett.⁹ 2006 után, amikor Montenegró elszakadt Szerbiától, az új alkotmány értelmében a hivatalos nyelvet montenegróinak nevezték el.¹⁰ Azonban 2007 óta vita folyik a szerb nyelv státusáról Montenegrón belül. A szerb ellenzéki pártok, civil szervezetek és akadémikusok úgy vélik, hogy 2011 óta diszkriminálják a szerb nyelvet és a cirill írást az iskolákban. 2017 végén a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (International Organization for Standardization) nemzetközi ISO-kódot adott a montenegrói nyelvnek. Az ezt megelőző 9 éves folyamatot a Djurdje Crnojevic Montenegrói Nemzeti Könyvtár irányította. A nyelv neve angolul és franciául montenegrói [Montenegrin/monténégrin] lett. Ezután a montenegrói nyelv hivatalosan elkülönült a szerb nyelvtől, jóllehet a lakosság nagy része a szerb nyelvet beszéli.¹¹ Montenegró lakossága körében a jugoszláv szemléletmódtól

8 Borsányi 2003.

9 Montenegró. 1. Political, social and economic background and trends. 1.1. Historical development. *Eurydice*. European Commission. 2024. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/montenegro/historical-development> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

10 Montenegró's Constitution of 2007 with Amendments through 2013. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 06.).

11 *First results – Population census 2011*. Statistical Office of Montenegro. <https://monstat.org/eng/page.php?id=479&pageid=57> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

való elszakadás és az új, önálló államhoz tartozó önálló nyelv tudata csak lassan alakul ki. 2003-ban a többség még a szerb nyelvet vallotta anyanyelvének. Abban az évben a népszámlálás adatai szerint a lakosság mindössze 21,53 százaléka vallotta anyanyelvének a montenegróit, 59,67 százalékuk pedig a szerb nyelvet. Az újabb közvélemény-kutatások enyhe elmozdulást mutattak a montenegrói javára. Egy 2010-ben végzett felmérés szerint a válaszadók 41,6 százaléka a szerb nyelvet vallotta anyanyelvének, 38,2 százalékuk pedig a montenegróit.¹² A 2011-es népszámlálás adatai szerint a montenegróit a lakosság 36,6%-a vallotta anyanyelvének, a szerbet 42,5%-a.¹³ Jugoszlávia összeomlása előtt Szerbiának, Horvátországnak, Boszniának és Montenegrónak egy nyelve volt, a szerb-horvát. Függetlenné válása után Horvátország igyekezett kiemelni a különbségeket a saját nyelvében, ezt a nyelvet most horvátoknak hívják. A boszniai muszlimok hasonló erőfeszítéseket tettek Bosznia-Hercegovinában a kodifikált bosnyák nyelv hivatalos használatára. Amíg Montenegró államszövetségben volt Szerbiával 2006-ig, úgy tűnt, hogy Montenegrónak nincs külön nyelve.¹⁴

Jugoszlávia felbomlása után a létrejött tagköztársaságokban a politikai elkülönülés megtörte az addigi nyelvi egységet, és az egyes intézkedések a nyelvi elkülönülés felé irányulnak. A jugoszláviai szerbhorvát nyelvben is voltak különbségek, például korábban is léteztek nyelvjárási különbségek, továbbá a horvátok latin alapú írást használtak, a szerbek a cirill alapút. A tagországok szétválása után a nyelvjárási különbségeket már nyelvi különbségeknek tartották.¹⁵

12 Boskovic 2010.

13 *Census 2011 data – Montenegro*. Statistical Office of Montenegro. <https://monstat.org/eng/page.php?id=393&pageid=57> (letöltés időpontja: 2024. 01. 8.).

14 Boskovic 2010.

15 Boskovic 2010.

Anyanyelv	Összesen
<i>Montenegrói</i>	229251
<i>Szerb</i>	265895
<i>Bosnyák</i>	33077
<i>Albán</i>	32671
<i>Horvát</i>	2791
<i>Montenegrói-szerb</i>	369
<i>Angol</i>	185
<i>Horvát-szerb</i>	224
<i>Bosnyák</i>	3662
<i>Magyar</i>	225
<i>Macedón</i>	529
<i>Anyanyelv</i>	3318
<i>Német</i>	129
<i>Roma</i>	5169
<i>Román</i>	101
<i>Orosz</i>	1026
<i>Szlovén</i>	107
<i>Szerb-horvát</i>	12559
<i>Szerb-montenegrói</i>	618
<i>Más</i>	2917
<i>Regionális nyelvek</i>	458
<i>Nem nyilatkozott</i>	24748

1. táblázat¹⁶, Montenegró 2011-es népszámlálási adatai a lakosok anyanyelvére vonatkozóan

16 Az adatok forrása: Statistical Office of Montenegro
<https://monstat.org/eng/page.php?id=393&pageid=57> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

2008. január 24-én a montenegrói kormány bizottságot hozott létre a montenegrói nyelv standardizálására. A bizottság feladata volt a nyelvtan és a helyesírás kidolgozása, továbbá a montenegrói nyelv szótárának kiadása. Elnöke Branko Banjević volt. A kormány évente mintegy 350 000 eurót költött a bizottságra. Az új helyesírást 2009 júliusában tette közzé az Oktatási és Tudományos Minisztérium (Ministry of Education and Science/Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija) az ország hivatalos közlönyében, a Službeni list nevű kiadványban.¹⁷ Ez a helyesírás két új karaktert vezetett be, a ś-t és a ž-t. Ezzel egy időben két kulturális intézményt neveztek ki a hivatalos nyelvi tervezés intézményének.¹⁸ Az egyik, a Matica crnogorska még 1993-ban magánintézetként alakult meg Cetinjében. 2008-ban törvényt alkottak Law on Matica crnogorska (Zakon o Matici crnogorskoj) néven, mely állami támogatást nyújtott e szervezetnek, hogy támogassa a demokratikus és multi-etnikus montenegrói kultúrát.¹⁹ A másik intézmény a Montenegrói Nyelv és Irodalom Intézete (Institut za crnogorski jezik i književnost), ezt 2010-ben alapította a montenegrói kormány és Adnan Čirgić lett az igazgatója.²⁰ Az intézet 4 évvel később megszűnt, amikor a kormány tudományos kutatási és felsőoktatási intézménnyé alakította át: a Montenegrói Nyelv és Irodalom Karává (Fakultet za crnogorski jezik i književnost), amelynek székhelye Cetinje. Az intézet fő tevékenységei: a montenegrói irodalmi és nyelvi múlt tanulmányozása, a montenegrói nyelv standardizálása, a montenegrói nyelvek szótárának és a montenegrói nyelv szótárának elkészítése, a montenegrói nyelv és irodalom tanulmányozása a múltban és a jelenben,

17 *Pravopis Crnogorska Jezika i Rječnik crnogorskoga jezika (pravopisni rječnik)* <https://www.scribd.com/document/455984079/pravopis-pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.), lásd még: Nakazawa 2015: 132–133.

18 Nakazawa 2015: 132–133.

19 http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_Matici_crnogorskoj/a-ai5g.html (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.),

<https://www.maticacrnogorska.me/o-matici.html> (letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).

20 <http://fcjk.me/en/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 22.).

publikáció, tudományos találkozók szervezése.²¹ A várakozások szerint ezek az intézmények együtt vállalnak majd szerepet a nyelvi tervezésben.²²

2010-ben a montenegrói kormány elfogadta az új oktatási törvényt, továbbá jóváhagyta *A montenegrói nyelv nyelvtanát*, mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyvét. A könyv első kiadása 2010. szeptember 4-én jelent meg a könyvesboltokban. A montenegrói nyelv lexikonjának kiadását későbbre tervezték. 2004-ben a kormány megváltoztatta az iskolák tantervét, így a kötelező nyelvórák aztán nem szerb, hanem anyanyelv (szerb, montenegrói, horvát, bosnyák) címkét kaptak. A 2007. október 22-ei alkotmány a montenegrói nyelvet nevezte meg hivatalos nyelvként. Bár a mai Montenegróban az alkotmány egyenlő jogúnak ismeri el a cirill és a latin betűs írást, a latinositás felgyorsult.²³

III. A stratégia célja

A montenegrói nyelv standardizálása, hivatalos nyelvi státusának megerősítése, és az önálló országhoz tartozó nyelv megalapozása nyelvi tervezésre szakosodott intézményekkel és az új oktatási törvénnyel, *A montenegrói nyelv nyelvtana* mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyve megjelentetésével és *A montenegrói nyelv lexikonjának* kiadási tervével.

A Matica crnogorska nevű szervezet célja, hogy fejlessze a multietnikus és multikulturális demokratikus társadalom értékeit, továbbá erősíti és fejleszti a montenegróiak nemzeti és kulturális identitását; megerősíti a Montenegróban élő más nemzetek nemzeti és kulturális identitását; kialakítja és ösztönzi a montenegrói diaszpóra és Montenegró kapcsolatait; tanulmányozza és megerősíti Montenegró történelmi és kulturális örökségét; népszerűsíti azokat a történelmi és kortárs értékeket, amelyek létfontosságúak Montenegró identitása és kulturális jóléte szempontjából; lakossági fórumokat és előadásokat szervez Montenegró demokratikus kulturális és multinacionális identitásának erősítése érdekében; a kitűzött programcéloknak megfelelő kiadói tevékenységet végez;

---

21 <http://fcjk.me/misija-i-vizija/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 22.).

22 Nakazawa 2015: 132–133.

23 Nakazawa 2015: 134.

programcéljainak megerősítése és a közéleti befolyás erősítése érdekében belső szervezetet alakít, taglétszámot bővít; együttműködik hazai és külföldi intézményekkel a kultúra, a tudomány és a művészet területén.²⁴

A Montenegrói Nyelv és Irodalom Karának célja a montenegrói nyelv folyamatos és tervszerű gondozása, a nyelvi tudatosság fejlesztése Montenegróban, a montenegrói irodalmi és nyelvészeti tendenciák tanulmányozása a múltban és a jelenben. A montenegrói nyelvi és irodalmi, tehát kulturális örökség megőrzése. Hozzájárul a montenegrói nyelv és irodalom népszerűsítéséhez Montenegróban és Európában; a nyelvi tudatosság fejlesztéséhez Montenegróban; a nyelv és irodalom területén végzett tudományos kutatómunkához. Céljai közé tartozik az ismeretterjesztés a montenegrói nyelvről és irodalomról, valamint azok jellemzőiről Montenegróban és a diaszpórában.²⁵

A célok közé tartozott a montenegrói nyelv mint önálló nyelv nemzetközi elismertetése, ez 2017-ben megvalósult.²⁶

IV. Szerkezeti felépítés

Mivel nincs egységes stratégiai dokumentum, csak különböző nyelvi vonatkozású jogszabályok, szerkezeti felépítés nem állapítható meg.

A Matica crnogorska-törvény (Zakon o Matici crnogorskoj) szerkezete:

1. A Matica crnogorska önálló közérdekű szervezet.
- 2–3. Tevékenységei általánosságban.
4. Jogi személy.
5. Munkája nyilvános.
6. Alapszabálya.

24 Zakon o Matici Crnogorskoj. http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_Matici_crnogorskoj/a-ai5g.html (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.), <https://www.maticacrnogorska.me/zakon.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.).

25 Fakultet za Crnogorski Jezik i Književnost. <http://fcjk.me/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 24.).

26 Tomovic, Dusica 2017. <https://balkaninsight.com/2017/12/12/montenegrin-language-gained-international-recognition-12-12-2017/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 05.).

7. Részletes tevékenységei.

8–9. Finanszírozása.²⁷

V. Intézkedési területek

1. A montenegrói nyelv standardizálása

Bizottság létrehozása a montenegrói nyelv standardizálására: 2008.²⁸ Új helyesírás bevezetése.²⁹ *A montenegrói nyelv nyelvtana* (Gramatika Crnogorska Jezika) kiadása, mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyve és *A montenegrói nyelv lexikonjának* kiadási terve az önálló országhoz tartozó nyelv megalapozását szolgálja.³⁰ A montenegrói nyelv elnevezést bevezették az élet számos területén, hogy Montenegró lakosságát hozzászoktassák a nyelv montenegrói elnevezéséhez.³¹

2. Új helyesírás bevezetése

2009. július 19-én léptette életbe az Oktatási és Tudományos Minisztérium az ország hivatalos közlönyében (Službeni list);³² ez a helyesírási intézkedés két új karaktert vezetett be, a ś-t és a ź-t.

3. A montenegrói nyelv nyelvtanának kiadása 2010-ben

4. Nyelvi tervezési céllal működő intézmények létrehozása és támogatása

27 Zakon o Matici Crnogorskoj. http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_Matici_crnogorskoj/a-ai5g.html (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.).

28 Nakazawa 2015: 131.

29 Nakazawa 2015: 131.

30 Boskovic 2010.

31 Stojanović 2020: 324.

32 Pravopis crnogorskoga jezika i rječnik crnogorskoga jezika (pravopisni rječnik). Crna Gora, Ministarstvo Prosvjete i Nauke. Službeni list Crne Gore, broj 46/2009. (non vidi).

5. Új oktatási törvény létrehozása, az oktatási rendszer megváltoztatása

A kormány 2004-ben megváltoztatta az iskolai tantervet, eszerint a kötelező nyelvórák ezután nem szerb, hanem anyanyelv (szerb, montenegrói, horvát, bosnyák) címkét kaptak. Az állam és az oktatási hatóságok határozatot hoztak arról, hogy a montenegrói iskolákban a Szerb nyelv és irodalom tantárgy helyett Anyanyelv és irodalom tantárgyat tanítanak, és a tanulók és a szüleiik tetszés szerint megválaszthatják a nyelv nevét. Röviddel ezután módosították ezt a határozatot, és az Anyanyelv mellé a szerb, a montenegrói, a horvát vagy a bosnyák került.³³

6. A montenegrói nyelv nemzetközi elismertetése a szerbtől független nyelvként³⁴

7. Alkotmánymódosítás

A 2007. október 22-ei alkotmány a montenegrói nyelvet nevezte meg az ország hivatalos nyelvként.³⁵

VI. Ütemterv

Nincs erre vonatkozó adat.

VII. Feladat- és hatáskörök

A Matica crnogorska feladata:

„A montenegróiak és a Montenegróban élők kulturális identitásának megőrzése és fejlesztése a lelkiség, a tudomány és a művészi kreativitás minden

33 Boskovic 2010, Stojanović 2020: 323.

34 Tomovic 2017.

35 Boskovic 2010, Stojanović 2020: 325., 326.

területén, különös tekintettel a montenegróiak nemzeti és kulturális öntudatának megerősítésére az országban és a világban. Ennek érdekében a Matica ösztönzi Montenegro kulturális és történelmi örökségének tanulmányozását, monografikus és időszaki kiadványokat, antológiákat ad ki, szakértői paneleket és előadásokat szervez, kapcsolatokat épít ki montenegrói emigránsokkal és külföldi kulturális intézményekkel. A MATICA nevű szociális, tudományos és kulturális folyóirat kiadása.”³⁶

A Montenegrói Nyelv és Irodalom Kara (Fakultet za crnogorski jezik i književnost) fő feladatai:

- a montenegrói irodalmi és nyelvi múlt tanulmányozása;
- a montenegrói nyelv standardizálása;
- a montenegrói nyelvek szótárának és a montenegrói nyelv szótárának elkészítése;
- a montenegrói nyelv és irodalom tanulmányozása a múltban és a jelenben;
- publikáció;
- tudományos találkozók szervezése.³⁷

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

Montenegro kormánya.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Központi, tehát kormányzati nyelvpolitikára alapuló és tudományos konszenzussal megalkotott általános nyelvstratégiai dokumentum nem készült. Jugoszlávia felbomlása után új nemzetállamok jöttek létre, és ennek tudatosításához fontosnak tartják hangsúlyozni a politikai, kulturális és nyelvi különválást is.

36 <https://www.maticacrnogorska.me/o-matici.html> (A fejezet szerzőjének fordítása. Letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).

37 Fakultet za Crnogorski Jezik i Književnost. <http://fcjk.me/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 24.).

Az új országokban az addig egységesnek tartott szerb-horvát nyelvet felváltotta az önálló államok önállóan tartott nyelve, és napjainkban e nyelvek támogatása zajlik. Azonban Montenegró lakosságának jelentős része napjainkban is szerb anyanyelvűnek vallja magát, és csak lassan azonosulnak a montenegróinak nevezett anyanyelvvel. Magyarországot és a szomszédos országokat tekintve, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után, amikor önálló államok alakultak ki, az egyes országokban nemzetállami törekvések jelentek meg, ez pedig a kisebbségi helyzetbe került magyarokat is érintette (például a nyelvi jogait illetően). Alapvető különbség Magyarország és Montenegró között, hogy a nyelvre vonatkozó standardizációs intézkedések a montenegrói nyelvre csak az utóbbi évtizedekben váltak intenzívebbé, míg a magyar nyelv esetében ez már hosszabb előzményekre tekint vissza. A montenegrói nyelvet 2017-ben tudták elismertetni nemzetközileg a szerbtől független nyelvként. Azonban a montenegrói nyelv új nyelvtanának bírálói is akadtak. Például bírálták az archaikus formák mesterséges újraélesztését és a horvát nyelvtani formákra való túlzott támaszkodást, továbbá azt hangoztatták, hogy egy különálló nyelv kreálása politikai döntés. Mások szerint a standard nyelvváltozat megteremtésével Montenegró nemzeti identitását és kultúráját hivatalosan is jóváhagyták.³⁸

A magyarlakta területek elcsatolása után a magyar nyelv helyi változatainak függetlenítése nem jelent meg, e területek elkülönülését magyar oldalról máig nemzeti tragédiaként tartják számon. Bár az egyes csoportok különélése miatt az általuk beszélt magyar nyelvben és a helyi kultúrában is megjelentek különbségek, de minden csoportban hangsúlyozzák az egyes magyar közösségek összetartozását.

---

38 Boskovic 2010.

Felhasznált irodalom

- Borsányi 2003. Borsányi András: *Montenegró a függetlenné válás útján*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, 2003.
<https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/11958/ertekezes.pdf;jsessionid=986F555FF18EE33E2F44A15ABF88A1A7?sequence=1> (letöltés időpontja: 2023. 10. 04.).
- Boskovic, 2010. Boskovic, Mirko: Montenegro Says Farewell to ‘Mother Tongue’. *BalkanInsight*, September 20, 2010. 07:38. <https://balkaninsight.com/2010/09/20/montenegro-says-farewell-to-mother-tongue/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 04.).
- Čirgić–Pranjković–Silić 2010. Čirgić, Adnan – Pranjković, Ivo – Silić, Josip: *Gramatika Crnogorska Jezika*. Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Podgorica, 2010. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_20852/objava_68013/fajlovi/gramatika%20crnogorskog%20jezika.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 02.).
- Nakazawa 2015. Nakazawa, Takuya: The Making of “Montenegrin Language”: nationalism, language planning, and language ideology after the collapse of Yugoslavia (1992–2011). *Südosteuropäische Hefte*, 4. (2015) 1. sz. 127–141. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/43028/ssoar-sudosteurh-2015-1-nakazawa-The_making_of_Montenegrin_language.pdf?sequence=1 (letöltés időpontja: 2023. 12. 08.).
- Stojanović 2020. Stojanović, Jelica: *The development path of the Serbian language and script*. Matica srpska – Members’ Society of Montenegro, Department of Serbian Language and Literature, Podgorica, 2020. <https://maticasrpsk-acg.org/wp-content/uploads/2021/02/THE-DEVELOPMENT-PATH-OF-THE-SERBIAN-LANGUAGE-AND-SCRIPT.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).
- Tomovic 2017. Tomovic, Dusica: Montenegrin Language Granted International Recognition. *BalkanInsight* December 12, 2017. <https://balkaninsight.com/2017/12/12/montenegrin-language-gained-international-recognition-12-12-2017> (letöltés időpontja: 2023. 12. 05.).

Jogi források

- Montenegro's Constitution of 2007 with Amendments through 2013. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 06.).
- General Law on Education. <https://www.gov.me/dokumenta/a5f6b50c-2d6f-475d-8d65-1e124d10b33e> (letöltés időpontja: 2024. 02. 02.).
- Pravopis crnogorskoga jezika i rječnik crnogorskoga jezika (pravopisni rječnik). Crna Gora, Ministarstvo Prosvjete i Nauke. Službeni list Crne Gore, broj 46/2009. (non vidi).
- The Strategic Plan of Education reform for the period 2003–2004. https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/montenegro_strategic_plan_ed_reform_2003-2004.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).
- Zakon o Matici crnogorskoj (Law on Matica crnogorska), 27. marta 2008. http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_Matici_crnogorskoj/ai5g.html (letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).

AZ OLASZ NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: FEHÉR BENCE

Alapadatok

Érintett nyelvek: olasz (és kisebbségi nyelvek: albán, katalán, német, görög, szlovén, horvát, francia, frankoprovenszál, friuli, ladin, okcitán, szárd)

Érintett országok: Olaszország

A nyelv státusa az érintett országban: hivatalos nyelv

Beszélőközösség mérete: kb. 53 millió (Olaszország, anyanyelvi beszélő), 5 933 000 (Olaszországon kívül) – ebből kb. 29 millió olasz nyelvjárások/kisebbségi nyelvek¹

A stratégiai dokumentum típusa: törvények, elemzés, statisztika

A stratégia természete: — (olasz irodalmi nyelv); nyelvélénkítés (kisebbségi nyelvek és nyelvjárások)

A stratégia kiterjedése és időtartama: többnyire rövid- és középtávú (1–4 év)²

Intézkedési területek:

a) olasz nyelv: nyelvi korpusz modernizálása; hivatali nyelvhasználat minőségfejlesztése; határon túli kisebbségek nyelvvédelme és nyelvoktatás

b) kisebbségi nyelvek és nyelvjárások: nyelvi hivatalok és konzultatív szervek, kutatóintézetek létrehozása; hivatali kétnyelvűség szavatolása, nyelvi képzés; kisebbségi névhasználat biztosítása; nyelvi korpusz létrehozása; helyesírási szabályzat; toponomasztikai korpusz; tananyagfejlesztés, tanárto-vábbképzés, anyanyelvi oktatás; közgyűjtemények létrehozása; könyvkiadás/

---

1 2015-ös adatok extrapolálása 2023-as helyzetre, vö. <https://www.istat.it/it/archivio/207961>, <http://dati.istat.it/Index.aspx?QueryId=18460> (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.). A nyelvjárást beszélők és az olasz anyanyelvűek aránya egyaránt csökkenő tendenciát mutat.

2 Friuli-Venezia Giulia tartományban kivételesen éves és öt éves nyelvpolitikai tervezés és a megvalósulás hasonló ütemű ellenőrzése is folyik.

audiovizuális kiadás; kulturális kezdeményezések támogatása; zene és színpadi program támogatása; tudományos kutatás, konferenciák; nyelvi ösztöndíjak, díjak, versenyek; sajtó és rádió-televízió szolgáltatás; külkapcsolatok támogatása

Felelős intézet, kidolgozó:

1. Olasz nyelv: külföldi propagálás Külügyminisztérium, Società Dante Alighieri; nyelvi corpus, hivatali nyelvhasználat: Accademia della Crusca.
2. Kisebbségi nyelvek, dialektus: tartományonként változó, többnyire a) tartományi kormányzat (*Giunta*), b) tartományi oktatási és kulturális *assessorato*,³ c) tartományi kulturális és nyelvvédelmi hivatalok (*Osservatorio regionale*: Szardínia, Calabria, Friuli-Venezia Giulia; Trentino-Alto Adige: *Istituto ladino di cultura*, Aosta: *L'Associazione Augusta*),⁴ d) tartományi állandó tanács/komité (nyelvi jogok biztosítása: Aosta, Calabria, Liguria, Molise, Piemonte, Friuli-Venezia Giulia), e) egyetemek, egyetemek együttműködésével létrehozott nyelvi akadémiák (Szardínia: *Accademia de su sardu*, Campania: *Istituto Linguistico Campano*), f) RAI (regionális kisebbségi nyelvi médiasugárzás), g) helyi önkormányzatok, h) speciális szervek (Friuli-Venezia Giulia: *Agenzie regional pe lenghe furlane* [helyesírás és nyelvtudás-igazolások felügyelete])

„Nyelvstratégiai mátrix”:

- a) olasz: alig veszélyeztetett nyelv, program nem létezik
- b) nyelvjárások: közepesen veszélyeztetettek, változó (kevésbé/közepesen) kidolgozott program
- c) kisebbségi nyelvek: közepesen (friuli, szárd, tiroli német) vagy erősen veszélyeztetettek, változó (kevésbé/közepesen) kidolgozott program

3 A tartományi kormányzat minisztériumnak megfelelő szerve.

4 Esetenként eredetileg civil szervezetek államilag elismerve és megbízva (pl. Szicília: *Centro di studi filologici e linguistici siciliani*), Friuli-Venezia Giulia: *Società Filologica Furlane* stb.).

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Az olasz nyelv újlatin nyelv, amely nyelvjárásilag erősen tagolt; északi nyelvjárásai az újlatin nyelvek központi, déli nyelvjárásai a keleti csoportjához sorolhatók. Az olasz nyelv kialakulása, ill. a latintól való elkülönülése (10–11. sz.) óta döntően különböző önálló államisággal rendelkező területek, 1860/67 óta az egységes olasz állam nyelve, így folyamatosan *de facto* hivatalos nyelvként funkcionál, az egyik első európai nyelv, amely irodalmi és közigazgatási nyelvhasználatot hozott létre, és az első, amelynek presztízse utolérte a klasszikus nyelvekét. Az olaszok döntő többsége Olaszországban él, őshonos kisebbségként csak kevés országban és igen kis létszámban, ebből Svájcban, San Marinóban⁵ teljes jogú hivatalos nyelv, Szlovéniában védett kisebbségi nyelv. Hivatalos elismerés nélküli kisebbségként az olasz nyelv egyedül Franciaországban van veszélyeztetett helyzetben, itt azonban kérdéses, a beszélők anyanyelve (Korzikán) olasznak minősíthető, vagy a helyi dialektust külön nyelvnek kell tekinteni (ld. a francia nyelvstratégiát, I.2. fejezet).

Az olasz nyelvet 2015-ös demográfiai adatok szerint Olaszország lakóinak 90,4%-a anyanyelveként beszéli, a nem olasz anyanyelvűek 92,3%-a pedig második nyelvként.⁶ 2023-as adat szerint a lakosság összlétszáma 58,997 millió, ebből 8,7% bevándorló. Valójában az összlakosság folyamatosan csökken (2019-ben még 60,359 millió), a bevándorlók aránya látszatra állandó, azonban a migrációs többlet 200 ezer felett van évente,⁷ vagyis egyszerűen a bevándorlók állampolgárság szerzésével láthatatlanná válnak, eszerint az olasz anyanyelvűek száma erősen csökken (kisebb, mint az extrapolálható 2019-es 54,565 millió,

5 Megjegyzendő, hogy a San Marino-i egyetem (*Akademio Internacia de la Sciencoj San Marino*) kétnyelvű: olasz/eszperantó (ld. <http://www.ais-sanmarino.org/index.html>, letöltés időpontja: 2024. 01. 03.), az állam hatályos alkotmánya még mindig a 19. századi latin nyelvű alkotmány (*Leges Statutae Rei Publicae Sancti Marini*), a lakosság anyanyelve pedig az emilia-romagnai olasz dialektus, amelyet egyes dokumentumok önálló nyelvnek tekintenek, de nincs hivatalosan elismerve.

6 ISTAT 2017: 1.

7 *Popolazione residente al 1 gennaio. Statistica Italiana.* ISTAT. <http://dati.istat.it/Index.aspx?QueryId=18460> (letöltés időpontja: 2024. 01. 05., jelenleg nem érhető el).

2023-as 53,333 millió).⁸ Olaszországon kívül 2023-as adatok szerint 5,933 millió olasz él, ezeknek nagy része diaszpórában (főleg Latin-Amerikában, összesen 1,92 millió fő; ezen kívül kb. 2 millió EU-országokban, különösen nagy létszámban Németországban, 822 ezer fő), őshonos kisebbségként feltehetőleg kevesebb, mint egymillió (Svájcban 639 ezer,⁹ nehéz megítélni, hogy a franciaországi 464 ezer olasz mekkora hányada őshonos; kis létszámban még Horvátországban, San Marinóban, Monacóban, Szlovéniában és Máltán).¹⁰ Az összes olasz anyanyelvűek létszáma tehát 60 millió alatt marad.

Történetileg az irodalmi olasz sokáig alig beszélt nyelv,¹¹ az állam egyesítése után kezdett terjedni (gyakorlatilag a művelt firenzei nyelvjárással egyenlő nyelvi forma, ez választás kérdése, de a klasszikus irodalmi művek és normák predestinálták a választást, s bár nem vita nélkül, de a 16. század óta¹² az olasz köztudat ezt általában elfogadja), erre a 19. sz. második és 20. sz. első felében aktív állami beavatkozás valósult meg, és az oktatás egyértelműen az irodalmi nyelven történt;¹³ a dialektusok ennek során váltak az alacsonyabb műveltségi

8 Az állampolgárok száma szintén csökkenő tendenciát mutat, 2001-től 2019-ig 55,651 millióról 54,82 millióra (http://dati.istat.it/Index.aspx?DataSetCode=DCIS_INDDEMOG1, letöltés időpontja: 2024. 01. 05., jelenleg nem érhető el).

9 Ez jelentősen kisebb adat, mint amit a svájci statisztikai hivatal mért – aszerint 2021-ben 672 ezer személy nyelve az olasz (*Sprachen im Jahr 2021*. Schweizerische Eidgenossenschaft. Bundesamt für Statistik. <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/sprachen-religionen.gnpdetail.2023-0422.html>, letöltés időpontja: 2024. 01. 05.). Megjegyzendő, ebből otthonában 92 ezer használja a helyi nyelvjárást, és 601 ezer az irodalmi nyelvet (is); egyébként csak mintegy felük, 304 ezer ember él Ticino kantonban.

10 Anagrafe degli italiani residenti all'estero (A.I.R.E.) (INT 00041). Ufficio Centrale di Statistica. https://ucs.interno.gov.it/ucs/contenuti/Anagrafe_degli_italiani_residenti_all_estero_a.i.r.e._int_00041-8067961.htm (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.). Az AIRE statisztikai adatai a diaszpóra folyamatos felkutatásával növvő tendenciát mutatnak, 2016-ban még csak 4,973 millió főről volt tudomásuk.

11 De Mauro 1991: 43., Salamon 2007: 19.: az egyesítéskor a lakosság kb. 2,5%-a képes beszélni az irodalmi olaszt.

12 Ekkor még felmerült az az alternatíva, hogy a firenzei nyelvjárás vagy a vezető olasz fejedelmi udvarok koinéja (*lingua cortigiana*) legyen az irodalmi nyelv alapja. Pietro Bembo tevékenysége, majd az *Accademia della Crusca* munkája nyomán az előbbi győzött, de véglegesen a 19. századi purista nyelvművelés kodifikálta (vö. Fábíán 2008, Éry 2014).

13 Bár az egységes Olaszország megalakulásakor az iskolarendszer nem volt felkészülve az irodalmi nyelvű oktatásra; a nyelvjáráások oktatását csak 1934-ben tiltották be (Éry 2014). Az 1970-es évektől harcolnak egyes nem állami szervek (*Società di Linguistica Italiana*,

szint jellemzőivé. Tudatos, aktív nyelvpolitikája az olasz államnak szinte csak a fasizmus idején volt, erősen purista, egységesítő, a nyelvjáráásokat kezdetben eszközként elismerő, később inkább visszaszorító módon; azonban ekkor sem alkalmaztak olyan agresszív módszereket, mint a francia vagy spanyol nyelvpolitikában, így csak mérsékelt hatékonyságot tudtak elérni. A II. világháború utáni demokratikus olasz állam nyelvpolitikailag rendkívül passzív, a köznyelv mégis ekkor, a 20. sz. második felében, a mass media (és a század egészében, az iparosítás során zajló országon belüli migráció) hatására tudott uralkodó helyzetbe kerülni.¹⁴

Az olasz lakosság jelentős része az irodalmi olasz nyelv mellett helyi olasz nyelvjárást is beszél, Olaszország nagy részében ugyan vitatott mértékben, de még ma is jellemző a diglosszia.¹⁵ A nyelvjáráások egy részét újabban önálló nyelvnek is tekintik. Olaszország autonóm régiói (Sardegna, Friuli-Venezia Giulia, Sicilia, Trentino-Alto Adige, Valle d'Aosta) a helyi nyelvet hivatalosan is elismerik: Szardínián elsősorban a szárdot (1,269 millió, Szardínia lakosságának 77%-a), de számos kisebb átmeneti dialektust is (sassarese, gallurese, tabarchino; a katalán nyelvet is), Friuli-Venezia Giuliában a friulit (750 ezer, a tartomány lakosságának 56%-a). Ma már a szicíliai dialektust is önálló nyelvként kezelik; a nápolyi/campaniai, bergamói, apuliai/bari, ligur,¹⁶ emilia-romagnai nyelvjáráásokat stb. nem. (Az autonómiák közül idegen nyelveket ismer el Trentino-Alto Adige [a tiroli németet és a ladinót/rétorománt], Valle d'Aosta [franciát, frankoprovenszált], Friuliban a csekély számú horvát és szlovén is kisebbségi jogokat élvez, a hozzájuk hasonló délszláv dialektust beszélő morlások [vsz.

Gruppo di Intervento e Studio nel Campo dell'Educazione Linguistica) a nyelvjáráások oktatásáért, ez azonban csak a kisebbségvédelmi törvények elfogadása után, régióként eltérő hatékonysággal történt meg.

14 Ld. összefoglalólag: Robustelli 2018, magyarul (és jóval vázlatosabban) Éry 2014.

15 Salamon 2007: 17. Sőt egyes kisebb térségekben triglosszia is előfordul (uo. 30.).

16 A ligur egyes alldialektusai politikai okokból külön nyelvként élveznek bizonyos védeltséget. A *tabarchino* egy 12 000 főnyi, Nyugat-Szardíniára elszármazott nyelvi kisebbség, amely egy ligur alldialektust beszél szárd nyelvi közegben; míg a ligurt az olasz dialektusaként tartják számon, ennek az alldialektusnak hatékony védelme úgy volt megoldható, hogy Szardíniában önálló nyelvnek tekintik. Ugyanez a helyzet Monacóban: a monacói (*munegascu/ monégasque/monegasco*) Monaco lakossága 21%-ának anyanyelve, a legújabb korban már oktatják iskolában és megjelenik utcanévtáblákon.

elszlávósodott vlachok, becsülhetőleg 20–40 000 fő] azonban nem.) A nyelvjárások használata csökkenő tendenciát mutat, és az idősebb korosztály körében jóval elterjedtebb, mint a fiatalok körében.¹⁷ Területi alapon azonban elég nagyok a különbségek: a nyelvjárások különösen jól tartják magukat Dél-Olaszországban, de 60% fölött van beszélőik aránya Veneto tartományban is.¹⁸ Az elismert nyelvjárások fokozatosan saját irodalmi nyelvet igyekeznek kifejleszteni.

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

A hatályos olasz alkotmány az olasz nyelvet tételesen nem nevezi hivatalosnak, viszont a kisebbségi nyelveket védi (6. §). *De facto* az olasz hivatalos nyelv, de ezt csak törvény szintjén deklarálják (1999. évi 482. tv. 1. § 1.),¹⁹ ezért az EU-ban is hivatalos nyelv, egyes törvények is eszerint írják elő a használatát (pl. a 2009. évi 94. tv. 1. § 22. a tartósan letelepülő külföldiektől olasz nyelvvizsga letételét kívánja), és az oktatás általános nyelve (a kisebbségvédelmi jogszabályok miatti kivételekkel) olasz. Az olasz nyelvvel kapcsolatos stratégiai tervezés törvénykezésben nem jelenik meg,²⁰ az olasz nyelv külföldön való védelme és támogatása törvényekben áttételesen megjelenik (1999. évi 482. tv. 19. § a külföldi olasz közösségek és az olasz nyelv és kultúra külföldi terjesztéséről, 1988. évi 470. tv. a külföldi olasz népesség nyilvántartásáról,²¹ 1990. évi 401. tv. az olasz kultúra és nyelv külföldi népszerűsítéséről).

17 2006-os adat szerint a 75 év felettiek 37,1%-a csak nyelvjárást használt, 2015-ös adat szerint 32%-a.

18 ISTAT 2017: 4–6. (országos szinten az arányok: 14% csak nyelvjárást használ otthon, 32,2% nyelvjárást és irodalmi nyelvet is, 45,9% csak irodalmi olaszt).

19 E törvény megszületése óta több ízben terjesztettek be javaslatot az alkotmány módosítására, hogy annak 6. §-ába bekerüljön a deklarálása, hogy a hivatalos nyelv az olasz (2000, 2002, 2007, 2022/23). A szenátusban azonban eddig mindig elakadt a kezdeményezés. Vö. Franchini 2012; a legújabb javaslatra (kezdeményező: Fabio Rampelli) ld. <https://documenti.camera.it/Leg19/Dossier/Pdf/AC0135.Pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.). Fábián 2008: 238. és nyomában Éry 2014 tévesen úgy tudják, hogy 2007-ben az alkotmánykiegészítést elfogadták volna.

20 2013-ban benyújtásra került egy törvényjavaslat az olasz nyelv védelmére (n. 1034): https://www.camera.it/leg17/995?sezione=documenti&tipoDoc=lavori_testo_pdl&idLegislatura=17&codice=17PDL0012790 (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).

21 Erre létrehozott közigazgatási szerv az *Anagrafe degli italiani residenti all'estero* (AIRE) volt,

Az állami közigazgatás olasz nyelvstratégiai feladatokban gyakorlatilag nem vesz részt (a külföldi védelem és támogatás elvileg külügyminisztériumi feladatkör), államilag elismert, de eredendően nem állami szervezetek jogköre: Società Dante Alighieri (alapítva 1889, a továbbiakban SDA); Accademia della Crusca (alapítva 1583–1585,²² a továbbiakban AdC).

A mai Olaszországban ezzel szemben jelentős állami szerepvállalás van a kisebbségi nyelvek érdekében. Ez fokozatosan és nem egységesen alakult ki, kezdetben azoknál a kisebbségeknél, amelyeket erős külpolitikai nyomás támogatott (francia, dél-tiroli német, szlovén),²³ de a 21. század elejére az állami hozzáállás nagyjából kiegyenlítődött. Kedvező körülmény volt, hogy az olasz állami nyelvpolitika eleve nem annyira elnyomó volt, mint pl. a francia vagy spanyol, hanem inkább teljesen közömbös (egy rövid és a franciához képest még mindig mérsékelt fasiszta epizódot leszámítva). A kisebbségi nyelvek védelmére és fejlesztésére szolgáló alapvető (állami szintű) általános jogszabály az 1999. évi 482. tv.,²⁴ amely tételesen véd történelmi kisebbségi nyelveket két kategóriában: a) nemzetiségek (albán, katalán, német, görög, szlovén, horvát), b) nyelvi közösségek (francia, frankoprovenszál, friuli, ladin, okcitán, szárd). Gyakori kritika ezzel szemben, hogy a tételes felsorolás nem minden létező kisebbséget véd,²⁵ ezzel szemben azonban tény, hogy helyes (kiterjesztő) értelmezés esetén a törvény nem csak a kisebbségeket védi, hanem a nyelvjárást is, és a gyakorlat egyre inkább a kiterjesztő értelmezés alkalmazását mutatja.²⁶ A törvény általánosan engedélyezi településszinten a hivatalos nyelvhasználatot kedvező feltételekkel,²⁷ és a nyelvhasználat jogi szabályozását általában tartó-

---

2019-ben beolvadt az *Anagrafe nazionale della popolazione residente* (ANPR)-be.

22 Mintegy kétéves szervezés után 1585. március 25-én avatták fel. <https://accademiadel-lacrusca.it/it/contenuti/primordi-e-fondazione/6982> (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).

23 Salamon 2007: 24–25.

24 Hasonló törvény meghozatalára már régebben is történt kísérlet: 1980-ban, majd 1991-ben (612. sz. törvényjavaslat, https://legislature.camera.it/_dati/leg10/lavori/schedela/trovashedacamera.asp?pdl=612 [letöltés időpontja: 2024. 01. 07.], ezeket azonban a felsőház elutasította (Salamon 2007: 26.).

25 Toso 2019.

26 Pellegrini 1977, Toso 2009, Telmon 2006.

27 A lakosság 15%-ának kisebbségi volta vagy a helyi önkormányzat 33%-ának kérése vagy olyan kérelem, amelyet a helyi lakosság konzultáción elfogad. Viszont kérés esetén kötelező

mányi szintre utalja. Ezért kevés kivétellel a nyelvpolitikai döntések regionális törvényekben (*Legge Regionale*, a továbbiakban LR) és rendeletekben jelentkeznek;²⁸ egyes autonóm tartományok statútumai, alaprendelkezései (melyek a nyelvtörvénynél korábbiak) állami törvényben is le vannak fektetve (Friuli: 1963/1. LC²⁹ és 2001/38. tv., Trentino-Alto Adige: 1972/118, 1980/454. tv., 1972/670. [a tartomány autonómiastatútuma, nyelvi jogalkotás: 8, 19, 59, 99–102. §] és 1973/691. elnöki rendelet).

Az autonóm tartományok közül kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos nyelvpolitikai törvénykezés van

1) Trentino-Alto Adigében, a német és ladin kisebbségről. Általánosságban érvényesek az állami törvények (ezen belül az 1973/691. elnöki rendelet nyelvstratégiai jelentőségű a ladin nyelv számára, mert elrendeli a hivatalos helyesírás megalkotását helyi jogkörben), a 2018/3 LR (ez a németen belüli kislebbségi eljárások speciális védelmére is kitér), valamint Bolzano provincia több helyi törvénye (*legge provinciale/Regionalgesetz*).³⁰ A helyi nyelvű rádió-televízióadás szabályozását pedig 2005 óta egy állami szintű, rendelettel szabályozott ún. „nemzeti szerződés” jelenti.³¹

2) Friuli-Venezia Giuliaiban, a német, friuli, szlovén és szerb kisebbségről. A szlovén nyelvről állami törvény is rendelkezik (2001. évi 38. törvény). A tartományi törvénykezésből: általános érvényű az 1981/68 LR és a 2011/256. tartományi rendelet, a szlovén nyelvről 2007/26 LR, a szerb nyelvről 2013/3 LR, a német nyelvjárásokról 2009/20 LR, a friuli nyelvről pedig az 1996/15, 2007/29 LR. Ez utóbbiak kifejezetten nyelvstratégiai jelentőségűek: az 1996/15

---

olasz fordítást biztosítani, és a kétnyelvű iratkiadás szövegeltérése esetén az olasz változat a joghatályos. Általánosságban kivétel a nyelvhasználati törvények alól a fegyveres erők és a rendőrség.

28 Együtt tanulmányozható: http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/normativa/Normativa_delle_Regioni/ (letöltés időpontja: 2020. 02. 06.).

29 *Legge costituzionale* (alkotmányerejű törvény).

30 LP 1976/36, 1977/25, 2012/15, a ladin nyelvre: LP 1976/27, 1995/13.

31 Contratto nazionale di servizio tra il ministero dello sviluppo economico e la RAI. Az utolsó nyilvánosan elérhető *Contratto nazionale* a 2018–2022. közti öt éves időszakra vonatkozó volt: https://www.rai.it/dl/doc/1607970429668_Contratto%20di%20servizio%202018-2022.pdf (letöltés időpontja: 2020. 02. 06.); a 2023-tól kezdődő időszakra a szerződő felek honlapján még nincs elérhető információ.

LR megszabja a friuli nyelv helyesírási kódexét (egy már megjelent tudományos művet elismer joghatályosnak: Xavier Lamuela, *La grafia friulana normalizzata*, Udine 1987.), a 2007/29 LR (*Piano Generale di Politica Linguistica*) pedig a regionális nyelvpolitika jogi normája. Megjegyzendő, hogy a tartományi törvénykezés az olasz helyi nyelvjárását is védi: 2010/5 LR a venetói nyelvjárásról.

3) Valle d'Aostában a francia nyelvről állami szinten az autonómiastatútum (1948. évi 4. LC) 38–40. §, a 2000/281, 2001/263 tvr. és a helyi törvénykezésből az 1976/61, 1988/58, 1993/12, 1998/47, 1998/52, 2000/13, 2006/6, 2008/11 LR rendelkezik, de egységes nyelvstratégia ezekből nem következik.

4) Szardínián (Sardegna) az irodalmi olasztól eltérő dialektusokat önálló nyelvnek ismerik el, ezekről csak tartományi törvénykezés rendelkezik. A többségi szárd nyelv mellett a nyelvpolitika elismeri a gallurese, sassarese, tabarchino „nyelveket” és a katalánt. A vonatkozó törvények az 1997/26 és 2018/22 LR, az utóbbi (*Disciplina della politica linguistica regionale*) hivatalos nyelvpolitikát határoz meg. Már ennek életbe lépése előtt a tartományi Giunta 2006. évi 16/14. sz. határozata előírta a szárd nyelv hivatalos használatát, és annak kodifikált formáját (Limba Sarda Unita) fogadta el.

5) Szicíliában a tartományi törvénykezés először nyelvjárásként vette védelmébe a szicíliai nyelvet, az újabb jogszabályok már önálló nyelvként, emellett más kisebbségi szórványokat is védenek (1981/85, 1984/54, 2011/9 LR), de gyakorlati nyelvstratégia nem létezik, a jogalkotás elsősorban elméleti jelentőségű.

Az autonómiával nem rendelkező tartományok többsége szintén hozott nyelvhasználattal kapcsolatos regionális törvényeket, amelyekből egységes nyelvstratégia egyébként nem bontakozik ki; ezek többségében (minimális lélekszámú) nyelvi kisebbségeket védenek, de egyes tartományokban a helyi olasz nyelvjárást (vagy legújabban: nyelvet) is. Így a *dialetto* támogatására létezik nyelvi törvénykezés Liguriában (1990/32. LR), Campaniában (1990/6 LR), Venetóban (2007/8 LR), Lombardiában pedig a 2016/25 LR a „lingua lombardát” definiálja,³² ezt a törvényt azonban a gyakorlatban tudtunkkal nem léptették

32 Ez nyelvpolitikailag, de tudományosan is súlyosan ellentmondásos fogalom, mert a tartomány nem egységes dialektust beszél (D'Achille 2016).

életbe.³³ Kisebbségi nyelvekre vonatkozó jogalkotás van Piemontében (1988/58 LR a francia nyelvről, 1990/26 LR minden kisebbségéről, elismerve a helyi „lingua piemontesét” is); Venetóban (1994/73 LR) a ladin és német kisebbség nyelvéről, Basilicatában (1996/16 és 1998/40 LR), ill. Campaniában (2004/14 LR) az arberesh [= albán] nyelvhasználatról; Molisében (1997/15 LR) a horvát és albán nyelvhasználatról; Calabriában (2003/15 LR) és Pugliában (2012/5 LR) görög, albán és okcitán/frankoprovanszál nyelvről.³⁴ Egyelőre nincs nyelvi törvénykezés Emilia Romagna, Toscana, Umbria, Marche, Abruzzo és Lazio tartományokban, bár ezek közt is van, ahol a helyi nyelvjárás erős.

III. A stratégia célja

Az olasz nyelvre vonatkozó általános stratégia nem létezik, így egységes cél nincs megfogalmazva. Az állam és az olasz nyelvvel foglalkozó egyéb szervezetek a nyelv általános használatát adottnak veszik, fejlesztésre átfogó tudatos tervet nem alkalmaznak. Részterületekre különböző szervek egymástól függetlenül dolgoznak ki javaslatokat.

A kisebbségi nyelvekre és a dialektusokra helyi szinten előfordul elfogadott nyelvstratégia (Szardínia és Friuli-Venezia Giulia), de nem általános. A legtöbb tartományban az elfogadott szabályozás alapján bizonyos alapelvek közösek, amelyekből nagyjából azonos cselekvési program rajzolódik ki, de néhány tartományban (Szicília, Lombardia) rendkívül alacsony hatékonysággal. Általánosnak mondható stratégiai alapelv a kulturális hagyományok védelme³⁵ és ezen belül a kisebbségi nyelv vagy helyi dialektusé, ami többnyire

33 Bár az olasz tartományok közül a leginkább Lombardiában van visszaszorulóban a nyelvjárás (D’Achille 2016).

34 Calabria tartományi statútuma (2004/25 LR) 2. §-ában meghatározza a kisebbségeket: albán, görög, okcitán és cigány, de ennek nincs gyakorlati jogi következménye. Ez az egyetlen olasz tartományi jogszabály, amely a cigány kisebbséget nevesíti, ebből azonban így nyelvi jogok nem erednek.

35 Ld. pl. Sardegna 1997/26 LR 1. § 1. Szardínia autonóm régió elismeri a szárd nép kulturális identitását mint elsődleges érvényesítendő célt. – Jellemző és több olasz tartományban megfigyelhető jelenség, hogy a nyelvi jogokkal együtt részesítik védelemben a tartomány vagy a helyi kisebbség jelképhasználati jogait is (pl. Piemonte 2007/26 LR, Valle d’Aosta 2006/6 LR).

a nyelvhasználati jogok minél szélesebb garantálására irányul, gyakorlatilag a nyelv őrzésére (a nyelvi örökség védelme többnyire bevett kifejezés).³⁶ A dialektusok esetében ez többnyire az oktatásban való terjesztésükre is irányul; több tartomány deklarálja, hogy a dialektus védendő érték.³⁷ A legújabb korszakban pedig inkább *Olaszország nyelveiről* beszélnek, mint dialektusokról. Ennek ellenére az olasz kulturális életben egyes kutatók szerint továbbra is *dialettobia* (tehát a nyelvjáráshasználattól való félelem) érzékelhető.³⁸

Az első általános nyelvstratégiák a 2000-es években készültek, bár már korábbi joganyag is tartalmazza alapvető céljait. Először Friuli-Venezia Giulia-ban fogadtak el általános nyelvpolitikai tervet.³⁹ Ez a következő stratégiai célokat fogalmazza meg: a) nyelvi jogok garantálása, b) szociális használat és modern nyelvi kódex előmozdítása, c) egységes nyelvpolitika a magán- és közintézmények koordinálására, d) regionális segélyek priorálása az oktatásban, e) a kommunikációban és egyesületek felé. Mint látható, többségében ezek is gyakorlati célkitűzések; a korábbi joganyag is kb. ezt tartalmazta, elsősorban a friuli nyelv *védelmét* tartva szem előtt; azonban itt egy eddig alacsony státusú, alig kodifikált nyelvről van szó, amelynél minden védelem fejlesztéssel is jár, így a tartományi kormányzat gondoskodik pl. helyesírás létrehozásáról.⁴⁰ E tartományban kivételesen rendszeres tervezés és újratervezés is folyik.

Valle d'Aosta és Trentino-Alto Adige tartományokban a nyelvpolitika nem jutott részletes stratégiai tervezésig, elsősorban a kisebbségi nyelvi egyenjogúság és a személyi kétnyelvűség minél részletesebb szabályozásáról, a kulturális és nyelvi identitás megőrzéséről van szó.⁴¹ Történelmi okokból ez Trentinóban megy a legmesszebb Olaszországon belül, itt az olasz és a német egyenrangú hivatalos nyelvek. Itt azonban a ladin nyelv is a nyelvpolitika tárgya, amely a

36 Ld. Piemonte 1990/26 LR, Liguria 1990/32 LR, Calabria 2012/21 LR, „támogatása és érvényre juttatása” Sicilia 2011/9 LR 1. §.

37 Pl. Calabria 2012/21 LR 1–2. §; Friuli-Venezia Giulia 2010/5 LR 1. §: a dialektus „valorizálása” stratégiai cél.

38 Toso 2019: 416.

39 2007/29 LR 25. §

40 1996/15 LR 13. §

41 Valle d'Aosta példáját elég szorosan követi a nem autonóm Piemonte tartomány is.

friulihoz hasonló helyzetben lévő kislel, amelynek szükségszerűen legalább korlátozott fejlesztése is megvalósul (a helyesírás⁴² pl. itt is a tartományi kormányzat hozta létre).

Szardínia nyelvpolitikai terve egészen új keletű, ez stratégiai feladatként említi a nyelvi norma kidolgozását, az olasszal egyenlő használat biztosítását.⁴³ Mivel Szardíniában a kétnyelvűség Olaszországon belül a legáltalánosabb, de a legújabb tendenciák szerint csökkenőben van, ennek a tervnek is főleg nyelvvellemi célja van. A terv egyébként már húsz évvel korábban elfogadott alapcélok elméleti kifejtését tartalmazza,⁴⁴ és a tartomány már 2006-ban deklarálta az egységes szárd nyelv hivatalossá tételét,⁴⁵ amihez természetesen a friuli és ladin nyelvhez hasonló normalizálás, fejlesztés és egységesítés is szükséges, ez azonban eddig jóval kevésbé valósult meg, bár ugyanakkor erre szolgáló állami szervet (Ufitziu de sa Limba Sarda) is alapítottak.

IV. Szerkezeti felépítés

Mivel nincs egységes nyelvstratégia, a létező tervek nem rendezhetők világos szerkezetbe. A kisebbségi nyelvek közül néhánynál az illetékes tartományban sikerült egységes stratégiai tervben megállapodni, így a szárd és a friuli nyelvnel.

A) Szárd nyelv

1. Tervezés: éves és hosszú távú tervek a kulturális tevékenységre; nyelvi norma és helyesírás kidolgozása (hároméves program).
2. Implementáció I.

42 1973/691. elnöki rendelet 10bis §.

43 2018/22 LR, főleg 7. §, 9–14. §.

44 1997/26 LR 3. §: “Minden polgárnak külön és közösségként garantálja a nyelvet jogi formákban, különösen: a) a lehető leghatékonyabb részvételt a helyi és szociális intézményekben, iskolában, magán és állami kulturális intézményekben, b) éves és hosszútávú tervek szövegezését a kulturális tevékenységre és kezdeményezésre, c) a helyi kulturális örökség védelmét és hasznosítását, felmérését és konzerválását garantálja [...]”

45 2006. évi 16/14 sz. határozat.

https://www.regione.sardegna.it/documenti/1_72_20060418155552.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.)

- a. nyelvértés biztosítása az adminisztrációban, hivatalos irat kibocsátás anyanyelvi megszervezése, nyelvtudás-igazolási rendszer;
  - b. nyelvi hivatalok hálózatának létrehozása;
  - c. állandó bizottság a kisebbségek nyelvoktatására: módszerek, útmutatók, továbbképzés megszervezése;
  - d. tudományos és tanárképzési együttműködés egyetemekkel, ösztöndíjrendszer, *Academia de su sardu* létrehozása.
3. Implementáció II.
- a. nyelvi és toponomasztikai korpusz fejlesztése, az utóbbi hivatalos használatba vétele;
  - b. plurilingvális képzés biztosítása az oktatásban minden oktatási fokon;
  - c. iskolarendszeren kívüli oktatási műhelyek létrehozása;
  - d. rádió-televízió sugárzás kisebbségi nyelveken.

Az elért eredmények fenntartásáról, ellenőrzésről, újratervezésről nincs információ.

B) Friuli nyelv⁴⁶

1. Tervezés: ötéves és éves tervek a törvényileg meghatározott célokra; testület létrehozása a nyelvpolitika irányítására (ARLeF).
2. Implementáció I. – Alapozás (tanárképzések, szakértőképzések elindítása, a hosszú távú stratégia alapjainak létrehozása):
  - a. nyelvtudás-igazolás rendszerének kidolgozása, kisebbségi nyelvű hivatali irat kibocsátás megszervezése;
  - b. a többnyelvű oktatás tananyagának kidolgozása;

46 A tervet 2007-ben fogadták el; lényegében hasonló stratégiai lépéseket fogadtak el 1996-ban, beleértve azokat a lépéseket is, amelyeket Szardíniában is tartalmaz a stratégia, de a 2007-es tervben hiányoznak – vélhetőleg azért, mert addigra jórészt megvalósultak: 1. nyelvi norma és helyesírás kidolgozása; 2. tudományos és tanárképzési együttműködés egyetemekkel; 4. állami monitoring-szerv létrehozása. – Noha egységes stratégiai tervet nem fogadtak el, gyakorlatban hasonló Trentino-Alto Adige ladin nyelvpolitikájának szerkezetére is, a határozott ütemű tervezés és az utólagos ellenőrzés azonban nincs nevesítve.

- c. önkéntes nyelvnevelők hálózata, kulturális szervezetek elismerése és bevonása [alfejezetek, folyamatok] stb.;
  - d. kapcsolatfelvétel más tartományok latin nyelvi intézményrendszerével.
3. Implementáció II. – Terjeszkedés és mélyítés (kampányok, konferenciák, konkrét cselekvési tervek és beavatkozások):
- a. toponomasztikai fejlesztés és hivatalos használatba vétele;
  - b. többnyelvű képzés biztosítása az oktatásban;
  - c. rádió-televízió sugárzás friuli nyelven.
4. Az elért eredmények éves és ötévenkénti ellenőrzése, újratervezése.

V. Intézkedési területek

A. Olasz irodalmi nyelv

1. Tudományos kutatás, nyelvi referenciakorpusz modernizálása
- 1.1. Az alapvető referenciaművek az olasz nyelvre a világon elsők közt készültek el (1612, az AdC szótára, ennek fejlesztése 1923-ig folyt, félszázados szünet után 1965 óta vannak tervek újraélesztésre). Míg a régi szótármű preskriptív jellegű, kanonikus mű volt, az új tervek szerint deskriptív, a történetiséget és fejlődést dokumentáló korpuszra van szükség (elindult a *Vocabolario dinamico dell'italiano moderno* létrehozása).⁴⁷ Nyelvi adatbankok kiépítése folyamatban van, figyelemreméltó eredményekkel.⁴⁸
- 1.2. Tudományos konferenciák; kutatási központokat működtetése (AdC).
- 1.3. Nyelvtechnológiai téren tudatos állami tervezésről nincs tudomásunk.

2. Nyelvfejlesztés: hivatali nyelv

Egymástól független állami szervek az utóbbi évtizedekben a hivatali nyelvhasználat egyszerűségére, fejlesztésére tettek erőfeszítéseket.⁴⁹ Az AdC

47 A projekt állása nyomon követhető: <https://www.stazionelessicografica.it/progetto> (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).

48 Banche dati, corpora e archivi testuali. Italiano scritto e parlato. Accademia della Crusca. <https://accademiadellacrusca.it/it/contenuti/banche-dati-corpora-e-archivi-testuali/6228> (letöltés időpontja: 2023. 12. 29.).

49 Presidenza del Consiglio dei Ministri, Dipartimento per la Funzione Pubblica: *Codice di*

erre a célra egy szervezetet is alapított (Associazione per la Qualità degli Atti Amministrativi), amely statútuma szerint széleskörű együttműködést igyekszik megvalósítani az illetékes szervezetek közt,⁵⁰ de gyakorlati tevékenysége kevésbé számottevő.

3. Határon túli olasz kisebbség nyelvvédelme, olasz nyelv és kultúra külföldi terjesztése

3.1. Megállapodások, egyezmények. A Külügyminisztérium ezügyben megállapodásokat mozdít elő; viszonyossági alapon elfogadott az olaszországi kisebbségek külföldi patronálása.

3.2. Nyelvi kurzusok. Az SDA hatásköre, kb. 8000 kurzusról van tudomásunk. Az olasz mint idegen nyelv tudásának elismerése és a külföldi könyvtárak ellátása is az SDA hatásköre.

B. Kisebbségi nyelvek és nyelvekként elismert helyi nyelvjárások

Az egyes tartományok önállóan vezetnek be intézkedéseket, ill. fogalmaznak meg intézkedési terveket (ezek egyes esetekben nagyjából deklaráció szintjén maradnak, kidolgozottság híján vagy mert a pénzügyi források elégtelenek.⁵¹

Stile delle Comunicazioni Scritte ad Uso delle Amministrazioni Pubbliche: proposta i materiali di studio. Libreria dello Stato, Roma, 1994. https://www.morepleasefoundation.org/wp-content/uploads/2023/03/1994_CODICE_DI_STILE DELLE COMUNICAZIONI SCRITTE_1.pdf (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.); 2011, Accademia della Crusca: *Guida alla redazione degli atti amministrativi* Ittig – Cnr, Firenze, 2011. www.ittig.cnr.it/Ricerca/Testi/GuidaAttiAmministrativi.pdf (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.). Jogi értelemben hatályos dokumentumot bocsátott ki a Közigazgatási Minisztérium, ez azonban elsősorban példákat mutat be, így valódi normaként az alkalmazása nem lehetséges: Ministro per la Pubblica Amministrazione: *Direttiva sulla semplificazione del linguaggio dei testi amministrativi.* 2002. 05. 08. <http://www.maldura.unipd.it/buro/dir8mag2002.html> (letöltés időpontja: 2025. 06. 17.).

50 Elsősorban az AdC *Guidájának* alkalmazására. Az egyesület statútumát ld. https://www.aquaa.it/?page_id=60 (letöltés időpontja: 2025. 06. 17.).

51 A vonatkozó jogszabályoknak csak mintegy fele tartalmaz 1–3 éves költségvetést, a többinél az anyagi fedezet annak ellenére kétes, hogy a tartományi finanszírozási kötelezettséget a legtöbb jogszabály megállapítja – azonban egyes esetekben olyan megszorításokkal: „nagyobb anyagi terhek nélkül” (Puglia, 2012/5 LR 6. §), „Jelen törvény nem terhelheti meg nagyon a költségvetést.” (Sicilia, 2011/9 LR 3. §).

Ennek ellenére az intézkedések általában hasonló típusúak, így egy tipikus intézkedési rendszer megállapítható, amelynek azonban nem minden eleme jelentkezik minden tartományban (egészében kidolgozott rendszer Szardíniában és Friuli-Venezia Giuliában látható, a szárd, illetve a friuli nyelvre). Ez a következőképpen írható le:

1. Adminisztratív szervezetek létrehozása és intézkedések

1.1. Hivatali szervek felállítása

Szardínia: 2006 *Ufitziu de sa Limba Sarda* (2006-tól, feladatköre a szárd nyelv normalizálása és egységesítése) 2018-tól a hivatali rendszer átalakítva, kibővített feladatkörrel *Ofitzios de su Sardu* (tíz tervezett központban szétosztva a tartományban, feladatköre: képzés, hivatalos fordítás, érzékenyítés, toponomasztikai kutatás).

Friuli: *Agenzie regionâl pe lenghe furlane* (ARLeF) (2007-től, feladata a nyelvpolitikai tanácsadás, monitoring, oktatásfejlesztés, helyesírás és nyelvtudás-igazolások felügyelete, toponomasztikai kutatás).

1.2. Konzultatív szervek felállítása (tanácsadás, véleményezés a tartományi kormányzat intézkedéseire, de esetenként hivatali jogkörrel is fel vannak ruházva)

- *Osservatorio regionale* (Szardínia: 1997-től, hivatali feladata: monitoring; információszolgáltatás, tanácsadás közoktatásban, kutatási területek kijelölése, egyetértési jog a tömegkommunikációs finanszírozásban; Friuli-Venezia Giulia: 1996-tól, hivatali feladatköre: monitoring és ellenőrzés, kutatás, fordítás, koordinációs és szubvenciók tevékenység; Calabria: csak konzultáció).
- *Consulta de su sardu* (Szardínián 2018-tól, feladatköre a nyelvi norma és helyesírás kidolgozása).
- *Cunferentzia aberta* (Szardínián 2018-tól éves nyílt konferencia a nyelvi tervezésről).
- *Commissione regionale* (Friuli-Venezia Giuliában konzultatív szervek, 2007-től a szlovén nyelv védelmére, 2009-től: a német nyelv védelmére is alakult; 1990-től Piemontéban, 2007-től Venetóban is tanácsadó szerv [*commissione consiliare*] a venetói nyelvjárás védelmére).

- *Conferenza regionale* (Friuli-Venezia Giulia-ban 2007-től a szlovén nyelv ügyeiben).
- *Sportello informativo* (Friuli-Venezia Giulia-ban 2013-tól a trieszti szerb közösség ügyeinek intézésére).
- *Consulta permanente* (Valle d'Aosta: 1998-tól a német nyelvi jogok biztosítását felügyeli).
- *Comitato regionale* (társadalmi munkában működő érdekképviseleti szervezetek Calabriában 2003-tól, Moliséban 1997-től a nyelvi kisebbségek érdekében, Friuli-Venezia Giulia-ban 2001-től a szlovén kisebbség, 2010-től a venetói nyelvjárási közösség védelmére).
- Szardínián a helyi önkormányzatok saját hatáskörben is felállítanak konzultációs szervezetet.

1.3. Tudományos kutatóintézetek felállítása vagy közfeladatot ellátóként elismerése

Szardínia: 2018: *Academia de su sardu* létrehozása a szardíniai egyetemek együttműködésével a szárd nyelvvel kapcsolatos tudományos feladatokra; Friuli-Venezia Giulia: 2007: *Societât Filologjiche Furlane* elismerése közfeladatot ellátónak, szerepet kap az éves finanszírozási folyamatokban; Szicília: 1984: *Centro di studi filologici e linguistici siciliani* részvétele közfeladatokban⁵² (1951 óta elismert kutatószervezet, feladatköréhez tartoznak a nyelvi továbbképzések, kutatási programok); Trentino-Alto Adige: 1976 (a bolzanói provinciában, helyi törvénnyel): *Istituto ladino di cultura* (feladata kutatás, archiválás, ösztöndíjak biztosítása, tömegkommunikáció támogatása); Campania: 1990: *Istituto Linguistico Campano* (feladata: nyelvjáráskutatás, nyílt bibliográfiai szolgálat, konferenciák, nyelvjárási színjátszás és tömegkommunikáció támogatása); Veneto: 1994: *Istituto regionale di Cultura Ladina* (létrehozását elvi szinten támogatja a tartomány); Basilicata: 1998 (intézet létrehozását elvi szinten támogatja a tartomány).

1.4. A szabad nyelvhasználat és hivatali kétnyelvűség szavatolása

52 A 1984/54 LR felhatalmazása alapján.

1.4.1. Szardínia: 1997 (a helyi önkormányzatok megszabta keretek közt), 2018 (általánosabb érvénnyel); Friuli-Venezia Giulia: 1996 friuli nyelvre, 2001 és 2007 szlovén nyelvre, 2009 német nyelvre; Trentino-Alto Adige: 1980; Valle d'Aosta: 2001 francia nyelvre általánosan kötelező, 1998 német nyelvre fokozatosan bevezetendő; Piemonte: 1988; Campania: 2003 (alapszintű szolgáltatás az albán községekben); Puglia: 2012 (a nyilvános használat joga).

1.4.2. A hivatali kétnyelvűség biztosítására hivatalnokok nyelvi képzése (Friuli, Piemonte), a kétnyelvűség terhei miatti kompenzáció bevezetése (Trentino-Alto Adige, Valle d'Aosta, Piemonte); nyelvtudási bizonyítvány (nyelvvizsga) rendszerének kidolgozása (Szardínia: 2018, Friuli: 2014 [2007 szlovén nyelvre], Valle d'Aosta: (1998–2000 közt); egyes tartományokban a kétnyelvű okiratok finanszírozását is szabályozták.

1.4.3. Kisebbségi nyelvi toponímiák, ill. személynevek használatba vétele, ill. visszaállítása: Szardínia: 1997; Friuli-Venezia Giulia: 2001 a szlovén nyelvre, 2007 a friuli nyelvre (helyi szervek itt kétnyelvű és csak friuli nyelvű használatra is jogosultak), 2009 a német nyelvre;⁵³ Trentino-Alto Adige: 1972;⁵⁴ Valle d'Aosta: 1998 és 2000; Veneto: 1994 (a helyi toponímiák elvi életbe léptetése).

2. Nyelvtechnológia és nyelvi korpuszok fejlesztése

2.1. A nyelvi örökség korpusza, ill. ahhoz tartozó adatbázisok

Szardínia: 1997: általános katalógus terve, szárd nyelvi repertórium felmérése egy projektben – a) minden szárd községben kutatni-felmérni a lexikát, b) informatizálás, c) publikálás szárd általános szótár és nyelvjárási atlasz formájában.⁵⁵ Ez az egyetlen részletesen kidolgozott

53 Friuli-Venezia Giulia 2010/5 LR 3. § említi a venetói nyelvű toponímiák jogát is, de részletesebb kifejtés nélkül.

54 1972. év 118. (állami) tv. 32–35. § az első olasz jogszabályok, melyek a kisebbségi nyelvhasználatot engedélyezik és az olaszosított kisebbségi nevek ripristinációját rendelik el; az 1972/670. elnöki rendelet 101. § a német toponímiák általános használatát, 102. § a latin toponímiák helyi használatát engedélyezi.

55 Sardegna 1997/26 LR 9–10. §.

program, más tartományokban részprogramok vagy általános elvek (egyes helyeken pedig semmi): Trentino-Alto Adige: 1976: „archiválás”,⁵⁶ Szicília: 1989-től *Atlante Linguistico della Sicilia*-program;⁵⁷ Campania: 2004: arberesh nyelvtan és szótár terve; Molise: 1997 és Campania: 2003: „adatbank”.

2.1.1. A helyesírási szabályzat kidolgozása és védelme

Szardínia: 2018;⁵⁸ Friuli-Venezia Giulia: 1996 (itt a tartomány csak a helyesírási szabályzatnak megfelelő publikációt finanszíroz, hivatalos publikációk és jelzőtáblák eszerint készülnek, a szükséges táblacserét a tartomány finanszírozza), 2007 (az ellenőrzés rendszerének kiépítése); Trentino-Alto Adige: 1973 a ladin nyelvre;⁵⁹ Veneto: 2007 (a tartomány bizottságot jelöl ki az „egységes venetói írásmód” megvalósítására).⁶⁰

2.1.2. Toponomasztikai korpusz

Az 1.4.3. pontban elfogadott toponímiai kétnyelvűség gyakorlati életbe léptetésére toponímiai kutatásokat és korpusz létrehozását támogatja több tartomány, de ha az 1.4.3. szerint nem deklarálták a névhasználati jogot, az általánosságban vett toponímiai kutatásokat akkor is számos tartomány programjába vette: Szardínia: 1997 (kutatások terve), 2018 (onomasztikai atlasz terve); Friuli-Venezia Giulia: 2001: a szlovén nyelvre; Trentino-Alto Adige: 2012: tartományi toponímiai repertórium terve (bár finanszírozása csekély); Piemonte: 1990; Veneto: 2007 (a „venetói nyelvre”); Calabria: 2003; Puglia: 2012; Molise: 1997 (kutatások támogatása).

56 Bolzano provincia helyi jogalkotása, Legge Provinciale 1976/27.

57 <http://www.csfls.it/res/> (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

58 Sardegna 2018/22 LR 7. §, a 11. § helyesírási tanácsadás biztosítását szorgalmazza.

59 1973/691 elnöki rendelet 10bis §; gyakorlati megvalósítására helyi jogszabály tudtunkkal nincs.

60 Veneto 2007/8 LR 10. §. Ez az egyetlen jogszabály, amely helyi nyelvjárás helyesírásáról rendelkezik.

2.2. Nyelvtchnológia

Szoros értelemben vett nyelvtchnológiai fejlesztés az olasz tartományi tervezésben nem szerepel. Egyetlen efélé mutató lépés Calabriában történt, ahol legalább egy nyelvjárási netes felület kialakítása bekerült az állami tervezésbe.⁶¹

3. Oktatás

3.1. Tananyagfejlesztés

Szardínia: 1997, részletesebben 2018 (módszerek, útmutatók); Friuli-Venezia Giulia: 2007 (az ARLeF felügyelete alatt); Calabria: 2012 (a nyelvjárára didaktikus anyagok kidolgozása, oktatáskutatás).

3.2. Továbbképzések, tanárok fejlesztése

Szardínia: 2018; Szicília: 1981; Calabria: 2003; Campania: 2004; Puglia: 2012; Molise: 1997, Veneto: 2007; Basilicata: 1998.

3.3. Anyanyelvi oktatás

Szardínia: 1997 (100%-ban tartományi finanszírozással; egyetemi szinten is), 2018 (középiskolai és egyetemi szinten is); Friuli-Venezia Giulia: 1996 (friuli nyelv: 60%-ban előfinanszírozható oktatás), 2001 (szlovén: alapfok, lehetőség középiskolára is), 2007 (a finanszírozás rendezése), 2009 (német nyelv);⁶² Trentino-Alto Adige: német és ladin nyelv 1972-től első és második nyelvként is oktatva, 2018 minden oktatási formában;⁶³ Szicília: 1981 (a nyelvjárá minden fokon való oktatása tervbe véve, 2011 deklarálva); Piemonte: 1990; Veneto: 2007 (a nyelvjárá fakultatív kurzusai minden fokon); Campania: 2003 (alapfokon és középiskolában jog); Molise: 1997 (alap- és közép fokon tartományi finanszírozással); Puglia: 2012 (deklarálva minden fokon a jogot, elvileg támogatva az iskolákat).

3.4. Felnőttoktatás és iskolarendszeren kívüli oktatás

Külön rendelkezik róla Szardínia (1997), Trentino-Alto Adige (2018), Campania (2003: alfabetizáció, művészeti és turisztikai képzés).

61 Calabria 2012/21 LR 5. §.

62 A venetói nyelvre „didaktikus programot” hirdettek meg: Friuli-Venezia Giulia 2010/5 LR 3–5.§.

63 A ladin óvodai képzésről már a bolzanoi 1976/36 LP 30bis §, középiskolai oktatásról 1995/13 LP rendelkezett.

- 3.5. Friuli-Venezia Giulia-ban önkéntes nyelvnevelőket is elismer a tartomány.⁶⁴
4. Nyelvfejlesztés és -védelem kulturális programok útján
- 4.1. Közgyűjtemények létrehozása kisebbségi nyelveken
 Szardínia: 1997 (beszerzések támogatása); Friuli-Venezia Giulia: 1996; Piemonte: 1990 (könyvtár létrehozása); Veneto: 2007 (könyvtárszekció létrehozása a nyelvjárási anyagnak); Calabria: 2012 (könyvtár és multimédiatár a nyelvjárási anyagnak); Campania: 1990 (nyelvjárási anyag gyűjtése és nyílt bibliográfiai szolgálat biztosítása), 2004 (könyvtár és multimédiatár szervezése); Liguria: 1990 (regionális dokumentációs központ létesítése, könyvtár támogatása a nyelvjárási anyagnak).
- 4.2. Könyvkiadás, audiovizuális anyag publikálása
 Szardínia: 1997; Friuli-Venezia Giulia: 2010 (venetói dialektusra); Piemonte: 1990 (elvileg); Veneto: 1994 (elvileg), 2007 (a venetói dialektusra); Molise: 1997; Puglia: 2012 (elvileg); Campania: 1990; Liguria: 1990.
- 4.3. Kulturális kezdeményezések és civil egyesületek támogatása
 Szardínia: 1997; Friuli-Venezia Giulia: 1996, 2007 (friuli nyelv), 2010 (venetói nyelvjárás); Piemonte: 1990 (elvileg); Veneto: 1994 (egyesületek elismerése közhasznúként); Calabria: 2003 (külön alap létrehozása e célból).
- 4.4. Zenei, színpadi programok támogatása
 Szardínia: 1997, 2018; Friuli-Venezia Giulia: 2001 (szlovén nyelven), 2010 (venetói nyelvjárásban); Trentino-Alto Adige: 1977; Piemonte: 1990 (elvileg); Calabria: 2003 (albán nyelven), 2012 (campaniai nyelvjárásban); Molise: 1997; Campania: 1990.
- 4.5. Tudományos kutatás, elemzés támogatása
 Szardínia: 1997 (a szárd nyelv változatainak kutatása); Friuli-Venezia Giulia: 1996; Trentino-Alto Adige: 2018 (lexikográfiai-terminológia kutatás);⁶⁵

64 Friuli-Venezia Giulia 2007/29 LR 19. §.

65 Már 1976-ban a bolzanói provincia helyi törvénye is nevesítette a tudományos kutatás támogatását.

Szicília: 2018;⁶⁶ Piemonte: 1990; Veneto: 1994 (elvileg), 2007 (a nyelvjárásra); Calabria: 2003 (kisebbségi nyelvekre), 2012 (a nyelvjárásra); Basilicata: 1998; Molise: 1997; Liguria: 1990; Lombardia: 2016; Puglia: 2012.

4.5.1. Konferenciák támogatása: Szardínia: 1997; Liguria: 1990; Campania: 1990.

4.6. Nyelvi ösztöndíjak, díjak, versenyek

Szardínia: 1997; Friuli-Venezia Giulia: 1996 (friuli nyelvre), 2010 (venetói nyelvjárásra); Trentino-Alto-Adige: 1976; Szicília: 2018.⁶⁷

5. Sajtó és rádió-televízió szolgáltatás

Szardínia: 1997, 2018; Friuli-Venezia Giulia: 1996, 2007, 2011; Trentino-Alto Adige: 1973 (háromnyelvű rádió-televízió szolgáltatás biztosítása); Veneto: 2007 (a nyelvjárás számára); Calabria: 2003; Campania: 1990; Puglia: 2012; elviekben a kommunikáció támogatása: Piemonte: 1990; Trentino-Alto Adige: 2018. Csak a sajtó támogatását szabályozza Valle d'Aosta: 2008.

6. Külkapcsolatok támogatása

Kisebbségi nyelvek esetében az anyaországgal való nyelvi-kulturális kapcsolatokat, nyelvjárások és anyaország nélküli kis nyelvek esetében a határokon túl vagy más tartományba elszármazott beszélőkkel való kapcsolattartást, azok oktatását több tartomány programjába vette: Szardínia: 1997; Friuli: 1996 (másutt élő ladin beszélők oktatása), 2007 (egyetemi együttműködés Szlovéniával), Trentino-Alto Adige: 2018; Calabria: 2003; Basilicata: 1998; Campania: 2004; Molise: 1997.

VI. Ütemterv

Sem az olasz nyelv, illetve a központi állami tervezés, sem a tartományi (kisebbségi nyelvekre és nyelvjárásokra megfogalmazott) normák nem tartalmaznak határozott ütemtervet, kivéve néhány konkrét intézkedést és pénzügyi keretek határidőhöz (jellemzően egy és/vagy három év) kötését. Megfigyelhetően

66 A 2018/376 tartományi határozat említi, különösebb jogkövetkezmény nélkül.

67 Trentino-Alto Adige, Szicília: ld. a tudományos kutatás támogatását.

a stratégiai lépések megvalósítását többnyire párhuzamosan, és nem egymás után tervezik.

VII. Feladat- és hatáskörök

A. Olasz irodalmi nyelv

Külügyminisztérium: olasz nyelv és kultúra külföldi terjesztése (szabályozás, ellenőrzés).

SDA: olasz nyelv és kultúra külföldi terjesztése (nyelvtanítás, kiadványterjesztés, nyelvtudás igazolása).

AdC:

- kutatás;
- nyelvi korpusz létrehozása és fejlesztése.

AQuAA:

- hivatali nyelvhasználat fejlesztésének koordinálása.

B. Kisebbségi nyelvek és nyelvjárások

- Tartományi kormányzat (Giunta regionale): helyi törvénykezés végrehajtása, jogok garantálása (kétnyelvű közigazgatás fenntartása, képzése, finanszírozása); a nyelvpolitikai feladatok finanszírozása egészben v. megszabott önrész kiegészítésével, egyes helyeken speciális alapok létrehozásával (Friuli, Calabria); többnyire az oktatás biztosítása.⁶⁸
- Oktatási és kulturális assessorato: a tartományi kormányzat egyes feladatainak vállalása (tartománytól függően) – Szardínia: éves konferenciák, hároméves terv, oktatási útmutatás; Szicília: programok finanszírozása; Campania: Istituto Linguistico Campano fenntartása.

68 A kormányzati feladatok egy részét a helyi önkormányzatok saját hatáskörben intézik, egészen odáig, hogy Trentino-Alto Adige tartományon belül Bolzano provincia saját törvénykezése gondoskodik a német nyelvvédelem egyes kérdéseiről. Kis létszámú kisebbségeknél rendszerint néhány önkormányzat feladatköréről van szó, ill. előfordul, hogy önkormányzatok szövetsége kapja meg a jogot (pl. Veneto: Comelico és Sappada speciális jogainak elismerése [2004/34 LR] mellett a Sette Comuni szövetsége).

- Osservatorio regionale (Szardínia: konzultáció közoktatás, információ tárgykörében, kutatási terület kijelölése, egyetértés sajtófinanszírozásban; Friuli: ellenőrzés, monitoring, kutatás, fordíttatás; Calabria: konzultatív szerv).
- Comitato / commissione regionale: konzultatív szerv egy adott nyelvváltozat védelmére.⁶⁹
- Elismert kutatóközpontok (Szicília: Centro di studi filologici – továbbképzés, kutatási program; Trentino-Alto Adige: Istituto ladino di cultura) és kulturális egyesületek (Friuli, Valle d'Aosta, Veneto, Calabria).⁷⁰
- Egyetemek (Udine: a friuli nyelv kutatási központja; Liguria: comitato scientifico létrehozása), elismert központi könyvtárak (archívum létrehozása).
- Oktatási intézmények: több tartományban saját hatáskörben választhatják a nyelvi fejlesztésre megfelelő eszközt (Szicília); az oktatás felügyeletére speciális szerv (superintendentura) Trentino-Alto Adigében.
- RAI: kisebbségi rádió-televízió adás sugárzása a tartománnyal való megegyezés útján, rendszerint a tartomány részfinanszírozásában.
- Sajátos feladattal megbízott, egyedi szervezet Friuli-Venezia Giulia tartományban, ahol jogi normában megfogalmazott egysége az Agenzie regionâl pe lenghe furlane.

C. Ahol egy regionális nyelvnek jogi normában megfogalmazott egységes nyelvpolitikája létezik, esetenként sajátos szervezetek is alakulnak egyes feladatokra:

- Friuli-Venezia Giulia tartományban az Agenzie regionâl pe lenghe furlane: a helyesírás ellenőrzése, nyelvtudás-igazolási rendszer, toponomasztikai kutatás, nyelvpolitikai tanácsadás (finanszírozási kérdésekben is), résztervek kidolgozása;

69 Pl. Friuli-Venezia Giuliában külön *comissione* van a friuli, német, szlovén nyelvre, ill. *comitato* a venetói nyelvjárásra. Valle d'Aostában *consulta permanente* (állandó tanács).

70 A regionális törvénykezés rendszerint nevesít államilag elismert kulturális egyesületeket, amelyekre átruhazza a feladatok egy részét, ill. konzultatív jogokat biztosít. Ez az irányzat az *associazionismo*, amelyet távlati célként fogalmaznak meg (pl. Calabria 2003/15 LR 14. §).

- Szardínián *Consulta de su sardu*: nyelvi norma és helyesírás kidolgozása;
- nyelvi hivatalok (*Ofitzios de su sardu*): képzés, hivatalos fordítás, érzékenyítés, toponomasztikai kutatás.

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

Az olasz nyelvvel kapcsolatos nyelvstratégiai tevékenység felügyeleti rendszere nem konzekvens, hiszen különböző, többségükben nem állami szervek végzik. Az SDA tevékenységét a Külügyminisztériummal való megegyezés alapján, felügyelete alatt végzi, az oktatási tevékenység szakmai felügyelője a Sapienza Egyetem. Az AdC felügyeletéről nincs információnk. A folyamatban lévő tevékenység értékelése, újratervezése szervezetenként nincs megoldva.

Kisebbségi nyelvek és nyelvjárásek esetében általában a regionális kormányzat felügyeli a helyi nyelvi tervezést, ezt a jogát azonban több esetben állami vagy külön jogszabályban elismert civil nyelvi szervezetre ruházza át. A hároméves tervekben megfogalmazott nyelvpolitikai célokat a kormányzatok évente ellenőrzik és szükség esetén módosítják; a finanszírozott programok egy része 100%-ban állami fenntartású (leginkább oktatásban), nagyobb részét csak bizonyos százalékban finanszírozzák előre és a megvalósulását utólag ellenőrzik. Általános felügyeleti rendszer azonban nincs, és a programok lejáratkori vagy folyamatos újratervezése a legtöbb tartományban nincs kodifikálva, hanem esetleges.

Monitoring-rendszer megjelenik a friuli nyelv⁷¹ és a calabriai nyelvjárásek védelmében.⁷²

71 Friuli-Venezia Giulia 1996/15 LR 15–16. §§: az Osservatorio regionale feladatköre; 2007/29 LR 28. §: az ARLeF éves ellenőrzést folytat.

72 Calabria 2012/21 LR 1–2. §.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

1. Olasz irodalmi nyelv

Hivatalos olasz nyelvstratégia, sőt nyelvvédelem nem létezik⁷³ és többnyire fel sem merül a lehetősége, a nyelvvédelem kérdése a fasiszta korszak purizmusa⁷⁴ óta társadalmi tabu alatt van. Egyetlen esetben dokumentálható állami beavatkozás a nyelvbe, az viszont politikai és ideológiai természetű: feminista és genderideológia hatása alatt egyes szavak nőnemű alakjának megteremtése és elterjesztése a 2000-es években.⁷⁵ A nagy és erős öntudattal bíró olasz nyelvközösség ettől függetlenül különösebben nem veszélyeztetett (használata a nyelvjáráások rovására még terjed is), bár az összes európai nyelvhez hasonlóan az angol mint nemzetközi nyelv több szempontból hátrányosan hat a fejlődésére. Az intézményi szint az olasszal ellentétben favorizálja az angol használatát; az anglicizmusok a beszélt olasz nyelvet előzönlük (becslések szerint 4000 lexikai egység). Az olasz nyelv védelmére 2013-ban egy törvényjavaslatot nyújtottak be,⁷⁶ amely szembemegy a nyelvvédelemre vonatkozó társadalmi tabuval (elfogadva nyelvi norma létjogosultságát), és mérsékelt, de irányvonalukban helyes változásokat javasol a kisebbségi nyelvek védelmére bevett jogszabályok mintájára (*Az olasz nyelv Legfelsőbb Tanácsának létrehozása, melynek feladata: tudományos kutatás tanárok és közszereplők nyelvhasználatának fejlesztésére; iskolában, médiában, reklámban a helyes olaszság elősegítése, oktatás segítése, a szükséges új kifejezésekkel a nyelv gazdagítása, operatív javaslat a hivatalos*

73 Vedovelli 2010; <https://diciamoloinitaliano.wordpress.com/2018/05/02/il-tabu-tutto-italiano-della-politica-linguistica/> (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

74 Ld. Somma 1997.

75 Ministro per la Pubblica Amministrazione: Direttiva 2/19. 23 maggio 2007. *Misure per attuare parità e pari opportunità tra uomini e donne nelle amministrazioni pubbliche, valamint Robustelli 2012.* Vö. <https://diciamoloinitaliano.wordpress.com/2018/05/02/il-tabu-tutto-italiano-della-politica-linguistica> (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

76 https://www.camera.it/leg17/995?sezione=documenti&tipoDoc=lavori_testo_pdl&id-Legislatura=17&codice=17PDL0012790 (letöltés időpontja: 2020. 02. 11.).

kommunikáció javítására, külföldi olaszoktatás segítése). A javaslat azonban visszhangtalan maradt.

Az olasz nyelv egy szintjének azonban hatékony védelme biztosított, és pedig a nyelvjárásoknak, azáltal, hogy a kisebbségvédelmi törvény az utóbbi két évtizedben kialakított és eléggé elfogadott értelmezés szerint a nyelvjárások védelmére is vonatkozik, így az olasz nyelvjárások egy részét önálló nyelvnek nyilvánították,⁷⁷ nagyobb részüket ugyan nem, de tartományi nyelvjárásvédő jogszabályok és szervek alakultak.

2. Kisebbségi nyelvek

Az államnyelvvél szöges ellentétben az olasz állam nagy gondot fordít a kisebbségi nyelvek védelmére, ebbeli igyekezete bátran mondható példásnak. Ezt erősen decentralizált módon, régiókra épülő modellben valósítja meg, aminek történeti okai lehetnek: az olasz tartományok teljesen különböző történelme és hagyományai miatt erős a regionalizmus, egyfajta ellenhatásról is beszélhetünk a fasiszta korszak erős központosításával szemben. A nagyobb létszámú nyelvi kisebbségek egy-egy régióra összpontosulva élnek, ami kézenfekvővé teszi a helyi megoldások keresését, és a tiroli németek hosszas autonómiaküzdélme egy nemzetiségi szempontból kiegyensúlyozott helyi autonómiában talált megnyugtató megoldást, ami mintaként szolgálhatott a többi kisebbség számára. A tiroli megoldás több szempontból a mai napig eltér a többi térségtől: itt az olaszt és a németet minden szempontból egyenrangú hivatalos nyelvnek ismerik el, és a különböző nemzetiségek részarányát is szavatolják egyes hivatalos testületekben.⁷⁸ Ennek nem is a német nyelv a fő haszonélvezője, hanem a jóval

77 Erre az olasz történelmi és nyelvi fejlődés sajátosságai lehetőséget adnak: a nyelvjárások közti nagy távolság, igen régen dokumentált fennállásuk (emiatt legalábbis a nyelvpolitika szintjén feltételezzük közvetlen ókori eredetüket, vagyis az olasz nyelvvel párhuzamos létrejöttüket), a szomszéd újlatin nyelvekkel való nyelvjárás-kontinuum megléte (pl. francia – frankoprovenszál – provanszál – nyugati ligur [munegascu, intemelio] – keleti ligur – olasz), és az, hogy az olasz politikai egység csak a 19. században jött létre, így egyes nyelvjárásoknak a múltban önálló állami létük igazolható.

78 1972. évi 670. elnöki rendelet 30., 50., 99. §.

kevesebb beszélővel rendelkező ladin nyelv, amelynek irodalmi nyelv-értékű, kodifikált változata addig lényegében nem létezett, és a becsülhetően 55 ezer fős közösség a 21. század modernizációs követelményeivel nem vehette volna fel a versenyt. Bár teljesen egyenlő jogokat nem ért el, az egyenrangú használat érdekében komoly nyelvfejlesztési és nyelvvédelmi feladatokat vállalt fel az autonóm tartomány, aminek köszönhetőleg jött létre pl. a ladin helyesírás.

A kis létszámú kisebbségi nyelvekkel kapcsolatban tehát az olasz nyelvpolitika igen aktív, és mindenképpen ér el pozitív eredményeket, azonban ez szükségszerűen leginkább nyelvvédelem; egységes nyelvstratégia már csak a regionális szerveződés miatt sem alakulhatott ki. Hatékonysága szintén tartományonként változó; nagyobb jelentősége azoknál a kisebbségnél van, ahol nem beszélhetünk anyaországról, amely ezt a feladatot felvállalná. Az olasz állam törekszik viszonyossági alapon megállapodni az anyaországokkal a kisebbségvédelmi kérdésekről, így ez pl. a szlovén kisebbségnél teljesen megoldottnak tűnik. Tapasztalatok szerint a legnagyobb hatású pozitív lépés a kisebbségi nyelvi rádió- és televízióadás támogatása. Noha nincsen egységes megoldás, bizonyos intézkedések tipikusnak mondhatók: eszerint az olasz rendszerre igen jellemző a tartományi kormányzat mellett működő nyelvi tanácsadó és ellenőrző, korlátozottan feladatokat átvállaló tanácsok létesítése, nyelvi és kulturális egyesületek elismerése közfeladatot ellátónak (*associazionismo*), működésük részleges finanszírozásával, az anyanyelvi oktatás szorgalmazása és állami finanszírozása (bár egyes tartományokban az anyagi források nyilvánvalóan elégtelenek), a hivatali kétnyelvűség biztosítása (egyes autonóm térségekben teljes egyenrangúság, szórványoknál általában 15% beszélőnél, de néha még kedvezőbb feltételekkel) úgy, hogy a kétnyelvűségre kötelezett alkalmazottak képzését és kompenzálását az állam vállalja; kisebbségi toponímiák repertóriumának elkészítése és használatba vételük (jelzőtáblákon is; kivételesen még olyan hely is előfordul, ahol az olasz nyelvű feltüntetést nem is kívánják meg); anyanyelvi zenei és színpadi programok támogatása – ez úgy tűnik, az olasz szemlélet jellemző sajátossága; közgyűjtemények kijelölése a kisebbségi anyag központi kezelésére.

Az olasz szemlélet részben a többségi nyelvre vonatkozó stratégiai tervezés hiányát is azzal oldja fel, hogy a helyi nyelvjárást is kisebbségi nyelvként

kezeli. Ez egyes esetekben nyilvánvalóan indokolt: a szárd, ladin, friuli nyelvek önállósága nem csak politikai döntés kérdése, hanem nyelvészetileg is szilárd alapokon áll. Más esetekben azonban egy-egy nyelvjárás önállósága inkább politikai kérdés.⁷⁹

Két ilyen nagyobb lélekszámú kisebbségi nyelvről beszélhetünk, amelyeket autonóm tartományban beszélnek, és a tartomány hatékony nyelvpolitikát fejt ki érdekükben: a szárd és a friuli nyelvet. Ez az a két nyelv, ahol már tudatos nyelvstratégia fedezhető fel. A módszerek mindkét esetben többnyire a már ismertettek, de a nagy létszámú, hagyományaihoz erősen ragaszkodó beszélő (Szardínia), kulturális egyesületek munkájával erősen kifejlesztett nyelvi-kisebbségi öntudat (Friuli)⁸⁰ következtében itt különösen hatékonynak mutatkoznak. Érdekes, hogy a nyelv erős kodifikációja, helyesírás létrehozása és annak akár adminisztratív eszközökkel, ill. szankciókkal való betartatása, speciális nyelvvédelmi (tanácsadó, kétnyelvűséget biztosító, tervező és kodifikáló) hivatalok és Szardíniában hivatali hálózat létrehozása, nyelvi korpusz létrehozására irányuló kutatómunka erős ennél a két kisebbségnél, a jelek szerint pozitív eredménnyel, így tehát ezeket mindenképpen hatásos és követendő eszközöknek kell tekintenünk.

3. Nyelvjárások

A nyelvjárások elterjedtsége Olaszországban jónak mondható, presztízsiük azonban (az irodalmi nyelvnek oktatási és kulturális normaként favorizálása miatt, az olasz egyesítéstől szinte napjainkig) alacsony, ezért az irodalmi nyelv-nél erősebben ki vannak téve veszélyeknek, és használatuk minden felmérés szerint visszaszorulóban van. Ez azonban nyelvjárásonként változik, a legrosszabb a helyzet a legvárosiasodottabb északi tartományokban (Lombardia,

79 Ld. például 16. jegyzet.

80 Érdekes itt megemlíteni Friuli történelmi okokból eltérő fejlődését, mivel egy része az I. világháborút lezáró békéig Ausztriához tartozott. Ebből következően az olasz tartományi lakosok közül hagyományosan a friuliak érznek leginkább kulturális közösséget Közép-Kelet-Európával (így mellelleg a magyarsággal is).

Emilia Romagna).⁸¹ A nyelvjárások tehát konkrét veszélyben vannak, de a tudatos nyelvpolitika sokat javít a kilátásokon. A nagyobb létszámú regionális nyelvek esetében az anyanyelvi rádió- és televízióadások hoztak bizonyos érzékelhető fellendülést, illetve az állam tudatosan növeli a regionális nyelvek presztízsét azzal, hogy hivatali nyelvként engedélyezi, sőt kötelezően előírja (így a szárd, ladin, friuli nyelvet), és normatív használatukat szabályozza. Egy nyelvjárás védelmére már a deklaratív szándék is nagy segítséget jelent, ha azt elismerik külön nyelvként. Ez szemmel látható fellendülést hozott a szárd nyelvnek, és világos a nyelvvédelmi erőfeszítések erősödése a venetói nyelvjárás elismerése által, ugyanakkor az önálló szicíliai nyelv elismerését nagyon kevés gyakorlati védelmi és presztízsnövelő lépés követte.

Felhasznált irodalom

- D'Achille 2016. D'Achille, Paolo: *La "salvaguardia della lingua lombarda" in una legge regionale*. <https://accademiadellacrusca.it/it/contenuti/la-salvaguardia-della-lingua-lombarda-in-una-legge-regionale/7402> (letöltés időpontja: 2020. 02. 06.).
- De Mauro 1991. De Mauro, Tullio: *Storia linguistica dell'Italia Unita*. Laterza, Roma–Bari, 1991.
- Éry 2014. Éry Anna: Anyanyelvoktatás Olaszországban. *Anyanyelv-pedagógia*, 7. (2014) 4. sz. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=545> (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).
- Fábián 2008. Fábián Zsuzsa: A nyelvművelés Olaszországban. In Balázs Géza – Dede Éva (szerk.): *Európai nyelvművelés*. Inter Kht. – PRAE.hu, Budapest, 2008. 236–253.

81 Mindez ugyanígy vonatkozik a kisebbségi nyelvekre, még a legjobban megőrzött szárd nyelvre is: ezt 2007-es adatok szerint passzív tudással még a felnőtt lakosság 97%-a értette (sőt az északnyugati területen, Logudoróban még az aktív nyelvtudás is 90% felett van), azonban a 6–14 éves korcsoportban már 79%-ra zsugorodott ez az arány, az aktív kompetencia pedig 43%-ra! Ld. Toso 2018.

- Franchini 2012. Franchini, Marco: “Costituzionalizzare” l’italiano: lingua ufficiale o lingua culturale? *Rivista AIC*, (2012) 3. sz. <https://www.rivistaaic.it/images/rivista/pdf/FRANCHINI.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).
- ISTAT 2017. *Anno 2015. L’uso della lingua italiana, dei dialetti e delle lingue straniere*. Istituto Nazionale di Statistica, Roma, 27 dicembre 2017. https://www.istat.it/it/files//2017/12/Report_Uso-italiano_dialetti_altrelingue_2015.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).
- Lamuela 1987. Lamuela, Xavier: *La grafia friulana normalizzata*. Edizioni de amministratsion provinciâl di Udin, Udin [Udine], 1987.
- Pellegrini 1977. Pellegrini, Giovan Battista: *Carta dei dialetti d’Italia*. Pacini, Pisa, 1977.
- Robustelli 2012. Robustelli, Cecilia: *Linee guida per l’uso del genere nel linguaggio amministrativo*. Accademia della Crusca, Firenze, 2012. https://accademiadellacrusca.it/sites/www.accademiadellacrusca.it/files/page/2013/03/08/2012_linee_guida_per_luso_del_genere_nel_linguaggio_amministrativo.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 29.).
- Robustelli 2018. Robustelli, Cecilia: Language policy in Italy: the role of national institutions. In: *Intervento presentato al convegno National language Institutions and National Languages tenutosi a Mannheim nel 5-6.10.2017*. 169–181. <http://efnil.nytud.hu/documents/conference-publications/mannheim-2017/EFNIL-Mannheim-22-Robustelli.pdf> (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).
- Salamon 2007. Salamon Eszter: *Önmagukba zárt kisebbségek nyelvi sztenderdizációja Olaszországban*. A friuli és a szárd kisebbség nyelvi tervezési folyamatai a nyelvük védelméről szóló nemzeti törvény előtt és után. PhD értekezés, Pécs, 2007.
- Somma 1997. Somma, Alessandro: La politica linguistica del legislatore nelle esperienze italiana e francese. *Politica del diritto*, 28. (1997) 1. sz. 27–95.
- Telmon 2006. Telmon, Tullio: La sociolinguistica e le leggi di tutela delle minoranze linguistiche. *Lingue e idiomi d’Italia*, 1. (2006) 1. sz. 38–52.
- Toso 2009. Toso, Fiorenzo: *Le minoranze linguistiche in Italia*. Il Mulino, Bologna, 2009.

- Toso 2018. Toso, Fiorenzo: Il sardo. In Toso, Fiorenzo (szerk.): *Lingue sotto il tetto d'Italia. Le minoranze alloglotte da Bolzano a Carloforte*. 8., 2018. 11. 29. http://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/articoli/scritto_e_parlato/Toso8.html (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).
- Toso 2019. Toso, Fiorenzo: Alloglossie e minoranze linguistiche in Italia. Problemi terminologici e forme della tutela. *Estudis Romànics*, 41. (2019) 401–422.
- Vedovelli 2010. Vedovelli, Massimo: *Come sopravvivere alla non-politica linguistica italiana*. (Lingua italiana d'oggi VII.) Bulzoni, 2010. DOI: 10.1400/190778

Jogi források

- Contratto nazionale di servizio tra il Ministero dello Sviluppo Economico e la RAI-Radiotelevisione Italiana S.P.A. https://www.rai.it/dl/doc/1607970429668_Contratto%20di%20servizio%202018-2022.pdf (letöltés időpontja: 2020. 02. 06.).
- Costituzione della Repubblica Italiana. https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/pdf/Costituzione_della_Repubblica_italiana.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).
- Decreto del Presidente della Repubblica 31 agosto 1972, n. 670 Approvazione del testo unico delle leggi costituzionali concernenti lo statuto speciale per il Trentino-Alto Adige. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:presidente.repubblica:decreto:1972-08-31;670> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Decreto del Presidente della Repubblica 1 novembre 1973, n. 691 Norme di attuazione dello statuto speciale per la regione Trentino-Alto Adige concernente usi e costumi locali ed istituzioni culturali. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:presidente.repubblica:decreto:1973-11-01;691~art2> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Decreto Legislativo 21 settembre 2000, n. 281. (<https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2000;281>) (letöltés időpontja: 2024. 01. 06.).

- Decreto Legislativo 22 maggio 2001, n. 263. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2001;263> (letöltés időpontja: 2024. 01. 06.).
- Friuli-Venezia Giulia, Decreto del Presidente della Regione 25 ottobre 2011, n. 0256/Pres. https://www.regione.fvg.it/rafvig/export/sites/default/RAFVG/economia-imprese/allegati/Decreto_256_25ott2011.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 06.).
- Leges Statutae Rei Publicae Sancti Marini. Ex Casaliano Tipographeo, Forolivii, 1834. https://archive.org/details/bub_gb_jVYhQNWm6vUC (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).
- Legge 11 marzo 1972, n. 118 Provvedimenti a favore delle popolazioni alto-atesine. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1972-03-11;118> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Legge 13 agosto 1980, n. 454 Indennità speciale di seconda lingua ai magistrati. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1980-08-13;454~art1> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Legge 27 ottobre 1988, n. 470 Anagrafe e censimento degli italiani all'estero. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:1988;470~art6!vig=9999-12-31> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Legge 22 dicembre 1990, n. 401 Riforma degli Istituti italiani di cultura e interventi per la promozione della cultura e della lingua italiane all'estero. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1990-12-22;401> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Legge 15 dicembre 1999, n. 482 Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1999;482> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Legge 23 febbraio 2001, n. 38 Norme a tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli-Venezia Giulia. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2001-02-23;38~art1-com2> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Legge 15 luglio 2009, n. 94 Disposizioni in materia di sicurezza pubblica. <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2009-07-15;94~art1-com22-leti> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).

Legge costituzionale 26 febbraio 1948, n. 4 Statuto speciale per la Valle d'Aosta.
<https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge.costituzionale:1948-02-26;4> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).

Legge costituzionale 31 gennaio 1963, n. 1 Statuto speciale della Regione Friuli-Venezia Giulia.
<https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge.costituzionale:1963-01-31;1> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).

Leggi provinciali

Provincia autonoma Bolzano: LP 31 luglio 1976, n. 27 Istituzione dell'Istituto ladino di cultura. LP 17 agosto 1976, n. 36 Ordinamento delle scuole materne – scuole per l'infanzia. LP 3 agosto 1977, n. 25 Istituzioni di istituti per l'educazione musicale in lingua tedesca e ladina ed in lingua italiana. LP 1 giugno 1995, n. 13 Introduzione dell'insegnamento curriculare del ladino nelle scuole secondarie di secondo grado ed artistiche delle località ladine. LP 20 settembre 2012, n. 15 Istituzione del repertorio toponomastico provinciale e della consulta cartografica provinciale. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/normativa/Normativa_delle_Regioni/pagina15.html (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

Leggi regionali

Basilicata: LR 28 marzo 1996, n. 16 Promozione e tutela delle minoranze etniche-linguistiche di origine greco-albanese in Basilicata. LR 3 novembre 1998, n. 40 Norme per la promozione e tutela delle Comunità Arbereshe in Basilicata. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/normativa/Normativa_delle_Regioni/pagina24.html (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

Calabria: L.R. 30 ottobre 2003, n. 1 Norme per la tutela e la valorizzazione della lingua e del patrimonio culturale delle minoranze linguistiche e storiche della Calabria. LR 19 ottobre 2004, n. 25 Statuto della Regione Calabria. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/normativa/Normativa_delle_Regioni/pagina23.html (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

Friuli-Venezia Giulia: LR 8 settembre 1981, n. 68 Interventi regionali per lo sviluppo e la diffusione delle attività culturali. LR 22 marzo 1996, n. 15 Norme per la tutela e la promozione della lingua e della cultura friulane e

istituzione del servizio per le lingue regionali e minoritarie. LR 16 novembre 2007, n. 26 Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena. LR 18 dicembre 2007, n. 29 Norme per la tutela, valorizzazione e promozione della lingua friulana. LR 20 novembre 2009, n. 20 Norme di tutela e promozione delle minoranze di lingua tedesca del Friuli Venezia Giulia. LR 17 febbraio 2010, n. 5 Valorizzazione dei dialetti di origine veneta parlati nella regione Friuli Venezia Giulia. LR 7 febbraio 2013, n. 3 Istituzione nella città di Trieste dello Sportello informativo per la comunità serba presente nel territorio della Regione Friuli Venezia Giulia. <https://lex-view-int.regione.fvg.it/fontinormative/xml/Index.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).

Liguria: LR 2 maggio 1990, n. 32 Norme per lo studio, la tutela, la valorizzazione e l'uso sociale di alcune categorie di beni culturali e in particolare dei dialetti e delle tradizioni popolari della Liguria. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/binary/pat_minoranze_2011/normativa_regioni/LR_32_1990_Regione_Liguria.1375436144.pdf (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

Lombardia: 7 ottobre 2016 , n. 25 Politiche regionali in materia culturale – Riordino normativo.

<https://normelombardia.consiglio.regione.lombardia.it/normelombardia/accessibile/main.aspx?view=showpart&slnode=lr002016100700025&idparte=lr002016100700025> (letöltés időpontja: 2024. 01. 06.).

Molise: LR 14 maggio 1997, n. 15 Tutela e valorizzazione del patrimonio culturale delle minoranze linguistiche nel Molise. <https://m.flcgil.it/files/pdf/19970510/legge-regionale-n.-15-del-14-maggio-1997-su-minoranze-linguistiche-molise-1879672.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 06.).

Piemonte: LR 9 novembre 1988, n.58 Norme per l'attribuzione dell'indennità di bilinguismo al personale della Regione. LR 10 aprile 1990, n. 26 Tutela, valorizzazione e promozione della conoscenza dell'originale patrimonio linguistico del Piemonte. LR 21 dicembre 2007, n. 26 Norme per l'esposizione delle bandiere delle minoranze linguistiche-storiche presenti sul territorio della Regione Piemonte. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/normativa/Normativa_delle_Regioni/pagina16.html (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

- Puglia: LR 22 marzo 2012, n. 5 Norme per la promozione e la tutela delle lingue minoritarie in Puglia. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/binary/pat_minoranze_2011/normativa_regioni/LR_5_2012_Regione_Puglia.1375436802.pdf (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).
- Sardegna: LR 15 ottobre 1997, n. 26 Promozione e valorizzazione della cultura e della lingua della Sardegna. LR 3 luglio 2018, n. 22 Disciplina della politica linguistica regionale. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/normativa/Normativa_delle_Regioni/pagina25.html (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).
- Sicilia: LR 6 maggio 1981, n. 85 Provvedimenti intesi a favorire lo studio del dialetto siciliano e delle lingue delle minoranze etniche nelle scuole dell'Isola e norme di carattere finanziario. LR del 21 agosto 1984, n. 54 Provvedimenti in favore del centro di cultura scientifica «Ettore Majorana» di Erice, del Centro studi filologici e linguistici siciliani di Palermo e della Deputazione di Palermo della Società siciliana di storia patria. LR 31 maggio 2011, n. 9 Norme sulla promozione, valorizzazione ed insegnamento della storia, della letteratura e del patrimonio linguistico siciliano nelle scuole. <https://w3.ars.sicilia.it/home/cerca/201.jsp> (letöltés időpontja: 2024. 01. 07.).
- Trentino-Alto Adige: LR 24 giugno 2018, n. 5 Norme in materia di tutela e promozione delle minoranze linguistiche cimbra, mòchena e ladina della Regione autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol. <https://www.regione.taa.it/Documenti/Atti-normativi> (letöltés időpontja: 2024. 01. 07.).
- Valle d'Aosta: LR 9 dicembre 1976, n. 61 Denominazione ufficiale dei comuni della Valle d'Aosta e norme per la tutela della toponomastica locale. LR 9 novembre 1988, n. 58 Norme per l'attribuzione dell'indennità di bilinguismo al personale della Regione. LR 8 marzo 1993, n. 12 Accertamento della piena conoscenza della lingua francese per il personale ispettivo, direttivo, docente ed educativo delle istituzioni scolastiche dipendenti dalla Regione. LR 19 agosto 1998, n. 47 Salvaguardia delle caratteristiche e tradizioni linguistiche e culturali delle popolazioni walser della valle del Lys. LR 3 novembre 1998, n. 52 Disciplina dello svolgimento della quarta prova scritta di francese agli esami di Stato in Valle d'Aosta. LR 19 giugno 2000, n. 13 Riconoscimento di titoli di conoscenza della lingua francese ai fini

- dell'accesso alle graduatorie permanenti del personale docente ed educativo. LR 16 marzo 2006, n. 6 Disposizioni per la valorizzazione dell'autonomia e disciplina dei segni distintivi della Regione. 2008/11 LR 18 aprile 2008, n. 11 Nuove disposizioni in materia di interventi a sostegno dell'informazione e dell'editoria locale. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/normativa/Normativa_delle_Regioni/pagina11.html (letöltés időpontja: 2024. 01. 06.).
- Veneto: LR 23 dicembre 1994, n. 73 Promozione delle minoranze etniche e linguistiche del Veneto. LR 24 dicembre 2004, n. 34 Istituzione della fondazione 'Centro studi transfrontaliero' di Comelico e Sappada. LR 13 aprile 2007, n. 8 Tutela, valorizzazione e promozione del patrimonio linguistico e culturale veneto. http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/normativa/Normativa_delle_Regioni/pagina10.html (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).
- Ministro per la Pubblica Amministrazione: Direttiva 2/19. 23 maggio 2007. Misure per attuare parità e pari opportunità tra uomini e donne nelle amministrazioni pubbliche. *GU Serie Generale n.173 del 27-07-2007*. <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/gu/2007/07/27/173/sg/pdf> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Proposta di legge d'iniziativa dei deputati Fabrizio di Stefano, Riccardo Gallo, Laffranco, Romele. Camera dei Deputati N. 1034., 2013.05.22. https://www.camera.it/leg17/995?sezione=documenti&tipoDoc=lavori_testo_pdl&id-Legislatura=17&codice=17PDL0012790 (letöltés időpontja: 2020.02.11.).
- Regione Autonoma della Sardegna. Deliberazione n. 16/14 del 18.4.2006. https://www.regione.sardegna.it/documenti/1_72_20060418155552.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 05.).
- Regione Siciliana. Deliberazione n. 376 del 12 ottobre 2018. <https://pti.regione.sicilia.it/portal/pls/portal/docs/148922740.PDF> (letöltés időpontja: 2020. 02. 10.).

A PORTUGÁL NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BABOS KRISZTINA –
– BÓDI ZOLTÁN – PÁL HELÉN

Alapadatok

Érintett nyelvek: portugál

Érintett országok: Portugália (továbbá Zöld-foki Köztársaság, Angola, São Tomé és Príncipe, Mozambik, Bissau-Guinea, Kelet-Timor, Brazília, Makaó [mint Kína egy speciális jogállású területe], Egyenlítői-Guinea¹).

A nyelv státusa az érintett országban:

Portugália: Az Alkotmány 11. cikkének 3. pontja² alapján a hivatalos nyelv a portugál. Portugáliában a mirandai támogatott kisebbségi nyelv, amelyet az ország észak-keleti részén, Miranda do Douro tartományban és a szomszédos tartományok egyes településein beszélnek.³ Körülbelül 10 000 mirandai beszélő van.⁴ A portugál nyelv a nemzeti identitás szimbóluma, az ország nyelvpolitikája az egy nyelvűség, a standard portugál nyelvi ideológiája

-
- 1 Egyenlítői-Guinea alkotmányában ez áll: „The official languages of the Republic of Equatorial Guinea are Spanish, French, and the ones determined by the Law” – „Egyenlítői Guinea hivatalos nyelve a spanyol, a francia és a jogszabály által meghatározott nyelvek.” (fordította a szerk.) Elnöki rendelet (tehát a szó szoros értelmében még csak nem is törvény) nyilvánította 2010-ben a 3. hivatalos nyelvnek a portugált. – Guiné Equatorial adopta o Português. Publico.pt <https://www.publico.pt/2010/07/21/jornal/guine-equatorial-adopta-o-portugues-19869398> (letöltés időpontja: 2024. 04. 08.).
  - 2 Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
  - 3 Lei n.º 7/99, de 29 de janeiro, 2. cikk – <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/7-1999-182838> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).
  - 4 Martins-Ferreira 2019, 488. Lásd még a spanyol nyelvstratégia vonatkozó részeit. Továbbá lásd még Babos 2015: 46.

szerint működik. A portugáliai kisebbségek az ország gyarmatbirodalmi expanziós története és nyelvpolitikai kultúrája miatt visszaszorultak.⁵

A portugál nyelv hivatalos még a következő országokban: Zöld-foki Köztársaság, Angola, São Tomé és Príncipe, Mozambik, Bissau-Guinea, Kelet-Timor, Brazília, Makaó, Egyenlítői-Guinea

Beszélőközösség mérete: 10 467 366 fő (Portugália, 2022-es adatok szerint ennyi volt lakosainak a száma, ebből 86 889 fő volt a bevándorló – a nyelvhasználatról nincs hivatalos adat⁶); világszerte a WorldData.info forrásai szerint összesen körülbelül 230 millió ember beszéli a portugált anyanyelvként.⁷ Az elérhető frissebb adatokon⁸ alapuló saját becslésünk szerint a portugál anyanyelvi beszélők száma körülbelül 220 millióra tehető az említett országokban, ám a portugál beszélők száma ennél valamivel nagyobb, hozzávetőlegesen 247 millió fő lehet

A stratégiai dokumentum típusa: Portugáliával kapcsolatban konkrét nyelvstratégiai dokumentumról nincs adat, ám vannak a portugál nyelv oktatására vonatkozó jogszabályok. Az Európán kívüli országok nyelvstratégiáját és nyelvpolitikáját ebben a munkában nem tárgyaljuk

A stratégia természete: Portugáliában az állami nyelvpolitika főként a portugál nyelv terjesztésére és a standard portugál nyelv erősítésére, valamint a globálisan használatban lévő portugál változatainak, helyesírásának egységesítésére koncentrál⁹

A stratégia kiterjedése: Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért nincs erre vonatkozó adat

A stratégia időtartama: Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért nincs erre vonatkozó adat. Főként a globálisan használatban lévő portugál nyelv

5 Hargitai 2018.

6 Statistics Portugal https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_main (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

7 Portuguese speaking countries. WorldData.info <https://www.worlddata.info/languages/portuguese.php> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

8 A Portugálián kívüli részletes demográfiai adatokat lásd I.2.

9 Hargitai 2018.

egységesítésére irányuló rendelkezések határidejét szokták rendszertelen időközökben felülbírálni

Intézkedési területek: nyelvtanulás, az olvasás ösztönzése, az írástudás szintjének emelése, a portugál mint nem anyanyelv tanítása a bevándorlók számára, a portugál nyelv és helyesírás egységesítése a Portugál Nyelvű Országok Közösségében (CPLP) és a nemzetközi diplomáciai kapcsolatokban

Felelős intézet, kidolgozó: Portugália Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma (Ministério da Educação e Ciência) – oktatás;¹⁰ a Portugál Nyelvű Országok Közössége (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa, CPLP) és annak nyelvpolitikai intézménye, a Portugál Nyelv Nemzetközi Intézete (Instituto Internacional da Língua Portuguesa, IILP) – egységesítés, közös helyesírás,¹¹ nemzetközi együttműködés; Camões Intézet (Camões Instituto da Cooperação e da Língua Portugal) – nemzetköziesítés, külföldi oktatás;¹² Portugál Nyelv Observatóriuma (Observatório da Língua Portuguesa – OLP) – nemzetközi státus erősítése

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az UNESCO World Atlas of Languages szerint a portugál nem veszélyeztetett nyelv, de egyes országokban az ott beszélt változatait a veszélyeztetett nyelvek közé sorolják. Az UNESCO felmérése szerint a portugál jelnyelv is kifejezetten veszélyeztetettnek minősül.¹³ Különösen azokban az afrikai, ázsiai országokban van veszélyben a portugál nyelv, amelyekben a sok helyi nyelv, a rendkívül jelentős népességnövekedés, az oktatási rendszer és a népszámlálás nyelvismeretre, anyanyelvre vonatkozó adatainak hiánya miatt, valamint a csekély anyanyelvi beszélőközösség miatt a portugál anyanyelvi beszélők számát alig lehet kikövetkeztetni.¹⁴

10 Babos 2015: 46.

11 Objectivos. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa. <https://www.cplp.org/id-2763.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

12 Babos 2015: 48.

13 World Atlas of Languages. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=portuguese&page=0> (letöltés időpontja: 2024. 02. 12.). Lásd még: Babos 2015: 190.

14 Erről részletesebb adatokat a *Beszélőközösség mérete*, valamint az *I. A nyelv története, jelenkori állapota* című alfejezetekben lehet olvasni.

A portugál nyelv sajátossága továbbá az is, hogy ez a nyelv pluricentrikus, a két fő változata a portugáliai és a braziliai, továbbá számos más, Európán kívüli országban is kialakultak helyi, sőt kreolizálódott változatai, amelyeknek a fenntartása, fejlesztése, élénkítése problémás, és az ezekre vonatkozó nyelvpolitikák és stratégiák áttekintése meghaladja ennek a tanulmánynak a kereteit

I. A nyelv története, jelenkori állapota

1. A portugál nyelv kialakulása és története

A portugál nyelv az indoeurópai nyelvcsaládon belül az újlatin nyelvek nyugati ágának ibériai csoportjába tartozik.

Az első ó-portugál töredékek 900 körül keletkeztek vulgáris latin szövegekben, és az első ó-portugál dokumentumok a 13. században jelentek meg (Notícia de Torto, 1210–1216 közt, Testamento de Afonso II [II. Alfonz végrendelete], 1214).

A mai Portugália területén az első őshonos törzsek az indoeurópai (részben kelta) keltibérek, luzitánok, gallaecus törzsek, valamint a nem indoeurópai turdetánok voltak. A romanizáció az Ibériai-félszigeten a II. pun háború idején, Krisztus előtt 218 és 201 között indult meg. Viszont a témánk szempontjából releváns mai Portugália a Krisztus előtt 197-ben megalakított Hispania Ulterior (Hátsó Hispánia) Krisztus előtti 1. században történt felosztásakor Lusitania tartomány néven alakult meg. A római birodalom hatására az Ibériai-félszigeten élő meghódított törzsek a saját nyelvüket felcserélték a latinra, ám ebben a meghódítottak nyelvéből származó beszűrődések, szubsztrátumok jelentek meg.

A Római Birodalom bukása után, 411-ben a terület vizigót fennhatóság alá került, de a terület beszélt nyelve továbbra is a vulgáris latin volt. A 711-ben megindult arab hódítás után indult meg a területen általános használatban lévő egységes vulgáris latin dialektusokra bomlása. Az arab hódítás hatására a mai Portugália déli területein jelent meg az a nyelvváltozat, amelyben arab lexikai beszűrődések figyelhetők meg. Az arabok kiűzése, a *reconquista* során

alakulnak ki az araboktól független kulturális, hatalmi és nyelvi központok, így a reconquista lezárásáig, 1250-ig kialakult a gallego-portugál nyelv is. Az északi és a déli dialektus egységesítése mellett a portugál lexika elemei maradtak olyan arab eredetű szavak, amelyek jellemzően a városi kultúra, a mezőgazdaság és a kereskedelem területén használt műszavak voltak.

Portugália függetlenné válása – így a portugál nyelv önállóvá válása is – hosszú folyamat volt. 1140-ben ismerték el Alfonz Henrik királyságát, majd 1290-ben Dénes király megalapította a Lisszaboni Egyetemi Tanulmányok intézményt (Estudo Geral de Lisboa), és ezzel együtt a területen beszélt vulgáris nyelvet önálló portugál nyelvnek nevezte el és hivatalos nyelvnek nyilvánította.

A portugál nyelv történeti korszakolására különböző elméletek vannak, az ó-portugál korszak 1300-ig vagy 1350-ig (a gallego-portugál trubadúrköltészet hanyatlásáig), más elméletek szerint 1516-ig (az Egyetemes Daloskönyv [Cancioneiro Geral de Garcia de Resende] megjelenéséig) tartott. Majd a klasszikus portugál korszaka 1550-ig tartott, utána pedig a modern időszak következett.

Ám olyan elméletek is vannak, amelyek Luís de Camões nemzeti eposzának, a Luziádáknak (Os Lusíadas) a megjelenését, 1572-t teszik az ó-portugál nyelv korszakhatárának. E korszakolás szerint a portugál nyelv klasszikus vagy modern korszaka a 16. századtól napjainkig tart.

A portugál nyelv világkörüli elterjedése a gyarmatbirodalom kiépítésének köszönhető, amely a 15. század elejétől fokozatosan kiterjedt Ázsia, Afrika, majd Amerika számos részére. Spanyolország és Portugália 1494-ben állapodott meg a világ felosztásáról: a Zöldfoki-szigetektől nyugatra, 370 mérföldre húzódó délkörtől keletre minden területre Portugália terjeszthette ki a hatalmát. Így létrejött a világ egyik leghatalmasabb gyarmatbirodalma, ennek eredményeképpen a portugál nyelv számos országban hivatalos és beszélt nyelvvé vált¹⁵ (a részleteket lásd az *Alapadatok* című alfejezetben). A nyelv globális elterjedése miatt kifejezetten jellemzőek a portugál alapú kreol nyelvek.

Napjainkban a portugált legalább két (portugáliai és brazíliai) központtal rendelkező újlatin nyelvként tartják számon.¹⁶

15 Babos 2015: 33–36.

16 Babos 2015: 36.

2. A portugál nyelv helyzete a luzofón országokban

Portugália: hivatalos nyelv a portugál, a helyzete stabil. A fő nyelvpolitikai törekvés átnyúlik Portugália határain: a luzofón országokban beszélt portugál nyelv egységesítését célozzák.

Zöld-foki Köztársaság: 2024-es adatok alapján az ország lakossága 525 279 fő,¹⁷ a köztársaság hivatalos nyelve a portugál, valamint általános használatban van a portugál alapú kreol, ám a nyelvhasználatról nincsenek hivatalos adatok. Az Alkotmány szerint a hivatalos nyelv a portugál, viszont a zöld-foki szigetekre kreol az általánosan használt anyanyelv, amelynek a hivatalossá tételére törekszik az állam, és az Alkotmány azonos rangúnak ismeri el a hivatalos nyelvvel.¹⁸ A Zöld-foki szigeteken kialakult kreol nyelv 90 százalékában a portugál nyelv és 10 százalékában a nyugat-afrikai nyelvek szókincsére épül.

Angola: 2022-es adatok szerint Angola lakosságának a száma 35,59 millió. Az ország hivatalos nyelve a portugál, és emellett körülbelül 42 helyi nyelv is használatos. A lakosság rohamos növekedése¹⁹ és a nyelvhasználatra vonatkozó hivatalos adatok hiánya miatt a portugál beszélőközösség létszámát még csak megbecsülni sem lehetséges. Az ország nem csatlakozott a Portugál Helyesírási Szabályzat legújabb módosításához, az Angolai Akadémia többet foglalkozik a bantu szavak átírásának módjával, vagy a nemzeti nyelvek egységesítésével.

São Tomé és Príncipe: 2013-as adatok szerint az ország lakossága 192 993 fő, a *de facto* hivatalos nyelv a portugál,²⁰ amelyet becslések szerint a lakosság 98,4 százaléka használ.²¹ A lakosság körében általánosan használatos hivatalos

17 Cabo Verde Population (live). Worldometer. <https://www.worldometers.info/world-population/cabo-verde-population> (letöltés időpontja: 2024. 08. 26.).

18 Constitution of the Republic of Cabo Verde. 9. Article 1–3. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/cvi117271E.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

19 1960 és 2022 között a népesség 552,4 százalékkal nőtt. Ld. Population growth in Angola. Worlddata.info <https://www.worlddata.info/africa/angola/populationgrowth.php> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

20 General information. Embassy of Portugal in São Tomé and Príncipe. Ministry of Foreign Affairs. <https://saotome.embaixadaportugal.mne.gov.pt/en/about-sao-tome-and-principe/general-information> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

21 What Languages Are Spoken In Sao Tome And Principe? WorldAtlas. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-sao-tome-and-principe.html> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

portugál nyelv mellett a két szigetből álló országban használatos még három helyi kreol nyelv is. A saotoméi és az angolai kreol nyelvet beszélik São Tomé területén, és a lun'gwiye nyelvet Príncipe szigetén. A nyelvi változatosságot a zöld-foki szigetekre kreol, a tongai portugál és az afrikai bantu nyelvek maradványai képezik.²² A Portugál Nyelv Observatóriumnak (Observatório da Língua Portuguesa) statisztikái alapján Portugália és Brazília után itt beszélik a legmagasabb arányban portugál nyelvet.²³

Mozambik: 2022-es adatok szerint Mozambik lakossága 31,7 millió fő.²⁴ Az ország hivatalos nyelve a portugál, azonban a beszélői számáról eltérőek az adatok. Pontosabb adatokat 2015-ből ismerünk. E szerint a portugált az akkori 20 533 000 fős lakosságból 1 340 000 ember használta első nyelvként, második nyelvként pedig 6 300 000 regisztrált beszélője volt.²⁵ Más forrás szerint a portugált a lakosság fele beszéli, és a további, leggyakrabban beszélt elsődleges nyelvek az országban: a makhuwa, a changana, a nyanja, a ndau, a sena, a chwabo és a tswa.²⁶ Mozambikban 42 őshonos nyelvet tartanak nyilván, ezek túlnyomó többsége bantu nyelv.²⁷

22 São Tomé and Príncipe: A Linguistic Melting Pot Shaped by Centuries of Sugar, Coffee, and Cocoa Cultivation. SaoTomeExpert. <https://www.saotomeexpert.pt/en/sao-tome-languages/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

23 Az alkotmány szövegében nem szerepel a nyelvhasználatra vonatkozó cikkely, a 29. cikk a véleménynyilvánítás és az információszabadságra vonatkozik: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy gondolatait szóval, képpel vagy bármilyen más eszközzel szabadon kifejezze és nyilvánosságra hozza. Az e jog gyakorlása során elkövetett jogsértésekre továbbra is a büntetőjog általános elvei vonatkoznak, ezek megítélése a bíróságok hatáskörébe tartozik.” Constitution of Sao Tome and Principe 1975 (rev. 2003) https://www.constituteproject.org/constitution/Sao_Tome_and_Principe_2003 (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.), lásd még Babos 2015: 62.

24 Mozambique: Population Vulnerability and Resilience Profile. United States Census Bureau. <https://www.census.gov/programs-surveys/international-programs/data/population-vulnerability/mozambique.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

25 Babos 2015: 67–68.

26 Language data for Mozambique. ClearGlobal. <https://clearglobal.org/language-data-for-mozambique/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

27 A mozambiki őshonos nyelvek közül a makhuwa nyelvet négymillió makua használja. A központi makhuwa dialektusnak körülbelül 3 millió beszélője van, míg a chirima és a meeto nyelvet 1,5 millió, illetve 1,3 millióan használják. A további nyelvekről lásd: What Languages Are Spoken In Mozambique? WorldAtlas. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-mozambique.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.), Republic of Mo-

Bissau-Guinea: 2023-as becslés szerint az ország lakossága 2 078 820 fő.²⁸ A hivatalos nyelv a portugál, amelyet manapság a lakosság 11-14 százaléka beszél.²⁹ Emellett használatos még a portugál kreol, a pular (fula nyelv) és a mandingo. Az Ethnologue honlapja szerint 19 őshonos nyelvet beszélnek az országban.³⁰

Kelet-Timor: 2022-es adatok szerint az ország lakossága 1 341 737 fő,³¹ és a 2015. évi census adatai szerint (nyelvhasználatra vonatkozó részletes adatok egyelőre csak ebből állnak rendelkezésre) anyanyelvként, második és harmadik nyelvként az akkori népesség 5,4 százaléka beszélte a portugált.³² A portugál helyzete hasonló az Angola, Mozambik és Bissau-Guinea országaiban tapasztalható státushoz, hiszen emellett 44 másik nyelv használatát tarták fel, és a portugál beszélőközösség mérete nem a legnagyobbak között van.³³

Brazília: A hivatalos státusban lévő portugálnak itt a legnagyobb az anyanyelvi beszélőközössége, a 2022-es census szerint Brazília lakossága 203 080 756 fő.³⁴ A hivatalos és legszélesebb körben beszélt nyelv a portugál. A további be-

---

zambique. Ethnologue. <https://www.ethnologue.com/country/MZ/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

28 The World Factbook. Guinea-Bissau. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/guinea-bissau/#people-and-society> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

29 Ők a társadalom vezető rétegébe tartoznak, és a fővárosra koncentrálnak. A portugál népszerűsége azért csökken, mert az angol és a francia népszerűsége nő, továbbá a sok őshonos nyelv élő státusban van. – What Languages Are Spoken In Guinea-Bissau? WorldAtlas. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-guinea-bissau.html>; Guinea-Bissau: Portuguese speakers cry foul as French, English make gains. Africanews.com. 2022. 06. 09. <https://www.africanews.com/2022/06/09/guinea-bissau-portuguese-speakers-cry-foul-as-french-english-make-gains/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

30 Guinea-Bissau. Ethnologue. <https://www.ethnologue.com/country/GW/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 2.).

31 <https://inetl-ip.gov.tl/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

32 <https://inetl-ip.gov.tl/2023/03/09/census-2015-priority-table-population-by-language/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

33 Census 2015 Priority Table Population By Language. Instituto Nacional de Estatística Timor-Leste. <https://inetl-ip.gov.tl/2023/03/09/census-2015-priority-table-population-by-language/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

34 Population of Brazil. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. https://censo2022.ibge.gov.br/panorama/?utm_source=ibge&utm_medium=home&utm_campaign=portal (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

szélt nyelvek közé tartozik³⁵ a bevándorlók miatt a spanyol, a német, az olasz, a japán, az angol és számos kisebb amerikai nyelv. A Portugál Nyelvű Országok Közössége (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP) oldalán található adatok szerint a népesség 100 százaléka beszél portugál nyelven.³⁶ Brazíliában a legmagasabb a portugál anyanyelvi beszélők száma.³⁷ A portugáliai mellett ez a másik jelentős központja a portugál nyelvnek.

Makaó mint Kína speciális jogállású területe: 2023-as adatok szerint lakossága 683 700 fő.³⁸ A kínai és a portugál hivatalos nyelvek. 2021-es becslés szerint a Makaón használt nyelvek: kantoni 81%, mandarin 4,7%, egyéb kínai nyelvjáráások 5,4%, angol 3,6%, tagalog 2,9%, portugál 0,6%, egyéb 1,8%. A portugál kreol makaói nyelvet is beszélnek.³⁹

A portugál globális státusát illetően megállapíthatjuk, hogy a világ egyik legnagyobb beszélőközösséggel rendelkező nyelve, amelyet saját becsléseink szerint mintegy 247 millió ember beszélhet. A nyelv Európa mellett Afrika, Ázsia és Amerika több országában, tehát különböző kontinenseken használatos, emiatt az anyaországin kívül több változata, sőt kreolizálódott változatai is kialakultak.

3. Portugál Nyelvű Országok Közössége

Az Alapító Nyilatkozat (Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP) szövegének írásba foglalása a portugál fővárosban, Lisszabonban zajlott le. Az Alapító Nyilatkozatban megfogalmazták a portugál nyelvű országok nemzetközi megerősítésének célját, kijelentették, hogy a földrajzilag távol fekvő portugál nyelvű országokat összeköti a közös nyelv, céljuk

35 Brazil. The World Factbook. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/brazil/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

36 Babos 2015a, 5.

37 Portuguese speaking countries. Worlddata.info. <https://www.worlddata.info/languages/portuguese.php> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

38 Population. Government of Macao Special Administrative Region Statistics and Census Service. <https://www.dsec.gov.mo/en-US/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

39 Macau. The World Factbook. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/macau/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 06.).

az együttműködésük megerősítése, népeik gazdasági és társadalmi gyarapodásának támogatása, a portugál nyelv terjesztése. A portugál nyelv történelmi kötelék a népeik között és közös örökséget képez. Céljuk a kulturális értékek terjesztése a portugál ajkú népek körében és nemzetközi szinten.⁴⁰ 1996. július 17-én a Lisszabonban megtartott Portugál Nyelvű Országok Közössége Állam- és Kormányfőinek I. Konferenciáján (1ª Conferência de Chefes de Estado e de Governo da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa) jelentették be a CPLP megalakulását, amelynek alapító tagállamai: Angola, Brazília, Zöld-foki-szigetek, Bissau-Guinea, Mozambik, Portugália és São Tomé és Príncipe. Hat évvel később, 2002. május 20-án, függetlenségének kivívásával Kelet-Timor a Közösség nyolcadik tagja lett. 2014-ben Egyenlítői-Guinea a kilencedik teljes jogú taggá vált.⁴¹ Társmegfigyelői státusban további 18 ország is része a Közösségnek, köztük Magyarország is.⁴²

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Portugáliában az Alkotmány 11. cikkének 3. pontja alapján a hivatalos nyelv a portugál. Az Alkotmány 74. cikkének 2/h) pontja tartalmazza a portugál nyelv védelmét és fejlesztését, mivel az a kultúra kifejezőeszköze, emellett hozzájárulást biztosít az oktatáshoz és az esélyegyenlőséghez.⁴³

A Miranda do Douro tartományban és a szomszédos tartományok egyes településein beszélt mirandai nyelvről az 1999. január 29-ei dátummal ellenjegyzett 7/99. számú törvény rendelkezik. Ebben a portugál állam elismeri a mirandai nyelv használati jogát, támogatott kisebbségi státust ad ennek a nyelvnek,

40 Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP <https://www.cplp.org/Admin/Public/DWSDownload.aspx?File=%2fFiles%2fFiler%2fcplp%2fDeclaraoConstitutivaCPLP.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

41 Processo Histórico. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – <https://www.cplp.org/id-2752.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

42 CPLP Országok Közép-európai Információs és Dokumentációs Kutatóközpont. <https://portugal.elte.hu/content/cplp-orszagok-kozep-europai-informacios-es-dokumentacios-kutato kozpont.t.26171?m=7328> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

43 Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision. <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

továbbá azt is kinyilvánítja, hogy a gyerekeknek joguk van a mirandai nyelv tanulásához.⁴⁴ Az UNESCO World Atlas of Languages weblapja a mirandai nyelvet veszélyeztetettnek nyilvánítja.⁴⁵ 2019-es adatok szerint 10 000 ember beszél a Portugáliától északkeletre fekvő Miranda do Douro régióban, de a becslések szerint csak 5000 beszélője rendelkezik jó vagy nagyon jó nyelvi kompetenciával.⁴⁶

Portugália alkotmánya 74. cikkének 2/i) pontja arról rendelkezik, hogy biztosítani kell a kivándorlók gyermekei számára, hogy megtanulják a portugál nyelvet, és hozzáférjenek a portugál nyelvű kultúrához. A 2/j) pont szerint a bevándorlók gyermekei is kapjanak megfelelő támogatást, számukra is biztosítani kell az oktatáshoz való jogot.⁴⁷

Az Oktatási és Tudományügyi Minisztérium (Ministério da Educação e Ciência) rendeletekben szabályozza a nyelvtanulást. A 266/2011 számú rendelet szabályozza a portugál mint anyanyelv oktatásának rendszerét az alapfokú oktatásban.⁴⁸ A minisztérium külön rendelkezik a portugál mint nem anyanyelv (Português Língua Não Materna – PLNM) oktatásáról: ezt a tantárgyat A1, A2 és B1 szinten a 6. és a 9. osztályban kínálják fel a tanulóknak, a 12. iskolaév végén záróvizsgát kell tenni ebből, és a portugál nyelv tantárgy helyett számítják a tanulmányokba.⁴⁹ A minisztérium a portugál mint nem anyanyelv oktatását

44 Lei n.º 7/99, de 29 de janeiro, 2. §. <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/7-1999-182838> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

45 Mirandese in Portugal. World Atlas of Languages. <https://en.wal.unesco.org/countries/portugal/languages/mirandese> (letöltés időpontja: 2024. 02. 13.).

46 Martins-Ferreira 2019, 488.

47 Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision. <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

48 Portaria n.º 266/2011 de 14 de Setembro. <https://dre.tretas.org/pdfs/2011/09/14/plain-286051.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

49 Az alábbi jogszabályok érintik a portugál nyelv oktatásának kérdéseit:

Decreto-Lei n.º 55/2018, de 6 de julho. http://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/AFC/dl_55_2018_afc.pdf (az alap- és középfokú oktatás tantervéről és az oktatás iránymódjairól)

Decreto-Lei n.º 54/2018, de 6 de julho. http://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/AFC/dl_54-2018_6_julho.pdf (az oktatás hozzáférhetőségéről és az esélyegyenlőségről)

Portaria n.º 223-A/2018, de 3 de agosto. <https://dre.pt/application/file/a/115879412> (az 55/2018. rendelet kiegészítése a magán és alapítványi iskolákra)

Portaria n.º 226-A/2018, de 7 de agosto. <https://dre.pt/application/file/a/115941797> (az 55/2018. rendelet kiegészítése az egyes oktatási témakörök, például a nyelvtanítás részlet-szabályairól)

leíró weblapján a 7. pontban kiemeli, hogy a brazil állampolgárságú tanulóknak nem kell bekapcsolódniuk a portugál mint nem anyanyelv tanulmányokba.⁵⁰

III. A stratégia célja

Portugáliában az állam nyelvpolitikája főként a portugál nyelv terjesztéséből, és a nemzetállam stabilitásának megőrzéséből áll.⁵¹ Az országon belüli nyelvi intézkedések háttérben a multikulturálissá váló portugáliai társadalom problémáira való reakció is megtalálható. A bevándorlók egy része portugál ajkú, tengerentúli bevándorló, más részük viszont Romániából, Moldáviából, Ukrajnából érkezik. Az Alkotmány 74. cikk 2/j pontja rendelkezik a bevándorló gyerekek oktatásáról,⁵² de az adatok szerint főleg helyi vagy egyéni kezdeménye-

---

Portaria n.º 229-A/2018, de 14 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%c3%a7%-c3%a3o/portaria_229-A_2018_14_agosto.pdf (az 55/2018. rendelet kiegészítése a művészeti oktatás és tanfolyamokra vonatkozó szabályokkal)

Portaria n.º 232-A/2018, de 20 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%c3%a7%-c3%a3o/portaria_232-A_2018_20_agosto.pdf (az 55/2018. rendelet kiegészítése a művészeti oktatás és tanfolyamokra vonatkozó szabályokkal)

Portaria n.º 235-A/2018, de 23 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%c3%a7%-c3%a3o/portaria_235-A_2018_23_agosto.pdf (a Nemzeti Képesítési Rendszer kiegészítése) Lei n.º 116/2019, de 13 de setembro.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2019/09/17600/0001200035.pdf> (az inkluzív oktatás szabályozásáról)

Portaria n.º 65/2022, de 1 de fevereiro. <https://files.dre.pt/1s/2022/02/02200/0000800016.pdf> (a színházi alapképzés szabályozása)

Despacho n.º 2044/2022, de 16 de fevereiro.

<https://files.dre.pt/2s/2022/02/033000000/0005300054.pdf> (a nem portugál anyanyelvű tanulóakra vonatkozó szabályok)

Decreto-Lei n.º 62/2023, de 25 de julho.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/07/14300/0000600009.pdf?lang=EN> (az inkluzív oktatás értékelésének szabályairól)

Portaria n.º 278/2023, de 8 de setembro.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/09/17500/0000400007.pdf> (a humán tudományok oktatási szabályainak módosítása) (letöltés időpontja minden esetben: 2024. 04. 04.). Lásd még: Babos 2015, 46.

50 Português Língua Não Materna. Princípios orientadores do funcionamento do PLN. <https://www.dge.mec.pt/portugues-lingua-nao-materna#estds> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

51 Hargitai 2018.

52 Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

zések alakultak ki a nyelvi hátrányok leküzdésére. (A CPLP-országból érkezők gyakran portugál alapú kreol nyelvet beszélnek, amely eltér a Portugáliában beszélt nyelvtől).⁵³

A Portugál Nyelvű Országok Közösségének célja (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP), hogy a portugál nyelvű országok együttműködjenek a közös kulturális örökség és a demokratikus rendszerüket meghatározó egyirányú érdekek mentén. Céljuk még a nyelvi egységesítés és a portugál nyelv nemzetközivé tétele. Szándékuk szerint az egységes portugál nyelv használata elősegíti a gazdasági és kulturális együttműködést, a nyelv egységesítése megkönnyíti a nemzetközi szerződészkötést.⁵⁴

IV. Szerkezeti felépítés

Nincs központi nyelvstratégia, csak egyes részterületekre vonatkozó jogszabályok, amelyek szerkezetének ismertetése irreleváns.

V. Intézkedési területek

1. A helyesírási szabályzat egységesítése

A közös helyesírás megteremtésére vonatkozó kezdeményezés előtt két helyesírási norma létezett: a Formulário Ortográfico (‘Orthographic Guidelines’) 1943 óta, melyet Brazíliában használtak, és az 1945-ben közzétett Acordo Ortográfico da Língua Portuguesa (‘Portuguese Language Orthographic Agreement’), mely Portugália, Angola, a Zöld-foki Köztársaság, Bissau-Guinea, Mozambik, São Tomé és Príncipe helyesírási normája volt. A portugál nyelvű országokban alkalmazott helyesírás egységesítése volt a célja a Portugál Nyelv Közös Helyesírási Egyezményének (Acordo Ortográfico da Língua Portuguesa de 1990).⁵⁵ Ehhez Portugália és

53 Hargitai 2014: 15–16.

54 Babos 2015: 97–98.

55 <http://www.portaldalinguaportuguesa.org/acordo.php?acordo&version=1990> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.)

Brazília mellett csatlakozott Angola, Mozambik, a Zöld-foki Köztársaság, Bissau-Guinea, São Tomé és Príncipe is. Az egyezménynek 1994. január 1-jén kellett volna életbe lépnie, azonban ez addig nem történt meg. 2008-ban újabb egyezmény született, amelyhez már Kelet-Timor is csatlakozott. Az új egységes helyesírást Braziliában, Portugáliában és a Zöldfoki-szigeteki Köztársaságban is bevezették már, ám az egyezményben részt vevő többi országban a bevezetése még nem zárult le.⁵⁶

2. A közös helyesírási szótár létrehozása (Portugál Nyelv Közös Ortográfiai Szókészlete –Vocabulário Ortográfico Comum da Língua Portuguesa – VOC)

Kifejlesztése 2010-ben kezdődött a Portugál Nyelv Nemzetközi Intézetének (Instituto Internacional da Língua Portuguesa [IILP] felügyelete alatt, mely a Portugál Nyelvű Országok Közösségének [CPLP] nyelvpolitikával foglalkozó intézménye).⁵⁷ Elkezdték összegyűjteni az alapjául szolgáló lexikai korpuszokat az egyes országokból, hogy szemléltethessék a portugál nyelv írott kontextusban való használatát, és ez a korpusz biztosítja a különböző portugál közösségek egyenlő reprezentációját. A szótár címszólistája szinte kizárólagosan az európai és brazil változatokat veszi alapul, továbbá a CPLP-korpuszból származó szavakból áll.⁵⁸ Számos ok miatt azonban az összeállítás nem fejeződött be, mivel a korpuszok egy része soha nem gyűlt össze: néhány esetben politikai okok miatt (pl. Bissau-Guineában), míg más országokban (pl. Kelet-Timorban) az elérhető digitális források hiánya akadályozta a kezdeti célok elérését.⁵⁹ A Portal da Língua Portuguesa oldalon elérhető a Vocabulário Ortográfico do Português (VOP) korpuszt Lisszabonban a Számítógépes és Elméleti Nyelvészeti Intézet (Instituto de Linguística Teórica e Computacional)⁶⁰ gondozza.

56 <https://www1.folha.uol.com.br/internacional/en/culture/2019/01/portuguese-spelling-reform-turns-10-years-old-in-brazil.shtml> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

57 Janssen–Kuhn–Ferreira–Correia 2018: 836.

58 Janssen–Kuhn–Ferreira–Correia 2018: 835.

59 Janssen–Kuhn–Ferreira–Correia 2018: 836.

60 Vocabulário Ortográfico do Português. <http://www.portaldalinguaportuguesa.org/?action=vop&page=info> (letöltés időpontja: 2024. 08. 26.).

A brazil Tudományos Akadémia saját portugál helyesírási szótárt (Vocabulário Ortográfico da Língua Portuguesa – VOLP)⁶¹ fejleszt.

3. A portugál nyelvre vonatkozó kezdeményezések

A Portugál Nyelv Nemzetközi Intézete (Instituto Internacional da Língua Portuguesa – IILP) irányelvei: a portugál nyelvi menedzsment végrehajtása, a portugál nyelv közös kezelése, konszenzusos nyelvpolitika végrehajtása.⁶²

A Portugál Nyelv Observatóriuma (Observatório da Língua Portuguesa – OLP) 2008-ban alapított non-profit egyesület. Célja a portugál nyelvű közösség helyzetének megismertetése, partnerségi hálózatok kialakítása a portugál nyelv támogatására és népszerűsítésére, olyan tervek megfogalmazása, amelyek elősegítik a portugál nyelv nemzetközi nyelvként való megerősödését.⁶³

A Portugál Nyelv Múzeuma (Museu da Língua Portuguesa) 2006-ban São Paulo városban nyílt meg, célja a portugál nyelv sokszínűségének bemutatása, és szeretnék közelebb hozni a nyelvet a beszélőkhöz. A látogatók játékosan juthatnak közelebb a nyelv eredetéhez, történetéhez, hatásaihoz és a lakosság mindennapi életében megnyilvánuló formáihoz.⁶⁴ Az épület egy része 2015 decemberében leégett, több körben folyt egyeztetések, nemzetközi szervezetek és a portugál állam összefogásával került sor felújítására, és 2021-ben nyitotta meg újra kapuit.

61 Vocabulário Ortográfico da Língua Portuguesa. <https://www.academia.org.br/nossa-lingua/busca-no-vocabulario> (letöltés időpontja: 2024. 08. 26.).

62 Instituto Internacional da Língua Portuguesa (IILP). Centro de Análise Estratégica. <https://caecplp.org/2021/04/14/instituto-internacional-da-lingua-portuguesa-iilp/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

63 Observatório da Língua Portuguesa. <https://observalinguaportuguesa.org/quem-somos/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

64 Museu da Língua Portuguesa. <https://www.museudalinguaportuguesa.org.br/mlp/o-museu/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.), lásd még: Babos 2015: 96.

4. A portugál nyelv oktatása

Nemzeti Olvasási Terv (Plano Nacional de Leitura) az olvasás ösztönzésére és a fiatalok írástudási szintjének emelésére:⁶⁵ a Minisztertanács 48-D/2017. számú határozata az olvasást prioritásként kezeli. A Nemzeti Oktatási Terv küldetése, hogy meghatározza és hatékonyan végrehajtsa azokat az intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy a lakosság körében hatékonyabb olvasási szokások és készségek alakuljanak ki. E képességek által meg tudnak felelni a személyes, szakmai és társadalmi és kulturális kihívásoknak. Ezáltal az olvasók kritikus és autonóm állampolgárok lehetnek.⁶⁶

A migrációból fakadó nyelvtanulás: az oktatási rendszer része a portugál mint nem anyanyelv tanítása azon tanulók számára, akiknek az anyanyelve nem portugál, és a célok közé tartozik a tanulók társadalmi és iskolai integrációja is.⁶⁷

VI. Ütemterv

[VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért nincs erre vonatkozó adat. A portugál nyelv egységesítésére, nemzetközi és a portugál nyelvet használó országokban való státusának megerősítésére vonatkozó programok felügyelete, megvalósítása és megújítása nemzeti hatáskörben, valamint a CPLP-tagországok együttműködésében valósul meg. Jól mutatja a központi monitoringrendszer hiányát, hogy az egységes portugál helyesírás és a portugál nyelv közös helyesírási szótára mind a mai napig nem lépett életbe az összes CPLP-tagországban.

65 LER+ Plano Nacional de Leitura. <https://pnl2027.gov.pt/np4/home> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

66 Resolução do Conselho de Ministros n.º 48-D/2017. https://pnl2027.gov.pt/np4EN/file/8/3_Resolucao_Conselho_Ministros_48_D_2017.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

67 Ensino Básico e Ensino Secundário Português Língua Não Materna (PLNM). República Portuguesa. https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Aprendizagens_Essenciais/PLNM/plnm_a1_ff.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.), lásd még: Português Língua Não Materna. Direção-General da Educação. <https://www.dge.mec.pt/portugues-lingua-nao-materna#estd> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

VII. Feladat- és hatáskörök

A Portugál Nyelvű Országok Közösségének (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa, CPLP) feladata és hatásköre: a portugál nyelv egységesítése, ezen belül a portugál helyesírás egységesítése, az Acordo Ortográfico da Língua Portuguesa, a Portugál Nyelvi Helyesírási Megállapodás megvalósítása. Továbbá a szerződést aláíró országok közös megállapodása szerint megalkotnak egy helyesírási szótárt minden ország számára: Vocabulário Ortográfico Comum da Língua Portuguesa (VOC).

A Portugál Nyelv Nemzetközi Intézete (Instituto Internacional da Língua Portuguesa [IILP]) a Portugál Nyelvű Országok Közösségének [CPLP] nyelvpolitikával foglalkozó intézménye, a Közösség közös nyelvének népszerűsítéséért és terjesztéséért felelős. A CPLP alapító nyilatkozata (Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP) megfogalmazza a portugál nyelvű országok együttműködésének, nemzetközi megerősítésének tervét, a portugál nyelv terjesztését.

Camões Intézet: A gyarmatosítás következtében Portugália széles körű és sajátos külpolitikai kapcsolatrendszerrel rendelkezik. A Camões Intézet (Camões Instituto da Cooperação e da Língua Portugal) a Portugál Külügyminisztérium (Ministério dos Negócios Estrangeiros) felügyelete alá tartozik, és a küldetésük több területre is kiterjed. Ide tartozik, hogy javaslatot tesznek a portugál külpolitikai együttműködési irányelvekre és ezek végrehajtására. Javaslatot tesznek a portugál nyelv és kultúra oktatási és terjesztési irányelveire, és ezek végrehajtására nemzetközi szinten. Koordinálják a portugál nyelv külföldi oktatását az alap-, közép- és felsőoktatási intézményekben. Támogatják a lektorok toborzását együttműködve felsőoktatási intézményekkel és nemzetközi szervezetekkel. Elősegítik, hogy a portugál kultúra nemzetközivé váljon.⁶⁸

Az Oktatási és Tudományügyi Minisztérium felelős a portugál nyelv oktatásáért, az olvasás népszerűsítésére vonatkozó intézkedésekért.

⁶⁸ Instituto Camões. <https://www.instituto-camoes.pt/en/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.), Lásd még: Babos 2015: 48.

A Portugál Nyelv Obszervatóriuma (Observatório da Língua Portuguesa – OLP) hatásköre a portugál nyelv nemzetközi státusának megerősítése.

A Portugál Nyelv Múzeuma (Museu da Língua Portuguesa) feladatköre a portugál nyelv, nyelvkultúra, nyelvtörténet népszerűsítése laikusok számára.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

A portugál nyelv Portugálián kívül még más országokban is hivatalos nyelv. A portugál nyelvre vonatkozó cselekvési tervek ezért egyrészt Portugálián belül valósulhatnak meg, másrészt az azonos nyelvi és kulturális háttérrel rendelkező országok közös tevékenységét is jelenti. A nyelvpolitikai beavatkozások fő színtere az oktatás. Portugália Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma rendeletekben szabályozza a portugál nyelv oktatását, és külön rendelkezik a portugál mint nem anyanyelv tanításáról. Más szempontból viszont a standard nyelv kultúráját támogatják Portugáliában, emiatt azonban az újlatin eredetű, a portugállal szoros rokonságban lévő nyelveket – a korábbi vélekedések szerint – a portugál nyelv rosszul beszélt, hibás változataiként tartották számon.⁶⁹ Portugália alkotmányában úgy fogalmaznak, hogy az állam alapvető feladata a portugál nyelv védelmezése, nemzetközi terjesztése.⁷⁰ Azonban nincs szó arról, hogy a portugál nyelv (mint minden élő nyelv) változatokban létezik, és a standardon kívüli portugál nyelvváltozatok védelmére nem tér ki az alkotmány. A magyarországi helyzettel összehasonlítva, nálunk az alaptörvényben megfogalmazottak szerint „Magyarország védi a magyar nyelvet”, de azt nem részletezi, hogy a magyar nyelv változatokban él, és a nyelvjárások a visszaszorulásuk miatt (is) védelemre szorulhatnak.

⁶⁹ Hargitai 2018.

⁷⁰ Constitution of the Portuguese Republic. Seventh revision (2005). Ar. 9. The fundamental tasks of the state are: f) To ensure that the Portuguese language is taught and constantly valued, defend its use and promote its international dissemination. „Az Állam alapvető feladata a portugál nyelv tanítása, értékének védelmezése, használatának elősegítése és nemzetközi terjesztése.” (9. cikkely) <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

Nemzetközi kitekintésben a Portugál Nyelvű Országok Közössége tagállamai arra törekednek, hogy a gazdasági és a kulturális hagyományok fenntartása érdekében egységesítsék a portugál nyelvre vonatkozó helyesírási szabályokat és a szókészletet. A Portugál Nyelvű Országok Közösségével párhuzamosan létrehozott kezdeményezések a nyelvi és kulturális örökséget kívánják fenntartani. Az egységesítésnek azonban ellenzői is vannak, és a létrejött egyezményt abszurdnak tartják.

Ezek a felvetések más országok nyelvi helyzetével is összehasonlíthatók, például a Magyarországon és a szomszédos országokban beszélt magyar nyelvvel kapcsolatban. Fontos kérdés, hogy a Magyarország határain túl beszélt magyar nyelvet illetően milyen intézkedéseket tehet az anyaország, és – összehasonlítva a portugál nyelvi egységesítési törekvésekkel – van-e alapja egy ilyen jellegű helyesírási vagy a szókészletet érintő egységesítésnek. A magyarországi és a kisebbségben élő magyarok anyanyelv-pedagógiai intézkedései összehasonlíthatók a Portugálián belüli oktatási gyakorlattal, például hogyan kezeli az oktatási rendszer szemlélete a standard nyelvváltozattól eltérő nyelvváltozatokat ezekben az országokban.

A portugál nyelv több államban is hivatalos nyelv, vagy a hivatalos nyelvek egyike. Több országban alapja a helyi kreolnak. Mindez a gyarmatbirodalmi múltra vezethető vissza. Továbbá a hatalmas beszélőközösséggel rendelkező Brazília a pluricentrikus portugál nyelv egyik központja. Portugália alapvető nyelvpolitikai célja, hogy a nemzetközi szintéren elterjedt, hozzávetőlegesen 250 millió beszélővel rendelkező, a világ egyik jelentős közvetítőnyelvének számító portugált a standardizálás, az egységesítés felé terelje. Ez a nyelvpolitika elsősorban a hasonló globális státusú nyelvek esetében lehet minta.

A portugál nyelvet beszélő országokban több helyen erős kontaktushatások, szubsztrátum és szupersztrátum jelenségek figyelhetők meg, kreol változatok jelentek meg. Ilyenek jellemzően a portugál nyelvet használó afrikai országok (Zöld-foki Köztársaság, Angola, São Tomé és Príncipe, Bissau-Guinea), továbbá Kelet-Timorban és a kínai fennhatóság alatt álló Makaóban is kialakult egy helyi kreol változat. Ilyen kreolizáció a magyar beszélőközösségben nem figyelhető meg, bár a Magyarország határain túli környezetben használt magyar nyelvben nyelvjárási és regionális elemek is megmaradnak, továbbá a többségi

nyelvből származó kontaktuselemek is megjelennek. Továbbá az is jellemző az egykor afrikai portugál gyarmati országokra, hogy a portugál mellett tízes nagyságrendben használatosak anyanyelvként afrikai nyelvek (Angola, Mozambik, Bissau-Guinea, Kelet-Timor). A határon túli magyar beszélőközösség a (portugáliaihoz és magyarországihoz hasonlóan) standardizáló, egynyelvű nyelvi ideológiák által vezérelt országokban nincs kitéve ilyen mértékű nyelvi diverzitásnak és kontaktushatásoknak.

Felhasznált irodalom

- Babos 2015. Babos Krisztina: *Portugál nyelvpolitikai kérdés(ek). „Rend és Haladás”?* Doktori (PhD) értekezés. Pécs. <https://docplayer.hu/28335595-Portugal-nyelvpolitikai-kerdes-ek-rend-es-haladas.html> (letöltés időpontja: 2023. 06. 29.).
- Babos 2015a. Babos Krisztina: A nyelvpolitika brazil megközelítéséről: a nyelvi importtól a nyelvi tőkégig. In Tompos Anikó – Ablonczyné Mihályka Lívia (szerk.): *„Kitekintések – 25 éves a győri közgazdász-képzés”*. Kautz Gyula Emlékkonferencia. Győr, Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 2015. 1–10. <https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2015/Babos.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 07. 04., jelenleg nem érhető el).
- Brazil. The World Factbook.* <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/brazil/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).
- Camões Instituto da Cooperação e da Língua Portugal.* <https://www.instituto-camoes.pt/en/institutional/communication/press-room/press-releases-pt/historia-do-instituto-camoes?highlight=WyJtaW5pc3RcdTAwZTlyaW8iLCJkb3MiLCJuZWdcdTAwZjNjaW9zIiwibmVnXHUwMGYzY2lvIiwizXN0cmFuZ2Vpcm8iLCJlc3RyYW5nZWlyb3MiXQ==> (letöltés időpontja: 2024. 02. 08.).
- Census 2015. Priority Table Population By Language.* Instituto Nacional de Estatística Timor-Leste. <https://ineta.gov.tl/2023/03/09/census-2015-priority-table-population-by-language/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

- CPLP Országok Közép-európai Információs és Dokumentációs Kutatóközpont. <https://portugal.elte.hu/content/cplp-orzagok-kozep-europai-informacios-es-dokumentacios-kutatokozpont.t.26171?m=7328> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Eőry 2021. Eőry Vilma: *Nyelvpolitika és nyelvstratégia Európában I. A Kárpát-medencei országok magyar kisebbséget érintő nyelvpolitikája*. Magyarországi Kutató Intézet, Budapest, 2021. <https://mki.gov.hu/hu/e-konyvtar-hu/kiadvanyok-hu/osszes-kiadvanyok/a-karpat-medencei-orzagok-magyar-kisebbsseget-erinto-nyelvpolitikaja> (letöltés időpontja: 2024. 04. 08.).
- General information*. Embassy of Portugal in São Tomé and Príncipe. Ministry of Foreign Affairs. <https://saotome.embaixadaportugal.mne.gov.pt/en/about-sao-tome-and-principe/general-information> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Guiné Equatorial adopta o Português. *Publico.pt*. 2010. 07. 21. <https://www.publico.pt/2010/07/21/jornal/guine-equatorial-adopta-o-portugues-19869398> (letöltés időpontja: 2024. 04. 08.).
- Guinea-Bissau. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/country/GW/> (letöltés időpontja: 2024. április 2.).
- Guinea-Bissau. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/guinea-bissau/#people-and-society> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Guinea-Bissau: Portuguese speakers cry foul as French, English make gains. *Africanews.com*. 2022. 06. 09. <https://www.africanews.com/2022/06/09/guinea-bissau-portuguese-speakers-cry-foul-as-french-english-make-gains/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).
- Hargitai 2014. Hargitai Evelin Gabriella: *A mirandai nyelv helyzete. Két- és többnyelvűség egy észak-portugáliai kisebbségi közösségben*. Doktori disszertáció. <https://doktori.btk.elte.hu/lingv/hargitaievelin/diss.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.).
- Hargitai 2018. Hargitai Evelin Gabriella: *A mirandai nyelv helyzete*. In Bartha Csilla (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII. A többnyelvűség dimenziói: Terek, kontextusok, kutatási távlatok*. Digitális kiadás: https://mersz.hu/dokumentum/m393anyt28__193 (letöltés időpontja: 2023.06.29.).

- Instituto Camões*. <https://www.instituto-camoes.pt/en/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Instituto Internacional da Língua Portuguesa (IILP)*. Centro de Análise Estratégica. <https://caecplp.org/2021/04/14/instituto-internacional-da-lingua-portuguesa-iilp/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Instituto Nacional de Estatística Timor-Leste*. <https://inetl-ip.gov.tl/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Janssen–Kuhn–Ferreira–Correia 2018. Janssen, Maarten – Kuhn, Tanara Zingano – Ferreira, José Pedro – Correia, Margarita: The CPLP Corpus: A Pluricentric Corpus for the Common Portuguese Spelling Dictionary (VOC). In Čibej, J. – Gorjanc, V. – Kosem, I. – Krek, S. (eds.): *Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress. Lexicography in Global Contexts*. Ljubljana University Press, Ljubljana, 2018. 835–840. <https://euralex.org/wp-content/themes/euralex/proceedings/Euralex%202018/118-4-2953-1-10-20180820.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 12.).
- Language data for Mozambique. *Clear Global*. <https://clearglobal.org/language-data-for-mozambique/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).
- LER+ Plano Nacional de Leitura*. <https://pnl2027.gov.pt/np4/home> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Macau. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/macau/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 06.).
- Martins–Ferreira 2019. Martins, Cláudia – Ferreira, Sérgio 2019. Lost in Migration – Mirandese at a Crossroads. *Open Linguistics*, 5. (2019) 488–495. https://www.researchgate.net/publication/338024577_Lost_in_Migration_-_Mirandese_at_a_Crossroads (letöltés időpontja: 2024. 02. 13.).
- Mirandese in Portugal. *World Atlas of Languages*. <https://en.wal.unesco.org/countries/portugal/languages/mirandese> (letöltés időpontja: 2024. 02. 13.).
- Mozambique: Population Vulnerability and Resilience Profile*. United States Census Bureau. <https://www.census.gov/programs-surveys/international-programs/data/population-vulnerability/mozambique.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Museu da Língua Portuguesa*. <https://www.museudalinguaportuguesa.org.br/mlp/o-museu/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.).

- Objectivos*. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa. <https://www.cplp.org/id-2763.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).
- Observatório da Língua Portuguesa*. <https://observalinguaportuguesa.org/quem-somos/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Population growth in Angola. *Worlddata.info*. <https://www.worlddata.info/africa/angola/populationgrowth.php> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Population of Brazil*. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. https://censo2022.ibge.gov.br/panorama/?utm_source=ibge&utm_medium=home&utm_campaign=portal (letöltés időpontja: 2024. 024. 054.).
- Population*. Government of Macao Special Administrative Region Statistics and Census Service. <https://www.dsec.gov.mo/en-US/> (letöltés időpontja: 2024. 024. 064.).
- Portal da Língua Portuguesa*. Instituto de Linguística Teórica e Computacional. <http://www.portaldalinguaportuguesa.org/acordo.php?acordo&version=1990> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.).
- Português Língua Não Materna*. Direção-General da Educação. <https://www.dge.mec.pt/portugues-lingua-nao-materna#estd> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Portuguese speaking countries. *Worlddata.info*. <https://www.worlddata.info/languages/portuguese.php> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Processo Histórico*. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa. – CPLP. <https://www.cplp.org/id-2752.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).
- Republic of Mozambique. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/country/MZ/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Resultados preliminares v recenseamento geral da população e habitação (RGPH – 2021). https://ine.cv/wp-content/uploads/2021/10/resultados_preliminares_rgph-2021.pdf (letöltés időpontja: 2025. 06. 17.).
- São Tomé and Príncipe: A Linguistic Melting Pot Shaped by Centuries of Sugar, Coffee, and Cocoa Cultivation. *SaoTomeExpert*. <https://www.saotomeexpert.pt/en/sao-tome-languages/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Statistics Portugal*. https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_main (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

- Vocabulário Ortográfico da Língua Portuguesa*. <https://www.academia.org.br/nossa-lingua/vocabulario-ortografico> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- What Languages Are Spoken In Guinea-Bissau? *WorldAtlas*. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-guinea-bissau.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- What Languages Are Spoken In Mozambique? *WorldAtlas*. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-mozambique.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- What Languages Are Spoken In Sao Tome And Principe? *WorldAtlas*. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-sao-tome-and-principe.html> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).
- World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=portuguese&page=0> (letöltés időpontja: 2024. 02. 12.).

Jogi források

- Constitution of Sao Tome and Principe 1975. (rev. 2003) https://www.constituteproject.org/constitution/Sao_Tome_and_Principe_2003 (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision. <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Constitution of the Republic of Cabo Verde. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/cvi117271E.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).
- Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP. <https://www.cplp.org/Admin/Public/DWSDownload.aspx?File=%2fFiles%2fFiler%2fcplp%2fDeclaraoConstitutivaCPLP.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Decreto-Lei n.º 54/2018, de 6 de julho. http://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/AFC/dl_54-2018_6_julho.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Decreto-Lei n.º 55/2018, de 6 de julho. http://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/AFC/dl_55_2018_afc.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Decreto-Lei n.º 62/2023, de 25 de julho.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/07/14300/0000600009.pdf?lang=EN> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Despacho n.º 2044/2022, de 16 de fevereiro.

<https://files.dre.pt/2s/2022/02/033000000/0005300054.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Ensino Básico e Ensino Secundário Português Língua Não Materna (PLNM).

República Portuguesa. https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Aprendizagens_Essenciais/PLNM/plnm_a1_ff.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Lei n.º 116/2019, de 13 de setembro.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2019/09/17600/0001200035.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Lei n.º 7/99, de 29 de janeiro. <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/7-1999-182838> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

Portaria n.º 229-A/2018, de 14 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%20a7%20a3o/portaria_229-A_2018_14_agosto.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 223-A/2018, de 3 de agosto. <https://dre.pt/application/file/a/115879412> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 226-A/2018, de 7 de agosto. <https://dre.pt/application/file/a/115941797> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 232-A/2018, de 20 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%20a7%20a3o/portaria_232-A_2018_20_agosto.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 235-A/2018, de 23 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%20a7%20a3o/portaria_235-A_2018_23_agosto.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 266/2011 de 14 de Setembro. <https://dre.tretas.org/pdfs/2011/09/14/plain-286051.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 278/2023, de 8 de setembro. <https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/09/17500/0000400007.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 65/2022, de 1 de fevereiro.

<https://files.dre.pt/1s/2022/02/02200/0000800016.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Resolução do Conselho de Ministros n.º 48-D/2017. https://pnl2027.gov.pt/np4EN/file/8/3_Resolucao_Conselho_Ministros_48_D_2017.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

SPANYOLORSZÁG NYELVSTRATÉGIÁJA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: FEHÉR BENCE

A SPANYOL NYELVSTRATÉGIA

Alapadatok

Érintett nyelvek: spanyol (kasztíliai; külön fejezetben tárgyalva: katalán, gallego, baszk, asztúr-leóni)

Érintett országok: Spanyolország (a pánhiszán együttműködés keretében további 22 részben vagy egészben spanyolajkú ország is)

A nyelv státusa az érintett országban: hivatalos nyelv

Beszélőközösség mérete: 46M (spanyol nyelvtudással rendelkező spanyolországi lakosok) – 37,2M (spanyol anyanyelvű spanyolországi lakosok)¹

Spanyolországon kívül: kb. 453M beszélő, ebből több, mint 400M anyanyelvi

---

¹ A spanyol nyelvstratégia hatálya elvileg kiterjed Spanyolország valamennyi lakosára (2023. harmadik negyedévi statisztikai adatok szerint 48 446 594 fő, https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736177095&xmenu=ultiDatos&idp=1254735572981 (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.)), lévén hogy az alkotmány 3.1. pontja értelmében minden polgár kötelessége ismerni és jogában áll használni a spanyol nyelvet. Gyakorlatban a spanyolul jól beszélők száma (a legfrissebb publikált adatok 2021-esek, 46 181 637 összlakosságra vonatkoznak) 44 917 121, gyengén beszélőké 1 052 197; az anyanyelvi beszélőké jóval alacsonyabb, 34 477 775 egynyelvű, amihez még járul 1 699 658 spanyol–katalán, spanyol–gallego, spanyol–arab kettős anyanyelvű (saját bevallás szerint, az anyanyelvi szinten kétnyelvűek száma ténylegesen ennél jóval több lehet: Loureda Lamas et al. 2022 némileg más értékekre jutnak 2020-as felmérések alapján – 43 636 756 anyanyelvi szintű és 3 794 500 mérsékelt kompetenciájú beszélő). Gyakorlati szempontból fontos adat még, hogy a lakosságból 3 275 167 fő a felmérés szerint soha nem használja a spanyol nyelvet <https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?tpx=55481>, <https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?tpx=55482>, <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=55485> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.). E statisztikák pontosságát korlátozza az a tény, hogy az aragón és asztúr-leóni regionális nyelvek beszélőit nem méri.

A stratégiai dokumentum típusa: nincs egységes dokumentum (elemzések, jogi nyilatkozatok)

A stratégia természete: nyelvvédelem

A stratégia kiterjedése és időtartama: meghatározatlan

Intézkedési területek (felsorolva): jogalkotás, standardizálás és korpuszképzés, pánhiszán együttműködés

Felelős intézet, kidolgozó: a nyelvi jogalkotás tekintetében nagyrészt az autonóm tartományi kormányok (juntas), tudományos-kulturális kérdésekben a Spanyol Királyi Akadémia (*Real Academia Española*) egyéb kulturális szerveket (tartományi akadémiák, Cervantes Intézet) bevonva

„Nyelvstratégiai mátrix”: nem veszélyeztetett nyelv. A hispanofón országokban szinte kivétel nélkül hivatalos nyelv is, ezekben általában a spanyolul beszélők aránya stagnál vagy egész enyhén nő,² és csak Egyenlítői Guineában csökken. Ahol nem hivatalos nyelv, használati aránya ott sem csökken érzékelhetően, az USA-ban kifejezetten gyarapszik, úgy tűnik, csak a Fülöp-szigeteken veszélyeztetett a fennmaradása

I. A nyelv története, jelenkori állapota

1. A spanyol (kasztíliai) és a spanyolországi nyelvek kialakulása és fejlődése

A mai Spanyolország területén az ókorban különböző indoeurópai és nem indoeurópai nyelvű népek éltek, Kr. e. 218 – Kr. e. 19 közt Róma fokozatosan az egész térséget meghódította és már a Kr. e. 2. századtól jelentős létszámú betelepülővel kolonizálta; a félsziget nagy része rövidesen latin anyanyelvű lett, csupán az északi részén maradtak fenn nem indoeurópai nyelvű beszélők (a mai baszkok ősei). Az 5. századtól germán királyságok, végül a félszigetet egyesítő vizigót királyság uralma alá kerültek, de ez nem jelentett nagy létszámú germán

2 Moreno Fernández–Otero Roth 2006: 28. (bár erős növekedést detektáltak a 2005-ig tartó évtizedben hat latin-amerikai országban, de a növekedés üteme azóta valószínűleg csökkent).

nyelvi beszélőt, viszont 711 után az arabok a legészakibb peremterületeket leszámítva meghódították a félszigetet. Az arab a 15. század végéig széles körben beszélt nyelv volt, amely hatott a helyi nyelvhasználatra is. Fokozatosan szorult vissza a *reconquista* (visszahódítás) során, amint az északon megmaradt keresztény királyságok (Galícia, León, Asztúria, Kasztília, Navarra, Aragónia) az időközben szétagolódott arab birodalom területeit visszaszerezték. A Római Birodalom bukása után a helyi latin nyelvhasználat egyre erősebben eltért a klasszikus latintól és (a politikai szétagoltság miatt is) dialektálisan is szétfejlődött. A Római Birodalom más területeihez hasonlóan kb. a 8. századtól már újlatin nyelvekről beszélhetünk a térségben, ezeknek az első írásos nyomai a 9–10. századból ismertek, az első óspanyol szövegemlék a *Códice Emilianense* 60. 10. század végi glosszája³ (ugyanebben viszont baszk szórványemlékek is olvashatók). Ez leginkább a navarrai-aragóniai nyelvjárást tükrözi. A mai spanyol nyelv elsősorban az ókastíliai nyelvjárásból fejlődött ki, Spanyolországban a nyelv hivatalos neve is *castellano* (kastíliai), míg az *español* szót nyelvi hovatartozástól függetlenül a spanyol politikai nemzethez tartozás kifejezésére használják. (Latin-Amerika nagyobb részén viszont *español* a nyelv bevett neve, ezért a pánhiszán együttműködés során általában ezt használják.) A mai nyelvtudomány általában elfogadja, hogy az észak-ibériai újlatin dialektusok a középkorban önálló regionális nyelvekké fejlődtek, azonban a kölcsönös érthetőség máig nagyjából fennáll köztük. Nyelvpolitikailag viszont Spanyolországban különböző megítélés alá esnek: régebben szigorúan spanyol nyelvjárásnak tekintették őket, ma egyre inkább elismerik nyelveknek, de a beszélők nem egyformán részesülnek nyelvi jogokban és a statisztikák sem mindet veszik figyelembe.

Az arab uralom alatt álló térségben is minden bizonnyal többségben voltak az újlatin nyelvű beszélők, ezeknek a regionális nyelve, a *mozarab* elkülönült az északi királyságokétól. A mozarab azonban sohasem került be hivatalos írásbeliségbe, a presztízisnyelv sem ez volt (hanem az arab), nem az elit beszélte, kevés írásos emléke maradt arab betűvel írva, és az arab hódítók kiszorulása után az egyes spanyol királyságok regionális nyelve terjedt el helyette (ez lévén az új

3 <https://web.archive.org/web/20071020051948/http://www.vallenajerilla.com/berceo/turzamuro/glosasemilianenses.htm> (letöltés időpontja: 2023. 11. 14.).

államok elitjének nyelvhasználata is). Feltehetőleg a 14. századra a használata megszűnt.

Északon a következő regionális nyelvek, ill. nyelvjárás csoportok különíthetők el: gallego vagy galíciái (Galícia tartomány, ld. a gallego nyelvstratégiát); asztúr-leóni (az egykori Asztúria, későbbi León királyság (ld. az asztúr-leóni nyelvstratégiát); kasztíliai (Kasztíliai Királyság), navarrai-aragón (Navarra és Aragónia királyságok); katalán (Katalónia, ld. a katalán nyelvstratégiát). A *reconquista* során ezek eleinte dél felé terjeszkedtek. Galícia déli részén a 10. századtól politikailag elkülönült a Portugál Grófság, majd 1128-tól önálló állam⁴ és hamarosan királyság lett, melynek nyelve, a portugál is elkülönült a gallegótól. A katalán nyelv is teret nyert Katalóniától délre, a mai napig beszélnek Valencia és Murcia régiókban (az itteni nyelvjárást a valenciai kormányzat önálló nyelvnak – valenciai – tekinti, inkább politikai, mint nyelvészeti okokból)⁵ és a Baleári-szigeteken. A legnagyobb déli terjeszkedést Aragónia és főleg Kasztília hajtotta végre; Dél-Spanyolország a középkor végére lényegében kasztíliai nyelvűvé vált. Kasztília és Aragónia 1469-es egyesítésével létrejött Spanyolország, amelynek presztízisnyelve egyértelműen a kasztíliai lett, még ha jogilag ekkor még nem is lehet államnyelvnak tekinteni, amellet a legnagyobb területen beszélt népnyelv, és egyre erősebben terjeszkedett az asztúr-leóni és aragón nyelv rovására. A 16. századra lényegében kialakultak a nyelv mai nyelvtani jellegzetességei, innentől fogva beszélhetünk újspanyol nyelvről.

Jogszáály ekkor még nem mondta ki, hogy a kasztíliai hivatalos nyelv, de ez lett a közigazgatás nyelve az egyesítés korára egész Kasztíliában, utána pedig az egész Spanyol Királyságban. A kasztíliai királyi okiratok közt az első kasztíliai nyelvűek (szórványosan) VIII. Alfonz (1158–1214) alatt jelentkeznek, X. (Bölcs) Alfonz (1252–1284) alatt a királyi kancellária áttér a kasztíliai nyelv használatára.⁶ A 15. század végétől beszélhetünk egységes nyelvi standardról is, Antonio de Nebrija kasztíliai nyelvtana⁷ óta, amely mellelseg programszerűen

4 Nagy 2019: 97.

5 Casado Velarde 2011: 131.

6 Nagy 2019: 97.

7 Nebrija 1492.

kifejti, hogy a kasztíliait kell a királyság nyelvvé tenni.⁸ A 16–17. században azonban, a spanyol Habsburg-dinasztia uralma idején az egyes tartományok politikai autonómiája még megőrződik, és ennek következtében érdemben nyelvi központosításról sem beszélhetünk, bár nyelvi elnyomásról igen: különböző rendeletek a spanyolországi arab és cigány nyelvhasználatot tiltják be.⁹ Miután a mórokat több hullámban kiűzik Spanyolországból, 1609–1614 után az arab megszűnik beszélt nyelv lenni. (A mai Spanyolországban viszonylag népes kisebbség beszél arabul,¹⁰ ezek azonban legújabb kori migránsok, kivéve két afrikai exklávé, Melilla és Ceuta városát, ahol őshonosak – Melillában a berber nyelv is az –, és nyelvüket e két autonóm város el is ismeri.¹¹) A spanyolországi cigányok nyelvét, a *calót* jelenleg igyekeznek revitalizálni, bár a spanyol állam jogilag még nem ismeri el.¹²

A kasztíliai nyelven belül a korai és a reconquista során kasztílizált területeket nyelvjárási különbségek is elhatárolják: az utóbbi nagy részére jellemző, hogy a kasztíliai dentális hangja (a palatalizált *c*) az *s*-szel olvad egybe – kasztíliaiul ezt a nyelvjárást *seseo* néven ismerik.

2. Spanyolország kasztíliai nyelvű homogenizációja

A nyelvi központosítás a spanyol Bourbonok uralmával indul el, a történelmi régiók korábbi önállósága 1707-től kezdődően fokozatosan megszűnik¹³ (en-

8 Nagy 2019: 98–99.

9 Nagy 2019: 100. Kivétel a gazdasági életben van, ahol egy 1549-es rendelet (Pragmática de Cigales) elrendeli a kasztíliai nyelvű számlakibocsátást és könyvvitelt.

10 Hivatalos statisztikák szerint 926 588 ember anyanyelve <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=55485> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.), azonban mivel e felmérés óta az ország lakossága több mint 2 millió fővel nőtt, döntő részben a migráció folytán, a jelenlegi valós adat ennél jóval magasabb lehet.

11 Ceután a lakosság 26,7%-a családi körben legalább részben arabul beszél (6,7% kizárólag), Melillán csak 6,7%, itt viszont 7,3% különböző berber nyelveket használ családi körben <https://www.ine.es/dynt3/inebase/index.htm?padre=8981&capsel=9008> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.). Megjegyzendő, hogy e két városból spanyol viszonylatban szokatlanul pontos és részletes statisztika áll rendelkezésünkre.

12 Ramallo 2018: 462.

13 Bonell Colmenero 2010: 16–31.: Aragóniában és Valenciában az 1707. június 29-i rendelet, Katalóniában az 1711. április 3-i, Mallorcán az 1715. november 26-i törli el a régi kivált-

nek oka főleg az, hogy a spanyol örökösödési háborúban az Aragón Királyság részei a Habsburg-párton voltak), a 19. század közepére országszerte a kasztíliai lesz a közigazgatás egyedüli nyelve.¹⁴ Egységes államnyelvnek a kasztíliai 1768 óta¹⁵ mondható, amikor III. Károly rendelete az alapfokú oktatás és az igazságszolgáltatás kizárólagos nyelvét is teszi.¹⁶ Ez a regionális nyelvek, de a latin végleges kiszorulását is jelenti az állam életéből. Ebben a félszázadban fokozatosan a nyilvános élet egyéb területein is kizárólagos lesz a kasztíliai használata, így az üzleti írásbeliségben, a színházi életben, az egyházban.¹⁷ Az általános iskolakötelezettség egy századdal később valósul meg,¹⁸ ez felgyorsítja a homogenizációt, a nyelvjárások/regionális nyelvek használatát az iskolában ugyanúgy büntetések és megsegélyezés útján szorítják vissza, mint Franciaországban. Ennek dacára a regionális nyelvek egy része nem szorult úgy vissza, mint Franciaországban: ennek okai közt lehet keresni, hogy a 18. századig viszonylag önálló közösségekben sokáig és elterjedten létezett irodalmi és jogi nyelvhasználat, hogy a 19. században a legtöbb közösségnél kulturális ébredési mozgalmak indultak,¹⁹ és végül hogy a 20. század elejétől többször átmenetileg regionális autonómiák valósultak meg.

---

ságokat; a tartományok nem egyforma elbánásban részesülnek, Valencia kapja a legszigorúbb, Aragónia a második legszigorúbb büntetést (uo. 35.). A különböző reformrendeletek Katalóniában lépcsőzetesen kerültek bevezetésre egészen 1735-ig (uo. 26.).

- 14 Nagy 2019: 101. A különböző tartományokat érő eltérő bánásmódtól bizonyára nem független, hogy az aragón nyelv helyzete máig sokkal rosszabb, mint a kataláné, annak ellenére, hogy a katalán nyelv kiszorítása volt a „reform” egyik fő célja. (Borrell Colmenero 2010: 28.).
- 15 Gyakorlatilag, az állam életében jogilag garantált szerepe szerint. Szó szerint csak 1931-ben a köztársasági alkotmány mondja ki, hogy a spanyol az államnyelv (és érdekes, hogy Franco diktatúrájában, amikor a legerősebb volt a spanyol nyelvi homogenizáció, ez megint nem volt jogilag kimondva, majd csak az 1978-as alkotmányban: Casaldo Velarde 2011: 129.).
- 16 Artículo VI de la Real Cédula de 23 de junio de 1768 de Carlos III, idézve in Villalba Lava 2022; Llompart 1965: 365–367.
- 17 Nagy 2019: 102–103., Llompart 1965: 357–358. (Természetesen a 100%-ig katolikus Spanyolországban a liturgikus nyelv ennek dacára a latin volt.)
- 18 Ley de Instrucción Pública de 9 de septiembre de 1857 (a továbbiakban: Ley Moyano) http://personal.us.es/alporu/historia/ley_moyano_texto.htm (letöltés időpontja: 2023. 11. 19.).
- 19 Nagy 2019: 103.

A kasztíliai nyelvi standard terjesztésére e korszakban jött létre a Spanyol Királyi Akadémia (*Real Academia Española*, a továbbiakban RAE). 1713-ban Juan Manuel Fernández Pacheco y Zúñiga villenai őrgróf alapította, V. Fülöp király ezt 1714-ben hagyta jóvá. Az Akadémia hagyományosan standardizáló, normatív, purista, változásellenes hozzáállású, amit ma az indokol, hogy a számos országban beszélt nyelv egységének fenntartása közös érdek. A 18. századtól számos alapvető nyelvi referenciaművet hoztak létre, köztük a ma 22. kiadásánál tartó spanyol értelmező szótárt,²⁰ helyesírási szabályzatot (1741 óta létezik;²¹ 1857 óta törvényileg kötelező a közoktatásban),²² nyelvtant. Jelenleg a RAE 11 normatív nyelvtani munkát és szótárt biztosít online, köztük egy össz-spanyol nyelvművelő szótárt.²³ A nyelvművelés tehát a spanyol nyelvpolitikában ma is legitim cél. A média-nyelvhasználatra ugyan viszonylag kevés figyelem esik, de a RAE egy alapítványának a célja kifejezetten ennek a támogatása, egyben nyelvi tanácsadóként is működik.²⁴

A 20. században a regionális nyelveket pártoló és elnyomó politikai rendszerek váltották egymást: 1914–25 közt a katalán provinciák részleges közigazgatási és kulturális autonómiát építenek ki, de 1925-ben Primo de Rivera diktatúrája betiltja a regionális nyelvű tankönyveket és tanítást, az 1931-es köztársasági alkotmány az autonóm területeken engedélyezi (de a spanyolt is kötelező tanítani), és lényegileg a maival azonos módon definiálja az államnyelvet, majd Franco diktatúrája a teljes nyelvi homogenizáció mellett dönt, jogszabályok sokaságát hozza a kisebbségi nyelvek (az akkori megfogalmazásban a spanyol nyelv négy fő dialektusa, illetve a baszk) használata ellen – iskolákban, hivatalban kötelező a spanyol (kasztíliai) nyelv, a közokiratokban is kötelező, csak

20 *Diccionario de la lengua española* (1. kiadás: 1780, a 21., 22. kiadás online elérhető). https://web.archive.org/web/20090217085213/http://espasa.es/actualizacion_rae/drae.html (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).

21 *Orthographia Española*. RAE, [Madrid], 1754. https://www.rae.es/sites/default/files/Ortografia_RAE_1741_reducida.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

22 Ley Moyano 88. §.

23 *Diccionario panhispánico de dudas* (DPD). RAE, Madrid, 20051, 20232 (online kiadás). <https://www.rae.es/dpd> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

24 Fundación del Español Urgente (Fundéu RAE), <https://www.fundeu.es/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 21.).

spanyol neveket lehet anyakönyvezni –, sőt még a kulturális és magánérintkezésben is korlátozza.²⁵ Később ez a merev tiltás enyhül, az 1950-es évek végétől a kulturális életben megtűrik a regionális nyelveket, az 1960-as évektől civil kezdeményezések indulnak a nyelvvédelemre, majd a Franco-korszak legvégén védelem alá kerülnek mint a kulturális örökség részei (deklaráltan, de törvényekben ez még nem képeződik le). A mai helyzet az 1978-as alkotmánnyal jön létre: eszerint a nyelvhasználati jog elsősorban területi elvet követ, az ország autonóm tartományokra oszlik, amelyek közül egyesekben a kasztíliai mellett más nyelvek is hivatalosak, és a tartományok saját jogalkotásukban szabályozzák pl. az oktatásukat. Rendszerint egyre több intézkedést tesznek a tartományi helyi nyelvek javára, míg a kasztíliai nyelv érdekében érdemi nyelvpolitikai intézkedések nem történnek. A tartományi nyelvek többségénél elég erős civil és állami nyelvvédelem is létezik, amelyek akár a revitalizálást is sikeresen felvállalják (ld. baszk nyelvstratégia), így a hat társhivatalos nyelvű autonómiában a regionális nyelvek használata terjed, anyanyelvi és második nyelvi beszélők száma is gyarapszik. Más tartományok viszont kasztíliai nyelvűek, ezekben az esetleges nyelvi kisebbségeknek nincsenek jogaik vagy csak a tartomány által megadott szűkkörű jogokkal élhetnek. Ezeknek a használata többnyire egyre szűkülőben van. A kasztíliai nyelv további terjeszkedése mindenestre egyre inkább akadályokba ütközik, még ha az alkotmány szerint minden polgárnak korlátozás nélkül joga is van használni a kasztíliait: ezt a jogot sok esetben, főleg Katalóniában, korlátozva érzik a csak kasztíliaiul beszélők.

3. A spanyol nyelv Európán kívül

1492 után indul meg a spanyol nyelv expanziója Amerikában, ezen döntően kasztíliai nyelvet kell érteni, és a latin-amerikai nyelvjárások általában *seseo* típusúak. Az azóta eltelt fél évezred alatt ez az expanzió majdnem teljessé vált, a latin-amerikai országokban 2001/2002-es felmérések szerint a lakosság 86,4–99,9% beszél spanyolul.²⁶ A spanyol gyarmatbirodalom felbomlása után, tehát

25 Nagy 2019: 105–111.

26 Moreno Fernández–Otero Roth 2009: 19–26.; a két szélső értéket Guatemala és Kuba jelentik.

a 19. század első évtizedei óta a spanyol (értsd: kasztíliai) nyelv számos ország államnyelve lett. Jelenleg ezek az országok: Argentína, Bolívia, Chile, Kolumbia, Costa Rica, Kuba, Dominikai Köztársaság, Ecuador, Egyenlítői Guinea (Afrikában!), El Salvador, Guatemala, Honduras, Mexikó, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela. Az állami függetlenség nyelvileg nem változtatott a helyzeten, mindegyik állam presztízsnyelve, elitjének anyanyelve egyaránt spanyol maradt, és a spanyolországi mintát követve a század végén vagy a 20. század első felében többnyire létrehoztak nyelvvédelmi szervezetet is. Ma már az őslakosság mindenütt kisebbséget alkot, és ezeknek is egy része elvesztette anyanyelvét, más része kettős anyanyelvű vagy legalábbis van spanyol nyelvismerete, és csak a kisebbségen belüli kisebbség nem hispanofón.²⁷ (Egyes országokban azonban, mint Peru, Paraguay és Mexikó, az őslakosság nyelvei is hivatalos státust élveznek.) Más földrészeken a spanyol gyarmatosítás vége többnyire a nyelvi expanzió végét is jelentette, a Fülöp-szigeteken a nyelv a legújabb korban elvesztette hivatalos státusát²⁸ és visszaszorulóban van, viszont Egyenlítői Guineában továbbra is hivatalos nyelv és mint általános közvetítő nyelv nélkülözhetetlen maradt.

Természetesen (csekély) eltérések kialakultak az anyaországi nyelvhasználatához képest. A 19. század második felétől ezeknek az országoknak is van tudatos nyelvpolitikájuk, ami előbb vagy utóbb a Spanyol Királyi Akadémia mintájára nyelvi akadémiák megalapításához is vezetett.²⁹ Az összspanyolságra

---

Kivételt jelent ez alól Paraguay (uo. 26.), amely államnak a hivatalos statisztikái teljesen használhatatlanok, csupán az állam népesedéstörténetéből vonhatunk le egy nagyon durva becslést, de valószínűleg ott is 90% felett van a spanyolul beszélők száma.

27 Azonkívül igen jelentős spanyol ajkú kisebbség él az Egyesült Államokban (és annak gyarmata, Puerto Rico egyértelműen spanyol nyelvű), ezért a legújabb időben itt is megélenkült a spanyol nyelvet védő és fejlesztő tevékenység, 1973-ban nyelvi akadémia is létesült. <https://www.anle.us/nuestra-academia/estatutos/> (letöltés időpontja: 2025. 06. 17.).

28 Az 1987. évi alkotmány XIV. § 6–9. szerint a filippínó az államnyelv, a filippínó és az angol hivatalos nyelvek. The Constitution of the Republic of the Philippines, <https://www.official-gazette.gov.ph/constitutions/1987-constitution> XIV. § (letöltés időpontja: 2023. 11. 20.).

29 Első hullámban az 1870–1880-as években (Kolumbia, Ecuador, Mexikó, Salvador, Venezuela, Chile, Peru, Guatemala), majd az 1920-as években (Costa Rica, Fülöp-szk., Panama, Kuba, Paraguay, Bolívia, Dominika, Nicaragua); a többi hispanofón országban csak fokozatosan később. <https://www.asale.org/academias> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

vonatkozó összehangolt nyelvpolitika ekkor még nem létezett, és olyan értelemben, mint a világ franciául beszélőit összefogó frankofónia, ma sincs, de (1950-es mexikói kezdeményezésre) 1951-ben létrejött a Spanyol Nyelvi Akadémiák Szövetsége (Asociación de Academias de la Lengua Española), ettől fogva beszélhetünk *pánhiszán* nyelvpolitikáról.³⁰ Eszerint a spanyol nyelvi norma nem egyközpontú, a Szövetség célkitűzése, hogy az egyes térségek nyelvhasználata közt ne következhesen be szakadás. Jelenleg 22 nyelvi akadémia a tagja. Az egyes akadémiák és a Szövetség elsősorban tudományos tevékenységet fejt ki, számos területen, legfontosabb bizottságai: Lexikográfiai Intézet, Spanyol Történeti Szótár Bizottság, Nyelvi Információs és Neologizmus-bizottság.

A pánhiszán nyelvpolitika tehát elsősorban a nyelvi norma képzésére és fenntartására irányul, ilyen értelemben defenzív jellegű, de ez érthető, hiszen számos, egészen elkülönülő országban és közegben hivatott megakadályozni a szétfejlődést. A globalizáció jelentette kihívásokra, az online nyelvhasználat kérdéseire, Spanyolországban a migrációval kapcsolatos problémákra az állami nyelvpolitika egyelőre nem reagál különösebben. A spanyol nyelvet a jogi védelmen túl szinte kizárólag tudományos kutatás útján igyekeznek fejleszteni, azt viszont magas színvonalon.

A világ spanyolul beszélő közösségének jelenlegi létszámára vonatkozó méréseket, becsléseket és következtetéseket a következőképpen összegezhethetjük. Egyes vélemények szerint a világ harmadik legelterjedtebb nyelve, a Spanyol Nyelvi Akadémiák Szövetségének becslése szerint 600M anyanyelvi beszélővel³¹ főleg Közép- és Dél-Amerikában. Ez minden független forrás szerint eltúlzott becslés. Moreno Fernández–Otero Roth ismertetik a 2005 előtti különböző becsléseket, melyek (a spanyolországi beszélőkkel együtt!) 322–392 millió közt szórnak, illetve az UNESCO 2005-ös számítását (399M);³² maguk 2000–2002 közötti népszámlálási (egyes esetekben kényszerűen csak becsült) adatokból arra a következtetésre jutnak, hogy a hispanofón országokban 359M fő tud spanyolul, más országokban 40M anyanyelvi és 23M korlátozott beszédkészségű

30 <https://www.asale.org/la-asociacion/politica-panhispanica> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

31 <https://www.asale.org/la-asociacion/politica-panhispanica>, (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

32 Moreno Fernández–Otero Roth 2006: 10., ill. 19.

beszélő van.³³ Ez kutatásuk idejében elég hitelesnek tekinthető adat, bár azt, hogy a hispanofón országokban mennyi a nem anyanyelvi beszélő, a rendelkezésre álló statisztikák alapján képtelenség megállapítani, és van egy-két ország (pl. Paraguay), amelyeknek a statisztikai nyilvánvalóan hamisak. Azonban Latin-Amerika népessége világviszonylatban is gyorsan gyarapszik. A világhálón elérhető legfrissebb, 2022–2023-as, sajnos többnyire csak becsült népességszámokból, feltéve, hogy a spanyolul beszélők aránya érdemben nem változott, mára a nem európai hispanofón országokban 381M spanyol beszélő extrapolálható. Nem tudni, ezeknek mekkora hányada anyanyelvi, de nagyjából megállapítható az indián népesség száma (bár sok országban nem különítik el, ezek közül hányan már spanyol anyanyelvűek, és több országban önbevallás kérdése, hogy kit tekintenek indiánnak és kit meszticnek). Ebből levonva a spanyolul nem tudó bennszülöttek számát, ami általában rendelkezésünkre áll, kb. 23,5M fő adódik (köztük spanyol anyanyelvűek is!), a nem spanyol nyelvű bevándorlókkal együtt is úgy tűnik, a spanyolt második nyelvként beszélők száma 25M alatt marad. Azokban az államokban, ahol a spanyol nyelv nem hivatalos, de hagyományosan van hispanofón lakosság – ezek közül a legjelentősebb az USA –, Moreno Fernández–Otero Roth (2006.) adatait extrapolálva ma kb. 43M ember anyanyelve és 7,8M ember második nyelve a spanyol, diaszpórában pedig él kb. 3,3M spanyol anyanyelvű (további 16,4M beszél 2. nyelvként). Definíció kérdése, hozzászámítsuk-e ehhez a karibi térségben és a Fülöp-szigeteken élő további legalább 1M embert, akinek spanyol alapú kreol az anyanyelve.

4. A jelenlegi állapot

Nyelvi referenciaművek, korpuzsképzés tekintetében a kasztíliai nyelv európai viszonylatban is jól áll, ugyanis a nyelv standardizálására és védelmére alapított, már több mint 300 éves szerv, a RAE ezzel folyamatosan kiemelten foglalkozik. A 21. században a nyelvi referenciaművek már következetesen a különböző spanyol nyelvi akadémiák összehangolt tevékenységével épülnek, így

33 Moreno Fernández–Otero Roth 2006: 27., 39.

egységesen pánhiszán szemléletűek. Az első pánhiszán helyesírás 1999-ben jelent meg, jelenleg utolsó kiadása 2010-es.³⁴ 2001-ben megalapították a Spanyol Lexikográfiai Iskolát (Escuela de Lexicografía Hispánica), jelenleg már online elérhető 21. századi spanyol korpusz is létezik (Corpus del Español del Siglo XXI – CORPES),³⁵ azonfelül külön az amerikai spanyolság diakronikus és dia-topiás korpusza (CORDIAM) és a RAE honlapján nem kevesebb, mint ötféle összspanyol szótármű érhető el.

A nyelvjárások és regionális nyelvek alapvető referenciaműve is elkészült (*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*), amely együtt foglalkozik az összes ibériai újlatin nyelvvel – tehát a portugállal is. E munkát 1914-ben Ramón Menéndez Pidal, a spanyolországi regionális nyelvek kutatásának atyja kezdte meg, később nagyrészt Navarro Tomás irányításával folyt, de a kutatást megakasztó politikai körülmények miatt a teljes mű végül csak a 21. század elején jelent meg, már online felületen.³⁶ A kutatási projekt azóta is folyamatosan aktív.³⁷

A spanyol nyelv tehát négy földrészen is beszélt és stabil pozícióban levő nyelv (magas presztízs, hivatalos státus, valamilyen szinten aktív nyelvpolitika), komolyan sehol nem veszélyeztetett, még a spanyol anyanyelvű lakosokkal szinte egyáltalán nem rendelkező Egyenlítői Guineában is mint közvetítő nyelv őrzi pozícióját; alig néhány volt spanyol gyarmat van, ahol kiszorult a használatból (Nyugat-Szahara, Mikronézia). Spanyolországban azonban több oldalú nyomás nehezedik rá. Egyrészt (hivatalos adatok szerint) Európában Németország után itt a legnagyobb a lakosságon belül a migránsok aránya.³⁸ Ez az autonómiákban elfogadott kisebbségi nyelveken túl is multilingvizmushoz vezet, és fontos lenne a migránsoknak az államnyelv megtanítása, azonban nem lehet érzékelni, hogy az állami nyelvpolitika erre különösebben összpontosítana. Igaz, a bevándorlók közt a legfrissebb adatok szerint a leggyakoribb

34 *Ortografía de la lengua española*. RAE–ASALE, Espasa-Calpe, Madrid, 2010. <https://www.asale.org/obras-academicas/ortografia/ortografia-2010> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

35 <https://rae.es/corpes> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

36 Heap 2008; <http://www.alpi.csic.es/es/alpi/presentacion> (letöltés időpontja: 2023. 11. 18.).

37 <http://www.alpi.csic.es> (letöltés időpontja: 2023. 11. 18.).

38 Recalde Fernández 2016: 170.

nemzetiség a kolumbiai és marokkói,³⁹ amiből mindenesetre világos, hogy viszonylag sokan érkeznek latin-amerikai, eleve hispanofón térségből, azonban a többség kétségtelenül arab nyelvű, valamint elég jelentős az EU-n belüli migráció is. Ezt az is mutatja, hogy a beszélt nyelvek közt a tartományi statisztikákban érzékelhető tömeget jelent az angol, a francia, helyenként a német is, főleg a keleti tartományokban: Katalónia, Valencia, Baleár-szigetek – az utóbbiban összességében 140E fő felett.⁴⁰ Másrészt a regionális nyelvek egyre több jogban részesítése, társhivatalos státusa (Katalónia, Baleár-szigetek: katalán, Valencia: valenciai, Galícia: gallego, Navarra és País Vasco: baszk)⁴¹ a kasztíliai anyanyelvűek számára válik feszültség forrásává, nem csak nyelvi presztízs, illetve nacionalista érzelmi okok miatt, hanem mivel sok esetben rákényszerülnek egy idegen nyelv megtanulására (fordítva természetesen a regionális nyelvek beszélői az alkotmány következtében kényszerülnek idegen nyelv elsajátítására). A társhivatalos nyelvvel bíró autonóm tartományok ugyanis igyekeznek a társnyelv oktatását kötelezővé tenni. A spanyol alkotmánnyal (mely szerint minden polgárnak joga a kasztíliai nyelvet használni) ez elvileg ellentétben áll, de a politikai egyensúlyozás során a spanyol Alkotmánybíróság nem merte alkotmányellenesnek nyilvánítani még a legszélsőségesebb katalóniai esetet sem, ahol az autonómiastatútum 2006-os módosítása kötelezi a polgárokat mindkét nyelv ismeretére.⁴² Ugyanakkor a kérdést a kasztíliai beszélők érdeksérelme nélkül is meg lehetne oldani, mutatják ezt a baszk társnyelvű autonómiák, ahol oktatási nyelv tekintetében négyféle típus közül lehet választani, köztük tiszta

39 2023. harmadik negyedévi adat, https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736177095&menu=ultiDatos&idp=1254735572981 (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.).

40 <https://www.ine.es/dynt3/inebase/index.htm?padre=8981&capsel=9008> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.).

41 Casaldo Velarde 2011: 130.

42 Nagy 2019: 114. Vö. Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña 6.2. „tienen derecho a utilizar las dos lenguas oficiales y los ciudadanos de Cataluña el derecho y el deber de conocerlas” <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-13087> (letöltés időpontja: 2023. 11. 19.), Tribunal Constitucional de España, Sentencia 31/2010, fundamento jurídico 14. b. <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/ca/Resolucion/Show/6670> (letöltés időpontja: 2023. 11. 19.).

spanyol nyelvűt is.⁴³ Ez egyáltalán nem akadályozza annak, hogy a tartomány aktívan terjessze a regionális nyelvhasználatot, sőt revitalizációt, amint abból is látszik, hogy Navarra és País Vasco az a két tartomány, ahol a regionális nyelvet kevésbé ugyan, de több személy beszéli munkavégzés során, mint családban.⁴⁴

A társhivatalos nyelveknek (katalán/valenciai, gallego, baszk) önálló stratégiai tervezésük van, ezért ezek nyelvstratégiáját külön fejezetben mutatjuk be. A regionális nyelvek közül nincs hivatalos státusa az asztúr-leóni és az aragón nyelvváltozatoknak; az előbbinek Asturias tartományban még viszonylag sok beszélője és bizonyos tartományi szintű nyelvpolitikája is van (ld. asztúr-leóni nyelvstratégia), az utóbbit azonban már csak minimális számú ember használja, és Aragónia tartomány elvben elismeri, de ezzel nem járnak értékelhető nyelvi jogok. Ráadásul az aragóniai törvénykezés terminológiája a katalán kisebbség nyelvére is egy hasonló mesterséges kifejezést alkotott, így a két nyelv beszélőinek jogai egyformán szűkek⁴⁵ (ezért bővebben ld. a katalán nyelvstratégiában).

A spanyol–portugál határ mentén egyes településeken a portugál nyelv (is) használatban van. Ennek érdemi védelme nincs, így általában erősen a nyelvcsere felé tart a helyzet; Extremadura régióban valamilyes javulás tapasztalható, a régió 2011-es autonómiastatútuma legalább említi a portugál nyelv támogatását.⁴⁶ Ez az egy tartomány, ahol rendelkezünk statisztikai adatokkal, ezek szerint mintegy 18E beszélőről van szó – ez alighanem alulmért érték, hiszen a portugál nyelvnek sem gyakorlati védelme, sem presztízse nincs, mindenesetre jellemző, hogy jóval többen állítják, hogy családi körben angolul is beszélnek, mint portugálul.⁴⁷ E tartományban egyébként néhány falu gallego nyelvű, de nyelvhasználatukat a spanyol köztudatban külön nyelvként tartják nyilván.

43 Nagy 2019: 119.

44 <https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?tpx=55522&L=0>,

<https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?tpx=55649&L=0> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).

45 Ley 3/2013, de 9 de mayo, de uso, protección y promoción de las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2024-16511> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.), vö. Nemes 2013.

46 Ramallo 2018: 486–487.

47 <https://www.ine.es/dynt3/inebase/index.htm?padre=8981&capsel=9008> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.).

Nyelvi védelme ennek sincs, de a viszonylag zárt falusi közösségben a helyzete elég stabilnak látszik.⁴⁸

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

A kasztíliai nyelv hegemoniáját Spanyolországban a 16., de főleg a 18. század óta királyi rendeletek és egyéb jogszabályok sora biztosítja, amelyek azonban jelenleg már nem joghatályosak (ld. I. 2. rész). Az államnyelvet először az 1931-es köztársasági alkotmány definiálta a mai módon,⁴⁹ ez azonban csak rövid ideig maradt hatályban, ezalatt autonómiatörvényeket is elfogadtak, amelyek 1932-ben a katalán, 1936-ban a baszk hivatalos jellegét is megteremtették.⁵⁰ A köztársasági jogalkotást azonban a Franco-diktatúra szinte áttekinthetetlen mennyiségű nyelvi jogszabálya hatálytalanította, ezek természetesen szintén nincsenek már hatályban. A regionális nyelvek visszatérésére az oktatásba elvileg 1970-ben nyílik meg a lehetőség, szabadon választható tárgyként (gyakorlatban 1975-től).⁵¹ A korszak legvégén jogi védelem alá kerülnek, de nem hivatalos nyelvek (engedményképpen helyi közigazgatási szervek szóbeliségben már használhatják).⁵²

48 Ramallo 2018: 481. Az ellenkező jelenség ismert Portugáliában, ahol északkeleten, Miranda város környékén a leóni regionális nyelv egy nyelvjárását használják, de ott ezt *mirandai* néven önálló nyelvként tartják számon.

49 Constitución de la República Española, 9 de diciembre de 1931. 4. §, 50. § https://www.congreso.es/docu/constituciones/1931/1931_cd.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

50 Nagy 2019: 107.

51 Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa. 14. § 1., 17. § 1., <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1970-852> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.; ma hatályon kívül), végrehajtási utasítás: Decreto 1433/1975, de 30 de mayo, por el que se regula la incorporación de las Lenguas nativas en los programas de los Centros de Educación Preescolar y General Básica. Ministerio de Educación y Ciencia. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1975-13948> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

52 Decreto 2929/1975, de 31 de octubre, por el que se regula el uso de las lenguas regionales españolas. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1975-23450 (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.; ma hatályon kívül).

A modern spanyol alkotmányos királyságban a nyelvi jogok az 1978. évi alkotmányon alapulnak,⁵³ amelynek 3.1. szakasza szerint a kasztíliai ismerete minden polgár számára kötelező, és használatára joga van. A 3.2. szakasz szerint az autonóm tartományokban más nyelvek is lehetnek hivatalosak;⁵⁴ ez a következő évtizedben az autonómiastatútumokban és a nyelvi normalizációs törvényekben realizálódott. Hat tartomány (azóta többször módosított) statútumai nyilvánítják a helyi nyelvet hivatalossá (Katalónia, País Vasco, Valencia, Navarra, Baleár-szigetek, Galícia), háromé pedig legalább elismeri mint kulturális értéket (Asturias, Aragónia, León és Kasztília).⁵⁵ A regionális nyelvek használatára és védelmére vonatkozó törvényi szabályozást a nyelvi normalizációs törvények tartalmazzák, amelyeket az autonómiastatútumok alapján később hoztak.⁵⁶ A közigazgatás ezeknek megfelelően a hat tartományban általában két-nyelvűen, a kasztíliai hivatalos nyelvű tartományokban egynyelvűen működik.

53 Constitución Española, «BOE» núm. 311, de 29/12/1978. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.).

54 Megfogalmazása szerint „a többi spanyol nyelv”: *Las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus Estatutos*. Uo.

55 Ley Orgánica 4/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía de Cataluña. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1979-30178> (az első elfogadott statútum), majd ennek módosítása: Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-13087>; Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1979-30177>; Ley Orgánica 1/1981, de 6 de abril, de Estatuto de Autonomía para Galicia. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1981-9564>; Ley Orgánica 5/1982, de 1 de julio, de Estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-17235>; Ley Orgánica 13/1982, de 10 de agosto, de reintegración y mejoramiento del Régimen Foral de Navarra. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1982-20824>; Ley Orgánica 2/1983, de 25 de febrero, de Estatuto de Autonomía para las islas Baleares. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1983-6316>; illetve Ley Orgánica 7/1981, de 30 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para Asturias. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-634>; Ley Orgánica 5/2007, de 20 de abril, de reforma del Estatuto de Autonomía de Aragón. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-8444>; Ley Orgánica 14/2007, de 30 de noviembre, de reforma del Estatuto de Autonomía de Castilla y León. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-20635> (letöltés időpontja valamennyi esetben: 2023. 11. 17.)

56 Időben az első a baszkföldi volt: Ley 10/1982, de 24 de noviembre, básica de normalización del uso del euskera. <https://www.boe.es/buscar/pdf/2012/BOE-A-2012-5539-consolidado.pdf>; Katalónia: Ley 7/1983, de 18 de abril, de normalización lingüística en Catalunya.

A kasztíliai nyelv védelmére és fejlesztésére hivatott legfontosabb szervezet a Spanyol Királyi Akadémia (Real Academia Española), amelyet hivatalosan V. Fülöp 1714-es királyi döntése ismert el.⁵⁷ A szervezet ma hatályos statútuma 1993-tól érvényes.⁵⁸ A különböző országokban levő társakadémiáknak természetesen a saját jogrendszerük szerint elfogadott szabályzataik vannak, és létezik az akadémiák szövetségének egy nemzetközi statútuma is.⁵⁹ A spanyol nyelv oktatására, tanulásának és használatának előmozdítására és a kultúra külföldi terjesztésére 1991-ben létrehozták a Cervantes Intézetet (7/1991. márc. 21. törvény),⁶⁰ amelyet 2000 óta megállapodás köt a RAE-hoz tevékenységük összehangolása végett.⁶¹ Ezenkívül Spanyolországban több alapítványi jellegű nonprofit szervezet is foglalkozik a kasztíliai nyelv ápolásával és terjesztésével, ezeket az állam is elismeri (többnyire tartományokhoz kapcsolódnak: a Fundación Comillas – Cantabria, Fundación Duques de Soria – León és Kasztília, Acción Cultural Miguel de Cervantes – Katalónia), és néhány autonóm tartománynak saját nyelvi akadémiaja is van, amely vagy elsősorban a kasztíliai

---

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1983-13658> (1998 óta helyette hatályos): Ley 1/1998, de 7 de enero, de Política Lingüística. <https://www.boe.es/buscar/pdf/1998/BOE-A-1998-2989-consolidado.pdf>; Galicia: Ley 3/1983, de 15 de junio, de normalización lingüística. <https://www.boe.es/buscar/pdf/1983/DOG-g-1983-90056-consolidado.pdf>; Valencia: Ley 4/1983, de 23 de noviembre, de uso y enseñanza del valenciano. <https://www.boe.es/buscar/pdf/1984/BOE-A-1984-1851-consolidado.pdf>; Baleár-szigetek: Ley 3/1986, de 19 de abril, de normalización lingüística. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1986-19091>; Navarra: Ley Foral 18/1986, de 15 de diciembre, del vascuence. <https://www.boe.es/buscar/pdf/1987/BOE-A-1987-1257-consolidado.pdf> (Mindegyik esetben letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

57 Real Cédula de 3 de octubre de 1714. https://www.rae.es/sites/default/files/Cedula_real.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.).

58 https://www.rae.es/sites/default/files/Estatutos_y_reglamento_nuevo.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 18.).

59 Estatutos y Reglamento de la Asociación de Academias de la Lengua Española. Medellín, 2007. https://www.asale.org/sites/default/files/Estatutos_ASALA_2007.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 18.).

60 Ley 7/1991, de 21 de marzo, por la que se crea el Instituto «Cervantes». <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1991-7354> (letöltés időpontja: 2023. 11. 21.).

61 Resolución de 1 de octubre de 2019. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2019-14218 (letöltés időpontja: 2023. 11. 21.).

standard nyelvre összpontosít (pl. León-Kasztília), vagy a helyi nyelvre/nyelvjárásra (pl. Valencia,⁶² Asturias, Kanári-szigetek).

III. A stratégia célja

Mivel nincs egységes stratégia, központi célkitűzésről sem beszélhetünk. A RAE eredeti (1720-as) alapszabálya szerint a szervezet célja az, hogy „a legsajátosabb formájában, eleganciájában és tisztaságában rögzítse a kasztíliai nyelv szavait és kifejezéseit”. A mai alapszabály szerint „az intézmény célja, hogy megőrizze [...] a nyelv jó használatát és egységét a folyamatos fejlődés és terjedés közben”.⁶³ A klasszikus irodalomnak és a nagy nyelvi elődök emlékének ápolása is feladatai közé tartozik. Spanyolországban léteznek tartományi akadémiák is, amelyeknek az alapcélkitűzése általában hasonló, de a regionális nyelvet használó tartományokban ezek a regionális nyelv fejlesztésével (is) foglalkoznak. A mai célkitűzések közt szerepel a pánhiszán nyelvi egység fenntartása a többi spanyolajkú ország akadémiaival együttműködve.

A kasztíliai nyelv egykori hegemon helyzetete ugyan a múlté, de a központi államszervezet igyekszik ennek minél több elemét megőrizni, illetve a nyelv jogi védelmét a regionális nyelvekkel szemben is biztosítani. Az állami jogalkotás erre irányul, a tartományi jogalkotás viszont sokszor az ellenkezőjére: a regionális nyelvek fejlesztésére. A két ellentétes törekvés ütközése rendszeresen gátolja a hatékony nyelvpolitikát.

IV. Szerkezeti felépítés

Mivel nincs egységes nyelvstratégiai dokumentum, értelemszerűen szerkezete sincs.

---

62 Szokatlan módon ezt az intézményt Valencia tartomány autonómiastatútuma is nevesíti mint normatív szervet: Ley Orgánica 5/1982, 20., 41. § <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-17235> (letöltés időpontja: 2023. 11. 21.).

63 <https://www.rae.es/la-institucion/historia> (letöltés időpontja: 2023. 11. 16.).

V. Intézkedési területek [VII. Feladat- és hatáskörök]

Mivel nincs egységes nyelvstratégia, világosan meghatározott intézkedési területek sincsenek. A nyelvi jogalkotás elsősorban nem a kasztíliai nyelvet érinti, hanem a regionális nyelveket: ezt a feladatot többnyire a tartományi kormányzatok látják el, s ehhez kapcsolódik az oktatás szabályozása is. A kasztíliai nyelv szükséges jogi védelme az alkotmányba van foglalva, néha alkotmánybírósági kontroll biztosít gyakorlati lépéseket. Nagyjából elkülönülő terület a tudományos kutatás, korpuszképzés, elvileg ehhez tartozik a nyelv értékeinek propagálása is, ezt elsősorban a RAE látja el, részben tartományi akadémiákkal, illetve a Cervantes Intézettel karöltve; a pánhiszán nyelvpolitika alakításában szintén részt vesz, ebben azonban Spanyolországnak nincs döntő szerepe, ezt a többi hispanofón ország tudományos szervezeteivel közösen határozzák meg. Láthatólag több területet (pl. idegen nyelvűek oktatása,⁶⁴ digitális nyelvpolitika, médiapolitika) a spanyol nyelvpolitika szinte teljesen figyelmen kívül hagy.

VI. Ütemterv

Nem tudunk formális ütemtervről.

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

Központi felügyeleti rendszerről nem tudunk, a nyelvstratégia monitorozása és újratervezése sincs rendszeresítve, bár a tartományi jogalkotásban sokszor (rendszeretlenül) módosítják a nyelvi jogokat. A pánhiszán nyelvpolitikát rendszeres pánhiszán kongresszusokon tekintik át.

64 A spanyol mint idegen nyelv oktatása nem központosított, szakmai kérdéseivel leginkább egy 1987-es spanyol alapítású, de nemzetközi jellegű magánegyesület foglalkozik: az *Asociación para la Enseñanza del Español como Lengua Extranjera* <https://www.asele.org/>, alapszabálya: <https://www.asele.org/estatutos> (letöltés időpontja: 2025. 06. 17.).

IX. Összehasonlítás, kitekintés

Spanyol nyelvstratégiáról csak feltételesen beszélhetünk, mivel a stratégiai tervezés nem nagyon valósul meg, és elsősorban egyes területekre vonatkozó nyelvpolitika tapasztalható, az viszont viszonylag következetes. Ez a politika sok szempontból egyedülálló Európában, ami elég nehézé teszi, hogy tanulságokat vonjunk le belőle. A magyar helyzettől elütő (de a magyar kisebbség lakta államokban elvileg elképzelhető) vonása, hogy az államnyelvre és kisebbségi nyelvekre egyaránt vonatkozik. Ezen belül egészen különleges megoldása a nyelvi jogok területi alapú megadása, ami egyébként a beszélők számarányától független. De eleve az a helyzet sem hozható párhuzamba az angol és részben francia kivételével egy európai nyelvvel sem, hogy az államnyelv beszélőinek nagy többsége más földrészeken, különböző államokban él, ámde majdnem mindenütt hivatalos nyelvként használja anyanyelvét.

A spanyol nyelvhasználatot kevés fenyegetés éri. Kisebbségi sorban a spanyoloknak csak elenyésző része él – kivéve az Egyesült Államokat, ahol a helyzetük aligha mérhető össze az európai népekével –, így a magyar nyelvstratégia számára a kisebbségvédelem terén semmilyen összehasonlítási alapot nem kínál. Az a különös helyzet, hogy anyaországának egyes tartományaiban a jogi védelemben részesített kisebbségi nyelvekkel szemben alkalmilag akár a spanyol anyanyelvűeket érheti (ámbar alkotmányellenesen) hátrány, tudunkkal egyetlen európai országban sem fordul elő; mindazáltal összességében a kisebbségi nyelvek vannak sokkal nehezebb helyzetben, egy részük a túlélésért küzd, az időnkénti hátrány a spanyol nyelv helyzetét semmiképp sem fenyegeti. Az, hogy a spanyol nyelvpolitikai erőfeszítések jelentős része arra irányul, hogy ez ellen védekezzenek, a szó eredeti (és jellegzetesen spanyol, Don Quixote-i) értelmében szélmalomharc: a képzelt ellenféllel vívott küzdelem. Azokról a potenciális veszélyekről, amelyek a többi európai nyelvhez hasonlóan a spanyolt is érinthetik – az angol túlsúlya, a digitális nyelvhasználat problémái, esetleg a terminológia lemaradása a fejlődéstől, a migráció okozta térvésztes –, kevés információnk van, a kutatásukat elhanyagolják. (Bár okkal hihetjük, hogy a világ harmadik-egyedik legnépesebb nyelvközösségét, amelynek nyelve évszázadok

óta a nemzetközi tudomány egyik bevett nyelve is, még ezek is kevésbé fenyegetik, mint a kisebb nyelveket.)

A kisebbségi nyelvekkel szembeni spanyol politika a spanyol nyelv szempontjából mérsékelt eredményes, mindenestre nagyon pozitív, hogy a Bourbonok és a Franco-rendszer erőszakos, expanzív kisebbségpolitikáját feladták – ennyiben nagyon jó lenne, ha mintaképpül szolgálna akár a Magyarországgal szomszédos országokban is, bár a területi elv a szórványmagyarság számára semmi enyhülést nem hozna, csak a többsmagyarságnak –, viszont a folyamatos feszültség a nyelvi közösségek közt fennmaradt, alighanem mindkét fél, és még inkább a furcsa rendezési elv hibájából. Magyarországnak az országon belüli nyelvi kisebbségeket illető politikája logikusabbnak és eredményesebbnek tűnik. Nyugat-Európában nem ritka, de a magyar viszonyokra szintén nehezen alkalmazható az is, hogy a nyelvpolitika elsősorban többségi és kisebbségi nyelvek viszonyára koncentrál, a többségi nyelv belső alakulása iránt alig érdeklődik; egyértelműen hiba a rendszerszintű stratégiai tervezés hiánya, így egyebek mellett nincsenek világosan megfogalmazott határidők a célok elérésére, sem pedig ellenőrzés. Ezzel szemben burjánzik a nyelvi jogalkotás, nem csak állami, hanem alsóbb (tartományi) szinten is; ezt már csak az államszervezet különböző felépítése miatt sem lehet alkalmazni magyar viszonyokra, de nem is látszanék sok haszna.

Természetesen van olyan terület is, amelyben a spanyol nyelvpolitika példászerűen teljesít: a nyelvi korpusztervezés, standard ápolása. E téren a sokközpontúság miatt ráadásul nincsenek egyszerű helyzetben. Éppen a sokközpontúság miatt nehéz azonban tapasztalataikat adaptálni pl. a magyar helyzetre. Első látásra különös a spanyol nyelvi standard konzervativizmusa, az állam és a nyelvtudomány purizmusa. Ez a múltban a nyelvi elnyomás és expanzió eszköze is volt, ugyanakkor jelenlegi, jóval mérsékeltebb formájában indokoltnak látszik, hiszen a huszonegynéhány-központú nyelvet a szétfejlődéstől bizonyosan védeni kell. Ez persze ha kevésbé is, de igaz a Trianon széttagolta magyar nyelvre is (bár mi megőriztük a központi haza tudatát, amit Spanyolország már szinte egyáltalán nem jelent a hispanofón közösségnek), ezért a magyar nyelvstratégia számára is használható lenne az effajta konzervativizmus irányába való térülés.

A KATALÁN NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA EÖRY ZSÓFIA

Alapadatok

Az érintett nyelv: katalán

Az érintett ország: Spanyolország, Andorra¹

A nyelv státusa az érintett országban: hivatalos nyelv a spanyol mellett Katalónia és Valencia autonóm közösségekben, valamint a Baleár-szigeteken és Andorrában²

A beszélőközösség mérete: legalább 4,6–4,7 millió³

A stratégiai dokumentum típusa: nyelvpolitikai dokumentum

A stratégia természete: nyelvélénkítés

A stratégia időtartama: Katalónia: 1 év; Baleár-szigetek: 5 év⁴

---

1 A katalán Andorrában hivatalos nyelv, Franciaországban (Roussillon térségében) pedig nyelvi jogok nélküli kisebbségi nyelv, amelynek a beszélőközösségéről nem is áll rendelkezésünkre statisztikai adat, ahogy azokéről a spanyol tartományokról sem, ahol nem élvez nyelvi jogokat.

2 Valenciában a nyelvet az autonómiastátútum és az ottani nyelvstratégiai dokumentumok is mint „valencià”-t (valenciait) nevezik meg „català” (katalán) helyett. Nyelvészeti szempontból ugyanannak a nyelvnek dialektusairól van szó, bár a hivatalos hozzáállás külön nyelvnek tekinti.

3 2022-ben a lakosság száma 7 770 689 fő volt (lásd erről a fenti weboldal adatait). A spanyol állami statisztikai adatok többféleképp értelmezhetők: a (Spanyolországon belüli) katalán anyanyelvűek száma 2 436 227 fő, valenciaiaké 799 619 fő; más felmérések azonban ehhez még nagyszámú kettős anyanyelvűt is hozzátesznek. A franciaországi katalán beszélőkről nincsenek statisztikai adatok, de létszámuk igen csekély lehet. Katalónia lakossága 7 899 056 fő az Institut d'Estadística de Catalunya (Katalóniai Statisztikai Intézet) 2023-as adatai szerint <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=10328&col=1> (letöltés időpontja: 2023. 08. 30.).

4 <https://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=2724109&coduo=343369&lang=ca> (letöltés időpontja: 2023. 08. 30.).

Intézkedési területek (felsorolás): oktatás (általános és középiskola, felsőoktatás, felnőttképzés, nyelvoktatás); számítógépes programok, eszközök, alkalmazások; nyelvészet; média; üzlet, munka; szabadidős tevékenységek; életmód; jog

Felelős intézet, kidolgozó: Katalónia: Generalitat de Catalunya (Katalónia kormánya), Direcció General De Política Lingüística (Nyelvpolitikai Főigazgatóság); Baleár-szigetek: Govern de les Illes Balears (a Baleár-szigetek kormánya), Consell Social de la Llengua Catalana (A Katalán Nyelv Szociális Tanácsa)⁵

„Nyelvstratégiai mátrix”: Katalóniában, Andorrában és a Baleár-szigeteken kevésbé veszélyeztetett, a stabil beszélőközösség megfelelő jogi védelemben részesül, bár ennek fenntartásáért folyamatosan küzdeniük kell, mivel a beszélők mind Katalóniában, mind a Baleár-szigeteken kisebbségben vannak; aktív nyelvstratégia működik, amelynek hatására a nyelv vitalitása bizonyosan nem csökken, inkább nő. Valenciában viszont veszélyeztetett, a többi térségben, jogi védelem nélkül, kisebbségben erősen veszélyeztetett helyzetben van

I. A nyelv története, jelenkori állapota⁶

A katalán újlatin nyelv, amelyet Európa több országában is beszélnek: Spanyolország északkeleti részén és keleti partvidékén (pontosabban főleg Katalónia, Valencia, a Baleár-szigetek tartományokban), Aragónia keleti, Katalóniával határos területén (Franja d’Aragó) a Andorra fejedelemségben, Dél-Franciaország Keleti-Pireneusok nevű megyéjében és a szardíniai Alghero városában. A beszélők túlnyomó többsége kétnyelvű. A katalán társhivatalos nyelv az említett spanyol tartományokban (a spanyol mellett), valamint Andorrában.

5 A Katalán Nyelv Szociális Tanácsa az e kérdésben illetékes minisztérium mellett működő nyelvi tanácsadó testület: <https://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=2724109&coduo=343369&lang=ca> (letöltés időpontja: 2023. 08. 30.).

6 Kiss 1999; Sipos 2003.

Történetileg a katalán olyan latin nyelvváltozatok folytatása, amelyek a Pireneusok keleti tájain, a mai Spanyolország és Franciaország keleti határvidékén alakultak ki. A legkorábbi katalán nyelvű államszervezet, a barcelonai grófság a 9. században jött létre, majd a 12. században egyesült Aragóniával; onnantól kezdve a két terület együttesen alkotta az Aragón Koronát (ám továbbra is őrizte politikai, adminisztratív és jogi sajátosságait; az egyetlen összekötő kapocs a király személye volt). Hivatalos nyelvei között a katalán is szerepelt. A királyság a 12. század közepén kezdett terjeszkedni, ekkortól költöztek katalán nyelvű lakosok a móroktól visszahódított területekre: a Barcelonától délre fekvő Új-Katalóniába, Valenciába, a Baleár-szigetekre és a szardíniai Algheróba. Az Aragón Korona a 15. században Kasztíliai Izabella és Aragóniai Ferdinánd házassága révén egyesült Kasztíliával, de perszonálunió formájában, vagyis a különböző királyságok nem olvadtak egybe. A perszonálunióknak a spanyol örökösödési háború (1701–1714) vetett véget: Aragónia, Katalónia, Valencia és a Baleár-szigetek a Habsburgok jelöltjét támogatták, amit a végül hatalomra kerülő V. (Bourbon) Fülöp azzal torolt meg, hogy Kasztília provinciáivá fokozta le őket, és integrálta a kasztíliai adminisztratív struktúrába, megfosztva őket minden autonómiájuktól. Az intézményrendszer és a barcelonai egyetem felszámolása mellett a katalán nyelv hivatalos fórumokon való használatát is eltörölte. (A polgári, büntető- és kereskedelmi jogot viszont meghagyta.)

A katalanista törekvések a 19. században kaptak újra szárnyra. Ekkor indult útjára a *Renaixença* kulturális mozgalom, melynek célja a katalán irodalmi nyelv felvirágoztatása volt, keretei között pedig számos szépirodalmi mű jött létre. A század során egyre erősödtek az önállóságra irányuló politikai törekvések. Katalóniában 1914 és 1925 között létrejött a *Mancomunitat de Catalunya*, a katalán megyék kulturális-adminisztratív közössége, majd ismét megszűnt (Primo de Rivera diktatúrájában). Az autonómia a második spanyol köztársaságban jött létre rövid időre,⁷ majd a nyelv 1932-ben, a második spanyol köztársaság idején ismét elnyerte hivatalos státusát Katalóniában. (Az ezt biztosító autonómiastatútum más jogokat is garantált a régióknak, például saját kormány

7 Nagy 2019: 105., Nemes 2015: 118.

létrehozását.) A köztársaság 1939-ben, a polgárháború végén megbukott; Francisco Franco tábornok került hatalomra, aki felszámolta az autonómiát és a spanyolországi kisebbségek (a baszkok, a katalánok és a gallegók) jogait, és többek között a kisebbségi nyelvhasználatot is betiltotta, így az hosszú időre a család színterére szorult vissza. (Katalán nyelvű szépirodalmi publikációk viszont ekkor is születtek az emigrált katalán szerzőknek köszönhetően.) Franco diktatúrája 1975-ben ért véget; az 1978-as spanyol alkotmány, a tartományokra vonatkozó autonómiastatútumok és az azokon alapuló nyelvtörvények pedig ismét hivatalossá tették a katalán nyelvet Katalóniában, Valencia tartományban és a Baleár-szigeteken.

A katalán nyelv földrajzi változatait illetően két típust szokás elkülöníteni: egy keleti-északkeletit (Barcelona központtal) és egy nyugati-délnyugati (Valencia központtal; Valencia tartományban hivatalosan ezt mint önálló valenciai [*valenciana*] nyelvet kezelik, de ennek nyelvészeti alapja nincsen, hanem politikai motivációja, az ún. blaverizmus, a katalánnal szemben álló valenciai autonomizmus).⁸ A főbb dialektusok mind hozzájárultak egy egységes irodalmi nyelv formálásához. Azonban a barcelonai beszédmód nagyobb kulturális és politikai súllyal rendelkezik, és az utóbbi évtizedekben egyre dominánsabbá vált a norma kimunkálására irányuló erőfeszítések során is.

Jelenleg a katalán mindhárom érintett autonóm tartományban kisebbségi nyelv,⁹ a legfrissebb hivatalos spanyol statisztikák szerint Katalóniában a beszélők 39,2%-ának anyanyelve, a Baleár-szigeteken 27,5%-ának, Valenciában (természetesen *valenciana* néven) 24%-ának.¹⁰ A legveszélyeztetettebb a nyelv Valenciában, ahol a tartománynak nincs olyan konzekvens nyelvpolitikája, mint a másik két tartománynak. A nyelvhasználatra vonatkozó viszonylag friss felmérések szerint mindenesetre a valenciai ismerete mindenképp jobb szinten áll, mint a hivatalos statisztikák mutatnák, és a nyelvhasználók korfája elég

8 Caddeo 2013.

9 Nemes 2015: 122.

10 Aragóniában a beszélők aránya jelentéktelen, 1,6%. Természetesen számolni kell azzal is, hogy a statisztikák pontatlanok (úgy tűnik, a korlátozott nyelvtudásúakkal nem foglalkoznak) vagy éppen ideológiai okból motiváltak. De a Nemes (2015) által elfogadott katalóniai kb. 45%-hoz képest úgy tűnik, egy évtized alatt romlott a helyzet.

kedvező; a nyelv kizárólagos használata ugyan ritka, de a tartomány különböző térségeiben a lakosság 21–60%-a használja (a kasztíliai mellett).¹¹ Katalóniában a lakosság 90%-a kétnyelvű (a katalán anyanyelvűek gyakorlatilag mind).¹² Itt azonban lényegesen jobbá teszi a katalán nyelv helyzetét, hogy a tartománynak van elég következetes nyelvstratégiája, a katalán nyelv egyfajta kulturális vonzerőt is jelent, van esélye rá, hogy presztízsnyelvvé váljék.

A katalán nyelv Franciaország legdélibb részén, Roussillon vidékén is őshonos nyelv. Ez a térség 1659-ben került végleg Franciaországhoz, és a katalán hivatalos használata itt 1700 óta tilos.¹³ A francia nyelvstratégiánál részletezett korlátozó intézkedések ellenére a mai napig fennmaradt, és a 20. század 2. felétől szűk körben oktatása is megindult, sőt Pyrénées-Orientales département tanácsa 2007-ben egy chartát is kibocsátott, amely elvi nyilatkozatként „hivatalosan elismeri a francia mellett a katalánt a département nyelvének”.¹⁴ Ezenkívül a katalán 1993 óta Andorra hivatalos nyelve (bár csak a lakosság kisebb részének anyanyelve),¹⁵ és itt is van katalán nyelvű oktatás.

Katalán kisebbség él még Aragónia keleti részén (La Franja vidékén) és Murcia tartományban (El Carxe vidékén, de itt a valenciai nyelvváltozatot beszélik) is, de az utóbbi térségben állami statisztikában nem szerepelnek, és hivatalos elismerésük sem történt meg. Aragóniában a jogszabályok *de facto* elismerik a létét, azonban az aragón regionális nyelv egy változatoként („la lengua aragonesa propia del área oriental”), és lényegében nem adnak nyelvi jogokat. A La Franja-i katalán beszélők létszámát 47E-re becsülik, de – valódi jogi védelem

11 Enquesta 2021.

12 Nemes 2015: 123.

13 Nagy 2019: 77.

14 Nagy 2019: 77.

15 Andorra lakosságának (2024. januári adat szerint 85 ezer fő, <https://www.estadistica.ad/portal/apps/sites/#/estadistica-ca/pages/estadistiques-idades-detall?Idioma=ca&N2=605&N3=606&DV=797> letöltés időpontja: 2024. 05. 05.) nyelvhasználatát különböző szempontokból mérik, 2018-as adat szerint habitualisan használja a katalánt 64,5%, de otthonában csak 29,3% <https://www.estadistica.ad/portal/apps/sites/#/estadistica-ca/pages/publicacio?Idioma=ca&Id=29432&IdCat=4> (letöltés időpontja: 2024. 05. 05.), feltehetőleg ez a kb. 25 ezer fő lehet közel az anyanyelvi beszélők számához.

híján – erősen veszélyeztetett helyzetben vannak; El Carxéban pedig már 2014-ben azt mérték fel, hogy a fiatal generációnak kb. fele tudja még a nyelvet.¹⁶ Aragóniában a 3/2013. tartományi törvény rendelkezik a regionális nyelvek használatáról,¹⁷ a nyelv standardizálásának feladatát az Academia Aragonesa de la Lengua-ra szignálja (a katalán nyelv esetében ez önellentmondáshoz vezet), 2016 óta pedig (órakereten kívül!) az oktatásuk is legális, de ahhoz, hogy akár a Pireneusok völgyeiben fennmaradt aragón regionális nyelv („la lengua aragonesa propia de las áreas pirenaica y prepirenaica”, ma becsülhetőleg már csak kb. 25–30E beszélő), akár a katalán fennmaradjon, aktív nyelvpolitikára, revitalizációra volna szükség, ennek pedig nyoma sem látható.¹⁸

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

1. Katalónia

A 2006-os autonómiastatútum kimondja, hogy a katalán Katalónia saját, hivatalos nyelve, és használata alapvető a közigazgatásban, a médiában és az oktatásban. Katalónia másik hivatalos nyelve a spanyol, az államnyelv. Mindenkinek jogában áll bármelyiket használni, Katalónia állampolgárainak pedig joguk és kötelességük mindkettőt ismerni. A nyelvhasználat miatt senkit sem érhet diszkrimináció. A jogi aktusok mindkét nyelven egyformán érvényesek és hatályosak. A közigazgatásban és az állami intézményekben dolgozóknak a törvény által előírt módon igazolniuk kell, hogy katalán és spanyol nyelvi ismereteik egyaránt megfelelők és elegendők a munkakör ellátásához. Az igazságszolgáltatáshoz, az ügyészséghez, a közjegyzői irodákhoz és az állami nyilvántartásokhoz forduló állampolgárok az eljárás során a katalán és a spanyol

16 Ramallo 2018: 476. A hivatalos spanyol statisztika jelenleg 20 ezer beszélőt tart nyilván <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=55529> (letöltés időpontja: 2023. 11. 21.).

17 Ley 3/2013, de 9 de mayo, de uso, protección y promoción de las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón, <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2013-6103> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.). A törvény alapján pl. elvileg lehetségessé vált a kétnyelvű névhasználat, sőt az aragón nyelv(ek) használata a jogszolgáltatásban és a médiában is.

18 Ramallo 2018: 485.

nyelvet is használhatják, és az is az ő döntésükön múlik, hogy milyen nyelvű legyen az ügyükhöz kapcsolódó dokumentáció. Azok, akik valamilyen szolgáltatást vesznek igénybe, szintén kiválaszthatják, hogy a dolgozók melyik hivatalos nyelven lássák el őket (szóban és írásban egyaránt).¹⁹ Gyakorlatban azonban a jogszabályok biztosította lehetőségek csak részlegesen valósulnak meg.

Katalónia 15 éves vagy annál idősebb lakóinak katalán nyelvi ismereteit legutóbb 2013-ban mérték fel. Eszerint 94% érti és 80% beszél a katalánt, 82% olvas és 60% ír katalánul. Az eredményeket a korábbi felmérésekhez viszonyítva azt látjuk, hogy a százalékos értékek mind a négy területen folyamatosan növekednek.²⁰ (Ez társadalmi tényezőknél és a kormány által elfogadott nyelvpolitikai intézkedéseknek köszönhető.)

2. Baleár-szigetek

Az 1978-as spanyol alkotmány, a Baleár-szigetek autonómiastatútuma és az 1986. április 29-i nyelvi normalizációs, 3/1986 törvény meghatározza a katalán nyelv védelmének és terjesztésének jogi kereteit.

A Baleár-szigetek bármely állampolgárának joga van a katalán nyelv használatához az élet minden területén. Ezt a közjogi alanyi jogot semmilyen hatóság nem sértheti meg, sőt a hatóságok felelősek a katalán nyelv használatának kedvező feltételek biztosításáért és azoknak az akadályoknak az elhárításáért, amelyek megnehezítik, hogy a Baleár-szigetek lakói bármikor használhassák ezt a nyelvet.

Az 1983-ban elfogadott, legutóbb 2007-ben módosított autonómiastatútum kimondja, hogy a katalán a Baleár-szigetek saját nyelve, és a kultúra és a

19 Estatut d'autonomia de Catalunya. Edició 2016. Parlament de Catalunya, Barcelona, 20165. <https://www.parlament.cat/document/cataleg/48089.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 27.), https://llengua.gencat.cat/en/serveis/legislacio_i_drets_linguistics/la_llengua_catalana_al_nou_estatut/index.html (katalán nyelven; letöltés időpontja: 2023. 09. 07.). Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-13087> (spanyol nyelven; letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

20 Generalitat de Catalunya: <https://llengua.gencat.cat/en/el-catala/coneixement-i-us/> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

hagyományok mellett fontos szerepet tölt be a helyi identitás meghatározásában. A spanyol mellett hivatalos nyelv, mindenkinek jogában áll ismerni és használni, és emiatt senkit nem érhet diszkrimináció. A Baleár-szigeteki intézmények mindkét hivatalos nyelv ismeretéhez és használatához biztosítják a megfelelő körülményeket. Az állampolgároknak jogukban áll bármely hivatalos nyelven fordulni a közigazgatáshoz és azon a nyelven választ kapni. Az autonóm közösség kizárólagos hatáskörébe tartozik a katalán nyelv oktatása. A hivatalos konzultatív intézmény a nyelvvel kapcsolatos kérdésekben a Baleár-szigeteki Egyetem.²¹

A nyelvi normalizációs törvény pedig azt mondja ki, hogy a közösség célja a katalán nyelvet – mint modern, multifunkcionális és világos kifejezési eszközt és mint a Baleár-szigeteki lakosság identitásának legfőbb jelképét – a lakosság összetartó erőjévé tenni, és megadni neki azt az elismerést, amely a Baleár-szigetek saját nyelvének jár. Ezért számos területen meg kell jelennie: (többek között) a közigazgatásban, a médiában, az oktatásban és a társasági életben.

3. Valencia

Az 1978-as spanyol alkotmány, Valencia autonómiastatútuma és az 1983. november 23-i 4/1983 nyelvtörvény²² meghatározza a valenciai nyelv védelmének és terjesztésének jogi kereteit. A Valenciai Nyelvi Akadémiát az 1998. szeptember 16-i 7/1998 törvény alapította meg, 2001-ben kezdte meg működését.²³ Valenciában a törvények által meghatározott nyelvi jogok lényegében ugyanolyanok, mint a másik két tartományban, azonban lényegi különbség, hogy a nyelvtörvény V. 35–37 §-a értelmében valenciai és kasztíliai nyelvi túlsúlyú zónák vannak megállapítva, amelyekben a nyelv iskolai oktatásának feltételei

21 Ley Orgánica 1/2007, de 28 de febrero, de reforma del Estatuto de Autonomía de las Illes Balears. <https://www.boe.es/eli/es/lo/2007/02/28/1/con> (letöltés időpontja: 2023. 11. 27.).

22 Ley Orgánica 5/1982, de 1 de julio, de Estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-17235>; Ley 4/1983, de 23 de noviembre, de uso y enseñanza del valenciano. <https://www.boe.es/buscar/pdf/1984/BOE-A-1984-1851-consolidado.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 27.).

23 Ley 7/1998, de 16 de septiembre. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-24262> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.), vö. Caddeo 2013. 103–105.

eltérők (továbbá a nyelvoktatás sehol nem mindenkre nézve kötelező, 24. §), ennek megfelelően bizonyos térségekben a kasztíliai dominanciája továbbra is egyértelmű marad. Elviekben mindazáltal az oktatás a tartományban rendszerűen többnyelvű, helyzetét az utóbbi években számos újabb jogszabály pontosítja, a legújabb a 2024. június 27-i 1/2024. tartományi törvény²⁴ (amelyről azonban vitatott, hogy megfelel-e az autonómiastatútum szellemének).

III. A stratégia célja

1. Katalónia

Az erre vonatkozó tartományi dokumentum²⁵ a 2020-as év nyelvpolitikai intézkedéseit és kezdeményezéseit részletezi, melyek legfőbb célja a katalán nyelvismeret és nyelvhasználat feltételeinek biztosítása volt. A kezdeményezések főként a felnőttképzésre, azon belül is a bevándorlók képzésére összpontosultak. Emellett több intézkedés irányult az eddig háttérbe szorult területekre (a vállalkozásokra, a mozira, az egyetemekre és az igazságszolgáltatásra): előtérbe kerültek a különböző szervezetek tevékenységei, a katalán nyelv presztízsének növelése, valamint olyan eszközök és szolgáltatások fejlesztése, amelyek a nyelvhasználat bármely területén garanciát jelentenek a nyelvmínőségre. Fontos az új nyelvtani szabályok terjesztése és rögzülése is.

2. Baleár-szigetek

A dokumentum (Pla d'Actuacions en Matèria de Política Lingüística per al Quinquenni 2016-2021)²⁶ egy 2009-ben elfogadott nyelvstratégia aktualizált, a 2016 és 2021 közötti időszakra kidolgozott változata. A Katalán Nyelv Társadalmi

24 Ley 1/2024, de 27 de junio. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2024-16511> (letöltés időpontja: 2024. 11. 01.).

25 Informe 2020.

26 Elérhető a Katalán Nyelv Szociális Tanácsának honlapjáról: <https://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=2724109&coduo=343369&lang=ca> (letöltés időpontja: 2023. 08. 30.).

Tanácsának plénuma (Ple del Consell Social de la Llengua Catalana)²⁷ egyhangúlag fogadta el 2016-ban.

Az 1983-as, autonómiára vonatkozó szabályzat szerint a katalán a spanyollal együtt a Baleár-szigetek hivatalos, saját nyelve, mindazonáltal a két nyelv szerepe nem kiegyensúlyozott: a spanyol jelenléte és befolyása sokkal erősebb. A dokumentumban felvázolt tervek azt a célt szolgálják, hogy helyrebillenjen a két nyelv közti egyensúly, és hogy a térség lakói mindkettőt használhassák anélkül, hogy emiatt diszkriminációban részesülnének (ahogy azt a jogrendszer is kimondja).

További fontos szempont a Baleár-szigetek népességének változása: egyre nő azoknak a lakóknak az aránya, akik nem helybéliek, hanem valamely nem katalán nyelvű területről származnak. Számukra a beilleszkedés során sokszor nehézséget jelent a katalán nyelv elsajátítása. A probléma lehetséges megoldásai nagy hangsúlyt kapnak a stratégiában.

IV. Szerkezeti felépítés²⁸

1. Katalónia

A nyelvi helyzet áttekintése (statisztikai adatok):

- I. Katalónia lakosságának nyelvismerete.
- II. A katalán nyelv a gazdaságban.
- III. A katalán nyelv a médiában.
- IV. A katalán nyelv a kultúrában.
- V. Nyelvhasználat az oktatásban.

²⁷ A Katalán Nyelv Szociális Tanácsa az e kérdésben illetékes minisztérium mellett működő nyelvi tanácsadó testület. A Baleár-szigeteket képviselő személyekből és szervezetekből áll, akik felkérést kapnak, hogy aktívan vegyenek részt a Baleár-szigetek kormánya által támogatott tevékenységek tervezésében, ennek célja a katalán nyelv beépítése vagy újbóli beépítése társadalmi használatba. <https://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=2724109&coduo=343369&lang=ca> (letöltés időpontja: 2023. 08. 30.).

²⁸ Generalitat de Catalunya: <https://llengua.gencat.cat/ca/pactenacionalperlallengua/situacio-de-la-llengua/> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

VI. Nyelvhasználat az igazságszolgáltatásban.

VII. Nyelvhasználat a nyilvántartásokban.

A kormány intézkedései:

- I. A katalán nyelvismeret promotálása.
- II. Katalán nyelvvizsgák.
- III. Eszközök és szolgáltatások.
- IV. A katalán nyelv használatának támogatása.
- V. Nyelvi jogok.

A katalán nyelv külföldön:

- I. Katalán nyelvoktatás külföldön.
- II. A katalán nyelv intézményi szintű promotálása külföldön.
- III. Együttműködés a katalán nyelvterületekkel.
- IV. Európai szervezetekben való részvétel.

A katalán jelnyelv:

- I. A nyelv és a nyelvismeret promotálása.

Az aráni (okcitán) nyelv az Aran-völgyben:

- I. Nyelvi helyzet.
- II. Az okcitán ismeretének és használatának promotálása.
- III. Média.

A jogi keret:

- I. Vonatkozó jogszabályok.
- II. Bírósági tevékenység.
- III. Függőben lévő szabályozás, fejlesztés.
- IV. Törvénymódosítások más katalán nyelvterületeken.

Függelék:

- I. A költségvetés.
- II. Szervezeti felépítés.

2. Baleár-szigetek

- I. Bevezető.
- II. A katalán nyelv ismeretéhez való jog.
- III. A katalán nyelv használatához való jog a szabadidős tevékenységekben.
- IV. A katalán nyelv használatához való jog az egészségügyben.
- V. A katalán nyelv használatához való jog a kereskedelemben és a szolgáltatásokban.
- VI. A katalán nyelv használatához való jog a médiában.

V. Intézkedési területek²⁹

1. Oktatás

1.1. Általános és középiskola

1.1.1. Katalónia

A nemzetközileg is elismert katalán oktatási modell a tanulmányok végére érve biztosítja a diákok számára a katalán és a spanyol nyelv magabiztos használatának elérését.

Az oktatási tervek az élet számos területére kihatnak. Minden diákot érintenek, de nagyobb hangsúlyt kapnak azok, akik nehezebb társadalmi körülmények között élnek.

Intézkedések:

- popkultúrával kapcsolatos programok rendezése;
- buzdítás az olvasásra;
- újonnan érkezett családok befogadása;
- segítségnyújtás az iskolai feladatokhoz;
- iskolaidőn kívüli oktatási műhelyek létesítése a hátrányos helyzetű tanulók számára.

²⁹ Generalitat de Catalunya: <https://llengua.gencat.cat/ca/pactenacionalperlallengua/situacio-de-la-llengua/> (letöltés időpontja: 2023.09.07.).

1.1.2. Baleár-szigetek

A katalán nyelv ismeretéhez való jog szerint a Baleár-szigeteken élő bármely személynek joga van nehézség nélkül, a saját képességeinek és igényeinek megfelelően hozzáférni a katalán nyelv elsajátításának hatékony eszközeihez és módszereihez. Az elméleti nyelvi jogok a gyakorlatban számos akadályozást szenvednek a legtöbb területen. Az oktatás területén nehézséget jelent, hogy a Baleár-szigetekre költöző, nem katalán anyanyelvű gyerekek és fiatalok nehezen találnak olyan nyelvtanfolyamot, amely olyan szintre zárkóztatná fel őket, hogy nehézségek nélkül tudják megkezdeni vagy folytatni a tanulmányaikat.

Intézkedések:

- plusz katalánórák biztosítása az oktatási intézmény szervezésében a tanév során érkezett tanulóknak, hogy elérhessék az évfolyamtársaik szintjét;
- katalán nyelvi kurzusok szervezése az újonnan érkezetteknek elsősorban a tanévkezdés előtti időszakban;
- a katalán nyelvismeret követelményként való előírása a különórákat, szabadidős foglalkozásokat vezető tanároknak és más dolgozóknak.

1.2. Felsőoktatás

1.2.1. Katalónia

Katalónia egyetemi közösségeiben a katalán nyelv jelenlétét biztosító kezdeményezéseket valósítanak meg. Az oktatók, a hallgatók és más dolgozók körében is népszerűsítik a nyelv használatát.

Intézkedések:

- stílussal, nyelvészeti kérdésekkel és terminológiával kapcsolatos segédanyagok kidolgozása;
- a nyelvi képzést elősegítő virtuális terek létrehozása;
- virtuális nyelvi kurzusok megtartása a Parla.cat platformon keresztül;
- olyan oktatási és nyelvészeti segédanyagok kidolgozása, amelyek lehetővé teszik a katalán nyelven folyó oktatást és kutatást;

- INTERCAT többnyelvű platform: a katalán egyetemre látogató külföldi hallgatók bevezetése a katalán nyelvbe és kultúrába digitális eszközökön, forrásokon keresztül;
- Egyetemközi Nyelvi Akkreditációs és Képzési Bizottság: a nyelvi akkreditáció és képzés biztosítása az egyetemi szférán belül a Közös európai nyelvi referenciakeretnek megfelelően, a különböző nyelvek képzési programjának egységesítése, egységes kritériumrendszer létrehozása;
- „Guies de conversa universitària” (Egyetemi kommunikációs segédlet): interaktív mobiltelefonos applikáció, amely az alapvető szókincs megtanításán keresztül segíti a külföldi egyetemi hallgatókat az első kommunikációs lépések megtételében; népszerűsítése a felsőoktatásban résztvevő és arra készülő hallgatók körében digitális eszközökön, közösségi portálokon, rádiós és sajtóhirdetéseken keresztül;
- Nyelvpolitikai Hivatal: nemzetközi és egyetemközi projekteket elősegítő nyelvészeti szolgáltatások biztosítása a katalán egyetemeken;
- INTERLINGUA felhívás: Katalónia egyetemeinek támogatása a katalán és egy harmadik (lehetőleg az angol) nyelv jelenlétének és használatának biztosítására; az online elérhető ingyenes kurzusok számának növelése, az okcitan (provanszál) nyelv és a jelnyelv beépítése a programba.

1.2.2. Baleár-szigetek

Intézkedések:

- olyan nyelvi program szervezése a Baleár-szigeteki Egyetem (Universitat de les Illes Balears) külföldi hallgatóinak, amely bemutatja az intézmény nyelvhasználati szokásait és a katalán nyelven elérhető kurzusokat;
- a katalán nyelven tanított tantárgyak minimumszámának meghatározása.

1.3. Felnőttképzés

1.3.1. Katalónia

Az Oktatási Minisztérium katalántanulási lehetőséget biztosít a felnőttképzés és a hivatalos nyelvviskolák keretein belül.

A Nyelvi Normalizációs Konzorcium katalán nyelvű képzéseket szervez a nyelvi normalizációs központokon keresztül. A kurzusok a Nyelvpolitikai Főigazgatóság programját követik, amelyet a Közös európai nyelvi referenciakeret hagyott jóvá. Hat nehézségi szinten indulnak. Tantermi oktatás, távoktatás és online oktatás útján is elérhetők.

A *Parla.cat* olyan virtuális tér, amely számos oktatási segédanyagot és kurzust tesz elérhetővé, így könnyíti meg a katalán nyelv többnyelvű (katalán, spanyol, angol, francia és német) környezetben történő elsajátítását.

Az *Aula mestra* a *Parla.cat*-hoz kötődő, a katalán nyelv oktatásával és tanulásával foglalkozó virtuális tér, ahol bármilyen katalántanár létrehozhat és tarthat kurzusokat. A kurzusok nyolc kategóriába sorolhatók (egyeztetve a hatféle nehézségi szinttel). Az egyes nyelvtani részeket gyakorolni vágyó diákok rendelkezésére több ezer feladat áll, amelyek egyben meg is könnyíthetik a tanárok órai felkészülését. Két külön virtuális közösséghez tartoznak az európai és a dél-amerikai katalántanárok.

Intézkedések:

- az Esélyegyenlőségért, Migrációért és Állampolgárságért Felelős Titkárság számos kurzust szervez a bevándorlóknak, valamint írás-olvasás tanfolyamokat is indít katalánul olyan külföldi származású felnőtteknek, akiknek nehézséget okoz a felnőttképzésben való részvétel (a cél a Nyelvi Normalizációs Konzorcium tanfolyamain való részvételhez szükséges minimális szint elérése);
- „Llegiu i parlu” (Olvassatok és beszéljete!) program: a Nyelvpolitikai Főigazgatóság és a Nyelvi Normalizációs Konzorcium kezdeményezése, amely magába foglalja az olvasást és a társalgási gyakorlatokat, valamint online oktatási segédletet kínál a felnőtt nyelvtanulóknak, a „Voluntariat per la llengua” (Önkéntesként a nyelvért) program résztvevőinek és a könyvkluboknak;
- katalán és spanyol nyelvtanfolyamok indítása női bevándorlóknak;
- nyelvi és szocializáló kurzusok szervezése bevándorlócsaládoknak;
- „Projecte ÈLIA” (ÈLIA projekt): a Nyelvpolitikai Főigazgatóság és a Nyelvi Normalizációs Konzorcium közös projektje; a lakosság igényei

alapján innovatív elemeket vezet be a felnőtteknek szóló katalán nyelvi képzésekbe;

- szakképzés, üzleti képzés: a Nyelvi Normalizációs Konzorcium kurzusok szervezésével részt vesz a kormány foglalkoztatás- és munkapolitikájában (ezeknek célja például a nyelvvoktatás, a tanulók munkaerőpiacra való reintegrálása);
- képzés a közigazgatási területeken: a Nyelvi Normalizációs Konzorcium a közigazgatási szervekkel együttműködve részt vesz a tanácsadásban és az online kurzusok szervezésében.

1.3.2. Baleár-szigetek

E területen nehézséget jelent, hogy azok a nem katalán anyanyelvű felnőttek, akik tanulás vagy munkavállalás céljából költöznek a Baleár-szigetekre, érkezésükkor nehezen találnak olyan nyelvtanfolyamot, amellyel szert tehetnek az alapvető nyelvi készségekre.

További nehézséget okoz, hogy a bevándorlóknak szóló katalán nyelvi tanfolyamok kínálata szűkös, és kevésbé alkalmazkodik a különböző csoportok egyedi igényeihez.

Intézkedések:

- a felnőtt bevándorlóknak szóló katalán nyelvű kurzuskínálat bővítése és változatosabbá tétele (szem előtt tartva az egyes csoportok kommunikációs szükségleteit, munkarendjét, képzettségét, nyelvi előismereteit és kulturális jellemzőit);
- azoknak az oktatási intézményeknek a reklámozása, amelyek katalán nyelven tartanak kurzusokat;
- támogatás odaítélése olyan oktatási intézményeknek, amelyek a katalánt használják közvetítőnyelvként a kurzusszervezés során;
- katalán nyelvű továbbképző kurzusok szervezése a felnőttképzésben dolgozó oktatóknak.

1.4. Nyelvoktatás

1.4.1. Katalónia

A Nyelvpolitikai Főigazgatóság, a Nyelvi Normalizációs Konzorcium, valamint a Ramon Llull Intézet az Európa Tanács Közös európai nyelvi referenciakeretének megfelelő, külföldön is elérhető nyelvvizsgákat bocsát ki a felnőtt népesség katalán nyelvtudásának elismerésére.

A Nyelvi Normalizációs Konzorcium más kulturális szervezetekkel együtt indította útjára a „Llengua i cultura” (Nyelv és kultúra) programot, melynek célja a tanulók nyelvhasználatának fejlesztése. Ennek keretében évente számos programot szerveznek például a költészet világnapján vagy írókhoz kötődő emléknapon.

A „Voluntariat per la llengua” (Önkéntesként a nyelvért) programot a Nyelvpolitikai Főigazgatóság és a Nyelvi Normalizációs Konzorcium hozta létre, célja a katalán nyelv használatának terjesztése. A program során tanuló párok (egy tanuló és egy öt segítő önkéntes) gyakorolják együtt a nyelvet. A kezdeményezést számos szervezet támogatja helyszínek és feladatok biztosításával. Lehetőség van részt venni kiegészítő programokon is, például színház- vagy mozilátogatáson, valamint olvasáshoz, gasztronómiához és sporthoz kötődő foglalkozásokon is.

Elkészült a program virtuális változata, amely azokat is bevonja a projektbe, akik a földrajzi távolságok miatt személyesen nem találkozhatnak.

1.4.2. Baleár-szigetek

E területen nehézséget jelent, hogy az állampolgárok egy része nem ismeri fel a katalán nyelv megtanulásának fontosságát, azok pedig, akik katalánul akarnak tanulni, nehezen tudnak tájékozódni az ehhez szükséges, aktualizált forrásokról, valamint az önképzéshez elengedhetetlen anyagokról. További nehézséget okoz, hogy az elérhető nyelvtanfolyamok kínálata szűkös és nem elég változatos, valamint, hogy a nyelvtanulóknak kevés lehetősége nyílik a szóbeli gyakorlásra mindennapi életük megszokott területein.

Intézkedések:

- a lakosság figyelmének felhívása a Baleár-szigetek szociokulturális jellegzetességeire és a katalán nyelv elsajátításának előnyeire;
- a lakosság számára elérhető nyelvtanulási anyagok terjesztése tájékoztató kampányok keretében;
- tájékoztatás a katalán nyelvű kurzusokról (szervezők, beiratkozási időszak) és a lakosság számára elérhető önképzési lehetőségekről (tananyag, online kurzusok);
- a felnőtteknek szóló katalán nyelvi kurzusok kínálatának bővítése;
- az önálló nyelvtanulást elősegítő források, eszközök létrehozása, a már meglévők terjesztése, megismertetése a lakossággal.

2. Számítógépes programok, eszközök, alkalmazások

2.1. Katalónia

A Nyelvpolitikai Főigazgatóság támogatja az online nyelvészeti szolgáltatásokat, valamint elérhetővé teszi őket a teljes lakosság és a vállalkozások számára, megkönnyítve ezzel a katalán nyelv használatát és a nyelvminőség javulását.

Intézkedések:

- Optimot: nyelvi tanácsadó szolgáltatás, megkülönböztetett szerepet tölt be az új nyelvtani szabályok bevezetésében (publikációk a helyesírásról és az új nyelvtanról, külön keresőprogram fejlesztése az újításoknak);
- közigazgatási fordítóprogram (leggyakoribb iránya a katalán–spanyol) létrehozása;
- katalán–okcitán fordítóprogram fejlesztése;
- külön felület a Llengua catalana honlapon a nyelvi tanácsok letöltésére;
- Dictats en línia: a Nyelvpolitikai Főigazgatóság által fejlesztett interaktív, online tollbamondóeszköz; számítógépről, telefonról és tabletről is használható; célja a helyesírás fejlesztése gyakorlással, javítással és tanácsadással; négy nehézségi szint érhető el, ingyen letölthetők a szövegek és a hanganyagok is;

- Filmoteca és Adir: filmadatbázis a katalánra szinkronizált vagy katalánul feliratozott filmekről;
- katalán nyelvű Wikipédia-szócikkek és -gyűjtemények szerkesztése híres közmondásokból;
- Cercaapps: keresőprogram, amelyet katalán nyelvű mobiltelefonos alkalmazásokra specializáltak, célja az alkalmazások népszerűsítése.

2.2. Baleár-szigetek

Problémát jelent, hogy kevés a katalán nyelven elérhető informatikai eszköz és termék, kínálatuk pedig nem elég változatos.

Intézkedések:

- támogatások a legújabb technológiákat alkalmazó, katalán nyelvű versenyképes termékek (interaktív játékok, alkalmazások stb.) fejlesztésére;
- promóciós és támogatási politika meghatározása a katalán nyelv jelenlétéről az informatikai eszközökben és programokban;
- együttműködési megállapodás kötése azokkal az informatikai cégekkel, amelyek ügyfélkörébe a közigazgatási szervek is tartoznak, hogy szoftvereik katalán nyelven is elérhetőek legyenek;
- a közigazgatás és a hozzátartozó intézmények ellátása katalán nyelvű szoftverrel;
- ingyenesen hozzáférhető szoftverek katalán nyelvű verziójának terjesztése;
- támogatás és nyelvi tanácsadás felajánlása katalán informatikai termékek és új technológiák fejlesztéséhez.

3. Nyelvészet³⁰

3.1. Az új nyelvtani szabályok

A 2017-es év volt az első teljes év, amelyben alkalmazták az új nyelvtani szabályokat.

A terjesztésüket célzó intézkedések:

- külön felület a Dictats en líneán;
- előadások szervezése szakmabelieknek a változtatásokról;
- a Parla.cat nyelvtanainak és a katalán nyelvvizsga mintapéldányainak módosítása (szükség esetén);
- az új helyesírási szabályok beillesztése több fordítóprogramba és a Microsoft Office-ba.

3.2. TERMCAT

A TERMCAT Terminológiai Központ új stratégiai tervet dolgozott ki a 2016 és 2019 közötti periódusra. Ebben meghatározták az új célokat, amelyekkel fejleszthetik az árukat és szolgáltatásokat, valamint megkönnyíthetik a munkafolyamatok értékelését és átláthatóságát.

A leggyakoribb terminológiai témakörök ebben az időszakban: orvostudomány, ipar, állat- és növénytan, földrajz, jogtudomány, társadalomtudományok, kommunikáció.

Intézkedések:

- a Felügyelőbizottság többszöri összehívása;
- olyan ülések szervezése, amelyeken terminológiai normalizációs kérdésekben döntenek;
- együttműködés a katalán nyelvterület egyetemeivel.

---

30 Csak Katalónia nyelvpolitikájában megjelenő téma.

3.3. Előadás-sorozat a helynevekről

A Nyelvpolitikai Főigazgatóság más szervezetekkel együttműködve előadásokat szervezett a helynevekről. Arra hívták fel a figyelmet, hogy a helynevek a nyelv kulturális örökségéhez tartoznak.

3.4. Az ésAdir nyelvészeti portál

Az ésAdir az Audiovizuális Médiaszolgáltatók Katalán Testületének nyelvészeti portálja. (Hozzá tartozik a fentebb említett Filmoteca ésAdir.)

A Testület nyelvészeti részlege a Katalán Tanulmányok Intézetével közösen vesz részt az „Acadèmia Oberta” (Nyitott Akadémia) projektben – amelyben a legfontosabb katalán nyelvű médiafelületek nyelvészeti képviselői dolgoznak együtt –, valamint egy összefoglaló kidolgozásában és terjesztésében a legújabb katalán helyesírási szabályzat (Ortografia catalana) legfőbb újításairól.

3.5. „Català, llengua de Europa” (A katalán is Európa nyelve)

A „Català, llengua de Europa” a Nyelvpolitikai Főigazgatóság kiállítása, amely a katalán nyelv különböző szektorokban megjelenő használhatóságára, presztízsére és versenyképességére hívja fel a figyelmet.

3.6. Az anyanyelv nemzetközi napja

Az anyanyelv nemzetközi napja alkalmából a Nyelvpolitikai Főigazgatóság és a Nyelvi Normalizációs Konzorcium számos rendezvényt (például kerekasztal-beszélgetéseket, megemlékezéseket) szervez, ezzel is elősegítve a nyelvi és kulturális diverzitást.

Fontos megemlíteni a részvételt a Rising Voices portál kezdeményezésében, amelynek célja anyanyelvű mémek készítése világszerte.

3.7. Díjak

A kormány és számos szervezet is bocsát ki díjakat a nyelv minőségéért és társadalmi elismeréséért végzett erőfeszítésekért. Ezek között szerepelnek vállalkozásoknak, filmeknek és filmeseknek, szervezeteknek járó díjak, valamint a szabadidős programok, a kultúra és a jelnyelv kategóriája.

4. Média

4.1. Katalónia

4.1.1. A kormány által felkínált, megpályázható támogatások

- strukturális támogatások a magántulajdonban lévő, katalán nyelvű rádióadóknak;
- strukturális támogatások a magántulajdonban lévő, katalán nyelvű digitális információs médiafelületeknek;
- strukturális támogatások a magántulajdonban lévő, katalán nyelvű tévécsatornáknak;
- strukturális támogatások katalán nyelvű nyomtatott sajtótermékek kiadásához;
- támogatások katalán nyelvű projektek elindításához olyan nonprofit szervezeteknek, amelyek támogatják a katalán sajtót.

4.2. Baleár-szigetek

4.2.1. Rádió, televízió

A Baleár-szigetek bármely lakójának joga van a katalán nyelvű írott és audiovizuális, kereskedelmi és közszolgálati, általános és részterületekkel foglalkozó média nehézségek nélküli eléréséhez.

Problémát jelent, hogy nincs olyan audiovizuális médiaplatform, amely teljes egészében katalán nyelvű lenne, így az állampolgárok nem tudnak kizárólag katalán nyelven hozzáférni a rádiós és televíziós tartalmakhoz.

További nehézséget okoz, hogy a katalánul közvetítő médiafelületek nyelvi modelljei, sablonjai témáikat tekintve nem elég változatosak ahhoz, hogy minden helyzetben alkalmazni lehessen őket.

Intézkedések:

- nyelvi profil meghatározása a közszolgálati média munkapozícióiban; a kereskedelmi média ösztönzése ugyanerre;
- együttműködési megállapodás aláírása a katalán nyelvű média képviselőivel; biztosításuk a pozitív fogadtatásról a Baleár-szigetek teljes területén;
- kérelem benyújtása a kormánynak, hogy bővítse a katalán nyelvű csatornák elérhetőségét szolgáló technikai lehetőségeket Spanyolország minden katalán nyelvű területén;
- olyan kritérium beemelése az új frekvenciák engedélyezésébe és a már meglévők megújításának feltételeibe, amely kimondja, hogy az adásidő minimum ötven százalékában katalán nyelvű tartalmat kell sugározni; a betartás szigorú ellenőrzési módszereinek meghatározása;
- a katalán mint közvetítőnyelv szabályozása a Baleár-szigetek közintézményeihez tartozó rádió- és tévécsatornák programjainál;
- módszerek meghatározása a nyelvminőség ellenőrzésére a közszolgálati és az intézményi támogatásban részesülő médiánál;
- nyelvi kurzusok és továbbképzések szervezése a rádiós és a televíziós szakembereknek;
- szakkurzusok szervezése a sportmédiában dolgozó szakembereknek.

4.2.2. Sajtó, reklámok

A Baleár-szigetek bármely lakójának joga van a katalán nyelvű írott és audiovizuális, kereskedelmi és közszolgálati, általános és részterületekkel foglalkozó média nehézségek nélküli eléréséhez.

Problémát jelent, hogy igen szűkös a katalán nyelvű sajtó- és reklámfelhozatal.

További nehézséget okoz, hogy a katalánul szerkesztett médiafelületek nyelvi modelljei, sablonjai témáikat tekintve nem elég változatosak ahhoz, hogy minden helyzetben alkalmazni lehessen őket.

Intézkedések:

- promóciós kampányok szervezése az összes szigeten a katalán nyelvű sajtó kínálatának terjesztéséről és bővítéséről, versenyképes tartalmakkal;
- anyagi támogatás a kiadóknak, hogy termékeikben (különös tekintettel a tematikus kiadványokra, például a sportújságokra) a katalán nyelvet használják;
- az ifjúsági és gyermekközönséget célzó időszakos kiadványok népszerűsítése promóciós kampányokon és különböző, az olvasáshoz kapcsolódó helyszíneken (könyvtárak, iskolák stb.);
- tárgyalás a terjesztőkkel a katalán nyelvű időszakos kiadványok általános terjesztéséről;
- a katalán nyelvű sajtótermékek rendszeres terjesztése a Baleár-szigetek oktatási intézményeiben és a közigazgatáshoz tartozó közterületeken;
- szakkurzusok szervezése a sportmédiában dolgozó szakembereknek;
- olyan díj megalapítása, amelyet azoknak a reklámcégeknek ítélnék oda, amelyek a legjobb katalán nyelvű reklámokat készítették;
- nyelvi kritériumok bevezetése a közszolgálati média reklámsugárzásánál.

5. Üzlet, munka

5.1. Általános munkavállalás³¹

E területen nehézséget jelent, hogy azok a nem katalán anyanyelvű felnőttek, akik munkavállalás céljából költöznek a Baleár-szigetekre, érkezésükkor nehezen találnak olyan nyelvtanfolyamot, amellyel szert tehetnek az alapvető nyelvi készségekre.

További nehézséget okoz a katalán nyelv ritka használata a társasági és a munkakörnyezetben (holott ezek azok a terek, amelyek jelentősen megkönnyíthetnék a nyelvtanulást), valamint hogy a munkaerőpiacon nem jár kellő megbecsüléssel a katalán nyelv tanulása vagy ismerete.

31 Csak a Baleár-szigetek nyelvpolitikájában megjelenő téma.

A Baleár-szigetek bármely állampolgárának joga van a katalán nyelvet használni az árukért és szolgáltatásokért felelős személyekkel, intézményekkel és vállalkozásokkal való kapcsolatfelvétel során.

Problémát jelent, hogy a Baleár-szigeteken működő állami tulajdonú vállalatok katalánnyelv-ismerete nem megfelelő ahhoz, hogy biztosítsa az állampolgárok számára a katalán nyelvű tájékoztatást és ellátást. Ezen kívül nincs érvényben olyan rendelet, amely a fogyasztók és felhasználók katalánnyelv-használatához való jogának biztosítását szabályozná.

További nehézséget okoz, hogy a katalán nyelv oktatása nem szerepel sem a munkaadói szervezetek, sem a szakszervezetek képzési és továbbképzési programjaiban.

Intézkedések:

- nyelvi segítségnyújtás (például intenzív kurzusok szervezése) azoknak a munkavállalóknak, akik más autonóm közösségből érkeztek, nem ismerik a katalán nyelvet, és a Baleár-szigeteken szeretnének munkába állni;
- általános és szaknyelvi kurzusok szervezése a munkakörnyezetben az összes dolgozónak (az adminisztrációs személyzetet is beleértve);
- a katalán nyelvű kurzusok számának növelése az üzleti képzéseken és a továbbképzéseken;
- olyan szabály bevezetése, amely a munkába való belépés feltételeként a katalán nyelv bizonyos szintű ismeretét is előírja;
- a katalán nyelvismeret mint követelmény bevezetése azoknak az oktatóknak és foglalkozásvezetőknek, akik a gyerekek és a fiatalok számára szabadidős tevékenységeket szerveznek;
- az állami tulajdonú vállalatoknál dolgozók tájékoztatása az állampolgárok nyelvi jogairól;
- felmérés az állami és részben állami tulajdonú vállalatok dolgozóinak katalánnyelv-ismeretéről; értékelésük aszerint, hogy mennyiben biztosítják a nyelvi jogok gyakorlását az állampolgárok számára;
- a katalán beemelése az állami tulajdonú vállalatok képzési és továbbképzési programjaiba;
- a különböző közigazgatások tevékenységeinek összehangolása, melynek célja a szolgáltatók ösztönzése a katalán nyelv használatára;

- szabályozás kidolgozása és elfogadása a katalán nyelv használatáról és elérhetővé tételéről a gazdasági tevékenységek során;
- katalán nyelvű tananyagok és szöszedetek terjesztése a különböző termelőágazatokban; pályázat kiírása újak összeállítására.

5.2. Vállalkozások

5.2.1. Katalónia

A Nyelvpolitikai Főigazgatóság célja a katalán nyelv minél gyakoribb használata a gazdasági világban, ezért számos kezdeményezést támogat.

Intézkedések:

- olyan munkaadói és szakmai szervezetek támogatása, amelyeknek projektjei elősegítik a katalán nyelv jelenlétét egy-egy területen (például katalán nyelvű magazinok egy váróteremben, vagy a könyvhét reklámozása);
- olyan céges projektek támogatása, amelyek a katalán nyelv használatára ösztönöznek a technológiai termékek és szolgáltatások (gyerekeknek szóló alkalmazások, videojátékok, szoftverek) alkalmazásakor;
- különböző szakszervezetek katalán nyelvvel kapcsolatos projektjeinek támogatása.

5.2.1.1. A „Català i empresa. Ja estàs al dia?” (Katalán és vállalkozás. Naprakész vagy?) program. A Nyelvpolitikai Főigazgatóság és a Nyelvi Normalizációs Konzorcium a „Català i empresa. Ja estàs al dia?” programon keresztül támogatja a vállalkozásokat és a kereskedelmi létesítményeket.

Intézkedések:

- a vállalkozások terjesztik a szektorukban a fogyasztóvédelmi törvény nyelvi előírásait;
- a katalán nyelvű munkavégzés (vagy annak bevezetésének) megkönnyítése tanácsokkal és a szükséges források előteremtésével;
- „Per comunicar, clar i català” (Érthetően és katalánul) kampány: célja a katalán nyelvű vállalkozói terminológia terjesztése és a felesleges anglicizmusok kiküszöbölése.

A Kulturális Minisztériummal kötött együttműködési megállapodásnak megfelelően a PIMEC munkaadói szervezet többféle kezdeményezéssel (például előadások megtartásával) támogatja a cégen belüli, katalán nyelven folyó kommunikációt. A kezdeményezések részletes leírása külön honlapon (www.pimec.org) érhető el.

5.2.2. Baleár-szigetek

A Baleár-szigetek bármely állampolgárának joga van a katalán nyelvet használni az árukért és szolgáltatásokért felelős személyekkel, intézményekkel és vállalkozásokkal való kapcsolatfelvétel során.

Problémát jelent, hogy nincs érvényben olyan rendelet, amely a fogyasztók és felhasználók katalánnyelv-használatához való jogának biztosítását szabályozná, valamint az is, hogy a katalán kevéssé van jelen a vállalkozások területén: nem ez a nyelve az ügyfelekkel való kommunikációnak, a feliratozásoknak, a termékeknek, a reklámoknak és az ügyfélszolgálatnak sem.

További nehézséget okoz, hogy a munkaadók és a munkavállalók nem tudják, hogy mekkora társadalmi felelősségük van a katalánul beszélő fogyasztók nyelvi jogainak biztosításában, és azt sem, hogy számukra milyen előnyökkel jár az ügyfelek katalán nyelven történő ellátása.

Intézkedések:

- figyelemfelkeltő információs kampányok szervezése a katalán nyelv munkahelyi megbecsülésének fontosságáról: azokról az előnyökről, amelyek a katalán nyelvben jártas alkalmazottakat érik, valamint azokról, amelyekben azok a vállalkozások részesülnek, amelyek katalán nyelven is elérhetővé teszik szolgáltatásaikat;
- a katalán nyelv használatának szabályozása és elérhetővé tétele a Baleár-szigeteken szolgáltatásokat nyújtó vállalatoknál;
- a Baleár-szigeteken szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások tájékoztatása a szolgáltatásaikat érintő nyelvi szabályozásról, valamint a közigazgatástól igényelhető támogatásokról;
- a Baleár-szigeteken szolgáltatásokat nyújtó új vállalkozások ellenőrzése (még az engedélyezésük előtt), hogy alkalmazzák-e a katalán nyelv használatát szabályozó intézkedéseket;

- a katalán nyelvhasználatot szabályozó intézkedések betartásának ellenőrzése a vállalkozásoknál;
- katalán nyelvi kurzusok, katalán nyelvű tanfolyamok és szaknyelvi kurzusok szervezése azokban a szektorokban, amelyekben a Baleár-szigeteki vállalatok tevékenykednek;
- a katalán nyelvi kurzusok számának növelése a vállalatok képzési és továbbképzési programjaiban;
- olyan katalán nyelvű nyomtatott, elektronikus és audiovizuális anyagok szerkesztésének támogatása, amelyek felhasználhatók a vállalatok képzési és továbbképzési programjaiban;
- támogatás kiírása a cégek belső és külső feliratainak, nyomtatott anyagainak, reklámjainak, szolgáltatáskínálatának és közösségi médiafelületeinek katalán nyelvű megjelenítésére;
- bizonyos szintű katalán nyelvismeret követelményként való meghatározása az adminisztrációs és az ügyfélszolgálatos alkalmazottak magánvállalkozásokba való felvételénél.

5.3. *Kereskedelem*

5.3.1. **Katalónia**

Intézkedések:

- Emmarca't projekt: a Nyelvpolitikai Főigazgatóság projektje, célja a katalán nyelvhasználat támogatása a népszerűbb kereskedelmi márkák körében; felkeresik azokat a márkákat, amelyek honlapján nem szerepel katalán nyelvű opció, valamint azokat, amelyek automata telefonos ügyfélszolgálat vagy személyes telefonos ügyintézés nem érhető el katalánul, és a katalán nyelv használatára biztatják őket;
- nyelvórák és gyakorlatok szervezése a kereskedelmi létesítményekben;
- Comerçlocal.cat kezdeményezés: célja katalán nyelvű honlapok létrehozása Katalónia kereskedelmi létesítményeinek.

5.3.2. Baleár-szigetek

A Baleár-szigetek bármely állampolgárának joga van a katalán nyelvet használni az árukért és szolgáltatásokért felelős személyekkel, intézményekkel és vállalkozásokkal való kapcsolatfelvétel során.

E területen akadályt jelent, hogy nincs érvényben olyan rendelet, amely a fogyasztók és felhasználók katalánnyelv-használatához való jogának biztosítását szabályozná.

További nehézséget okoz, hogy a munkaadók és a munkavállalók nem tudják, hogy mekkora társadalmi felelősségük van a katalánul beszélő fogyasztók nyelvi jogainak biztosításában, és azt sem, hogy számukra milyen előnyökkel jár az ügyfelek katalán nyelven történő ellátása.

Intézkedések:

- a kereskedelmi létesítmények tulajdonosainak tájékoztatása a médián keresztül az őket érintő nyelvi szabályozásokról és a különböző támogatásokról, amelyeket a közigazgatástól igényelhetnek;
- a katalán nyelvhasználatot szabályozó intézkedések betartásának ellenőrzése a kereskedelmi létesítményeknél.

5.4. Szervezetek

5.4.1. Katalónia

A Kulturális Minisztérium a Nyelvpolitikai Főigazgatósággal együtt számos projektet támogat.

Intézkedések:

- azoknak a projekteknek a támogatása, amelyekben különböző szervezetek ösztönöznek a katalán nyelv használatára;
- a Nyelvi Platform lakosságot megcélzó kezdeményezéseinek támogatása;
- olyan szervezetek támogatása, amelyek a katalán nyelvhasználatot promotáló szervezetek jegyzékében szerepelnek (a jegyzék olyan alapítványok és egyesületek neveit tartalmazza, amelyek a saját területükön, témájukon belül különböző programokkal, rendezvényekkel promotálják a katalán nyelvet).

5.4.2. Baleár-szigetek

E területen akadályt jelent, hogy a katalán nyelv oktatása nem szerepel sem a munkaadói szervezetek, sem a szakszervezetek képzési és továbbképzési programjaiban.

Intézkedések:

- a katalán nyelv tanításának (elsősorban gyakorlásának) beemelése a szakszervezetek képzési terveibe;
- olyan katalán nyelvű nyomtatott, elektronikus és audiovizuális anyagok szerkesztésének támogatása, amelyek felhasználhatók a szakszervezetek képzési és továbbképzési programjaiban.

5.5. Szolgáltatások³²

E területen akadályt jelent, hogy nincs érvényben olyan rendelet, amely a fogyasztók és felhasználók katalánnyelv-használatához való jogának biztosítását szabályozná.

További nehézséget okoz, hogy a munkaadók és a munkavállalók nem tudják, hogy mekkora társadalmi felelősségük van a katalánul beszélő fogyasztók nyelvi jogainak biztosításában, és azt sem, hogy számukra milyen előnyökkel jár az ügyfelek katalán nyelven történő ellátása.

Mindezek mellett a kommunikációért, tömegközlekedésért, pénzügyi tevékenységekért stb. felelős szolgáltató vállalkozások nyelvi szintje nem megfelelő ahhoz, hogy szolgáltatásaikat katalán nyelven is elérhetővé tegyék az állampolgárok számára (akiknek ehhez joguk lenne).

Intézkedések – közlekedés:

- megállapodás a szigetek közötti és a szigeteken belüli menetrend szerinti közlekedésért felelős vállalkozásokkal arról, hogy szolgáltatásaikat (megálló feliratozása, menetrend-információk, jegyek stb.) katalán nyelven is elérhetővé;

32 Csak a Baleár-szigetek nyelvpolitikájában megjelenő téma.

- kapcsolatfelvétel a repülőtéri és a kikötői hatóságokkal: tájékoztatás az utasok nyelvi jogairól és a katalán nyelv hatékony reptéri és kikötői használatáról (ügyfélszolgálat, hangosbemondó, feliratok);
- katalán nyelvi képzés a repülőtéri és a kikötői alkalmazottaknak;
- a repülőtéri és a kikötői, utasokat érintő dokumentáció katalánra fordítása.

Intézkedések – pénzintézetek:

- együttműködési megállapodás aláírása a különböző pénzintézetekkel a katalán nyelv rendszeres használatának biztosításáról;
- a pénzintézetek ügyfeleket érintő dokumentációjának (csekkek, szerződések stb.) elérhetővé tétele katalán nyelven.

6. Szabadidős tevékenységek

6.1. Általános szabadidős tevékenységek

6.1.1. Katalónia

A Nyelvpolitikai Főigazgatóság támogatja azokat a szabadidős programokat (például zenei versenyeket, vitaköröket, rádiós programokat) rendező szervezeteket, amelyek a katalán nyelvhasználatot népszerűsítik.

Intézkedések:

- Kastanya.cat projekt: arra ösztönöz, hogy a katalán nyelvet a dalokban is használják, ezen kívül katalánul éneklő együtteseket is reklámoz;
- Llanterna Digital díj: célja a katalán nyelv népszerűsítése a filmekben, filmkészítésen keresztül; általános iskolások, középiskolások és egyetemisták pályázhatnak maximum 3 vagy maximum 15 perces alkotásokkal;
- „I tu, jugues en català?” (**És te, katalánul játszol?**) kampány: a Nyelvi Normalizációs Konzorcium kampánya, melynek célja megismertetni a katalán nyelvű játékokat és népszerűsíteni a használatukat az állampolgárok között (műhelyfoglalkozások, előadások, játékbemutatók, versenyek, nyilvános beszélgetések és kiállítások keretében).

6.1.2. Baleár-szigetek

A Baleár-szigetek bármely állampolgárának joga van részt venni katalán nyelvű, könnyen elérhető, korosztályának és személyes érdeklődésének megfelelő programokon.

Akadályt jelent, hogy kevés a gyerekeknek és fiataloknak szóló, katalán nyelvű szabadidős tevékenység: a katalán rendszerint másodlagos szerepű a spanyol mögött. A játékipiac termékeinek is csak 6–8%-a érhető el katalán nyelven.

További nehézséget okoz, hogy nincs olyan közös tér a bevándorlóközösségek és a helybéliek számára, amely elősegítené a kommunikációjukat.

Intézkedések:

- olyan szabadidős programok (kurzusok, műhelyek, versenyek, kiállítások, kirándulások stb.) szervezése gyerekeknek és fiataloknak, amelyekben a katalán a közvetítőnyelv;
- felnőtteknek szóló közösségi foglalkozások, programok szervezése, amelyek célja a párbeszédre ösztönzés katalán és nem katalán anyanyelvűek között;
- katalán nyelvű foglalkozások, műhelyek szervezése újonnan érkezett gyerekeknek és olyan helybélieknek, akiknek nyelvgyakorlásra van szükségük;
- a 14 évesnél idősebb fiatalok számára szervezett programok promotálása (a programok lehetővé teszik számukra a katalán nyelv használatát, biztos nyelvismerettel rendelkező felnőttek irányítják őket);
- nyári táborok, tanfolyamok kínálatának bővítése: a gyerekek kapcsolatba léphetnek a természettel és az őket körülvevő kulturális és nyelvi világgal is a saját szigetükön, más szigeteken és a katalán nyelvterület egyéb pontjain;
- olyan kirándulások szervezése, amelyek céljai közt szerepel a természet megismerése és a nyelvi integráció;
- olyan katalán nyelvű programok (előadások, színház- vagy mozilátogatás, gasztronómiai rendezvények...) szervezése, amelyeken helyiek és újonnan érkezettek egyaránt részt vehetnek, és amelyeken a nyelvészet, a szociolingvisztika, a történelem és a kultúra mellett aktuális témák is szóba kerülhetnek;

- a különböző falvak és települések tradicionális helyi ünnepeinek promótálása;
- olyan negyedévente megjelenő kiadvány összeállítása, amely tartalmazza a katalán nyelvű szabadidős programokat, a piacon megjelent legújabb termékeket (alkalmazások, játékok...), filmbemutatókat stb.; a kiadvány terjesztése iskolákban, egyetemeken, információs pontokon és az interneten;
- fiataloknak és neveléssel foglalkozó felnőtteknek (tanároknak, szülőknak) szóló találkozók és termékbemutatók szervezése (például az informatika vagy a képregények témakörében);
- fejlesztő, továbbképző és speciális kurzusok szervezése a szabadidős foglalkozásokat vezető felnőtteknek, amelyek során az egyes szigetek nyelvi és kulturális jellegzetességeit is elsajátíthatják.

6.2. Mozi

6.2.1. Katalónia

A kormány számos, a filmművészetnek kedvező intézkedést vezetett be.

Intézkedések:

- filmek és sorozatok szinkronizálásának és feliratozásának támogatása;
- katalán filmek forgatásának támogatása;
- katalán feliratozás tematikájú programok szervezése filmfesztiválokon és filmnapokon;
- katalán gyerekek forgatásának támogatása a CINC programon keresztül;
- katalán adókon vetített katalán filmek szinkronizálásának és feliratozásának támogatása;
- Filmin.cat: az első olyan platform, amely digitálisan és katalán nyelven tesz elérhetővé számos filmet és sorozatot; az alkotások eredeti hanggal és katalán felirattal, valamint katalán hanggal is megtekinthetők;
- a katalán filmművészetről szóló Wikipédia-szócikkek bővítése.

6.2.2. Baleár-szigetek

Problémát jelent, hogy a mozik kínálatában nagyon alacsony a katalán nyelven elérhető filmek aránya.

Intézkedések:

- a katalánra szinkronizált vagy katalánul feliratozott filmek kínálatának bővítése, vetítések szervezése;
- katalán nyelvű filmklubok, vetítéssorozatok szervezése gyerekeknek és fiataloknak;
- a katalán nyelvű közösségek által támogatott, a mozikban katalán nyelven elérhető filmkínálatot érintő szabályozás elfogadásának promotálása.

6.3. Olvasás³³

Intézkedések:

- irodalmi és nem irodalmi művek fordítása katalán nyelvre;
- „T’agradarà llegir en català” (Tetszeni fog a katalánul olvasás) projekt: a katalán nyelven megjelenő sajtótermékeket tömörítő egyesület, a Nyelvpolitikai Főigazgatóság és más intézmények közös projektje, célja a katalán nyelvű magazinok támogatása;
- Lectura Fàcil (Könnyű olvasmány): könyvsorozat, amely könnyített, egyszerűsített nyelvezetű, katalán nyelvű olvasmányokat tartalmaz (eredeti műveket vagy klasszikus művek adaptációit), célközönsége a nyelvtanulók és az olvasási nehézségekkel küzdők; a legújabb kötetek Katalónia legendáiról, hagyományairól és ünnepeiről szólnak.

33 Csak Katalónia nyelvpolitikájában megjelenő téma.

7. Életmód

7.1. Egészség

7.1.1. Katalónia

Intézkedések:

- terminológiai jegyzékek, szótárak szerkesztése a TERMCAT segítségével;
- szakszótárak fordítása, kiegészítése, digitalizálása és adaptálása az új nyelvtani szabályoknak megfelelően;
- helyesírás-ellenőrző alkalmazás létrehozása;
- rezidens orvosok képzése: a rezidensképzés már katalán nyelven is elérhető, és katalán nyelvű szaknyelvi kurzusokat is elindítottak;
- Katalónia szociolingvisztikai helyzetét bemutató tájékoztatók készítése a nem katalán nyelvterületről érkező orvosoknak;
- terminológiai jegyzékek terjesztése az interneten keresztül (és így terjed egy kezdeményezés is, amely az egészségügyi szaknyelvre jellemző nyelvi, nyelvtani hibákra hívja fel a figyelmet);
- audiovizuális anyagok feliratozása hallássérültek számára, ezek terjesztése honlapokon, közösségi portálokon és az egészségügyi intézmények képernyőin.

7.1.2. Baleár-szigetek

A Baleár-szigetek bármely állampolgárának joga van katalán nyelven kommunikálni (és katalán nyelven választ kapni) írásban és szóban bármelyik egészségügyi intézményben.

Akadályt jelent, hogy jelenleg nincs érvényben olyan szabályozás, amely lehetővé tenné ennek a jognak a gyakorlását. Az egészségügyi intézményekben dolgozó személyzet nagy részének a katalán nyelvi ismeretei nem elegendők ahhoz, hogy ezt a nyelvet használva tudjon ellátni egy páciens. (Gyakran nincsenek is tisztában a nyelv fontosságával.)

További nehézséget okoz, hogy a gyógyszertárakban sem garantált a katalán nyelvű kiszolgálás és tájékoztatás.

Intézkedések:

- a katalán nyelv használatát érintő szabályozás elfogadása a Baleár-szigetek összes egészségügyi intézményében;
- az egészségügyben dolgozók számára a katalán nyelv megfelelő szintű ismeretének mint a munkába lépés feltételének előírása;
- olyan záradék rögzítése az egészségügyi intézmények szerződéseiben, amely kimondja, hogy biztosítani kell, hogy a különböző szolgáltatások katalán nyelven is elérhetők legyenek;
- együttműködési megállapodás aláírása az egészségügyi dolgozókkal és szervezetekkel a katalán nyelv minél gyakoribb használatáról;
- a katalán nyelvtanfolyamok kínálatának bővítése két szempontot szem előtt tartva: az egészségügyi dolgozók igényeit, valamint a katalánul nem beszélők munkaidőn belüli képzésének kiemelt fontosságát;
- információs és tanácsadópontok létrehozása bizonyos kórházakban, ahol a dolgozók tájékozódhatnak a katalántanulás forrásairól és eszközeiről (online elérhető anyagok, kurzuskínálat stb.);
- olyan tájékoztató összeállítás és terjesztése, amely a leggyakoribb egészségügyi kifejezéseket tartalmazza katalánul;
- olyan intézkedések elfogadása, amelyek elősegítik a katalán nyelv használatát az egészségügyi dolgozók képzése során;
- olyan együttműködési megállapodás megkötése a magánszektor egészségügyi intézményeivel, amely elősegíti a dolgozók katalántanulását;
- a leggyakoribb feliratok katalán nyelvű kidolgozása és kifüggesztése az egészségügyi intézményekben;
- együttműködési megállapodás megkötése a magánszektor egészségügyi intézményeivel; ösztönzésük a katalán nyelv használatára és a kiadványok, feliratok katalán nyelvű megszerkesztésére;
- az egészségügyi intézmények hangosbemondós üzenetsablonjainak katalán nyelvű kidolgozása és terjesztése;
- a nyelvi jogok megismertetése az egészségügyi dolgozókkal és a betegekkel, gyakorlásuk lehetőségének biztosítása;

- betegeknek szóló figyelemfelhívó kampány a katalán nyelv elsősorban szóbeli használatáról mint a szolgáltatásminőség javításának eszközéről és a nyelvi jogok gyakorlásának lehetőségeiről;
- együttműködési megállapodás megkötése a gyógyszeripar képviselőivel a patikák katalán nyelvű feliratozásáról, dokumentációjáról, kiadványairól stb.;
- kapcsolatfelvétel a katalán nyelvű területek intézményeivel, aminek célja egy gyógyszeriparok közti megállapodás megkötése a gyógyszeresdobozok katalán nyelvű feliratozásáról és a betegtájékoztatók katalánra fordításáról.

7.2. Sport

7.2.1. Katalónia

A Katalóniai Sportszövetségek Egyesülete több más szervezettel együtt a sport területén propagálja a katalán nyelv használatát.

Intézkedések:

- sportszervezetek számára elérhető, katalán nyelvű szövegeket fordító és javító szolgáltatás;
- Enciclopèdia Catalana de l'Esport (A sport katalán enciklopédiája): a katalán sport múltját és jelenét összefoglaló kiadvány;
- egyes sportágak és szakkifejezések „katalánosítása” (katalán nyelvű megfelelőik bevezetése) a TERMCAT-tal való folyamatos egyeztetések mellett.

7.2.2. Baleár-szigetek

Intézkedések:

- nyelvi tanácsadók alkalmazása a sportkluboknál és -szövetségeknél, akik segítenek katalánul is elérhetővé tenni a kiadványokat, közleményeket és honlapokat;
- a katalán nyelv használatának szabályozása a Baleár-szigetek összes sporteseményén és az azokhoz kapcsolódó reklámokban;

- a katalán nyelv használatának követelményként való bevezetése minden, a Baleár-szigetek által támogatott sportrendezvényen; a követelmények betartásának értékelése;
- olyan nyomtatott vagy elektronikus anyagok szerkesztése és terjesztése, amelyek a sporttal kapcsolatos katalán terminológiát és frazeológiát ismertetik meg az olvasókkal.

7.3. Vallási közösségek³⁴

A Vallásügyi Főigazgatóság számos kezdeményezéssel népszerűsíti a katalán nyelvhasználatot.

Intézkedések:

- a Diccionari de religions (Vallások szótára) gyerekeknek szóló kiadásának újranyomása (Katalónia minden könyvtárba eljuttatnak egy-egy példányt);
- együttműködés a Nyelvi Platformmal: Katalónia latin-amerikai evangélikus közösségeit buzdítják a katalán nyelv használatára;
- érdekesség: több vallásos témájú film mellett a Saul fiát is feliratozták katalánul.

8. Jog

8.1. Igazságszolgáltatás

8.1.1. Katalónia

A Kulturális Minisztérium és az Igazságügyi Minisztérium együttműködik, hogy a katalán nyelvhasználat minél inkább elterjedjen az igazságszolgáltatás és a jogtudomány területén, és intézkedéseikbe a szakmai kamarát is bevonják.

³⁴ Csak Katalónia nyelvpolitikájában megjelenő téma.

Intézkedések:

- „En català, també és de llei” (Katalánul is jogod van hozzá) kampány: a Nyelvpolitikai Főigazgatóság, az Igazságügyi Minisztérium és a szakmai kamara közös projektje; célja a katalán nyelvhasználat terjesztése a jogászok között, az állampolgárok nyelvi jogainak biztosítása, valamint a katalán nyelven írt jogi dokumentumok számának növelése;
- kerekasztal-beszélgetések szervezése a nyelvi jogokról;
- olyan tervek kidolgozása a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás oktatási intézményeiben, amelyeknek célja a katalán nyelv promotálása a fiatalok között, valamint közvetítőnyelvként való használata;
- Portal Jurídic de Catalunya (Katalónia Jogi Portálja): olyan honlap, amely bemutatja az országban hatályos jogszabályokat, valamint információs szolgáltatásokat kínál, amelyekkel egyszerűbbé válik a spanyol állam katalánra fordított törvényeinek, jogszabályainak elérése;
- az európai jogszabály-azonosító (ELI) bevezetése, amely strukturált azonosítókön keresztül teszi közvetlenül elérhetővé a jogszabályokat;
- Web semántica: fejleszti a Portal Jurídic de Catalunya és a Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya napilap szaknyelvismeretet nem megkövetelő keresőfunkcióit;
- Lexcat: az Igazságügyi Minisztériumhoz tartozó csapat, amely a Portal Jurídic de Catalunya-n megjelenő állami jogszabályokat aktualizálja;
- a Portal Jurídic de Catalunya és a Lexcat kiadványt készített a katalóniai Közjogról;
- a Boletín Oficial del Estadóban (az Állami Közlönyben) megjelenő törvények katalánra fordítása;
- az igazságszolgáltatásban dolgozóknak nappali, vegyes és önálló szaknyelvi kurzusokat is szerveznek A2, B1, B2 és C1 szinten;
- az anyakönyvi hivatalhoz kapcsolódó (születési, névváltoztatási, házassági) kivonatok, dokumentumok már katalánul is elérhetők.

8.1.2. Baleár-szigetek

E területen akadályt jelent, hogy az állampolgárok gyakran nyelvi nehézségekbe ütköznek, amikor katalánul szeretnének jogászokhoz (ügyvédekhez,

ügyészekhez) fordulni; ennek legtöbbször az az oka, hogy a jogászok nem részesültek katalán nyelvű képzésben, így nem ismerik eléggé a jogi szaknyelvet.

Intézkedések:

- a katalán nyelv mindennapi használatának szabályozása az igazságszolgáltatásban;
- tájékoztató kampány, amely a fogyasztók nyelvi jogairól informálja a dolgozókat, és felhívja a figyelmüket, hogy milyen fontos ezek tiszteletben tartása;
- lehetőség biztosítása az ügyfelek számára a katalán nyelv használatára az anyakönyvi és a közjegyzői hivatalokban; katalán nyelvű dokumentáció;
- az igazságügyben dolgozók tájékoztatása a többféle hivatalos nyelv használatának lehetőségeiről;
- katalán nyelvi és szaknyelvi kurzusok szervezése az igazságügyben dolgozóknak (különös tekintettel a nem katalán nyelvterületről származókra);
- a katalán szaknyelvi anyagok alkalmazásának fontolóra vétele a jogi és közigazgatási doktori képzések esetleges felülvizsgálata során;
- kérelem benyújtása az Igazságügyi Minisztériumnak abból a célból, hogy az ügyvédi alkalmassági vizsgát katalánul is le lehessen tenni.

8.2. Nyelvi jogok garantálása³⁵

A Nyelvpolitikai Főigazgatóság a Nyelvi Garanciák Hivatalán keresztül fogadja és dolgozza fel a lakók nyelvhasználattal és nyelvi jogokkal kapcsolatos panaszait.

A Katalán Fogyasztóügyi Ügynökség feladatai közé tartozik a vállalatok kötelezése a fogyasztói jogok tiszteletben tartására, így azzal is foglalkozik, hogy a vállalatok betartsák a fogyasztóvédelmi törvény rájuk érvényes nyelvi vonatkozásait.

---

35 Csak Katalónia nyelvpolitikájában megjelenő téma.

VI. Ütemterv

Egyik dokumentum sem tartalmaz konkrét ütemtervet. A katalóniában számos kezdeményezésről, projektről és kampányról olvashatunk, amelyek közül valószínűleg többhöz is kapcsolható valamilyen időbeli tervezés (hány évre szólnak, mik az éves célkitűzések), ezt azonban a dokumentum nem részletezi. A Baleár-szigeteki dokumentum is mindössze annyit említ, hogy a stratégia időtartama öt év, ennél pontosabb lebontás nincs meghatározva.

VII. Feladat- és hatáskörök [VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

1. Katalónia

A Nyelvpolitikai Főigazgatóság (Dirección General de Política Lingüística) feladatai:

- a nyelvpolitikát vizsgáló, irányító, tervező, koordináló és végrehajtó szerv;
- felügyeli a kormány által meghatározott nyelvpolitika végrehajtását, koordinálja a különböző minisztériumok intézkedéseit és tevékenységeit;
- rögzíti a hivatalos nyelvekhez kapcsolódó intézményi nyelvhasználati kritériumokat;
- kidolgozza a nyelvpolitikával és a katalán nyelv fejlesztésével kapcsolatos törvényjavaslatokat és szabályzatokat;
- promotálja a katalán nyelv elsajátítását a felnőtt lakosság körében; nyelvvizsgákat, fordítói és tolmácsvizsgákat ír ki és bonyolít le Katalónia területén belül;
- intézkedéseket dolgoz ki a katalán nyelv használatának támogatására és a katalán termékek és szolgáltatások elérhetőségére;
- tanulmányok és hivatalos statisztikák alapján támogatja katalán szocio-lingvisztikai térképek összeállítását és a nyelvváltozatok vizsgálatát;

- támogatja és koordinálja a nyelvpolitikával és a nyelv fejlesztésével kapcsolatos tevékenységeket, amelyeket Katalónia önkormányzatai alkalmaznak;
- támogatja a más, nyelvpolitikával foglalkozó intézményekkel való dialógust, együttműködést és koordinációt;
- nemzetközi szinten is hirdeti a Katalóniában alkalmazott nyelvpolitikai intézkedéseket, mint a kisebbségi nyelveket védő és fejlesztő, valamint a nyelvi diverzitást támogató módszereket;
- elősegíti az aráni nyelv használatát, terjesztését és megismertetését az Aran-völgyben;
- irányítja, megtervezi és más intézményekkel együtt koordinálja a katalán jelnyelv terjesztéséhez és fejlesztéséhez kapcsolódó nyelvpolitikát.

A Nyelvi Normalizációs Konzorcium (Consortori per a la normalització lingüística) feladatai:

- célja a katalán nyelvismeret és -használat terjesztése és támogatása az élet minden területén;
- katalán nyelvi kurzusokat szervez felnőtteknek;
- olyan szolgáltatásokat és forrásokat biztosít cégeknek, szervezeteknek és önkormányzatoknak, amelyek megkönnyítik a katalán nyelv használatát;
- közjogi intézmény, jogi személynek számít;
- más, autonómiával rendelkező nyelvpolitikai intézményekkel együtt területi hálózatot alkot, azon keresztül nyújt szolgáltatásokat.

A TERMCAT feladatai:

- terminológiai központ, melyet a kormány, a Katalán Tanulmányok Intézete és a Nyelvi Normalizációs Konzorcium alkot;
- célja a katalán nyelvhez kapcsolódó terminológiai tevékenységek koordinálása, a források kidolgozása és elérhetővé tétele, valamint a részvétel azoknak a számítógépes nyelvészeti termékeknek a promóciójában és fejlesztésében, amelyeknél a terminológia fontos szerepet játszik (így járul hozzá a különböző szaknyelvi terminológiák elterjedéséhez).

A Ramon Llull Intézet (Institut Ramon Llull) feladatai:

- célja a külföldi katalán tanulmányok támogatása, valamint a katalán irodalom és filozófia fordítása, és más katalán műalkotások (dráma, film, zenemű) promotálása;
- támogatja a katalán nyelv és kultúra tanulását az egyetemi szférában (és azon kívül is);
- támogatja a katalán nyelvű irodalom külföldi megismertetését elsősorban fordításokon keresztül;
- támogatja a katalán nyelvű filozófia és kutatások külföldi megismertetését az egyetemi szférában fordítások, konferenciák és szemináriumok által;
- támogatja a külföldi katalanisztikai társaságokat és kezdeményezéseiket;
- támogatja a nyelvterületen belüli és kívüli kulturális intézményekkel és szervezetekkel történő kapcsolatfelvételt és együttműködést.

A Katalán Tanulmányok Intézetének (Institut d'Estudis Catalans) feladatai:

- a tudományos-kulturális intézet célja a katalán kultúra kutatása;
- külön szekció (Sección Filològica) foglalkozik a nyelvkutatással, a nyelvi normák meghatározásával és a bevezetett intézkedések hatékonyságának felméréseivel.

2. Baleár-szigetek

A Baleár-szigeteki kormány feladatai:

- megtervezi, szervezi, irányítja és felülvizsgálja a katalán nyelv normalizációját;
- évente beszámol a parlamentnek a normalizációról;
- olyan tervet dolgoz ki a Baleár-szigeteki Egyetem segítségével, amellyel felhívhatja a lakosság figyelmét a katalán nyelv normalizációjának hasznosságára, valamint a Baleár-szigeteki kultúra megőrzésének, művelésének és továbbadásának fontosságára.

A Katalán Nyelv Szociális Tanácsa (Consell Social de la Llengua Catalana) feladatai:

- aktualizálja a 2009-es nyelvstratégiai dokumentumot.

A Tervezőbizottság (Ponència de Planificació) feladatai:

- előzetes munkákat, terveket dolgoz ki a nyelvstratégia összeállításához.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

A katalóniai és a Baleár-szigeteki nyelvstratégiai dokumentum olyan területek nyelvpolitikai intézkedéseit, törekvéseit veszi számba, ahol a katalán kisebbségi szerepet tölt be egy másik nyelv (a spanyol) mellett, így a bennük szereplő lépések is elsősorban azokban a régiókban válhatnak követendő példává, ahol nem a magyar az elsőszámú államnyelv: a határon túli területeken, az ottani hivatalos szervekkel együttműködve.

A Baleár-szigeteki nyelvstratégiában alkalmazott séma könnyen átláthatóvá teszi a szöveget. Az egyes részek alapja egy-egy jogszabály, amelynek leírását az első pontban olvashatjuk, majd ezt követi vázlatpontokban kifejtve, hogy konkrétan mit jelent, hogyan valósítható meg az állampolgárok hétköznapi életében. Ezután lényegre törő megfogalmazásban, vázlatpontokba szedve azokról a problémákról olvashatunk, amelyek megnehezítik vagy meggátolják az adott jog gyakorlását. Ezek a vázlatpontok válnak fejezetcímekké a következő oldalakban, a fejezeteket pedig az őket orvosolandó megoldásjavaslatok töltik ki, szintén szigorú séma szerint. A probléma rövid, megismételt megfogalmazását néhány számkód követi azt jelezve, hogy a probléma feltűnt-e már a 2009-es nyelvstratégiában, és milyen fokú prioritást élvez a megoldása. Ezután egy néhány mondatban kifejtett, konkrét intézkedési javaslatot olvashatunk, majd annak a jelölését, hogy az intézkedés jellegét tekintve milyen csoportba tartozik (eszközbeszerzésre vonatkozik, egy szabály elfogadására hívja fel a figyelmet stb.). Azt is jelzik, hogy jár-e bármilyen anyagi ráfordítással. Ezt követi azoknak a szerveknek, intézeteknek, szervezeteknek a felsorolása, amelyek az intézkedés végrehajtásáért felelősek, majd azoknak a listája, amelyeket a megvalósult

intézkedés érinteni fog. Az utolsó pont az értékelés, ellenőrzés szempontjait és módszereit említi meg.

Hasonló séma alkalmazása a magyar nyelvstratégia esetében is előremutató lenne: egyszerű felépítésű, átlátható, minden szükséges információt tartalmaz, a nyelvezete pedig könnyen érthető. Ugyanakkor mindkét katalán nyelvű dokumentumnál megfigyelhető egy jelentős hiányosság: szinte semmilyen támpontot nem adnak az intézkedések konkrét ütemezéséhez. A katalóniai nyelvpolitika egy évente megjelenő, az előző évi törekvéseket kiértékelő szöveg, a Baleár-szigeteki dokumentumban pedig öt évet szánnak a kivitelezésre, de ennél pontosabb, részletesebb ütemtervet egyik dokumentumban sem olvashatunk.

Feltűnő tényező a két dokumentumban a bevándorló, betelepülő gyerekekre fordított nagyobb fokú figyelem (sőt a Baleár-szigeteki stratégia csak őket érinti). Mivel a határon túli magyar területekre kevésbé jellemző a bevándorlás, a magyar nyelvstratégiában ez a szempont valószínűleg nem kapna ekkora hangsúlyt. Átemelhető viszont a (pop)kulturális programok rendezése és az olvasásra buzdítás is: az előbbi könnyed formában hozná közelebb a gyerekekhez a magyar kultúrát, az utóbbi pedig alaposabban megismertetné velük a magyar irodalmat, és a helyesírásuk és szövegértési készségeik fejlesztésében is nagy segítséget jelentene.

A felsőoktatás (1.2.) tekintetében jelentős eltérést figyelhetünk meg a két régió között: a Baleár-szigeteken nem igazán hangsúlyos, Katalóniában viszont számos kezdeményezés irányul rá. Utóbbiak nagy része a virtuális jelenléttel, a digitálisan elérhető tartalmakkal foglalkozik. A nyelvpolitika megalkotói figyelembe vették, hogy az egyetemista korosztályt leginkább ezeken keresztül lehet elérni, és így mutatják meg a hallgatóknak, hogy a katalán nyelv dinamikus, megfelel a 21. század elvárásainak, és a fiatalok életének is részévé válhat. A tabletek, okostelefonok, alkalmazások a határon túli magyar területeken is meghatározzák az egyetemisták mindennapjait, így a magyar nyelvstratégia is tartalmazhatna olyan, felsőoktatásra vonatkozó kezdeményezéseket, amelyekben nagy szerepet játszanak ezek az eszközök.

Ahogy az általános és középiskolások esetében, úgy a felnőttképzésben (1.3.) is a bevándorlók, betelepülők nyelvi képzése kapja a legnagyobb hangsúlyt a két

régióban, ez a határon túli magyar területek szempontjából továbbra is kevésbé releváns. Alkalmazható viszont a nyelvi kurzusok innovatív elemekkel való színésítése, a szaknyelvi tanfolyamok beemelése a szakmai képzésekbe, és hasznos lehet a magyar nyelvű oktatást biztosító intézmények támogatása, reklámozása is. Ez szintén alkalmazható azokban a határon túli régiókban, amelyekben a helybéliek az életüknek csak egy szűk területén használják a magyar nyelvet; a kreatív programok megmutatnák nekik, hogy mennyi lehetőség rejlik még benne.

A Baleár-szigeteki katalánoktatási stratégia célja eltérő: a helybéli lakosok nyelvismerete nem magától értetődő, így számos képzés nekik szól. Fontos szempont, hogy a tervezet próbál elrugaszkodni a hagyományos tantermi oktatástól: egyre nagyobb szerepet kapnak az önképzési és az online tanulási lehetőségek, amelyek gyakran költségkímélőbbek és teljes mértékben alkalmazkodnak a tanuló időbeosztásához. Kiemelt szerep jut a folyamatos tájékoztatásnak is. Ezek a módszerek magyar viszonylatban leginkább ott alkalmazhatók, ahol egyre nagyobb mértékű a nyelvvesztés és a nyelvcseré (például Csángóföldön).

Az „Intézkedési területek” második pontjának témája az informatika (számítógépes programok, eszközök és alkalmazások). Katalónia kínálata ezen a területen is sokban különbözik a Baleár-szigetektől: számos fordítóprogram, nyelvgyakorlást és nyelvi tanácsadást biztosító online felület és adatbázis áll a felhasználók rendelkezésére. A felsorolt példák, mivel nem helyhez kötöttek, bármilyen kisebbségi magyar nyelvterületen alkalmazhatók, sőt a Dictats en línia tollbamondóeszközhöz hasonló felülettel még a magyarországi magyar gyerekek helyesírását is lehetne fejleszteni.

A harmadik nagy téma, a nyelvészet egyedül a katalóniai nyelvpolitikában jelenik meg. Ahogy a korábbi pontokban, úgy ezen a területen is megfigyelhetők a minél változatosabb, minél több ember elérését célzó törekvések: online felületek, kiállítások, programok, díjak; ezek mellett pedig a kifejezetten szakembereket érintő intézkedések is helyet kaptak a dokumentumban. A kiállítások és a magyar nyelv szempontjából jeles napokhoz kapcsolódó rendezvények szervezése a határon túli magyar területeken is előremutató lehet: népszerűsíteni és tudatosabbá tenni a nyelv használatát.

A médiával Katalónia kifejezetten keveset foglalkozik (mindössze a különböző médiafelületek támogatása kerül szóba), a Baleár-szigeteken viszont nagy

figyelem irányul rá. Ennek talán az az oka, hogy Katalónia katalán nyelvű médiája kiépültebb, ezért már nem szükséges annyi időt és energiát szánni a fejlesztésére, ezzel szemben viszont a Baleár-szigetek lakosságának nem olyan magabiztos a nyelvtudása, és ennek erősítésére remek eszköz a média. A határon túli magyar területeken ez nem olyan központi kérdés: a magyar nyelvű televízió- és rádiócsatornák egy része ott is elérhető, ráadásul a tartalmuk java előbb-utóbb a weboldalukra is felkerül, így bárki számára hozzáférhető. Ezen kívül számos határon túli magyar rádiócsatorna is működik. Ami a sajtót illeti: a határon túli magyar régiók mind rendelkeznek (online, illetve nyomtatott) sajtótermékekkel; a magyar nyelvstratégiának része lehet ezek támogatása és fejlesztése.

Az általános munkavállalással (5.1.) csak a Baleár-szigeteki stratégia foglalkozik, és sokféle terület kap helyet benne: az állami tulajdonú vállalatok, a gazdaság, a közigazgatás. Közös pont bennük, hogy a stratégia mindüknél kiemeli a katalán nyelv használatának fontosságát, a szaknyelvet már a képzés során elsajátíttatná a dolgozókkal (vagy utólag, munkakörnyezetben tartott kurzusokon keresztül), és felhívja a figyelmet az állampolgárok nyelvi jogaira. A (magyar) szaknyelv elsajátítása a magyar nyelvstratégiában is fontos szerepet játszhatna: a szókincsbővítés mellett még az egyszerűbb magyarországi munkavállalást is lehetővé teheti a határon túli magyar területeken élőknek, hiszen megfelelő terminológiai ismeretekkel az elhelyezkedés is könnyebbé válik.

A katalóniai nyelvpolitikában is megjelenik a vállalkozások témaköre, ebben megemlítenek egy olyan, vállalkozásokat érintő programot, amelyben fontos szerepet játszik a katalán nyelvű munkavégzésnek és a szakszókincs terjesztésének a támogatása. Hasonló támogatás a magyar nyelvstratégiában is helyet kaphatna. A Baleár-szigeteki intézkedések sora jóval hosszabb. Szintén érintik a munkahelyi nyelvhasználatot, ezen kívül kiemelik a nyelvhasználatot szabályozó intézkedéseket (és azok betartatását), a szaknyelvi kurzusok szervezését, valamint az egyes vállalkozásokhoz kapcsolódó kiegészítő és tájékoztató felületek (feliratok, reklámok, média) katalán nyelvű elérhetőségének fontosságát. Új és a magyar nyelvstratégiába is áttemelhető elem a tájékoztató felületek nyelve. Az ilyen típusú, magyar nyelvű anyagok már a nyelvválasztással is azt üzennék a fogyasztóknak, hogy sem szakmai, sem jogi, sem presztízsbeli akadálya nincs a magyar nyelv használatának.

A határon túli magyar területeken csak azoknál a kereskedelmi létesítményeknél képzelhető el a két dokumentumban említett többnyelvű honlap és ügyfélszolgálat, amelyeknek kifejezetten magyar vonatkozása is van, számukra viszont igen hasznos lehet. A kizárólag magyar nyelvű honlappal számos ügyfelet elveszíthetnének.

A katalóniai nyelvpolitika általánosságban foglalkozik azokkal a szervezetekkel, amelyek a katalán nyelv használatára ösztönöznek, a Baleár-szigetek nyelvstratégiája pedig a szakszervezetekre, ezen belül is a szakszervezeti képzésekre összpontosít. A magyar nyelvstratégiában is szerepet kaphatna egy olyan lista összeállítása, amely hasonlít a katalóniai dokumentumban szereplő, nyelvhasználatot népszerűsítő szervezetekről készített jegyzékhez. Az ebbe bekerülő szervezetek támogatásban részesülhetnének, és amennyiben a lista mindenki számára elérhető, azok a határon túli magyarok is megismerhetnék a tartalmát, akik számára nehézséget jelent a magyar nyelv mindennapos használata. A jegyzéknek köszönhetően több lehetőségről lenne tudomásuk a támogatott, minőségi nyelvgyakorlást illetően.

A közlekedési és pénzügyi szolgáltatásokkal a Baleár-szigeteki nyelvstratégia foglalkozik. A dokumentáció és a tájékoztató anyagok lefordítása, valamint a dolgozók nyelvi képzése a magyar nyelvstratégiában is szerepelhetne: bővítené az ügyfelek szókincsét, és ismételten a magyar nyelv sokféle regiszterére és használhatóságára hívná fel a figyelmüket.

Az általános szabadidős tevékenységek között a katalán dokumentum olyan projekteket, díjakat és kampányokat említ, amelyek célközönsége elsősorban a fiatal korosztály, témakörük pedig rendkívül széleskörű: a zene, a filmművészet és a különböző játékok egyaránt helyet kapnak benne. A sokszínűségeen kívül még az is követendő szempont lehet a magyar nyelvstratégia számára, hogy ezek a programok nem csak passzív befogadóként tekintenek a közönségükre: a zenei és filmes tartalmakat a fiataloknak kell létrehozni, akik így a nyelvet még több oldaláról ismerhetik meg.

A Baleár-szigetek intézkedései megcélozzák a felnőtteknek szóló tevékenységeket is, ezen kívül egyaránt előtérbe kerülnek kültéri és beltéri, szórakoztató és ismeretterjesztő szabadidős lehetőségek is. A magyar nyelvstratégiában is alkalmazható a többféle korosztály megszólítása és a minél

színesebb programkínálat: mindkét út ahhoz vezet, hogy ezek a szabadidős tevékenységek minél többféle embert érjenek el, és ösztönözzék az aktív, tudatos nyelvhasználatot.

A Baleár-szigeteki nyelvstratégia filmművészetre vonatkozó intézkedései elsősorban a szinkronizálásra és feliratozásra irányulnak, a katalóniai nyelvpolitika viszont (bár szintén nem hagyja figyelmen kívül a szinkronizálást és a feliratozást) érinti magát a katalán filmkészítést, beleértve a gyerekfilmeket is. A magyar nyelvstratégiának is fontos elemét képezheti a határon túli magyar filmművészek támogatása; alkotásaik határon innen és túl is sok embert vonzának a mozikba egyrészt a művészek határon túli származása miatt, másrészt az olyan, nyelvi kisebbségeket érintő témák miatt, amelyeket ezek a művészek személyes tapasztalataikból adódóan egyedi látásmóddal tudnak feldolgozni. A Magyarországon forgalmazott külföldi filmek nagy része szinkronnal kerül a mozikba, és ezek a változatok, ha nem is a mozin, de az interneten keresztül a határon túli magyarok számára is elérhetővé válnak.

Meglepő módon az olvasás témakörével egyedül a katalóniai dokumentum foglalkozik. A művek magyarra fordításáról és a könnyített nyelvezetű olvasmányok kiadásáról a magyarországi kiadók gondoskodnak, a nyelvstratégiának viszont feladata lehet e könyvek határon túli terjesztésének támogatása, a terjesztés megszervezése.

A hetedik pont („Életmód”) az egészségüggyel kezdődik. A katalóniai dokumentum kevesebb intézkedést sorol fel, ezek témája pedig főleg a katalán nyelvű szakszótárszerkesztés és a dolgozók nyelvi képzése. A Baleár-szigeteki nyelvstratégia is kitér ezekre, valamint kiegészül a kórházi feliratok fordításával, a betegek tájékoztatásával és a gyógyszeriparral kötendő megállapodásokkal. Ilyen típusú intézkedések alkalmazása a magyar nyelvstratégiában egyrészt megkönnyítené a határon túli magyar orvosok munkavállalását Magyarországon, másrészt a betegek is magabiztosabbnak éreznék magukat egy egészségügyi intézményben, ha az anyanyelvükön kommunikálhatnak. A magyarországi kiadók már gondoskodtak minőségi szakkönyvekről, így a nyelvstratégia feladata a szerkesztés helyett a terjesztés lehetne.

A sport területén mindkét régió intézkedései a katalán szaknyelvre és a szaknyelvű kiadványokra irányulnak, illetve a Baleár-szigeteki nyelvstratégia

kitér a katalán nyelvű sportrendezvényekre is. Érdekes módon egyik dokumentum sem emeli ki a katalán nyelvű edzéseket, amelyek főleg a gyerekek katalán tudására lehetnének pozitív hatással. A magyar nyelvstratégiát illetően egy ilyen intézkedést tennék az első helyre, ezt követhetnék a magyar nyelvű sportrendezvények. (Kiadványok – az orvosi szakkönyvekhez hasonlóan – már léteznek magyar nyelven, a magyar nyelvstratégiában ezek terjesztése kaphatna helyet.)

Az életmódról szóló rész utolsó pontja, a vallás csak a katalóniai dokumentumban szerepel; az intézkedések témái egy gyerekeknek szóló katalán nyelvű kiadvány terjesztése, a bevándorlók ösztönzése a katalán használatára, valamint a vallásos témájú filmek feliratozása. Ezek az ötletek a magyar nyelvstratégiában is feltűnhetnének, illetve fontos lenne annak elérése, hogy minél több határon túli magyar közösségben legyen lehetőség részt venni magyar nyelvű vallási szertartásokon.

A jogi intézkedések a Baleár-szigeteki dokumentumban elsősorban a dolgozók nyelvi képzésére irányulnak, a katalóniai anyag viszont több szemponttal is foglalkozik. Ezek között is megjelenik a dolgozók katalán nyelvi ismereteinek fontossága, de emellett nagy figyelem irányul arra, hogy a jogszabályok szaknyelven és köznyelven megfogalmazva is elérhetőek legyenek katalánul. A magyar nyelvstratégiában mindkét irány követendő lehet. Az állampolgár bármilyen jogi eljárás során magabiztosabbnak érzi magát, ha az anyanyelvén kommunikálhat (és emiatt senki nem tekint rá megvetéssel), valamint az is fontos, hogy a jogszabályok mindenki számára érthetőek legyenek, épp ezért köznyelvi átfogalmazásuk a magyar nyelvstratégiában nemcsak a határon túli, hanem a magyarországi magyarokat érintő intézkedések között is szerepelhetne.

A GALLEGO NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: EÖRY ZSÓFIA – JÁNK SZILVIA

Alapadatok

Érintett nyelvek: gallego

Érintett országok: Spanyolország

A nyelv státusa az érintett országban: hivatalos nyelv a spanyol mellett Galicia autonóm közösségben

Beszélőközösség mérete: 1,7–2,4 millió fő¹

A stratégiai dokumentum típusa: nyelvstratégia²

A stratégia természete: nyelvélénkítés

A stratégia időtartama: nincs adat

Intézkedési területek: adminisztráció (Xunta de Galicia, helyi közigazgatás, igazságszolgáltatás, periférikus államigazgatás, közjegyzői irodák); nevelés, család, ifjúság (oktatás, felnőttképzés, családon belüli nyelvátadás, fiatal-ság); média és kultúra; gazdaság (ipar, kereskedelem, szövetkezetek, bankok, munka); egészségügy (állami és magánegészségügy, gyógyszerészet, állatorvos-tudomány, hivatalos egyesületek); társadalom (vallások, szociális szolgáltatások, bevándorlás, társulások, sport, szabadidő, turizmus)

Felelős intézet, kidolgozó: Xunta de Galicia (Galicia regionális kormánya), Secretaría Xeral de Política Lingüística (Nyelvpolitikai Főosztály)

---

1 A 2021. évi népszámlálás adatai szerint 1,711 millió fő vallja magát anyanyelvi beszélőnek, de 2,358 millió fő használja legalább valamilyen szinten családon belül. <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=55485>, <https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?tpx=55482> (letöltés időpontja: 2023. 11. 11.).

2 Plan xeral de normalización da lingua galega. Xunta de Galicia. Elérhető: https://www.lingua.gal/a-secretaria-xeral/plans-e-actuacions/_/contido_0001/plan-xeral-normalizacion-lingua-galega (letöltés időpontja: 2023. 05. 23.).

„Nyelvstratégiai mátrix”: Kevésbé veszélyeztetett nyelv, a viszonylag kis beszélő-közösség kétnyelvű, de megfelelő jogi védelemben részesül, aktív nyelvstratégia működik, amelynek hatására a nyelv vitalitása bizonyosan nem csökken, inkább nő

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A gallego a Spanyolország északnyugati területén elhelyezkedő Galicia tartományban (autonóm közösségben) használatos újlatin nyelv (egy kisebbség Asturias és León tartományban is beszéli).³ A gallego anyanyelvű beszélők gyakorlatilag kétnyelvűek.

Galicia első lakosai preindoeurópai törzsek és a kelták voltak, a gallego nyelv meg is őrzött bizonyos szavakat az ő szókincsükből. A rómaiak a Kr. u. 1. században érkeztek meg a területre – jóval később, mint az Ibériai-félsziget más régióiba (Kr. e. 3. század) –, ekkor vehette kezdetét a kései romanizációs folyamat, melynek során Galicia lakossága átvette a latin nyelvet. Az 5. században megjelenő germán törzsek, majd az arabok számos szóval gazdagították az ott beszélt nyelvváltozatot. Ez a nyelvváltozat folyamatosan alakult és változott, így természetesen nem lehet pontos dátummal meghatározni, hogy mikortól beszélhetünk a latintól egyértelműen elkülönült, önálló újlatin nyelvről. A legrégebbi ismert nyelvemlék egy 12. századi cantiga (énekelt költemény).

A nyelvváltozat a félsziget hatalmukban tartó arabok ellen vívott háború során dél felé terjedt, és a félsziget nyugati vidékén alakult viszonylag egységes és különálló nyelvvé. A Minho alsó folyásától délre eső területet azonban már a 11. század végétől külön kormányozták (ebből jött létre Portugália); a régió elkülönült északi szomszédjától, a leóni, majd kasztíliai királysághoz tartozó Galiciától, nyelvi egységük pedig nagyjából a 14. század közepéig tartott.

A 12. és a 14. század között a teljes félszigeten a gallego (akkor még gallego-portugál) vált a líra nyelvvé. Ezután azonban (történelmi és szociológiai okokból) folyamatosan veszített jelentőségéből, és évszázadokra szinte nyomtalanul

3 Nandi 2017.

eltűnt az írásbeliségből. A 18. században fordult ismét felé a figyelem, ekkor kezdték el sürgetni a normalizációját. A 19. század során új kulturális korszak vette kezdetét: a Rexurdimento legfőbb jellemzője a gallego nyelv irodalmi, kulturális, politikai és történelmi jelentőségének helyreállítása, előtérbe helyezése volt. A 20. században a gallego nacionalizmus erősödése a nyelvhasználatra is kihatott: a gallego kultúrában is megjelentek a kortárs európai esztétikai irányzatok, és a gallego nyelv, amely nem is olyan rég még a népi kultúra nyelvének számított, tudományos művek nyelvévé vált. 1906-ban jött létre a jelenleg is működő Real Academia Galega (Gallego Királyi Akadémia), amelynek célja a nyelv gondozása. 1936-ban fogadták el Galicia autonómiastatútumát, amely a történelem során először ismerte el a gallegót a tartomány hivatalos nyelveként, azonban ez a hamarosan kitörő polgárháború (1936–1939), majd az azt követő Franco-diktatúra (1939–1975) miatt érvényét veszítette. Az emigrált, gallego nyelven alkotó szépirodalmi szerzőknek és a cenzúra fokozatos enyhülésének köszönhetően a gallego nyelv és kultúra fennmaradt. Az 1978-as alkotmány érvénybe lépése után az 1981-es autonómiastatútum mondta ki, hogy a gallego – a spanyol mellett – Galicia hivatalos nyelve,⁴ az 1983-as nyelvi normalizációs törvény⁵ pedig a nyelvi jogok gyakorlásának lehetőségeit rögzíti.

Asturias tartományban a gallegók mintegy 70 000 fős közösséget alkotnak,⁶ de ennek csak kb. 70%-a beszéli a nyelvet; Asturias tartomány elismeri védendő értéknek, de nem hivatalos nyelv és gyakorlati védelme nem sok van, ráadásul az Academia de la Llingua Asturiana az asztúr-leóni nyelv nyugati nyelvjárássának tartja.⁷ León-Kasztília tartomány autonómiastatútumának 2007-es módo-

4 Ley Orgánica 1/1981, de 6 de abril, de Estatuto de Autonomía para Galicia. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1981-9564> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

5 Gallego nyelvi normalizációs törvény. Elérhető: https://www.lingua.gal/a-secretaria-xeral/lexislacion/_/lexislacion_0018/lei-31983-15-xuno-normalizacion-linguistica-dog-num-84-14-xullo-1983 (gallego nyelven) (letöltés időpontja: 2023. 08. 17.); Ley 3/1983, de 15 de junio, de normalización lingüística. <https://www.boe.es/buscar/pdf/1983/DOG-g-1983-90056-consolidado.pdf> (spanyol nyelven, letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

6 A Navia és Eo folyó közti zónában (García Gil 2008: 10.).

7 Odáig menően, hogy közös helyesírási szabályzatot próbáltak alkotni: *Normas ortográficas del gallego-asturiano*. Academia de la Llingua Asturiana, Uviéu [Oviedo], 2007.

sítása elismeri nyelvnek (5. §), 2001 óta (elvben) jelen lehet az oktatásban, de gyakorlati védelme itt sincs.⁸

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

A parlament 1983-ban egyhangúlag fogadta el a nyelvi normalizáció törvényét. Ez határozta meg a galiciai nyelvpolitika legális keretét. Ugyanakkor nem tartalmazott olyan akcióttervet, amely biztosította volna az elvek gyakorlati megvalósítását – ezért jött létre ez a normalizációs általános tervezet.⁹ A parlament 2004. szeptember 22-én egyhangúlag, minden politikai párt támogatásával fogadta el.¹⁰ A konszenzus és a párbeszéd vitték előre az összeállítását, ezzel a gallegók többségi akaratát figyelembe véve lett a cél a gallego nyelv újbóli elterjesztése, együttműködve, egymás kölcsönös megértésével, konfliktusok nélkül. A kormány ígéretet tett, hogy a tervezet alapján évekre lebontott programot dolgoz ki, ellenőrzi annak betartását, és rendelkezésre bocsátja a kivitelezéséhez szükséges forrásokat.

III. A stratégia célja

- lehetőséget biztosítani arra, hogy aki úgy akarja, a gallego nyelvet használhassa az élet minden területén, a törvények és az intézmények támogatásával;
- elérni, hogy a gallego nyelvnek kiterjedtebb társadalmi funkciója és használati köre legyen, elsősorban a magánszektorokban;

8 Ramallo 2018: 482.

9 „A társhivatalos nyelvek használatának részletes szabályait az úgynevezett nyelvi normalizációs törvények tartalmazzák, de találunk nyelvi vonatkozású szabályokat számos ágazati jogszabályban is. A nyelvi normalizációs törvények a regionális nyelvek hátrányos helyzetének kiküszöbölését és az államnyelvvvel való egyenlő helyzetük megteremtését tűzik ki célul a köz- és magánszférában egyaránt” (Nagy 2019: 117–118).

10 *Plan xeral de normalización da lingua galega*. Xunta de Galicia, 2006. https://www.lingua.gal/a-secretaria-xeral/plans-e-actuacions/_/contido_0001/plan-xeral-normalizacion-lingua-galega (letöltés időpontja: 2023. 05. 23.).

- bevezetni a társadalomban az ügyfél vagy állampolgár „pozitív kiszolgálását” (ez azt jelenti, hogy a dolgozók alapesetben a gallegót használják az ügyféllel folytatott kommunikációban) mint udvariassági elvet, így téve lehetővé a nyelvi együttélést;
- közvetíteni, hogy a gallego nyelv használata pozitív és modern benyomást kelt, emellett hasznos is – így megszűnhetnek a vele kapcsolatos előítéletek, és erősödhet a nyelv társadalmi elismertsége;
- biztosítani azokat a nyelvi és technológiai eszközöket, amelyek segítségével a gallego megfelelhet a 21. századi elvárásoknak.

IV. Szerkezeti felépítés

- I. Előszó.
- II. A gallego nyelv normalizációjának általános tervezetét kidolgozó személyek (felsorolás).
- III. Galicia parlamentjének megállapodása a gallego nyelv normalizációjának általános tervezetéről.
- IV. A tervezet és a nyelv általános bemutatása.
- V. Kiegészítő megjegyzések.
- VI. Megjegyzések a nyelv állapotáról.
- VII. A tervezet általános céljai.
- VIII. A tervezet felépítése.
- IX. Határterületek.
- X. Fő területek.
  - X.1. Adminisztráció.
  - X.2. Nevelés, család, ifjúság.
  - X.3. Média és kultúra.
  - X.4. Gazdaság.
  - X.5. Egészségügy.
  - X.6. Társadalom.

(A nyelvstratégiai szempontból nem releváns fejezetek a továbbiakban nincsenek kifejtve.)

V. Intézkedési területek

1. Adminisztráció

1.2. Xunta de Galicia (autonóm kormány)

Szinte az összes adminisztrációs alkalmazott hivatalosan elismert nyelvi kompetenciával rendelkezik, egy részük pedig elkötelezett a gallego bevezetése mellett. Viszont az autonóm közigazgatásban gyenge a gallego nyelvhasználat normáinak kontrollja. A dokumentum szerint a célkitűzések között szerepel többek között az alkalmazottak által használt beszélt és írott nyelv minőségének javítása, az alkalmazottak gallego nyelvhasználatát megkönnyítő technikai eszközök modernizálása, valamint az alkalmazottak gallegóhoz való pozitív viszonyulásának kialakítása.

1.3. Helyi közigazgatás

Minden állampolgárnak jogában áll a gallego nyelvet használni, ennél fogva az ügyfelek nagy része gallegóul beszél, viszont a gallego mégsem rögzült mint szóbeli és írásbeli általános referencianyelv. A helyzet javítása érdekében fontos megszilárdítani a gallegót a helyi közigazgatás általános referencianyelveként, népszerűsíteni kell azt a település és járás által nyújtott szolgáltatásokon keresztül, biztosítani az eszközöket ahhoz, hogy a helyi és járási közigazgatás minden dolgozója pozitív módon viszonyuljon a nyelvhez, valamint elegendő szóbeli és írásbeli ismerete legyen ahhoz, hogy igény esetén gallego nyelven beszélhessen az ügyfelekkel.

1.4. Igazságszolgáltatás

A bírósági alkalmazottak által használt gallego nem kielégítő, az igazságszolgáltatásban dolgozó tisztviselők pedig kevésbé érdeklődnek a gallego használata iránt. Fontos a gallego mint általános munkanyelv bevezetése a galíciai igazságszolgáltatásban, minden nyelvhasználati jogot megnehezítő akadály megszüntetése,

valamint nyelvi továbbképzés garantálása minden igazságszolgáltatásban dolgozó személy részére.

1.5. Periférikus államigazgatás

A periférikus államigazgatást spanyolul tervezték, valamint az informatikai programok és a képzések ezen a nyelven futnak. Az alkotmány és az alaptörvény értelmében oda kell figyelni arra, hogy az állami szervektől függő, Galiciában székelő szervezetekben és főosztályokon a gallego nyelvet használják, valamint el kell érni, hogy az állam többnyelvűségét az államigazgatásban is természetes módon ismerjék el.

1.6. Közjegyzői irodák és egyéb dokumentációs és ügyintézési szolgáltatások

Galiciában a közjegyzők kevésbé hajlanak a gallego nyelv használatára. A dokumentum szerint lényeges, hogy a gallego a közjegyzői munka általános nyelvvé váljon és az ügyfélszolgálati irodákban is használják. Mindezek mellett fontos arra érzékenyíteni a társadalmat, hogy igényt tartson a gallego nyelvű dokumentációra.

Intézkedések:

- általános és egységes normák bevezetése a közalkalmazotti, igazságszolgáltatási felvételi vizsgához és az állás betöltéséhez szükséges nyelvi képességekről;
- a közalkalmazottak nyelvi képzésének megszervezése az alkalmazottak hozzáállásának javítása és a szaknyelvi ismereteinek bővítése érdekében;
- a szükséges eszközök biztosítása az alkalmazottak számára ahhoz, hogy eleget telessenek az állampolgárok alkotmány által biztosított jogának, és gallego nyelven szolgálhassák ki őket (személyesen és telefonos ügyfélszolgálaton egyaránt);
- állandó kapcsolat biztosítása az EGAP (gallego közoktatás) és a TERMIGAL (gallego terminológiai szolgálat) vagy egyéb, nyelvi terminológiával foglalkozó központ között;

- a gallego nyelv mint írásbeli és szóbeli referencianyelv bevezetése minden megyei és járási szervezetnél (ügyfélfogadási szolgáltatás, sportlétesítmények, helyi rádió és televízió, vízszolgáltatás stb.);
- az ügyintézéshez szükséges informatikai programok és az általános formanyomtatványok gallegóra fordítása;
- normalizációs terv kidolgozása az Igazságügyi Minisztérium együttműködésével, és egy referenciaszervezet meghatározása;
- a gallego használatának ösztönzése azzal, hogy beszámítják a szakmai előrehaladásba, és növeli az alkalmazottak presztízsét;
- információs kampányok tervezése és indítása az állampolgárok nyelvi jogairól, különös tekintettel az igazságszolgáltatásra és a közjegyzői irodákra;
- annak bevezetése, hogy a központi államigazgatás minden közlése (főként a pénzügyiek) azon a nyelven jussanak el a családokhoz, amelyről úgy nyilatkoztak a 2001-es népszámláláson, hogy az a családfő általában használt nyelve;
- évente odaítélendő díj alapítása, amelyet az a közjegyzői iroda kaphat meg, amely a legaktívabban használja a gallegót a szakmában.

2. Nevelés, család, ifjúság

2.1. Oktatás

A diáknak azonos nyelvi kompetenciát kell elérnie mindkét hivatalos nyelvből, függetlenül attól, mi a kiinduló vagy a családi nyelve, viszont a gallego nyelvvismeretük többnyire alacsonyabb szintű a spanyolnál. Ez egyrészt azért van, mert a gallego nyelvoktatás és a használt eszközök nem megfelelők ahhoz, hogy a nyelvről modern és élő képet fessenek; másrészt az iskolák többségében nincs valódi nyelvi tervezés, sőt egyes iskolákban nem teljesítik a gallego nyelv oktatására előírt minimumot sem. A dokumentum szerint el kell érni, hogy az oktatás kommunikációs nyelve a gallego legyen, kialakítva ezáltal a megfelelő nyelvi kompetenciákat és a pozitív viszonyulást a gallego nyelv felé. Mindemellett garantálni kell a jó minőségű gallego nyelvű tananyagok, -eszközök

fejlesztését, és biztosítani kell a pedagógusok megfelelő szociolingvisztikai és pszichopedagógiai képzését, ezáltal lehetővé téve számukra, hogy – az oktatási intézmény keretein belül – megfelelően értelmezzék Galicia nyelvi valóságát, és hatékonyan vegyenek részt nyelvtervezési feladatokban. Ösztönözni kell az iskola és környezete közti interakciót annak érdekében, hogy a két közeg erőforrásai és erőfeszítései eredményesebbek legyenek a gallego normalizációjának szempontjából, valamint motiválni kell a gallego egyetemek aktívabb gallegizációját: az oktatásban, a kutatásban és a nem tudományos kapcsolatokban egyaránt.

2.2. Felnőttképzés

A gallego nyelv tanulásához bár csekély mértékben, de léteznek elektronikus eszközök különféle hordozók és internetes kurzusok formájában. Mindezek ellenére a felnőtt lakosság több csoportjának nincs megfelelő szinten a gallego nyelvismerete, a felnőttoktatás eddigi gyakorlata pedig nem volt alkalmas ennek megváltoztatására. Fontos a felnőtt lakosság ösztönzése arra, hogy tanuljon meg gallegóul, és mindez a mostaninál motiválóbb, jobb kommunikációs képességeket kialakító módszerekkel történjen, a nyelvet összefüggésbe állítva a gallego kultúrával és történelemmel. Mindemellett specifikus pedagógiai-didaktikai képzést kell nyújtani azoknak, akik felnőtteket oktatnak, valamint a munkájuk segítéseképp megfelelő eszközöket kidolgozni

2.3. Családon belüli nyelvátadás

Pozitív tény, hogy sok általában a gallegót használó család azt szeretné, ha gyermekeik nem veszítenék el a nyelvet szocializációjuk során, valamint számos általában a spanyolt használó család örülne, ha gyermekeik a gallego nyelvből is jó kompetenciát szereznének. Ellenben a gallego mint a gyermekek elsődleges szocializációs eszköze veszített jelentőségéből, ami azt eredményezi, hogy csökken az identitást jelölő szerepe is. Tudatosítani kell tehát a családokban a gallego identitásteremtő szerepét, a gallego ismeretének pedagógiai, kulturális és társadalmi értékeit, és hangsúlyozni szükséges a családon belüli nyelvátadás

jelentőségét. Továbbá növelni kell a gallego iskola előtti szakaszban és szabadidős programokban való jelenlétét, a gyermekek gallego nyelvtanulásához pedig több audiovizuális vagy informatikai szabadidős eszközt kell kifejleszteni.

2.4. Fiatalság

Bár a fiatalok gallego nyelvi kompetenciája az utóbbi időkben sokat javult annak köszönhetően, hogy a gallego jelen van az oktatásban, viszont a fiataloknak szánt, gallego nyelvű társasági, szórakozási és szabadidős kínálat nagyon szűk, a városokban a gyerekek, fiatalok ritkán kerülnek olyan közegbe, ahol a gallego az általános kapcsolattartás nyelve, ezáltal a saját korosztályon belüli tendencia a spanyol használata felé gyakorol nyomást. A fiatalok esetében az olyan pozitív (gallego) nyelvi attitűd kialakítása szükséges, amelyek a gallego általános használatát eredményezik. Emellett garantálni kell, hogy a kulturális, szabadidős, társasági tevékenységeknek legyen elérhető széles, versenyképes és vonzó gallego nyelvű kínálata, és arra kell motiválni a galiciai fiatalokat, hogy a többi fiatallal való kapcsolattartás során a használják a gallegót.

Intézkedések:

- a gallego használatával kapcsolatos érzékenyítési kampány megtervezése és megvalósítása;
- olyan (fokozatos) képzési terv kifejlesztése, amely minden galiciai iskola személyzete számára garantálja a megfelelő szóbeli és írásbeli nyelvi kompetenciát ahhoz, hogy gallegóul kommunikáljon és lássa el a szakmai tevékenységét;
- Galiciában a gallego nyelvismeret feltételként való bevezetése az oktatói állás elnyeréséhez;
- minden iskola kötelezése a nyelvi normalizációra vonatkozó szabályok betartására, ellenkező esetben szankciók kiszabása;
- gallego nyelvű oktatás lehetőségének biztosítása az iskola előtti (0–3 év) és a kisiskolás szakaszban;
- a gallego nyelvű szakszókincs elsajátításának szakképzésben való biztosítása;

- a gallego nyelv tanításához használható eszközök ingyenes terjesztése az iskolában;
- a különböző tudományágakhoz tartozó gallego nyelvű könyvek kiadásának és terjesztésének megnövelése;
- a gallego nyelvű kurzusok (meghirdetésének) népszerűsítése az egyetemeken nyelvi szolgáltatóközpontja részéről;
- egyetemi nyelvi önkéntes szolgáltatás bevezetése az egyetemeken igényei szerint;
- gallego nyelvű tananyagok, kurzusok kidolgozása az új informatikai és internetes eszközök használatával;
- olyan kampány beindítása, amelynek célja annak elérése, hogy a családtagok egymás közt is továbbadják a gallegót, valamint, hogy a család nyelve a gallego legyen;
- anyagi támogatás juttatása azoknak a szervezeteknek, amelyek gallego nyelvű szabadidős programokat kínálnak gyermekek számára; a gyerekek ösztönzése, hogy vegyenek részt ezeken a programokon;
- gyermekeknek szánt gallego nyelvű informatikai programok és játékok fejlesztésének szorgalmazása (vagy a már meglévők gallego nyelvre fordítása);
- a gallego használatának előnyben részesítése olyan támogatások kiosztásakor, amelyeket a gyermek- és ifjúsági programok szervezéséhez adnak;
- megállapodások kötése a Galiciában sugárzó helyi televíziós és rádiós csatornákkal arról, hogy növeljék a gallego használatát a fiataloknak szánt műsorokban.

3. Média és kultúra

3.1. Média

Létezik olyan galíciai rádió és televízió, amely általában a gallegót használja adásaiban, a nap 24 órájában Galicia egész területére sugároz, sőt az autonóm közösségen kívül is elérhető. Mindezek mellett gallego nyelvű napilap és több folyóirat is jelenik meg, továbbá a visszajelzések alapján a gallego nyelvű

reklámok ugyanannyira népszerűek, mint a spanyol nyelvűek. A média hiányosságának számít viszont, hogy nem szólítja meg kellőképpen a fiatal korosztályt, valamint az alkalmazott nyelvi modell minősége nem felel meg minden esetben a kívánt szintnek. Továbbá a spanyol TV galíciai csatornája nem sugároz megfelelő mennyiségű gallego adást, és bár bizonyos műsorok kifejezetten azokat szólítják meg, akik gallego területekről költöztek az ország más területeire, ezt mégis spanyol nyelven teszik. A legnagyobb példányszámú sajtótermékekben nem jelenik meg kellőképpen a gallego, ha pedig igen, általában akkor is csak bizonyos témájú cikkekben (pl. kultúra, események). A terület célkitűzései között szerepel a gallego növelése a közszolgálati médiában, reklámokban, gyerekeknek és fiataloknak szánt műsorokban, az újságok olyan rovataiban is, mint pl. a sportrovat, és nem csak a kultúra, ezáltal javítva a jelenlegi marginális helyzetén. Mindezek érdekében – többek közt – a média szakemberei számára elegendő képzési, didaktikai és technikai eszközt kell biztosítani, hogy lehetővé tegyék a teljes körű nyelvi képzést és a gallego megfelelő használatát. Továbbá el kell érni, hogy a CRTVG eszköz legyen ahhoz, hogy a gallego bejusson a spanyol ajkú családok életébe, valamint hozzájáruljon ahhoz, hogy az emberek a modern világgal asszociálják azt.

3.2. Kultúra

A gallego népzenei produkció jelentős, ellenben bizonyos műfajokban (pl. pop, rock stb.) minimális mértékben van jelen. A színházi előadások (mind az állami, mind a független színházakban) gallego nyelven folynak. A mozikban viszont nagyon kevés a gallegóra szinkronizált film, ezért a közönség nem szokott hozzá ahhoz, hogy gallego nyelvű filmvetítésekre járjon. Egyre több gallego nyelvű könyvet adnak ki (műfajtól és témától függetlenül), ugyanakkor ez még mindig kevésnek számít, ráadásul a kiadott művek minősége nyelviileg sokszor silány minőségű is. A dokumentum értelmében garantálni kell, hogy azok a kulturális termékek, amelyeket a legnagyobb számban terjesztenek, és amelyekre a legnagyobb igény mutatkozik, gallego nyelven jussanak el a társadalomhoz. A galíciai mozikban növelni kell a gallego jelenlétét és el kell érni, hogy több filmet forgalmazzanak gallego szinkronnal. Emellett fontos a széleskörű és

változatos gallego nyelvű zenei kínálat minden műfajban és a gallego növelése az interneten. Szükséges elérni azt is, hogy a galíciai múzeumokban a kiírások teljes mértékben gallego nyelvűek legyenek.

Intézkedések:

- hatásosabb nyelvi képzés biztosítása a közszolgálati és kereskedelmi rádió és televízió munkatársainak;
- a közszolgálati szektorban a minőségi nyelvtudás mint feltétel bevezetése az új munkatársak felvételéhez;
- szakmai és figyelemfelkeltő műsorok sugárzása a gallego nyelvről a galíciai tévében;
- tárgyalások kezdeményezése a helyi és kereskedelmi tévékkel gallegóra szinkronizált filmekről;
- megállapodás a legnagyobb példányszámú újságokkal, hogy növeljék a gallegóul írt cikkek számát, és tíz év alatt érjék el, hogy a cikkek minimum 30%-a gallego nyelven legyen; bizonyos százalék teljesítése esetén anyagi támogatás kilátásba helyezése;
- gallego nyelvű sportújság létrejöttének népszerűsítése;
- tárgyalások az újságokkal és más médiafelületekkel, hogy hívják fel az ügyfelek figyelmét arra, hogy hirdethetnek gallego nyelven;
- újságírók képzésével foglalkozó oktatási központok ösztönzése arra, hogy a hallgatókkal a gallego nyelvű újságírást is gyakoroltassák;
- kezdeményezés, hogy évente minimum tíz filmet szinkronizáljanak gallegóra, főként azokat, amelyek jelentős kasszasikernek ígérkeznek;
- szabadtéri, ingyenes, gallego nyelvű filmvetítések szervezése;
- katalógus összeállítása a gallego nyelven beszerezhető DVD-kről, a katalógus rendszeres aktualizálása és feltöltése az internetre;
- arra irányuló kampány szervezése, hogy a zenekarok gallegóul kommunikáljanak a közönséggel, valamint, hogy repertoárjuk fele gallego nyelven legyen;
- a gallego nyelvű zene népszerűsítése fesztiválokon;
- gallego nyelvű, gyerekeknek és fiataloknak szóló irodalom (pl. képregények) alkotása;

- világirodalmi művek gallegóra fordítása és hobbikönyvsorozatok kiadása gallego nyelven;
- a fiatalok ösztönzése a gallego nyelvű színházi előadások látogatására népszerűsítő kampányokkal és elérhető árakkal;
- gallego nyelvi (tovább)képzés biztosítása a múzeumok munkatársainak, főként az idegenvezetőknek és a látogatókat ellátó személyzetnek, hogy mindnyájan képesek legyenek gallegóul kifejezni magukat.

4. Gazdaság

4.1. *Ipar*

A gallego megszilárdítására kell törekedni, főleg a gallego gazdaság vezető vállalkozásaiban, és növelni kell a gallego mint munkanyelv használatát az ipari szektorban és a vállalkozások közötti kapcsolattartásban, pontosabban a teljes gazdasági láncban. Mindezek mellett olyan technológiai (segéd)eszközöket kell biztosítani, amelyek lehetővé teszik, hogy a vállalkozások gallego nyelven végezhesék tevékenységüket.

4.2. *Kereskedelem*

Arra kell ösztönözni a vállalkozásokat, hogy értékeljék az abból származó előnyöket, hogy a kereskedelmi tevékenységeikben gallego nyelvet használnak. Lényeges, hogy az ügyfél kiszolgálásakor a gallego nyelv legyen az általánosan használt, valamint nyilvánvalóvá kell tenni, hogy a gallego nyelv jól használható a kereskedelemben. Mindemellett szükséges még a fogyasztók nyelvi jogainak terjesztése, a gallego nyelvű reklámozás ösztönzése, valamint meg kell hozni a szükséges intézkedéseket a gallego kereskedelmi használatára vonatkozó rendeletek kibővítésére.

4.3. Bankszektor

Ezen a területen el kell érni, hogy a galíciai szövetkezetek a gallegót használják a kapcsolattartásban és a hivatalos dokumentumokban. Fontos lenne, hogy a bankok és takarékpénztárak a gallegót használják az információs dokumentumok, szerződések megírásakor, valamint az online szolgáltatások és az ügyfelekkel való kapcsolattartás során.

Intézkedések:

- a szükséges nyelvi dokumentáció és információ kidolgozása és eljuttatása minden gazdasági szektorhoz (főleg a szolgáltatásokhoz) annak érdekében, hogy a szakemberek gallego nyelven végezhesék a munkájukat, és ezzel gallego nyelven folyhasson az egész termelési folyamat;
- olyan (nyelvi, szociolingvisztikai, pszicholingvisztikai) képzések szervezése, amelyek lehetővé teszik, hogy a szakemberek gallego nyelven végezhesék munkájukat;
- a TERMIGAL tevékenységének erősítése nagyobb mennyiségű technikai és emberi erőforrás biztosításával;
- olyan reklámkampány szervezése, amely összekapcsolja Galicia népszerű termékeit a nyelvi örökséggel;
- a támogatások megnövelése és adókedvezmény odaítélése („kulturális javak támogatása” címen) azoknak a vállalkozásoknak, amelyek használják a gallego nyelvet;
- annak a kritériumnak a bevezetése az állami támogatások odaítélésekor, hogy a vállalkozás használja-e a gallego nyelvet;
- a legjobb gallego nyelvű reklámkampány számára évente kiosztandó díj megalapítása;
- a három- (gallego, spanyol, angol) vagy négynyelvű (gallego, spanyol, angol, francia) címkék népszerűsítése a gallego termékeken;
- megállapodások kötése arról, hogy a bankokban – elsősorban az ügyfelekkel érintkező személyzet esetében – döntő legyen a gallego nyelv ismerete.

5. Egészségügy

5.2. Állami és magánegészségügy

Az orvosi karon működik nyelvi normalizációs bizottság. Az egészségügyi dolgozók zömének megvan a kellő írásbeli és szóbeli nyelvi kompetenciája ahhoz, hogy a munkájukat gallegóul végezzék. Ezzel ellentétben az egészségügyi személyzet nem alkalmazkodik a páciens nyelvi igényeihez, ugyanis a páciens adatainak regisztrálásakor általában nem a gallegót használják. Ennek egyrészt az az oka, hogy a peremterületeken az egészségügyi alkalmazottak által használt informatikai programok és formanyomtatványok spanyol nyelvűek, másrészt nem elegendő a nyelvi és terminológiai eszköz, segédanyag. A dokumentum alapján szükséges a gallego nyelv (állami és magán)egészségügyi intézményekben való használatának népszerűsítése. Lehetőséget kell biztosítani az egészségügyi szolgáltatásokat igénybe vevőknek nyelvi jogaik gyakorlására. El kell érni, hogy a gallego legyen az általános nyelv a közegészségügy egész hálózatában, továbbá azt is, hogy a közegészségügyben a plakátok és a kiírások gallego nyelvűek legyenek. Szükséges az orvosi terminológiai eszközök létrehozása, valamint a gallego használatára való ösztönzés az orvosi karon.

5.3. Gyógyszerészet

Számos – főleg vidéki – gyógyszerertárban a gallegót használja a lakosság, valamint a gyógyszerész is ezen a nyelven kommunikál az ügyfelekkel. Viszont a SERGAS receptjeit általában spanyolul írják meg, a gyógyszerek dobozán a felírás és a betegájékoztató pedig több nyelven szerepel, de gallegóul soha. Mindemellett a szakterminológiában is hiányosságok vannak. A dokumentum értelmében a gyógyszerészek és a gyógyszerertárakban dolgozók körében terjeszteni kell, hogy a gallego nyelv használata növeli az általuk adott információ hatékonyságát, és eredményesebbé, gördülékenyebbé teszi a gyógyszerész-páciens kommunikációt. Továbbá tudatosítani kell a gyógyszeripar dolgozóiban, hogy a gallego nyelv használata növeli az informálás hatékonyságát az ügyfeleknek szóló szövegekben.

5.4. Állatorvos-tudomány

Az állatorvos-tudományt tekintve elő kell mozdítani, hogy az állami és magánállatorvosok szóbeli és írásbeli kommunikációja gallego nyelven történjen, annak érdekében, hogy segítsék az ügyfelekkel való kommunikációt. Minde mellett az állatgyógyászati iparban rá kell írni a termékekre az információt gallegóul (is), növelve ezzel a tájékoztatás hatékonyságát.

5.5. Hivatalos egyesületek

Bár a hivatalos egyesületek tagjainak nagy része használja, vagy legalábbis ismeri a gallego nyelvet, viszont a legtöbb egyesületi tevékenység spanyol vagy más, de nem gallego nyelven zajlik. Ezért el kell érni, hogy a hivatalos egyesületek közreműködjenek a hozzájuk tartozó területen történő nyelvi promócióban, és hogy a szakmai egyesületek tagjai (orvosok, gyógyszerészek, állatorvosok, ápolók, logopédusok stb.) pozitívan álljanak az ügyfelekkel/páciensekkel való gallego kommunikációhoz. Továbbá szükséges elérni azt is, hogy az egyesületek minden írásos dokumentuma (levelek, körlevelek, egyesületi kiadványok, e-mail) gallego, de legalábbis kétnyelvű legyen, és hogy a legtöbb egyesületi esemény (gyűlések, ünnepek, továbbképzés) gallego nyelven történjen.

Intézkedések:

- az egészségügyi szolgáltatásokat igénybe vevők nyelvi jogainak meghatározása, az egészségügyi személyzet ennek megfelelő kötelességeinek tisztázása, mindezekről pedig információs kampány szervezése;
- minden egészségügyi adminisztrációban használt programnak és informatikai eszközökhöz készült használati útmutatónak legyen gallego nyelvű kiadása;
- új gallego kurzusok szervezése, amelyeken a terminológiai továbbképzésen kívül szociolingvisztikai és pszicholingvisztikai ismereteket nyújtanak annak érdekében, hogy a munkatársak nyitottabb szemléletet tanúsítsanak és pozitívak legyenek a gallego nyelven beszélő páciensekkel;

- terminológiai anyagok kidolgozása (szakmabeli szervekkel kötött együttműködési megállapodások segítségével), terjesztése az egészségügyben dolgozók helyes nyelvhasználatának érdekében;
- a galiciai gyógyszeriparral megegyezni, hogy a Galiciában forgalmazott gyógyszerek prospektusaiban mindig jelen legyen a gallego nyelv (is);
- a pácienseket célzó figyelemfelhívó kampány szervezése, hogy a gyógyszerértárban joguk van a gallego nyelvű kiszolgáláshoz;
- gyógyszerészeket és gyógyszerértárosokat megszólító érzékenyítő kampányok kidolgozása, annak érdekében, hogy tudatosítsák azt, hogy a gallego nyelv használata növeli a tájékoztatás hatékonyságát, és előnyös a pácienssel való kommunikáció szempontjából;
- minden közigazgatási dokumentum lefordítása gallegóra; a már meglévő dokumentáció felülvizsgálata;
- gallego nyelvi kurzusok szervezése a szakmai egyesületek vezetőinek és a munkatársaknak;
- fordítói szolgáltatás biztosítása abból a célból, hogy a gallego nyelv használata általános legyen az egyesületek dokumentumaiban;
- érzékenyítő kampányok szervezése az egyesületi szakemberek számára, hogy tudatosuljon bennük: az állampolgároknak joguk van a gallego nyelvű kiszolgálásra.

6. Társadalom

6. 1. Vallások

Mivel Galicián belül a gallego nyelv nem számít többségi nyelvnek a vallási élet területén,¹¹ így a dokumentum értelmében ösztönözni kell a gallego nyelvű vallásos elmélkedések, beszédek megtartására a klérust és a katolikus szemináriumokat. A gallego nyelvű vallási közösségeket be kell mutatni a tévén keresztül is, hogy más plébániák példát vehessenek róluk. Emellett meg kell szüntetni az

11 Horváth 2013.

előítéleteket az egyházi személyek tevékenységében és a katekézisben is, valamint segíteni kell azt, hogy az alapvető dokumentáció elérhető legyen gallego nyelven. Végül el kell érni, hogy a temetkezési vállalkozások is részt vegyenek a nyelvi normalizációban.

6.2. Szociális szolgáltatások

A szociális szolgáltatások igénybe vevőinek többsége tud gallegóul és használja is; ahhoz pedig, hogy valaki a szociális szolgáltatásban dolgozzon, követelmény, hogy ismerje a gallego nyelvet, viszont a dolgozóknak csak kis része használja munkája során szóban a gallegót (ez a tendencia főleg a városokra jellemző). Megemlítendő az is, hogy a fogyatékosok a Braille-írásban és a jelnyelvben a spanyolt használják. Mindenekelőtt tehát fontos ösztönözni az állami és magán szociális szolgáltatások alkalmazottait és az állampolgárokat a gallego nyelv használatára. Emellett növelni kell a nyelvhasználók önbecsülését, ismertetve, hogy egy kollektív tudásról van szó, amely nekik is a rendelkezésükre áll, a nyelv használatával pedig a szociális munka hatékonyabbá válik.

6.3. Bevándorlás

Galíciában negatívum, hogy a gallegót minimálisan használják a (bevándorló) bejárónőkkel, illetve néha azért beszélnek gallegóul, hogy kirekesszék a beszélgetésből a bevándorlókat. Sok bevándorló számára ugyanis nehézséget jelent, hogy Galíciában két hivatalos nyelv is van, az elterjedt közhit szerint ugyanis Spanyolország egynyelvű terület. Sok helyen az a szokás, hogy udvariasságból a spanyolt használják mindenkivel, aki nem gallego (így a bevándorlókkal is), hogy a kommunikáció gördülékenyebb legyen. Tudatosítani kell tehát a segítőkben, hogy a bevándorlókat be kell vezetni a gallego nyelv és kultúra ismeretébe, valamint el kell érni, hogy a bevándorlók a gallegóra Galicia saját nyelveként tekintsenek. Továbbá szükséges annak az elérése, hogy a bevándorlók nyelvi képzését kibővítsék és javítsák.

6.4. Társulások

Fontos tájékoztatni a társulásokat és csoportokat a gallego nyelv használatának fontosságáról a különböző programokon (szabadidős, kulturális, képzési, információs stb.), és el kell érni, hogy a társulások és csoportok továbbra is közreműködjenek a nyelvi promócióban. Emellett előnyben kell részesíteni azokat a hosszú távú programokat, amelyek a társulások gallegizációját tűzik ki célul, valamint meg kell akadályozni, hogy a nyelvet konfliktuskeltésre használják fel.

6.5. Sport

Nincs Galiciában olyan sportintézmény, amely túl akarna lépni a város keretein, és az egész autonóm közösséget akarná képviselni, a gallego identitást felvállalva, gallego nyelven. Továbbá, míg a magasabb szintű sportprogramokon és az állami szintű versenyeken kis mértékben, addig a magas anyagi vonzattal járó sportágakban (mint például a tenisz, golf, vitorlázás) szinte egyáltalán nincs jelen a gallego. Csekély mértékben találkozhatunk vele a stadionok és sportcsarnokok kiírásaiban, a hangosbemondóban, a programok meghirdetésében, a rádió és a tévé sportműsoraiban is, az írott hírekből pedig szinte teljesen hiányzik. A dokumentum alapján el kell érni, hogy a gallego legyen a szurkolókkal való kapcsolattartás nyelve a stadionokban, sportcsarnokokban és sporteseményeken, főként a nagy közönség részvételével zajló programokon, valamint népszerűsíteni kell a gallego jelenlétét a médián keresztül sugárzott sporthírekben is. Emellett ösztönözni kell a gallego használatát a sportriporterek képzésében, hogy megfelelő kompetenciával és hozzáállással rendelkezzenek a gallego nyelvű munkavégzéshez. Arra kell törekedni, hogy a sportban a kommunikáció alapvető nyelve a gallego legyen, valamint szükséges beépíteni a gallegót a gallego sportolók, edzők, játékevezetők és testneveléstanárok képzésébe.

6.6. Szabadidő

Bár a gallego nyelvű, minőségi szabadidős termékeknek jó a fogadtatása és sok szabadidős programban találkozhatunk velük, a fiatalok szabadidős programjaiban

többségi nyelv a spanyol, a gallego használata pedig a legtöbb műfajban csak bizonyos eseményekre korlátozódik (éjszakai programok, diszkók, pubok; társasjátékok, edzőtermek). El kell tehát érni, hogy széles, változatos és vonzó kínálat legyen a gallego nyelvű szabadidős termékeknek, különös tekintettel azokra, amelyeket a gyerekek és a fiatalok nagyon kedvelnek, valamint promotálni kell a gallego használatát azokban a közintézményekben, magánvállalkozásokban, egyesületekben és csoportokban, amelyek szabadidős programokat szerveznek. Mindezek mellett népszerűsíteni kell a hagyományos gallego játékok felelevenítését és ki kell bővíteni a gallego imázsát, amely jelenleg a népszerűre és a gasztronómiai eseményekre korlátozódik, és egyre inkább hozzá kell kötni a városi és kozmopolita társadalomhoz (is).

6.7. Turizmus

Bár a gallego nyelv és a gallego nyelvű kultúra nemzeti kincs, a gallego mégis csak az alapfokú turisztikai tevékenységben van jelen, míg a turizmusban, turisztikai szektor szakintézményeiben való használata minimális. A gallego nyelv általánosan háttérbe szorul, mintha akadály volna, vagy nem lenne alkalmas a turistákkal való kapcsolattartásra. A turisztikai promóciós anyagok általában spanyol nyelven készülnek el, ugyanis ezek iránt nagy a kereslet. A dokumentum értelmében el kell érni, hogy a turisztikai szektor szervezetei első nyelvként a gallegót használják a kapcsolattartásban, valamint azt, hogy a gallego jelen legyen a szerződések dokumentációjában, a turizmus szektorának információs anyagaiban és propagandájában. Be kell vezetni a gallego nyelvi és irodalmi örökséget mint kulcsfontosságú elemet a TurGalicia (galiciai turisztikai honlap) promóciós tevékenységébe. Mindezek mellett szükséges feltüntetni a gallegót az étlapokon, kiírásokon, címkéken és turisztikai reklámokban is.

Intézkedések:

- olyan szerv létrehozása minden vallási felekezetben, amely ösztönzi, tanácsokkal látja el, koordinálja és ellenőrzi a nyelvi normalizációt;
- a vasárnapi gallego nyelvű mise mindig máshonnan történő közvetítése, hangsúlyozva ezzel, hogy több közösség is gallego nyelven éli meg hitét;

- a hívek számával arányos mennyiségű, az imákat és az énekeket gallego nyelven tartalmazó imakönyv kihelyezése minden galíciai templomban;
- annak kérelmezése az egyházi vezetőknél, hogy a kispapok teológiai és bibliaismereti képzésében növeljék a gallego nyelv szerepét, és biztosítsák a kulturális identitás alaposabb ismeretét;
- egyeztetés a galíciai temetkezési vállalkozások képviselőivel arról, hogy használják a gallego nyelvű anyagokat, és eleve gallego nyelven kínálják a termékeiket (gyászjelentés, koszorú, sírkő) azoknak az embereknek, akik mindig is gallegóul beszéltek;
- olyan jogszabály megalkotása, amely minden típusú szociális szolgáltatásban kötelezővé teszi a gallego ajkú személyek gallego nyelvű ellátását;
- a Braille-írás és a jelnyelv gallegóra adaptálása, terjesztése és alkalmazása együttműködve az erre kijelölt szervezetekkel;
- annak bevezetése, hogy a szakmai, kiegészítő és adminisztrációs személyzet kötelező jelleggel a gallego nyelvet használja a gallego ajkú személyekkel az állami intézményekben és azokban a magánintézményekben, amelyeket valamilyen szinten az állam támogat, vagy amelyekre vonatkozik az állami jogrendszer;
- ingyenes, alapszintű gallegokurzusok biztosítása a bevándorlóknak, hogy tudjanak kommunikálni és integrálódni;
- annak elérése, hogy a gallego nyelvismeret előnynek számítson a munkahelyre való pályázáskor;
- információs és érzékenyítő kampányok indítása az iskolák (főleg a magánintézmények) számára azzal a céllal, hogy bővítsék a gallego nyelvű kínálatot, és hogy értékeljék a már elért eredményeket;
- olyan szépirodalmi kötet kiadása, amely a bevándorlók anyanyelvi szövegeinek gallego nyelvű fordításait tartalmazza;
- a (legfontosabb) formanyomtatványok kidolgozása gallego nyelven;
- a társulások, csoportok és társadalmi szervek szabályrendszerének gallegóra fordítása;
- megállapodás kötése a legfontosabb sportklubokkal abból a célból, hogy vezessék be a gallegót a kommunikációjukban, és hogy használják a gallego helyneveket, ezzel is példát mutatva a sportvilágban;

- tárgyalások kezdeményezése jelentős gallego nyelvű sportolókkal arról, hogy mindig gallego nyelven nyilatkozzanak a galíciai médiában;
- tárgyalások kezdeményezése a médiával arról, hogy soha ne fordítsák spanyolra a klubok képviselőinek és sportolóinak gallego nyelvű nyilatkozatait;
- a szükséges terminológiai anyag kidolgozása és terjesztése abból a célból, hogy gallego nyelven történjen a sportszakemberek képzése és munkája (edzők, sportolók, bírók, egyesületek vezetői);
- gallego nyelvű szabadidős és játéktérmekek gyűjteményének létrehozása, különös tekintettel a gyerekekre;
- olyan magánkezdeményezések ösztönzése, amelyek különféle gallego nyelvű anyagokat hoznak létre és terjesztenek (játékok új verziója, szerződésminták, plakátok, kották, zenei programok stb.), ezek ingyenes elérhetővé tétele az interneten;
- a hagyományos gallego játékok újjászületésének ösztönzése, megjelenítésük a népi ünnepeken;
- olyan társalgási könyv kiadása, amely két- vagy háromnyelvű formában kombinálja a gallegót azzal a nyolc nyelvvel, amelyet a turisták és zarándokok a leggyakrabban beszélnek;
- az éttermi étlapoknak és minden vendéglátóipari egység számlájának elérhetővé tétele gallego nyelven;
- olyan program elindítása, amelynek célja a turisztikai jelentőségű helyek gallego nyelvű kitáblázása; a kiírásokban a gallego változat közlése első helyen;
- a gallego nyelv azonosítása a minőségi (főleg az ősi, eredetmegjelöléses) galíciai termékekkel;
- annak elérése, hogy a gallego szaknyelvi kompetencia biztosítása a Vendéglátóipari Főiskola és minden más vendéglátóipari és turisztikai iskola egyik fő célja legyen;
- gallego nyelvű turisztikai anyagok kidolgozásának ösztönzése, promóciós termékek gyártása (prospektusok, videók);
- a gallego nyelv népszerűsítése Galicián kívül (Spanyolország más autonóm közösségeiben, Portugáliában), főleg turisztikai népszerűsítő anyagok létrehozásával (ruhaneműk, matricák).

VI. Ütemterv

A stratégiának nincs megfogalmazott ütemterve.

VII. Feladat- és hatáskörök

Említés szintjén merül fel a Xunta de Galicia (Galicia autonóm kormánya), valamint a Secretaría Xeral de Política Lingüística (Nyelvpolitikai Főosztály) mint felelős szerv, de pontos feladatkör nincs meghatározva.

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

A rendelkezésre álló dokumentumok alapján nem állapítható meg.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

A stratégia egy olyan terület nyelvpolitikai intézkedéseit, törekvéseit veszi számba, ahol a gallego kisebbségi szerepet tölt be egy másik nyelv (a spanyol) mellett, így a benne szereplő lépések is elsősorban azokban a régiókban válhatnak követendő példává, ahol nem a magyar az államnyelv: a határon túli területeken, az ottani hivatalos szervekkel együttműködve.

A nyelvstratégia szerkezetét tekintve igen aránytalan: a 324 oldalnak túlnyomó részét, körülbelül a négyötödét teszik ki a konkrét intézkedési javaslatok, és mindössze egyötödét a kiegészítő információk. Ez az aránytalanság nem is lenne feltétlenül zavaró, ha az az egyötödnyi terjedelem gyakorlatias szempontok (kivitelezési ütemterv, a részterületek felelőseinek egyértelműsítése) kifejtését tartalmazná, de ez nem valósul meg: kimerül a jogi előzmények részletezésében, a gallego nyelv egykori és jelenkori állapotának viszonylag hosszú leírásában és a stratégia céljainak meghatározásában. Ezt persze magának a dokumentumnak a jellege is indokolhatja: általános tervezet, amelynek alapján a kormány évekre lebontott programot dolgoz ki. Ugyanakkor a bemutatott intézkedések olyannyira konkrétak, hogy legalább hozzávetőleges, irányadó

időtartamot fel lehetett volna tüntetni mellettük. És bár a részterületek felelőseinek konkretizálásához valóban szükséges lehet egy évekre lebontott tervezet, az egyes intézkedéseknél többször is megemlítik, hogy milyen szerv felel értük, ez alapján pedig össze lehetett volna állítani egy olyan fejezetet, amely legalább felsorolja ezeket a szerveket – még ha a konkrétumokat mellőzi is.

Az első szektor az adminisztráció, közigazgatás témakörét dolgozza fel. Azt tűzi ki célként, hogy a közigazgatási intézmények (valamint dolgozóik) gallego nyelven kommunikáljanak az állampolgárokkal, valamint ez legyen az intézményeken belüli (dolgozók közötti) kommunikáció nyelve is. Ezen intézkedések közül kifejezetten előremutónak és a kisebbségi magyar nyelvterületeken is alkalmazhatónak tartjuk a nyelvi képzettség mint munkahelyi vagy előmeneteli feltétel meghatározását, mert ezáltal a munkavállalónak szakmai, anyagi érdeke is fűződik a nyelvhasználathoz. Ugyanebből a szempontból jó ötlet díjakkal és támogatásokkal értékelni a nyelvhasználatot. Pozitív az a megközelítés is, hogy tanfolyamokkal, képzésekkel segítik a munkavállalókat. Szintén átemelhető elem az állampolgárok tájékoztatása a nyelvi jogaikról; sok nyelvhasználónak adhat biztatást az a tudat, hogy jogában áll az anyanyelvén megszólalni. Magyar nyelvű terminológia már elérhető, a nyelvstratégia feladata ennek terjesztése lehet.

A második szektor témája: nevelés, család, ifjúság. A célok a teljes mértékben gallego nyelvű oktatási rendszer bevezetése, a családon belüli gallego nyelvhasználat támogatása, a gallego nyelvű szabadidős tevékenységek fejlesztése és a gallego presztízsének növelése (hasznosságának és identitásképző szerepének hangsúlyozása) a fiatalok körében. Ezek közt kiemelten a minden korosztályt érintő gallego nyelvű oktatást, foglalkoztatást nagyon hasznosnak tartjuk a kisebbségi magyar nyelvterületeken is. Az online, virtuális nyelv tanulási lehetőségek bárhol hasznosak lehetnek; a gallego stratégia a felnőttoktatásnál említi mint olyan lehetőséget, amelyhez munkaidőtől többé-kevésbé függetlenül fordulhat a nyelvtanuló, ám magyar részről azokon a határon túli területeken is alkalmazható, ahol nincsen szervezett, csoportos nyelvoktatás. Szintén előremutató elemnek tartom a fiatalokat érintő szabadidős tevékenységek gallegizációját; a gallego stratégia remekül felismeri, hogy ezt a korosztályt ezeken a csatornákon keresztül lehet megszólítani és bevonni a gallego nyelvhasználatba.

A harmadik szektor a médiával és a kultúrával foglalkozik. A média általános célkitűzései a gallego szerepének erősítése a közszolgálati médiában, a szakemberképzés, a gallego nyelvű reklámok számának növelése és a hirdetőik figyelmének felhívása a gallego piaci értékére. A rádiós és televíziós műsorokkal egyrészt vonzóvá akarják tenni a gallego nyelvet, másrészt hangsúlyozni a hasznosságát: modernizálnák a műsorkínálatot, műsrot indítanak a nyelvről, és az országos közszolgálati csatornák programkínálatában növelnék a gallego nyelvű adások arányát. A határon túli magyar területek rendelkeznek magyar nyelvű médiafelületekkel, a modernebb műsorkínálat pedig a fiatalok számára is vonzóvá tehetné őket. Az újságokat illetően a gallego stratégia helyi gallego nyelvű lapok és sportújságok kiadását javasolja, a nagyobb példányszámú spanyol kiadványoknál pedig nagyobb arányú gallego nyelvű cikkmegjelentetést érne el. Ezek a magyar stratégiába kevésbé emelhetők át: határon túli magyaroknak szóló újságok már léteznek, nem magyar nyelvű lapok pedig valószínűleg nem közölnének magyar nyelvű írásokat (legfeljebb talán szépirodalmi rovatban). Sportújság kiadása abban az esetben célszerű, ha működik a területen sikeres sportegyesület. A stratégia a média területéhez sorolja a reklámokat, hirdetéseket is; itt a fő javaslatok arra irányulnak, hogy a cégeknél legyen opció a gallego nyelvű reklámozás, és hogy erről az ügyfeleket is tájékoztassák. Ezeket a magyar nyelvstratégiába is érdemes lehet beemelni; növelhetik a cégek bevételeit, így valószínűleg nem ütköznének ellenállásba.

A kultúra területén két célt határoz meg a gallego nyelvstratégia: a népszerű kulturális termékek gallego nyelvű megjelentetését és a gallego nyelvű termékek számának növelését. A legtöbb intézkedés gallego nyelvű művészeti termékek alkotására ösztönöz, illetve más nyelvű termékek gallegóra fordítására. (A weboldalak és a mobiltelefonok esetében ez gallego nyelvű felhasználói felületet jelent.) A magyar nyelvstratégiában ez olyan szempontból kevésbé fontos elem, hogy magyar nyelvű kulturális termékek nagy számban léteznek – ha azonban nem érhetőek el a határon túli lakosság számára, a stratégia célkitűzése lehet a terjesztésük. A színházhoz kapcsolódó intézkedések között megjelenik az iskolai drámakörök támogatása és a fiatalok ösztönzése arra, hogy színházba járjanak – mindkét cél beemelhető akár a magyarországi magyar nyelvstratégiába is, mert nagyon jó hatást gyakorolnak a (magyar) nyelvi képességekre.

A negyedik szektor, a gazdaság viszonylag egyszerű célokat határoz meg: hangsúlyozni, hogy milyen hasznos a gallego nyelvhasználat a munkaügyi, kereskedelmi és pénzügyi kapcsolattartásban, és biztatni a fogyasztókat a gallego nyelv használatára a kereskedelemben. Nagy hangsúly helyeződik a szektort érintő technológiai fejlesztésekre is – valószínű, hogy magyar nyelvű fejlesztések már léteznek, ez esetben a stratégia feladata ezek széleskörű elérhetővé tétele. További új elem a reklámozás: a gallego termékek, a környezet, a turizmus és a helyi vállalkozások promóciója. Ez átemelhető a magyar nyelvstratégiába is, hiszen a határon túli területek számos jellegzetes termékkel és természeti kincssel rendelkeznek; hirdetésük felhívna a figyelmet a régiók egyediségére, ezáltal a helybeliek szemében is növekedne a presztízsük.

Az ötödik szektor az egészségüggyel foglalkozik. Az általános célkitűzés mindössze egyetlen pontból áll: tudatosítani a páciensekben és az egészségügyi dolgozóknál, hogy a betegek ellátásánál, az orvosi szolgáltatások és segítség nyújtásánál azt a nyelvet kell használni, amely a segítséget kérő általános nyelve. Külön hangsúlyt kap az egészségügyben dolgozók és a páciensek közti gallego nyelvű kommunikáció, valamint az a tény, hogy akkor igazán hatékony egy terápia, ha azon a nyelven zajlik, amelyet a páciens választ. Ennek kiemelését a magyar nyelvstratégiába is át lehetne emelni, hiszen ezek szerint az anyanyelvhasználat a biztonságérzet elősegítésén kívül a gyógyulásban is nagy szerepet játszhat.

A hatodik, legtöbb részterületet felölelő és egyben legnagyobb szektor címe: társadalom. Az itt felsorolt részterületek olyannyira nem kapcsolódnak egymáshoz, hogy a stratégia nem is próbálkozik mindüket érintő, általános célok megfogalmazásával. Szóba kerül a vallás, a szociális szolgáltatások, a bevándorlás, a társulások, a sport, a szabadidő és a turizmus.

A vallásra vonatkozó részstratégia célkitűzése a gallego nyelvű szertartások, prédikációk és kapcsolattartás ösztönzése, ennek megfelelően számos intézkedés irányul a gallego nyelvhasználat arányának növelésére. További terv a gallego nyelvű vallásos témájú kiadványok (Biblia, imakönyvek, katekézis, sajtótermékek, médiafelületek) megjelenítése. A határon túli magyar területeken a híveknek rendszerint van lehetőségük magyar nyelvű szertartásokon és hitoktatáson részt venni, és magyar nyelvű kiadványok is rendelkezésükre állnak.

A magyar nyelvstratégia abban segíthet, hogy amennyiben a kiadványok nem elég korszerűek vagy nincs belőlük megfelelő mennyiségű, szerepet vállal az újabb példányok beszerzésében és terjesztésében. (Magyarországon több vallásos témájú műveket forgalmazó kiadó is működik, így maguk a művek rendelkezésre állnak.)

A szociális szolgáltatásokra vonatkozó részstratégia több célt is megfogalmaz: ösztönözni a gallego nyelv használatát, biztosítani, hogy az állami szociális szolgáltatások alkalmazzák a „pozitív kiszolgálás” elvét, bevonni a szociális szolgáltatások munkatársainak képzésébe a nyelvi képzést, továbbá növelni a gallego nyelv használatát az intézményekben, a segítő szervezetekben és a szociális szolgáltatásokban az állami és a magánszektorban, valamint a non-profit szervezetekben. Új elem a beszélők nyelvhasználatát felmérő adatgyűjtés, amely határozottan hasznos lehet a magyar nyelvstratégia megalkotásakor is, ha pedig nem csak egyszer, hanem rendszeresen végzik el, segíthet az újabb eredményeknek megfelelően módosítani a stratégiát. Egy másik új intézkedés a Braille-írás és a jelnyelv gallego változatának elkészítése – magyar megfelelője már mindkettőnek létezik, a stratégia itt a terjesztésben vállalhat szerepet.

A bevándorlásra vonatkozó részstratégiában az intézkedéseket két célkitűzés vezérli: tudatosítani a segítőkből, hogy a bevándorlókat be kell vezetni a gallego nyelv és kultúra ismeretébe, valamint beépíteni a gallego oktatását a bevándorlók képzését és beilleszkedését célzó tervekbe. A határon túli magyar területekre nem jellemző a bevándorlás, így ezek az intézkedések ott nem honosíthatók meg, a Magyarországra érkező bevándorlók esetében viszont elősegíthetik a beilleszkedést, a különböző kultúrák egymáshoz közelítését.

A sportra vonatkozó részterület célkitűzései: elérni, hogy a gallego legyen a szurkolókkal való kapcsolattartás nyelve a stadionokban, sportszarnokokban és sporteseményeken, elérni a csoportok, egyesületek és klubok teljes gallegizációját, promotálni a gallego jelenlétét a médián keresztül sugárzott sporthírekben, valamint ösztönözni a gallego jelenlétét a sportriporterek képzésében. A stratégia ezeken kívül nagy hangsúlyt fektet a sportklubok, sportolók és sportszervezetek gallego nyelvű kommunikációjára, valamint a nyelv sporteseményeken és médiában való jelenlétére, és jogi lépéseket dolgozna ki a nyelvhasználatért. Az előbbi intézkedések a magyar stratégiába is átemelhetők.

Az, hogy egy sportklub vagy sportoló milyen nyelvet választ a kommunikációhoz, nem kerüli el a rajongók figyelmét, akár mintaadó szerepet is betölthet. Határon túli magyar nyelvű sporthíradók már léteznek a magyar nyelven működő csatornákon.

A szabadidő részterületéhez három célkitűzés kapcsolódik: elérni, hogy széles, változatos és vonzó kínálata legyen a gallego nyelvű szabadidős termékeknek (különös tekintettel azokra, amelyeket nagyon kedvelnek a gyerekek és a fiatalok), promotálni a gallego használatát azokban a közintézményekben, magánvállalkozásokban, egyesületekben és csoportokban, amelyek szabadidős programokat szerveznek, valamint promotálni a hagyományos gallego játékok felelevenítését. A stratégia javasolja az informatikai játékok gallegóra fordítását, valamint a gallego játékok terjesztését és újabbak létrehozását. Ezek a pontok nemcsak a határon túli, hanem a magyarországi magyar nyelvstratégiában is szerepet kaphatnának, mert az igényesen elkészített magyar szövegek nagyban fejleszthetnék azoknak a fiataloknak a nyelvhasználatát, akik ilyen játékokkal töltik a szabadidejüket. Egy-egy pont erejéig a stratégia a vendéglátóipari egységek és a ruházati üzletek nyelvhasználatára is kitér – és ugyanígy a határon túli magyar területeken is fontos lenne, hogy a vásárlók ezekben a közegekben magyarul kommunikálhassanak, magyar nyelvű kiírásokkal, étlapokkal találkozzanak, hiszen ez magabiztosabb nyelvhasználókká teheti őket. További szempont a népszerű filmek, könyvek fordítása és olcsó beszerezhetősége; a külföldön népszerű műveknek szinte minden esetben készül magyar nyelvű változata, a magyar stratégia így ezek terjesztésében vállalhat szerepet. A gallego stratégia kitér a hagyományos gallego kultúra (zene, ünnepek, játékok) közösségi felelevenítésére is. Ez szerepelhet a magyar stratégiában is, hiszen a kultúra és az ismeretek terjesztése mellett erősítheti a kisebbségben élők magyarságtudatát is. A stratégia a szervezésben és anyagi források biztosításával járulhatna hozzá az ilyen rendezvények megtartásához.

A turizmus részterületén is többféle célt határoznak meg: a nyelvet a kulturális kincshez, a tájhoz, a turizmushoz kötni; elérni, hogy a gallego jelen legyen a szerződések dokumentációjában, a turizmus szektorának információs anyagaiban és propagandájában; valamint elősegíteni, hogy a falusi turizmus azt is jelentse, hogy a városi világ közeledik a gallego nyelvhez. Ezek eléréséhez

a stratégia szorgalmazza a gallego nyelvet, történelmet, kultúrát és termékeket bemutató anyagok kidolgozását és beemelését a galíciai turizmusba. Ez átemelhető a magyar nyelvstratégiába is: a határon túli régióknak is megvannak az ilyen típusú jellegzetességei, amelyek akár vonzók is lehetnek a turisták számára. A gallego stratégia szorgalmazza a turizmuson belüli gallego nyelvhasználat lehetőségét is például a sok embert elérő kiírások (étlapok, tájékoztató táblák) és a turisztikai anyagok gallego nyelvű megjelentetésén keresztül. Ez szintén szerepelhet a magyar stratégiában, a Magyarországról érkező turisták körében valószínűleg kifejezetten pozitív visszhangja lenne.

A BASZK NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BÓDI ZOLTÁN

Alapadatok

Érintett nyelvek: baszk (euskara)

Érintett országok: Spanyolország, Franciaország (máshol: Európában és Amerikában néhány százvezres kisebbség)

A nyelv státusa az érintett országban: Spanyolországban a baszk nyelv hivatalos regionális nyelv a spanyol mellett, az Alkotmány 3. cikke alapján.¹ A baszk nyelv státusáról az autonóm közösségeknek a spanyol parlament által meg erősített *autonómiastatútumai* rendelkeznek, az autonóm közösségek saját nyelvének tanítása az alkotmány 148. cikkének megfelelően kifejezetten autonóm hatáskörbe tartozik.²

Franciaországban a francia nyelvpolitika nem ismeri el területén a kisebbségi nyelvek létét, s így a baszk nyelv semmiféle hivatalos státussal nem rendelkezik, bár a francia kulturális örökség részének tekintik

Beszélőközösség mérete: Baszkföld teljes lakossága valamivel több mint 2 millió fő³ (túlnyomó többségük Spanyolországban él). A Sociolinguistic Survey

---

1 Constitución Española. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

2 Constitución Española. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

3 Az Eustat portálján publikált legutóbbi közlemény szerint 2022. július 1-jén 2 191 613 fő élt Baszkföldön. A lélekszám folyamatosan növekedik, de a közlemény szerint ez a növekvő számú bevándorlás eredménye. The population of the Basque Country grew by 5,096 people in the first half of 2022. Press Release 27/06/2023
MUNICIPAL STATISTICS ON INHABITANTS. 01/07/2022. https://en.eustat.eus/elementos/ele0021000/ti_the-population-of-the-basque-country-grew-by-5096-people-in-the-first-half-of-2022/not0021048_i.html (utolsó letöltés: 2023. 11. 28.). Ugyanakkor az Euskal Kultur Erakundea (Baszk Kulturális Intézet) adatai szerint Baszkföld teljes népessége

of the Basque Country (Baszkföldi Szociolingvisztikai Felmérés) legfrissebb, 7. kutatásának eredményei szerint a baszk anyanyelvi beszélők száma körülbelül 806 000 főre tehető, többségük Baszkföld spanyol területén él, a Franciaországba átnyúló északi területen 50 000 baszk beszélő élhet⁴

A stratégiai dokumentum típusa: nyelvstratégiai dokumentum,⁵ az 1978-as Alkotmány,⁶ valamint a nyelvi normalizációs törvények alapján

A stratégia természetete: nyelvújjaélesztés, fenntartás és bővítés

A stratégia kiterjedése: Hosszú távú.

A stratégia időtartama: 32 év (1990–2022)

Intézkedési területek: Általános-, középiskolai és egyetemi oktatás, nyelvi továbbképzések az intézményi adminisztratív, jogi és gyógyászati területeken, kisvállalatok és vállalatok napi és szerződéses kapcsolataiban a tudomány és munka területén, audiovizuális környezet és média (TV, kábeltévé, rádió) kialakítása, sajtó, irodalom, helységnevek, ezek szervezeti és intézményes hátterének folyamatos megszervezése, finanszírozása, nyelvpolitikai projektek és nyelvi természetű jogszabályok alkotása, a fentiek követése, hatáselemzése, melynek alapján történik a kormányzati és nyelvi intézetek hatáskörének és feladatrendszerének folyamatos továbbfejlesztése

---

3 120 000 fő, és ebből mintegy 310 000 fő él Baszkföld franciaországi területén. Basque Country. Euskal Kultur Erakundea. <https://www.eke.eus/en/kultura/basque-country> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

- 4 The Basque Language Gains Speakers, but No Surge in Usage. BasqueTribune. May 18 2023 <https://basqueTribune.com/the-basque-language-gains-speakers-but-no-surge-in-usage/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.). Euskara, the basque language. Euskal Kultur Erakundea. <https://www.eke.eus/en/kultura/euskara-the-basque-language> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.). A spanyol állami statisztikai adatok, amelyek nem anyanyelvet, hanem különböző társadalmi szintereken használt nyelvet tartanak nyilván, némileg más képet mutatnak, ezek szerint a családi körben (csak) baszkul beszélők száma País Vasco tartományban 267 689 fő, Navarrában 28 686 fő, ritkábban vagy gyakrabban baszkul is beszélőké 714 480, illetve 90 002 fő. A nyelvet használó közösség eszerint Spanyolországban lényegesen nagyobb, kb. 1,1 M fő volna, de természetesen valószínű, hogy ennek egy részénél csak korlátozott nyelvtudásról van szó. <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=55522>, <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=55649> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.).
- 5 Plan General de Promoción del Uso del Euskera https://www.euskara.euskadi.eus/contenidos/informacion/941/es_2383/adjuntos/ebpn14gast.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).
- 6 Constitución Española. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

Felelős intézmények, kidolgozók:

- a Baszk Nyelvi Tanácsadó Testület Állandó Bizottsága
- Nyelvhasználati Tervek Bizottsága
- a Baszk Nyelv Terjesztésével Foglalkozó Bizottság
- Bizottság a Médiáról és a Kultúráról
- Bizottság a Helységnevekről
- Intézményközi Koordinációs Bizottság
- Jogalkotási Fejlesztési Bizottság
- Tervfelügyeleti Bizottság

A baszk nyelvhasználati terv képvisellete legfelsőbb szinten:

- Baszkföld autonóm kormányának elnöke
- kulturális miniszter
- nyelvi politikai miniszterhelyettes
- a HABE⁷ főigazgatója
- a baszk rádió és televízió vezérigazgatója
- a pénzügyminiszter és a közigazgatás miniszter kinevezett képviselője
- az oktatási miniszter, egyetemek és kutatások miniszter által kijelölt képviselője

A baszk nyelvhasználati terv képvisellete alsóbb szinteken:

- az oktatási miniszter, egyetemek és kutatások minisztere által kijelölt képviselők
- az alábbi intézmények és szervezetek javaslata alapján kinevezett tagok:
  - o a Tartományi Tanácsok mindegyikének képviselője, minimálisan igazgatói rangban
  - o a Baszk Önkormányzatok Szövetségének (EUDEL) képviselője
  - o a Baszk Önkormányzatok (UEMA) képviselője
  - o Legfeljebb huszonöt tag, akiket a különböző ágazatok jól ismert személyiségei neveznek ki, és akik befolyásolják a nyelvi normalizálási

⁷ Az írástudás és a felnőttképzés intézete: Hielduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea. <https://www.habe.euskadi.eus/hasiera/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).

folyamatot. Az említett tagok számát és kapcsolatát a kulturális miniszter javasolja, Baszkföld különböző területeinek tagjai jelenlétében „Nyelvstratégiai mátrix”: A baszk nyelv erősségének számít, hogy növekszik a kétnyelvűek (spanyol–baszk) száma, ami főként a baszk nyelv oktatási rendszerbe való beillesztésének köszönhető. Továbbá az elmúlt években javul a generációk közötti nyelvtadás mértéke, valamint a baszk nyelvi tervezés tudatos folyamat, amelynek részletes intézkedési terve is van. Összességében a baszk nyelv elkerülte a közvetlen kihalás veszélyét, egyre több fiatal beszéli, ám az UNESCO World Atlas of Languages szerint még mindig a potenciálisan veszélyeztetett nyelvek között szerepel.⁸

A veszélyforrások közé tartozik, hogy még mindig a spanyol a domináns nyelv Baszkföldön; akik két nyelven tanultak, nem alkotnak kétnyelvű társadalmat; a diákok között a spanyol a domináns nyelv; nem épült be a baszk iránti pozitív nyelvi attitűd az új generációk, a munkaadók, a munkavállalók, a kulturális szereplők nyelvi magatartásába. Baszkföld egyeteme még nem döntött arról, hogy mely egyetemi modellt szeretné, nincsenek meghatározva a prioritások, amelyeket a kétnyelvű hallgatók szempontjából figyelembe kell venni a tudományos kínálatban.

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A baszkok élőhelye Baszkföld (baszkul Euskal Herria), amely Dél-Nyugat-Európában, a Pireneusok nyugati lábánál terül el, északról az Aturri, délről pedig az Ebro folyó határolja, többségében Spanyolország területén van, de átnyúlik Franciaországba is. A spanyol terület a Baszk Autonóm Régió és Navarra tartományból áll, az északi, franciaországi terület nem élvez autonómiát, a baszk nyelvnek semmilyen jogi státusa nincs. Baszkföldnek hét történelmi tartománya van: a spanyol oldalon Bizkaia (vagy Vizcaya vagy Biscaye), Gipuzkoa (vagy Guipúzcoa), Araba (vagy Álava) – ezek alkotják a Baszk Autonóm Régiót –, valamint Nafarroa (vagy Navarra) mint önálló autonóm tartomány; a francia

8 *World Atlas of Languages*. UNESCO. https://en.wal.unesco.org/discover/languages?text=basque&sort_by=title (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

oldalon pedig Lapurdi (vagy Labourd), Nafarroa Beherea (vagy Baxenabarre vagy Basse-Navarre) és Zuberoa (vagy Soule).

A baszk nyelv (baszku *euskara*) eredete homályos, az bizonyos, hogy izolált nyelv, a nyelvi rokonsága feltáratlan. Vannak olyan feltételezések, hogy ez az egyik legősibb indoeurópai nyelv,⁹ ám van olyan kutatás is, amely közös vonásokat fedezett fel a baszk és a számi (lapp), a berber és a kaukázusi nyelvek között,¹⁰ általános vélemény szerint viszont egyetlen európai nyelvvel sem rokon.¹¹ A genetikai vizsgálatok szerint a baszk népesség eltér a környező népeiségtől, a Pireneusi-félsziget őslakosainak leszármazottai,¹² ám a történelmi idők során ugyanúgy keveredésen mentek keresztül, mint a környező népesség.¹³

A beszélőközössége a történetiségben az Ebro folyótól észak felé a Garonne folyó partjáig, valamint a Pireneusok nyugati lábától egészen Katalóniáig élt, de az élőhelyük a 19. századra körülbelül a felére csökkent. A baszkok élőhelyét jól őrzik a földrajzi nevek, helynevek.

A baszkok első állama, a Navarrai Királyság a 9. században alakult, később a Spanyol Királyság része lett, ám Baszkföld és Navarra megőrizte autonómiáját. Ennek köszönhetően befolyása, gazdasági ereje megerősödött. Önállóságuknak köszönhetően a baszkok nemzeti identitása megerősödött, függetlenedési törekvéseik a 19. századig nyúlnak vissza, Sabino Arana volt a 19. század végén a baszk nacionalizmus atyja. Onnantól fogva viták és megosztottság alakult ki a teljes függetlenedés és a minél több jogot biztosító autonómiára való törekvés támogatói között. A spanyol diktatúrák idején egyre csak erősödött a baszk nemzeti öntudat és a nacionalizmus. A második köztársaság idején, 1931-ben jelentős jogokat biztosítottak a baszk autonómiastatútumban, Baszkföldön hivatalos nyelv lett a baszk, majd Navarrával együtt megalakult a Baszk Autonóm Tartomány 1936-ban. Az 1936–39-es spanyol polgárháborúban Baszkföld súlyos veszteséget szenvedett, és a Franco-diktatúrában más nemzetiségekhez

9 *History of euskara*. Euskal Kultur Erakundea. <https://www.eke.eus/en/kultura/euskara-the-basque-language/history-of-euskara> (letöltés időpontja: 2023. 11. 29.).

10 Izagirre–Santos 2021 és Gorrochategui–Lakarra 2013.

11 Győri Szabó 2004.

12 Győri Szabó 2004.

13 Izagirre–Santos 2021.

hasonlóan a baszkok is elvesztették az önrendelkezésüket és a nyelvi jogukat is. A baszkok nemzeti ellenállási mozgalma azonban a diktatúra ellenére is csak erősödött, míg 1959-ben megalakult a Baszkföld és Szabadság (Euzkadi Ta Askatasuna – ETA) nevű radikális szeparatista mozgalom. A Franco-diktatúra idején a baszk nemzeti önállóság és a nyelvi jogok megszűnésével a migráció, a belső vándorlás felerősödött, és jelentősen csökkent a született baszkok aránya, ennek köszönhetően a baszkok többsége Spanyolország részeként, ám baszkként képzei el jövőjét. A baszk nemzeti identitásnak nem feltétele a baszk nyelv ismerete, viszont a baszkuul beszélők nemzeti identitása erősebb a baszkuul nem tudókhöz képest.¹⁴ Összességében megfigyelhető, hogy a történetiségben a baszkok által lakott területek zsugorodásával, az összspanyol politika erősödésével egyre nőtt a spanyol (kasztíliai) nyelv befolyása.

A Franco-diktatúra után, 1978-ban létrejött Baszkföld autonómiája, a spanyol alkotmány összspanyol egységre vonatkozó kijelentését a baszk autonómia-statútumból kihagyták, a Baszk Autonóm Közösség területén a baszk 1979-től hivatalos nyelv.¹⁵ Baszkföld francia területein a baszk nyelv hivatalos kisebbségi nyelvi státusát nem ismerik el.¹⁶

A baszk autonómia-statútum után megszületett a baszk nyelvi normalizációs törvény, amely a baszk nyelvet kötelezővé teszi a hivatalokban és sok gazdasági társaságnál is, viszont a spanyol–baszk kétnyelvűség miatt, valamint a Baszk Autonóm Közösség területén élő baszk vagy más baszkuul nem tudók jelentős aránya miatt a realitás talaján maradván a fordítás, tolmácsolás általános a baszk intézményekben. A Baszk Autonóm Közösség iskoláiban a baszk nyelv oktatása kötelező, a baszkuul tanuló iskolások és a felnőttképzésben részt vevő baszkuul tanulók száma a Franco-diktatúra utáni demokratizálódásnak és önállósodásnak köszönhetően egyre nő. Navarra tartományban is működik a baszk nyelv támogatása, viszont az oktatási, a kulturális színtéren jóval szerényebb a jelentősége,

14 Győri Szabó 2004.

15 Győri Szabó 2004, vö. Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1979-30177> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

16 *History of euskara*. Euskal Kultur Erakundea. <https://www.eke.eus/en/kultura/euskara-the-basque-language/history-of-euskara> (letöltés időpontja: 2023. 11. 29.).

mint a baszkföldi tartományokban.¹⁷ Manapság a baszk beszélők között egyre nagyobb a spanyol (kasztíliai)–baszk kétnyelvűek aránya, és összességében nő a baszkul tanulók, baszkul tudók aránya is, a nyelv státusa stabilizálódik, enyhén erősödik.

A baszk nyelv írásbelisége csak lassan terjedt el, bár glosszákat a 10. századtól ismerünk; a 16. századtól van (szórványos) könyvnyomtatás,¹⁸ és a 18. században baszk nyelvtan és szótár is készült,¹⁹ ennek dacára nyelvi standardról még sokáig nem beszélhetünk. A nyelvjárások közti eltérések jelentősek, és egészen a 20. századig nem volt egyetértés, melyik legyen a standard alapja (a megjelent művek általában a lapurdi vagy a gipuzkoai nyelvjáráson alapultak). 1918–1936 közt, majd 1945-től működik a Baszk Akadémia (*Euskaltzaindia*),²⁰ amely természetes feladatának tekintette a standardizációt, de annak alapjáról és módszeréről még sokáig vita volt. 1968-ban fogadták el Koldo Mitxelena javaslatát, amelynek alapján ma beszélhetünk egy elfogadott „egységesített baszkról” (*euskara batua*), amely a központi nyelvjárásokból merít, de eredetileg egyetlen beszélőnek sem anyanyelve. A későbbiekben szükségszerűen ez lett a meginduló iskolai oktatás alapja, így a mai nyelvhasználatra nagy hatással van; helyesíráson túl szokatlan módon kiejtési szabályzat (1998) is tartozik hozzá.²¹

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Franco halálával a demokrácia első lépése a 17 autonóm tartomány létrehozása volt, saját parlamenttel, saját oktatási rendszerrel és egészségüggyel, néhány helyen saját rendőrséggel.

17 Győri Szabó 2004.

18 Az első ismert nyomtatott könyv: *Linguae Vasconum primitiae*, per dominum Bernardum Dechepare, rectorem Sancti Michaelis veteris. Morpain, Bordeaux, 1545.

19 Hualde–Zuazo 2007: 146.

20 <https://www.euskaltzaindia.eus/euskaltzaindia/erakundea/historia> (letöltés időpontja: 2023. 12. 27.). Az Akadémia megkezdte a nyelvi referenciaművek és korpusz kidolgozását, ennek eddigi eredményei a honlapon megtalálhatók.

21 Hualde–Zuazo 2007.

Az 1978-as alkotmány elfogadását követően a nyelvi kisebbségek ügyét a közigazgatás területi beosztásához, valamint hatásköri decentralizációjához kötötte.

A spanyol „Estado de las Autonomías” egyfajta kompromisszumnak tekinthető az unitárius állam és a föderáció között.

A politikai hatalom ugyan a központi állam és tizenhét, különböző mértékű öngazgatási jogokkal bíró autonóm közösség (régión) között oszlik meg, de – a hagyományos értelemben vett szuverenitás iránti aspirációk elkerülése végett – nyomatékos hangsúly helyeződik „a Spanyol Nemzet felbonthatatlan egységére”, amely „minden spanyol közös és oszthatatlan hazája”.

Az 1978-as spanyol alkotmány 3. cikke szerint: „Az állam hivatalos nyelve a kasztíliai, amelyet minden spanyolnak kötelessége ismerni és jogában áll használni, ugyanakkor az egyes autonóm közösségek a spanyol mellett más nyelveket is hivatalos nyelvvé nyilváníthatnak.”²²

Az autonóm közösség saját nyelvének tanítása az alkotmány 148. cikkének megfelelően kifejezetten autonóm hatáskörbe tartozhat. Az alkotmány viszont kifejezetten tiltja, hogy a kasztíliain kívül bármely más nyelv ismeretére kötelezzenek valakit.²³

A baszk nyelv státusáról az autonóm közösségeknek a spanyol parlament által megerősített autonómiastatútumai rendelkeznek.²⁴

A társhivatalos nyelvek használatának pontos szabályait az 28. ún. nyelvi normalizációs törvények tartalmazzák, de találunk nyelvi vonatkozású szabályokat számos ágazati jogszabályban is.²⁵

22 Constitución Española. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

23 Constitución Española. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

24 Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1979-30177>; Ley Orgánica 13/1982, de 10 de agosto, de reintegración y mejoramiento del Régimen Foral de Navarra. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1982-20824> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

25 Ley 10/1982, de 24 de noviembre, básica de normalización del uso del euskera (Baszkföld), Ley Foral 18/1986, de 15 de diciembre, del vascuence (Navarra).

A baszk használatának előmozdítására irányuló általános nyelvhasználati terv indítása

A kezdetek:

1996. július 17. A Baszk Nyelv Tanácsadó Testület első plenáris ülése. Az Állandó Bizottság létrehozása.
1996. október 23. A Baszk Nyelv Tanácsadó Testület második plenáris ülése. Az Egyedi Bizottságok létrehozása.
1997. április 16. Az Intézményközi Koordinációs Bizottság létrehozása, mind a programok, mind a jelenlegi emberi és gazdasági erőforrások elemzése céljából.
1997. július–október A jelentések és észrevételek összeállítása és összefoglalása a gyenge pontok, az erősségek és a javaslatok bizottságok számára történő bemutatása céljából.
1997. november 19. A Baszk Nyelv Tanácsadó Testület harmadik plenáris ülése. A baszk nyelv használatának előmozdítására irányuló általános nyelvhasználati terv első nyelvhasználati tervezetének bemutatása.
1998. január–március A bizottságok ülései, a javaslatok prioritása.
1998. március Az Intézményközi Koordinációs Bizottság által kidolgozott tanulmány a nyelvi normalizáláshoz szükséges emberi és gazdasági erőforrásokról.
1998. június 24. A Baszk Nyelv Tanácsadó Testülete plenáris ülésének ötödik ülése. A baszk használatának előmozdítására vonatkozó általános nyelvhasználati terv végleges szövegének elfogadása a baszk kormánynek történő bemutatásra.
1998. július 28. A baszk nyelvhasználat támogatásának általános nyelvhasználati tervének elfogadása a Baszk-Kormány Kormányzótanácsa részéről és a Baszk-parlamentbe történő átadásának jóváhagyása.

III. A stratégia célja

Az elsődleges cél, hogy a baszk nyelv a spanyol mellett a Baszk Autonóm Község tényleges hivatalos nyelvénél váljon, a közigazgatási és egyéb szervezetek gyakorlatban is aktívan használatos, ténylegesen hivatalos nyelve legyen. A baszk nyelv jogilag biztosított államnyelvi státusa ugyanis nem jelenti a teljes körű, normalizált és általános használatát, a baszk közösség manapság már jellemzően kétnyelvű vagy nem is ismeri a baszkot, továbbá a Baszk Autonóm Község területén sok nem baszk nemzetiségű is él. Az állami hatóságok minden eszközt biztosítanak (intézményeket, szervezeteket, pénzeszközöket), hogy a nyelvhasználatot terjesszék, a nyelvet normalizálják, kompetens munkanyelvvé tegyék, és ezzel a közigazgatást is kétnyelvűsítsék.

További célok:

- A baszk nyelv generációk közötti folyamatos átadása.
- Fontos cél, hogy az új generációk baszk nyelven beszélői természetesnek és hasznosnak tekintsék a baszk nyelvhasználatot felnőttkoruk magán- és üzleti területein.
- További cél a nyelv folyamatos gazdagítása, a kulturális területeken és a tömegtájékoztatóban való jelenlétének biztosítása.

IV. Szerkezeti felépítés [VI. Ütemterv]

A baszk nyelvstratégia három alapvető pillére: a nyelv családon belüli használata, a nyelv hivatalos használata, valamint a nyelv jelenléte a médiában és a kulturális területeken.

A Baszk Autonóm Község nyelvstratégiájának alapelvei: a demokratikus elv, a pozitív diszkrimináció, a saját nyelv elismerése, valamint a közhatalmi és társadalmi kezdeményezések összehangolása.

A stratégiai terv biztosítja a nyelvi normalizálás folyamatát, és meghatározza az egyes közösségi feladatokhoz, állásokhoz szükséges nyelvismeret szintjét, és adott esetben a kötelező bevezetési határidőket. Meghatározott méltányossági idő után egyes betöltendő pozíciókat is nyelvi kompetenciához kötnek.

Annak érdekében, hogy időben tervezzék és alkalmazzák a nyelvi normalizációs programok alkalmazására irányuló intézkedéseket, a tervezési időszakokat ötéves időtartamokra ütemezik.

1. tervezési időszak (1990–1995)

Fő célja az volt, hogy az adminisztráció személyzetét fokozatosan kiképezzék a két hivatalos nyelven (baszkul és kasztíliai) történő munkavégzésre (baszk nyelvű írás, olvasás, szaknyelv oktatása).

2. tervezési időszak (1997–2002)

Tovább folytatták a nyelvi képzés fejlesztését, de a tapasztalat azt mutatta, hogy a baszk nyelv munkanyelvi használata még nem terjedt el elég jelentősen. A 86/1997. rendeletben előírták, hogy egyenként minden közigazgatási szervnek is jóvá kell hagynia saját nyelvhasználati tervét.²⁶

3. tervezési időszak (2003–2007)²⁷

A baszk nyelv közigazgatásban történő használatának fokozására koncentráltak: meghatározták azokat az adminisztratív területeket, amelyekben a baszk nyelv használatát fokozni kívánták, meghatározták az AEBEMET²⁸ módszertant, kidolgozták a nyelvi normalizálás és a hivatalos nyelvek (a baszk és a spanyol) használatának kritériumait.

26 Decreto 86/1997, de 15 de abril, por el que se regula el proceso de normalización del uso del euskera en las administraciones públicas de la Comunidad Autónoma de Euskadi. <https://www.legegunea.euskadi.eus/eli/es-pv/d/1997/04/15/86/dof/spa/html/webleg00-confich/es/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).

27 Eusko Jaurlaritza, Kultura Saila. Euskararen erabileraren normalizazioa herri administrazioetan. III. Plangintzaldia (2003–2007). https://www.euskadi.eus/eusko-jaurlaritza/contenidos/documentacion/azter27_1_ej_08_10/eu_ej/azter27_1_ej_08_10.html (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).

28 Baszk nyelvi oktatási és szabványosítási módszertan.

Főbb témakörök:

- a nyelvi szabályozási módszertan kidolgozása és bevezetése;
- általános kommunikációs terv;
- állandó kapcsolati hálózat létrehozása az intézmények közötti együttműködés és koordináció érdekében;
- a források optimális elosztása;
- a közigazgatási egységek csoportosítása.

4. Tervezési időszak (2008–2012)²⁹

Fő cél, hogy a baszk nyelv legyen a közigazgatásban és a hétköznapi életben általánosan használt nyelv.

Főbb témakörök:

- a baszk nyelv használatát ösztönző általános kommunikációs terv;
- a nyelvi tudás átadását elősegítő mechanizmusok;
- az akkreditációs rendszer;
- a 86/1997. rendelet elemzése és kiigazítása;
- állandó kapcsolati hálózatok kialakítása az intézmények közötti együttműködésre;
- a baszk nyelv használatának előmozdítására szolgáló módszertanok és források felkutatása;
- a nyomon követés bevezetése;
- a nyelvpolitikai alelnök funkcióinak és célkitűzéseinek megreformálása.

²⁹ Eusko Jaurlaritzan euskararen erabilera normalizatzeoko plana: IV. plangintzaldia (2008-2012) = Plan de normalización del uso del euskera en el Gobierno Vasco: IV periodo de planificación (2008-2012). <https://www.euskadi.eus/gobierno-vasco/-/libro/eusko-jaurlaritzan-euskararen-erabilera-normalizatzeoko-plana-iv-plangintzaldia-2008-2012-plan-de-normalizacion-del-uso-del-euskera-en-el-gobierno-vasco-iv-periodo-de-planificacion-2008-2012/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).

Kötelező határidők kitűzése

A tervidőszakra kötelező megfeleltetési indexet írnak elő, azaz egy arányt, amely minden egyes igazgatási és tervezési időszakra vonatkozóan előírja a teljes létszám és a nyelvi akkreditált létszám arányát.

5. Tervezési időszak (2013–2017)³⁰

Az ötödik tervezési időszakban – továbbra is – azt az eredeti és folytatólagos célt tűzték ki, hogy a baszk nyelv legyen a közigazgatás napi munkanyelve. Az adatok azt mutatják, hogy a közigazgatás nagyrészt már garantálja a baszk nyelvű kommunikációt, és tagjai képzettek arra is, hogy bizonyos mértékig baszk nyelven dolgozzanak. A spanyol nyelv azonban továbbra is a fő munkanyelv, és a baszk munkavégzés nagymértékben függ a fordítástól. Ennek ellenére jelentős előrelépés történt mind a közigazgatási szervek közötti együttműködés fejlesztésében, mind a szabványosítás területén.

Főbb témakörök

- Bikain Nyelvkezelési Tanúsítvány.
- Aurrerabide menedzserprogram a közigazgatás irányításának javítására.
- Elebide: a nyelvi jogok garantálásának szolgálata.

30 Gizarte Urganpenerako Foru Erakundean (GUFÉ). Euskararen Erabilera Normalizatzekeo Plana. V. plangintzaldia 2013–2017. [https://ifas.bizkaia.eus/fitxategiak/dokumentuak/artxiboak/TABLON%20DE%20ANUNCIOS/JG23-12/C2_ANEXO%201_V%20EUSKARA%20PLANA%20\(eusk\).pdf?hash=95be16911645648aec13414aaaf2e4](https://ifas.bizkaia.eus/fitxategiak/dokumentuak/artxiboak/TABLON%20DE%20ANUNCIOS/JG23-12/C2_ANEXO%201_V%20EUSKARA%20PLANA%20(eusk).pdf?hash=95be16911645648aec13414aaaf2e4) (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).

6. Tervezési időszak (2018–2022)³¹

A terv célja

Határozott fellépés a kétnyelvű közigazgatás elérése érdekében, azaz mindkét hivatalos nyelven (baszkul és spanyolul [kasztiliaiul]) lehessen dolgozni, és ezáltal garantálni minden polgár nyelvi jogait.

Főbb témakörök

- A nyelvi jogok tiszteletben tartása Baszkföld kormányzati szerveiben.
- A program résztvevőinek meghatározása.
- A hosszú távú és a rövid távú tervezés feltételeinek biztosítása.
- Az értékelés.
- A nyelvpolitikai alelnök munkájának pontosítása.
- A nyelvi profilok (a baszk nyelv ismeretének minősítése) alkalmazása.
- A konkrét nyelvoktatás jelentősége.
- A kommunikáció növelése baszk nyelven.
- Szóbeli kommunikáció.
- A fordítások számának csökkentése.
- A dokumentumok szabványosítása.
- Minőségi kommunikáció.
- Digitális kommunikáció.
- Host protokollok.
- Az általános oktatás jelentősége.
- A szerződések kritériumai.
- A baszk nyelv előmozdítására vonatkozó cselekvési terv.
- A baszk nyelv stratégiai menetrendje.
- Egy egységes terv a Bikain Standardhoz igazítva.
- A felhasználási tervekben résztvevők pontosítása.
- A tervezési időszak stratégiai terve: célkitűzések és mutatók.

31 Euskararen Erabilera Normalizatzeko. Plana. Etxepare Euskal Institutua. VI. plangintzaldia, 2018–2022. https://www.etxepare.eus/media/uploads/artxibo/euskararen_erabilera_plana_vi__plangintzaldia_etxepare.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).

- Az éves gazdálkodási terv: intézkedések.
- A felhasználási terv értékelése.
- Új alkalmazások.

V. Intézkedési területek

Az előző fejezetben felvázolt tervezési időszakokban bemutatott intézkedési területeket itt összefoglalóan mutatjuk be.

1. Oktatás

Közoktatás

A nyelvhasználati terv érvénybe lépése óta évről évre folyamatosan növekszik a baszk nyelv tanulása iránti kereslet. Ezt világosan bizonyítja, hogy a baszk szülők többsége már baszk nyelven oktató iskolába adják a gyerekeit. A közoktatásban a többnyelvű képzés elérése a cél, ennek érdekében a 2021–2024 közötti időszakra vonatkozó stratégiai dokumentum a baszk–spanyol–angol nyelvű iskolai oktatás bevezetését tűzte ki célul. A stratégiai dokumentum kiemelt intézkedési területként fogalmazza meg a baszk nyelvű szakképzés kiterjesztését is.³²

Felnőttkori oktatás

A korabeli felnőttkori írástudók esti iskolái a baszk nyelvű tanítás központjaivá váltak a spanyolul beszélők számára is. Nagy a társadalmi igény a felnőtt baszk nyelvű beszéd iránt, és a felnőttkori baszk nyelvtanításnak széles társadalmi elfogadottsága van. Ezen a területen elsőbbséget élveznek azok a képzések és tanulmányok, melyek olyan bizonyítványokat adnak, melyek elősegíthetik a munkavállalást is.

A baszk nyelven kínált munkaügyi kurzusok aránya 41,5%-a az összes kurzusnak.

32 Euskaren agenda estrategikoa 2021-2024. https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/euskara_agenda_estrategikoa/eu_def/adjuntos/EuskararenAgendaEstrategikoa_2021-2024_EUS_online.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 12.).

2. Család

A baszk nyelv több évszázados túlélése alapvetően a családi közvetítésnek tulajdonítható. Az elmúlt években a baszk generációk közötti nyelvtadás jelentősen javult, a kedvező társadalmi környezetnek és az erőforrások nagyobb rendelkezésre állásának köszönhetően.

A baszk nyelvű oktatási rendszernek köszönhetően egyre több a kétnyelvű pár és család, ami a baszk nyelv nagyobb családi elfogadottságát fogja eredményezni.

A nyelvpolitikai programok célkitűzése szerint a 25 év alatti baszkföldi lakosság 75 százalékának kell ismernie a baszk nyelvet, ám ezt a stratégiai célt a generációközi (főként családon belüli) nyelvtadásnak köszönhetően már 2016-ban meghaladták, mert már akkor 81,2 százalék volt ez az arány.³³

3. Kultúra és szabadidő

A kiskorúak szabadidős tevékenysége általában baszk nyelven és spanyolul történik. Ez ideális a lakosság elérése szempontjából, hiszen kiterjed szinte minden városra és kerületre a Baszk Autonóm Közösségben.

Az egyházhoz kötődő fiatalok és szervezetek szerveződésének is jelentős a szerepe, részvétele és úttörő munkája ezen a területen. Az egyház által szervezett tevékenységek erősen gyökereznek a helyi életben, szervezeti szempontból rendkívül rugalmas és minimális a gazdasági költsége, nem beszélve arról, hogy önkéntes munkán alapul.

Támogatják a baszk nyelven alkotó művészeket, finanszírozzák a baszk nyelvű kulturális produktumok nemzetközi fesztiválokon való megjelenését.³⁴

33 Euskaren agenda estrategikoa 2021-2024. https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/euskara_agenda_estrategikoa/eu_def/adjuntos/EuskararenAgendaEstrategikoa_2021-2024_EUS_online.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 12.).

34 Euskaren agenda estrategikoa 2021-2024. https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/euskara_agenda_estrategikoa/eu_def/adjuntos/EuskararenAgendaEstrategikoa_2021-2024_EUS_online.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 12.).

4. Média

Az Euskal Telebista-nál (baszk nyelvű televízió) számos baszk nyelvű program, például sportprogramok, hírműsorok, versenyek, magazinok és TV-sorozatok vannak, teletext is működik baszk nyelven. A kábeltévét, a videó és egyéb formátumok is terjednek, mind az otthoni, mind az iskolai környezetben. Az a tény, hogy a műsorok szereplői, előadói és résztvevői kétnyelvűek, egyszerű természetességgel jelentkeznek a műsorokban.

Vannak baszk nyelvű rádiócsatornák és rádióműsorok is. A baszk nyelvű nyomtatott sajtó piaca jelentősen nőtt, így a kiadványok, az újságírók, az olvasók és a média tábora egyre nagyobb terjedelmű és erősebb.

A szociolingvisztikai kutatások szerint 4-ből közel 3 baszkföldi lakos napi rendszerességgel használja az internetes közösségi hálózatokat. A 25 év alattiak körében ez a használati arány meghaladja a 95% -ot, a baszk közösségi hálózatok felhasználóinak az aránya pedig 29,5%-ot tesz ki. Az intézkedési tervekben a baszk nyelv digitalizációját tűzik ki célul.³⁵

Minden, amit a baszk fiatalok fogyasztanak, reklámozható baszk nyelven.

5. Adminisztráció, közigazgatás

Az adminisztráció a baszk nyelv új alkalmazási területe, hiszen történelmileg – kevés kivétellel – a baszk nyelv nem volt benne jelen. Jelenleg a baszk kormány teljes személyzetének 70,72%-a nagyobb vagy kisebb mértékben megfelel a baszk nyelvű munkához szükséges nyelvi kompetenciának.

Sok az olyan dolgozó, aki baszk nyelvtudása ellenére spanyol nyelven dolgozik és nem használja a baszkot munkanyelvként. Ennek érdekében motivációs programot indítottak a baszk nyelv munkanyelvi státuszának erősítésére, speciális képzéseket biztosítani, amelyeken a munkavállalók megismerhették,

35 Euskaren agenda estrategikoa 2021-2024. https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/euskara_agenda_estrategikoa/eu_def/adjuntos/EuskararenAgendaEstrategikoa_2021-2024_EUS_online.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 12.).

hogy pontosan milyen szakterületen célszerű a baszkot munkanyelvként használniuk.

Négy mutatót alkalmaznak a célnak való megfelelés méréséhez:

- telefonos recepció baszk nyelven;
- baszk nyelvű figyelemezhető feliratok;
- baszk nyelv használata nyilvános rendezvényeken;
- baszk nyelv használata a hivatalos és hivatalos külkapcsolatokban.

A baszk közhivatalok más közigazgatási szervezeteknek küldött dokumentumai 13,9 százalékban baszkul, 20,8 százalékban spanyolul (kasztíliaiul) és 58,1 százalékban mindkét nyelven születnek meg.

A baszk közigazgatási szervezetek javítaniuk kell az írásbeli szövegek közérthetőségét, javítaniuk kell a baszk nyelvre történő fordítások minőségét.

El kell érni, hogy a baszk közigazgatás munkanyelvként használja a baszk vonatkozású területeken a baszk nyelvet, de más területeken fordítás helyett inkább párhuzamos (spanyol [kasztíliai] és baszk) szövegezés legyen.

Elősegítik a baszk nyelv alkalmazását a munkavállalók továbbképzésében, a számítógépes alkalmazások honosításában, a baszk nyelvű weboldalak kialakításában és a szerződések, hivatalos dokumentumok előállításában.

Ösztönzik a baszk közigazgatási hivatalnokokat, hogy a polgárokkal való kommunikáció elsődleges nyelve a baszk legyen.

A nyelvpolitikai alelnök munkája az alábbi területekre, szereplőkre irányul:

- Azokra, akik rendszeresen szóbeli vagy írásos kommunikációt folytatnak a polgárokkal (szolgáltatásnyelv).
- Akik a szervezetben kulcsfontosságú szolgáltatásokat nyújtanak (munkanyelv): jogi tanácsadás, toborzás, személyzet, információ, költségvetés.
- Azokra, akik kommunikálnak más hatóságokkal (relációs nyelv).
- Létrehoztak egy Hivatalos Nyelvek Igazgatási Bizottsága nevű szervezetet, amelynek az a feladata, hogy a különböző baszk közigazgatási hatóságok által létrehozott nyelvhasználati tervek eltéréseit összehangolják.

Cél, hogy baszk nyelvű köztéri feliratok, táblák legyenek az utcákon, valamint megjelenjen a baszk nyelv a számítógépes alkalmazásokban, online kiadványokban.

A baszk közigazgatás részére elkészítettek egy módszertani vázlatot arra, hogy a közigazgatási szerveknek miként kell összeállítaniuk a nyelvhasználati tervüket.³⁶

6. Bikain Nyelvkezelési Tanúsítvány

Már a 4. tervezési időszakban bevezettek és az 5. tervezési időszakban rendszeresen működtettek egy nyelvi minőségbiztosítási tanúsítványt, a Bikain Nyelvkezelési Tanúsítványt.

A Bikain tanúsításnak eddig három szintje van: alap-, közép- és felsőfok; de az értékelés során két eltérő súlyozással dolgozik: az egyik a magánvállalatok és az állami vállalatok számára, a másik pedig a közigazgatás számára.

7. Aurrerabide menedzser program a közigazgatás irányításának javítására

Ez a fejlett menedzsmentre épülő program teljes mértékben megfelel a baszk nyelvstratégia által javasolt modellnek: emberalapú; a helyzetek diagnosztizálását, a fejlesztési tervek kezelését, az együttműködési hálózatok kialakítását, a modellbővítést segíti elő.

8. Elebide

Az állampolgárság nyelvi jogainak védelme érdekében megalapították az Elebide szervezetet, amely a nyelvi jogok garantálására jött létre. Főbb céljai:

- A nyelvi jogokkal szembeni gyakorlatok felkutatása és elítélése.
- Minden baszk közigazgatási szervnek meg kell felelnie az Elebide előírásainak.

36 Hizkuntza Normalizazioa Eusko Jaurlaritzan. <https://www.euskadi.eus/5-eusko-jaurlaritzan-euskararen-erabilera-normalizatzeko-plan-nagusia/web01-ejeduki/eu/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 05.).

- A nyelvpolitikának elő kell segítenie a szélsőséges tendenciák visszaszorítását és megszüntetni az előítéleteket:
  - o Panaszok és javaslatok kezelése.
  - o Tanácsadás nyelvi jogokkal kapcsolatban.
  - o Koordináció más ügynökségekkel és intézményekkel.

9. Kutatás és tudomány

Szociolingvisztikai módszertannal végzett kutatásokat, felméréseket terveznek és finanszíroznak a baszk nyelvhasználat állapotának feltárására és nyomon követésére. Erre alapozzák a jövőben a baszk nyelv normalizálásának (köznyelvi, általános használatát célzó nyelvpolitikai programok) kidolgozását.

Létrehozták és folyamatosan fejlesztik a Baszk Állami Terminológiai Adatbankot, amelyben a baszk szaknyelvi kutatások eredményeit összegzik, és folyamatosan adják ki a baszk szaknyelvi területek szótárait. A terminológiai adatbank online elérhető.³⁷

VII. Feladat- és hatáskörök

4. tervezési időszak

Figyelembe véve, hogy a módszertan közös minden szervezeti egységnél és ügynökségnél, a baszk kormány felelőssége a koordináció az összes résztvevő között, és a javasolt célkitűzések elérésének nélkülözhetetlen feltétele. Ehhez hoztak létre három referenciaszervezetet:

1. A Baszk Kormány Hivatalos Nyelveinek Állandó Bizottsága.
2. A Szabványosítási Nyomon Követés Ágazati Bizottsága.
3. A Nyelvi Normalizálás Technikai Bizottsága.

Továbbá közreműködnek a folyamatban nyilvános társaságok, magánjogi és közjogi szervek is.

³⁷ Euskalterm. Terminologia banki publikoa. <https://www.euskadi.eus/euskalterm/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 12.).

Függetlenül attól a ténytől, hogy a terv irányításáért a három fent említett szervezet felel, a terv fő támogatói a részlegek nyelvi normalizációs szakemberei. E munka megkönnyítése érdekében a Nyelvpolitika Alelnöke a nyelv normalizációs szakemberei számára elérhetővé teszi az alkalmazáshoz szükséges információkat, amelyek magukban foglalják a cselekvési tervet, az ellenőrzés módját és minden olyan tevékenységet, amelyet a terv résztvevői baszk nyelven végeznek, továbbá a speciális képzéseket, amikre szükségük lesz.

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

Költségvetés

A nyelvpolitika kezdete óta a baszk közösség komoly összegeket áldoz a baszk nyelv fennmaradására, terjesztésére, mindennapi alkalmazására, a valós két-nyelvűség elérésére a nyelvi jogok biztosítására.

A baszk nyelvpolitikára kezdete óta átlagosan évi 50 millió Eurót költenek.

A terv nyomon követése

Ugyanannyira fontos, mint a tervek felépítése és végrehajtása, hogy meghatározzák az eredmények nyomon követésére szolgáló eljárást. A baszk kormány nyelv-felhasználási terveinek a következő rendszert kell követniük: a terv meghatározása, a terv végrehajtása, valamint a felügyelet, a felülvizsgálat és a folyamatos fejlesztés.

IX. Összehasonlítás, kitekintés

A baszk nyelvstratégia egy kisebbségi helyzetben lévő, nagymértékben két-nyelvű vagy az anyanyelvét a többségi (spanyol [kasztíliai]) nyelvre felcserélő nemzet nyelvstratégiája. Fő célja az anyanyelvi beszélők számának és arányának növelése, a nyelvhasználati területek gazdagítása, a nyelv formális hivatalos státusán túl a gyakorlati, hétköznapi használat erősítése. A baszkok nemzeti identitása csak részben függ össze a baszk anyanyelviséggel vagy nyelvismerettel, viszont akik beszélnek baszkul, azoknak erősebb a nemzeti identitásuk. Tehát

alapvető nyelvpolitikai cél a baszk identitás erősítése, és ennek eszköze a baszk (anya)nyelvismeret erősítése.

További sajátosság, hogy baszk nyelvstratégia és nyelvpolitika csak Baszkföld spanyolországi tartományaiban működik, hisz ott élnek a baszkok autonómiában. Baszkföld viszont átnyúlik egy másik ország, Franciaország területére is, ott azonban a baszk nyelvet semmilyen szinten sem ismerik el, a baszk nyelvi jogokat nem biztosítják.

Ezek miatt a sajátosságok miatt összmagyar nyelvstratégiában a baszk módszereket nem lehet alkalmazni, azok elemeit csak a baszkokhoz hasonló státusú határon túli magyar kisebbségekre lehetne alkalmazni, ott is csak korlátozottan, mert míg az utóbbiaknak van anyaországuk, addig a baszkoknak nincs. Ráadásul a magyarországi magyar nyelvstratégia alkalmazhatósága, esetleges joghatósága – a franciaországi baszkok helyzetéhez hasonlóan – erősen megkérdőjelezhető.

A baszk nyelvstratégia általános tanulságai közé tartozik az a felismerés, hogy egy nyelvstratégia megvalósítása kormányokon átívelő, évtizedeken át tartó folyamat, amely csak központi politikai akarattal és megfelelő nyelvpolitikai, törvényes háttérrel működhet hatékonyan. Növeli a nyelvstratégiai programok hatékonyságát, ha következetesen felbontják tervezési időszakokra a projekteket, és azokat rendszeresen felülvizsgálják, hozzáigazítják a realitásokhoz.

Egy nyelvstratégia akkor működhet igazán, ha a politika mellett a tudomány, valamint a civil szervezeteken keresztül a társadalom is tudatosítja, támogatja a folyamatot. Érdemes áttanulmányozni a baszk nyelvstratégia mögött lévő, pontosan kidolgozott tervezési, minőségellenőrzési, nyomonkövetési elemeket.

Kifejezetten tanulságos, hogy a baszk nyelvstratégia kidolgozásáért és megvalósításáért komoly szakmai és politikai szervezet felel, amely a szakmai, jogi és politikai háttérrel is biztosítja. A baszk kormányzat az identitás megőrzésének alapjául szolgáló nyelvstratégia mögé biztosítja a pénzületi, emberi és szervezeti erőforrásokat.

További tanulság, hogy egy nyelvstratégiának és nyelvpolitikának mindig vannak ellenzői, hátráltatói, az eltervezett folyamatok nem mindig sikerülnek úgy, ahogy tervezték, ezért sok mindent kell menet közben módosítani, ezt a baszk nyelvstratégia a ciklusokra bontott tervezési és felülvizsgálati szakaszok során tudja figyelembe venni.

AZ ASZTÚR-LEÓNI NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: FEHÉR BENCE

Alapadatok

Érintett nyelvek: asztúr-leóni

Érintett országok: Spanyolország, Portugália

A nyelv státusa az érintett országban: nem hivatalos nyelv, részleges elismerés Asturias autonóm tartományban (Spanyolország) és Miranda do Douro városban (Portugália)

Beszélőközösség mérete: 450–500E (becsült adat)¹

A stratégiai dokumentum típusa: nincs egységes dokumentum (elemzések, minimális jogi anyag)

A stratégia természete: normalizálás, kulturális értékvédelem

A stratégia kiterjedése és időtartama: nincs meghatározva

Intézkedési területek (felsorolva): oktatás, referenciaművek létrehozása, két-nyelvűség legalizálása

Felelős intézet, kidolgozó: Academia de la Llingua Asturiana (Asturiasban), civil szervezetek

---

1   García Gil 2008: 12. becslése (de ebből kb. 275E ismeri anyanyelvi szinten); Sánchez Prieto 2008: 146. kb. 300E főre becsüli; Ramallo 2018: 484. 500E főre becsüli, de nem tudni, mire alapozva. Hivatalos statisztika részben nincs, részben megbízhatatlan, a spanyol statisztika csak Asturias tartományban tartja számon, eszerint családon belül összesen 32 915 fő beszéli <https://www.ine.es/dynt3/inebase/index.htm?padre=8981&capsel=9008> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.); figyelemreméltó, hogy baráti körben és munkában a létszám valamivel magasabb, ami elég nyilvánvalóan annak a következménye, hogy a beszélők jelentős része egyszerűen spanyolnak tekinti a használt nyelvet. Mivel a nyelvstratégiának semmilyen monitoringja nincsen, nem lehet megállapítani, hogy a 2008-as, egymásnak részben ellentmondó felmérések óta a beszélők száma érdemben csökkent vagy nőtt-e.

„Nyelvstratégiai mátrix”: Asturiasban közepesen, Mirandában és Leónban nagyon erősen veszélyeztetett nyelv

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Az arab hódítás korszakában az Ibériai-félsziget északi peremén fennmaradt keresztény királyságok közül Asztúria volt a legkorábbi (718–925), később ebből vált ki León (910–1230, később mindkettő Kasztíliával egyesült). Az újlatin nyelvnek ebben a térségben jól elkülönülő nyelvjárása alakult ki,² amelyet kb. ugyanabból az időből tudunk adatolni, mint a keletebbre, Kasztília területén kialakuló ókastíliai nyelvet, a mai spanyol őst.³ A reconquista során León dél fele terjeszkedett, így a helyi nyelv is terjedt dél fele, egészen Extremaduráig. A későbbiekben azonban ezeken a területeken a kasztíliai nyelv kiszorította, így az extremadurai nyelvhasználat a kasztíliai nyelvnek egy leóni szubsztrátumot tartalmazó változata.⁴ Először 1145-ben fordul elő jogi szövegben, majd a 13. században viszonylag rendszeresen használják az állami iratokban, de a Kasztíliával való egyesülés után, a 14. századtól a kasztíliai teljesen kiszorítja. Ebben az írásbeliséget teljesen nélkülöző korszakában, különösen mivel különböző tartományokban beszéltek, alakul ki az erős nyelvjárási széttagoltsága, ami máig jellemzi. A 17. századtól Asturiasban és a leóni Salamancában már előfordul irodalmi művekben, a 19. században Asturiasban egyre gyakoribb a könyvnyomtatásban is, Leónban viszont nyomtatva először 1907-ben jelenik meg.⁵

A középkorban a nyelvnek nem alakult ki közös neve és még a 19. században is dialektus(ok)nak tekintették. Tudományos kutatása 1900 körül

2 Asturias tartomány nyugati részén, a Navia és Eo közt viszont gallego nyelvet beszélnek: García Gil 2008: 10.

3 Az első ismert nyelvemlék, a *Nodicia de kesos* egy rövid árujegyzék (egy kolostor sajtókészletét listázza), amelyet általában 974-re <https://www.ilcyl.com/y-leon/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 13.) vagy az azt követő néhány évre datálnak.

4 García Gil 2008: 11. Ma előfordul, hogy ezt az *extremeño* nyelvjárást önálló nyelvnek tartják, de ez aligha igazolható (Ramallo 2018: 481.: vitatható klasszifikáció), és a spanyol állam sem ismeri el semmilyen formában.

5 García Gil 2008: 16–18.

eredményezte az első részletes leírásokat, de még ezek is nyelvjárásnak tekintik.⁶ Ma is a különböző tartományokban több különböző néven ismerik, illetve egyesek változatait különböző nyelveknek tekintik (asztúriai vagy bable, leóni stb.),⁷ Északkelet-Portugáliában pedig Miranda do Douro⁸ város körül használt változatát *mirandai* nyelvként ismerik el jogilag (ma csupán 4–10E beszélő).⁹ Nyelvészeti legpontosabb a spanyol jogi dokumentumokban egyébként nem használt asztúr-leóni elnevezés. A Kasztíliával nagyon régen egyesített Leónban azonban a kasztíliai nyelvvel szemben már erősen visszaszorult, ma csak Zamora és León térségében használja néhány tízezer ember.

A Franco-diktatúra alatti általános nyelvi elnyomás természetesen az asztúr-leóni nyelvet is érintette, bár mivel nem nevesítették a főbb „nyelvjárások” közt, kevésbé direkt: a kötelező, kizárólag kasztíliai oktatás és a korszakban felerősödő belső migráció miatt azonban a beszélők száma gyors ütemben csökkent, a kasztíliai nyelv egyre erősebben kiszorította. Az önálló asztúr nyelv elismeréséért 1974-től fogva indultak civil mozgalmak, Leónban pedig csak a '90-es években.¹⁰ Az asturiai tartományi kormány 1980-as döntése alapján 1981-ben létrejött a nyelvpolitika önálló tudományos intézménye, az *Academia de la Llingua Asturiana*.¹¹ A 20. század végén a standardizálás és nyelvi referenciaművek megalkotása volt a fő feladat, Asturiasban ez nagyjából megvalósult,¹² a nyelv használati köre azonban azóta sem sokat bővül, presztízse rendkívül alacsony. Jogi használata nem lehetséges, helynévhasználatot Asturiasban és Mirandában engedélyeznek (de csak az utóbbi városban jellemzők a kétnyelvű

6 Menéndez Pidal 1906.

7 Nagy 2019: 117.

8 Mirandai nyelven: Miranda de I Douro.

9 García Gil 2008: 10–12., Sánchez Prieto 2008: 146., Ramallo 2018: 481., Hargitai 2014.

10 A legfontosabb mozgalom Asturiasban: *Xunta pola Defensa de la Llingua Asturiana*, Leónban: *Facendera pola Llingua*.

11 Sánchez Prieto 2008: 149.

12 *Diccionariu de la Llingua Asturiana*. ALLA, Oviedo, 2000. *Gramática de la Llingua Asturiana*. Oviedo: ALLA, Oviedo, 19981; 20033 https://docs.verbix.com/assets/images/media/Gramatica_Llingua.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.); *Normes ortográfiques y entamos de normalización*. ALLA, Oviedo, 1981. Külön probléma, hogy a standardizálás elkülönülve folyik, Mirandában Asturiastól függetlenül, így a nyelvhasználat már meglevő fragmentáltságát nem hogy nem csökkentené, hanem inkább még növeli is.

feliratok), a médiában jelenléte elenyésző: Asturiasban és Mirandában létezik minimális mennyiségű sajtó, Asturiasban rádió- és televízióadás is. Ugyan ez népszerű, de a tartományi kormányzat törvényi kötelezettsége dacára inkább akadályozza, mint támogatja: pl. a rádióadásnak a 2000-es években visszavonták az engedélyét s azt bírói ítélet dacára sokáig nem kapta vissza. Az oktatásba Asturiasban 1984/85-ben került be választható tárgyként, alapfokon kb. 17E tanulója van, s államilag itt is inkább akadályozzák; egyetemi oktatásba kerüléséről nem hajtották végre az elvileg meghozott döntést. Leónban csak iskolán kívüli oktatása létezik, Mirandában 1986/87 óta választható tárgy, s a tanulók kb. fele részesül oktatásában.

Noha nincs megbízható felmérés a nyelvhasználat jelenlegi állapotáról, bizonyos, hogy a transzmisszió nem éri el a kívánt szintet, s mivel nincs értékelhető állami nyelvpolitika és jogi védelem, a helyzete valószínűleg jelenleg is romlik, Leónban pedig kritikus lehet, a kihalás szélén.¹³ Mirandában a nagyon kis nyelvközösség az 1950-es évek óta egyre fokozódóan kétnyelvű, és noha ma, a tudatos nyelvvédelem hatására a beszélők szokatlanul pozitív attitűdöt mutatnak iránta, már csak a legifjabb korosztály kb. 5%-ának az első nyelve, így előre látható az élő nyelvhasználat megszűnése.¹⁴

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

A középkori Leónban volt némi közigazgatási használata az asztúr-leóni nyelvnek, de Kasztíliaba betagozódva ez megszűnt, az 1970-es évekig semmilyen jogszabály nem nevesítette. A spanyol állami törvényekben ez azóta sem változott,¹⁵ a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának 2001-es elfogadásakor sem nevesítették az asztúr-leónit vagy akármelyik nyelvjárását mint regionális nyelvet.

13 Ramallo 2018: 484.

14 Hargitai 2014.

15 Jellemző a spanyol helyzetre az is, hogy az Alkotmánybíróságnak a nyelvhasználatra vonatkozó, egyébként többnyire valóban dődónai döntéseit Asturiasban a jogi szakértők élesen vitatják (vö. García Gil 2008: 34., 37.).

Asturiasban az 1981-es autonómiastatútum¹⁶ 4. § 1. („bable” néven) előmozdítandó, tanítandó, szabályozandó nyelvként említi, a helyi variációk figyelembevételével, 10. § 21. tartományi hatáskörbe sorolja a jogalkotást. Ezt azóta sem követte sok tett, a bable/asztúr nyelv használatáról és támogatásáról szóló 1/1998. tartományi törvény nagyjából ugyanerről rendelkezik és annak sem lett sok fogamatja.¹⁷ Szándéka szerint e törvény garantálja pl. a hivatalos közlöny lefordítását, a nyelv oktatásának lehetőségét valamennyi szinten, a regionális nyelvi média támogatását, nyelvtudás-igazolás rendszerének megteremtését, a földrajzi nevek kétnyelvű feltüntetését. A legújabb, előremutató fejlemény, hogy a tartományi kormányzat (nyelvi normalizációs törvény helyett) egy rendeletet fogadott el nyelvi normalizációs hálózat létrehozásáról.¹⁸

León-Kasztíliaiban a jogszabályok az asztúr-leóni nyelvhasználatot lényegében nem ismerik el: az 1/1998-as tartományi törvény szerint¹⁹ a névhasználat kötelezően spanyol, az autonómiastatútum 5. § 2. és a 12/2002. törvény legalább mint kulturális értéket elismeri a *nyelvjárást*.²⁰

Portugáliában a jogi helyzet egyértelműbb, a mirandai nyelvet a 7/1999. nyelvtörvény elismeri, oktatására lehetőséget ad, kulturális értéknek minősíti, lehetőséget ad a hivatalos okiratok fordítására.²¹

16 Ley Orgánica 7/1981, de 30 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para Asturias. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-634> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

17 Ley 1/1998, de 23 de marzo, de uso y promoción del bable/asturiano. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1998-10126 (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

18 Decreto 23/2022, de 22 de abril, por el que se crea y regula la Rede de Normalización Llingüística. <https://laadministracionaldia.inap.es/noticia.asp?id=1222527> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

19 Ley 1/1998, de 4 de junio, de Régimen Local de Castilla y León, 24. § 1.. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1998-20054 (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

20 Ley Orgánica 14/2007, de 30 de noviembre, de reforma del Estatuto de Autonomía de Castilla y León. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-20635> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.); Ley 12/2002, de 11 de julio, de Patrimonio Cultural de Castilla y León. <https://www.boe.es/buscar/pdf/2002/BOE-A-2002-15545-consolidado.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17. A leóni nyelvet standardizálандónak tekinti.).

21 García Gil 2008: 41–42.

III. A stratégia célja

A civil szervezetek számára elsődleges stratégiai cél a nyelv minél teljesebb jogi elismerése, hosszú távon társhivatalos nyelvvé tétele, a nyelvi hátrányok felszámolása; az asturiai Akadémia szintén magáénak tekinti a jogi hátrányok felszámolását, de valójában tevékenysége elsősorban standardizálásra, normateremtésre irányul. A nyelv társadalmi presztízisének megteremtése, további nyelvesztés megakadályozása, revitalizációja majdnem teljesen elsikkad.

IV. Szerkezeti felépítés

Mivel nincs egységes nyelvstratégia, szerkezeti felépítés sem állapítható meg.

V. Intézkedési területek

A különböző szervezetek aktivitása nincs eléggé összehangolva és nem tűnik elég hatásosnak. Az asturiai állami szervek kizárólag asztúr nyelvről beszélnek (és néha gallegóról, néha viszont azt is egybemossák az asztúrral), szisztematikusan elkerülik a leóni nyelv kérdését.²² Állami intézkedések elsősorban jogalkotás, oktatás, névhasználat területén történnek (a földrajzi névhasználatot a 2003–2007-es nyelvfejlesztési terv feladata volt rendezni); média némi állami támogatással működik. León-Kasztília tartományban kizárólag civil szervezetek foglalkoznak a kérdéssel, az állami szervek teljesen negligálják a nyelvet. Követhető, szakterületekre bontható intézkedések itt nem történnek, ennek is a következménye, hogy a kialakuló asturiai és leóni nyelvi norma némileg eltérő lesz.

---

22 Sánchez Prieto 2008: 149–151.

VI. Ütemterv

Részletes ütemterv nem létezik, de egyes feladatokat Asturiasban időnként határidőket megszabva jelölnek ki.²³

VII. Feladat- és hatáskörök

A nyelvi törvényhozás Asturias autonóm tartomány hatáskörébe van sorolva, de az Academia de la Llingua Asturiana (ALLA) a kormányzatot ez ügyben tétlenséggel vádolja.²⁴ A nyelvtervezés tudományos feladatai, a korpuszképzés az ALLA hatáskörébe esik. Az oktatás a kormányzat és az önkormányzatok felügyelete alatt (sokszor akadályoztatása mellett) lényegében az iskolákra van bízva, a legnagyobb aktivitást a nyelv védelme, fejlesztése, revitalizálása tekintetében civil szervezetek fejtik ki.

Az asturiasi 1/1998. tartományi törvény a következő konzultatív szervezet nevesíti: Universidad de Oviedo, Academia de la Llingua, Junta de Toponimia del Principado de Asturias, Real Instituto de Estudios Asturianos.²⁵

Leónban hatáskörök nem állapíthatók meg; az Instituto Castellano y Leonés de la Lengua törvényi feladata szerint a spanyol (= kasztíliai) nyelv terjesztésével foglalkozik, bár tényleges tudományos kutatása a leóni nyelv múltjára is irányul.²⁶

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

Semmiféle felügyeleti rendszer, monitoring,²⁷ újratervezés nincs.

23 Sánchez Prieto 2008: 151.; García Gil 2008: 21.: 2003–2007. évi terv a nyelvhasználat meg-
alapozására.

24 ALLA 2002.

25 Ley 1/1998, de 23 de marzo, de uso y promoción del bable/asturiano. 16–18. § https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1998-10126 (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

26 <https://www.ilcyl.com/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 16.).

27 ALLA 2002. ezt hivatalosan is panaszolta.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Egy ennyire következetlen és hiányos nyelvi stratégiát rendkívül nehéz összevetni a magyarral, tanulságokat pedig végképp nem lehet belőle levonni: hiszen az, hogy a létező intézkedések nem elegendőek, még nem ad útmutatást arra, hogyan használhatnók fel a tapasztalatokat. Az asztúr-leóni nyelvet sújtó számos probléma gyökeresen eltér a magyar helyzettől: önálló nyelv volta is vitatott, mind az állam, mind a beszélők egy része csak dialektusnak tekinti; az állami szervek részéről való negligálás, ha nem ellenséges hozzáállás pedig jórészt annak köszönhető, hogy a spanyol és a régebben elismert kisebbségi nyelvek (baszk, katalán) közti állandó feszültség vétklen elszenvedője, mivel a spanyol nyelvpolitikának az utóbbiakkal szembeni, ma már inkább defenzív elutasítása rá is kiterjed, viszont nincs meg az a társadalmi támogatottsága, presztízse, szervezett védelme, ami amazoknak megvan. Másrészt alighanem a spanyol (kasztiliai) nyelvpolitika elsődleges normateremtő és korpuszképző irányultságának hatása alatt áll, ezért az asztúr-leóni nyelvi tervezés is szinte csak ezekre a területekre koncentrál. Noha a magyar nyelvi tervezésben alighanem jó lenne némileg erősíteni ezeket a területeket, ez a fajta kizárólagosság nyilvánvalóan rossz példa lenne, a mi számunkra alkalmazhatatlan, elvetendő gyakorlat.

Felhasznált irodalom

- ALLA 2002. *Informe sobre la represión y non reconocencia de los derechos llingüísticos n'Asturies*. Academia de la Llingua Asturiana, Uviéu [Oviedo], 2002.
- Basque Country*. Euskal Kultur Erakundea. <https://www.eke.eus/en/kultura/basque-country> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).
- Bonell Colmenero 2010. Bonell Colmenero, Ramón: Los decretos de Nueva Planta. *Saberes*, 8. (2010) 1–38.
- Caddeo 2013. Alessio Caddeo: *Secesionismo lingüístico en España: el caso del blaverismo*. Tesi di laurea. Università Ca'Foscari, Venezia, 2013.

- Casado Velarde 2011. Casado Velarde, Manuel: Spain, a plurilingual state: Spanish and other official languages. In G. Stickel (ed.). *National, regional and minority languages in Europe*. Lang, Frankfurt, 2011.
- Catalan Language*. Generalitat de Catalunya. <https://lengua.gencat.cat/en/el-catala/coneixement-i-us/> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).
- Enquesta 2021. *Enquesta. Coneixement i ús social del valencià. Síntesi de resultats*. Generalitat Valenciana, València, 2021.
- Euskalterm*. Terminologia banki publikoa. <https://www.euskadi.eus/euskal-term/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 12.).
- Euskara, the basque language*. Euskal Kultur Erakundea. <https://www.eke.eus/en/kultura/euskara-the-basque-language> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).
- García Gil 2008. García Gil, Héctor: *Asturian-leonese: Linguistic, Sociolinguistic and Legal Aspects*. CIEMEN, Barcelona, 2008.
- Gorrochategui–Lakarra 2013. Gorrochategui, Joaquin – Lakarra, Joseba: Why Basque cannot be, unfortunately, an Indo-European language. *Journal of Indo-European Studies* 41. (2013) Issue 1–2., March 2013, 203–237.
- Győri Szabó 2004. Győri Szabó Róbert: Katalónia, Baszkföld, Galícia autonómiája. *Magyar Kisebbség* 9. (2004) 1–2. sz. 497–528. https://epa.oszk.hu/02100/02169/00025/pdf/2004_1-2_28_497-528_gyori.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 29.).
- Hargitai 2014. Hargitai Evelin Gabriella: *A mirandai nyelv helyzete. Két- és többnyelvűség egy észak-portugáliai kisebbségi közösségben*. PhD értekezés, ELTE, Budapest, 2014.
- Heap 2008. Heap, David: The Linguistic Atlas of the Iberian Peninsula (ALPI): A geolinguistic treasure ‘lost’ and found. *Toronto Working Papers in Linguistics*, 27. (2008) 87–96. <https://twpl.library.utoronto.ca/index.php/twpl/article/view/6165/3154> (letöltés időpontja: 2023. 11. 18.).
- History of euskara*. Euskal Kultur Erakundea. <https://www.eke.eus/en/kultura/euskara-the-basque-language/history-of-euskara> (letöltés időpontja: 2023. 11. 29.).
- Horváth 2013. Horváth Krisztián: Virtualizálódó gallego. *Nyelv és Tudomány*. <https://www.nyest.hu/hirek/virtualizalodo-gallego> (letöltés időpontja: 2023. 09. 12.).

- Hualde–Zuazo 2007. Hualde, José Ignacio – Zuazo, Koldo: The standardization of the Basque language. *Language Problems and Language Planning*, 31. (2007) 2. sz. 143–168.
- Informe 2020. *Informe de política lingüística 2020*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2020. <https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/informepl/arxiu/ipl2020-es.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 27.).
- Izagirre–Alonso 2021. Izagirre, Neskuts – Alonso, Santos: Evolution: On the origin of Basques. *Current Biology*, 3. (2021) 10. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cub.2021.03.075> <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982221004486#bib1> (letöltés időpontja: 2023. 11. 29.).
- Kiss 1999. Kiss Sándor: Katalán. In Fodor István (szerk.): *A világ nyelvei*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1999. 680–684.
- Llompарт 1965. Llompарт, Gabriel: La Real Cédula de 1768 sobre la difusión del castellano y su repercusión en la diócesis de Mallorca. *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, 33. (1965) No. 801–803., 357–448.
- Loureda Lamas et al. 2022. Óscar Loureda Lamas, Óscar – Moreno-Fernández, Francisco – Álvarez Mella, Héctor: Spanish as a heritage language in Europe: a demolinguistic perspective. *Journal of World Languages* 9. (2023) 27–46. DOI: 10.1515/jwl-2022-0059
- Menéndez Pidal 1906. Menéndez Pidal, Ramón: *El Dialecto Leonés*. 1906. (ed. facsímile: Ediciones El Búho Viajero, León, 2006).
- Moreno Fernández–Otero Roth 2006. Moreno Fernández, Francisco – Otero Roth, Jaime: *Demografía de la lengua española*. Instituto Complutense de Estudios Internacionales, Madrid, 2006.
- Nagy 2019. Nagy Noémi: *A hatalom nyelve – a nyelv hatalma. Nyelvi jog és nyelvpolitika Európa történetében*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- Nandi 2017. Nandi, Anik: Language Policies and Linguistic Culture in Galicia. *LaborHistórico*, 3. (2017) 2. sz. 28–45.
- Nebrija 1492. Nebrija, Antonio de: *Gramática de la lengua castellana*. K.n., Salamanca, 1492. <https://www.loc.gov/item/2021667003/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).
- Nemes 2014. Nemes Krisztina: Aragónia és Katalónia között. *Öt Kontinens* 11. (2013) 271–282.

- Nemes 2015. Nemes Krisztina: Függetlenség, állam, nyelv Katalónia különös esete. *Létiünk*, 45. (2015) 2. sz. 117–128.
- Normas ortográficas del gallego-asturiano. Academia de la Llingua Asturiana, Uviéu [Oviedo], 2007.
- Pla d'Actuacions en Matèria de Política Lingüística per al Quinquenni 2016-2021. Consell Social de la Llengua Catalana. 2021. <https://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=2724109&coduo=343369&lang=ca> (letöltés időpontja: 2023. 08. 30.).
- Ramallo 2018. Ramallo, Fernando: Linguistic diversity in Spain. In W. Ayres-Bennett – J. Carruthers (eds.): *Manual of Romance Sociolinguistics*. De Gruyter, Berlin, 2018. 462–493. doi: 10.1515/9783110365955-018
- Recalde Fernández 2016. Recalde Fernández, Montserrat: A contribución da inmigración ao multilingüismo do Estado español. In Recalde Fernández, Montserrat – Silva Domínguez, Carme (eds.): *Ser inmigrante en tempos de crise: Unha ollada multidisciplinar*. Servizo de Publicacións e Intercambio Científico da Universidade de Compostela, Santiago de Compostela, 2016. 161–198. DOI: <http://dx.doi.org/10.15304/9788416533015>
- Sánchez Prieto 2008. Sánchez Prieto, Raúl: La elaboración y aceptación de una norma lingüística en comunidades dialectalmente divididas: el caso del leonés y del frisio del norte. In Sánchez Prieto, Raúl – Veith, Daniel – Martínez Areta, Mikel (eds.): *Mikroglottika Yearbook 2008*. Peter Lang, Frankfurt, 2008. 145–154.
- Sipos 2003. Sipos Katalin: Katalónia: az autonómia-statútum 2006-os reformja: történelmi előzmények, jogi háttér. *Kisebbségkutatás*, 22. (2003) 1. sz. 60–90.
- Situació de la llengua. Generalitat de Catalunya. <https://llengua.gencat.cat/ca/pactenacionalperllengua/situacio-de-la-llengua/> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).
- The Basque Language Gains Speakers, but No Surge in Usage. *Basque Tribune*. May 18 2023 <https://basquetribune.com/the-basque-language-gains-speakers-but-no-surge-in-usage/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).
- The population of the Basque Country grew by 5,096 people in the first half of 2022*. Press Release 27/06/2023 MUNICIPAL STATISTICS ON INHABITANTS.

01/07/2022. https://en.eustat.eus/elementos/ele0021000/ti_the-population-of-the-basque-country-grew-by-5096-people-in-the-first-half-of-2022/0021048_i.html (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

Villalba Lava 2022. Villalba Lava, Mercenario: Documento: “Cese la práctica de motivar las sentencias”. Real cédula de Carlos III de 1768. *Anuario de la Facultad de Derecho. Universidad de Extremadura*, 38. (2022) 841–847. DOI: 10.17398/2695-7728.38.841

World Atlas of Languages. UNESCO https://en.wal.unesco.org/discover/languages?text=basque&sort_by=title (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).

Jogi források

Constitución de la República Española, 9 de diciembre de 1931. 4. §, 50. § https://www.congreso.es/docu/constituciones/1931/1931_cd.pdf

Constitución Española. «BOE» núm. 311, de 29/12/1978. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.).

Constitution of the Republic of the Philippines. <https://www.officialgazette.gov.ph/constitutions/1987-constitution> (letöltés időpontja: 2023. 11. 20.).

Decreto 1433/1975, de 30 de mayo.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1975-13948> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Decreto 2929/1975, de 31 de octubre. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1975-23450 (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Decreto 86/1997, de 15 de abril, por el que se regula el proceso de normalización del uso del euskera en las administraciones públicas de la Comunidad Autónoma de Euskadi. <https://www.legegeunea.euskadi.eus/eli/es-pv/d/1997/04/15/86/dof/spa/html/webleg00-confích/es/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 07.).

Decreto 23/2022, de 22 de abril. <https://laadministracionaldia.inap.es/noticia.asp?id=1222527> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Estatut d'autonomia de Catalunya. Edició 2016. Parlament de Catalunya, Barcelona, 20165. <https://www.parlament.cat/document/cataleg/48089.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 27.).

- Estatutos y Reglamento de la Asociación de Academias de la Lengua Española. Medellín, 2007. https://www.asale.org/sites/default/files/Estatutos_ASA-LE_2007.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 18.).
- Euskararen Erabilera Normalizatzeko. Plana. Etxepare Euskal Institutua. VI. plangintzaldia, 2018–2022. https://www.etxepare.eus/media/uploads/artxibo/euskararen_erabilera_plana_vi__plangintzaldia_etxepare.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).
- Euskaren agenda estrategikoa 2021–2024. https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/euskara_agenda_estrategikoa/eu_def/adjuntos/EuskararenAgendaEstrategikoa_2021-2024_EUS_online.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 12.).
- Eusko Jaurlaritza, Kultura Saila. Euskararen erabileraren normalizazioa herri administrazioetan. III. Plangintzaldia (2003–2007). https://www.euskadi.eus/eusko-jaurlaritza/contenidos/documentacion/azter27_1_ej_08_10/eu_ej/azter27_1_ej_08_10.html (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).
- Eusko Jaurlaritzan euskararen erabilera normalizatzeko plana: IV. plangintzaldia (2008–2012) = Plan de normalización del uso del euskera en el Gobierno Vasco: IV periodo de planificación (2008–2012) <https://www.euskadi.eus/gobierno-vasco/-/libro/eusko-jaurlaritzan-euskararen-erabilera-normalizatzeko-plana-iv-plangintzaldia-2008-2012-plan-de-normalizacion-del-uso-del-euskera-en-el-gobierno-vasco-iv-periodo-de-planificacion-2008-2012/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).
- Gizarte Urgazpenerako Foru Erakundean (GUFÉ). Euskararen Erabilera Normalizatzeko Plana. V. plangintzaldia 2013–2017. [https://ifas.bizkaia.eus/fitxategiak/dokumentuak/artxiboak/TABLON%20DE%20ANUNCIOS/JG23-12/C2_ANEXO%201_V%20EUSKARA%20PLANA%20\(eusk\).pdf?hash=95be16911645648aec13414aaafaf2e4](https://ifas.bizkaia.eus/fitxategiak/dokumentuak/artxiboak/TABLON%20DE%20ANUNCIOS/JG23-12/C2_ANEXO%201_V%20EUSKARA%20PLANA%20(eusk).pdf?hash=95be16911645648aec13414aaafaf2e4) (letöltés időpontja: 2023. 12. 14.).
- Hizkuntza Normalizazioa Eusko Jaurlaritzan. <https://www.euskadi.eus/5-eusko-jaurlaritzan-euskararen-erabilera-normalizatzeko-plan-nagusia/web01-ejeduki/eu/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 05.).
- Ley de Instrucción Pública de 9 de septiembre de 1857. http://personal.us.es/alporu/historia/ley_moyano_texto.htm (letöltés időpontja: 2023. 11. 19.).

Ley 14/1970, de 4 de agosto.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1970-852> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley 10/1982, de 24 de noviembre.

<https://www.boe.es/buscar/pdf/2012/BOE-A-2012-5539-consolidado.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley 3/1983, de 15 de junio.

<https://www.boe.es/buscar/pdf/1983/DOG-g-1983-90056-consolidado.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.), https://www.lingua.gal/a-secretaria-xeral/lexislacion/_/lexislacion_0018/lei-31983-15-xuno-normalizacion-linguistica-dog-num-84-14-xullo-1983 (letöltés időpontja: 2023. 08. 17).

Ley 4/1983, de 23 de noviembre.

<https://www.boe.es/buscar/pdf/1984/BOE-A-1984-1851-consolidado.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley 7/1983, de 18 de abril.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1983-13658> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley 3/1986, de 19 de abril.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1986-19091> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley Foral 18/1986, de 15 de diciembre.

<https://www.boe.es/buscar/pdf/1987/BOE-A-1987-1257-consolidado.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley 7/1991, de 21 de marzo.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1991-7354> (letöltés időpontja: 2023. 11. 21.).

Ley 1/1998, de 7 de enero.

<https://www.boe.es/buscar/pdf/1998/BOE-A-1998-2989-consolidado.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley 1/1998, de 23 de marzo.

https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1998-10126 (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley 1/1998, de 4 de junio.

https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1998-20054 (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley 7/1998, de 16 de septiembre.

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-24262> (letöltés időpontja: 2023. 11. 22.).

Ley 12/2002, de 11 de julio.

<https://www.boe.es/buscar/pdf/2002/BOE-A-2002-15545-consolidado.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley 3/2013, de 9 de mayo.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2013-6103> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley 1/2024, de 27 de junio.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2024-16511> (letöltés időpontja: 2024. 11. 01.).

Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1979-30177> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley Orgánica 4/1979, de 18 de diciembre. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1979-30178> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley Orgánica 1/1981, de 6 de abril, de Estatuto de Autonomía para Galicia. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1981-9564> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley Orgánica 7/1981, de 30 de diciembre. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-634> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley Orgánica 5/1982, de 1 de julio. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-17235> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley Orgánica 13/1982, de 10 de agosto. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1982-20824> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley Orgánica 2/1983, de 25 de febrero. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1983-6316> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-13087> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).

- Ley Orgánica 1/2007, de 28 de febrero. <https://www.boe.es/eli/es/lo/2007/02/28/1/con> (letöltés időpontja: 2023. 11. 27.).
- Ley Orgánica 5/2007, de 20 de abril, de reforma del Estatuto de Autonomía de Aragón. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-8444> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).
- Ley Orgánica 14/2007, de 30 de noviembre, de reforma del Estatuto de Autonomía de Castilla y León. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=-BOE-A-2007-20635> (letöltés időpontja: 2023. 11. 17.).
- Plan General de Promoción del Uso del Euskera. https://www.euskara.euskadi.eus/contenidos/informacion/941/es_2383/adjuntos/ebpn14gazt.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).
- Plan xeral de normalización da lingua galega. Xunta de Galicia, 2006. https://www.lingua.gal/a-secretaria-xeral/plans-e-actuacions/_/contido_0001/plan-xeral-normalizacion-lingua-galega (letöltés időpontja: 2023. 05. 23.), https://llengua.gencat.cat/en/serveis/legislacio_i_drets_linguistics/la_llengua_catalana_al_nou_estatut/index.html (katalán nyelven; letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).
- Real Cédula de 3 de octubre de 1714. https://www.rae.es/sites/default/files/Cedula_real.pdf (letöltés időpontja: 2023. 11. 10.).
- Resolución de 1 de octubre de 2019. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2019-14218 (letöltés időpontja: 2023. 11. 21.).
- Tribunal Constitucional de España, Sentencia 31/2010, fundamento jurídico 14. b. <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/ca/Resolucion/Show/6670> (letöltés időpontja: 2023. 11. 19.).

A SVÁJCI NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: EÖRY VILMA

Alapadatok

Érintett nyelvek: német, francia, olasz, rétoromán

Érintett országok: Svájc (Svájci Konföderáció / Svájci Államszövetség / Svájci
Esküszövetség)

A nyelvek státusa az érintett országban: hivatalos nyelvek

Beszélőközösség mérete: 8,555 millió

A népesség fő nyelvek szerinti megoszlása: német: 5 193 954, francia 1 896 014,
olasz 678 234, rétoromán 44 354, nem hivatalos nyelvek: angol 448 359, más
nyelvek, különösen a portugál 1 569 292¹

A stratégiai dokumentum típusa: szövetségi törvény²

A stratégia természete: vegyes: hatékonyságnövelés, nyelvmegőrzés, nyelvélénkítés

A stratégia kiterjedése: középtávú és hosszú távú

A stratégia időtartama: érvénybe lépésétől a következő módosításig (elkészülte:
2007, érvénybe lépése: 2010, utolsó módosítása 2019. 09. 14.)

Intézkedési területek (felsorolva): a szövetségi hatóságok többnyelvűsége, az ál-
lampolgár nyelvválasztási joga, a többnyelvű kantonok hatóságainak támo-
gatása, a rétoromán és az olasz nyelv megőrzése, vitalizálása

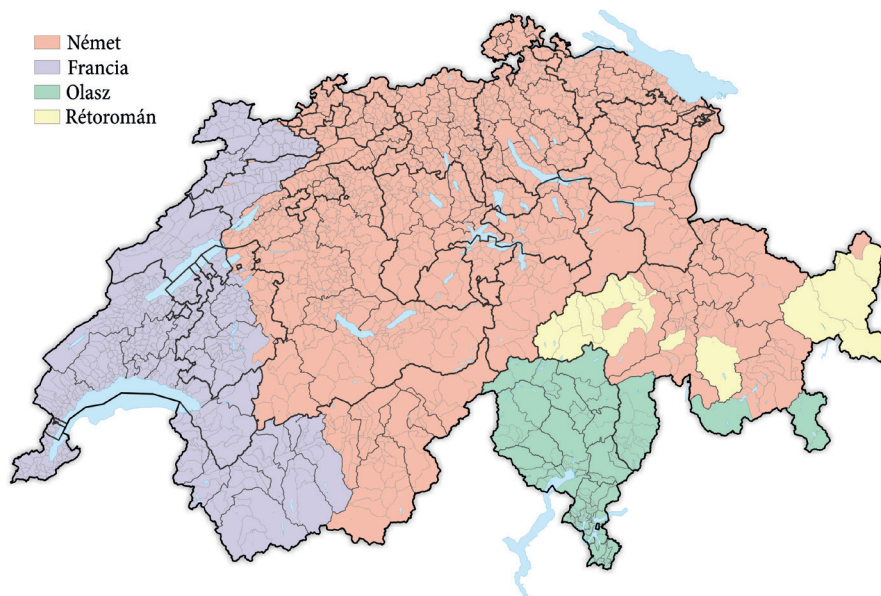
Felelős intézet, kidolgozó: a Szövetségi Tanács (Bundesrat)

---

1 *Sprachen und Religionen.* Bundesamt für Statistik <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/sprachen-religionen.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 02.).

2 Bundesgesetz über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften (Sprachengesetz, SpG) (Szövetségi törvény az ország nemzeti nyelveiről és a nyelvi közösségek közötti megértésről) <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20062545/index.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 02.).

„Nyelvstratégiai mátrix”: A törvény tudományos alapon jól kidolgozott, végrehajtható, kiemelten foglalkozik a veszélyeztetett nyelvekkel, nyelvközösségekkel – kiegyensúlyozott, mintaszerű

1. ábra.³ Svájc hivatalos, egyben autochton nyelveinek térképe

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Svájc (a Svájci Konföderáció) nyelvtörvényének értelmezéséhez szükséges egy rövid történelmi, elsősorban népesedés- és „szövetség” történelmi, illetve nyelvi viszonyok szerinti áttekintés.

Svájc területének népessége a vaskor óta kelta volt. A Római Birodalom időszámításunk kezdete körüli évtizedekben hódította meg a területet, s keleti

³ Forrás: https://de.wikipedia.org/wiki/Sprachen_in_der_Schweiz (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).

részét Raetia, nyugati részét Gallia, majd később Germania Superior provinciákba tagolta be. A mai Ticino területe előbb Gallia, majd Itália része lett.

A népvándorlás korában új népesség települt be a mai Svájc területére. Az ország északi, keleti és középső részébe az alemannok, nyugati részébe a frankok és a burgundok. Az alemannok nyelve (germán) kiszorította az őslakóknak a román (latin) nyelvcsaládhoz tartozó nyelvét, ez alól csak a rétoromán népesség képez kivételt, ők megtartották nyelvüket Graubünden zárt völgyében. A nyugati részen azonban fokozatosan francia dialektusok alakultak ki, Ticino területén pedig az itáliai kapcsolatok hatására az olasz nyelv vált általánossá.

A 6–9. században Svájc területének nagy része a frank birodalomhoz tartozott. A frank birodalom felbomlása után a terület keleti, német nyelvű része a Német–Római Birodalomhoz került, nyugati része pedig Burgundiához. A későbbi svájci állam középpontja azonban a német nyelvű terület lett.

A kereskedővárosok és az Alpokon keresztül vezető átjárók, kereskedelmi utak értéket képviseltek a különböző uralkodócsaládok számára. Mindezért előbb kedvezményeket, autonómiát kaptak, majd miután ezeket többen korlátozni kezdték (pl. a Habsburgok), a városok és a völgyek, átjárók önvédelmi szövetségeket kötöttek egymással. Az egyik ilyen „szövetség” írásba foglalása (szövetségi levél – *Bundesbrief*) 1291. augusztus elején keletkezett, és a három legrégebbi kanton, tehát őskanton: Uri, Schwyz és Unterwalden írta alá. Bár a levél szövege szerint nem ez a legelső szövetségi levél, a svájci hagyomány alapítódokumentumnak tekinti, s a szövetségi állam létrejöttét augusztus 1-jén ünnepli.

A 14. század közepére jött létre az ún. „*Régi Szövetség*” nyolc kantonnal, majd 1513-ig 13 tagúvá bővült. Ebben a korszakban gyakori volt a szövetség *Ekszövetség* elnevezése is. A szövetség a reformáció idejéig több irányban is sikeresen terjeszkedett, de az egyes kantonok között voltak feszültségek is, egyiségről tehát nem lehetett beszélni.

Ulrich Zwinglinek, a svájci reformáció kezdeményezőjének a fellépésével az eddigi laza egység tovább bomlott katolikus és református oldalra. A gazdaságilag erős városok inkább a reformáció pártjára álltak, de a katolikus kantonok megőrizték katonai erejüket, s a belső harcokban sokáig meghatározó szerepet játszottak. A belső ellentétek és a harcászati eszközök megújulása miatt Svájc

nem folytatta terjeszkedését, nem lépett be külső háborúba, egyre inkább a semlegességre törekedett.

Zwingli a protestáns egyházi reformok véghezvitele mellett a svájci esküszövetséget is meg akarta erősíteni, elsősorban Zürich és Bern városának erejére támaszkodva. Több város és kanton azonban szövetségre lépett e törekvések ellen. A reformáció vezetését az 1530-as években Heinrich Bullinger vette át, majd Kálvin János, aki ezekben az években költözött Genfbe, a francia irányú és nyelvű reformáció központjává tette a várost. A reformáció kétféle irányát az 1562. évi *Confessio Helvetica posterior* egységesítette, így létrejött a kálvini reformáció, s Svájcban ettől kezdve ezek a tanok érvényesültek.

Svájc semlegességének külső elismerését 1648-ban a vesztfáliai békében deklarálták, emellett kimondták a Habsburg Birodalomtól való függetlenségét is. Az ország a francia forradalom után néhány évtizedig francia uralom alatt volt, de a bécsi kongresszus 1815-ben visszaállította függetlenségét.⁴

Szövetségi alkotmányát 1848-ban fogadták el. Ez (1874-es módosításával) szövetségi (közös, kantonokon felüli) hatáskörbe utalja a honvédelmet, a kereskedelmet és a jogalkotást. Gazdaságilag, politikailag és szociálisan azóta is működőképes ez a rendszer, külpolitikai semlegességével együtt (Svájc nem vett részt a világháborúkban, nem tagja a NATO-nak, az Európai Uniónak stb., de 2002 óta tagja pl. az ENSZ-nek).

Svájc nyelvi viszonyait és általános nyelvpolitikáját is szükséges áttekinteni szövetségi szintű nyelvtörvénye értelmezéséhez.

Óslakosnak tekintik a német, a francia, a rétoromán és az olasz nyelv anyanyelvi beszélőit. A *Szövetségi alkotmány (Bundesverfassung)* ezeket nevezi meg a *Svájci Esküszövetség (Svájci Konföderáció / Svájci Államszövetség)* hivatalos nyelveiként.⁵ Az egyes nyelvterületeket azonban nem határozza meg az alkotmány, a 70. szakasz 2. cikke a kantonokat hatalmazza fel, hogy meghatározzák hivatalos nyelvüket. Az ország más nyelvű területeiről beköltözöttek

4 Holenstein 2014.

5 *Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft* vom 18. April 1999 (Stand am 23. September 2018) <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/de> (letöltés időpontja: 2023. 11. 2.).

nem jogosultak arra, hogy saját anyanyelvükön intézzék hivatalos ügyeiket (*Territorialitätsprinzip – területi elv*).

A többnyelvű kantonok közül csak Bern és Wallis határozták meg nyelvterületüket földrajzilag is. A szintén többnyelvű Freiburg kanton a hivatalos nyelv meghatározását átruházta az egyes közösségekre, ill. önkormányzatukra. A kantoni törvények szerint kétnyelvű Biel/Bienne, Evilard/Leubringen és Courtepin település a francia–német határ közelében. Néhány más település is nyújt kétnyelvű szolgáltatásokat, így Freiburg/Fribourg város, valamint a Murten/Morat központú iskolakörzet hét önkormányzata az iskolai oktatást mindkét nyelven lehetővé teszi.

Ticino és Jura kantonok az olasz, ill. a francia nyelvterülethez tartozóként határozzák meg magukat, de egyes településeiken (Bosco/Gurin vagy Ederswiler) a németül beszélők vannak többségben.

Graubünden kanton az egyetlen, amelynek három hivatalos nyelve van: a német, a rétoromán és az olasz, és az egyetlen, amelyben a rétoromán is hivatalos nyelv. A helyi nyelvtörvény 16. cikke szerint azok a települések, amelyekben a lakosságnak legalább 40%-a beszéli a hagyományos (ősi) nyelvet, hivatalosan egynyelvűnek, mégpedig rétoromán nyelvűnek számítanak. Amelyek lakosságának legalább 20%-a beszéli a hagyományos nyelvet, azok hivatalosan kétnyelvűek.⁶ A rétoromán nyelv fokozott védelmére utal, hogy hivatalosan sokszor akkor is rétoromán nyelvűként határozzák meg a közösségeket, ha a rétoromán inkább csak az adminisztráció és az iskola nyelve, és a mindennapi életben a legtöbben a svájci németet használják. Érvényesül azonban a pozitív diszkrimináció: a réginek, az „eredetinek” mint értéknek a védelme.

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Az előző fejezetben megemlített szövetségi jogi dokumentumok és a többnyelvűség védelmét célzó gyakorlat alapozzák meg a svájci nyelvtörvényt. A svájci nyelvtörvény (SpG) 2007. október 5-én lezárt szövegének 2021. február 1-i

6 BR 492.100 – Sprachengesetz des Kantons Graubünden (SpG) vom 19. Oktober 2006. https://www.gr-lex.gr.ch/app/de/texts_of_law/492.100 (letöltés időpontja: 2023. 11. 2.).

változatát elemezzük.⁷ A Svájci Államszövetség Szövetségi Közgyűlése rendeli el a törvényben foglaltakat, mégpedig a Szövetségi Alkotmány 4., 18. és 70. cikkére támaszkodva, a Nemzeti Tanács tudományos, oktatási és kulturális bizottsága 2006. szeptember 15-i jelentésének és a Szövetségi Tanács 2006. október 18-i állásfoglalásának figyelembe vételével.

III. A stratégia célja

A törvény célja, hogy erősítse Svájc négynyelvűségét mint az ország egyik alapvető jellemzőjét, ezzel hatással legyen az ország belső összetartására. Az ország minél teljesebben kívánja érvényesíteni az egyéni kétnyelvűséget, s ugyanezt támogatja az intézményi nyelvhasználatban is. A többi céllal szorosan összefügg a németnél és a franciánál jóval kevesebb beszélő által életben tartott rétoromán és svájci olasz nyelv megerősítése, hogy megtarthatók legyenek. Összefoglalva: a szövetségi állam évezredes nyelvi közösségek egységeként szeretné megerősíteni Svájcot úgy, hogy az egyének és a közösségek a lehető legszabadabban élhessék meg nyelvi-kulturális, valamint szövetségi identitásukat.

A cél elérését elsősorban egymás nyelvének tanulásában látja, az egyének és a hivatalok alkalmazottai esetében is. Ehhez az állam pénzbeli támogatást nyújt pályázás alapján.

IV. Szerkezeti felépítése [V. Intézkedési területek]

A törvény 7 szakaszból áll. Az 1. általános rendelkezéseket, a 2–5. speciális rendelkezéseket, majd a 6–7. elsősorban az érvényességre vonatkozó zárórendelkezéseket tartalmaz.

⁷ Bundesgesetz über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften (Sprachengesetz, SpG) (Szövetségi törvény az ország nemzeti nyelveiről és a nyelvi közösségek közötti megértésről) <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20062545/index.html> olaszul: 441.1. Legge federale sulle lingue nazionali e la comprensione tra le comunità linguistiche (Legge sulle lingue, LLing) del 5 ottobre 2007 (Stato 1° febbraio 2021) <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2009/821/it> (letöltés időpontja: 2023. 11. 2.).

1. szakasz: Általános rendelkezések
  1. cikk – Tárgy címmel tartalmazza azt, hogy a törvény mit szabályoz:
    - a. A hivatalos nyelvek használata szövetségi hatóságok által és a velük való kapcsolattartásban.
    - b. A nyelvi közösségek közötti megértésnek és párbeszédnek előmozdítása.
    - c. A többnyelvű kantonok támogatása sajátos feladataik teljesítésében.
    - d. Graubünden és Ticino kantonokban a rétoromán és az olasz érdekeiben hozott intézkedések támogatása.
  2. cikk – Cél címmel tartalmazza a törvényhozó szándékát:
    - a. Svájc négynyelvűségének mint alapvető jellemzőjének erősítése.
    - b. Az ország belső összetartásának erősítése.
    - c. Az ország hivatalos nyelveiben az egyéni és intézményi többnyelvűség támogatása.
    - d. A rétoromán és az olasz hivatalos nyelvként való megtartása és támogatása.
  3. cikk – Alapelvek címmel felsorolja a törvény egészét átható elveket:
    - a. Gondoskodás a négy nyelv egyenrangúságáról.
    - b. A nyelvi szabadság biztosítása és megvalósítása az élet minden területén.
    - c. Az egyes területek hagyományos nyelvi összetételének figyelembe vétele.
    - d. A nyelvi közösségek közötti megértés elősegítése.
2. szakasz: A Szövetség hivatalos nyelvei
  4. cikk – Az érvényességi terület a következő szövetségi hatóságokra vonatkozik: Szövetségi Gyűlés, Szövetségi Tanács, szövetségi közigazgatás, szövetségi bíróságok és a parlamenten kívüli szövetségi bizottságok – tehát a törvényhozó és végrehajtó intézmények általában.
  5. cikk – Hivatalos nyelvek: a német, a francia és az olasz, valamint a rétoromán az ilyen nyelvű lakosokkal való kommunikációban. Előírás, hogy a szövetségi hatóságok a nyelvek standard változatát kötelesek használni.

6. cikk – Nyelvválasztás: Az állampolgár, ha a hatósághoz fordul, a saját választása szerinti hivatalos nyelven teheti, a hatóság pedig köteles ugyanezen a nyelven válaszolni. A rétoromán beszélők saját nyelvváltozatukat használhatják, s választ ennek némileg standardizált változatában, a „Rumantsch grischun“-ban kapnak.
7. cikk – Érthetőség: A szövetségi hatóságok törekszenek az egyértelmű, polgárbarát nyelvhasználatra, a nemi különbségek figyelembevételére is. A Szövetségi Tanács képzésekkel, továbbképzésekkel biztosítja ennek teljesülését.
8. cikk – Szövetségi gyűlés: A szövetség és a bizottságok gyűlésein mindenki választása szerinti hivatalos nyelven nyilvánulhat meg. A kapcsolattartás gördülékenysége érdekében a jelentések, tervezetek, kérelmek rendszerint német, francia vagy olasz nyelvűek.
9. cikk – Szövetségi Tanács és szövetségi közigazgatás: A Szövetségi Tanács tagjai, a szövetségi kancellárok és a Szövetségi Hivatal alkalmazottai választhatnak a három fő hivatalos nyelv között.
10. cikk – Német, francia és olasz nyelvű publikálás: A szövetségi rendeleteknek és azoknak a további szövegeknek, amelyek a publikációs törvény, vagy a szövetségi törvénynek a hivatalos szövegekre vonatkozó része értelmében, vagy a Szövetségi Közlönyben jelennek meg, egyidejűleg német, francia és olasz nyelvűeknek is kell lenniük.
11. cikk – Rétoromán nyelvű publikálás: a különös jelentőségű szöveget, valamint a választásokkal kapcsolatos dokumentumokat rétoromán nyelven is közzé kell tenni. A Szövetségi Kancellária ezeket a szövegeket a helyi, graubündeni kanton vezetőivel egyeztetve választja ki.
12. cikk – Hirdetmények, feliratok és igazolványok: A hirdetményeket a szövetségi hatóságok a helyi hivatalos nyelven teszik közzé. Nyomtatott anyagaikat, internetes belépési oldalait, elérhetőségeiket mind a négy nyelven olvasni lehet. A nyilvánosságnak szánt úrlapok mind a négy nyelven hozzáférhetők. A személyes okmányok is négy nyelvűek.

13. cikk – Nemzetközi szerződések: A közzétételi kötelezettség alá eső két- és többoldalú nemzetközi szerződéseket az eredeti nyelven és Svájc legalább egyik hivatalos nyelvén kell közzétenni.
3. szakasz: A nyelvközösségek közötti megértés és csere támogatása
14. cikk – Iskolai csereprogramok: A konföderáció és kantonok támogatják a diákok és tanárok cseréjét, a csereszervezeteket anyagilag is.
15. cikk – Oktatás: A konföderáció és a kantonok gondoskodnak arról, hogy az oktatás eddigi nyelve, mégpedig standard formájában, megmaradjon az oktatás minden szintjén úgy, hogy a nemzeti nyelven történő oktatás vegye figyelembe a többnyelvű ország kulturális jellemzőit. Emellett előmozdítják a diákok és tanárok többnyelvűségét. A cél az, hogy a közoktatás befejezéséig a diákok tanuljanak meg legalább egy, a sajátjuktól eltérő nemzeti nyelvet és egy másik idegen nyelvet.
16. cikk – A nyelvi támogatás további intézkedései: A konföderáció támogathatja a kantonokban a második, ill. harmadik nemzeti nyelv tanulásának megszervezését, a helyi nyelv tanulását az azt nem ismerőknek, valamint származásnyelvük „visszatanulását” az azt már nem tudóknak.
17. cikk – A többnyelvűség támogatásának tudományos intézményei: A szövetségi kormány és a kantonok támogatják egy tudományos kompetenciaközpont létrehozását, amelynek feladata a nyelv és a többnyelvűség területén folytatott alkalmazott kutatások koordinálása és az eredmények bevezetése a gyakorlatba.
18. cikk – Szervezetek támogatása: A konföderáció anyagi segítséget nyújthat az olyan összsvájci jelentőségű sajtóorgánumoknak, amelyek az országnak mind a négy nyelvi régiójáról tudósítanak, az olyan nonprofit szervezeteknek és intézményeknek, amelyek tevékenységükkel támogatják legalább egy nyelvi régióban a megértést, vagy a többnyelvűség támogatásában érték el eredményeket, valamint az olyan egyesületeknek, amelyek a nyelvközösségek közötti megértést szolgáló projekteket támogatnak.
19. cikk – A fordítások anyagi támogatása: A konföderáció anyagilag támogathatja azokat az összsvájci jelentőségű nonprofit szervezeteket

és egyesületeket, amelyek a nemzeti nyelvek közötti írásbeli fordításokat ösztönzik.

20. cikk – Többnyelvűség a közszolgálatban: A konföderáció segítséget nyújt munkatársai nemzetinyelv-ismeretének fejlesztéséhez, biztosítja a nyelvközösségek képviselőit a hatóságok munkatársai között, szorgalmazza a többnyelvűséget a hadseregben. Ezekon kívül a konföderáció és a kantonok biztosítják egymás számára a terminológiai adatbázisok ingyenes használatát.
4. szakasz: A többnyelvű kantonok támogatása
  21. cikk – Többnyelvű kantonok: Bern, Freiburg, Graubünden és Wallis. A konföderáció pénzügyi támogatást nyújt kiemelt feladataik elvégzéséhez, ezek: a politika, az igazságügy és a közigazgatás területén a többnyelvű munkavégzés feltételeinek megteremtése, valamint a tanulók és tanárok kétnyelvűségének előmozdítása az iskolarendszer minden szintjén.
5. szakasz: A rétoromán és az olasz nyelv és kultúra megtartása és támogatása
  22. cikk – A konföderáció pénzügyi támogatást nyújt Grisons (Graubünden) és Ticino (Tessin) kantonoknak a rétoromán és az olasz nyelv és kultúra megtartása érdekében tett intézkedésekre, a rétoromán és az olasz nyelvet és kultúrát a régiók között népszerűsítő intézményeknek, valamint a svájci rétoromán és olasz nyelvű kiadói tevékenységet folytatóknak. A konföderáció támogathatja a rétoromán és olasz nyelvű sajtó munkáját. A fenti támogatások a teljes költségnek legfeljebb 75%-át tehetik ki.
6. szakasz: Végrehajtás és értékelés
  23. cikk – Támogatások nyújtása: A támogatásokat kérésre nyújtja a konföderáció. A kérelemnek tartalmaznia kell a tervezett tevékenységeket és finanszírozási tervüket. Rövidebb vagy hosszabb időre, akár évekre is köthetők támogatási megállapodások.
  24. cikk – A többszörös támogatás kizárása: Ugyanaz a tevékenység nem kaphat többféle anyagi támogatást.

25. cikk – Jelentés és értékelés: A támogatottak rendszeresen jelentést készítenek a szövetségi kormánynak a támogatás felhasználásáról. A konföderáció rendszeresen felülvizsgálja az intézkedések megfelelőségét és hatékonyságát. A kantonok szabványos formában statisztikát és beszámolót készítenek a konföderációnak a diákcseriprogramokról.

Ebben a részben kap helyet *Nyelvtörvény és nyelvrendelet* (SpG, SpV) címmel egy adatokat közlő, a kapcsolódó helyeket ismertető összefoglaló, ill. aktuálizáló rész. Hivatkozik a *Szövetségi Kulturális Hivatal* (*Bundesamt für Kultur*) honlapján található azonos című összefoglalóra, ill. hivatkozásgyűjteményre.⁸ A rész tartalma a következő:

A nyelvi törvény és annak végrehajtási rendelete (SpG, SpV)

A nemzeti nyelvekről szóló, 2007. október 5-i *Bundesgesetz über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften* [Szövetségi törvény a nemzeti nyelvekről és a nyelvi közösségek közötti megértésről] (Sprachengesetz – nyelvtörvény, SpG) 2010. január 1-jén lépett hatályba. A *nemzeti nyelvekről és a nyelvi közösségek közötti megértésről szóló rendelet* (Sprachenverordnung – Nyelvrendelet, SpV)⁹ 2010. július 1-jén lépett hatályba.

A törvény és a rendelet négy területet szabályoz:

1. a konföderáció hivatalos nyelveinek használatát és a többnyelvűség előmozdítását a közzolgálatban;
2. a megértést és a párbeszédet, ill. a kölcsönösség előmozdítását célzó intézkedések;

8 Bundesgesetz über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften (Sprachengesetz, SpG, SR 441.1) és Verordnung über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften (Sprachenverordnung, SpV, SR 441.11) <https://www.bak.admin.ch/bak/de/home/sprachen-und-gesellschaft/sprachen/sprachengesetz-und-sprachenverordnung.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 2.).

9 Verordnung über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften [Rendelet a nemzeti nyelvekről és a nyelvi közösségek közötti megértésről], röviden Sprachenverordnung [Nyelvrendelet], SpV, vom 4. Juni 2010 (Stand am 1. Oktober 2014) <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/355/de> (letöltés időpontja: 2024. 05. 23.).

3. a többnyelvű kantonok támogatását;
4. a rétoromán, valamint az olasz nyelv és kultúra megőrzését és fejlesztését.

Szövetségi törvény a nemzeti nyelvekről és a nyelvi közösségek közötti megértésről (Nyelvtörvény, SpG, SR 441.1)

A szövetségi közigazgatás többnyelvűségének fokozottabb előmozdítása érdekében a 2012. évi két parlamenti kezdeményezés alapján a Szövetségi Tanács 2014. augusztus 27-én felülvizsgálta a nyelvi rendeletet. A világos és koherens jogi keretek létrehozása érdekében felülvizsgálták a Szövetségi Tanácsnak a többnyelvűség elősegítésére a szövetségi közigazgatásra vonatkozó utasításait (többnyelvűségi nyilatkozatok).

A nyelvi rendeletek és a 2014. augusztus 27-i többnyelvűségi nyilatkozatok felülvizsgálatának célja a következő:

- a latin nyelvekhez tartozó nyelveken (francia, rétoromán, olasz) beszélő közösségek erősebb képvisellete, különösen a szövetségi közigazgatás adminisztratív egységeiben és a vezetői pozíciókban;
- a szövetségi személyzet nyelvtudásának előmozdítása, ideértve a nyelvtanfolyamokhoz való könnyebb hozzáférést is;
- a többnyelvűség képviselői kötelezettségeinek tisztázása; a küldöttet közvetlenül a Szövetségi Tanács nevezi ki, és egyúttal kinevezik az EFD (Szövetségi Pénzügyminisztérium) Főtitkárságához is.

Ezektől a változásoktól új lendületet várnak a szövetségi közigazgatás többnyelvűségi politikájában.

7. szakasz: Záró rendelkezések

26. cikk: A jelenlegi törvény hatályon kívül helyezéséről és módosításáról a melléklet rendelkezik.
27. cikk: Népszavazás és hatálybalépés. Ez a törvény opcionálisan népszavazás tárgyát képezi. Hatálybalépését a Szövetségi Tanács határozza meg. A hatálybalépés időpontja: 2010. január 1., a melléklet a nyelvi rendeletekkel egy időben lép hatályba.

Függelék

Azt tartalmazza, milyen törvények vesztették hatályukat e törvény életbe lépésével, illetve mikor módosították a nyelvtörvényt.

VI. Ütemterv

Nincs.

VII. Feladat- és hatáskörök [VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

A IV–V. fejezetben tárgyalt Nyelvtörvény (SpG) tartalmazza elsősorban a szövetségi és a kantonszintű feladat- és hatásköröket, valamint a felügyeletet, a Nyelvrendelet (SpV) pedig tovább bontja, illetve aktualizálja őket, továbbá részletezi a felügyelet, a fenntartás és megújítás elvárt operatív lépéseit.

IX. Összehasonlítás, kitekintés

A svájci államalakulat különleges Európa államai között. A szövetségi állam történelmileg kialakult, egyenrangú nyelvi és kultúrsoportok, valamint ezeket részben fedő részegységek, kantonok demokratikus szövetsége. Ez a politikai alakulat egyedivé és mintaszerűvé teszi az általuk megalkotott, 2010-ben érvénybe lépő nyelvtörvényt is.

Példaként szolgálhat minden többnyelvű állam nyelv- és kultúrpolitikájához, ma különösen, amikor a többnyelvűvé válás folyamatát éljük. A hagyományos nyelv(ek) és kultúra/kultúrák védelmére, az ennek érdekében végzett tevékenységre és támogatásukra ugyanúgy példát mutat, mint ezzel párhuzamosan a többnyelvűségnek, az egymás megértésének támogatására.

Magyarország nyelvpolitikája is tanulsággal használhatja: mind a saját, tehát magyar nyelve és kultúrája támogatására, mind a Kárpát-medence szükségszerűen többnyelvű magyarjaira, mind a magyarországi „többnyelvűség”, a kisebbségi nyelvek, valamint az angol mint párhuzamos, tanult nyelv egyre nagyobb térhódításából adódó kettősség kezelésére.

A következőkben azokat a pontokat, megoldásokat, finanszírozási formákat sorolom fel a főntebb ismertetett svájci nyelvtörvényből, amelyek mintául szolgálhatnak egy magyar nyelvstratégiának is.

1. szakasz 1. cikk

a. A nyelvek redukálандók nyelvre is, fontos ez a kitétel, hiszen a hatóságok nálunk is kötelesek lennének a „hivatalos”, tehát standard változatot használni (nem pl. a szaknyelvüket [!], vö. 2. szakasz/4. cikk).

b. A magyar nyelvterületen ez elsősorban a magyarországi és a határon túli kapcsolatokat jelenti, hiszen történelemoktatásunk és politikánk sokszor ellentéteket szított inkább, és nem az összetartozást hangsúlyozta. E területen ma is van még pótolni való.

d. „A veszélyben lévő nyelvek” Svájcban a rétoromán és az olasz. A rétoromán mint nyelv halhat ki, ha nem beszélik, de az olasz nyelvnek „csak” a svájci használata, változata szűnhet meg, nem maga az olasz nyelv. Az előbbinek védelme hasonló ahhoz, amilyen védelmet pl. a csángó érdemel, az utóbbi pedig vonatkozhat minden területi változatra határon belül és kívül. Érték voltuk ugyanis kétségtelen, elsősorban szellemi értéként, illetve „nyelvként” azok számára, akik még beszélik.¹⁰

1. szakasz 2. cikk

b. A magyar nyelvterület összetartásának erősítésére lenne szükség.

d. Ugyanaz, mint 1. szakasz 1. cikk/d.¹¹

2. szakasz 4., 7. cikk: A törvény érvényességi területeként szövetségi (állami) hatóságokat sorol fel. Betartja tehát azt a követelményt, hogy nyelvi törvényekben/

10 A nyelvtörvény 1. szakasz 1. cikke *Tárgy* címmel tartalmazza azt, hogy a törvény mit szabályoz:

- a. A hivatalos nyelvek használata szövetségi hatóságok által és a velük való kapcsolattartásban.
- b. A nyelvi közösségek közötti megértésnek és párbeszédnek előmozdítása.
- c. A többnyelvű kantonok támogatása sajátos feladataik teljesítésében.

11 A nyelvtörvény 1. szakasz 2. cikke *Cél* címmel tartalmazza a törvényhozó szándékát:

- b. Az ország belső összetartásának erősítése.
- d. A rétoromán és az olasz hivatalos nyelvként való megtartása és támogatása.

stratégiákban elsősorban a hivatalosság nyelvhasználata szabályozható és szabályozandó. Ez a terület az, ahol az állam megszabhat nyelvhasználati követelményeket munkakör betöltésének feltételeként, s ezzel biztosíthatja, hogy az állampolgár érthesse, amit a hivatal közöl, s a hivatal megértse, amit az állampolgár szeretne.¹²

2. szakasz 8. cikk: Ideális helyzetet ír le, amelyben mindenki az anyanyelvén nyilvánulhat meg, ill. azon kapja a hivatalos iratokat. Jó lenne, ha a még egy nyelvűnek számító Magyarországon magyar nyelvűek lehetnének bizonyos pályázati dokumentumok, és magyarul lehetne kitölteni őket. Az angol nyelv tudásának hiánya ne hozzon senkit hátrányos helyzetbe, legalábbis abban az „átmeneti időben”, amíg nem természetes, hogy angolul mindenki tud.¹³

2. szakasz 13. cikk: Követendő példát mutat a nemzetközi szerződések eredeti és anyanyelven történő közzétételére.¹⁴

3. szakasz 14. cikk: A magyar nyelvterület különböző részei között a diákok és tanárok cseréje (anyaország – kisebbségben élők, kisebbségben élők – kisebbségben élők) egymás kultúrájának közelebbi megismerésére, kapcsolatteremtésre, identitáserősítésre már van gyakorlat, de érdemes volna a cserében részt vevők számát bővíteni.

12 A nyelvtörvény 2. szakasz: A Szövetség hivatalos nyelvei.

4. cikk: Az érvényességi terület a következő szövetségi hatóságokra vonatkozik: Szövetségi Gyűlés, Szövetségi Tanács, szövetségi közigazgatás, szövetségi bíróságok és a parlamenten kívüli szövetségi bizottságok – tehát a törvényhozó és végrehajtó intézmények általában.

7. cikk: Érthetőség: A szövetségi hatóságok törekszenek az egyértelmű, polgárbarát nyelvhasználatra, a nemi különbségekre is. A Szövetségi Tanács képzésekkel, továbbképzésekkel biztosítja ennek teljesülését.

13 2. szakasz 8. cikk: Szövetségi gyűlés: A szövetség és a bizottságok gyűlésein mindenki választása szerinti hivatalos nyelven nyilvánulhat meg. A kapcsolattartás gördülékenysége érdekében a jelentések, tervezetek, kérelmek rendszerint német, francia vagy olasz nyelvűek.

14 2. szakasz 13. cikk: Nemzetközi szerződések: A közzétételi kötelezettség alá eső két- és többoldalú nemzetközi szerződéseket az eredeti nyelven és Svájc legalább egyik hivatalos nyelvéen kell közzétenni.

3. szakasz 15. cikk: Magyarországon a magyar az oktatás első nyelve, ennek megtartása fontos. A határon túli magyarok számára is a magyarnak kellene az oktatás első nyelvének lennie. Az idegen nyelv (elsősorban az angol) elsajátítása (többségi és kisebbségi magyar helyzetben) legyen alapos, de mindig csak az anyanyelvi alapok (az iskola első osztályai) után kerüljön sor tanulására. A határon túli magyarok esetében tartsuk fontosnak, hogy jól megtanulhassák az országnyelvet, de az alapot az anyanyelvi képzés adja, és ez lehessen a domináns nyelvük.

3. szakasz 16. cikk: A származásnyelv visszatanolása, a nyelvi revitalizáció mind a Kárpát-medencei peremvidékeken, mind egyéb szórványokban identitás erősítő lehet.

3. szakasz 17. cikk: Az e cikkben foglaltak egybecsengenek a Termini Kutatóhálózat szerepével – hiszen ez utóbbi kutatási területe is a magyar–országnyelv kétnyelvűség, illetve a magyar–magyar kétnyelvűség. Nagyobb támogatás esetén mind tudományos, mind koordinációs feladatokat fokozott mértékben tudnának ellátni.¹⁵

3. szakasz 20. cikk: A terminológiai adatbázisok biztosítása fontos lenne angol–magyar, valamint kisebbségi magyar – országnyelv és közmagyar – kisebbségi

15 3. szakasz 14. cikk: Iskolai csereprogramok: A konföderáció és kantonok támogatják a diákok és tanárok cseréjét, a csereszervezeteket anyagilag is.

15. cikk: Oktatás: A konföderáció és a kantonok gondoskodnak arról, hogy az oktatás eddigi nyelve, mégpedig standard formájában, megmaradjon az oktatás minden szintjén úgy, hogy a nemzeti nyelven történő oktatás vegye figyelembe a többnyelvű ország kulturális jellemzőit. Emellett előmozdítják a diákok és tanárok többnyelvűségét. A cél az, hogy a közoktatás befejezéséig a diákok tanuljanak meg legalább egy, a sajátjuktól eltérő nemzeti nyelvet és egy másik idegen nyelvet.

16. cikk: A nyelvi támogatás további intézkedései: A konföderáció támogathatja a kantonokban a második, ill. harmadik nemzeti nyelv tanulásának megszervezését, a helyi nyelv tanulását az azt nem ismerőknek, valamint származásnyelvük „visszatanolását” az azt már nem tudóknak.

17. cikk: A többnyelvűség támogatásának tudományos intézményei: A szövetségi kormány és a kantonok támogatják egy tudományos kompetencia-központ létrehozását, amelynek feladata a nyelv és a többnyelvűség területén folytatott alkalmazott kutatások koordinálása és az eredmények bevezetése a gyakorlatba.

magyar viszonylatban egyaránt. A pontosság, az érthetőség, az átjárhatóság biztosítása érdekében van rájuk szükség, különösen (szak)fordításokban.¹⁶

5. szakasz 22. cikk: Hasonló támogatásokat elsősorban a csángó területeken folyó tevékenység igényel, de a Székelyföldnek, a Mezőségnek vagy bármely másik határon túli vagy magyarországi régióknak is hasznára válna (pl. a szlovákiai és magyarországi palócság, az Őrség).¹⁷

6. szakasz 23–25. cikk: A támogatási pályázatok általában így működnek nálunk is. De szükség lenne egy olyan koordinációs intézményre, ahol az összes állami támogatási pályázatot nyilvántartják a munkatervekkel, jelentésekkel, beszámolókkal együtt, hogy más érdekelt intézmények tájékozódhassanak bennük, s esetleg együttműködhesenek a támogatást nyújtókkal.¹⁸

A svájci nyelvpolitikáról, a nyelvről való gondolkodásról olyan képet kaptunk, amely akár irigységgel is eltölthetne bennünket. Olyan alaposan végiggondolt rendszert alkottak a nyelvi egyenrangúság, a kölcsönös megértés, valamint

16 3. szakasz 20. cikk: Többnyelvűség a közszolgálatban: A konföderáció segítséget nyújt munkatársai nemzetinyelv-ismeretének fejlesztéséhez, biztosítja a nyelvközösségek képviseletét a hatóságok munkatársai között, szorgalmazza a többnyelvűséget a hadseregben. Ezekon kívül a konföderáció és a kantonok biztosítják egymás számára a terminológiai adatbázisok ingyenes használatát.

17 5. szakasz 22. cikk: – A konföderáció pénzügyi támogatást nyújt Grisons (Graubünden) és Ticino (Tessin) kantonoknak a rétoromán és az olasz nyelv és kultúra megtartása érdekében tett intézkedésekre, a rétoromán és az olasz nyelvet és kultúrát a régiók között népszerűsítő intézményeknek, valamint a svájci rétoromán és olasz nyelvű kiadói tevékenységet folytatóknak. A konföderáció támogathatja a rétoromán és olasz nyelvű sajtó munkáját. A fenti támogatások a teljes költségnek legfeljebb 75%-át tehetik ki.

18 6. szakasz 23. cikk: Támogatások nyújtása: A támogatásokat kérésre nyújtja a konföderáció. A kérelemnek tartalmaznia kell a tervezett tevékenységeket és finanszírozási tervüket. Rövidebb vagy hosszabb időre, akár évekre is köthetők támogatási megállapodások.

24. cikk: A többszörös támogatás kizárása: Ugyanaz a tevékenység nem kaphat többféle anyagi támogatást.

25. cikk: Jelentés és értékelés: A támogatottak rendszeresen jelentést készítenek a szövetségi kormányknak a támogatás felhasználásáról. A konföderáció rendszeresen felülvizsgálja az intézkedések megfelelőségét és hatékonyságát. A kantonok szabványos formában statisztikai és beszámolót készítenek a konföderációnak a diákcsereprogramokról.

nyelvi hagyományaik, sajtáságaik védelmére, amely példamutató. Igen, Svájc hosszú évszázadok óta független és semleges ország, amelynek polgárait és javait nem vitték el a külső háborúk, ezért belső értékteremtésre és -megőrzésre fordíthaták. Tanulni azonban akkor is lehet tőlük, ha erőforrásokban régóta nem bővelkedünk. Elsősorban szemléletet, eljárásokat és módszereket érdemes átvenni, ez különösen hasznos lehet egy magyar nyelvstratégia kidolgozásához.

Felhasznált irodalom

Holenstein 2014. Holenstein, André: *Mitten in Europa. Verflechtung und Abgrenzung in der Schweizer Geschichte*. Hier und Jetzt Verlag, Baden, 2014.
Sprachen und Religionen. Bundesamt für Statistik. <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/sprachen-religionen.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

Jogi források

Bundesgesetz über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften vom 5. Oktober 2007 <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20062545/index.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.); olaszul: 441.1. Legge federale sulle lingue nazionali e la comprensione tra le comunità linguistiche (Legge sulle lingue, LLing) del 5 ottobre 2007 (Stato 1° febbraio 2021) <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2009/821/it> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999 (Stand am 23. September 2018) <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19995395/index.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

Sprachengesetz des Kantons Graubünden vom 19. Oktober 2006. https://www.gr-lex.gr.ch/app/de/texts_of_law/492.100 (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

Verordnung über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften vom 4. Juni 2010 <https://www.bak.admin.ch/bak/de/home/sprachen-und-gesellschaft/sprachen/sprachengesetz-und-sprachenverordnung.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

A SVÉD NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BÓDI ZOLTÁN

Alapadatok

Az érintett nyelvek: svéd, svéd jelnyelv, finn, jiddis, meänkieli (Tornio-völgyi finn), romani, számi

Az érintett országok: Svédország

A nyelv státusa az érintett országban: a nemzeti nyelv a svéd, ez az Európai Unió egyik hivatalos nyelve is Svédország 1995-ös uniós csatlakozása óta. Kisebbségi nyelvek: finn, jiddis, meänkieli (Tornio-völgyi finn), romani, számi

A beszélőközösség mérete: 10 452 326 fő¹

A stratégiai dokumentum típusa: nyelvtörvény (Language Act [2009:600], elfogadva: 2009. május 28-án)²

A stratégia természete: a svéd és a svéd jelnyelv védelme, fejlesztése, valamint a kisebbségi nyelvek használatának biztosítása, részben revitalizálása (meänkieli [Tornio-völgyi finn]), az egyén nyelvi jogainak biztosítása, a közigazgatás közérthetőségének és nyelvi felelősségének megnevezése

A stratégia kiterjedése: folyamatos

A stratégia időtartama: folyamatos, szakaszolás nélkül

Intézkedési területek:

- rendelkezések a svéd nyelv, a kisebbségi nyelvek, a svéd jelnyelv használati színtereiről

---

1 Tények és adatok az Európai Unióról. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-eu_hu (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

2 Language Act (2009:600) <https://www.government.se/contentassets/16ba706f40854a87b-910941caf3891d1/language-act-in-english.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 3.).

- rendelkezések a közigazgatási szektor felelősségéről az egyén nyelvi jogainak biztosítására
- rendelkezések a svéd nyelv nemzetközi szinten való megjelenésének biztosításáról
- az egyének alapvető nyelvi jogai
- Svédország nyelvi sokszínűségének megőrzése
- a svéd közigazgatás közérthetőségének biztosítása

Felelős intézet, kidolgozó: Kidolgozó a svéd Kormány, felelős a Kulturális Minisztérium

Nyelvstratégiai mátrix: Svédországban a nyelvtörvény a svéd nyelvre mint hivatalos nyelvre és elsődleges nyelvre, valamint a kisebbségi nyelvekre és a svéd jelnyelvre koncentrált. A svéd nyelv leírása, kodifikációja magas színvonalú. A svéd állam (a közigazgatás) általánosan felelős a Svédországban élő svéd és nem svéd anyanyelvű személyek nyelvi jogainak (tanulás, fejlesztés, megőrzés, használat) biztosításáért. A kisebbségi nyelvek státusát ugyan biztosítja a svéd nyelvtörvény és a svéd közigazgatás, de a beszélők száma minden kisebbségi nyelvközösségben csökken. A svéd nyelv stabil, nincs veszélyben, bizonyítják ezt a következő statisztikai adatok is. A 10 452 326 fős svéd népesség növekszik, a reprodukciós arány 1,93, vagyis egy svédországi nőre átlagosan 1,93 élveszületés jut.³ A népesség 18,1 százaléka 15–29 év közötti fiatal, ami csaknem 2 százalékkal haladja meg az európai uniós átlagot. Az európai uniós nyilvántartás szerint 2021-ben az elsődleges menedékkérők száma 10 145 fő volt.⁴

A globalizáció miatt viszont az angol térnyerése megfigyelhető a svéd nyelvhasználati színtereken is, hasonlóan a térség többi nyelvéhez

3 Sweden. Population. *Population.city*, 2015. <https://population.city/sweden/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

4 Country facts. *Eurostat*. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/countryfacts/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Az óészaki nyelv a Krisztus utáni 9. században kezdett szétválni a keleti és a nyugati ágra. Az óészaki nyelv keleti ága a Krisztus utáni 12. században vált ketté, és kialakult a dán és a svéd nyelv. A keleti óészaki nyelv mai svédországi területén használatos változatát rúnasvédnek is nevezik az írásmód miatt.

A 13. században kialakuló ósvéd nyelvben egyházi hatásra latin és görög szavak terjedtek el, majd a 13. századtól a kereskedelem hatására német szavak és grammatikai elemek, valamint a tengerészeti kapcsolatok hatására holland kifejezések is beáramlottak az ósvéd nyelvbe. A svéd grammatikai rendszer az irodalom megjelenésével, terjedésével egyszerűsödött.

A reformáció és a könyvnyomtatás hatására a svéd írásbeli nyelv standardizálása elindult, ennek legfőbb terjesztője a svéd bibliafordítás: az 1541-ben megjelent Gustav Vasa Biblia. A helyesírási standardizálásáról szóló viták a 17. században indultak meg, és hosszú folyamat eredményeképpen a 19. század végére zárultak le.

A kortárs svéd nyelv (nusvenska) korszakát a 19. század végétől számítják, ami az iparosodás, a városiasodás, az irodalom megerősödésével és elterjedésével kapcsolódik össze. A svéd standard nyelv a 20. század elejére rögzült és terjedt el a svéd beszélőközösségekben. Figyelemre méltó és közismert jelenség a svéd nyelv általános tegező formája, ez a nyelvi változás az 1960-as években indult el nyelven kívüli, társadalmi, gazdasági, politikai okok miatt.

A svéd általános iskolások csaknem mindegyike angolt tanul idegen nyelvként.⁵ A második világháborúig a német, utána pedig már az angol vált a legfontosabb idegen nyelvvé Svédországban. Svédül csaknem a teljes lakosság beszél, a legnépszerűbb idegen nyelv az angol (a lakosság kb. 54 százaléka beszéli), és a népesség csaknem 20 százaléka tud németül.⁶

5 Pupils by education level and modern foreign language studied – absolute numbers and % of pupils by language studied. *Eurostat* https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDUC_UOE_LANG01__custom_6408834/default/table?lang=en (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

6 *Languages in Sweden*. <https://languageknowledge.eu/countries/sweden> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

A svéd nyelv Finnországban is hivatalos nyelv, tekintettel a finnországi svéd népességre. Az Åland-szigetek Finnország autonóm régiója, a finn állam írásban és szóban is svédül tartja a kapcsolatot ezzel a régióval, a régió nyelvi státusa egynyelvű svéd. Emellett Finnország 309 önkormányzatából 16 egynyelvű svéd, 33 pedig kétnyelvű (ebből 15 svéd többségű).⁷

A svédországi lakosság hozzávetőlegesen 5 százaléka finn, és a finnt körülbelül 470 ezren beszélik. A meänkieli (amely szó jelentése „a mi nyelvünk”) vagy Tornio-völgyi finn egy finnségi nyelv, beszélőinek száma 40 és 70 ezer fő közé tehető, a beszélők kétnyelvűek, és másodnyelvük, a svéd a domináns,⁸ a nyelv erősen veszélyeztetett. A számi nyelvet az észak-skandináviai számik (lappok) beszélik, (Oroszországban is él csekély számi nyelvű közösség), a svédországi népesség száma körülbelül 20 és 40 ezer fő közé tehető,⁹ ebből 10–15 ezren beszélik valamelyik számi nyelvet, a beszélők száma csökken, a számi nyelvek összességükben veszélyeztetettek. A svédországi romák nomád életmódja miatt a romani nyelv és beszélőközösség az ország különböző területein tűnik fel, a beszélők számáról nincs adat, de Svédország fontos nyelvpolitikai célja a romani nyelv megőrzése. Ehhez azonban nagy szükség lenne a nyelv standardizálására.¹⁰ A 20 ezres svédországi zsidóságból hozzávetőlegesen 2–6 ezren beszélik a jiddist, amelynek a megőrzése szintén fontos nyelvpolitikai cél, hisz a beszélőközösség viszonylag kicsi, a jiddis Norvégiához hasonlóan Svédországban is veszélyeztetett.¹¹ A svédországi kisebbségi nyelvek veszélyeztetettségének a demográfiai, globalizációs, kulturális kényszerpálya mellett történeti okai is vannak, a 19. századi svédesítési politika is hozzájárult a folyamathoz.¹² Ugyanakkor jelentős változás áll be a svéd kisebbségi politikában 2000-től, amikor elfogadták a Regionális vagy kisebbségi

7 Kaksikieliset kunnat ja kaksikielisyys. Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/kuntaliitto/tietoa-kunnista-ja-kuntayhtymista/kaksikieliset-kunnat> (letöltés időpontja: 2024. 08. 30.).

8 Lórinz 2017, 70.

9 A bizonytalanság oka, hogy nem tudni, hogy a számi gyökerekkel rendelkezők közül hányan vallják magukat száminak. (Sámediggi 2024. 02. 08. <https://www.sametinget.se/samer>, letöltés időpontja: 2024. 08. 30.).

10 Ekberg 2011.

11 What Languages Are Spoken In Sweden? World Atlas. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-sweden.html> (letöltés időpontja: 2023. 11 03.).

12 Lórinz 2017, 73.

nyelvek európai chartáját,¹³ majd megalkották 2009-ben a nyelvtörvényt és a kisebbségekről szóló törvényt:¹⁴ innentől kezdve megerősödtek a kisebbségi identitást és nyelvhasználatot erősítő intézkedések, amelyekkel igyekeznek ellensúlyozni az évszázadok során kialakult asszimilációs folyamatot.¹⁵

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

A svéd nyelvről, a kisebbségi nyelvekről, valamint a svéd jelnyelvről a svéd Nyelvtörvény¹⁶ rendelkezik. Eszerint Svédország hivatalos nyelve a svéd, amely a társadalom közös nyelve, és minden nyelvi szintéren általánosan használatos. A Nyelvtörvény kiemelt szerepet ír elő a közigazgatás számára a svéd nyelv, valamint a kisebbségi nyelvek megőrzése és fejlesztése érdekében.

Itt kell megemlíteni, hogy a finn Alkotmány, a finn Nyelvtörvény és egyéb finn jogszabályok is rendelkeznek arról, hogy Finnországban a svéd is hivatalos nyelv, tekintettel a finnországi svéd lakosságra.¹⁷ A svédországi nyelvpolitika rendelkezéseinek felelőse általánosságban a teljes svéd közigazgatás, a végrehajtásért konkrétan pedig a Kulturális Minisztérium felel.

2010. január 1-jétől hatályos A nemzeti kisebbségekről és a kisebbségi nyelvekről szóló törvény,¹⁸ amely tovább erősíti a kisebbségi nyelvek (finn, jiddis,

13 European Charter for Regional or Minority Languages. <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

14 Language Act (2009:600) <https://www.government.se/contentassets/16ba706f40854a87b910941caf3891d1/language-act-in-english.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.), és Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. (2009:724 Törvény a nemzeti kisebbségekről és a kisebbségi nyelvekről) https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724/ (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

15 Landqvist–Spetz 2020.

16 Language Act (2009:600) <https://www.government.se/contentassets/16ba706f40854a87b910941caf3891d1/language-act-in-english.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

17 Lásd bővebben *A finn nyelvstratégia* című fejezetben.

18 Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. (Törvény (2009:724) a nemzeti kisebbségekről és a kisebbségi nyelvekről) <https://www.riksdagen.se/sv/dokument->

meänkieli [Tornio-völgyi finn], romani, számi) és a svéd jelnyelv használati jogait.

Az északi országok sajátossága a politikai és különösen nyelvpolitikai területen is aktív északi együttműködés. A résztvevők: Dánia, Izland, Finnország, Norvégia, Svédország és a három autonóm terület, Grönland, a Feröer-szigetek és Åland. Együttműködésük legfőbb hivatalos szervei az Északi Tanács (1952-ben alapították) és az Északi Minisztertanács (1971-ben alapították), valamint az Északi Nyelvi Tanács (2004-ben alapították). Lényeges nyelvpolitikai eredmény, hogy Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország területén mindenki használhatja a saját anyanyelvét. Az északi együttműködés keretében megvalósuló nyelvpolitika lényeges törekvései: a skandináv nyelvek kölcsönös oktatása az iskolákban, a filmes és médiatartalmak elérhetővé tétele minden skandináv nyelven, a skandináv nyelvek, valamint a kisebbségi nyelvek párhuzamos használata a térségben, a skandináv országok többnyelvűségének fenntartása.¹⁹

III. A stratégia célja

[IV. Szerkezeti felépítés]

A svéd Nyelvtörvény stratégiai célja a nemzeti nyelv megőrzése, fejlesztése, a nemzetiségi, kisebbségi nyelvek státusának megőrzése, fejlesztése, az egyén nyelvi jogainak biztosítása, a közigazgatás közérthetőségének elősegítése.

A svéd Nyelvtörvény²⁰ 15 szakaszból áll.

- A törvény tartalma és célja (1–3. szakasz): a svéd, a svéd jelnyelv, a kisebbségi nyelvek használata, a közigazgatás szerepe, az egyén nyelvi jogainak biztosítása, a svéd nyelv, valamint Svédország nyelvi sokszínűségének biztosítása.

---

och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724/ (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

19 Lőrincz 2017, 78.

20 Language Act, 2009:600. <https://www.government.se/contentassets/16ba706f40854a87b-910941caf3891d1/language-act-in-english.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

- A svéd nyelv (4–6. szakasz): a svéd nyelv hivatalos státusa, a társadalom és a közigazgatás közös nyelve, a közigazgatási szektor szerepe a svéd nyelv fejlesztésében.
- A nemzeti kisebbségek nyelve (7–8.): felsorolja a nemzeti kisebbségek nyelveit (finn, jiddis, meänkieli [Tornio-völgyi finn], romani, számi), valamint megnevezi a közigazgatás felelősségét a nemzeti kisebbségek nyelvének védelmére és fejlesztésére.
- A svéd jelnyelv (9. szakasz): megnevezi a közigazgatás felelősségét a svéd jelnyelv védelmére és fejlesztésére.
- A közigazgatás nyelvhasználata (10–12. szakasz): a közigazgatás nyelve a svéd, utalás arra, hogy más jogszabályok rendelkeznek arról, hogy miként lehet a közigazgatásban kisebbségi nyelveket, más skandináv nyelveket használni, továbbá rendelkezik arról, hogy a svéd közigazgatási nyelv közérthető legyen.
- A svéd nyelv a nemzetközi kontextusban (13. szakasz): kijelenti, hogy Svédország hivatalos nyelve nemzetközi kontextusban a svéd, és ez egyben az Európai Unió egyik hivatalos nyelve is.
- Az egyén nyelvhasználati jogai (14–15. szakasz): a svéd, a svéd jelnyelv, a nemzeti kisebbségek, valamint ezektől eltérő anyanyelvű svédországi lakosok nyelvhasználati jogai; továbbá a svéd közigazgatást nevezi meg a rendelkezések felelőseinek.

V. Intézkedési területek

A svéd nyelvtörvény rendelkezései folyamatosak, időbeli hatályt, időtávot nem határoznak meg.

1. A Svédországban használatos nyelvek státusa

Az elsődleges nyelv a svéd. Nemzetközi szinten az ország hivatalos nyelve a svéd, az Európai Unió egyik hivatalos nyelve is a svéd. A nemzeti kisebbségek nyelveinek a használatára, tanulására, fejlesztésére és megőrzésére is jogot biztosít a nyelvtörvény: felelősként a közigazgatást teszi meg.

Intézkedések:

- Svédország 2000-ben ratifikálta a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját, és ennek hatására, ezután ismerték el kisebbségi nyelvként a finnt, a jiddist, a meänkielit (Tornio-völgyi finnt), a romanit és a számit.
- A meänkieli (Tornio-völgyi finn) revitalizálására tudatos korpusztervezési munka indult meg, a Tromsøi és a Stockholmi Egyetem együttműködésében zajlik a meänkieli–svéd szótár megalkotása.²¹
- 2009-ben megalapították a Meänmaai Nyelvi Tanácsot (Meänmaan Kieliraatit) a meänkieli nyelvtervezés és a nyelvgondozás feladatok elvégzésére.²²

2. A közigazgatás nyelve

A közigazgatás általános ügyviteli nyelvének a svédet jelöli meg a svéd nyelvtörvény, ugyanakkor az ügyfeleknek biztosítja a jogát arra, hogy a kisebbségi nyelvüket, valamint más északi nyelvet is használhatnak a svéd közigazgatási eljárásban: ilyenkor a hivatalos szervek kötelesek gondoskodni a fordításról és a tolmácsolásról.

Külön szakasz szól arról, hogy a svéd közigazgatás nyelvének kiműveltnek, egyszerűnek és érthetőnek kell lennie, továbbá nyilvánosan közzé kell tenni és fejleszteni kell a svéd közigazgatási szervek által használatos terminológiát.

Intézkedések:

- Joguk van a nemzeti kisebbségekhez tartozóknak anyanyelvükön fordulni a hatóságokhoz, ha a hatóságban van a szóban forgó nyelvet ismerő hivatalnok. A finnt, a meänkielit és a számit, továbbá a skandináv nyelveket lehet használni az állami és önkormányzati szervekkel való kommunikációban azokban a megyékben és területeken, ahol az ilyen anyanyelvű beszélők jelentős számban élnek.

21 Lórinicz 2017: 83.

22 Lórinicz 2017: 84.

- A közérthető svéd közigazgatási nyelv biztosítására nyelvi tanácsadók egyetemi képzése is zajlik, amelyben olyan szakembereket képeznek, akik értenek a nyelvhez, nyelvészethez, valamint megfelelő jogi képzettségük is van, így a közhivataloknál aktívan tudnak közreműködni a közérthető, világos hivatalos szövegek megalkotásában.²³
- A kisebbségi nyelvek beszélőinek képviselők útján joguk van részt venni a róluk, az anyanyelvükről szóló döntésekben.²⁴

3. Az egyén nyelvi jogai

A svéd nyelvtörvény minden svédországi lakosnak biztosítja azt a jogot, hogy tanulja, fejlessze és használja a svéd nyelvet. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek is ugyanezeket a jogokat biztosítja az anyanyelvükkel kapcsolatban. A svéd jelnyelv tanulásának, fejlesztésének és használatának a jogát is biztosítja a svéd nyelvtörvény a siketeknek, nagyothallóknak, továbbá azoknak, akik bármilyen más okból szükségesnek tartják használni ezt a nyelvet.

A nyelvtörvény arról is rendelkezik, hogy azok a személyek is fejleszthetik és használhatják az anyanyelvüket Svédországban, akiknek az anyanyelve nem tartozik a fentebb felsorolt nyelvek egyikébe sem.

Intézkedések:

- Azoknak a diákoknak a részére, akiknek az anyanyelve valamely nemzeti kisebbségi nyelv (finn, meänkieli, számi), a hatóságok kétnyelvű képzést biztosítanak vagy magyarázatot fűznek a tananyaghoz a kisebbségi nyelven, ha erre megvan a megfelelő nyelvi képzettségű személyzet. Ez a jog már akkor is fennáll, ha az iskolában akár csak egy diák kéri ezt, ám a diáknak stabil kisebbségi anyanyelvi ismerettel kell rendelkeznie. A gyakorlatban a kétnyelvű képzés marginális, alig van jelen, és a kisebbségi anyanyelvi magyarázat biztosítása is nehézkes, mert vagy a megfelelően

23 Strandvik 2016: 62. és Spetz 2022.

24 Ekberg 2011. és Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. (2009:724 Törvény a nemzeti kisebbségekről és a kisebbségi nyelvekről) https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724/ (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

képzett, célnyelvi ismerettel rendelkező pedagógus hiányzik, vagy az iskolába belépő diák nem rendelkezik elég stabil kisebbségi anyanyelvi ismeretekkel.²⁵

- Joguk van a kisebbségi beszélőknek anyanyelvükön kommunikálni az idősellátó intézményekkel.²⁶
- A finn, a meänkieli és a számi anyanyelvű állampolgárok azokon a területeken és megyékben, amelyekben jelentős számban élnek, használhatják anyanyelvüket a hivatalos ügyek intézésére. (A romani és a jiddis beszélőközösség elszórva, viszonylag kis számban él az ország különböző területein, ezért számukra ezt a jogot nem tudja biztosítani a központi közigazgatás.) A gyakorlatban viszont elenyésző számban fordulnak a kisebbségi beszélők a hatóságokhoz anyanyelvükön, és ennek az okai összetettek: egyrészt a kisebbségi beszélők jellemzően nem ismerik anyanyelvükön a hivatalos ügyintézéshez szükséges kifejezéseket, valamint gyakran nem ismerik a nyelvi jogait, továbbá a hivatalokban is hiányoznak a megfelelő kisebbségi nyelvismerettel rendelkező hivatalnokok.
- Minden nemzeti kisebbségi beszélőnek joga van anyanyelvén írásban fordulni a következő állami intézményekhez: a parlamenti ombudsmanhoz, az etnikai diszkrimináció elleni ombudsmanhoz, az igazságszolgáltatás vezetőjéhez, a Társadalombiztosítási Hivatalhoz, a Nemzeti Adóhatósághoz.

VI. Ütemterv

Svédországban a 2009:600. számú Nyelvtörvényt 2009. május 28-án fogadták el, azóta hatályos. A Nyelvtörvény az intézkedéseire ütemtervet, szakaszokat nem határoz meg.

25 Ekberg 2011.

26 Ekberg 2011.

VII. Feladat- és hatáskörök

[VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

A svéd Nyelvtörvény kidolgozója a Kulturális Minisztérium.²⁷ A nyelvi jogok biztosításának, a svéd nyelv, a svéd jelnyelv, a nemzeti kisebbségi nyelvek megőrzésének, fejlesztésének, oktatásának általános felelőse a teljes közigazgatás. A svéd közigazgatási nyelv közérthetőségének, a terminológia közzétételének és fejlesztésének felelőseként szintén a teljes közigazgatást jelöli meg a svéd Nyelvtörvény.

A svéd Nyelvtörvény megalkotója a Kormány, azon belül a Kulturális Minisztérium, így a törvény végrehajtásáért, megújításáért ez a minisztérium a felelős. A rendelkezések felügyeletét, fenntartását a teljes közigazgatás felelőségébe utalja a svéd Nyelvtörvény, és konkrétan a Svéd Nyelvi Tanács látja el a törvényi rendelkezések felügyeletét.²⁸

IX. Összehasonlítás, kitekintés

A svéd nyelvstratégia valójában inkább nyelvpolitika, amely a svéd Nyelvtörvényen alapul. A törvényt 2009. május 28-án fogadta el a svéd parlament. Megfontolandó a magyar nyelvstratégiai fejlesztés számára, hogy a hatékony nyelvstratégia alapja lehet egy nyelvtörvény. A törvény nemzetközi környezetben és hazai viszonylatban is az ország hivatalos nyelvének a svédet nevezi meg, ám ehhez rögtön hozzá kell tenni, hogy a svéd mellett a nemzeti kisebbségeknek is biztosítja az anyanyelvük tanulásának, használatának, fejlesztésének jogát a hivatali életben, és a svéd állam feladatának fogadja el a nemzeti kisebbségek nyelvének megőrzését. Ezek a törekvések mintaértékűek lehetnek a magyarországi kisebbségi nyelvekhez való viszonyban.

27 Kulturdepartementet. <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/kulturdepartementet/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

28 Ekberg 2011

Skandináv sajátosság, hogy az északi együttműködésnek köszönhetően a skandináv nyelveket kölcsönösen lehet használni egymás országaiban – ennek nyilvánvalóan a fogadóország beszélőinek, hivatalnokainak a nyelvtudása szab csak gátat. Ez a törekvés Magyarország joghatóságán túlmutat, viszont a Kárpát-medencei országok kiváló mintaként használhatnák közös nyelvpolitika, nemzetpolitika kialakítására az északi országok együttműködését.

Rendkívül hangsúlyos a svéd nyelvpolitikában a kisebbségi nyelvek védelmére, szükség esetén a revitalizálására (pl a meänkieli [Tornio-völgyi finn]) való törekvés. Ehhez igyekeznek az oktatásban, a médiában, a korpusztervezésben (szótári munkák) megfelelő lépéseket tenni. A valóságban viszont ennek számos akadálya van: kevés a kisebbségi nyelveken szakmai kommunikációra képes pedagógus, hivatalnok, egyre kisebb az igény a kisebbségi nyelvek párhuzamos oktatására, a kisebbségi nyelvű hivatali ügyintézésre, a kisebbségi nyelvi jogok kihasználására, mert előrehaladott az asszimiláció, gyakran hiányosak a jogi ismeretek, nem ismerik a beszélők kisebbségi nyelveken a megfelelő szak kifejezéseket. Ez a helyzet főként a Magyarország határain kívül élő őshonos magyar kisebbség nyelvi helyzetére rímel. Fontos Kárpát-medencei diplomáciai cél lehet a svéd nyelvpolitika vonatkozó intézkedéseinek adaptálása, ám ez kényes ügy, mert más országok nyelvpolitikája nyilvánvalóan túlmutat Magyarország joghatóságán, tehát hangsúlyozottan kölcsönös szerződésekre, diplomáciai együttműködésre van szükség.

A svéd társadalmi diskurzusban időnként felmerül az a kérdés is, hogy miért éppen a viszonylag kis lélekszámú vagy már szinte teljesen asszimilálódott, anyanyelvüket elvesztő nyelveket ismeri el a törvény kisebbségi nyelvnek, és miért nem például az arab nyelvet, amely Svédország egyik legnagyobb kisebbségi nyelve, ami nyilvánvalóan az utóbbi évtizedben folyamatosan jelen lévő migráció hatására alakult ki. A hivatalos indoklás szerint viszont azok minősülnek nemzeti kisebbségi nyelveknek, amelyeknek a beszélőközössége legalább három generáció óta él Svédországban, ennek a követelménynek az arab nyelv nem felel meg.²⁹ Ezzel együtt a svéd nyelvtörvény utal rá, hogy a nem svéd és

29 Ekberg 2011.

nem elismert svédországi nemzeti kisebbségi anyanyelvű beszélőknek is joguk van használni és fejleszteni az anyanyelvüket. Ezeknek a jogoknak a megvalósításáért a teljes svéd közigazgatás felel. Mivel a migráció egyre inkább általános európai jelenséggé válik, ezért nyelvpolitikai szintéren mindenképpen foglalkozni kell ezzel a kérdéssel: a svéd gyakorlat egy lehetséges példa.

Minden Magyarországgal határos országban van őshonos magyar beszélőközség. Ez a helyzet szinte megegyezik a svédországi finnekével és a finnországi svédekével. Minkét ország kölcsönösen biztosítja egymás kisebbségeinek a nyelvi, kulturális, közigazgatási, önrendelkezési jogait. A svéd nyelv Finnországban is hivatalos nyelv a jelentős számú őshonos svéd kisebbség miatt. Finnországban a nemzeti nyelvstratégiából kiderül, hogy Finnország teljes társadalmi kétnyelvűségre törekvő ország, ahol a svéd nyelv erős kisebbségben van. Emellett viszont az ország történelmi, társadalmi és kulturális hagyományai miatt a svéd a beszélők számarányánál sokkal jelentősebb nyelv, és erre konkrét nyelvstratégiai lépések is érvényesek Finnországban. Svédországban viszont a finn elismert nemzeti kisebbségi nyelv, amelynek közel hasonló jogokat biztosít a svéd Nyelvtörvény, mint a svédnek. Magyarország számára ez a gyakorlat kívánatos cél lehet.

A svéd Nyelvtörvényből csupán a soknyelvűség, az egyén nyelvi jogainak biztosítási szándéka, a kisebbségi nyelvek védelme, esetleg revitalizálása, a svéd nyelv státusának biztosítása vezethető le általános nyelvpolitikai elvként. Az ezekből következő konkrét nyelvstratégia, intézkedési sor és finanszírozás nem jelenik meg benne. Ezekről az intézkedésekről tanulmányokból, elemzésekből kaphatunk képet. A magyar gyakorlatban érdemes levonni a következtetést, hogy a nyelvpolitikai elvek megfogalmazásán túl a konkrét nyelvstratégiai lépéseket, intézkedési javaslatokat is meg kell fogalmazni.

A svéd Nyelvtörvény olyan általános keretet ad, amely kiindulópontja lehet bármely más állam nyelvtörvényi szabályozásának, így a magyar nyelvpolitikában is használható lenne kiindulópontként, forrásként.

A svéd Nyelvtörvényben utalás van arra, hogy a közigazgatási szerveknek érthetően kell kommunikálniuk a svéd állampolgárokkal. A közérthetőségi program az 1960-as évek vége óta zajlik, kormányzati útmutatókat alkottak, 1976-ban felállítottak egy Felülvizsgálati Bizottságot, amely a jogszabályokat vizsgálja meg közérthetőségi szempontból, 1978-ban nyelvi tanácsadói

egyetemi képzést indítottak el³⁰ (Språkkonsultprogrammet), ahol olyan szakembereket képeznek, akik a nyelvhez, a közérthetőséghez és a joghoz is értenek, így tanácsot tudnak adni a hivatalos szervezeteknek arra, hogy miként kell közérthető és jogilag is helytálló szöveget alkotni, írni.³¹ Ennek a mintájára mindenképpen célszerű lenne kidolgoztatni, akkreditáltatni és elindítani a magyar egyetemi képzésben is egy ilyen nyelvi tanácsadói képzést. A svéd példa általánosságban is mintául szolgálhat abban a tekintetben, hogy az állam és a hatóságok állampolgárokkal való kommunikációját a tényleges közérthetőség jellemzi.

Felhasznált irodalom

- Country facts*. Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/countryfacts/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).
- Ekberg 2011. Ekberg, Lena: The national minority languages in Sweden – their status in legislation and in practice. Dublin, 2009. In G. Stickel (Ed.), *National, Regional and Minority Languages in Europa* (pp. 87–93). Frankfurt am Main: Peter Lang, Frankfurt am Main, 2011. 87–93.
- European Charter for Regional or Minority Languages*. <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).
- Kaksikieliset kunnat ja kaksikielisyys*. Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/kuntaliitto/tietoa-kunnista-ja-kuntayhtymista/kaksikieliset-kunnat> (letöltés időpontja: 2024. 08. 30.).
- Landqvist–Spetz 2020. Landqvist, Mats – Spetz, Jennie: *Ten years with the Swedish Language Act, Current Issues in Language Planning*. DOI: 10.1080/14664208.2020.1785752
- Languages in Sweden*. <https://languageknowledge.eu/countries/sweden> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

30 Språkkonsultprogrammet. Göteborgs Universitet. <https://www.gu.se/studera/hitta-utbildning/sprakkonsultprogrammet-h1spk> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

31 Strandvik 2016: 61–62.

- Lőrincz 2017. Lőrincz Katalin: Nyelvi revitalizáció Skandináviában: a meänkieli. *Argumentum* 13. (2017), 69–91. <https://argumentum.unideb.hu/2017-anyagok/lorinczk.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).
- Population. Sweden.* Population.city, 2015. <https://population.city/sweden/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).
- Pupils by education level and modern foreign language studied - absolute numbers and % of pupils by language studied.* Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDUC_UOE_LANG01__custom_6408834/default/table?lang=en (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).
- Samerna i Sverige.* Sámediggi 2024. 02. 08. <https://www.sametinget.se/samer> (letöltés időpontja: 2024. 08. 30.).
- Spetz 2022. Spetz, Jennie: Functionality and inclusion in focus – historical and present perspectives on Swedish language policy. *Conference on European Language Policies and Strategies*, 12–13 May 2022. Magyarorsággutató Intézet, Nyelvtervezési Kutatóközpont.
- Språkkonsultprogrammet.* Göteborgs Universitet. <https://www.gu.se/studera/hitta-utbildning/sprakkonsultprogrammet-h1spk> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).
- Strandvik 2016. Strandvik, Ingemar: Plain language in Sweden. In Katona József Álmos – Maleczki József: *Jogalkotás érthetően – A pontos fogalmazás művészete. Clear Writing.* Magyar Nyelvstratégiai Intézet, Budapest, 2016. 60–72.
- Tények és adatok az Európai Unióról.* https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-eu_hu (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).
- What Languages Are Spoken In Sweden?* World Atlas. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-sweden.html> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

Jogi források

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. (2009:724 Törvény a nemzeti kisebbségekről és a kisebbségi nyelvekről) https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724/ (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

Språklag (2009:600) (Language Act) <https://www.government.se/contentassets/16ba706f40854a87b910941caf3891d1/language-act-in-english.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 03.).

Kiadja a Magyarágkutató Intézet és a L'Harmattan Kiadó.
Felelős kiadó: M. Lezsák Gabriella, a Magyarágkutató Intézet főigazgatója
és Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója.

Magyarágkutató Intézet
1062 Budapest, Andrássy út 64.
mki.gov.hu
E-mail: info@mki.gov.hu

L'Harmattan France
5-7 rue de l'Ecole Polytechnique
75005 Paris
T.:33.1.40.46.79.20
E.mail: diffusion.harmattan@wanadoo.fr

L'Harmattan Italia SRL
Via Degli Artisti 15
10124 TORINO
T.: (39) 011 817 13 88 / (39) 348 39 89 198
E-mail: harmattan.italia@agora.it

Borítóterv: Gembela Zsolt
Nyomdai előkészítés: Csernák Krisztina
Nyomás és kötés: OOK-PRESS Nyomda, Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila